This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

SØREN KIERKEGAARDS SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE AF

A. B. DRACHMANN, J. L. HEIBERG OG H. O. LANGE

IX. BIND

KJERLIGHEDENS GJERNINGER

KJØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)
TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO. (M. A. HANNOVER)
1903

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1900 L

INDHOLD.

Side

Kjerlighedens Gjerninger . . . . . 1.

KJERLIGHEDENS GJERNINGER.

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

Titelbladet er Originaludgavens. Til Grund for Texten er lagt den af S. K. selv besørgede 2. Udgave (Kjøbenhavn. Paa Universitetsboghandler C. A. Reitzels Forlag. Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno. 1852.). Den er sammenlignet med Originalmanuskriptet til 1. Udgave og det af Forfatteren selv rettede Exemplar af 1. Udgave, hvorefter 2. Udgave blev trykt (S. K.'s Papirer paa Universitetsbibliotheket, Pakke 25).

KJERLIGHEDENS GJERNINGER.

NOGLE CHRISTELIGE OVERVEIELSER
I TALERS FORM

AF

S. KIERKEGAARD.

FØRSTE FØLGE.

KJØBENHAVN.
PAA UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZELS FORLAG.
TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI.
1847.

THE NEW
PUBLIC LIBR
355345
ASTOR, LENOX A
TILDEN FOUNDATI
R

INDHOLD.

I. Kjerlighedens skjulte Liv og dets Kjendelighed paa Frugterne.

II. *A.* Du **skal** elske.
B. Du skal elske **Næsten.**
C. **Du** skal elske Næsten.

III. *A.* Kjerlighed er Lovens Fylde.
B. Kjerlighed er Samvittighedens Sag.

IV. Vor Pligt at elske de Mennesker, vi see.

V. Vor Pligt at blive i Kjerlighedens Gjeld til hverandre.

Forord.

Disse christelige Overveielser, som ere Frugten af megen Overveielse, ville forstaaes langsomt men da ogsaa let, medens de vistnok ville blive meget vanskelige, om Nogen ved flygtig og nysgjerrig Læsning gjør sig dem meget vanskelige. »Hiin Enkelte«, som først overveier med sig selv, om han vil læse eller han ikke vil læse, hvis han saa vælger at læse, han overveie kjerligt, om dog ikke Vanskeligheden og Letheden, naar de bringes betænksomt sammen paa Vægtskaalen, forholde sig rigtigt til hinanden, saa det Christelige ikke udgives efter falsk Vægt, ved at gjøre Vanskeligheden eller ved at gjøre Letheden for stor.

Det er »christelige Overveielser« derfor ikke om — »Kjerlighed«, men om — »Kjerlighedens Gjerninger«.

Det er »Kjerlighedens Gjerninger«, ikke som var nu hermed alle dens Gjerninger optalte og beskrevne, o langtfra; ikke som var selv den enkelte beskrevne nu eengang for alle beskreven, Gud være lovet langtfra! Hvad der i sin hele Rigdom er væsentligen uudtømmeligt, det er ogsaa i sin den mindste Gjerning væsentligen ubeskriveligt, just fordi det væsentligen er heelt tilstede overalt, og væsentligen ikke til at beskrive.

I Efteraaret 1847.

S. K.

Bøn.

Hvor skulde der kunne tales retteligen om Kjerlighed, hvis Du var glemt, Du Kjerlighedens Gud, af hvem al Kjerlighed er i Himmelen og paa Jorden; Du, der Intet sparede, men gav Alt hen i Kjerlighed; Du, der er Kjerlighed, saa den Kjerlige kun er hvad han er ved at være i Dig! Hvor skulde der kunne tales retteligen om Kjerlighed, hvis Du var glemt, Du, der gjorde det aabenbar, hvad Kjerlighed er, Du, vor Frelser og Forsoner, som gav Dig selv hen for at frelse Alle! Hvor skulde der kunne tales retteligen om Kjerlighed, hvis Du var glemt, Du Kjerlighedens Aand, Du, som Intet tager af Dit Eget, men minder om hiint Kjerlighedens Offer, minder den Troende om at elske, som han er elsket, og sin Næste som sig selv! O, evige Kjerlighed, Du, som overalt er tilstede, og aldrig uden Vidnesbyrd, hvor Du paakaldes, Du lade Dig heller ei uden Vidnesbyrd i hvad her skal tales om Kjerlighed, eller om Kjerlighedens Gjerninger. Thi vel er der kun nogle Gjerninger, som det menneskelige Sprog særligt og smaaligt kalder Kjerlighedsgjerninger; men i Himlen er det jo saaledes, at ingen Gjerning kan tækkes der, uden den er en Kjerlighedens Gjerning: oprigtig i Selvfornegtelse, en Kjerlighedens Trang og just derfor uden Fortjenstlighedens Fordring!

I.

Kjerlighedens skjulte Liv og dets Kjendelighed paa Frugterne.

Luc. VI, 44. Thi hvert Træ kjendes paa sin egne Frugt; thi man sanker ikke Figen af Torne, man plukker og ikke Viindruer af Tornebuske.

Dersom det var saaledes som indbildsk Kløgt mener, stolt af ikke at bedrages, at man Intet skulde troe, som man ikke kan see med sit sandselige Øie: da burde man først og fremmest lade være at troe paa Kjerlighed. Og hvis man gjorde det og gjorde det af Frygt for ikke at blive bedragen, var man saa ikke bedragen? Man kan jo bedrages paa mange Maader; man kan bedrages ved at troe det Usande, men man bedrages dog vel ogsaa ved ikke at troe det Sande; man kan bedrages ved Skinnet, men man bedrages dog vel ogsaa ved det kløgtige Skin, ved den smigrende Indbildskhed, der veed sig ganske sikkret mod at være bedragen. Og hvilket Bedrag er vel det farligste? Hvis Helbredelse er tvivlsomst, enten Dens, der ikke seer, eller Dens, der seer og dog ikke seer? Hvad er vanskeligst, at vække En, der sover, eller at vække En, der vaagen drømmer, at han er vaagen? Hvilket Syn er sørgeligst, enten det, der strax og ubetinget rører til Taarer, Synet

af den i Kjerlighed ulykkeligt Bedragne, eller det, som i en vis Forstand kunde friste Latteren, Synet af den Selvbedragne, hvis taabelige Indbildskhed af ikke at være bedragen vistnok er latterlig og til at lee af, dersom det Latterlige ikke her var et endnu stærkere Udtryk for Rædselen ved at betegne, at han ikke er Taarer værd.

At bedrage sig selv for Kjerlighed er det forfærdeligste, er et evigt Tab, for hvilket der ingen Erstatning er hverken i Tid eller i Evighed. Thi naar ellers, hvor forskjellig den end kan være, Talen er om at bedrages i Forhold til Kjerlighed, da forholder den Bedragne sig dog til Kjerlighed, og Bedraget er kun, at den ikke var der, hvor den meentes at være; men den Selvbedragne har lukket sig selv ude og lukker sig selv ude fra Kjerlighed. Der tales ogsaa om at bedrages af Livet eller i Livet; men Den, der selvbedragersk bedrog sig selv for at leve, hans Tab er uerstatteligt. Endog Den, der hele Livet igjennem blev bedraget af Livet, ham kan Evigheden gjemme rigelig Erstatning for; men den Selvbedragne har forhindret sig selv i at vinde det Evige. Den, der netop ved sin Kjerlighed blev et Offer for menneskeligt Bedrag, o, hvad har han dog egentligen tabt, naar det i Evigheden viser sig, at Kjerligheden bliver, medens Bedraget er ophørt! Men Den, der — snildt — bedrog sig selv ved kløgtigt at gaae i Klogskabens Snare, ak, hvis han end hele Livet igjennem prisede sig lykkelig i sin Indbildning, hvad har han dog ikke tabt, naar det i Evigheden viser sig, at han bedrog sig selv! Thi i Timeligheden kan det maaskee lykkes et Menneske at kunne undvære Kjerlighed, det kan maaskee lykkes ham at slippe Tiden igjennem uden at opdage Selvbedraget, det kan maaskee lykkes ham, det Forfærdelige, at blive — i en Indbildning, stolt af — at være i den; men i Evigheden kan han ikke undvære Kjerlighed, og ikke undgaae at opdage, at han forspildte Alt. Hvor er Tilværelsen saa alvorlig, hvor er den forfærdeligst, netop naar den, straffende, tillader den Selvraadige at raade sig selv, saa han faaer Lov at leve hen, stolt af — at være bedragen, indtil han engang faaer Lov at sande, at han for evigt bedrog sig selv! Sandeligen, Evigheden lader sig ikke spotte, snarere er det den, der end ikke behøver at bruge Magt, men almægtig bruger en Smule Spot for rædsomt at straffe den Formastelige. Hvad er det nemlig, der forbinder det Timelige og Evigheden, hvad er det Andet end Kjerlighed, som just derfor er før Alt, og bliver naar Alt er forbi. Men netop fordi Kjerligheden saaledes er Evighedens Baand, og netop fordi Timeligheden og Evigheden ere ueensartede, derfor kan Kjerligheden synes Time-

lighedens jordiske Kløgt en Byrde, og derfor kan det i Timeligheden synes den Sandselige en uhyre Lettelse at kaste dette Evighedens Baand af sig.

Den Selvbedragne mener jo rigtignok at kunne trøste sig, ja at have meer end seiret; det er skjult for ham i Daarens Indbildskhed, hvor trøstesløst hans Liv er. At han »har ophørt at sørge«, ville vi ikke negte ham; men hvad gavner dog dette, naar Frelsen netop vilde være at begynde for Alvor at sørge over sig selv! Den Selvbedragne mener maaskee endog at kunne trøste Andre, som bleve et Offer for Troløshedens Bedrag; men hvilken Afsindighed, naar Den, der selv tog Skade paa det Evige, vil helbrede Den, der i det Høieste er syg indtil Døden! Den Selvbedragne mener maaskee endog, ved en underlig Selvmodsigelse, at være deeltagende med den ulykkeligt Bedragne. Men hvis Du agter paa hans trøstende Tale og helbredende Viisdom, da vil Du kjende Kjerligheden paa Frugterne: paa Spottens Bitterhed, paa Forstandighedens Skarphed, paa Mistroiskhedens giftige Aande, paa Forhærdelsens bidende Kulde, det er, det vil paa Frugterne være kjendeligt, at der ingen Kjerlighed er derinde.

Paa Frugterne kjender man Træet; »man sanker ikke Viindruer af Torne, eller Figen af Tidsler« (Math. 7, 16); vil Du sanke dem der, da skal Du ikke blot sanke forgjeves, men Tornene skulle vise Dig, at Du sanker forgjeves. Thi hvert Træ kjendes paa sin egne Frugt. Det kan jo være saa, at der er tvende Frugter, som meget nøie ligne hinanden, den ene er sund og velsmagende, den anden beedsk og giftig; stundom er ogsaa den giftige meget velsmagende, den sunde noget bitter i Smagen. Saaledes kjendes ogsaa Kjerligheden paa dens egne Frugt. Tager man feil, maa det være, fordi man enten ikke kjender Frugterne, eller ikke veed at skjønne rigtigt i det enkelte Tilfælde. Som naar et Menneske tager feil og kalder Det Kjerlighed, der egentligen er Selvkjerlighed: naar han høit forsikkrer, at han ikke kan leve uden den Elskede, men Intet vil høre om at Kjerlighedens Opgave og Fordring er, at fornegte sig selv og at opgive denne Elskovens Selvkjerlighed. Eller som naar et Menneske tager feil og kalder Det, der er svag Eftergivenhed, med Kjerlighedens Navn, Det, som er fordærveligt Klynkerie, eller skadeligt Sammenhold, eller forfængeligt Væsen, eller Selvsygens Forbindelser, eller Smigreriets Bestikkelser, eller Øieblikkets Tilsyneladelser, eller Timelighedens Forhold, med Kjerlighedens Navn. Der gives jo en Blomst, som kaldes Evighedens Blomst, men der gives, mærkeligt nok, ogsaa en saakaldet Evighedsblomst, der, liig de forkrænkelige

Blomster, kun blomstrer til en vis Tid om Aaret: hvilken Feiltagelse at kalde den sidste en Evighedens Blomst! Og dog seer det saa skuffende ud i Blomstringens Øieblik. Men hvert Træ kjendes paa sin egne Frugt, saaledes ogsaa Kjerligheden paa dens egne, og den Kjerlighed, om hvilken Christendommen taler, paa dens egne Frugt: at den har Evighedens Sandhed i sig. Al anden Kjerlighed, hvad enten den, menneskelig talt, tidlig afblomstrer og forandres, eller den elskeligt bevarer sig i Timelighedens Aarstid: den er dog forgængelig, den blomstrer kun. Dette er just det Skrøbelige og det Veemodige ved den, hvad enten den blomstrer en Time eller 70 Aar, den blomstrer kun; men den christelige Kjerlighed er evig. Derfor vilde Ingen, hvis han forstaaer sig selv, falde paa at sige om den christelige Kjerlighed, at den blomstrer; ingen Digter, hvis han forstaaer sig selv, vil falde paa at besynge den. Thi hvad Digteren skal besynge maa have det Veemod, som er hans eget Livs Gaade: maa blomstre — ak, og maa forgaae. Men den christelige Kjerlighed bliver, og just derfor er den; thi hvad der forgaaer det blomstrer, og hvad der blomstrer det forgaaer, men hvad der er kan ikke besynges, det maa troes og det maa leves.

Dog naar man siger, at Kjerligheden kjendes paa Frugterne, saa siger man dermed tillige, at Kjerligheden selv i en vis Forstand er i det Skjulte, og netop derfor kun til at kjende paa de aabenbarende Frugter. Dette er just og Tilfældet. Ethvert Liv, saaledes ogsaa Kjerlighedens, er skjult som saadant, men aabenbart i et Andet. Plantens Liv er skjult, Frugten er Aabenbaringen; Tankens Liv er skjult, Talens Yttring det Aabenbarende. De forelæste hellige Ord tale derfor om et Dobbelt, medens de dog kun skjult tale om det Ene; der er i Udsagnet aabenbart indeholdt een Tanke, men der er tillige skjult indeholdt en anden.

Saa lader os da drage begge Tanker frem for Betragtningen, idet vi nu ville tale om:

Kjerlighedens skjulte Liv og dets Kjendelighed paa Frugterne.

Hvorfra kommer Kjerligheden, hvorfra har den sin Oprindelse og sit Udspring, hvor er det Sted, som for den er Tilholdet, fra hvilket den udgaaer? Ja, dette Sted er skjult eller er i det Skjulte. Der er et Sted i et Menneskes Inderste; fra dette Sted udgaaer Kjerlighedens Liv, thi »fra Hjertet udgaaer Livet«. Men see dette

---

»fra Hjertet udgaaer Livet«] smlgn. Ordspr. 4, 23.

Sted kan Du ikke; hvor langt Du end trænger ind, Oprindelsen unddrager sig i Fjernhed og Skjulthed; selv naar Du er trængt længst ind, Oprindelsen er endnu bestandig som et Stykke længere inde, ligesom Kildens Udspring, der just, naar Du er det nærmest, er længere borte. Fra dette Sted udgaaer Kjerligheden, ad mangfoldige Veie; men ad ingen af disse Veie kan Du trænge ind i dens skjulte Tilblivelse. Som Gud boer i et Lys, fra hvilket hver en Straale udgaaer, der oplyser Verden, medens dog Ingen ad disse Veie kan trænge ind efter for at see Gud, thi Lysets Veie forvandle sig til Mørke, naar man vender sig mod Lyset: saaledes boer Kjerligheden i det Skjulte, eller skjult i det Inderste. Som Kildens Væld ved sin Rislens nynnende Overtalelse lokker, ja næsten beder Mennesket at gaae ad den Vei, og ikke nysgjerrigt at ville trænge ind for at finde dens Udspring og gjøre dens Hemmelighed aabenbar; som Solens Straale indbyder Mennesket ved dens Hjælp at betragte Verdens Herlighed, men advarende straffer den Formastelige med Blindhed, naar han vil vende sig om for nysgjerrigt og frækt at opdage Lysets Oprindelse; som Troen vinkende tilbyder sig at være Menneskets Ledsager paa Livets Vei, men forstener den Frække, som vender sig om for frækt at begribe: saaledes er det Kjerlighedens Ønske og Bøn, at dens forborgne Udspring og dens skjulte Liv i det Inderste maa forblive en Hemmelighed, at Ingen nysgjerrigt og frækt vil trænge forstyrrende ind for at see, hvad han dog ikke kan see, men hvad han vel ved sin Nysgjerrighed kan forspilde sig Glæden og Velsignelsen af. Det er altid den smerteligste Lidelse, naar Lægen nødsages til sønderlemmende at trænge ind i de ædlere og derfor just skjulte Dele af Legemet; saaledes er det ogsaa den smerteligste Lidelse og tillige det Fordærveligste, naar Nogen, istedenfor at glædes ved Kjerligheden i dens Aabenbarelser, vil glæde sig ved at udgrunde den, det er ved at forstyrre den.

Kjerlighedens skjulte Liv er i det Inderste, uudgrundeligt, og da igjen i et uudgrundeligt Sammenhæng med hele Tilværelsen. Som den stille Søe grunder dybt i de skjulte Kildevæld, hvilke intet Øie saae, saaledes grunder et Menneskes Kjerlighed endnu dybere, i Guds Kjerlighed. Dersom der intet Væld var i Bunden, dersom Gud ikke var Kjerlighed, da var hverken den lille Søe, ei heller et Menneskes Kjerlighed. Som den stille Søe grunder mørkt i det dybe Væld, saaledes grunder et Menneskes Kjerlighed gaade-

---

Gud boer i et Lys] 1. Tim. 6, 16.

fuldt i Guds. Som den stille Søe vel indbyder Dig at betragte den, men ved Mørkhedens Speilbillede forbyder Dig at gjennemskue den: saaledes forbyder Kjerlighedens gaadefulde Oprindelse Dig at see dens Grund; naar Du mener at see den, da er det et Speilbillede, der bedrager Dig, som var Den Grunden, det, der kun skjuler over den dybere Grund. Som det sindrige Gjemmes Laag, netop for ganske at skjule Gjemmet, seer ud som Bunden, saaledes seer bedragende Det ud som Grundens Dyb, det, der kun skjuler over det endnu Dybere.

Saaledes er Kjerlighedens Liv skjult; men dens skjulte Liv er i sig selv Bevægelse, og har Evigheden i sig. Som den stille Søe, hvor roligt den end ligger, dog egentligen er rindende Vand, thi er ikke Kildevældet i Bunden: saaledes er Kjerligheden, hvor stille den end er i sin Forborgenhed, dog rindende. Men den stille Søe kan udtørres, naar Vældet engang standser; Kjerlighedens Liv derimod har et evigt Væld. Dette Liv er friskt og evigt; ingen Kulde kan isne det, dertil er det for varmt i sig, og ingen Varme kan matte det, dertil er det for friskt i sin Kølighed. Men skjult er det; og naar der i Evangeliet er Tale om dette Livs Kjendelighed paa Frugterne, da er Meningen for Alt ikke denne, at man skulde urolige og forstyrre denne Skjulthed, at man skulde hengive sig til Iagttagelse eller til opdagende Selvbetragtning, hvad kun »bedrøver Aanden« og sinker Væxten.

Dog er dette Kjerlighedens skjulte Liv kjendeligt paa Frugterne, ja, og det er en Trang i Kjerligheden at kunne kjendes paa Frugterne. O, hvor skjønt er dog ikke dette, at hvad der betegner det Kummerligste, at det Samme betegner den høieste Rigdom! Thi Trang, at have Trang og at være en Trængende, hvor nødigt vil et Menneske, at dette skal siges om ham! Og dog sige vi det Høieste, naar vi sige om Digteren »det er ham en Trang at digte«, om Taleren »det er ham en Trang at tale«, om Pigen »det er hende en Trang at elske«. Ak, selv den meest Trængende, der har levet, hvis han dog har havt Kjerlighed, hvor riigt har ikke hans Liv været i Sammenligning med ham, den eneste Fattige, han, der levede Livet hen og aldrig følte Trang til Noget! Thi dette er jo dog netop Pigens høieste Rigdom, at hun trænger til den Elskede; dette er den Frommes høieste og sande Rigdom, at han trænger til Gud. Spørg dem, spørg Pigen, om hun kunde føle sig lige saa lykkelig, hvis hun lige saa godt kunde

---

bedrøver Aanden] smlgn. Eph. 4, 30.

undvære den Elskede; spørg den Fromme, om han forstaaer eller ønsker det, at han lige saa godt kunde undvære Gud! Saaledes ogsaa med Kjerlighedens Kjendelighed paa Frugterne, der just derfor, naar Forholdet er det rette, siges at trænge sig frem, hvormed atter Rigdommen er betegnet. Dette maatte jo ogsaa være den største Marter, hvis det virkeligen var saa, at der i Kjerligheden selv kunde være den Selvmodsigelse, at Kjerlighed bød at holde den skjult, bød at gjøre den ukjendelig. Var det ikke, som hvis Planten, der fornam Frodighedens Liv og Velsignelse i sig, ikke turde lade det blive kjendeligt, skulde, som var Velsignelsen en Forbandelse, beholde det for sig selv, ak, som en Hemmelighed i dens uforklarlige Visnen! Derfor er det heller ikke saaledes. Thi om end en enkelt bestemt Kjerlighedens Yttring, endog et Hjerteskud blev — af Kjerlighed trængt tilbage i smertelig Forborgenhed: det samme Kjerlighedens Liv vil dog skaffe sig en anden Yttring og dog vorde kjendeligt paa Frugterne. O, I en ulykkelig Elskovs stille Martyrer; vel blev det en Hemmelighed, hvad I leed ved af Kjerlighed at maatte skjule en Kjerlighed; det blev aldrig kjendt, saa stor var netop Eders Kjerlighed, der bragte dette Offer: dog blev Eders Kjerlighed kjendt paa Frugterne! Og maaskee bleve just disse Frugter de kostelige, de, som modnedes ved en skjult Smertes stille Brand.

Træet kjendes paa Frugterne; thi vel kjendes Træet ogsaa paa Bladene, men Frugten er dog det væsentlige Kjende. Dersom Du derfor kjendte et Træ paa Bladene at være dette bestemte, men Du i Frugtens Tid opdagede, at det bar ingen Frugt: da vilde Du herpaa kjende, at det egentligen ikke var det Træ, som det ved Hjælp af Bladene udgav sig for. Just saaledes er det ogsaa med Kjerlighedens Kjendelighed. Apostelen Johannes siger (1 Joh. 3, 18) »Mine Børn! lader os ikke elske med Ord ei heller med Tunge, men i Gjerning og Sandhed.« Og hvormed skulle vi vel bedre sammenligne denne Kjerlighed i Ord og Talemaader end med Træets Blade; thi ogsaa Ordet og Udtrykket og Sprogets Opfindelser kan være et Kjende paa Kjerligheden, men det er usikkert. Det samme Ord kan i Ens Mund være saa righoldigt, saa tilforladeligt, i en Andens Mund være som Bladenes ubestemte Hvisken; det samme Ord kan i Ens Mund være som det »velsignede nærende Korn,« i en Andens som Bladets ufrugtbare Deilighed. Derfor skal Du dog ikke holde Ordet tilbage, saa lidet som Du skal skjule den synlige Bevægelse, naar den er sand; thi dette kan netop være, ukjerligt at gjøre Uret, som naar man forholder et Menneske sit Tilgodehavende. Din Ven, Din Elskede, Dit Barn, eller Hvo, der ellers er Gjenstand for Din

Kjerlighed, har en Fordring paa Yttringen af den ogsaa i Ord, naar den virkeligen bevæger Dig i Dit Indre. Bevægetheden er ikke Din Eiendom men den Andens, Yttringen er hans Tilgodehavende, da Du jo i Bevægetheden tilhører ham, som bevæger Dig, og bliver Dig bevidst, at Du tilhører ham. Naar Hjertet er fuldt, skal Du ikke misundeligt, fornemt, forfordelende den Anden, krænke ham i Stilhed ved at presse Læberne sammen; Du skal lade Munden tale af Hjertets Overflødighed; Du skal ikke skamme Dig ved Din Følelse, og endnu mindre ved redeligt at give Hver Sit. Men elske skal man ikke i Ord og Talemaader, og kjende Kjerligheden derpaa skal man heller ikke. Derimod skal man snarere paa saadanne Frugter, eller paa, at der kun er Blade, kjende, at Kjerligheden ikke har faaet Væxtens Tid. Sirach siger advarende (6, 4) »opæd Dine Blade, saa skal Du miste Dine Frugter, og lade Dig selv staae som et tørt Træ«; thi netop paa Ord og Talemaader som Kjerlighedens eneste Frugt kjender man, at et Menneske i Utide har revet Bladene af, saa han ingen Frugt faaer, for ikke at tale om det Forfærdeligere, at man paa Ord og Talemaader stundom just kjender Bedrageren. Altsaa den umodne og den bedragerske Kjerlighed er kjendelig paa, at Ord og Talemaader er dens eneste Frugt.

Man siger i Forhold til visse Væxter, at de maae sætte Hjerte; saaledes maa man ogsaa sige om et Menneskes Kjerlighed: skal den virkelig bære Frugt, og altsaa være kjendelig paa Frugten, da maa den først sætte Hjerte. Thi vistnok udgaaer Kjerligheden fra Hjertet, men lad os ikke ilsomt derover glemme dette Evige, at Kjerligheden sætter Hjertet. Et ubestemt Hjertes flygtige Rørelser har vel ethvert Menneske, men det i den Forstand at have Hjerte af Naturen er uendelig forskjelligt fra det i Evighedens Forstand at sætte Hjerte. Og hvor sjeldent er maaskee ikke just dette, at det Evige faaer saa megen Raadighed over et Menneske, at Kjerligheden i ham kommer til evigt at fæstne sig, eller til at sætte Hjerte. Dog er dette den væsentlige Betingelse for at bære Kjerlighedens egne Frugt, paa hvilken den kjendes. Som nemlig Kjerligheden selv ikke er til at see, derfor er det jo man maa troe paa den, saaledes er den heller ei ubetinget og ligefrem til at kjende paa nogen dens Yttring som saadan. — Der er intet Ord i det menneskelige Sprog, ikke eet eneste, ikke det helligste, om hvilket vi kunne sige: naar et Menneske bruger dette Ord, saa er derved ubetinget beviist, at der er Kjerlighed i ham. Tvertimod, det er

---

Munden tale af Hjertets Overflødighed] smlgn. Matth. 12, 34.

endog saa, at et Ord af Een kan forvisse os om, at der er Kjerlighed i ham, og det modsatte Ord af en Anden kan forvisse os om, at der ligeledes er Kjerlighed i ham; det er saa, at det ene og samme Ord kan forvisse os om, at der boer Kjerlighed i den Ene, som sagde det, og ikke i den Anden, som dog sagde det samme Ord. – Der er ingen Gjerning, ikke een eneste, ikke den bedste, om hvilken vi ubetinget tør sige: Den, som gjør dette, han beviser ubetinget derved Kjerlighed. Det beroer paa, hvorledes Gjerningen gjøres. Der er jo Gjerninger, som i særlig Forstand kaldes Kjerlighedsgjerninger. Men sandeligen, fordi En giver Almisse, fordi han besøger Enken, klæder den Nøgne, dermed er hans Kjerlighed endnu ikke beviist eller kjendelig; thi man kan gjøre Kjerlighedsgjerninger paa en ukjerlig ja endog paa en selvkjerlig Maade, og naar saa er, er Kjerlighedsgjerningen dog ingen Kjerlighedens Gjerning. Du har vist oftere seet dette Sørgelige, Du har maaskee ogsaa stundom grebet Dig selv deri, hvad vel ethvert redeligt Menneske vil tilstaae om sig selv, netop fordi han ikke er ukjerlig og forhærdet nok til at oversee det Væsentlige, til over hvad man gjør at glemme hvorledes man gjør det. Ak, Luther skal have sagt, at han ikke een eneste Gang i sit Liv havde bedet ganske uforstyrret af enhver adspredende Tanke; saaledes tilstaaer vel det redelige Menneske, at han aldrig, hvor ofte end, og hvor mangen Gang end villig og glad, han gav Almisse, har gjort det uden i Skrøbelighed, maaskee forstyrret af et tilfældigt Indtryk, maaskee med lunefuld Forkjerlighed, maaskee for at løskjøbe sig, maaskee med bortvendt Aasyn — men ikke i bibelsk Forstand, maaskee uden at den venstre Haand blev vidende derom — men i Tankeløshed, maaskee tænkende paa sin egen Sorg — istedenfor at tænke paa den Fattiges, maaskee søgende Lindring ved at give Almisse — istedenfor at ville lindre Armoden: saa Kjerlighedsgjerningen dog ikke i høieste Forstand blev en Kjerlighedens Gjerning. – Altsaa, hvorledes Ordet siges og fremfor Alt hvorledes det menes, altsaa, hvorledes Gjerningen gjøres: dette er det afgjørende for at bestemme og for at kjende Kjerligheden paa Frugterne. Men atter her gjælder det, at der er intet, intet »Saaledes«, hvorom der ubetinget kan siges, at det ubetinget beviser Kjerlighedens Tilstedeværelse, eller at det ubetinget beviser, at den ikke er der.

---

men ikke i bibelsk Forstand osv.] der tænkes paa Matth. 6, 3 jvfr. Vers 16.

Og dog staaer det fast, at Kjerligheden skal kjendes paa Frugterne. Men hine Textens hellige Ord ere jo heller ei sagte for at opmuntre os til at faae travlt med at dømme hinanden; de ere tvertimod sagte formanende til den Enkelte, til Dig, m. T., og til mig, for at opmuntre ham, at han ikke lader sin Kjerlighed blive ufrugtbar, men arbeider, at den maa kunne kjendes paa Frugterne, hvad enten disse nu af Andre blive kjendte eller ikke. Thi han skal jo ikke arbeide for, at Kjerligheden bliver kjendt paa Frugterne, men arbeide, at den maa kunne kjendes paa Frugterne; han skal i denne Arbeiden vogte paa sig selv, at det, at Kjerligheden kjendes, ikke bliver ham vigtigere end det ene Vigtige: at den har Frugterne og altsaa kan kjendes. Eet er, hvad klogt Raad man kan give Mennesket, hvad Forsigtighed man kan anprise for ikke at blive bedragen af Andre; noget Andet og noget langt Vigtigere er Evangeliets Opfordring til den Enkelte, at han betænker, at Træet kjendes paa Frugterne, og at det er ham eller hans Kjerlighed, der i Evangeliet er sammenlignet med Træet. I Evangeliet staaer der og ikke, som den kløgtige Tale vilde lyde, »Du eller man skal kjende Træet paa Frugterne«; men der staaer »Træet skal kjendes paa Frugterne«, det er udlagt, Du, som læser disse Evangeliets Ord, Du er Træet. Hvad Propheten Nathan tilføiede til Parabelen »Du est Manden«, det behøver Evangeliet ikke at tilføie, da det allerede ligger i Udsagnets Form, og i, at det er et Evangeliums Ord. Thi Evangeliets guddommelige Myndighed taler ikke til det ene Menneske om det andet Menneske, ikke til Dig, m. T., om mig, eller til mig om Dig, nei, naar Evangeliet taler, taler det til den Enkelte; det taler ikke om os Mennesker, Dig og mig, men det taler til os Mennesker, Dig og mig, og det taler om, at Kjerligheden skal kjendes paa Frugterne.

Dersom derfor Nogen, overspændt og sværmerisk, eller hykkelsk, vilde lære, at Kjerligheden var en saadan skjult Følelse, at den var for fornem til at bære Frugt, eller en saadan skjult Følelse, at Frugterne hverken bevise for eller imod, ja at de giftige Frugter end ikke bevise Noget: da ville vi minde om Evangeliets Ord »Træet skal kjendes paa Frugterne.« Vi ville, ikke for at angribe, men for at værge os selv mod Saadanne, minde om, at det gjælder her, hvad altid gjælder i Forhold til ethvert Evangeliets Ord, at »den, som gjør derefter, han er at ligne med en Mand,

---

Propheten Nathan] 2. Sam. 12, 1—7. den, som gjør derefter osv.] Matth. 7, 24 ff.

som bygger paa en Klippe.« »Naar da Skylregnen kommer« og ødelægger hiin fiintfølende Kjerligheds fornemme Skrøbelighed; »naar Veirene blæse og falde an mod« Hykleriets Væv: da skal den sande Kjerlighed være kjendelig paa Frugterne. Thi sandelig, Kjerligheden skal være kjendelig paa Frugterne, men deraf følger dog vel ikke, at Du skal paatage Dig at være Kjenderen; ogsaa Træet skal kjendes paa Frugterne, men deraf følger dog vel ikke, at det er det ene Træ, som skal paatage sig at bedømme de andre, det er jo tvertimod bestandigt det enkelte Træ, der skal — bære Frugterne. Men frygte skal et Menneske ikke hverken Den, som kan slaae Legemet ihjel, ei heller Hykleren. Der er kun Een, som et Menneske skal frygte, det er Gud; og der er kun Een, et Menneske skal være bange for, det er sig selv. Sandeligen, Den, der i Frygt og Bæven mod Gud var bange for sig selv, ham har aldrig nogen Hykler bedraget. Men Den, der faaer travlt for at opspore Hyklere, hvad enten det nu lykkes ham eller ikke, han see sig vel for, at dette ikke ogsaa er et Hyklerie; thi saadanne Opdagelser ere dog vel neppe Kjerlighedens Frugter. Den derimod, hvis Kjerlighed i Sandhed bærer dens egne Frugt, han skal, uden at ville det og uden at eftertragte det, gjøre enhver Hykler aabenbar, som kommer ham nær, eller dog beskæmme ham; men den Kjerlige skal maaskee end ikke være vidende derom. Det maadeligste Værn mod Hyklerie er Klogskab, ja den er neppe et Værn, snarere et farligt Naboskab; det bedste Værn mod Hyklerie er Kjerlighed, ja den er ikke blot et Værn, men et svælgende Dyb, den har i al Evighed Intet med Hykleriet at skaffe. Ogsaa dette er en Frugt, hvorpaa Kjerlighed kjendes, at den sikkrer den Kjerlige mod at falde i Hyklerens Snare.

Men om dette nu end er saaledes, at Kjerligheden er kjendelig paa Frugterne, saa lader os dog ikke i noget Kjerlighedens Forhold til hinanden utaalmodigt, mistroisk, dømmende, fordre idelig og idelig at see Frugterne. Det Første, der blev udviklet i denne Tale, var, at man maa troe paa Kjerlighed, ellers mærker man slet ikke, at den er til; men nu vender Talen atter tilbage til det Første og siger gjentagende: troe paa Kjerlighed! Dette er det Første og det Sidste, der er at sige om Kjerlighed, naar man skal kjende den; men første Gang sagdes det i Modsætning til den fræk ke Forstandighed, der vil negte Kjerlighedens Tilværelse, nu derimod, efter at dens Kjendelighed paa Frugterne er udviklet,

---

som kan slaae Legemet ihjel] smlgn. Matth. 10, 28.

siges det i Modsætning til den sygelige, ængstelige, nøieregnende Sneverhjertethed, der i smaalig og kummerlig Mistroiskhed vil see Frugterne. Glem det ikke, at det jo vilde være en skjøn, en ædel, en hellig Frugt, paa hvilken Kjerligheden i Dig blev til at kjende, dersom Du i Forhold til et andet Menneske, hvis Kjerlighed maaskee bar ringere Frugt, var kjerlig nok til at see den skjønnere end den var. Kan Mistroiskhed virkeligen see Noget mindre end det er, saa kan ogsaa Kjerlighed see Noget større end det er. — Glem det ikke, at selv naar Du glæder Dig ved Kjerlighedens Frugter, naar Du paa dem kjender, at den boer i dette andet Menneske, glem det ikke, at det dog er endnu saligere at troe paa Kjerlighed. Just dette er et nyt Udtryk for Kjerlighedens Dybde, at, naar man har lært den at kjende paa Frugterne, man da atter vender tilbage til det Første, og vender tilbage til det som til det Høieste, til at troe paa Kjerlighed. Thi vel er Kjerlighedens Liv kjendeligt paa Frugterne, der gjøre det aabenbart, men Livet selv er dog mere end den enkelte Frugt og mere end alle Frugterne tilsammen som Du i noget Øieblik kunde optælle dem. Det sidste, det saligste, det ubetinget overbevisende Kjende paa Kjerlighed bliver derfor: Kjerligheden selv, som bliver kjendt og gjenkjendt af Kjerligheden i en Anden. Det Lige kjendes kun af det Lige; kun Den, der bliver i Kjerlighed, kan kjende Kjerligheden, ligesom hans Kjerlighed er til at kjende.

II. *A.*

Du »skal« elske.

Mth. XXII. 39. Men det andet Bud er ligesom dette: du skal elske din Næste som dig selv.

Enhver Tale, især da et Brudstykke af en Tale, forudsætter gjerne Noget, hvorfra der gaaes ud; Den, som vil tage Talen eller Udsagnet til Overveielse, gjør derfor vel i først at finde denne Forudsætning, for da at begynde med den. Saaledes er der nu ogsaa i vor forelæste Text indeholdt en Forudsætning, som rigtignok kommer sidst, men dog er Begyndelsen. Naar der nemlig siges »Du skal elske Din Næste som Dig selv«, da er deri indeholdt hvad der er forudsat, at ethvert Menneske elsker sig selv. Dette forudsætter Christendommen altsaa, der ingenlunde, som hine høitflyvende Tænkere, begynder uden Forudsætning, og heller ei med en smigrende Forudsætning. Og turde vi vel negte, at det er saa som Christendommen forudsætter? Men paa den anden Side, skulde Nogen kunne misforstaae Christendommen, som var det dens Mening at lære, hvad verdslig Kløgt, eensstemmigt — ak og dog just splidagtigt, lærer, »at Enhver er sig selv nærmest«; skulde

---

hine høitflyvende Tænkere] Hegel og hans Skole.

Nogen kunne misforstaae dette, som var det Christendommens Mening at lyse Selvkjerlighed i Hævd? Det er jo tvertimod dens Mening at fravriste os Mennesker Selvkjerligheden. Denne ligger nemlig i at elske sig selv; men skal man elske Næsten »som sig selv«, saa vrister jo Budet, som med en Dirk, Selvkjerlighedens Lukke op og fravrister dermed Mennesket den. Hvis Budet om at elske Næsten var udtrykt paa en anden Maade end med dette lille Ord »som Dig selv«, der paa eengang er saa let at haandtere og dog har Evighedens Spændkraft, da vilde Budet ikke saaledes kunne magte Selvkjerligheden. Dette »som Dig selv« vakler ikke i Sigtet og trænger saa med Evighedens Urokkelighed dømmende ind til det inderste Skjulested, hvor et Menneske elsker sig selv; det lader ikke Selvkjerligheden den mindste Undskyldning tilovers, den mindste Udflugt aaben. Hvor underligt! Der kunde jo holdes lange og skarpsindige Taler om, hvorledes et Menneske skal elske sin Næste; og naar saa Talerne vare hørte, skulde Selvkjerligheden dog kunne hitte paa Undskyldning og finde Udflugt, fordi Sagen ikke ganske var udtømt, alle Tilfælde ikke opregnede, fordi der bestandigt var Noget glemt, eller Noget ikke nøiagtigt og bindende nok udtrykt og beskrevet. Men dette »som Dig selv« — ja, ingen Bryder kan saaledes omslutte Den, med hvem han skal brydes, som dette Bud omslutter Selvkjerligheden, der ikke kan røre sig af Stedet. Sandeligen, naar Selvkjerligheden har stridt med dette Ord, der dog er saa let at forstaae, at Ingen skal behøve at bryde sit Hoved dermed, da skal den formærke, at den har stridt med den Stærkere. Som Jacob haltede efter at have stridt med Gud, saa skal Selvkjerligheden være brudt, hvis den har stridt med dette Ord, der dog ikke vil lære et Menneske, at han ikke skal elske sig selv, men tvertimod netop lære ham den rette Selvkjerlighed. Hvor underligt! Hvilken Strid er langvarig, forfærdelig, indviklet som Selvkjerlighedens Kamp for at værge om sig, og dog afgjør Christendommen Alt med eet eneste Slag. Det Hele er hurtigt som en Haandevending, Alt er afgjort, som Opstandelsens evige Afgjørelse, »i en Hast, i et Øieblik« (1 Cor. 15, 52): Christendommen forudsætter, at Mennesket elsker sig selv, og føier derpaa blot Ordet til om Næsten »som Dig selv«. Og dog ligger der en Evighedens Forandring mellem det Første og det Sidste.

Men skulde dette ogsaa være det Høieste, skulde det ikke være muligt at elske et Menneske høiere end sig selv? Denne

---

Som Jacob haltede] 1. Mos. 32, 31.

Digter-Begeistringens Tale høres jo i Verden; skulde det da maaskee være saa, at det var Christendommen, der ikke formaaede at svinge sig saa høit, saa den, formodentligen ogsaa i Betragtning af, at den henvender sig til eenfoldige dagligdags Mennesker, kummerligt blev staaende ved Fordringen om at elske Næsten »som sig selv«, ligesom den jo istedetfor hiin høitflyvende Kjerligheds besjungne Gjenstand »en Elsket, en Ven«, sætter det tilsyneladende meget lidt Digteriske »Næsten« — thi Kjerlighed til Næsten har vist ingen Digter besjunget, saa lidet som det at elske »som sig selv«: skulde dette maaskee være saaledes? Eller skulde vi, idet vi dog gjøre den besjungne Kjerlighed en Indrømmelse i Sammenligning med den befalede, fattigt prise Christendommens Besindighed og Forstand paa Livet, at den mere ædrueligt og mere fastende holder sig ved Jorden, maaskee i samme Mening som Ordsproget »elsk mig lidt og elsk mig længe«? Dette være langt fra os. Christendommen veed dog nok bedre Besked, om hvad Kjerlighed er og om det at elske, end nogen Digter; netop derfor veed den ogsaa, hvad der maaskee undgaaer Digterne, at den Kjerlighed, de besynge, skjult er Selvkjerlighed, og at just deraf dens berusede Udtryk lader sig forklare: at elske et andet Menneske høiere end sig selv. Elskov er endnu ikke det Evige, den er Uendelighedens skjønne Svimmel, dens høieste Udtryk er Gaadefuldhedens Dumdristighed; deraf kommer det, at den endog forsøger sig i et endnu mere svimlende Udtryk »at elske et Menneske høiere end Gud«. Og denne Dumdristighed behager Digteren over al Maade, den er ham en Liflighed i hans Øre, den begeistrer ham til Sange. Ak, Christendommen lærer, at dette er Gudsbespottelse. — Og om Venskab gjælder igjen hvad der gjælder om Elskov, forsaavidt ogsaa dette ligger i Forkjerligheden: at elske dette eneste Menneske fremfor alle Andre, at elske ham i Modsætning til alle Andre. Baade Elskovens og Venskabets Gjenstand har derfor ogsaa Forkjerlighedens Navn »den Elskede«, »Vennen«, hvilke elskes i Modsætning til hele Verden. Derimod er det den christelige Lære at elske Næsten, at elske hele Slægten, alle Mennesker, endog Fjenden, og ikke gjøre Undtagelse, hverken Forkjerlighedens eller Afskyens.

Der er kun Een, et Menneske med Evighedens Sandhed kan elske høiere end sig selv, det er Gud. Derfor hedder det heller ikke »Du skal elske Gud som Dig selv«, men det hedder »Du skal elske Herren din Gud i dit ganske Hjerte og i din ganske Sjel og i dit ganske Sind«. Gud skal et Menneske elske ubetinget lydende og elske ham tilbedende. Det er Ugudelighed, om noget Men-

neske vovede at elske sig selv saaledes, eller vovede at elske et andet Menneske saaledes, eller vovede at tillade et andet Menneske at elske ham saaledes. Dersom den Elskede eller Vennen bad Dig om Noget, som Du, netop fordi Du elskede redeligt, bekymret havde overveiet, at det var til hans Skade: da skal Du bære et Ansvar, hvis Du elsker ved at adlyde istedenfor at elske ved at negte Ønskets Opfyldelse. Men Gud skal Du elske i ubetinget Lydighed, selv om det han fordrer af Dig, maatte synes Dig Din egen Skade, ja skadeligt for hans Sag; thi Guds Viisdom er uden Sammenligningens Forhold til Din, og Guds Styrelse er uden Ansvarets Forpligtelse i Forhold til Din Klogskab; Du har blot elskende at lyde. Et Menneske derimod skal Du kun, — dog nei, det er jo det Høieste — altsaa et Menneske skal Du elske som Dig selv; kan Du bedre indsee hans Bedste end han, da skal Du ingen Undskyldning have i, at det Skadelige var hans eget Ønske, var hvad han selv bad om. Dersom dette ikke var Tilfældet, da kunde der ganske rigtigt være Tale om at elske et andet Menneske høiere end sig selv; thi det vilde være: tiltrods for sin Indsigt, at det var ham skadeligt, adlydende at gjøre det, fordi han forlangte det, eller tilbedende, fordi han ønskede det. Men dette har Du netop ikke Lov til; Du har Ansvaret, hvis Du gjør det, ligesom og den Anden har Ansvaret, hvis han paa saadan Maade vil misbruge sit Forhold til Dig.

Altsaa — »som Dig selv«. Dersom den listigste Bedrager, der nogensinde har levet (eller vi kunne jo digte ham endnu listigere end han nogensinde har levet), for om muligt at faae Loven til at gjøre mange Ord og til at blive vidtløftig, thi da har Bedrageren snart seiret, vilde vedblive Aar ud og Aar ind »fristende« at spørge den »kongelige Lov«, »hvorledes skal jeg elske min Næste?« da skal det ordknappe Bud uforandret vedblive at gjentage det korte Ord »som Dig selv«. Og dersom nogen Bedrager — bedrog sig selv hele Livet igjennem ved allehaande Vidtløftigheder denne Sag betræffende, da skal Evigheden blot foreholde ham det korte Lovens Ord »som Dig selv«. Sandeligen Ingen skal kunne undflye Budet; kommer dets »som Dig selv« Selvkjerligheden saa nær paa Livet som muligt, saa er »Næsten« atter en Bestemmelse, der i Nærgaaenhed er Selvkjerligheden saa livsfarlig som muligt. At det er en Umulighed at snoe sig derfra, indseer Selvkjerligheden selv. Den eneste Udflugt er, hvad jo ogsaa Pharisæeren i sin Tid, for

---

»kongelige Lov«] Udtrykket er taget fra Jac. 2, 8.

at gjøre sig retfærdig, forsøgte: at lade det være tvivlsomt, hvo Ens Næste er — for at faae ham fra Livet.

Hvo er da Ens Næste? Ordet er aabenbart dannet af Nærmeste, altsaa er Næsten Den, der er Dig nærmere end alle Andre, dog ikke i Forkjerlighedens Forstand; thi at elske Den, der i Forkjerlighedens Forstand er En nærmere end alle Andre, er Selvkjerlighed — »gjøre ikke ogsaa Hedningerne det Samme?« Næsten er da Dig nærmere end alle Andre. Men er han Dig ogsaa nærmere end Du er Dig selv? Nei, det er han ikke, men han er just, eller han skal just være Dig lige saa nær. Begrebet »Næste« er egentligen Fordoblelsen af Dit eget Selv; »Næsten« er hvad Tænkerne vilde kalde det Andet, Det, hvorpaa det Selviske i Selvkjerligheden skal prøves. Forsaavidt behøver, for Tankens Skyld, Næsten end ikke at være til. Om et Menneske levede paa en øde Øe, dersom han dannede sit Sind efter Budet, saa vilde han, ved at forsage Selvkjerligheden, kunne siges at elske Næsten. Vel er »Næsten« i sig en Mangfoldighed, thi »Næsten« betyder »alle Mennesker«, og dog er i en anden Forstand eet Menneske nok for at Du kan indøve Loven. Det er nemlig en Umulighed i selvisk Forstand, bevidst, at være To om at være Selv; det maa Selvkjerligheden være ene om. Der behøves heller ikke Tre, thi er der To, det vil sige er der eet andet Menneske, som Du i christelig Forstand elsker »som Dig selv«, eller i hvem Du elsker »Næsten«, saa elsker Du alle Mennesker. Men hvad det Selviske ubetinget ikke kan taale er: Fordoblelse, og Budets Ord »som Dig selv« er just Fordoblelsen. Den i Elskov Glødende kan ingenlunde paa Grund eller i Kraft af denne Gløden taale Fordoblelsen, der her vilde være: at opgive Elskoven, hvis den Elskede fordrede dette. Den Elskende elsker altsaa ikke den Elskede »som sig selv«, thi han er fordrende, men dette »som sig selv« indeholder just Fordringen til ham — ak, og dog mener den Elskende endog at elske det andet Menneske høiere end sig selv.

»Næsten« er saaledes Selvkjerligheden saa nær paa Livet som muligt; er der kun to Mennesker, er det andet Menneske Næsten; er der Millioner, er Enhver af disse Næsten, der igjen er En nærmere end »Vennen« og »den Elskede«, forsaavidt disse, som Forkjerlighedens Gjenstand, saa smaat holde sammen med Selvkjerligheden i En. At Næsten saaledes er til og er En saa nær, er man

---

»gjøre ikke ogsaa Hedningerne det Samme«] Ordet Matth. 5, 46—47 lyder: Gjøre ikke ogsaa Toldere det Samme.

i Almindelighed ogsaa vidende om, naar man mener at have Rettigheder i Forhold til ham, at kunne fordre Noget af ham. Dersom Nogen i denne Forstand spørger, hvo er min Næste, da vil hiint Christi Svar til Pharisæeren kun paa en egen Maade indeholde Besvarelsen, thi i Svaret gjøres egentligt først Spørgsmaalet til det modsatte, hvorved betydes, hvorledes et Menneske har at spørge. Christus siger nemlig, efterat have fortalt Parabelen om den barmhjertige Samaritan, til Pharisæeren (Luc. 10, 36.) »hvilken af disse Tre tykkes Dig nu at have været hans Næste, der var falden blandt Røvere«, og Pharisæeren svarer »rigtigt« »den, som gjorde Barmhjertighed mod ham«; det er, ved at anerkjende Din Pligt opdager Du let, hvo Din Næste er. Pharisæerens Svar er indeholdt i Christi Spørgsmaal, der ved sin Form nødsagede Pharisæeren til at svare saaledes. Den jeg har Pligten mod er min Næste, og naar jeg fuldkommer min Pligt viser jeg, at jeg er Næsten. Christus taler nemlig ikke om det at kjende Næsten, men om det selv at blive Næsten, at bevise sig at være Næsten, som Samaritanen beviste det ved sin Barmhjertighed; thi ved den beviste han jo ikke, at den Overfaldne var hans Næste, men at han var den Overfaldnes Næste. Leviten og Præsten vare i nærmere Forstand den Overfaldnes Næste, men disse vilde Intet vide derom; Samaritanen derimod, der ved Fordomme var foranlediget til Misforstaaelse, forstod dog rigtigt, at han var den Overfaldnes Næste. At vælge en Elsket, at finde en Ven, ja det er et vidtløftigt Arbeide, men Næsten er let at kjende, let at finde, hvis man blot selv vil — anerkjende sin Pligt.

Budet lød saaledes »Du skal elske Din Næste som Dig selv«, men naar Budet forstaaes retteligen, siger det tillige det Omvendte: Du skal elske Dig selv paa den rette Maade. Dersom Nogen derfor ikke af Christendommen vil lære at elske sig selv paa den rette Maade, kan han heller ikke elske Næsten; han kan saa maaskee som det hedder »i Liv og Død« — holde sammen med et andet eller flere andre Mennesker, men dette er ingenlunde at elske Næsten. At elske sig selv paa den rette Maade og at elske Næsten svare ganske til hinanden, er i Grunden Eet og det Samme. Naar Lovens »som Dig selv« har fravristet Dig den Selvkjerlighed, hvilken Christendommen, sørgeligt nok, maa forudsætte at være i ethvert Menneske, saa har Du netop lært at elske Dig selv. Loven er derfor: Du skal elske Dig selv saaledes som Du elsker Næsten, naar Du elsker ham som Dig selv. Hvo der har noget Kjendskab til Menneskene vil vist tilstaae, at som han ofte har ønsket at kunne bevæge dem til at opgive Selvkjerligheden, at

han saaledes ogsaa ofte har maattet ønske, om det var muligt at lære dem at elske dem selv. Naar den Travle ødsler sin Tid og sin Kraft i forfængelige, ubetydelige Idrætters Tjeneste, er dette da ikke, fordi han ikke har lært ret at elske sig selv? Naar den Letsindige bortgiver sig selv næsten som et Intet med i Øieblikkets Narrespil, er dette da ikke, fordi han ikke har Forstand paa ret at elske sig selv? Naar den Tungsindige ønsker at blive af med Livet, ja med sig selv, er dette da ikke, fordi han ikke vil lære strengt og alvorligt at elske sig selv? Naar et Menneske, fordi Verden eller et andet Menneske troløs lod ham forraadt, overgiver sig til Fortvivlelse, hvilken er da hans Skyld (thi hans uskyldige Lidelse tale vi jo her ikke om) uden den ikke at elske sig selv paa den rette Maade? Naar et Menneske selvplagersk mener at gjøre Gud en Tjeneste ved at martre sig selv, hvilken er da hans Synd uden denne, ikke ret at ville elske sig selv? Ak, og naar et Menneske formasteligt lægger Haand paa sig selv, er dette da ikke just hans Synd, at han ikke retteligen elsker sig selv i den Forstand, i hvilken et Menneske skal elske sig selv? O, der tales i Verden saa meget om Forræderie og Troløshed, og Gud bedre det, at dette destoværre kun er altfor sandt, men lad os dog derover aldrig glemme, at den farligste Forræder blandt alle er den, ethvert Menneske har i sig selv. Dette Forræderie, hvad enten det bestaaer i, at han selvisk elsker sig, eller det bestaaer i, at han selvisk ikke vil elske sig selv paa den rette Maade, dette Forræderie er jo rigtignok en Hemmelighed, der gjøres intet Anskrig i den Anledning som ellers i Anledning af Forræderie og Troløshed; men er det ikke just derfor desto vigtigere, at der atter og atter mindes om Christendommens Lære: at et Menneske skal elske sin Næste som sig selv, det er, som han skal elske sig selv.

Budet om Kjerlighed til Næsten taler da i eet og samme Ord, »som Dig selv«, om denne Kjerlighed og om Kjerligheden til sig selv – og nu er Talens Indledning standset ved det, som den ønsker at gjøre til Gjenstand for Betragtningen. Det nemlig, hvorved Budet om Kjerlighed til Næsten og om Kjerlighed til sig selv bliver eenstydigt, er ikke blot dette »som Dig selv«, men endnu mere det Ord »Du skal«. Herom er det vi ville tale:

Du »skal« elske,

thi dette er just Kjendet paa den christelige Kjerlighed og er dens Eiendommelighed, at den indeholder denne tilsyneladende Modsigelse: at det at elske er Pligt.

Du skal elske, dette er altsaa den »kongelige Lovs« Ord. Og sandeligen, m. T., hvis Du formaaer at danne Dig en Forestilling om Verdens Skikkelse, førend dette Ord blev udtalt, eller hvis Du stræber at forstaae Dig selv og agter paa deres Liv og deres Sindstilstand, som, skjøndt de kalde sig Christne, dog egentligen leve i Hedenskabets Forestillinger: da vil Du i Forhold til dette Christelige, som i Forhold til alt Christeligt, med Troens Forundring ydmygt tilstaae, at Sligt ikke er opkommet i noget Menneskes Hjerte. Thi nu, da det har været befalet gjennem Christendommens atten Aarhundreder og før den Tid i Jødedommen, nu da Enhver er oplært deri og, aandeligt forstaaet, ligesom Den, der opdrages i velhavende Forældres Huus, næsten foranlediget til at glemme, at det daglige Brød er en Gave; nu, da det Christelige mange Gange af dem, der bleve opdragne deri, forsmaaes i Sammenligning med allehaande Nyheder, ligesom naar den sunde Føde af Den, der aldrig har været sulten, forsmaaes i Sammenligning med Slikkerie; nu, da det Christelige forudsættes, forudsættes som bekjendt, som givet, antydes — for at gaae videre: nu, siges det rigtignok saadan udenvidere af Enhver, ak, og dog hvor sjeldent maaskee, at det paaagtes, hvor sjeldent maaskee, at en Christen alvorligt, med taknemlig Tanke dvæler ved Forestillingen om, hvorledes hans Tilstand maatte være, hvis Christendommen ikke var indkommen i Verden! Hvilket Mod hører der dog ikke til for første Gang at sige »Du skal elske«, eller rettere, hvilken guddommelig Myndighed for med Ordet at vende op og ned paa det naturlige Menneskes Forestillinger og Begreber! Thi der, hvor det menneskelige Sprog standser og Modet svigter, ved Grændsen, der bryder Aabenbaringen frem med guddommelig Oprindelse og forkynder, hvad der ikke i Dybsindighedens eller den menneskelige Sammenlignings Forstand er vanskeligt at forstaae, men hvad der dog ikke opkom i noget Menneskes Hjerte. Det er ikke egentligen vanskeligt at forstaae, naar det er blevet sagt, og det vil jo ikkun forstaaes for at udøves; men det opkom ikke i noget Menneskes Hjerte. Tag en Hedning, som ikke er forvænt ved at have lært tankeløst at ramse det Christelige, eller forvænt ved den Indbildning at være en Christen — og dette Bud »Du skal elske« vil ikke blot forbause ham, men det vil oprøre ham, det vil være ham til Forargelse. Just derfor passer igjen paa dette Kjerlighedens Bud, hvad der er det Christeliges Kjende »Alt er blevet nyt«. Budet er ikke i til-

---

»Alt er blevet nyt«] 2. Cor. 5. 17.

fældig Forstand noget Nyt, ei heller i Nysgjerrighedens Forstand en Nyhed, ei heller i Timelighedens Forstand noget nyt Noget. Kjerlighed har der været til ogsaa i Hedenskabet; men det, at skulle elske, er en Evighedens Forandring — og Alt er blevet nyt. Hvilken Forskjel mellem hiint Følelsens og Driftens og Tilbøielighedens og Lidenskabens, kort hiint Umiddelbarhedens Spil af Kræfter, hiin Poesiens besjungne Herlighed i Smiil eller i Taarer, i Ønske eller i Savn, hvilken Forskjel mellem dette og Evighedens, Befalingens Alvor i Aand og Sandhed, i Oprigtighed og Selvfornegtelse!

Men den menneskelige Utaknemmelighed, o, hvad har den en saa kort Hukommelse! Fordi det Høieste nu tilbydes Enhver, saa tager man det hen som Ingenting, sandser Intet derved, end sige at man gjør sig Rede for dets dyrebare Beskaffenhed, ret som tabte det Høieste Noget derved, at Alle have eller kunne have det Samme. See, dersom en Familie er i Besiddelse af een eller anden kostbar Skat, som staaer i Forhold til en bestemt Begivenhed, da fortæller fra Slægt til Slægt Forældrene Børnene og Børnene igjen deres Børn, hvorledes det er gaaet til. Men fordi Christendommen nu gjennem saa mange Aarhundreder er bleven hele Slægtens Eiendom, skal derfor al Tale forstumme om, hvilken Evighedens Forandring der med Christendommen foregaaer i Verden? Er ikke enhver Slægt lige nær, det er, lige forpligtet til at gjøre sig dette tydeligt? Er Forandringen mindre mærkelig, fordi det er atten Aarhundreder siden? Er det da ogsaa nu blevet mindre mærkeligt, at der er en Gud til, fordi der i flere Aartusinder have levet Slægter, som troede paa ham, er det derfor blevet mindre mærkeligt for mig — dersom jeg ellers troer det? Og er det for Den, der lever i vor Tid, atten Aarhundreder siden, at han blev Christen, fordi det er atten Aarhundreder siden Christendommen indkom i Verden? Og dersom det ikke er slet saa længe siden, saa maa han dog vel kunne huske, hvorledes han var, førend han blev Christen, og altsaa vide, hvilken Forandring der foregik med ham — dersom den Forandring er foregaaet med ham, at han blev Christen. Saa der altsaa ikke behøves verdenshistoriske Skildringer af Hedenskabet, som var det atten Aarhundreder siden Hedenskabets Undergang; thi slet saa længe siden er det dog vel ikke, da baade Du, m. T., og jeg have været Hedninger, have været det, ja — dersom vi ellers ere blevne Christne.

Og dette er just den sørgeligste og den ugudeligste Art Bedrag, ved Uskjønsomhed at lade sig bedrage for det Høieste, som man mener at besidde, ak, og see, man besidder det dog ikke. Thi

hvad er vel den høieste Besiddelse, hvad er Besiddelsen af Alt, naar jeg aldrig faaer det rette Indtryk af, at jeg besidder det, og af hvad det er jeg besidder! Fordi Den, som haver de jordiske Goder, efter Bibelens Ord, skal være som Den, der ikke haver dem, mon det derfor ogsaa er rigtigt i Forhold til det Høieste: at have det og dog være som Den, der ikke haver det? Mon det er rigtigt, dog nei, lader os ikke bedrage ved Spørgsmaalet, som var det *muligt* at have det Høieste paa den Maade, lader os ret betænke, at det er en Umulighed. De jordiske Goder ere det Ligegyldige, og derfor lærer Skriften, at de, naar de besiddes, skulle besiddes som det Ligegyldige; men det Høieste hverken *kan* eller skal besiddes som det Ligegyldige. De jordiske Goder ere i udvortes Forstand *en Virkelighed*, derfor kan man besidde dem, medens og skjøndt man er som Den, der ikke haver dem; men Aandens Goder ere kun i det Indvortes, ere kun i *Besiddelsen*, og derfor kan man ikke, hvis man virkeligt besidder dem, være som Den, der ikke besidder dem; tvertimod, hvis man er en Saadan, besidder man dem netop ikke. Dersom Nogen mener at have Troen og dog er ligegyldig ved denne Besiddelse, hverken kold eller varm, da kan han være forvisset om, at han heller ikke har Troen. Dersom Nogen mener at være Christen og dog er ligegyldig ved at han er det, da er han det sandeligen heller ikke. Eller hvad vilde vi vel dømme om et Menneske, der forsikkrede, at han var forelsket, og tillige, at det var ham ligegyldigt?

Saa lader os derfor ikke, saa lidet nu som ved nogen anden Leilighed, naar vi tale om det Christelige, glemme dets Oprindelighed, det er, at det ikke oprandt i noget Menneskes Hjerte; lader os ikke glemme at tale derom med Troens Oprindelighed, hvilken altid, naar den er i et Menneske, ikke troer fordi Andre have troet, men fordi ogsaa dette Menneske er grebet af Det, der har grebet Utallige før ham, men derfor dog vel ikke mindre oprindeligt. Thi et Redskab, som en Haandværker bruger, det sløves i Aarene, Fjederen taber sin Spændkraft og sløves; men hvad der har Evighedens Spændkraft beholder den gjennem alle Tider aldeles uforandret. Naar en Kraft-Prøver længe er bleven brugt, saa kan tilsidst endog den Svage bestaae i Prøven; men Evighedens Kraftmaal, paa hvilket ethvert Menneske skal prøves: om han vil

---

efter Bibelens Ord 1. Cor. 7, 31. ikke oprandt i noget Menneskes Hjerte] smlgn. 1. Cor. 2, 9.

have Troen eller ikke, bliver i alle Tider aldeles uforandret. — Naar Christus (Mth. 10, 17) siger »vogter Eder for Menneskene«, mon deri ikke ogsaa er indeholdt dette: vogter Eder, at I ikke ved Menneskene, det er ved idelig Sammenligning med andre Mennesker, ved Vane og Udvorteshed lader Eder franarre det Høieste? Thi en Bedragers Rænkefuldhed er ikke saa farlig, man bliver ogsaa lettere opmærksom; men det, at have det Høieste i et Slags ligegyldigt Fællesskab, i en Vanes Dvaskhed, ja i en Vanes Dvaskhed, der endog vil sætte Slægten istedenfor de Enkelte, gjøre Slægten til Modtageren og de Enkelte i Kraft deraf udenvidere til Deelagtige: dette er det Forfærdelige. Vel skal det Høieste ikke være et Rov; Du skal ikke have det for Dig selv i selvisk Forstand, thi hvad Du kun kan have for Dig selv alene er aldrig det Høieste; men om Du end i dybeste Forstand har det Høieste tilfælles med Alle (og dette er just det Høieste, Det Du kan have tilfælles med Alle) skal Du dog troende have det for Dig selv, at Du beholder det, medens maaskee alle Andre ogsaa beholde det, men tillige, hvis end alle Andre opgave det. Vogter Eder ogsaa i denne Henseende for Mennesker, »værer kloge som Slanger« — for nemlig at bevare Troens Hemmelighed for Dig selv, om Du end baade haaber og ønsker og arbeider, at Enhver i denne Henseende gjør som Du; »værer eenfoldige som Duer«, thi Troen er just denne Eenfoldighed. Du skal ikke bruge Klogskaben for at gjøre Troen til noget Andet, men Du skal netop bruge Klogskaben for, klogt mod Menneskene, at værge om Troens Hemmelighed i Dig, vogtende Dig for Mennesker. Er Feldtraabet, fordi Alle hver især veed det, derfor ingen Hemmelighed, naar det dog betroes Enhver og bevares af Enhver som en Hemmelighed? Dog Feldtraabets Hemmelighed er idag Eet imorgen et Andet, men Troens Væsen er at være en Hemmelighed, at være for den Enkelte; hvis den ikke af hver Enkelt, selv naar han bekjender den, bevares som en Hemmelighed, saa troer han heller ikke. Skulde dette maaskee være noget Mangelfuldt ved Troen, at den saaledes er og bliver og skal være en Hemmelighed? Er dette da ogsaa Tilfældet med Elskov, eller er det ikke just de flygtige Rørelser, der strax blive aabenbare og derfor ogsaa strax igen forsvinde, medens det dybe Indtryk altid bevarer Hemmeligheden, saa vi jo endog, og med Rette, sige, at den Forelskelse, der ikke gjør et Menneske hemmelighedsfuldt, er ingen ret Forelskelse. Den hemmeligheds-

---

»værer kloge som Slanger«] Matth. 10, 16.

fulde Forelskelse kan være et Billede paa Troen; men det skjult Menneskes uforkrænkelige Inderlighed i Troen er Livet. Den, de klog som Slangen vogter sig for Menneskene, at han, eenfoldi som Duen kan »bevare Troens Hemmelighed«, han haver ogsa som Skriften siger (Mc. 9, 50) »Salt i sig selv»; men vogter ha sig ikke for Menneskene, da taber Saltet sin Kraft, og hvorme skal der saa saltes. Og er det end skeet, at en Forelskelses Hem melighed blev et Menneskes Undergang, da er Troen evigt og alti den saliggjørende Hemmelighed! See, hiin blodsottige Qvinde; hu trængte sig ikke frem for at komme til at røre ved Christi Klæd bon; hun fortalte ikke Andre, hvad hun havde til Hensigt, og hva hun troede: hun sagde ganske sagte ved sig selv »dersom jeg bl rører ved Fligen af hans Kjortel, da er jeg helbredet.« Den Hem melighed havde hun for sig selv, det var Troens Hemmelighe som frelste hende baade timeligt og evigt. Denne Hemmelighe kan Du have for Dig selv, ogsaa da, naar Du frimodigt bekjende Troen; og naar Du ligger afmægtigt paa Sygeleiet og ikke ka røre et Lem, naar Du end ikke kan bevæge Tungen, kan Du do have denne Hemmelighed hos Dig.

Men Troens Oprindelighed forholder sig igjen til det Christe liges Oprindelighed. Vidtløftige Skildringer af Hedenskabet, det Vildfarelser, dets Eiendommelighed, ere ingenlunde fornødne, de Christeliges Kjender ere indeholdte i selve det Christelige. Gjø Forsøget her; glem et Øieblik det Christelige, tænk Dig, hvad Di ellers kjender til Kjerlighed, besind Dig paa, hvad Du læser ho Digterne, hvad Du selv kan udfinde, og siig da, om det nogensind var faldet Dig ind at tænke dette: Du skal elske? Vær oprigtig eller at dette ikke skal forstyrre Dig, saa vil jeg oprigtigt tilstaa at det mange, mange Gange i mit Liv har vakt hele min Forun drings Studsen, at det stundom har været mig, som tabte Kjerlig heden Alt derved, om den dog end vinder Alt. Vær oprigtig, til staae, at det maaskee er Tilfældet med de Fleste, at, naar de læs Digternes glødende Skildring af Elskov eller Venskab, dette d synes dem noget langt Høiere end det fattige: »Du skal elske«.

»Du skal elske«. **Kun naar det er Pligt at elske, kun da e Kjerligheden for evig betrygget mod enhver Forandring; evi frigjort i salig Uafhængighed; evig lykkelig sikkret mod For tvivlelse.**

---

hiin blodsottige Qvinde] Matth. 9, 20 ff.

Hvor glad, hvor lykkelig, hvor ubeskrivelig tillidsfuld end Driftens og Tilbøielighedens Kjerlighed, den umiddelbare Kjerlighed som saadan kan være, den føler dog netop i sit skjønneste Øieblik en Trang til, om muligt at binde sig end fastere. Derfor sværge de Tvende, de tilsværge hinanden Tro eller Venskab; og naar vi tale festligst, sige vi ikke om Tvende »de elske hinanden«, vi sige »de tilsvore hinanden Tro« eller »de tilsvore hinanden Venskab«. Men hvorved sværger da denne Kjerlighed? Vi ville nu ikke forstyrre Opmærksomheden og adsprede ved at minde om det meget Forskjellige, som denne Kjerligheds Talsmænd »Digterne« ved Indvielsen vide Besked om — thi i Forhold til denne Kjerlighed er det Digteren, som tager Løftet af de Tvende, Digteren, som forener de Tvende, Digteren, som foresiger de Tvende Eden og lader dem sværge, kort det er Digteren, der er Præsten. Sværger nu denne Kjerlighed ved Noget, som er høiere end den selv? Nei, det gjør den ikke. Just dette er den skjønne, den rørende, den gaadefulde, den digteriske Misforstaaelse, at de Tvende ikke selv opdage det; og netop derfor er Digteren deres eneste, deres elskede Fortrolige, fordi han heller ikke opdager det. Naar denne Kjerlighed sværger, da giver den egentligen selv Det Betydning, hvorved den sværger; det er Kjerligheden selv, der kaster Glandsen over Det, hvorved den sværger, saa den altsaa ikke blot ikke sværger ved noget Høiere, men egentligen sværger ved Noget, der er ringere end den selv. Saa ubeskrivelig riig er denne Kjerlighed i sin elskelige Misforstaaelse; thi netop fordi den er sig selv en uendelig Rigdom, en ubegrændset Tilforladelighed, kommer den, idet den vil sværge, til at sværge ved noget Ringere, men opdager det ikke selv. Deraf kommer det igjen, at denne Sværgen, der jo skulde være og ogsaa oprigtigt mener sig selv at være den høieste Alvor, dog er den yndigste Spøg. Og den gaadefulde Ven, Digteren, hvis fuldkomne Fortrolighed er denne Kjerligheds høieste Forstaaelse, han forstaaer det heller ikke. Dog er det jo let at forstaae, at skal man i Sandhed sværge, da maa man sværge ved noget Høiere, saa kun Gud i Himlene er den Eneste, der i Sandhed er i det Tilfælde, at han ene kan sværge ved sig selv. Dette kan imidlertid Digteren ikke forstaae, det er, den Enkelte, som er Digter, kan vel forstaae det, men han kan ikke forstaae det forsaavidt han er Digter, da »Digteren« ikke kan forstaae det; thi Digteren kan forstaae Alt — i Gaader, og vidunderligt forklare Alt — i Gaader, men han kan ikke forstaae sig selv, eller forstaae, at han selv er en Gaade. Skulde han tvinges til at forstaae det, da vilde han, hvis han ikke blev opbragt og forbittret, veemodigt sige: gid man

ikke havde paanødt mig denne Forstaaelse, der forstyrrer mig mit Skjønneste, forstyrrer mig mit Liv, medens jeg ingen Brug kan gjøre af den. Og deri har Digteren forsaavidt Ret, thi den sande Forstaaelse er Livsspørgsmaalets Afgjørelse for hans Tilvær. Der er paa den Maade to Gaader, den første er de Tvendes Kjerlighed, den anden er Digterens Forklaring af den, eller at Digterens Forklaring ogsaa er en Gaade.

Saaledes sværger denne Kjerlighed, og da tilføie de Tvende til Eden, at de ville elske hinanden »for evig«. Naar dette ikke føies til, saa forener Digteren ikke de Tvende, han vender sig ligegyldig bort fra en saadan timelig Kjerlighed, eller han vender sig spottende imod den, medens han for evig tilhører hiin evige Kjerlighed. Der er da egentligen to Foreninger, først de Tvende, som for evig ville elske hinanden, og saa Digteren, som for evig vil tilhøre de Tvende. Og deri har jo Digteren Ret, at naar tvende Mennesker ikke ville elske hinanden for evig, saa er deres Kjerlighed ikke værd at tale om, end mindre værd at besynge. Derimod mærker Digteren ikke Misforstaaelsen, at de Tvende ved deres Kjerlighed sværge at ville elske hinanden for evig, istedenfor ved Evigheden at tilsværge hinanden Kjerlighed. Evigheden er det Høiere; skal man sværge, da maa man sværge ved det Høiere, men skal man sværge ved Evigheden, da sværger man ved Pligten »at skulle elske«. Ak, men hiin de Elskendes Yndling, Digteren, han, der selv er det end Sjeldnere end de tvende ret Elskende, hvilke hans Længsel søger, han, der selv er Elskelighedens Vidunder, han er ogsaa som det kjælne Barn, han kan ikke taale dette »skal«, saasnart det siges, bliver han enten utaalmodig eller han giver sig til at græde.

Altsaa denne umiddelbare Kjerlighed, den har vel i den skjønne Indbildnings Forstand det Evige i sig, men den er ikke bevidst begrundet paa det Evige, og derfor kan den **forandres.** Selv om den ikke forandredes, den kan dog forandres, thi den er jo det Lykkelige; men om det Lykkelige gjælder hvad der gjælder om Lykken, hvad der, naar man tænker det Evige, ikke kan tænkes uden Veemod, ligesom det er sagt med Gysen: »Lykken er, naar den har været«. Dette vil sige, saa længe den bestod eller var til, var en Forandring mulig; først naar den er bleven forbigangen, kan man sige, den bestod. »Man prise intet Menneske lykkelig

---

»Man prise intet Menneske lykkelig, saa længe han lever.« En Omskrivning af Solons Ord, Herodot I. 32.

saa længe han lever«; saa længe han lever, kan nemlig Lykken forandre sig, først naar han er død, og Lykken ikke har forladt ham, medens han levede, først da viser det sig, at han — har været lykkelig. Hvad der blot er til, hvad der ingen Forandring har undergaaet, det har bestandigt Forandringen uden for sig; den kan bestandigt indtræde, endnu i det sidste Øieblik kan den komme, og først naar Livet er tilendebragt, kan man sige: Forandringen kom ikke — eller maaskee kom den. Hvad der ingen Forandring har undergaaet har vel Bestaaen, men har ikke Bestandighed; forsaavidt det har Bestaaen, er det til, men forsaavidt det ikke i Forandringen har vundet Bestandighed, kan det ikke blive samtidigt med sig selv, og er da enten lykkeligt uvidende om dette Misforhold eller stemt i Veemod. Thi det Evige er det Eneste, som kan være og blive og forblive samtidigt med enhver Tid; Timeligheden derimod adskiller i sig selv, og det Nærværende kan ikke blive samtidigt med det Tilkommende, eller det Tilkommende med det Forbigangne, eller det Forbigangne med det Nærværende. Om hvad der derfor ved at undergaae Forandringen vandt Bestandighed, om det kan man ikke blot, naar det har bestaaet, sige »det bestod«, men man kan sige »det har bestaaet, medens det bestod.« Just dette er Betryggelsen, og et ganske andet Forhold end Lykkens. Naar Kjerligheden har undergaaet Evighedens Forandring ved at være bleven Pligt, da har den vundet Bestandighed, og det følger da af sig selv, at den bestaaer. Det følger nemlig ikke af sig selv, at hvad der bestaaer i dette Øieblik ogsaa bestaaer i næste Øieblik, men det følger af sig selv, at det Bestandige bestaaer. Vi tale jo om, at Noget bestaaer sin Prøve, og vi prise det, naar det har bestaaet sin Prøve; men denne Tale er dog om det Ufuldkomne, thi det Bestandiges Bestandighed skal og kan ikke vise sig i at bestaae en Prøve — det er jo det Bestandige, og kun det Forgængelige kan give sig — Skin af Bestandighed ved at bestaae i en Prøve. Om Prøve-Sølv vilde derfor ingen falde paa at sige, at det skal bestaae sin Prøve i Aarene, thi det er jo Prøve-Sølv. Saaledes ogsaa med Kjerlighed. Den Kjerlighed, der blot har Bestaaen, hvor lykkelig, hvor livsalig, hvor tillidsfuld, hvor digterisk den end er, den maa dog bestaae sin Prøve i Aarene; men den Kjerlighed, der undergik Evighedens Forandring ved at blive Pligt, den vandt Bestandighed, den er Prøve-Sølv. Er den derfor maaskee mindre anvendelig, mindre brugbar i Livet? Er da Prøve-Sølv det mindre Brugbare? Dog vel ikke; men Sproget, uvilkaarligt, og Tanken, bevidst, ærer paa en egen Maade Prøve-Sølvet, thi om dette siges blot »man bruger

det«, der tales slet ikke om Prøve, man fornærmer det ikke ve at ville prøve det, det veed man jo forud, at Prøve-Sølv bestaae Naar man derfor bruger en mindre tilforladelig Sammensætnin saa nødsages man til at være mere nærgaaende og til at tal mindre eenfoldigt, man nødsages til næsten tvetydigt at sige de Dobbelte »man bruger det, og medens man bruger det, prøve man det tillige«, thi det er dog bestandigt muligt, at det kund forandre sig.

Altsaa, kun naar det er Pligt at elske, kun da er Kjer ligheden evig betrygget. Denne Evighedens Betryggethe jager al Angest ud og gjør Kjerlighed fuldkommen, fuldkomme betrygget. Thi i hiin Kjerlighed, som kun har Bestaaen, hvo tillidsfuld den end er, er der dog endnu en Angest, en Angest fo Forandringens Mulighed. Den selv forstaaer det ikke, lige saa lide som Digteren, at det er Angest; thi Angesten er skjult, og kun de brændende Higen Yttringen, hvorpaa dog just kjendes, at Angeste er skjult i Grunden. Hvoraf kommer det vel ellers, at den umic delbare Kjerlighed er saa tilbøielig til, ja saa forelsket i at gjør Prøve paa Kjerligheden? Dette er jo just, fordi Kjerligheden ikk ved at blive Pligt, i dybeste Forstand har undergaaet »Prøven Derfra denne, hvad Digteren vilde kalde, søde Uro, der dumdrist gere og dumdristigere vil gjøre Prøve. Den Elskende vil prøv den Elskede, Vennen vil prøve Vennen; Prøvelsen har vistnok si Grund i Kjerligheden, men denne heftigt flammende Lyst til a prøve, dette Ønskets Higen efter at maatte blive sat paa Prøv forklarer dog, at Kjerligheden sig selv ubevidst er usikker. Atte her er en gaadefuld Misforstaaelse i den umiddelbare Kjerlighe og i Digterens Forklaringer. De Elskende og Digteren mene, a denne Lyst til at ville prøve Kjerligheden netop er et Udtryk for hvor sikker den er. Men er dette vel saa? Det er ganske rigtigt at det Ligegyldige ønsker man ikke at prøve; men deraf følge jo ikke, at det at ville prøve det Elskede er et Udtryk for Sikker heden. De Tvende elske hinanden, de elske hinanden for evig, d ere saa visse, at de — gjøre Prøve derpaa. Er denne Vished der høieste? Er Forholdet ikke her, netop ligesom naar Kjerlighede sværger og dog sværger ved hvad der er lavere end Kjerligheden Saaledes er jo her de Elskendes høieste Udtryk for deres Kjerlig heds Bestandighed et Udtryk for, at den kun har Bestaaen, th hvad der kun har Bestaaen, det prøver man, det sætter man pa Prøve. Men naar det er Pligt at elske, da behøves der inge Prøve og fornærmelig Dumdristighed med at ville prøve, da e Kjerligheden høiere end enhver Prøve, den har allerede mere en

bestaaet i Prøven, i samme Forstand som Troen »mere end seirer«. Det at prøve forholder sig altid til Mulighed, det er dog altid muligt, at det, der prøves, ikke bestod i Prøven. Dersom derfor En vilde prøve om han har Troen, eller prøve paa at faae Troen, da vil dette egentligen sige, han vil forhindre sig selv i at faae Troen, han vil bringe sig selv i en Higens Uro, hvor Troen aldrig vindes, thi »Du skal troe«. Dersom en Troende vilde bede Gud at sætte hans Tro paa en Prøve, da er dette ikke et Udtryk for, at denne Troende har Troen i overordentlig høi Grad (at mene det er en Digter-Misforstaaelse, som det ogsaa er en Misforstaaelse at have Troen i en »overordentlig« Grad, da den ordentlige Grad netop er det Høieste), men det er et Udtryk for, at han ikke ganske har Troen, thi »Du skal troe«. Aldrig fandtes der nogen høiere Betryggelse, og aldrig fandtes der Evighedens Hvile i noget Andet end i dette »skal«. Det er dog, hvor livsalig den end er, en urolig Tanke »at prøve«, og det er Uroen, der vil indbilde Dig, at dette er en høiere Forvisning; thi det at prøve er i sig selv opfindsomt og ikke til at udtømme, saa lidet som Klogskaben nogensinde har kunnet beregne alle Tilfælde, medens derimod, som den Alvorlige saa fortræffeligt siger, »Troen har beregnet alle Tilfælde«. Og naar man skal, saa er det for evig afgjort; og naar Du vil forstaae, at Du skal elske, saa er Din Kjerlighed for evig betrygget.

Og Kjerligheden er tillige ved dette »skal« evig betrygget mod enhver Forandring. Thi den Kjerlighed, der kun har Bestaaen, den kan forandres, den kan forandres i sig selv, og den kan forandres fra sig selv.

Den umiddelbare Kjerlighed kan forandres i sig selv, den kan forandres til sit Modsatte, til Had. Had er en Kjerlighed, som er bleven til sit Modsatte, en Kjerlighed, som er gaaet til Grunde. Nede i Grunden brænder bestandigt Kjerligheden, men Flammen er Hadets; først, naar Kjerligheden er udbrændt, først da er ogsaa Hadets Flamme slukket. Som der er sagt om Tungen, at »det er den samme Tunge, med hvilken vi velsigne og forbande«, saaledes maa man ogsaa sige, at det er den samme Kjerlighed, der elsker og hader; men netop fordi det er den samme Kjerlighed, netop derfor er den ikke i Evighedens Forstand den sande, der bliver uforandret den samme, medens hiin umiddelbare, naar den

---

»mere end seirer«] Rom. 8, 37. sagt om Tungen] der tænkes paa Jac. 3, 10.

er forandret, dog i Grunden er den samme. Den sande Kjerlighed, der undergik Evighedens Forandring ved at blive Pligt, forandres aldrig, den er eenfoldig, den elsker — og hader aldrig, hader aldrig — den Elskede. Det kunde synes som var hiin umiddelbare Kjerlighed den stærkere, fordi den kan gjøre det Dobbelte, fordi den baade kan elske og hade; det kunde synes som havde den en ganske anden Magt over sin Gjenstand, naar den siger »vil Du ikke elske mig, saa vil jeg hade Dig«: dog er dette kun et Sandsebedrag. Thi er vel Forandrethed en stærkere Magt end Uforanderlighed; og hvo er den Stærkere, Den, som siger »vil Du ikke elske mig saa vil jeg hade Dig«, eller Den, som siger »vil Du hade mig, saa vil jeg dog vedblive at elske Dig?« Ja vist er det forfærdende og forfærdeligt, at Kjerlighed forandres til Had, men hvem er det egentligen forfærdeligt for, mon ikke for den Paagjældende selv, hvem det hændte, at hans Kjerlighed forandrede sig til Had!

Den umiddelbare Kjerlighed kan forandres i sig selv, den kan ved Selvantændelse blive til Iversyge, blive fra den største Lykke til den største Qval. Saa farefuld er den umiddelbare Kjerligheds Hede, hvor stor dens Lyst end er, saa farefuld, at denne Hede let kan blive en Sygdom. Det Umiddelbare er ligesom det Gjærende, der jo just derfor kaldes saaledes, fordi det endnu ingen Forandring har undergaaet, og derfor heller ikke fra sig har udsondret den Gift, som dog just er det Glødende i det Gjærende. Antænder Kjerligheden sig selv ved denne Gift, istedenfor at udsondre den, da fremkommer Iversygen, ak, Ordet siger det jo selv, den er en Iver for at blive syg, en Sygdom af Iver. Den Iversyge hader ikke Kjerlighedens Gjenstand, langtfra, men han martrer sig selv ved den Gjenkjerlighedens Ild, der luttrende skulde rense hans Kjerlighed. Den Iversyge opfanger, næsten tryglende, hver en Straale af Kjerligheden i den Elskede, men alle disse Straaler samler han gjennem Iversygens Brændglas paa sin Kjerlighed, og han forbrænder langsomt. Den Kjerlighed derimod, der undergik Evighedens Forandring ved at blive Pligt, den kjender ikke Iversyge; den elsker ikke blot, som den bliver elsket, men den elsker. Iversygen elsker som den bliver elsket: ængstelig piint ved Forestillingen, om den bliver elsket, er den lige saa iversyg paa den egne Kjerlighed, om den dog ikke er uforholdsmæssig i Forhold til den Andens Ligegyldighed, som den er iversyg paa Yttringen af den Andens Kjerlighed; ængstelig piint ved Selvbeskæftigelsen tør den hverken ganske troe den Elskede, ei heller ganske give sig hen, for ikke at give for meget, og brænder sig derfor bestan-

digt, som man brænder sig paa Det, der ikke er brændende — uden for den ængstelige Berøring. Sammenligningen er Selvantændelsen. Det kunde synes, som var der en ganske anden Ild i den umiddelbare Kjerlighed, siden den kan blive til Iversyge; ak, men denne Ild er jo just det Forfærdelige. Det kunde synes, som holdt Iversygen sin Gjenstand ganske anderledes fast, naar den med hundrede Øine vogter paa den, medens den eenfoldige Kjerlighed ligesom kun har eet Øie for sin Kjerlighed. Men mon dog Adsplittelse er stærkere end Eenhed, mon et sønderrevet Hjerte er stærkere end et fuldt og udeelt, mon en ideligt ængstelig Griben holder sin Gjenstand fastere end Eenfoldighedens enige Kræfter! Og hvorledes er nu hiin eenfoldige Kjerlighed sikkret mod Iversygen? Mon ikke derved, at den ikke elsker sammenlignelsesviis? Den begynder ikke med umiddelbart at elske fortrinsviis, den elsker; derfor kan den heller aldrig komme til sygeligt at elske sammenlignelsesviis, den elsker.

Den umiddelbare Kjerlighed kan forandres fra sig selv, den kan forandres i Aarene, hvad jo ofte nok sees. Saa taber Kjerligheden sin Fyrighed, sin Glæde, sin Lyst, sin Oprindelighed, sit friske Liv; som den Flod, der sprang ud af Klippen, naar den længere henne afmattes i det stillestaaende Vands Dvaskhed, saaledes afmattes Kjerligheden i en Vanes Lunkenhed og Ligegyldighed. Ak, af alle Fjender er maaskee Vanen den lumskeste, og fremfor Alt er den lumsk nok til aldrig at lade sig blive seet, thi Den, der saae Vanen, han er frelst fra Vanen; Vanen er ikke som andre Fjender, hvilke man seer og mod hvilke man stridende værger sig, Striden er egentligen den med sig selv om at faae den at see. Der er et for sin Lumskhed bekjendt Rovdyr, som listende overfalder de Sovende; medens det da suger Blodet ud af den Sovende, vifter det Kølighed over ham og gjør ham Søvnen endnu lifligere. Saaledes er Vanen — eller den er endnu værre; thi hiint Dyr søger sit Bytte blandt de Sovende, men det har intet Middel til at dysse de Vaagne i Søvn. Det har derimod Vanen; den lister sig søvndyssende paa et Menneske, og naar dette er skeet, da blodsuger den en Sovende, medens den vifter Kølighed over ham og gjør ham Søvnen endnu lifligere. — Saaledes kan den umiddelbare Kjerlighed forandres fra sig selv, og blive ukjendelig — thi Had og Iversyge kjendes dog paa Kjerligheden. Saa mærker stundom

---

et for sin Lumskhed bekjendt Rovdyr] den i Sydamerika levende Flagermus Vampyren.

Mennesket selv, som naar en Drøm farer forbi og er glemt, at Vanen har forandret ham; han vil da gjøre det godt igjen, men han veed ikke, hvor han skal gaae hen og kjøbe ny Olie til at opflamme Kjerligheden. Saa bliver han mismodig, fortræden, kjed af sig selv, kjed af sin Kjerlighed, kjed af, at den er saa ussel som den er, kjed af, at han ikke kan faae det forandret, ak, thi Evighedens Forandring havde han ikke itide agtet paa, og nu har han endog tabt Evne til at udholde Helbredelsen. O, man seer stundom med Sorg et Menneske, der engang levede i Velmagt, nu forarmet, og dog, hvor langt mere sørgeligt end denne Forandring er det, naar man seer en Kjerlighed forandret til dette næsten Modbydelige! — Dersom derimod Kjerligheden undergik Evighedens Forandring ved at blive Pligt, da kjender den ikke Vane, da kan Vane aldrig faae Magt over den. Som der siges om det evige Liv, at der er ikke Suk og ikke Taarer, saa kunde man tilføie: der er og ikke Vane; sandeligen dermed sige vi ikke noget mindre herligt. Vil Du frelse Din Sjel eller Din Kjerlighed fra Vanens Lumskhed — ja Menneskene troe, at der er mange Midler til at holde sig vaagen og sikkret, men sandeligen der er kun eet: Evighedens »skal«. Lad hundrede Kanoners Torden tre Gange dagligt minde Dig om at modstaae Vanens Magt; hold som hiin mægtige Keiser i Østen en Slave, der minder Dig dagligt, hold hundrede; hav en Ven, der minder Dig, hver Gang han seer Dig, hav en Hustru, der minder Dig tidligt og sildigt i Kjerlighed: men tag Dig iagt, at ikke ogsaa dette bliver en Vane! Thi Du kan blive vant til at høre hundrede Kanoners Torden, saa Du kan sidde tilbords og høre den mindste Ubetydelighed langt tydeligere end de hundrede Kanoners Torden, som Du blev — vant til at høre. Og Du kan blive vant til, at hundrede Slaver minde Dig hver Dag, saa Du hører det ikke mere, fordi Du ved Vanen har faaet det Øre, hvormed man hører og dog ikke hører. Nei, kun Evighedens »Du skal« — og det hørende Øre, som vil høre dette »skal«, kan frelse Dig fra Vanen. Vane er den sørgeligste Forandring, og paa den anden Side enhver Forandring kan man vænne sig til; kun det Evige, og altsaa hvad der undergik Evighedens Forandring ved at blive Pligt, er det Uforanderlige, men det Uforanderlige kan netop ikke blive Vane. Hvor fast end en Vane sætter sig, den bliver

---

kjøbe ny Olie] smlgn. Matth. 25, 1 ff. hiin mægtige Keiser i Østen. Darius, til hvem en Slave daglig skulde sige: Herre, husk Athenerne! Herodot 5, 105.

aldrig det Uforanderlige, selv som Mennesket bliver uforbederligt; thi Vanen er bestandigt Det, som skulde forandres, det Uforanderlige derimod Det, som hverken kan eller skal forandres. Men det Evige bliver aldrig gammelt og aldrig Vane.

Kun naar det er Pligt at elske, kun da er Kjerligheden evig frigjort i salig Uafhængighed. Men er da hiin umiddelbare Kjerlighed ikke fri, har den Elskende ikke netop sin Frihed i Kjerligheden? Og paa den anden Side, skulde det være Talens Mening at anprise Selvkjerlighedens trøstesløse Uafhængighed, der blev uafhængig, fordi den ikke havde Mod til at binde sig, altsaa fordi den blev afhængig af sin Feighed; den trøstesløse Uafhængighed, der svæver, fordi den intet Tilhold fandt, og er som »Den, der vanker hid og did, en bevæbnet Røver, der tager ind hvor det aftnes;« den trøstesløse Uafhængighed, der uafhængigt ikke bærer Lænker — idetmindste ikke synligt? O, langtfra, vi have jo tvertimod i den foregaaende Tale mindet om, at Udtrykket for den høieste Rigdom er at have en Trang; og saaledes er ogsaa Frihedens sande Udtryk, at den er en Trang i den Frie. Den, i hvem Kjerligheden er en Trang, han føler sig vistnok fri i sin Kjerlighed, og just Den, der føler sig ganske afhængig, saa han vilde tabe Alt ved at tabe den Elskede, just han er uafhængig. Dog paa een Betingelse, at han ikke forvexler Kjerligheden med Besiddelsen af den Elskede. Dersom En vilde sige, »enten elske eller døe«, og derved betegne, at et Liv uden at elske ikke var værd at leve, da vilde vi ganske give ham Ret. Men hvis han ved det Første forstod at besidde den Elskede, og altsaa meente enten besidde den Elskede eller døe, enten vinde denne Ven eller døe, saa maatte vi sige, at en saadan Kjerlighed i usand Forstand er afhængig. Saasnart Kjerligheden, i sit Forhold til sin Gjenstand, i Forholdet ikke forholder sig lige saa meget til sig selv, medens den dog er ganske afhængig, saa er den i usand Forstand afhængig, saa har den Loven for sin Tilværelse uden for sig selv og er altsaa i forkrænkelig, i jordisk, i timelig Forstand afhængig. Men den Kjerlighed, der undergik Evighedens Forandring ved at blive Pligt, og elsker, fordi den skal elske, den er uafhængig, den har Loven for sin Tilværelse i selve Kjerlighedens Forhold til det Evige. Denne Kjerlighed kan aldrig blive i usand Forstand afhængig, thi det Eneste, den er afhængig af, er Pligten, og Pligten er det eneste Frigjørende. Den umiddelbare Kjerlighed gjør et Menneske fri og i næste Øieblik afhængig. Det er ligesom med et Menneskes Tilblivelse; ved at blive til, ved at blive et »Selv«,

bliver han fri, men i næste Øieblik er han afhængig af dette Selv. Pligten derimod gjør et Menneske afhængig og i samme Øieblik evig uafhængig. »Ikkun Loven kan give Friheden.« Ak, man mener saa ofte, at Friheden er til, og at det er Loven, som binder Friheden. Dog er det just omvendt; uden Loven er Friheden slet ikke til, og det er Loven, som giver Friheden. Man mener ogsaa, at det er Loven, der gjør Forskjel, fordi der, naar Loven ikke er, slet ingen Forskjel er. Dog er det omvendt; naar det er Loven, som gjør Forskjel, saa er det just Loven, som gjør Alle lige for Loven.

Saaledes frigjør dette »skal« Kjerligheden i salig Uafhængighed; en saadan Kjerlighed staaer og falder ikke med sin Gjenstands Tilfældighed, den staaer og falder med Evighedens Lov — men saa falder den jo aldrig; en saadan Kjerlighed afhænger ikke af Dette eller Hiint, den afhænger kun af — det eneste Frigjørende, altsaa er den evigt uafhængig. Med denne Uafhængighed kan ingen sammenlignes. Stundom priser Verden den stolte Uafhængighed, som formener ingen Trang at føle til at blive elsket, om den dog tillige mener »at behøve andre Mennesker — ikke for at elskes af dem, men for at elske dem, for dog at have Nogen at elske.« O, hvor usand er ikke denne Uafhængighed! Den føler ingen Trang til at blive elsket, og dog behøver den Nogen at elske: den trænger altsaa til et andet Menneske — for at kunne tilfredsstille sin stolte Selvfølelse. Er dette ikke, som naar Forfængeligheden mener at kunne undvære Verden og dog trænger til Verden, det er, til at Verden bliver vidende om, at Forfængeligheden ikke trænger til Verden! Men den Kjerlighed, der undergik Evighedens Forandring ved at blive Pligt, føler vistnok en Trang til at blive elsket, og denne Trang med dette »skal« er derfor en evigt samstemmende Overeensstemmelse; men den kan undvære, hvis saa skal være, medens den dog vedbliver at elske: er dette ikke Uafhængighed? Denne Uafhængighed er kun afhængig af Kjerligheden selv ved Evighedens »skal«, den er ikke afhængig af noget Andet, og derfor heller ikke afhængig af Kjerlighedens Gjenstand, saa snart denne viser sig at være et Andet. Dog betyder dette ikke, at den uafhængige Kjerlighed saa ophorte, forvandlede sig til stolt Selvtilfredshed; dette er Afhængighed. Nei, Kjerligheden bliver, det er Uafhængighed. Uforandrethed er den sande Uafhængighed; enhver Forandring, det være Svaghedens Besvimen eller Stolthedens Kneisen, den sukkende eller den selvtilfredse, er Afhængighed. Dersom En, naar den Anden siger »jeg kan ikke elske Dig længere« stolt svarer »da kan jeg ogsaa lade være at

elske Dig«: er dette Uafhængighed? Ak, det er jo Afhængighed, thi det, om han skal vedblive at elske eller ikke afhænger af, om den Anden vil elske. Men Den, som svarer »da skal jeg dog vedblive at elske Dig,« hans Kjerlighed er evig frigjort i salig Uafhængighed. Han siger det ikke stolt — afhængig af sin Stolthed, nei, han siger det ydmygt, ydmygende sig under Evighedens »skal«, netop derfor er han uafhængig.

Kun naar det er Pligt at elske, kun da er Kjerligheden evig lykkelig sikkret mod Fortvivlelse. Den umiddelbare Kjerlighed kan blive ulykkelig, kan komme til Fortvivlelse. Det kunde atter synes et Udtryk for denne Kjerligheds Styrke, at den har Fortvivlelsens Kraft, men dette er dog kun Tilsyneladelse; thi Fortvivlelsens Kraft, hvor meget den end anprises, er dog Afmagt, dens Høieste er netop dens Undergang. Dog det, at den umiddelbare Kjerlighed kan komme til at fortvivle, viser, at den er fortvivlet, at den, selv naar den er lykkelig, elsker med Fortvivlelsens Kræfter — elsker et andet Menneske »høiere end sig selv, høiere end Gud«. Om Fortvivlelse maa siges: kun Den kan fortvivle, der er fortvivlet. Naar den umiddelbare Kjerlighed fortvivler over Ulykken, da bliver det kun aabenbart, at den — var fortvivlet, at den i sin Lykke ogsaa havde været fortvivlet. Fortvivlelsen ligger i, med uendelig Lidenskab at forholde sig til et Enkelt; thi med uendelig Lidenskab kan man kun, hvis man ikke er fortvivlet, forholde sig til det Evige. Den umiddelbare Kjerlighed er saaledes fortvivlet; men naar den bliver lykkelig, som det hedder, skjules det for den, at den er fortvivlet, naar den bliver ulykkelig, bliver det aabenbart, at den — var fortvivlet. Den Kjerlighed derimod, som undergik Evighedens Forandring ved at blive Pligt, kan aldrig fortvivle, netop fordi den ikke er fortvivlet. Fortvivlelse er nemlig ikke Noget, som kan hænde et Menneske, en Begivenhed ligesom Lykke og Ulykke. Fortvivlelse er et Misforhold i hans Væsens Inderste — saa langt, saa dybt kan ingen Skjebne eller Begivenhed gribe ind, den kan kun gjøre det aabenbart, at Misforholdet — var der. Derfor er der kun een Sikkerhed mod Fortvivlelse: at undergaae Evighedens Forandring ved Pligtens »skal«; Enhver, som ikke undergik denne Forandring, han er fortvivlet; Lykke og Medgang kan skjule over det, Ulykke og Modgang derimod, ikke som han mener gjøre ham fortvivlet, men gjøre det aabenbart, at han — var fortvivlet. Forsaavidt man taler anderledes, er det, fordi man paa en letfærdig Maade forvexler de høieste Begreber. Det, der nemlig gjør et Menneske fortvivlet, er ikke Ulykken, men er, at han mangler det Evige;

Fortvivlelse er at mangle det Evige; Fortvivlelse er, ikke at have undergaaet Evighedens Forandring ved Pligtens »skal«. Fortvivlelse er altsaa ikke Tabet af den Elskede, det er Ulykken, Smerten, Lidelsen; men Fortvivlelsen er Manglen af det Evige.

Hvorledes sikkres da Budets Kjerlighed mod Fortvivlelse? Ganske simpelt, ved Budet, ved dette »Du skal elske«. Deri ligger nemlig først og fremmest, Du maa end ikke elske paa den Maade, at Tabet af den Elskede vilde gjøre det aabenbart, at Du var fortvivlet, det er, Du maa slet ikke elske fortvivlet. Er dermed det at elske forbudt? Ingenlunde, det var dog vel og en underlig Tale, at det Bud, der siger »Du skal elske«, ved sin Befaling skulde forbyde at elske. Altsaa Budet forbyder kun at elske paa den Maade, som ikke er befalet; væsentligen er Budet ikke forbydende, men befalende, at Du skal elske. Altsaa Kjerligheds Budet sikkrer ikke mod Fortvivlelse ved Hjælp af matte, lunkne Trøstegrunde, at man ikke maa tage sig Noget for nær o. s. v. Er og vel en saadan kummerlig Kløgt, der »har ophørt at sørge«, er den vel mindre Fortvivlelse end den Elskendes Fortvivlelse, er den ikke snarere en endnu værre Art Fortvivlelse! Nei, Kjerligheds Budet forbyder Fortvivlelsen — ved at befale at elske. Hvo skulde have dette Mod uden Evigheden; hvo er berettiget til at sige dette »skal« uden Evigheden, der netop i det Øieblik, da Kjerligheden vil fortvivle over sin Ulykke, befaler at elske; hvor kan denne Befaling have hjemme uden i Evigheden? Thi naar det i Timeligheden er gjort umuligt at besidde den Elskede, da siger Evigheden »Du skal elske«, det er, da frelser Evigheden Kjerligheden fra Fortvivlelse netop ved at gjøre den evig. Lad det være Døden, der skiller de Tvende ad — naar da den Efterladte vil synke i Fortvivlelse: hvad skal saa hjælpe? Timelig Hjælp er en endnu sørgeligere Art Fortvivlelse; men saa hjælper Evigheden. Naar den siger »Du skal elske«, saa siger den dermed »Din Kjerlighed har en evig Gyldighed«; men den siger det ikke trøstende, thi dette vilde ikke hjælpe, den siger det befalende, just fordi der er Fare paafærde. Og naar Evigheden siger »Du skal elske«, saa bliver det jo dens Sag at indestaae for, at det lader sig gjøre. O, hvad er al anden Trøst mod Evighedens, hvad er al anden Sjelesorg mod Evighedens! Vilde den tale mildere og sige »trøst Dig«, da skulde vel den Sørgende have Indvendinger tilrede; men — ja det er ikke fordi Evigheden stolt ingen Indvending vil taale — af Omsorg for den Sørgende befaler den »Du skal elske«. Vidunderlige Trøstetale, vidunderlige Medlidenhed; thi menneskelig talt er det jo dog det Besynderligste, næsten som en Spot, at sige til den Fortvivlende, at

han skal gjøre det, som var hans eneste Ønske, men hvis Umulighed bringer ham til Fortvivlelse. Behøves der noget andet Beviis for, at Kjerligheds-Budet er af guddommelig Oprindelse! Har Du forsøgt det, eller forsøg det, træd hen til en saadan Sørgende i det Øieblik, da Tabet af den Elskede vil overvælde ham, og see saa, hvad Du kan finde paa at sige; tilstaae det, Du vil trøste; det Eneste, Du ikke vil falde paa, er, at sige »Du skal elske«. Og paa den anden Side, forsøg det, om det ikke i det første Øieblik, naar det siges, næsten forbittrer den Sørgende, fordi det synes det meest Upassende at sige ved denne Leilighed. O, men Du, som gjorde den alvorlige Erfaring, Du, som i det tunge Øieblik fandt Tomheden og Modbydeligheden i de menneskelige Trøstegrunde — men ingen Trøst; Du, som med Forfærdelse opdagede, at end ikke Evighedens Formaning kunde holde Dig fra at synke: Du lærte at elske dette »skal«, som frelser fra Fortvivlelse! Hvad Du maaskee ofte i mindre Forhold havde sandet, at den sande Opbyggelse er, at der tales strengt, det lærte Du her i dybeste Forstand: at kun dette »skal« evig lykkeligt frelser fra Fortvivlelse. Evig lykkeligt — ja, thi kun Den er frelst fra Fortvivlelse, som er evig frelst fra Fortvivlelse. Den Kjerlighed, som undergik Evighedens Forandring ved at blive Pligt, er ikke fritagen fra Ulykke, men den er frelst fra Fortvivlelse, i Lykke og Ulykke lige meget frelst fra Fortvivlelse.

See, Lidenskaben ophidser, jordisk Kløgt køler, men hverken denne Hede, ei heller denne Kulde, ei heller Blandingen af denne Hede og denne Kulde er Evighedens rene Luft. Der er i denne Hede noget Hidsigt, og der er i denne Kulde noget Skarpt, og der er i Blandingen noget Ubestemt, eller en ubevidst Lumskhed som i Foraarets farlige Tid. Men dette »Du skal elske« tager alt det Usunde bort og bevarer det Sunde for Evigheden. Saaledes er det overalt, dette Evighedens »skal« er det Frelsende, det Luttrende, det Forædlende. Sid hos en dybt Sørgende; det kan et Øieblik lindre, hvis Du har denne Evne at kunne give Lidenskaben Fortvivlelsens Udtryk, som end ikke den Sørgende selv formaaer; men det er dog det Usande. Det kan et Øieblik kølende friste, hvis Du har Klogskab og Erfaring til at skaffe midlertidig Udsigt, hvor den Sørgende ingen seer; men det er dog det Usande. Derimod dette »Du skal sørge«, det er baade det Sande og det Skjønne. Jeg skal ikke have Lov til at forhærde mig mod Livets Smerte, thi jeg skal sørge; men jeg skal heller ikke have Lov til at fortvivle, thi jeg skal sørge; og dog skal jeg heller ikke have Lov til at ophøre at sørge, thi jeg skal sørge. Saaledes ogsaa med Kjerlig-

hed. Du skal ikke have Lov at forhærde Dig mod denne Fø thi Du skal elske; men Du skal heller ikke have Lov at fortvivlet, thi Du skal elske; og lige saa lidet skal Du have at forqvakle denne Følelse i Dig, thi Du skal elske. Du bevare Kjerligheden, og Du skal bevare Dig selv, ved og i a vare Dig selv bevare Kjerligheden. Der, hvor det blot Menn lige vil storme frem, der holder Budet igjen; der, hvor det Menneskelige vil tabe Modet, der styrker Budet; der, hvor det Menneskelige vil blive træt og kløgtigt, der opflammer Bude giver Viisdom. Budet fortærer og udbrænder det Usunde i Kjerlighed, men ved Budet skal Du igjen kunne opflamme naar den menneskelig talt vilde aflade. Der hvor Du mener tens selv at kunne raade, der tage Du Budet med paa Raad; hvor Du fortvivlet vil raade Dig selv, der skal Du tage Budet paa Raad; men der hvor Du ikke veed at raade, der skal Budet raade for, at Alt dog bliver godt.

II. *B.*

Du skal elske »Næsten«.

Det er nemlig den christelige Kjerlighed, der opdager og veed, at Næsten er til, og, hvilket da er det Samme, at Enhver er det. Dersom det ikke var Pligt at elske, saa var det Begreb Næsten heller ikke til; men kun naar man elsker Næsten, kun da er det Selviske i Forkjerligheden udryddet, og det Eviges Ligelighed bevaret.

Det er ofte, om end paa forskjellig Maade, i forskjellig Stemning, med forskjellig Lidenskab og Hensigt indvendt mod Christendommen, at den fortrænger Elskov og Venskab. Saa har man igjen villet forsvare Christendommen, og til den Ende beraabt sig paa dens Lære, at man skal elske Gud af sit ganske Hjerte og Næsten som sig selv. Naar Striden føres paa den Maade, er det temmelig ligegyldigt, enten man strides eller man bliver enige, forsaavidt en Fægten i Luften og en Overeenskomst i Luften er lige intetsigende. Hellere maa man see at gjøre Stridspunktet ret tydeligt, for saa i Forsvaret med al Rolighed at indrømme, at Christendommen har stødt Elskov og Venskab fra Thronen, Driftens og Tilbøielighedens Kjerlighed, Forkjerligheden, for da at sætte Aandens Kjerlighed isteden, den til Næsten, en Kjerlighed, der i Alvor og Sandhed er i Inderlighed ømmere end Elskov — i Foreningen, og mere trofast i Oprigtighed end det berømteste Venskab — i Sammenhold. Hellere maa man see, at gjøre det ret tydeligt, at Elskov og Venskabs Priis tilhører Hedenskabet, at »Digteren« egentlig til-

hører Hedenskabet, da hans Opgave tilhører det — for saa med Overbevisningens visse Aand at give Christendommen hvad Christendommens er, Kjerligheden til Næsten, om hvilken Kjerlighed der end ikke findes Anelse i Hedenskabet. Hellere maa man see ret at skifte og dele, for, om muligt, at foranledige den Enkelte til at vælge, end at forvirre og sammenblande og derved forhindre den Enkelte fra at faae et bestemt Indtryk af hvilket der er hvilket. Og fremfor Alt hellere maa man lade være at forsvare Christendommen end bevidst eller ubevidst at ville hævde den Alt — ogsaa det Ikke-Christelige.

Enhver, der med Indsigt og i Alvor betænker denne Sag, vil let see, at Stridspunktet maa stilles saaledes: skal Elskov og Venskab være Kjerlighedens Høieste eller denne Kjerlighed være afsat. Elskov og Venskab forholder sig til Lidenskab; men al Lidenskab, hvad enten den angriber eller den værger sig, kæmper kun paa een Maade: enten — eller: »enten er jeg til og er det Høieste, eller er jeg slet ikke til, enten Alt eller Intet.« Det Fuskende og det Forvirrende (hvad der da er Hedenskabet og Digteren lige saa meget imod som det er Christendommen imod) fremkommer, naar Forsvaret løber ud paa, at Christendommen rigtignok lærer en høiere Kjerlighed, men tillige anpriser Elskov og Venskab. At tale saaledes forraader det Dobbelte: at den Talende hverken har Digterens Aand, ei heller Christendommens. Betræffende Aands-Forhold kan man — hvis man da vil undgaae at tale daarligen — ikke tale som en Kræmmer taler, der har en bedste Sort af Varen, men tillige en Mellemsort, hvilken han ogsaa meget godt tør anbefale som næstendeels lige saa god. Nei er det vist, at Christendommen lærer, at Kjerlighed til Gud og Næsten er den sande Kjerlighed, saa er det ogsaa vist, at den, som den har nedstødt al »Høihed, der oplofter sig mod Guds Kundskab, og taget al Tanke fangen i Lydighed,« at den saaledes ogsaa har nedstødt Elskov og Venskab. Var det ikke ogsaa underligt, hvis Christendommen var en saadan fuskende og forvirret Tale, som mangt et Forsvar for den, oftest værre end noget Angreb, vil gjøre den til, var det ikke underligt, at der da i det hele ny Testamente ikke findes et eneste Ord om Elskov i den Forstand, i hvilken Digteren besynger den og Hedenskabet forgudede den; var det ikke underligt, at der i det hele ny Testamente ikke findes eet eneste Ord om Venskab i den Forstand, i hvilken Digteren besynger det og Hedenskabet dyrkede

---

nedstødt al »Høihed osv.« 2 Cor. 10, 5.

let? Eller lad Digteren, som forstaaer sig selv i at være Digter, gjennemgaae hvad det ny Testamente lærer om Elskov, og han skal være bragt til Fortvivlelse, fordi han ikke skal finde eet eneste Ord, som kunde begeistre ham — og fandt nogen saa kaldet Digter alligevel et Ord, han brugte, da er dette en løgnagtig Brug, en Brøde, fordi han istedenfor at agte Christendommen, stjæler et kosteligt Ord og forvender det i Brugen. Lad Digteren søge i det ny Testamente for at finde Ord om Venskab, der kunne behage ham, og han skal indtil Fortvivlelse søge forgjeves. Men lad en Christen, som vil elske Næsten, søge, sandeligen han skal ikke søge forgjeves, han skal finde det ene Ord stærkere og myndigere end det andet, tjenligt til i ham at opflamme denne Kjerlighed og til at bevare ham i denne Kjerlighed.

Digteren skal søge forgjeves. Men er Digteren da ingen Christen? Dette have vi jo ikke sagt, sige det heller ikke, men sige kun, at forsaavidt han er Digter er han ikke Christen. Dog maa der gjøres en Forskjel, thi der er jo ogsaa gudelige Digtere. Men disse besynge ikke Elskov og Venskab; deres Sange ere til Guds Priis, om Tro og Haab og Kjerlighed. Disse Digtere besynge ei heller Kjerlighed i den Forstand som Digteren besynger Elskov, thi Kjerlighed til Næsten vil ikke besynges, den vil fuldkommes. Selv om der ikke var Andet, som forhindrede Digteren fra at besynge Kjerlighed til Næsten, dette er allerede nok, at der ved hvert Ord i de hellige Bøger med usynlig Skrift staaer et for ham forstyrrende Mærke, thi der staaer: gak hen og gjør derefter — lyder dette vel som en Digter-Opfordring, der opfordrer ham til at synge? — Altsaa med den gudelige Digter er det en egen Sag, men om den verdslige Digter gjælder det, at han, forsaavidt han er Digter, ikke er Christen. Og dog er det jo den verdslige Digter, paa hvilken vi tænke, naar vi saadan i Almindelighed sige Digteren. At Digteren lever i Christendommen forandrer ikke Sagen. Om han er Christen, tilkommer ikke os at afgjøre, men forsaavidt han er Digteren, er han ikke Christen. Det kunde rigtignok synes, at da Christenheden nu saa længe har bestaaet, maa den vel have gjennemtrængt alle Forhold og — os Alle. Men dette er et Sandsebedrag. Og fordi Christendommen har bestaaet saa længe, dermed er jo dog vel ikke sagt, at det er os, der har levet saa længe eller saa længe været Christne. Netop Digterens Tilværelse i Christenheden og den Plads, der indrømmes ham, (thi Raahed og Misundelses Anfald paa ham er dog vel ingen christelig Indvending eller Betænkelighed mod hans Tilværelse), er en alvorlig Paamindelse om, hvor meget der er forud optaget, og om hvor let vi

fristes til at indbilde os at være langt forud for os selv. Ak, thi medens det Christeliges Forkyndelse stundom høres sparsomt, saa lytte Alle til Digteren, beundre ham, lære af ham, fortrylles ved ham; ak, medens man hurtigt glemmer, hvad Præsten har sagt, hvor nøiagtigt og hvor længe husker man ikke hvad Digteren har sagt, især hvad han har sagt ved Hjælp af Skuespilleren! Meningen heraf kan jo ikke være, at man skulde, maaskee med Vold, see at faae Digteren bort; thi derved vilde kun vindes et nyt Sandsebedrag. Hvad hjalp det vel, om der ingen Digter var, naar der dog var i Christenheden saa Mange, der hvilede i den Forstaaelse af Tilværelsen, som Digteren raader over, saa Mange, der længtes efter Digteren! Det forlanges jo heller ikke af den Christne, at han, i blind og uviis Iver, skulde bringe det saa vidt, at han ikke mere kunde taale at læse en Digter — saa lidet som det fordres af den Christne, at han ikke maa spise med Andre sædvanlig Føde, eller at han skal boe afsides fra andre Mennesker i Særskilthedens Indelukke. Nei, men den Christne maa forstaae Alt anderledes end den Ikke-Christne, maa forstaae sig selv i at han veed at gjøre Forskjel. Hvert Øieblik udelukkende at skulle leve i de høieste christelige Forestillinger vilde et Menneske ikke være istand til, ligesaa lidet som ikke at leve af anden Spise end den ved Herrens Bord. Lad derfor kun Digteren være til, lad den enkelte Digter være beundret som han fortjener, hvis han virkeligt er det, men lad ogsaa den Enkelte i Christenheden forsøge sin christelige Overbevisning ved Hjælp af denne Prøve: hvorledes han forholder sig til Digteren, hvad ham tykkes om Digteren, hvorledes han læser ham, hvorledes han beundrer ham. See, om saadanne Sager tales der næsten aldrig i disse Tider, ak, Mangen skal maaskee denne Overveielse synes hverken at være christelig eller alvorlig nok, just fordi den taler om saadanne Gjenstande, der dog, vel at mærke, beskæftige Menneskene saa meget de sex Dage af Ugen, endog paa den syvende Dag vel i flere Timer end det Gudelige. Imidlertid fortrøste vi os — baade fordi vi ere vel underviste og oplærte i Christendom fra Barn af, og ogsaa i den modnere Alder have indviet vore Dages Tid og vore bedste Kræfter til denne Tjeneste, om vi end altid gjentage, at vor Tale er »uden Myndighed« — vi fortrøste os til at vide Besked om, hvorledes der skal, og især hvad der skal tales om i disse Tider. Vi ere jo Alle døbte og underviste i Christendommen, der kan altsaa ikke være Tale om at udbrede Christendommen; langtfra os være det paa den anden Side at dømme Nogen, der siger sig at være en Christen, at han ikke er det, der kan altsaa ikke være Tale om, at bekjende Chri-

stum i Modsætning til Ikke-Christne. Derimod er det vel gavnligt og fornødent, at den Enkelte omhyggeligt og selvbevidst agter paa sig selv, og om muligt hjælper Andre (saaledes da som det ene Menneske kan hjælpe det andet, thi Gud er den sande Hjælper) til i dybere og dybere Forstand at blive Christne. Det Ord »Christenhed« som almindelig Benævnelse for et heelt Folk er en Overskrift, som let siger for meget, og derfor igjen let foranlediger den Enkelte til at troe for meget om sig. Det er jo Skik, idetmindste andre Steder, at der ved Landeveiene staae Mærker, som angive, hvorhen denne Vei fører. Maaskee i samme Øieblik som man tiltræder Reisen, seer man allerede da paa et saadant Mærke, at denne Vei fører til hiint fjerne Sted, der er Reisens Bestemmelse: har man derfor naaet Stedet? Saaledes er det ogsaa med dette Veimærke, Christenheden. Det angiver Retningen, men er man derfor ved Maalet, eller er man derfor altid blot — paa Veien? Eller er det at gaae frem ad Veien, at man engang om Ugen i een Time ligesom gaaer ad den Vei, medens man de sex Dage lever i ganske andre Forestillinger, og medens man intet Forsøg gjør paa, at forstaae sig selv i, hvorledes dette kan hænge sammen? Og er dette vel saa alvorligt: at fortie Sagens og Forholdenes sande Sammenhæng, for saa yderst alvorligt at tale om det Alvorligste, som dog vel skulde tages med ud i den Forvirring, hvis Forhold til dette Alvorlige man — af lutter Alvor ikke oplyser? Hvo har saa den vanskeligste Opgave: Læreren, der foredrager det Alvorlige som i et Luftsyns Fjernhed fra det Daglige, eller Lærlingen, der skulde gjøre Anvendelsen af det? Er det blot et Bedrag: at fortie det Alvorlige, er det ikke ogsaa et lige saa farligt Bedrag: at sige det — men under Omstændigheder, og fremstille det — men i en Belysning, der er aldeles forskjellig fra Virkelighedens daglige Liv? Dersom det dog er saa, at hele det verdslige Liv, dets Pragt, dets Adspredelser, dets Tryllerie paa saa mange Maader kan fængsle og besnære et Menneske, hvilket er saa det Alvorlige: enten af — lutter Alvor at fortie det Verdslige i Kirken, eller alvorligt at tale om det der, for, om muligt, at befæste Menneskene mod det Verdsliges Farer? Skulde det virkeligen være umuligt paa en høitidelig og i Sandhed alvorlig Maade at tale om det Verdslige? Og hvis det var umuligt, følger saa deraf, at det i det gudelige Foredrag skal forties? Ak, nei deraf vilde kun følge, at det i det gudelige Foredrag paa det Høitideligste skulde forbydes.

Altsaa paa Digteren ville vi prøve den christelige Overbevisning. Hvad lærer nu Digteren om Elskov og Venskab? Her er ikke Spørgsmaal om denne eller hiin bestemte Digter, men kun

om Digteren, det er, kun om ham, forsaavidt han er sig selv og sin Opgave tro som Digter. Dersom saaledes en saakaldet Digter har tabt Troen paa den digteriske Gyldighed af Elskov og Venskab, paa dennes Opfattelse, og faaet sat noget Andet isteden, saa er han ikke Digter, og maaskee er det Andet, han sætter isteden, heller ikke det Christelige, men det Hele Fuskerie. Elskov er begrundet paa en Drift, som, forklaret til Tilbøielighed, har sit høieste, sit ubetingede, sit, digterisk ubetinget, eneste Udtryk i, at der kun er en eneste Elsket i den hele Verden, og at denne Elskovens eneste Gang er Elskov, er Alt, den anden Gang Intet — ellers siger man jo ordsprogligt, at een Gang er ingen Gang, her derimod er een Gang ubetinget Alt, den anden Gang ubetinget Alts Undergang. Dette er Poesie, og Eftertrykket ligger ubetinget paa Lidenskabelighedens Høieste: at være eller ikke at være. At elske anden Gang er ikke, ogsaa at elske, men er Poesien en Afskyelighed. Vil en saakaldet Digter indbilde os, at Elskov kan gjentages i det samme Menneske, vil en saakaldet Digter sysle med kløgtige Taabeligheder, som formeentligen skulle udtømme Lidenskabens Gaadefuldhed i Klogskabens »hvorfor«: da er han ikke Digter. Det, han sætter isteden for det Digteriske, er ei heller det Christelige. Den christelige Kjerlighed lærer at elske alle Mennesker, ubetinget alle. Ligesaa ubetinget og stærkt som Elskov strammer i Retning af, at der kun er een eneste Elsket, lige saa ubetinget og stærkt strammer den christelige Kjerlighed i modsat Retning. Vil man i Forhold til den christelige Kjerlighed gjøre Undtagelse med et eneste Menneske, som man ikke vil elske, saa er en saadan Kjerlighed ikke »ogsaa christelig Kjerlighed«, men den er ubetinget ikke christelig Kjerlighed. Og dog er dette saa omtrent Forvirringen i den saakaldte Christenhed: Digterne have sluppet Elskovens Lidenskab, de give efter, de slappe Lidenskabens Strammen, de slaae af (ved at lægge paa og mene, at et Menneske, i Elskovens Forstand, kan elske flere Gange, saa at der altsaa bliver flere Elskede; den christelige Kjerlighed giver efter, slapper Evighedens Strammen, slaaer af og mener, at naar der dog elskes en heel Deel, saa er det christelig Kjerlighed. Saaledes er baade det Digteriske og det Christelige blevet forvirret, og Det, som er traadt isteden, er hverken det Digteriske eller det Christelige. Lidenskab har altid denne ubetingede Eiendommelighed, at den udelukker det Tredie, det vil sige det Tredie er Forvirringen. At elske uden Lidenskab er en Umulighed; men Forskjellen mellem Elskov og christelig Kjerlighed er derfor ogsaa Lidenskabens eneste mulige evige Forskjel. En anden Forskjel mellem Elskov og christelig Kjerlighed lader sig ikke

tænke. Dersom derfor et Menneske vil mene, paa eengang at kunne forstaae sit Liv ved Hjælp af Digteren og ved Hjælp af Christendommens Forklaring, vil mene at kunne forstaae disse tvende Forklaringer sammen — og da saaledes, at der blev Mening i hans Liv: saa er han i en Vildfarelse. Digteren og Christendommen forklare lige det Modsatte; Digteren forguder Tilbøieligheden og har derfor, da han bestandigt kun tænker paa Elskov, fuld Ret i at sige, at det at befale Kjerlighed er den største Taabelighed og den urimeligste Tale; Christendommen, som bestandigt kun tænker paa den christelige Kjerlighed, har dog vel ogsaa fuld Ret, naar den støder Tilbøieligheden fra Thronen og sætter dette »skal« isteden.

Digteren og Christendommen forklare lige det Modsatte, eller nøiagtigere udtrykt, Digteren forklarer egentligen Intet, thi han forklarer Elskov og Venskab — i Gaader, han forklarer Elskov og Venskab som Gaader, men Christendommen forklarer Kjerligheden evigt. Deraf seer man igjen, at det er en Umulighed paa eengang at leve efter begge Forklaringer, thi den størst mulige Modsætning mellem tvende Forklaringer er dog vel den, at den ene ingen Forklaring er og den anden er Forklaringen. Elskov og Venskab, som Digteren forstaaer det, indeholder derfor heller ingen sædelig Opgave. Elskov og Venskab er Lykke; det er en Lykke, digterisk forstaaet, (og visseligen, Digteren forstaaer sig ypperligt paa Lykke) den høieste Lykke at blive forelsket, at finde denne eneste Elskede; det er en Lykke, den næsten lige saa store Lykke, at finde denne eneste Ven. Opgaven kan da i det Høieste blive, ret at være taknemlig for sin Lykke. Derimod kan det aldrig blive Opgaven, at skulle finde den Elskede eller finde denne Ven; dette lader sig ikke gjøre, hvad Digteren igjen ypperligt forstaaer. Opgaven er altsaa afhængig af, om Lykken vil give En Opgaven; men dette er jo netop Udtrykket for, at der, sædeligt forstaaet, ingen Opgave er. Naar man derimod skal elske Næsten, saa er Opgaven, den sædelige Opgave, der igjen er alle Opgavernes Oprindelse. Netop fordi det Christelige er det sande Sædelige, veed det at forkorte Overveielserne og bortskære de vidtløftige Indledninger, at fjerne al midlertidig Venten og fritage for al Tidsspilde; det Christelige er strax ved Opgaven, fordi det har den med sig. Der føres jo i Verden stor Strid om, hvad der skal kaldes det Høieste. Men hvad der nu end kaldes saa, hvilket dette Forskjellige er: det er utroligt, saa mange Vidtløftigheder der ere forbundne med at gribe det. Christendommen lærer derimod et Menneske strax den korteste Vei til at finde det Høieste: luk Din Dør og beed til Gud — thi Gud

er dog vel det Høieste. Og naar et Menneske skal gaae ud i Verden, ja da kan han maaskee gaae længe — og gaae forgjeves, vandre Verden rundt — og forgjeves, for at søge den Elskede eller Vennen. Men Christendommen forskylder aldrig at lade et Menneske gaae, end ikke eet eneste Skridt, forgjeves; thi den Dør, Du lukkede for at bede til Gud, naar Du lukker den op og gaaer ud, saa er det første Menneske, Du møder, Næsten, som Du skal elske. Forunderligt! Nysgjerrigt og overtroisk søger en Pige maaskee at faae sin tilkommende Skjebne at vide, at faae sin Tilkommende at see; og bedragersk Kløgt indbilder hende, at naar hun har gjort det og Det og Det, saa skal hun kjende ham paa, at han er den Første, hun faaer at see den og den Dag. Mon det ogsaa skulde være saa vanskeligt at faae Næsten at see — dersom man da ikke forhindrer sig selv i at see ham, thi Christendommen har gjort det evigt umuligt at tage feil af ham; der er i hele Verden ikke eet eneste Menneske, som er saa sikkert og saa let at kjende som Næsten. Du kan aldrig forvexle ham med nogen Anden, thi Næsten er jo alle Mennesker. Forvexler Du et andet Menneske med Næsten, da ligger Feiltagelsen ikke paa sidste Sted. thi det andet Menneske er jo ogsaa Næsten, Feiltagelsen ligger i Dig, at Du ikke vil forstaae, hvo Næsten er. Frelser Du i Mørke et Menneskes Liv, formenende, at det er Din Ven — men det var Din Næste, saa er dette ingen Feiltagelse; ak, det er jo derimod just en Feiltagelse, om Du kun vil frelse Din Ven. Beklager Din Ven sig over, at Du, som han mener det, ved en Feiltagelse gjør for Næsten, hvad han meente Du kun vilde gjøre for ham, ak, da vær Du rolig, det er Din Ven, der tager feil.

Stridspunktet mellem Digteren og Christendommen lader sig da ganske nøiagtigt bestemme saaledes: Elskov og Venskab er Forkjerlighed og Forkjerligheds Lidenskab; den christelige Kjerlighed er Selvfornegtelsens Kjerlighed, derfor borger dette »skal«. At afmatte disse Lidenskaber er Forvirringen. Men Forkjerlighedens lidenskabelige Grændseløseste i at udelukke er, kun at elske een Eneste; Selvfornegtelsens Grændseløseste i at hengive sig er, ikke at udelukke een Eneste.

Man har til andre Tider, hvor man dog gjorde Alvor af at forstaae det Christelige ind i Livet, meent, at Christendommen havde Noget mod Elskov, fordi den er begrundet paa en Drift. man meente, at Christendommen, der, som Aand, har sat Splid mellem Kjød og Aand, hadede Elskov som Sandselighed. Men dette var en Misforstaaelse, en Aandighedens Overspændthed. Det

lader sig desuden ogsaa let vise, at Christendommen er meget langtfra ufornuftigt at ville ophidse det Sandselige mod et Menneske selv ved at lære ham Overspændthed; siger ikke Paulus, at det er bedre at gifte sig end at lide Brynde! Nei, netop fordi Christendommen i Sandhed er Aand, derfor forstaaer den ved det Sandselige noget Andet, end hvad man ligefrem kalder det Sandselige, og saa lidet som den har villet forbyde Menneskene at spise og drikke, lige saa lidet har den taget Forargelse af en Drift, Mennesket jo ikke har givet sig selv. Ved det Sandselige, det Kjødelige forstaaer Christendommen det Selviske; der lader sig heller ingen Strid tænke mellem Aand og Kjød, med mindre der er en oprørsk Aand paa Kjødets Side, med hvilken saa Aanden strider; der lader sig jo saaledes ingen Strid tænke mellem Aand og en Steen, eller mellem Aand og et Træ. Altsaa det Selvkjerlige er det Sandselige. Just derfor er det, at Christendommen har Mistanke til Elskov og Venskab, fordi Forkjerlighed i Lidenskab eller lidenskabelig Forkjerlighed egentligen er en anden Form af Selvkjerlighed. See, dette har atter Hedenskabet aldrig drømt om. Fordi Hedenskabet aldrig har anet Selvfornegtelsens Kjerlighed til Næsten, som man »skal« elske, derfor deelte det saaledes: Selvkjerlighed er afskyelig, da den er Selvkjerlighed; men Elskov og Venskab, der er lidenskabelig Forkjerlighed, er Kjerlighed. Men Christendommen, der har gjort det aabenbaret hvad Kjerlighed er, deler anderledes: Selvkjerlighed og lidenskabelig Forkjerlighed blive væsentligen Eet; men Kjerlighed til Næsten, det er Kjerlighed. At elske den Elskede, siger Christendommen, er det at elske, og tilføier »gjøre ikke ogsaa Hedningerne det Samme?« At elske Vennen er det at elske, siger Christendommen, »gjøre ikke ogsaa Hedningerne det Samme?« Dersom derfor Nogen vilde mene, at Forskjellen mellem Hedenskab og Christendom er, at den Elskede og Vennen i Christendommen elskes ganske anderledes trofast og ømt end i Hedenskabet, da er dette en Misforstaaelse. Viser ikke ogsaa Hedenskabet Exempler paa Elskov og Venskab saa fuldkomne, at Digteren lærende seer tilbage til dem? Men Næsten elskede Ingen i Hedenskabet, Ingen anede, at han var til. Hvad Hedenskabet da, i Modsætning til Selvkjerlighed, kaldte Kjerlighed, var Forkjerlighed. Men er lidenskabelig Forkjerlighed væsentligen en anden Form af Selvkjerlighed, saa seer man atter her det Sande i de

---

siger ikke Paulus osv.] 1. Cor. 7, 9.

ærværdige Fædres Udsagn: »at Hedenskabets Dyder ere glimrende Laster«.

At lidenskabelig Forkjerlighed er en anden Form for Selvkjerlighed skal nu vises, samt at derimod Selvfornegtelsens Kjerlighed elsker Næsten, som man skal elske. Lige saa selvisk som Selvkjerligheden slutter sig om dette eneste »Selv«, hvorved den er Selvkjerlighed, lige saa selvisk slutter Elskovens lidenskabelige Forkjerlighed sig om denne eneste Elskede, og Venskabets lidenskabelige Forkjerlighed sig om denne eneste Ven. Den Elskede og Vennen kaldes derfor, mærkeligt og dybsindigt nok, det andet Selv, det andet Jeg — thi Næsten er det andet Du eller ganske nøiagtigt Ligelighedens Trediemand. Det andet Selv, det andet Jeg. Men hvori ligger Selvkjerlighed? Den ligger i Jeget, i Selvet. Skulde saa ikke ogsaa Selvkjerligheden stikke i at elske det andet Jeg, det andet Selv? Sandeligen, man behøver ikke at være nogen stor Menneskekjender for ved Hjælp af dette Spoer at gjøre for Andre betænkelige og for En selv ydmygende Opdagelser betræffende Elskov og Venskab. Den Ild, der er i Selvkjerligheden, er Selvantændelse, Jeget antænder sig ved sig selv; men i Elskov og Venskab, digterisk forstaaet, er der ogsaa Selvantændelse. Sandt nok, man siger, at det kun er stundom og da sygeligt, at Iversygen viser sig; men deraf følger ikke, at den ikke i Grunden altid er i Elskov og Venskab. Prøv det, anbring mellem den Elskende og den Elskede som Mellembestemmelse Næsten, man skal elske; anbring mellem Ven og Ven som Mellembestemmelse Næsten, man skal elske: og Du skal øieblikkeligt see Iversygen. Men dog er Næsten jo netop Selvfornegtelsens Mellembestemmelse, der træder mellem den Selvkjerliges Jeg og Jeg, men ogsaa mellem Elskovens og Venskabets Jeg og det andet Jeg. At det er Selvkjerlighed, naar en Troløs vil være den Elskede qvit, vil lade Vennen i Stikken, det saae Hedenskabet ogsaa, det seer Digteren. Men at den Hengivenhed, med hvilken den Elskende giver sig hen til denne Eneste, ja holder ham fast, at det er Selvkjerlighed, det seer blot Christendommen. Hvor kan dog ogsaa Hengivenhed og grændseløs Hengivelse være Selvkjerlighed? Jo, naar den er Hengivenhed til det andet Jeg, det andet Selv. — Lad en Digter beskrive, hvorledes Elskov skal være i et Menneske, for at han skal kalde det Elskov; han vil nævne Meget, som vi her ikke

---

Hedenskabets Dyder ere glimrende Laster.] Augustin, *De civ Dei*. 19, 25.

dvæle ved, men da vil han tilføie: »og saa maa der være Beundring, den Elskende maa beundre den Elskede.« Næsten derimod er aldrig bleven fremstillet som en Gjenstand for Beundring, Christendommen har aldrig lært, at man skal beundre Næsten — man skal elske ham. Altsaa der skal være Beundring i Elskovens Forhold, og jo stærkere jo heftigere Beundringen er, jo bedre, siger Digteren. Nu, at beundre et andet Menneske er vistnok ikke Selvkjerlighed; men, at være elsket af den eneste Beundrede, skulde dette Forhold ikke paa en selvisk Maade vende tilbage i det Jeg, der elsker — sit andet Jeg? Og saaledes ogsaa med Venskab. At beundre et andet Menneske er vistnok ikke Selvkjerlighed, men at være denne eneste Beundredes eneste Ven, skulde dette Forhold ikke paa en betænkelig Maade vende tilbage i det Jeg, hvorfra vi gik ud? Er dette ikke ligefrem Selvkjerlighedens Fare, at have een eneste Gjenstand for sin Beundring, naar saa denne eneste Beundrede igjen gjør En til eneste Gjenstand for sin Elskov eller sit Venskab?

At elske Næsten derimod er Selvfornegtelsens Kjerlighed, og Selvfornegtelsen jager just al Forkjerlighed ud ligesom den jager al Selvkjerlighed ud — ellers gjorde jo ogsaa Selvfornegtelsen ,Forskjel og nærede Forkjerlighed for Forkjerligheden. Havde end lidenskabelig Forkjerlighed intet andet Selvisk ved sig, den har dog dette, at der i den er bevidst eller ubevidst Selvraadighed, ubevidst forsaavidt den er i Naturbestemmelsens Magt, bevidst forsaavidt den grændseløst hengiver sig i og samtykker denne Magt. Hvor skjult, hvor ubevidst end Selvraadigheden er i den lidenskabelige Hengivelse til sin »eneste Gjenstand«, det Vilkaarlige er der alligevel. Den eneste Gjenstand blev jo ikke funden ved Lydighed under den kongelige Lov »Du skal elske«, men ved at vælge, ja ved ubetinget at udvælge een eneste Enkelt — thi den christelige Kjerlighed har ogsaa kun een eneste Gjenstand, Næsten, men Næsten er tillige saa langt som det er muligt fra kun at være eet eneste Menneske, uendeligt langt derfra, thi Næsten er alle Mennesker. Naar den Elskende eller Vennen, hvad der er Digteren en Vellyst at høre, ikkun kan elske dette eneste Menneske i hele Verden, saa er der i denne uhyre Hengivenhed en uhyre Selvraadighed, og den Elskende forholder sig i denne fremstormende, grændseløse Hengivenhed egentligen til sig selv i Selvkjerlighed. Dette Selvkjerlige, Selvraadige vil Selvfornegtelsen udrydde ved Evighedens »Du skal.« Og Selvfornegtelsen, der dømmende trænger ind for at prøve Selvkjerligheden, er just ogsaa saaledes tveægget, at den ligeligt skærer til begge Sider; den veed meget godt, at der er en Selvkjerlighed,

som man maa kalde den troløse Selvkjerlighed, men den veed ogsaa aldeles lige saa godt, at der er en Selvkjerlighed, som maa kaldes den hengivne Selvkjerlighed. Selvfornegtelsens Opgave er derfor i sig dobbelt, forholdende sig til Forskjellen mellem disse tvende Forskjelligheder. I Forhold til den troløse Selvkjerlighed, der vil unddrage sig, er Opgaven: hengiv Dig; i Forhold til den hengivne Selvkjerlighed er Opgaven: opgiv denne Hengivenhed. Og hvad der behager Digteren ubeskriveligt, at den Elskende siger: »jeg kan ikke elske nogen Anden, jeg kan ikke lade være at elske, ikke opgive denne Kjerlighed, det bliver min Død, jeg dør af Kjerlighed«, det behager slet ikke Selvfornegtelsen, og den taaler ingenlunde, at en saadan Hengivenhed æres med Kjerlighedens Navn, da den er Selvkjerlighed. Selvfornegtelsen holder saaledes først Dom, og da sætter den Opgaven: elsk Næsten, ham skal Du elske.

Overalt hvor det Christelige er, er ogsaa Selvfornegtelse, der er Christendommens væsentlige Form. For at forholde sig til det Christelige maa man først og fremmest blive ædru; men Selvfornegtelse er just den Forvandling, ved hvilken et Menneske i Evighedens Forstand bliver ædru. Overalt derimod, hvor det Christelige ikke er, er Selvfølelsens Berusethed det Høieste, og denne Berusetheds Høieste det Beundrede. Men Elskov og Venskab er netop Selvfølelsens Høieste, er Jeget beruset i det andet Jeg. Jo fastere de tvende Jeger slutte sig sammen til at blive eet Jeg, jo mere slutter dette forenede Selv sig selvisk ud fra alle Andre. I Elskov og Venskabs Høieste blive de Tvende virkeligen eet Selv, eet Jeg. Dette er kun forklarligt, fordi der i Forkjerlighed er indeholdt Naturbestemmelse (Drift—Tilbøielighed) og Selvkjerlighed, der selvisk kan forene Tvende i et nyt selvisk Selv. Aandens Kjerlighed derimod borttager af mit Selv al Naturbestemmelse og al Selvkjerlighed, derfor kan Kjerlighed til Næsten ikke gjøre mig til Eet med Næsten i et forenet Selv. Kjerlighed til Næsten er Kjerlighed mellem tvende evigt hver for sig som Aand bestemte Væsener; Kjerlighed til Næsten er Aandens Kjerlighed, men to Aander kunne aldrig blive til eet Selv i selvisk Forstand. I Elskov og Venskab elske de Tvende hinanden i Kraft af Forskjelligheden eller i Kraft af den Lighed, der grunder i Forskjellighed (som naar tvende Venner elske hinanden paa Grund af Ligheden i Sæder, Charakteer, Syssel, Dannelse o. s. v., altsaa paa Grund af den Lighed, ved hvilken de ere forskjellige fra andre Mennesker, eller i hvilken de ligne hinanden som forskjellige fra andre Men-

nesker), derfor kan de Tvende i selvisk Forstand blive til eet Selv; Ingen af dem er endnu sig selv Aandens Bestemmelse af »Selv«, Ingen af dem har endnu lært christeligt at elske sig selv. I Elskov er Jeg'et sandselig-sjelelig-aandelig bestemmet, den Elskede en sandselig-sjelelig-aandelig Bestemmelse; i Venskab er Jeg'et sjelelig-aandelig bestemmet, Vennen en sjelelig-aandelig Bestemmelse; kun i Kjerlighed til Næsten er det Selv, som elsker, reent aandeligt bestemmet som Aand, og Næsten en reen aandelig Bestemmelse. Det gjælder derfor ingenlunde om Elskov og Venskab, hvad der blev sagt i Begyndelsen af denne Tale, at der behøves blot eet Menneske, der erkjendes for Næsten, for at helbrede Mennesket fra Selvkjerlighed, hvis han i dette Menneske elsker Næsten; thi i den Elskede og Vennen elskes jo ikke Næsten, men det andet Jeg, eller det første Jeg endnu engang, endnu høiere. Det er ofte, som om Mennesket, skjøndt Selvkjerlighed er det Fordømmelige, dog ikke har Kraft til at være ene om Selvkjerlighed, saa denne først ret viser sig, naar det andet Jeg er fundet, og de tvende Jeg'er i dette Sammenhold finde Kraft til Selvkjerlighedens Selvfølelse. Vilde Nogen mene, at et Menneske, ved at blive forelsket eller ved at have fundet en Ven, havde lært den christelige Kjerlighed, da er han i en stor Vildfarelse. Nei, dersom En er forelsket og saaledes, at Digteren vilde udsige om ham »han er virkelig forelsket«, ja, da kan Kjerligheds-Budet forandres lidt, naar der tales til ham, og dog sige det Samme. Kjerlighedsbudet kan til ham sige: elsk Din Næste, som Du elsker den Elskede. Og dog, elsker han da ikke den Elskede »som sig selv«, hvad Budet, der taler om Næsten, befaler? Visseligen gjør han det, men den Elskede han elsker »som sig selv« er ikke Næsten, den Elskede er det andet Jeg. Enten vi tale om det første Jeg eller om det andet Jeg, dermed ere vi ikke komne Næsten et Skridt nærmere; thi Næsten er det første Du. Den i strengeste Forstand Selvkjerlige elsker i Grunden ogsaa det andet Jeg, thi det andet Jeg er ham selv. Og dog er dette vel Selvkjerlighed. Men i samme Forstand er det Selvkjerlighed at elske det andet Jeg, som er den Elskede eller Vennen. Og som Selvkjerlighed i strengeste Forstand er bleven betegnet som Selvforgudelse, saaledes er Elskov og Venskab (som Digteren forstaaer det, og med hans Forstaaelse staaer og falder denne Kjerlighed) Afgudsdyrkelse. Thi i sidste Grund er Kjerlighed til Gud det Afgjørende, fra den stammer Kjerlighed til Næsten, men dette anede Hedenskabet ikke. Man udelod Gud, man gjorde Elskov og Venskab til Kjerlighed, og afskyede Selv-

kjerlighed. Men det christelige Kjerligheds-Bud befaler at elske Gud høiere end Alt, og saa at elske Næsten. I Elskov og Venskab er Forkjerligheden Mellembestemmelse, i Kjerlighed til Næsten er Gud Mellembestemmelsen, elsk Gud høiere end Alt, saa elsker Du ogsaa Næsten og i Næsten ethvert Menneske; kun ved at elske Gud høiere end Alt kan man i det andet Menneske elske Næsten. Det andet Menneske, dette er Næsten, der er det andet Menneske i den Forstand, at det andet Menneske er ethvert andet Menneske. Saaledes forstaaet havde altsaa Talen Ret, naar den i Begyndelsen sagde, at hvis et Menneske i eet eneste andet Menneske elsker Næsten, saa elsker han alle Mennesker.

Kjerlighed til Næsten er derfor den evige Ligelighed i at elske, men den evige Ligelighed er Forkjerlighedens Modsatte. Dette behøver ikke nogen vidtløftig Udvikling. Ligelighed er jo just, ikke at gjøre Forskjel, og evig Ligelighed er, ubetinget ikke at gjøre den mindste Forskjel, grændseløst ikke at gjøre den mindste Forskjel; Forkjerlighed derimod, at gjøre Forskjel, lidenskabelig Forkjerlighed, grændseløst at gjøre Forskjel.

Men har saa Christendommen ikke, idet den ved sit »Du skal elske« stødte Elskov og Venskab fra Thronen, sat noget langt Høiere isteden? Noget langt Høiere — dog lad os tale med Forsigtighed, med Rettroenhedens Forsigtighed. Man har forvirret Christendommen paa mange Maader, men deriblandt ogsaa saaledes, at man, ved at kalde den det Høieste, det Dybeste, gav det Udseende af, at det reent Menneskelige forholdt sig til det Christelige som det Høie eller det Høiere til det Høieste og det Allerhøieste. Ak, men dette er en bedragersk Tale, der usandt og usømmeligt lader Christendommen geskæftigt ville indynde sig hos den menneskelige Videbegjerlighed eller Nysgjerrighed. Er der vel Noget, hvorefter Mennesket, som saadant, Noget, hvorefter det naturlige Menneske er mere lystent end efter det Høieste! Naar blot en Nyhedskræmmer udbasuner, at hans nyeste Nyhed er det Høieste, saa gaaer det lysteligt med at faae Tilhængere i den Verden, der fra Arilds Tid har havt en ubeskrivelig Forkjerlighed for og følt en dyb Trang til — at blive bedragen. Nei, det Christelige er vistnok det Høieste og det Allerhøieste, men vel at mærke saaledes, at det er det naturlige Menneske til Forargelse. Den, der i at bestemme det Christelige som det Høieste udelader Forargelsens Mellembestemmelse, han forsynder sig mod det, han begaaer en Formastelighed, afskyeligere end om den ærbare Husmoder vilde klæde sig som en Dandserinde, endnu forfærdeligere end om den

strenge Dommer Johannes vilde klæde sig som en Modejunker. Det Christelige er i sig selv for tungt, i sine Bevægelser for alvorligt til dandsende at vimse i saadan letløbende Tales Letfærdighed om det høiere, høieste, allerhøieste. Gjennem Forargelse gaaer Veien til det Christelige. Ikke er hermed sagt, at Adgangen til det Christelige skulde være at forarge sig paa det, dette er jo paa en anden Maade at forhindre sig selv i at gribe det Christelige; men Forargelsen vogter paa Adgangen til det Christelige. Salig Den, som ikke forarges paa det.

Saaledes nu ogsaa med dette Bud, at elske Næsten. Tilstaae det kun, eller hvis det er Dig forstyrrende, at der tales saaledes, vel, saa vil jeg tilstaae, at det mange Gange har stødt mig tilbage, og at jeg endnu er saare langt fra den Indbildning, at jeg fuldkommer dette Bud, som netop er Kjød og Blod til Forargelse, og Viisdommen en Daarskab. Er Du, m. T., maaskee som det hedder en Dannet, nu vel, jeg er ogsaa dannet; men dersom Du troer ved Hjælp af »Dannelse« at komme dette Høieste nærmere, da tager Du høiligen feil. Og her stikker just Vildfarelsen; thi Dannelse ønske vi alle, og Dannelse har i eet væk det Høieste i Munden, ja, ingen Fugl, der kun har lært eet eneste Ord, raaber mere uafbrudt paa dette eneste Ord, og Kragen ikke mere uafbrudt paa sit eget Navn end Dannelsen altid paa »det Høieste.« Men det Christelige er ingenlunde Dannelsens »Høieste«, og det Christelige optugter just gjennem Forargelsens Frastød. Dette vil Du strax let see her; thi har vel Din Dannelse, eller troer Du, at noget Menneskes Iver for at vinde Dannelse, har lært ham at elske Næsten? Ak, ak, har ikke langt snarere Dannelsen og den Iver, hvormed den eftertragtes, udviklet en ny Art Forskjel, Forskjellen mellem de Dannede og de Ikke-Dannede? Agt kun paa, hvad der mellem Dannede tales om Elskov og Venskab, hvilken Lighed i Dannelse Vennen maa have, hvor dannet og netop paa en bestemt Maade dannet Pigen maa være; læs Digterne, der neppe vide at bevare Frimodigheden lige overfor Dannelsens mægtige Herredømme, neppe selv tør troe paa Elskovens Magt til at bryde alle Forskjelligheders Lænke — synes det Dig, at denne Talen, denne Digten, eller at et Liv, som stemmer med denne Talen og denne Digten, bringer et Menneske nærmere til at elske Næsten? See her staaer atter Forargelsens Mærker ude. Thi tænk Dig den meest Dannede, ham, som vi alle beundrende sige om »han er saa dannet«, og tænk Dig saa Christen-

---

Dommer Johannes] Døberen med sin Kappe af Kamelhaar, Matth. 3, 4.

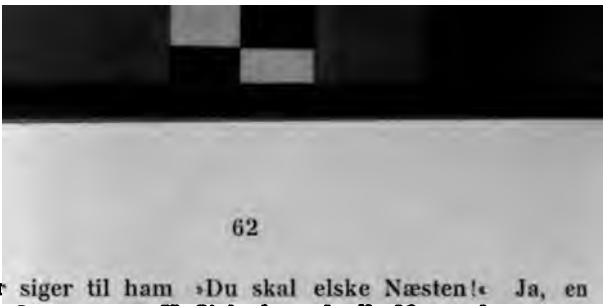

dommen, der siger til ham »Du skal elske Næsten!« Ja, en Belevenhed i Omgang, en Høflighed mod alle Mennesker, en ve Nedladenhed til de Ringere, en frimodig Holdning lige overfor Mægtige, en skjønt behersket Aandens Frihed: ja, det er Danne — troer Du, at det ogsaa er at elske Næsten?

Næsten er det Ligelige. Næsten er ikke den Elskede, hvem Du har Lidenskabens Forkjerlighed, ei heller Din Ven, hvem Du har Lidenskabens Forkjerlighed. Næsten er ei hel hvis Du selv er en Dannet, den Dannede, med hvem Du ha Dannelsens Lighed — thi med Næsten har Du Menneskets Lig for Gud. Næsten er heller ei En, der er fornemmere end Du, er, han er ikke Næsten forsaavidt han er fornemmere end Du, at elske ham, fordi han er fornemmere, kan saa let være Forkj lighed og forsaavidt Selvkjerlighed. Ei heller er Næsten En, s er ringere end Du, det er, forsaavidt han er ringere end Du han ikke Næsten, thi at elske En, fordi han er ringere end I kan saa let være Forkjerlighedens Nedladenhed og forsaavidt Se kjerlighed. Nei, at elske Næsten er Ligelighed. Det er opm trende i Dit Forhold til den Fornemme, at Du i ham skal el Din Næste; det er ydmygende i Forhold til den Ringere, at D ham ikke har at elske den Ringere, men skal elske Næsten; er frelsende, om Du gjør det, thi Du skal gjøre det. Næsten ethvert Menneske; thi ved Forskjelligheden er han ikke Din Næ ei heller ved Ligheden med Dig indenfor Forskjelligheden fra an Mennesker. Ved Ligheden med Dig for Gud er han Din Næ men denne Lighed har ubetinget ethvert Menneske og har d ubetinget.

II. *C.*

»Du« skal elske Næsten.

Saa gaae da hen og gjør det, tag Forskjelligheden og dens Lighed bort, at Du kan elske Næsten. Tag Forkjerlighedens Forskjel bort, at Du kan elske Næsten. Du skal derfor ikke ophøre at elske den Elskede, o langtfra. Saa var jo ogsaa det Ord, Næsten, det største Bedrag, som er opfundet, hvis Du, for at elske Næsten, skulde gjøre Begyndelsen med at opgive at elske dem, for hvem Du har Forkjerligheden. Desuden vilde det jo ogsaa være en Modsigelse, thi, da Næsten er alle Mennesker kan dog vel Ingen være udelukket — skulle vi nu sige: mindst den Elskede? Nei, thi dette er Forkjerlighedens Sprog. Altsaa er det blot Forkjerligheden, der skulde tages bort — og dog vel ikke igjen anbringes i Forholdet til Næsten, saa Du med en forskruet Forkjerlighed vilde elske Næsten i Modsætning til den Elskede. Nei, som man siger til den Eenlige: agt paa Dig selv, at Du ikke føres i Selvkjerlighedens Snare, saaledes maa der siges til de tvende Elskende: agter paa, at I ikke just ved Elskov føres i Selvkjerlighedens Snare. Thi jo mere afgjørende og udelukkende Forkjerligheden slutter sig om eet eneste Menneske, jo længere er den fra at elske Næsten. Du, Mand, før ikke Din Hustrue i den Fristelse, over Dig at glemme at elske Næsten; Du, Hustrue, før ikke Din Mand i denne Fristelse! De Elskende mene vel i Elskov at have det Høieste, o, men det er ikke saaledes, thi deri have de endnu ikke det Evige betrygget ved det Evige. Vel vil Digteren forjætte de Elskende Udødeligheden, hvis de ere ret Elskende; men hvo er da Digteren, hvad

hjælper det med hans Borgen, han, der ikke kan borge for sig selv. Den »kongelige Lov« derimod, Kjerligheds-Budet forjætter Livet, det evige Liv, og dette Bud siger just »Du skal elske Din Næste.« Og som dette Bud vil lære ethvert Menneske, hvorledes han skal elske sig selv, saaledes vil det ogsaa lære Elskoven og Venskabet den rette Kjerlighed: bevar i at elske Dig selv Kjerlighed til Næsten, bevar i Elskov og Venskab Kjerlighed til Næsten. Det vil maaskee støde Dig — nu, Du veed jo, at der ved det Christelige altid staaer Forargelsens Mærker. Men troe det dog; troe ei, at den Lærer, der ikke udslukkede nogen rygende Tande, at han vilde udslukke nogen ædel Ild i et Menneske; troe, at han, der var Kjerlighed, netop vil lære ethvert Menneske at elske; troe, at hvis alle Digtere forenede sig i een Sang til Elskovens og Venskabets Priis, at det var Intet, hvad de havde at sige i Sammenligning med Budet »Du skal elske, Du skal elske Din Næste som Dig selv!« Lad ikke være at troe, fordi Budet næsten forarger Dig, fordi Talen ikke lyder indsmigrende som Digterens, der med sine Sange indynder sig i Din Lykke, men frastødende og forfærdende. som vilde den skrække Dig ud af Forkjerlighedens elskede Tilholdssted — lad derfor ikke være at troe det, betænk, at just fordi Budet er saaledes og Talen saaledes, just derfor kan Gjenstanden være Troens Gjenstand! Hengiv Dig ikke til den Indbildning, at Du kunde tinge, at Du ved at elske nogle Mennesker, Slægt og Venner, elskede Næsten — thi dette er at opgive Digteren uden at gribe det Christelige, og for at forhindre denne Tingen var det, at Talen søgte at stille Dig mellem Digterens Stolthed, der foragter al Tingen, og mellem den kongelige Lovs guddommelige Majestæt, der gjør al Tingen til Skyld. Nei, elsk den Elskede trofast og ømt, men lad Kjerlighed til Næsten være det helliggjørende i Eders Forenings Pagt med Gud; elsk Din Ven oprigtigt og hengivent, men lad Kjerlighed til Næsten være hvad I lære af hinanden i Venskabets Fortrolighed med Gud! See Døden afskaffer alle Forskjelligheder, men Forkjerlighed forholder sig altid til Forskjel, dog gaaer Veien til Livet og til det Evige gjennem Døden og gjennem Forskjellighedernes Afskaffelse: derfor fører ene Kjerlighed til Næsten i Sandhed til Livet. Som Christendommens glade Budskab er indeholdt i Læren om Menneskets Slægtskab med Gud saa er dens Opgave Menneskets Lighed med Gud. Men Gud er Kjerlighed, derfor kunne vi kun ligne Gud i at elske, som vi ogsaa

---

Gud er Kjerlighed] 1. Joh. 4, 8.

kun, efter en Apostels Ord, kunne være »Guds Medarbeidere i — Kjerlighed«. Forsaavidt Du elsker den Elskede, ligner Du ikke Gud, thi for Gud er ingen Forkjerlighed, hvad Du vel mangen Gang til Din Ydmygelse, men ogsaa mangen Gang til Din Opreisning har betænkt. Forsaavidt Du elsker Din Ven, ligner Du ikke Gud, thi for Gud er ingen Forskjel. Men naar Du elsker Næsten, da ligner Du Gud.

Saa gaae da hen og gjør derefter, lad Forskjellighederne fare, at Du kan elske Næsten. Ak, maaskee behøves dette end ikke at siges Dig, maaskee fandt Du i Verden ingen Elsket, ingen Ven paa Din Vei, saa Du gaaer eensomt; eller maaskee tog Gud af Din Side og gav Dig den Elskede, men Døden tog og tog hende fra Din Side, den tog atter og tog Din Ven, men gav Dig ingen igjen, saa Du nu gaaer eensomt, saa Du ingen Elsket har til at dække Din svage Side og ingen Ven ved Din høire; eller maaskee skilte Livet Eder ad, om I end bleve uforandrede — i Adskillelsens Eensomhed; ak, maaskee skilte Forandringen Eder ad, saa Du sørgende gaaer eensom, fordi Du fandt, men fandt igjen hvad Du fandt, forandret! Hvor trøstesløst! Ja, spørg kun Digteren, hvor trøstesløst det er, at leve eensomt, at have levet eensomt, uden at være elsket og uden at have nogen Elsket; spørg kun Digteren om han veed noget Andet, end at det er trøstesløst, naar Døden gaaer de Elskende imellem, eller, naar Livet skiller Ven fra Ven, eller naar Forandringen skiller dem som Fjender fra hinanden; thi vistnok elsker Digteren Eensomhed, han elsker den — for i Eensomheden at opdage Elskovens og Venskabets savnede Lykke, ligesom Den søger et mørkt Sted, der undrende vil betragte Stjernerne. Og dog, dersom det var uden egen Skyld, at et Menneske ingen Elsket fandt; og dersom han søgte, men, uden egen Skyld, forgjeves at finde en Ven; og dersom Tabet, Adskillelsen, Forandringen var uden egen Skyld: veed i saa Fald Digteren noget Andet, end at det er trøstesløst? Men saa er Digteren jo selv underlagt Forandring, naar han, Glædens Forkynder, paa Nødens Dag ikke veed Andet end Trøstesløshedens Klageskrig. Eller vil Du ikke kalde det Forandring, vil Du kalde det Troskab af Digteren, at han — trøstesløst sørger med den trøstesløst Sørgende: nu vel, derom ville vi ikke stride. Men hvis Du vil sammenligne denne menneskelige Trofasthed med Himlens og Evighedens, da vil Du vel selv

---

Guds Medarbeidere] 1. Cor. 3, 9. maaskee tog Gud af Din Side] der tænkes paa Evas Skabelse, 1. Mos. 2, 22.

indrømme, at den er en Forandring. Thi Himlen glæder sig ikk
blot, fremfor nogen Digter, med den Glade, men Himlen sørg
ikke blot med den Sørgende, nei Himlen har ny, har salige
Glæde i Beredskab for den Sørgende. Saaledes har Christendom
men altid Trøst, og dens Trøst er deri forskjellig fra al menneskl
lig Trøst, at denne er sig bevidst kun at være en Erstatning fo
Tabet af Glæden: den christelige Trøst er Glæden. Menneskelig
talt er Trøst en sildigere Opfindelse: først kom Lidelsen og Sme
ten og Glædens Tab, og saa, bagefter, ak, langt om længe kor
Mennesket paa Spoer efter Trøsten. Og om den Enkeltes Li
gjælder det Samme: først kommer Lidelsen og Smerten og Glædes
Tab, og saa, bagefter, ak stundom langt om længe, kommer Trøste
Men den christelige Trøst kan aldrig siges at komme bagefter, th
da den er Evighedens Trøst er den ældre end al timelig Glæd
saasnart denne Trøst kommer, kommer den med Evighedens For
spring, og opsluger ligesom Smerten, thi Smerten og Glædens Ta
er det Øieblikkelige — selv om dette Øieblik var Aar — er de
Øieblikkelige der druknes i det Evige. Og den christelige Trø
er heller ei nogen Erstatning for Glædens Tab, da den er Glæde
al anden Glæde er dog i sidste Grund kun Trøstesløshed i San
menligning med Christendommens Trøst. Ak, saa fuldkommen va
og er Menneskets Liv ikke paa Jorden, at Evighedens Glæde kund
forkyndes ham som Glæde, han havde og han har selv forspil
det; deraf kommer det, at Evighedens Glæde kun kan forkynde
ham som Trøst. Som det menneskelige Øie ikke taaler at se
Solens Lys uden gjennem et dunklende Glas: saaledes kan Menn
sket heller ei taale Evighedens Glæde uden gjennem dette Dunk
lende, at den forkyndes som Trøst. — Altsaa, hvilken Din Skjebn
end var i Elskov og Venskab, hvilket end Dit Savn var, hvilk
Dit Tab, hvilken Dit Livs Trøstesløshed i Fortrolighed med Dig
teren: det Høieste staaer endnu tilbage — elsk Næsten! Ham ka
Du let finde, som viist blev; ham kan Du ubetinget altid find
som viist blev; ham kan Du aldrig tabe. Thi den Elskede ka
handle saaledes mod Dig, at han er tabt, og Du kan tabe en Ven
men hvad end Næsten gjør mod Dig, Du kan aldrig tabe han
Sandt nok, Du kan ogsaa vedblive at elske den Elskede og Venne
hvorledes De end handle mod Dig, men Du kan ikke i Sandhe
vedblive at kalde dem den Elskede og Vennen, naar de, des
værre, i Sandhed have forandret sig. Næsten derimod kan ing
Forandring tage fra Dig, thi det er ikke Næsten, der holder D
fast, men det er Din Kjerlighed, der holder Næsten fast; derso
Din Kjerlighed til Næsten bliver uforandret, saa bliver ogsaa Næst

uforandret ved at være til. Og Døden kan ikke berøve Dig Næsten, thi tager den een, saa giver Livet Dig strax een igjen. Døden kan berøve Dig en Ven, fordi Du i at elske en Ven egentlig holder sammen med Vennen; men i at elske Næsten holder Du sammen med Gud, derfor kan Døden ikke berøve Dig Næsten. — Hav derfor tabt Alt i Elskov og Venskab, hav aldrig eiet Noget af denne Lykke: Du beholder dog det Bedste tilbage i at elske Næsten.

Kjerlighed til Næsten har nemlig Evighedens Fuldkommenheder. Er det og vel en Fuldkommenhed ved Kjerligheden, at dens Gjenstand er det Fortrinlige, det Udmærkede, det Eneste? Det troede jeg var en Fuldkommenhed ved Gjenstanden, og denne Gjenstandens Fuldkommenhed som en spidsfindig Mistanke mod Kjerlighedens Fuldkommenhed. Er det en fortrinlig Egenskab ved Din Kjerlighed, om den kun kan elske det Overordentlige, det Sjeldne? Jeg troede det var et Fortrin ved det Overordentlige og det Sjeldne, at det er det Overordentlige og Sjeldne, men ikke ved Kjerligheden. Og er Du ikke ogsaa af samme Mening? Thi har Du aldrig tænkt over Guds Kjerlighed; dersom da det var Kjerlighedens Fortrin, at elske det Overordentlige, saa var Gud, hvis jeg saa tør sige, i Forlegenhed, thi for ham er det Overordentlige slet ikke til. Det Fortrin, kun at kunne elske det Overordentlige, er altsaa snarere som en Anklage, ikke mod det Overordentlige, heller ei mod Kjerligheden, men mod den Kjerlighed, der kun kan elske det Overordentlige. Eller er det et Fortrin ved et Menneskes kjælne Befindende, at han kun kan føle sig vel paa eet eneste Sted i Verden, omgiven af enhver Begunstigelse? Naar Du seer et Menneske, der saaledes har indrettet sig i Livet, hvad er det saa Du priser? Dog vel Indretningens Beqvemmelighed. Men har Du ikke lagt Mærke til, at det virkeligt er saa, at hvert Ord i Din Lovtale over denne Herlighed, egentlig lyder som en Spot over den Stakkel, der kun kan leve i denne herlige Omgivelse? Altsaa Gjenstandens Fuldkommenhed er ikke Kjerlighedens Fuldkommenhed. Og netop fordi Næsten ingen af de Fuldkommenheder har, som den Elskede, Vennen, den Beundrede, den Dannede, den Sjeldne, den Overordentlige i saa høi Grad har, netop derfor har Kjerlighed til Næsten alle de Fuldkommenheder, som Kjerligheden til den Elskede, Vennen, den Dannede, den Beundrede, den Sjeldne, den Overordentlige ikke har. Lad da Verden stride saa meget den vil om, hvilken Kjerlighedens Gjenstand der er den fuldkomneste: derom kan der aldrig være Strid, at Kjerlighed til Næsten er den fuldkomneste Kjerlighed. Al anden Kjerlighed har derfor og den Ufuldkommenhed, at der er to

Spørgsmaal og forsaavidt ogsaa nogen Tvetungethed: der er først Spørgsmaal om Gjenstanden og saa om Kjerligheden, eller der er dog baade Spørgsmaal om Gjenstanden og Kjerligheden. Men betræffende Kjerlighed til Næsten er der kun eet Spørgsmaal, det om Kjerligheden, og der er kun eet Evighedens Svar: denne er Kjerligheden; thi denne Kjerlighed til Næsten forholder sig ikke som en Art til andre Arter af Kjerlighed. Elskov bestemmes ved Gjenstanden, Venskab bestemmes ved Gjenstanden, kun Kjerlighed til Næsten bestemmes ved Kjerligheden. Da Næsten nemlig er ethvert Menneske, ubetinget ethvert Menneske, saa er jo alle Forskjelligheder borttagne fra Gjenstanden, og denne Kjerlighed altsaa just kjendelig paa, at dens Gjenstand er uden nogen Forskjellighedens nærmere Bestemmelse, hvilket vil sige, at denne Kjerlighed kun kjendes paa Kjerligheden. Er dette ikke den høieste Fuldkommenhed? Thi forsaavidt Kjerligheden kan kjendes paa og maa kjendes paa noget Andet, saa er dette Andet, i selve Forholdet, ligesom en Mistanke til Kjerligheden, at den ikke er omfattende nok og forsaavidt heller ei i evig Forstand uendelig; dette Andet er et Kjerligheden selv ubevidst Anlæg til Sygelighed. I denne Mistanke boer derfor skjult den Angest, som gjør Elskov og Venskab afhængig af sin Gjenstand, den Angest, som kan antænde Iversygen, den Angest, som kan bringe til Fortvivlelse. Men Kjerlighed til Næsten er uden Forholdets Mistanke, og kan derfor heller ikke blive Mistænksomhed i den Elskende. Dog er denne Kjerlighed ikke stolt uafhængig af sin Gjenstand, dens Ligelighed fremkommer ikke derved, at Kjerligheden stolt vender tilbage i sig selv ved Ligegyldighed mod Gjenstanden, nei, Ligeligheden fremkommer derved, at Kjerligheden ydmygt vender sig ud efter, omfattende Alle, og dog elskende Hver især, men Ingen særligen.

Lad os tænke paa, hvad der i den foregaaende Tale blev udviklet om, at det, at Kjerligheden i et Menneske er ham en Trang, er Udtrykket for Rigdom. Jo dybere altsaa denne Trang er, desto større Rigdom; er Trangen uendelig, da er Rigdommen det ogsaa. Naar nu Kjerlighedens Trang i et Menneske er til at elske een Eneste, saa maa man, selv om man indrømmer, at denne Trang er en Rigdom, dog derhos sige, at han virkeligen trænger til dette Menneske. Naar derimod Kjerlighedens Trang i et Menneske er til at elske Alle, da er den en Trang, og den er saa mægtig, at det er, som maatte den selv næsten kunne frembringe sin Gjenstand. Eftertrykket ligger i det første Tilfælde paa Gjenstandens Særlighed, i det andet Tilfælde paa Trangens Væsentlighed, og kun i denne sidste Forstand er Trang et Udtryk for Rigdom; og kun i

det sidste Tilfælde forholder Trangen og Gjenstanden sig i uendelig Forstand ligeligt til hinanden, thi det første det bedste Menneske, ethvert Menneske er Næsten, eller, der er i særlig Forstand ingen Gjenstand, medens i uendelig Forstand ethvert Menneske er Gjenstanden. Naar En føler Trang til at tale med eet eneste bestemt Menneske, saa trænger han egentligen til dette Menneske; men naar Trangen i ham til at tale er saa stor, at han maa tale, om man saa satte ham hen i en øde Ørk, om man satte ham i eensomt Fængsel, naar Trangen er saa stor, at ethvert Menneske er ham Den, han ønsker at tale til: da er Trangen en Rigdom. Og Den, i hvem Kjerlighed til Næsten er, i ham er Kjerligheden en Trang, den dybeste; han trænger ikke til Menneskene for dog at have Nogen at elske, men han trænger til at elske Menneskene. Dog er der intet Stolt eller Hovmodigt i denne Rigdom, thi Gud er Mellembestemmelsen, og Evighedens »skal« binder og styrer den mægtige Trang, at den ikke farer vild og bliver til Stolthed. Men i Gjenstanden er der ingen Grændse, thi Næsten er alle Mennesker, ubetinget ethvert Menneske.

Den, der i Sandhed elsker Næsten, elsker derfor ogsaa sin Fjende. Denne Forskjel »Ven eller Fjende« er en Forskjel i Kjerlighedens Gjenstand, men Kjerlighed til Næsten har jo den Gjenstand, som er uden Forskjel, Næsten er den aldeles ukjendelige Forskjellighed mellem Menneske og Menneske, eller er den evige Lighed for Gud — denne Lighed har Fjenden ogsaa. Man mener, at det er et Menneske umuligt at elske sin Fjende, ak, thi Fjender kunne jo neppe taale at see hinanden. Nu vel, saa luk Øiet — saa ligner Fjenden aldeles Næsten; luk Øiet og husk paa Budet, at Du skal elske, saa elsker Du — Din Fjende, nei, saa elsker Du Næsten, thi, at han er Din Fjende, seer Du jo ikke. Naar Du nemlig lukker Øiet, da seer Du ikke Jordlivets Forskjelligheder, men Fjendskab er ogsaa en af Jordlivets Forskjelligheder. Og naar Du lukker Øiet, saa adspredes og forvirres Dit Sind ikke paa samme Tid, som Du skal høre efter Budets Ord. Naar da Dit Sind ikke forvirres og adspredes ved at see til Gjenstanden for Din Kjerlighed og Gjenstandens Forskjellighed, saa bliver Du lutter Øre for Budets Ord, som talte det ene og alene til Dig, at »Du« skal elske Næsten. See da er Du paa Fuldkommenhedens Vei til at elske Næsten, naar Dit Øie er lukket og Du er bleven lutter Øre for Budet.

Det er jo og i Sandhed saa (hvad da allerede ligger i det Udviklede, hvor det vistes, at Næsten er den rene Aandsbestemmelse), Næsten seer man kun med lukket Øie eller ved at see fra

Forskjellighederne. Det sandselige Øie seer altid Forskjellighederne og seer til Forskjellighederne. Derfor raaber jordisk Kløgt tidlig og sildig: »see Dig for, hvem Du elsker.« Ak, skal man i Sandhed elske Næsten, da gjælder det: see Dig for Alt ikke for; thi denne Klogskab i Forhold til at prøve Gjenstanden vil netop bevirke, at Du aldrig faaer Næsten at see, fordi han jo er ethvert Menneske, det første det bedste, ganske iblinde taget. Digteren foragter Klogskabens seende Blindhed, der lærer, at man skal see sig for hvem man elsker, han lærer, at Kjerlighed gjør blind; paa en gaadefuld, uforklarlig Maade skal, efter Digterens Mening den Elskende finde sin Gjenstand eller blive forelsket og bliver saa — blind af Kjerlighed, blind for enhver Feil, enhver Ufuldkommenhed hos den Elskede, blind for alt Andet end denne Elskede, — men dog vel ikke blind for, at denne er den eneste i hele Verden. Naar saa er, gjør jo vistnok Elskov et Menneske blind, men den gjør ham tillige meget nøieseende til ikke at forvexle noget andet Menneske med denne Eneste, den gjør ham altsaa blind i Forhold til denne Elskede ved at lære ham at gjøre en uhyre Forskjel mellem denne Eneste og alle andre Mennesker. Men Kjerlighed til Næsten gjør et Menneske i dybeste og ædleste og saligste Forstand blind, saa han blindt elsker ethvert Menneske, ligesom Elskeren elsker den Elskede.

Kjerlighed til Næsten har Evighedens Fuldkommenheder – deraf kommer det maaskee, at den stundom saa lidet synes at passe ind i Jordlivets Forhold, i det Verdsliges timelige Forskjellighed, at den saa let bliver miskjendt og udsat for Had, at det i ethvert Tilfælde er meget utaknemmeligt at elske Næsten.

Selv Den, der ellers ikke er tilbøielig til at prise Gud og Christendommen, han gjør det dog, naar han med Gysen betænker dette Forfærdelige, hvorledes i Hedenskabet Jordlivets Forskjellighed, eller hvorledes Kaste-Inddelingen umenneskeligt skiller Menneske fra Menneske, hvorledes denne Ugudelighed umenneskeligt lærer det ene Menneske at fornegte Slægtskabet med det andet, lærer ham formasteligt og afsindigt at sige om det andet Menneske, at han er ikke til, er »ikke født«. Da priser endog han Christendommen, der har frelst Menneskene fra det Onde ved dybt og evigt uforglemmeligt at indprente Slægtskabet mellem Menneske og Menneske, fordi Slægtskabet er betrygget ved hver Enkelts ligelige

»ikke født«] De fire første Hovedkaster i Indien anse de udenforstaaende for ikke fødte.

Slægtskab med og Forhold til Gud i Christo; fordi den christelige Lære ligeligt henvender sig til hver Enkelt, lærer ham, at Gud har skabt ham og Christus forløst ham; fordi den christelige Lære kalder hvert Menneske afsides og siger til ham »luk Din Dør og beed til Gud, saa har Du det Høieste et Menneske kan have, elsk Din Frelser, saa har Du Alt baade i Liv og Død, og lad saa Forskjellighederne være der, de gjøre hverken fra eller til.« Mon vel og Den, der fra Bjergets Tinde seer Skyerne under sig, mon han forstyrres af dette Syn, mon han forstyrres af det Tordenveir, der raser nede ved Jordens lave Egne? Og saa høit har Christendommen sat ethvert, ubetinget ethvert Menneske — thi for Christus, saa lidet som for Guds Forsyn, er der intet Tal, ingen Mængde, de Utallige ere for ham talte, ere lutter Enkelte; saa høit har Christendommen sat ethvert Menneske, for at han ikke skulde tage Skade paa sin Sjel ved at hovmode sig i eller sukke under Jordlivets ForskjeHighed. Thi borttaget Forskjelligheden har Christendommen ikke, saalidet som Christus selv vilde eller vilde bede Gud at tage Disciplene ud af Verden — og dette bliver jo Eet og det Samme. Der har derfor aldrig i Christenheden, saa lidet som i Hedenskabet, levet noget Menneske uden at være iført eller være overklædt med Jordlivets Forskjellighed; saa lidet som den Christne lever eller kan leve uden Legeme, ligesaa lidet uden Jordlivets Forskjellighed, hvilken Enhver ved Fødsel, ved Stand, ved Vilkaar, ved Dannelse o. s. v. særligen tilhører — det rene Menneske er Ingen af os. Christendommen er for alvorlig til at fable om det rene Menneske, den vil kun gjøre Menneskene rene. Christendommen er ikke noget Eventyr, om end Saligheden, som den forjætter, er herligere end hvad Eventyret eier; den er ei heller et sindrigt Hjernespind, der skal være vanskeligt at forstaae, og som ogsaa fordrer een Betingelse, et ørkesløst Hoved og en tom Hjerne.

Altsaa, hiin Hedenskabets Rædsel har Christendommen, og eengang for alle, forjaget; men Jordlivets Forskjellighed har den ikke borttaget. Denne maa vedblive, saa længe Timeligheden vedbliver, og maa vedblive at friste hvert Menneske, som indkommer i Verden; thi ved at være Christen bliver han ikke fritagen fra Forskjelligheden, men ved at seire i Forskjellighedens Fristelse bliver han Christen. I den saakaldte Christenhed frister derfor endnu bestandigt Jordlivets Forskjel, ak, den maaskee mere end

---

saalidet som Christus selv vilde] smlgn. Joh. 17, 15.

frister, saa den Ene hovmoder sig, den Anden trodsigt misunder. Begge Dele er jo Oprør, er Oprør mod det Christelige. Sandeligen, langt fra os være at bestyrke Nogen i den formastelige Vildfarelse, at kun de Mægtige og de Fornemme ere de Skyldige; thi dersom de Ringe og de Afmægtige kun trodsigt eftertragte Jordlivets dem negtede Fortrin, istedenfor ydmygt at eftertragte det Christeliges salige Ligelighed, da er dette ogsaa at tage Skade paa sin Sjel. Blind er Christendommen ikke, eensidig ei heller; den seer med Evighedens Ro ligeligt alle Jordlivets Forskjelligheder, men den holder ikke splidagtigt sammen med nogen eneste; den seer, og visseligen med Bedrøvelse, at jordisk Travlhed og Verdslighedens falske Propheter i Christendommens Navn ville fremkogle dette Skin, som var det blot de Mægtige, der kunde forsee sig paa Jordlivets Forskjellighed, som var den Ringe berettiget til at gjøre Alt for at naae Ligheden — blot ikke ved Hjælp af at blive Christen i Alvor og Sandhed. Mon man ad den Vei skulde komme den christelige Lighed og Ligelighed nærmere?

Christendommen vil da ikke tage Forskjelligheden bort, hverken Fornemhedens eller Ringhedens; men paa den anden Side, der er ingen timelig Forskjellighed, ikke den i Verdens Øine billigste og antageligste, med hvilken Christendommen partisk vil holde. Om den timelige Forskjellighed, paa hvilken et Menneske forseer sig ved at klamre sig verdsligt fast til den, er en i Verdens Øine himmelraabende og oprørende, eller en i Verdens Øine uskyldig og elskværdig, beskæftiger slet ikke Christendommen, der jo ikke gjør verdsligt Forskjel, ikke seer paa Det, ved hvilket et Menneske tager Skade paa sin Sjel, men paa det, at han tager Skade paa sin Sjel — ved en Ubetydelighed? Maaskee; men det, at tage Skade paa sin Sjel, er visseligen ingen Ubetydelighed. Mellem Fornemheden og Ringhedens Yderpunkter ligger der en stor Mængde af nærmere Bestemmelser i verdslig Forskjellighed; men der er ingen af disse nærmere og derfor vel mindre iøinefaldende Forskjelligheder, med hvilken Christendommen gjør en Undtagelse. Forskjelligheden er som et uhyre Net, i hvilket Timeligheden holdes, Maskerne i dette Net ere igjen forskjellige, det ene Menneske synes mere fanget og bundet i Tilværelsen end det andet; men al denne Forskjellighed, Forskjelligheden mellem Forskjel og Forskjel, den sammenlignende Forskjellighed beskæftiger slet ikke Christendommen, ikke det mindste, en saadan Beskæftigelse og Bekymring er nemlig igjen Verdslighed. Christendom og Verdslighed komme aldrig til at forstaae hinanden, selv om det et Øieblik — for en mindre Nøieregnende kan see skuffende ud. At skaffe Lighed tilveie i Verden

mellem Menneskene, at ligne Timelighedens Vilkaar, om muligt ligeligt, paa Menneskene: er jo Noget, der i saa høi Grad beskæftiger Verdsligheden. Men selv, hvad man tør kalde, den velmenende verdslige Stræben i denne Henseende træffer aldrig sammen i Forstaaelse med Christendommen. Den velmenende Verdslighed holder sig fromt, hvis man saa vil, overbeviist om, at der maa være eet timeligt Vilkaar, een jordisk Forskjellighed — man finde den nu ud ved Hjælp af Beregninger og Oversigter, eller paa hvilken som helst anden Maade — der er Ligeligheden. Naar dette Vilkaar blev det eneste for alle Mennesker: saa var Ligheden tilveiebragt. Men deels lader dette sig ikke gjøre, og deels er dog Alles Lighed ved at have fælles og samme timelige Forskjellighed ingenlunde den christelige Ligelighed; den verdslige Lighed, hvis den var mulig, er ikke den christelige Ligelighed. Og fuldkomment at tilveiebringe den verdslige Lighed er en Umulighed. Det tilstaaer egentlig den velmenende Verdslighed selv; den fryder sig, naar det lykkes at gjøre det timelige Vilkaar lige for Flere og Flere, men den erkjender selv, at dens Stræben er et fromt Ønske, at det er en uhyre Opgave, den har sat sig, at det har lange Udsigter — hvis den ret forstod sig selv, vilde den indsee, at dette aldrig naaes i Timeligheden, at, selv om denne Stræben fortsættes gjennem Aartusinder, den dog aldrig naaer Maalet. Christendommen derimod er ved Hjælp af Evighedens Gjenvei strax ved Maalet: den lader alle Forskjellighederne bestaae, men lærer Evighedens Ligelighed. Den lærer, at enhver skal opløfte sig over den jordiske Forskjellighed. Agt vel paa, hvor ligeligt den taler, den siger ikke, at det er den Ringe, der skal opløfte sig, medens den Mægtige maaskee skulde nedstige fra sin Ophøiethed, ak nei, en saadan Tale er ikke ligelig; og den Lighed, der tilveiebringes ved at den Mægtige stiger ned og den Ringe stiger op, er ikke den christelige Ligelighed, er verdslig Lighed. Nei, om det saa var Den, der staaer øverst, om det saa var Kongen, han skal opløfte sig over Ophøiethedens Forskjel, og Tiggeren skal opløfte sig over Ringhedens Forskjel. Christendommen lader alle Jordlivets Forskjelligheder bestaae, men i Kjerlighedsbudet, i at elske Næsten er netop indeholdt denne Ligelighed i at opløfte sig over Jordlivets Forskjellighed.

Fordi dette nu er saaledes, fordi den Ringe lige saa fuldt som den Fornemme og Mægtige, fordi ethvert Menneske paa sin forskjellige Maade kan tabe sin Sjel ved ikke christeligt at ville opløfte sig over Jordlivets Forskjellighed, ak og fordi det skeer baa begge og paa de forskjelligste Maader: derfor er det, at ville

elske Næsten, ofte udsat for dobbelt ja fleerdobbelt Fare. Enhver, der fortvivlet har klamret sig til een eller anden af Jordlivets Forskjelligheder, saa han har sit Liv i den — ikke i Gud, han fordrer ogsaa af Enhver, der hører til samme Forskjellighed, at han med ham skal holde sammen — ikke i det Gode (thi det Gode danner intet Sammenhold, forener hverken to eller hundrede eller alle Mennesker i Sammenhold), men i et ugudeligt Sammenhold mod det Almene-Menneskelige; den Fortvivlede kalder det Forræderie, at ville have Fællesskab med andre, med alle Mennesker. Paa den anden Side, disse andre Mennesker ere igjen forskjelliggjorte i andre Timelighedens Forskjelligheder, og misforstaae det maaskee da, om Nogen, som ikke hører til deres Forskjellighed, vil holde med dem. Thi betræffende Jordlivets Forskjelligheder er der ved Misforstaaelsen, besynderligt nok, paa eengang Strid og Enighed: den Ene vil have een Forskjellighed bort, men han vil have en anden sat isteden. Forskjellighed kan jo som Ordet siger betyde det meget Forskjellige, det Allerforskjelligste; men Enhver, der strider paa den Maade mod Forskjelligheden, at han vil have een bestemt bort og en anden isteden, han kæmper jo for Forskjelligheden. Den, der saa vil elske Næsten, Den, der altsaa ikke bekymrer sig om at faae denne eller hiin Forskjellighed bort, eller verdsligt om at faae alle bort, men gudeligt om at gjennemtrænge sin Forskjellighed med den christelige Ligeligheds saliggjørende Tanke: han bliver let som Den, der ikke passer ind her i Jordlivet, end ikke i den saakaldte Christenhed, han bliver let udsat for Angreb fra alle Kanter, han bliver let som et fortabt Faar blandt rivende Ulve. Overalt hvor han seer hen, møder han naturligviis Forskjellighederne (thi, som sagt, intet Menneske er det rene Menneske, men den Christne opløfter sig over Forskjellighederne); og De, som verdsligt have klamret sig fast til en timelig Forskjellighed, denne være en hvilkensomhelst, de ere som rivende Ulve.

Lader os tage nogle Exempler af Jordlivets Forskjellighed, for at gjøre denne Sag klar, lader os gaae ret nøiagtigt frem. Og giv Du Dig kun Taalmodighed til at læse, som jeg giver mig Flid og Tid til at skrive; thi da det er mit eneste Arbeide og min eneste Opgave at være Forfatter, saa baade kan jeg og er forpligtet til at anvende en nøiagtig, en smaalig om Du saa vil, men vistnok ogsaa gavnlig Omhyggelighed, som Andre ikke kunne, da de, foruden at være Forfattere, tillige paa andre Maader maae bruge deres maaskee længere Dag, maaskee rigere Gave, deres maaskee større Arbeidskraft. — See, de Tider ere forbi, da den Mægtige og For-

nemme ene var Menneske, de andre — Mennesker Trælle og Slaver. Dette skyldes Christendommen; men deraf følger ingenlunde, at Fornemhed og Vælde nu ikke mere kan blive en Snare for et Menneske, saa han forseer sig paa denne Forskjellighed, tager Skade paa sin Sjel, glemmer hvad det er at elske Næsten. Skal det nu skee, maa det vistnok skee paa en mere skjult og hemmelighedsfuld Maade, men i Grunden bliver det det Samme. Hvad enten En aabenlyst, nydende sit Hovmod og sin Stolthed, betyder andre Mennesker, at de ere ikke til for ham, vil, til Næring for sit Hovmod, at de skal fornemme det, idet han fordrer den slaviske Underkastelses Udtryk af dem — eller han listende og skjult, netop ved at undgaae enhver Berøring med dem (maaskee ogsaa af Frygt for, at det Aabenlyse skulde hidse Menneskene og blive ham selv farligt) udtrykker, at de ikke ere til for ham: dette er i Grunden Eet og det Samme. Det Umenneskelige og det Uchristelige ligger ikke i Maaden, paa hvilken det gjøres, men i at ville for sig selv fragaae Slægtskabet med alle Mennesker, med ethvert Menneske ubetinget. Ak, ak, at bevare sig reen fra Verden, er Christendommens Opgave og Lære, give Gud, at vi alle gjorde det; men verdsligt at klamre sig ved om det saa var den herligste af alle Forskjelligheder, det er just Besmittelse. Thi det er ikke det grove Arbeide der besmitter — naar det gjøres i Hjertets Reenhed, og det er ikke det ringe Vilkaar, der besmitter — naar Du gudeligt sætter Din Ære i at leve i Stilhed; men Silke og Hermelin kan besmitte, hvis det bragte et Menneske til at tage Skade paa sin Sjel. Det er Besmittelse, naar den Ringe krymper sig saaledes ved sin Elendighed, at han ikke har Mod til at ville opbygges ved det Christelige; men det er ogsaa Besmittelse, naar den Fornemme svøber sig saaledes ind i sin Fornemhed, at han krymper sig for at opbygges ved det Christelige; og det er ogsaa Besmittelse, naar Den, hvis Forskjellighed er at være som Folk er fleest, aldrig i christelig Opløftelse kommer ud af denne Forskjellighed.

Saa vil da denne fornemme Fordærvelhed lære den Fornemme, at han kun er til for de Fornemme, at han ene skal leve i deres Kredses Sammenhold, at han ikke maa være til for andre Mennesker, ligesom disse ikke maae være til for ham. Men Forsigtighed, hedder det, han maa vide at gjøre det saa let og saa behændigt, som muligt, at det ikke ophidser Menneskene, det vil sige, Hemmeligheden og Kunsten er netop at have denne Hemmelighed for sig; det at undgaae Berøringen maa ikke være et Udtryk for Forholdet, ei heller maa det gjøres paa en paafaldende Maade, der vilde vække Opmærksomhed, nei det Undvigende skal være for at sikkre

sig, og altsaa saa forsigtigt, at Ingen bliver opmærksom derpaa, end sige stødes derover. Derfor skal han gaae som med lukket Øie (ak, men ikke i christelig Forstand), naar han færdes mellem Menneskenes Mængde; stolt — og dog listende skal han ligesom flygte fra den ene fornemme Kreds til den anden; han maa ikke see paa disse andre Mennesker — for ikke at blive seet, medens dog Øiets hele Opmærksomhed skal lure bag dette Skjul — hvis der skulde møde ham et Medmenneske eller en endnu Fornemmere; hans Blik skal sværve ubestemt, famlende hen over alle disse Mennesker, at Ingen skulde kunne gribe hans Øie og minde ham om Slægtskabet; han maa aldrig sees blandt de Ringere, idetmindste aldrig i deres Selskab, og kan det ikke undgaaes, da maa den fornemme Nedladenhed sees — dog i dens letteste Skikkelse — for ikke at støde og hidse; han maa gjerne mod de Ringere bruge overdreven Høflighed, men han maa aldrig omgaaes dem ligeligt, thi derved vilde jo udtrykkes, at han var — Menneske, men han er — Fornem. Og dersom han kan gjøre dette let, behændigt, smagfuldt, undflyende og dog altid bevarende sin Hemmelighed (at de andre Mennesker ikke ere til for ham og han ikke for dem), saa vil den fornemme Fordærvethed indestaae ham for, at han har — den gode Tone. Ja, Verden har forandret sig — og Fordærvetheden, den har ogsaa forandret sig; thi det var jo dog overilet, hvis man vilde troe, at Verden var bleven god, fordi den havde forandret sig. Hvor vilde ikke, hvis vi tænke os en af hine stolte, trodsige Skikkelser, der lystedes ved dette ugudelige Spil, aabenlyst at lade »disse Mennesker« føle deres Usselhed, hvor vilde han ikke forbauses, naar han fik at vide, at saa megen Forsigtighed nu var bleven nødvendig for at bevare denne Hemmelighed! Ak, men Verden har forandret sig; og efterhaanden som Verden forandrer sig, bliver ogsaa Fordærvethedens Skikkelser underfundigere, vanskeligere at paapege — men bedre blive de sandeligen ikke.

Saaledes den fornemme Fordærvethed. Og dersom der saa var en Fornem, hvis Liv altsaa ved Fødsel og Vilkaar særligen tilhørte den samme jordiske Forskjellighed, en Fornem, der ikke vilde samtykke i denne Splidagtighedens Sammensværgelse mod det Almene-Menneskelige, det er, mod Næsten, dersom han ikke kunde bringe det over sit Hjerte, dersom han, vel indseende Følgerne deraf, dog for Gud fortrøstede sig til at have Styrke til at bære disse, medens han ikke havde Styrke — til at forhærde sit Hjerte: Erfaringen skulde vel lære ham, hvad han vovede. Først skulde nu den fornemme Fordærvethed anklage ham som en Forræder

)g Selvkjerlig — fordi han vilde elske Næsten; thi det, at holde ;ammen med Fordærvetheden, det var Kjerlighed og Troskab og Oprigtighed og Hengivenhed! Og hvis da, som det saa ofte gaaer, de Ringere igjen fra deres Forskjelligheds Synspunkt misforstode og miskjendte ham, ham — der jo ikke hørte til deres Synagoge, lønnede ham med Spot og Forhaanelse — fordi han vilde elske Næsten: ja, da stod han jo der i den dobbelte Fare. Havde han nemlig villet stille sig i Spidsen for de Ringere, at han i et Oprør kunde nedtræde Fornemhedens Forskjellighed: da skulde de maaskee have hædret og elsket ham. Men dette vilde han ikke, han vilde blot udtrykke, hvad der i ham var en christelig Trang, det at elske Næsten. Og just derfor blev hans Skjebne saa mislig, just deraf den dobbelte Fare.

Saa skulde vel den fornemme Fordærvethed triumpherende spotte ham, haanende og dømmende sige: »det har han ærligt fortjent;« den skulde vel bruge hans Navn som en Skræmsel for at hindre uerfarne fornemme Ynglinge i at fare vild — fra Fordærvethedens gode Tone. Og mangen Bedre blandt de Fornemme, over hvem dog Fordærvethedens Tone øvede en Magt, skulde ikke vove at forsvare ham, ikke turde lade være at lee med i »Spotternes Raad«, og dette skulde vel være det Høieste, om Nogen vovede at forsvare ham. Saaledes lod det sig jo vel tænke, at en Fornem i selve de Fornemmes Kredse begeistret, veltalende kunde forfægte Kjerlighed til Næsten, men, naar det kom til Stykket i Virkeligheden, ikke kunde overvinde sit Sind i Lydighed under den maaskee seierrigt forfægtede Anskuelse. Dog indenfor Forskjellighedens Mellemvæg, bag ved den, at forfægte en modsat Anskuelse, en Anskuelse, der i christelig Forstand (ikke i oprørsk Forstand) vil tage Forskjelligheden bort: det er jo at blive i Forskjellighed. I Selskab med de Lærde, eller indenfor en Omgivelse, der sikkrer og fremhæver hans Forskjellighed som saadan, skulde maaskee den Lærde være villig til begeistret at foredrage denne Lære om alle Menneskers Lighed; men det er jo at blive i Forskjelligheden. I Selskab med Rigmænd, i en Omgivelse, der netop gjør Rigdommens Fortrin iøinefaldende, skulde maaskee den Rige være villig til at gjøre Ligheden mellem Menneske og Menneske enhver Indrømmelse; men det er jo at blive i Forskjelligheden. Hiin Bedre, der maaskee seierrigt skulde kunne slaae alle Indvendinger af Marken i det fornemme Selskab, han skulde maaskee fornemt og feigt flygte Berø-

---

»Spotternes Raad«] smlgn. Ps. 1. 1.

ringen med Virkelighedens Indvending mod Forskjelligheden. — »At gaae med Gud,« dette Udtryk bruge vi jo som en Lykønskning — hvis denne Bedre blandt de Fornemme, istedenfor stolt undflyende, skulde gaae med Gud ud blandt Menneskene: da skulde han maaskee for sig selv — og altsaa ogsaa for Gud søge at skjule, hvad han fik at see — men hvad Gud saae, at han skjulte. Naar man nemlig gaaer med Gud, gaaer man jo rigtignok uden Fare; men man nødsages ogsaa til at see og til at see paa en ganske egen Maade. Naar Du gaaer i Selskab med Gud, da behøver Du kun at see een eneste Elendig, og Du skal ikke kunne undflye hvad Christendommen vil Du skal forstaae, den menneskelige Lighed. Ak, men hiin Bedre skulde maaskee ikke ganske turde vove at udholde denne Vandring i Selskab med Gud og Indtrykket af den, han skulde maaskee unddrage sig — medens han dog samme Aften igjen i det fornemme Selskab forfægtede den christelige Anskuelse. Ja, det at gaae med Gud (og det er jo kun i dette Selskab man opdager »Næsten«, thi Gud er Mellembestemmelsen) for at lære Livet og sig selv at kjende, det er en alvorlig Gang. Saa taber Ære, Magt og Herlighed sin verdslige Glands; i Selskab med Gud kan Du ikke verdsligt fryde Dig derved. Naar Du holder sammen (thi Sammenhold er ikke af det Gode) med nogle andre Mennesker, med en bestemt Stand, med et bestemt Vilkaar i Livet, om det saa blot er med Din Hustrue: saa frister det Verdslige; selv om det ikke i Dine Øine har stort at betyde, det frister Dig sammenlignelsesviis i Persons Anseelse, det frister Dig maaskee for hendes Skyld. Men naar Du gaaer med Gud, kun holder sammen med Gud, og i Alt, hvad Du forstaaer, forstaaer Gud under: da opdager Du — skal jeg sige til Din egen Skade, da opdager Du Næsten; da nødsager Gud Dig til at elske ham — skal jeg sige til Din egen Skade; thi at elske Næsten er et utaknemligt Arbeide.

Eet er det jo at lade Tanke kæmpe mod Tanke, Eet er det at fægte og at seire i en Ordstrid, et Andet at seire over sit eget Sind, naar man fægter i Livets Virkelighed; thi hvor nær end den ene Tanke stridende kommer den anden paa Livet, hvor nær end i Ordstriden den ene Stridende kommer den anden, al denne Striden er dog paa Afstand og som i Luften. Derimod er dette Maalestokken for hvad Sindelag der boer i et Menneske: hvor langt han har fra hvad han forstaaer til hvad han gjør, hvor stor Afstand der er mellem hans Forstaaen og hans Handlen. Vi forstaae i Grunden Alle det Høieste, et Barn, den Eenfoldigste, den Viseste, de forstaae alle det Høieste og alle det Samme; thi det er, om jeg saa tør sige, een Lectie, vi Alle have for. Men Det, der

jellen, er om vi forstaae det paa Afstand — saa vi ikke
:fter, eller nærved — saa vi gjøre derefter, og »ikke
anderledes«, ikke kunne lade være at gjøre det, som
:r ganske nærved forstod hvad han havde at gjøre, da
: »jeg kan det ikke anderledes, Gud hjælpe mig, Amen.«
stille Times Afstand fra al Livets og Verdens Forvirring
:thvert Menneske hvad det Høieste er; naar han gaaer
: han forstaaet det; naar det i Livet for ham seer ud
:ir forstaaer han det endnu: men naar Forvirringen be-
flygter Forstaaelsen, eller det viser sig, at denne For-
ır paa Afstand. At sidde paa et Værelse, hvor Alt er
at man kan høre et Sandskorn falde, og forstaae det
:t kan ethvert Menneske; men, for at tale billedligt, at
le i den Kjedel, som Kobbersmedene hamre paa, og saa
:t Samme: ja, saa maa man have Forstaaelsen nærved,
det vise sig, at Forstaaelsen var paa Afstand — fordi
ıværende med Forstaaelsen. — Paa en stille Times Af-
Livets Forvirring forstaaer Barnet, den Eenfoldigste, den
ş næsten lige let, hvad ethvert Menneske skal gjøre —
:rt Menneske skal gjøre; men naar i Livets Forvirring
r Spørgsmaal om, hvad han skal gjøre, saa viser det sig
at denne Forstaaelse var paa Afstand — den var jo paa
ıedens Afstand fra ham. — Paa en Ordstrids Afstand fra
paa en høimodig Beslutnings Afstand fra Handling, paa
igt Løftes, paa Fortrydelsens Afstand fra Handling for-
vert Menneske det Høieste. Indenfor den uforandrede
Tryghed ved gammel Vane at forstaae, at der skulde
Forandring, det kan Enhver, thi denne Forstaaelse er
d, er ikke Uforandrethed en uhyre Afstand fra Forand-
Ak, i Verden er der ideligen det travle Spørgsmaal om,
kan og hvad Den kan og hvad Den ikke kan: Evigheden,
ɔm det Høieste, antager roligt, at ethvert Menneske kan
ørger derfor blot, om han gjorde det. Paa den fornemme
eds Afstand forstaaer den Fornemme Ligheden mellem
og Menneske; paa den hemmelighedsfulde Overlegenheds
ɔrstaaer den Lærde og den Dannede Ligheden mellem
og Menneske; indenfor et lille Fortrins Indrømmelse
)en, hvis Forskjellighed er at være som Folk er fleest,
mellem Menneske og Menneske — paa Afstand er Næsten

.uther] paa Rigsdagen i Worms.

kjendt af Alle: kun Gud veed, hvor mange der kjender ham i Virkeligheden, det er, nærved. Og dog, paa Afstand er Næsten en Indbildning, han, som jo er ved at være nær ved, det første det bedste Menneske, ubetinget ethvert Menneske. Paa Afstand er Næsten en Skygge, der ad Indbildningens Vei gaaer ethvert Menneskes Tanke forbi — ak, men at det Menneske, der i samme Øieblik virkeligen gik ham forbi, var Næsten: det opdager han maaskee ikke. Paa Afstand kjender Enhver Næsten, og dog er det en Umulighed at see ham paa Afstand; dersom Du ikke seer ham saa nær, at Du ubetinget, for Gud, seer ham i ethvert Menneske, saa seer Du ham slet ikke.

Lad os nu tænke Ringhedens Forskjellighed. De Tider ere forbi, da, hvad man kalder, de Ringere ingen Forestilling have om sig selv, eller kun den Forestilling at være Trælle, ikke blot ringe Mennesker, men egentligen ikke engang at være Mennesker; de vilde Oprør, Rædselen, som fulgte paa hiin Rædsel, ere maaskee ogsaa forbi: men mon derfor ikke Fordærvetheden kan boe skjult i et Menneske? Saa vil da den fordærvede Ringhed indbilde den Ringe, at han i den Mægtige og Fornemme, i Enhver, der er begunstiget ved et Fortrin, skal see sin Fjende. Men Forsigtighed, hedder det, thi endnu have disse Fjender saa megen Magt, at det let kunde blive farligt at bryde med dem. Derfor vil Fordærvetheden ikke lære den Ringe at gjøre Oprør, ei heller ganske at negte enhver Yttring af Ærbødighed, ei heller at lade Hemmeligheden blive aabenbar; men den vil lære, at det skal gjøres og dog ikke gjøres, gjøres og dog saaledes, at den Mægtige ingen Glæde skal faae deraf, medens han dog ikke skal kunne sige, at det negtes ham. Derfor skal der selv i Hyldingen være en underfundig Trods, der skjult kan forbittre, en Trevenhed, der skjult siger Nei til hvad Munden bekjender, en ligesom indædt Misundelses Klangløshed i den Jubel, der ærer den Mægtige. Ingen Magt skal der bruges, det kunde blive farligt; intet Brud maa det komme til, det kunde blive farligt; men en skjult Forbittrelses Hemmelighed, en fjernt anet piinagtig Forstemthed skal gjøre baade Magt og Ære og Udmærkelse til en Plage for den Mægtige, den Ærede, den Udmærkede, der dog ikke skulde kunne faae noget Bestemt at klage over; thi deri stikker just Kunsten og Hemmeligheden.

Og dersom der da var en Ringe, i hvis Hjerte denne Misundelsens Hemmelighed ikke kom, og som heller ikke vilde lade Fordærvetheden udenfra faae denne Magt over sig, en Ringe, der uden feig Underkastelse, uden Menneskefrygt, beskedent, men fremfor Alt med Glæde, gav ethvert Jordlivets Fortrin hvad dets er, lykke-

ligere og gladere ved at give end mangen Gang Den maaskee er og kan være, som skal modtage: da skulde han vel ogsaa opdage den dobbelte Fare. Hans Jævnlige skulde maaskee støde ham fra sig som en Forræder, foragte ham som en Trællesindet, ak, og de Begunstigede skulde maaskee misforstaae ham og spotte ham som en Paatrængende. Hvad der i det foregaaende Forhold skulde ansees som for ringe for den Fornemme — at elske Næsten, det skulde maaskee her ansees som for anmassende for den Ringe — at elske Næsten. — Saa farefuldt er det at ville elske Næsten. Thi Forskjellighed er der nok af i Verden, Forskjellighed er der overalt i Timeligheden, der jo just er det Forskjellige, det Mangfoldige. Maaskee skal det ogsaa kunne lykkes et Menneske netop i Kraft af sin Forskjellighed at staae sig godt med alle Forskjelligheder i en lempelig og føielig Overeenskomst, der slaaer lidt af paa eet Sted og saa fordrer lidt igjen paa et andet Sted: men Evighedens Ligelighed, at ville elske Næsten, synes baade for Lidt og for Meget, og derfor er det som passede denne Kjerlighed til Næsten ikke ret ind i Jordlivets Forhold.

Tænk Dig et Menneske, der gjorde et Gjestebud og dertil indbød Halte, Blinde, Krøblinge, Tiggere: nu, langt fra mig være at troe Andet om Verden, end at den dog vilde finde det smukt om end sært. Men tænk Dig, at denne Mand, som gjorde Gjestebudet, havde en Ven, til hvem han sagde »igaar gjorde jeg et stort Gjestebud« — ikke sandt, saa vilde Vennen først og fremmest forundre sig, at han ikke havde været blandt de Indbudne. Naar han da derpaa fik at vide, hvo de Indbudne havde været: nu langt fra mig være at troe Andet om Vennen, end at han dog vilde finde det smukt om end sært. Dog forundre sig vilde han, og han vilde maaskee sige »det er en besynderlig Sprogbrug at kalde en saadan Forsamling et Gjestebud, et Gjestebud — hvor Vennerne ikke ere med, et Gjestebud — hvor Spørgsmaalet ikke er om Vinens Fortræffelighed, om Selskabets Udvalg, om Tjenernes Antal, som opvartede ved Taflet«, det er, Vennen vilde mene, at en saadan Bespisning kunde man kalde en Barmhjertigheds-Gjerning, men ikke et Gjestebud. Thi hvor god end Maden havde været, de fik, om den ikke blot som Fattigvæsenets havde været »kraftig og velsmagende«, men virkelig udsøgt og kostelig, ja om de end havde faaet ti Sorter Viin: Selskabet selv, Indretningen af det Hele, et vist manglende, jeg veed ei hvad, var til Hinder for at kalde Sligt et Gjestebud, det stred mod Sprogbrugen — der gjør Forskjel. Sæt nu at hiin Mand, der havde gjort Gjestebudet, svarede »da troede

jeg dog, jeg havde Sprogbrugen paa min Side, læse vi ikke i Lucas Evangelium (14, 12. 13) disse Christi Ord: »naar Du gjør Middags- eller Aftens-Maaltid, byd ikke Dine Venner, ei heller Dine Brødre, ei heller Dine Frænder, ei heller rige Naboer, paa det de ikke skulle indbyde Dig igjen og Dig skee Vederlag. Men naar Du gjør et Gjestebud, da byd Fattige, Krøblinger, Halte, Blinde;« thi her er jo ikke blot det Ord »Gjestebud« brugt saaledes, men der er endog i Begyndelsen brugt et mindre festligt Udtryk »Middags- eller Aftens-Maaltid«, og først, da Talen er om at indbyde Fattige og Krøblinge, først da bruges Ordet »Gjestebud«. Synes det Dig ikke, at det er, som vilde Christus antyde, at det, at indbyde Fattige og Krøblinge, ikke blot er hvad vi skulle gjøre, men tillige noget langt Festligere end at spise til Middag eller Aften med Venner og Frænder og rige Naboer, hvad man ikke maa kalde et Gjestebud, thi at indbyde de Fattige, det er at gjøre Gjestebud. Men jeg indseer vel, at vor Sprogbrug er forskjellig, thi ifølge den almindelige Sprogbrug er det nok omtrent Fortegnelsen paa dem, som indbydes til et Gjestebud: Venner, Brødre, Frænder, rige Naboer — som kunne gjøre Gjengjeld. Men saa nøieregnende er den christelige Ligelighed og dens Sprogbrug, den fordrer, ikke blot, at Du skal bespise de Fattige, den fordrer, at Du skal kalde det et Gjestebud. Dog, dersom Du i det daglige Livs Virkelighed vil staae strengt paa denne Sprogbrug, og ikke mene, at det i christelig Forstand er ligegyldigt, under hvilket Navn Maden anrettes for de Fattige, saa vil Menneskene vel lee Dig ud. Men lad dem kun lee, de loe ogsaa af Tobias; thi det, at ville elske Næsten, er altid udsat for dobbelt Fare, som vi see af Tobiæ Exempel. Herskeren havde under Livsstraf forbudet at begrave de Døde; men Tobias frygtede Gud mere end Herskeren, elskede de Afdøde mere end Livet: han begrov dem. Dette var den første Fare. Og da saa Tobias vovede denne Heltebedrift — saa »beloe hans Naboer ham« (Tobias 2, 8). Det var den anden Fare . . . . Saaledes Manden, der gjorde Gjestebudet; m. T., synes det Dig ikke, at han har Ret? Men skulde der dog ikke være noget Andet at indvende mod hans Adfærd? Thi, hvorfor saa stridigt k u n at indbyde Halte og Fattige, og derimod ligesom med Flid, ja ligesom paa Trods at lade være at indbyde Venner og Frænder, han kunde jo have indbudet dem alle ligeligt. Unegteligt; og hvis han var saaledes stridig, da ville vi ikke prise ham eller hans Sprogbrug. Men i Henseende til Evangeliets Ord er dog vel Meningen denne, at disse Andre ikke vilde komme. Derfor ophørte ogsaa Vennens Forundring over ikke at være indbuden, saasnart han hørte, hvilket Selskabet havde

været. Havde Manden, efter Vennens Sprogbrug, giort et Gjestebud, og ikke indbudt Vennen, da var han bleven vred; men nu blev han ikke vred — thi han var ikke kommen alligevel.

O, m. T., synes Dig, at det her Fremsatte kun er en Ordstrid om Brugen af det Ord Gjestebud? Eller seer Du ikke, at Striden er om at elske Næsten; thi Den, der bespiser den Fattige, men dog ikke saaledes seirer over sit Sind, at han kalder denne Bespisning et Gjestebud, han seer i den Fattige og den Ringe kun den Fattige og den Ringe, Den, der gjør »Gjestebudet«, han seer i den Fattige og Ringe Næsten — hvor latterligt dette nu end kan synes i Verdens Øine. Ak, thi det er endda ikke saa sjeldent, at man hører Verdens Klage over dette eller hiint Menneske, at han ikke er alvorlig; men Spørgsmaalet er, hvad Verden forstaaer ved Alvor, om den ikke saa omtrent derved forstaaer de verdslige Bekymringers Travlhed; og Spørgsmaalet er, om Verden ikke endnu bestandigt ved denne Forvexling af Alvor og Forfængelighed er trods sin Alvorlighed saa spøgefuld, at den, hvis den fik det i høieste Forstand Alvorlige at see derved, at En vilde gjøre Alvor deraf, Spørgsmaalet er, om saa Verden ikke ganske uvilkaarligt vilde briste i Latter. Saa alvorlig er Verden! Hvis ikke Timelighedens mangfoldige og mangfoldigt sammensatte Forskjellighed gjorde det lige saa vanskeligt at see, om En elsker Næsten, som det er vanskeligt at see »Mennesket«: saa vilde Verden bestandigt have Stof nok til Latter — dersom der ellers var et tilstrækkeligt Antal af Dem, som elskede Næsten. At elske Næsten er, forblivende i sin jordiske Forskjellighed, som den er En anviist, væsentligen at ville være ligeligt til for ethvert Menneske ubetinget. Aabenlyst kun at ville være til for andre Mennesker efter sin jordiske Forskjelligheds Fortrin er Stolthed og Anmasselse; men den kløgtige Opfindelse, slet ikke at ville være til for Andre, for skjult at nyde sin Forskjelligheds Fortrin i Sammenhold med Ligemænd, er feig Stolthed. I begge Dele er der Splid; men Den, der elsker Næsten, han er beroliget. Han er beroliget ved at være tilfreds i den ham anviste Jordlivets Forskjellighed, den være Fornemhedens eller Ringhedens, og forøvrigt lader han enhver Jordlivets Forskjellighed staae ved Magt og gjælde for hvad den skal og bør gjælde her i dette Liv; thi Du skal ikke begjere hvad Næstens er, ikke hans Hustrue, ikke hans Asen, og altsaa heller ei det ham forundte Fortrin i Livet; er det Dig negtet, skal Du dog glædes ved, at det er ham

---

Du skal ikke begjere hvad Næstens er osv.] smlgn. 2. Mos. 20. 17.

indrømmet. Saaledes er Den beroliget, der elsker Næsten, han undgaaer hverken feigt den Mægtigere, men elsker Næsten, ei heller fornemt den Ringere, men elsker Næsten, og ønsker væsentligen at være ligeligt til for alle Mennesker, hvad enten han nu i Virkeligheden er kjendt af Mange eller ikke. Det er unegteligt en betydelig Vingestrækning, men det er ikke en stolt Flugt, der overflyver Verden, det er Selvfornegtelsens ydmyge og vanskelige Flugt ved Jorden. Det er langt lettere og langt beqvemmere at liste sig gjennem Livet, ved at leve i fornemmere Tilbagetrukkenhed, hvis man er en Fornem, eller i ubemærket Stilhed, hvis man er en Ringe, ja man kan, hvor underligt det end er, endog synes at udrette mere ved denne listende Levemaade, fordi man nemlig udsætter sig for meget mindre Modstand. Men om det end er saa behageligt for Kjød og Blod at undgaae Modstanden, mon det ogsaa i Dødens Time er det Trøstende? I Dødens Time er det dog nok det eneste Trøstende, at man ikke har undgaaet den, men udholdt den. Hvad et Menneske skal udrette eller ikke udrette, staaer ikke i hans Magt, han er ikke Den, der skal styre Verden; han har ene og alene at lyde. Enhver har derfor først og fremmest (istedenfor at spørge, hvilken Stilling der er ham beqvemmest, hvilket Sammenhold der er ham fordeelagtigst), at stille sig selv paa det Punkt, hvor Styrelsen kan bruge ham, hvis det saa skulde behage Styrelsen. Det Punkt er just at elske Næsten eller væsentligen ligeligt at være til for ethvert Menneske. Ethvert andet Punkt er Splidagtighed, hvor fordeelagtig og beqvem og tilsyneladende betydningsfuld denne Stilling end er; Styrelsen kan ikke bruge Den, der har stillet sig der, thi han er jo netop i Oprør mod Styrelsen. Men Den, der indtog hiin overseete, hiin foragtede og forsmaaede rigtige Stilling, uden at klamre sig til sin jordiske Forskjellighed, uden at holde sammen med eet eneste Menneske, væsentligen ligeligt at være til for ethvert Menneske, han skal, om han end tilsyneladende Intet udrettede, om han end blev udsat for de Ringeres Forhaanelse eller for de Fornemmes Spot eller for begges Forhaanelse og Spot, dog i Dødens Time trøstende turde sige til sin Sjel: »jeg har gjort Mit; om jeg har udrettet Noget, veed jeg ikke, om jeg har gavnet Nogen, veed jeg ikke, men at jeg har været til for dem, det veed jeg, det veed jeg deraf, at de forhaanede mig. Og dette er min Trøst, at jeg ikke skal tage den Hemmelighed med mig i Graven, at jeg, for at have gode og uforstyrrede og beqvemme Dage i Livet, har fornegtet Slægtskabet med andre Mennesker, med de Ringe, for at leve i fornem Tilbageholdenhed, med de Fornemme, for at leve i skjult Ubemærkethed.«

Lad saa Den, der ved Hjælp af Sammenholdet og ved ikke at være til for alle Mennesker, udrettede saa meget, see sig vel for, at Døden ikke forandrer ham hans Liv, naar den minder ham om Ansvaret. Thi Den, der gjorde Sit for at gjøre Menneskene opmærksomme, de Ringe eller de Fornemme, Den, der lærende, handlende, stræbende ligeligt var til for Alle, han har intet Ansvar, om Menneskene ved at forfølge ham viste — at de vare blevne opmærksomme; han har intet Ansvar, nei han har endog gavnet, thi Betingelsen for at skulle have Gavn er altid først og fremmest at blive opmærksom. Men Den, der feigt kun var til indenfor Sammenholdets Mellemvæg, hvor han udrettede saa saare meget og vandt saa mange Fordele; Den, der feigt ikke turde gjøre Menneskene opmærksomme, de Ringe eller de Fornemme, fordi han havde en Anelse om, at Menneskenes Opmærksomhed er et tvetydigt Gode — naar man da har noget Sandt at meddele; Den, der feigt havde sin berømmede Virksomhed indenfor Persons-Anseelsens Betryggethed: han bærer Ansvaret — at han ikke elskede Næsten. Dersom en Saadan vilde sige: ja, hvad kan det hjælpe at anlægge sit Liv efter en slig Maalestok, da vilde jeg svare: hvad mener Du denne Undskyldning kan hjælpe i Evigheden? Thi Evighedens Bud er uendeligt høiere end enhver nok saa kløgtig Undskyldning. Mon ogsaa nogen Eneste af hine, hvem Styrelsen har brugt som Redskaber i Sandhedens Tjeneste (og lad os ikke glemme, at dette skal og bør ethvert Menneske være, i det mindste skal og bør han indrette sit Liv saaledes, at han kunde være det) har indrettet sit Liv anderledes end ligeligt at være til for ethvert Menneske. Enhver Saadan har aldrig holdt sammen med de Ringe, og aldrig holdt sammen med de Fornemme, men ligeligt været til for den Fornemme, og ligeligt været til for den Ringeste. Sandeligen kun ved at elske Næsten, kan et Menneske udrette det Høieste; thi det Høieste er at kunne være et Redskab i Styrelsens Haand. Men som sagt, Enhver, der har stillet sig paa noget andet Punkt, Enhver, der danner Partie og Sammenhold, eller er med paa Partie, med i Sammenhold, han styrer for egen Regning, og al hans Udretten, var den end omskabende en Verden, er et Sandsebedrag. Han skal ei heller have stor Glæde af den i Evigheden, thi vel muligt, at Styrelsen benyttede den, ak, men den benyttede ikke ham som Redskab; han var en Selvraadig, en Selvklog, og en Saadans Stræben benytter Styrelsen ogsaa, ved at tage hans møisommelige Arbeide og ved at lade ham have hans Løn borte. — Hvor latterligt, hvor sinkende, hvor uhensigtsmæssigt det at elske Næsten end kan synes i Verden, det er dog det Høieste hvad et

Menneske formaaer at udrette. Men det Høieste har heller aldrig ganske passet ind i Jordlivets Forhold, det er baade for Lidt og for Meget.

Betragt engang Verden, der ligger for Dig i al dens brogede Mangfoldighed; det er, som naar Du seer et Skuespil, kun at Mangfoldigheden er langt, langt større. Hver Enkelt af disse Utallige er ved sin Forskjellighed noget Bestemt, forestiller noget Bestemt, men væsentligen er han noget [illegible] ette faaer Du ikke at see her i Livet, her seer Du ikkun, h[illegible] nkelte forestiller og hvorledes han gjør det. Det er som [illegible] et. Men naar paa Skuepladsen Teppet saa falder, saa er [illegible] lede Kongen, og Den, der spillede Tiggeren, og saaledes [illegible] er især, de ere alle lige meget alle Eet og det Samme: [illegible] Og naar i Døden Teppet er faldet for Virkelighedens Skue[illegible] thi dette er en forvirrende Sprogbrug, naar man taler om, at [illegible] Dødens Øieblik Teppet drages op for Evighedens Skueplads; Evigheden er nemlig ingen Skueplads, den er Sandheden), saa ere de ogsaa alle Eet, de ere Mennesker, og ere alle Det, de væsentligen vare, hvad Du ikke saae paa Grund af Forskjelligheden, Du saae, de ere Mennesker. Kunstens Skueplads er som en fortryllet Verden; men tænk Dig, at det en Aften ved en almindelig Aandsfraværelse løb surr for alle de Spillende, saa de meente, at de virkeligen vare hvad de forestillede: var dette ikke, hvad man, i Modsætning til Kunstens Fortryllelse, maatte kalde en ond Aands Fortryllelse, en Forgjørelse? Og saaledes ogsaa, hvis i Virkelighedens Fortryllelse (thi vi ere jo alle fortryllede, ved at være tryllede ind hver i sin Forskjellighed) Grundtanken forvirrede sig for os, saa vi meente, at det vi forestille, det var hvad vi væsentligen ere. Ak, men er dette dog ikke just Tilfældet? At Jordlivets Forskjellighed kun er som Skuespillerens Dragt, eller kun som en Reisedragt, at Hver især burde sørge for og vogte paa, at have Baandene, hvormed dette Overtøi er befæstet, løst bundne og fremfor Alt ikke i Haardknude, paa det at Dragten i Forvandlingens Øieblik med Lethed kan afkastes: det synes glemt. Og dog have vi jo alle Kunstforstandighed nok til at stødes, dersom paa Skuepladsen Skuespilleren i Forvandlingens Øieblik, naar han skal afkaste Forklædningen, maatte løbe ud for at faae Baandene løste. Ak, men i Virkelighedens Liv, der snører man Forskjellighedens Overtøi saa fast, at det ganske skjuler, at denne Forskjellighed er Overtøi, fordi Ligelighedens indre Herlighed aldrig eller saa saare sjeldent skinner igjennem, hvad den dog bestandigt skulde og burde. Thi Skuespillerens Kunst er den bedragende, Kunsten Bedraget, det at kunne bedrage

det Store, det at lade sig bedrage det lige saa Store; derfor maa man netop ikke kunne og ikke ville gjennem Dragten see Skuespilleren; derfor er det Kunstens Høieste, naar Skuespilleren bliver Eet med det han forestiller, fordi dette er Bedragets Høieste. Men Livets Virkelighed, om den end ikke, som Evigheden, er Sandheden, burde dog være af Sandheden, og derfor burde det dog bestandigt glimte igjennem Forklædningen det Andet, som Enhver væsentligen er. Ak, men i Virkelighedens Liv, der voxer den Enkelte i Timelighedens Vext ganske sammen med Forskjelligheden, dette er det Modsatte af Evighedens Vext, som voxer fra Forskjelligheden, den Enkelte forvoxer, enhver Saadan er, i Evighedens Forstand, en Vanskabning. Ak, i Virkeligheden groer den Enkelte saaledes sammen med sin Forskjellighed, at Døden tilsidst maa bruge Magt, for at rive den af ham. — Dog skal man i Sandhed elske Næsten, maa det ethvert Øieblik være erindret, at Forskjelligheden er en Forklædning. Thi, som sagt, Christendommen har ikke villet storme frem for at afskaffe Forskjelligheden, hverken Fornemhedens eller Ringhedens, den har heller ei villet verdsligt træffe en verdslig Overeenskomst mellem Forskjellighederne; men den vil, at Forskjelligheden skal hænge løst om den Enkelte, løst som den Kappe Majestæten afkaster, for at vise, hvo han er; løst som den pjaltede Dragt, i hvilken et overnaturligt Væsen har skjult sig. Naar nemlig Forskjelligheden hænger saaledes løst, da skimtes bestandigt i hver Enkelt hiint væsentlige Andet, det for Alle Fælles, det evigt Lignende, Ligningen. Dersom dette var saaledes, dersom hver Enkelt levede saaledes, da havde Timeligheden naaet sit Høieste. Som Evigheden kan den ikke være; men denne forventningsfulde Høitidelighed, der uden at standse Livets Gang, hver Dag forynger sig ved det Evige og ved Evighedens Ligelighed, hver Dag frelser Sjelen ud af Forskjelligheden, i hvilken den dog bliver: dette vilde være Evighedens Afglands. Da skulde Du i Livets Virkelighed vel see Herskeren, glad og ærbødig bringe ham Din Hylding; men Du skulde dog i Herskeren see den indre Herlighed, den Herlighedens Lighed, over hvilken hans Pragt kun skjuler. Da skulde Du vel, maaskee i Sorg over ham lidende mere end han, see Tiggeren, men Du skulde dog i ham see den indre Herlighed, Herlighedens Lighed, over hvilken hans ringe Overtøi skjuler. Ja, da skulde Du, hvor Du vendte Dit Øie hen, see Næsten. Thi der er og har fra Verdens Begyndelse intet Menneske været til, der er Næsten i den Forstand som Kongen er Kongen, den Lærde den Lærde, Din Slægtning Din Slægtning, det er, i Særlighedens eller hvad der er det Samme i Forskjellighedens

Forstand; nei, ethvert Menneske er Næsten. I at være Konge Tigger, Lærd, Riig, Fattig, Mand, Qvinde o. s. v. ligne vi ikke hinanden, deri ere vi jo netop forskjellige; men i at være Næsten ligne vi ubetinget alle hinanden. Forskjelligheden er Timelighedens Forvirrende, der mærker ethvert Menneske forskjelligt, men Næsten er Evighedens Mærke — paa ethvert Menneske. Tag mange Ark Papir, skriv det Forskjellige paa hvert enkelt, saa ligner det ene ikke det andet; men ta[illegible] vert enkelt Ark, lad Dig ikke forstyrre af Forskjellighe[illegible] ift, hold det op for Lyset, saa seer Du et fælles Mærk[illegible] alle. Og saaledes er Næsten det fælles Mærke, men [illegible] kun ved Hjælp af Evighedens Lys, naar det gjennemly[illegible] igheden.

M. T., derom kan [illegible] n Tvivl være, at dette maa synes Dig herligt, at d[illegible] er forekommet Dig saaledes, hver Gang Du i stille Op[illegible] u Evighedens Tanke raade og hengav Dig i Betragtningen; dog saa dog ikke denne Forstaaelse bliver paa Afstand. O, men skulde det dog ikke kunne synes Dig saa herligt, at Du for Dit Vedkommende besluttede Dig til at træffe denne Overeenskomst med Gud, at Du vil holde sammen med ham, for at fastholde denne Forstaaelse, det er, for at udtrykke i Dit Liv, at Du med ham fastholder denne Forstaaelse som den eneste, hvad der saa end for denne Forstaaelses Skyld skal vederfares Dig i Livet, ja skulde den end koste Dig Livet, at Du dog med Gud holder den fast som Din Seier over alle Krænkelser og alle Forurettelser. Husk paa, at Den, som for i Sandhed at ville Eet valgte at ville det Gode i Sandhed, at han har denne salige Trøst: man lider kun eengang, men man seirer evigt. — Sec, Digteren veed at tale meget om Elskovens Indvielse, om hvilken forædlende Magt, det udøver over et Menneske, at blive og at være forelsket, om hvilken Forklarelse, der gjennemtrænger hans hele Væsen, om hvilken, efter Digterens Mening, himmelsk Forskjel der skal være mellem den Forelskede og Den, som aldrig fornam Elskovens Forandring. O, den sande Indvielse er dog den, at opgive alle Fordringer til Livet, alle Fordringer til Magt og Ære og Fortrin, alle Fordringer — men Elskovs og Venskabs Lykke er jo just af de største Fordringer — altsaa at opgive alle Fordringer, for at forstaae, hvilken uhyre Fordring Gud og Evigheden har paa En selv. Den, som vil annamme denne Forstaaelse,

---

Man lider kun eengang, men man seirer evigt] smlgn. den første Tale i »Christelige Taler«, 2. Afd.

han er ifærd med at elske Næsten. Et Menneskes Liv begynder med det Sandsebedrag, at der ligger en lang lang Tid og en heel Verden for ham paa Afstand, og begynder med den dumdristige Indbildning, at det er ham, der har saa god Tid til saa mange Fordringer, som han har; Digteren er denne dumdristige, men skjønne Indbildnings veltalende, begeistrede Fortrolige. Men naar Mennesket saa i den uendelige Forandring opdager det Evige sig saa nær paa Livet, at der ikke er een eneste Fordrings, ikke een eneste Udflugts, ikke een eneste Undskyldnings, ikke eet eneste Øiebliks Afstand fra hvad han i dette Nu, i dette Secund, i dette hellige Øieblik skal gjøre: saa er han i Gang med at blive en Christen. Barnlighedens Kjende er at sige: mig vil, mig — mig; Ungdommelighedens Kjende er at sige: jeg — og jeg — og jeg; Modenhedens Kjende og det Eviges Indvielse er at ville forstaae, at dette Jeg har Intet at betyde, hvis det ikke bliver det Du, til hvem Evigheden uafbrudt taler og siger: »Du« skal, Du skal, Du skal. Det Ungdommelige vil være det eneste Jeg i hele Verden, Modenheden er at forstaae dette Du om sig selv, hvis det end ikke sagdes til noget eneste andet Menneske. Du skal, Du skal elske Næsten. O, m. T., det er ikke Dig, til hvem jeg taler, det er mig, til hvem Evigheden siger: Du skal.

III. *A.*

Rom. XIII, 10. Kjerlighed er Lovens Fylde.

»At love er ærligt, men at holde er besværligt« siger Ordsproget; men med hvad Ret? Det er dog vel aabenbart det at holde, der er det Ærlige, og da kan Ordsproget have Ret, at det at holde er det Ærlige og tillige det Besværlige. Men hvad bliver saa det at love? Ordsproget siger jo, efter den anførte Forklaring, Intet om hvad det er; maaskee er da det at love slet Intet; maaskee er det mindre end Intet; maaskee advarer Ordsproget endog mod det at love, som vilde det sige: spild ingen Tid paa det at love, det at holde, hvilket er det Ærlige, er besværligt nok. Og sandeligen, det at love er vistnok langt fra Ærlighed, selv naar Løftet ingenlunde er uærligt meent. Skulde det ikke og være betænkeligt at give »det at love« Navn af Ærlighed, betænkeligt i en Verden, der svigefuldt lover saa meget, i en Slægt, der kun er altfor tilbøielig til at love og til ærligt at bedrage sig selv ved at love; skulde det ikke være betænkeligt for Ordsprogets eget Vedkommende, da jo et andet Ordsprog, der ogsaa kjender Verden og Menneskene, veed af Erfaring, at »laante Penge, naar de — efter Løfte tilbagebetales, ere fundne Penge«? Hellere maatte man vel derfor gaae til den modsatte Yderlighed og sige »det at love er en Uærlighed«, antagende, at det just er eiendommeligt for den sande Trofasthed, at den ikke gjør Løfter, at den ikke spilder Tiden med at love, ikke smigrer sig selv ved at love, ikke fordrer dobbelt Betaling først for Løftet og saa for Opfyldelsen af Løftet. Dog allerhelst maa man søge, ene og afgjort at samle Opmærksomheden

paa det at holde, medens, som til en Indledning, en vækkende Paamindelse af den Myndige advarer mod det at love.

Der findes i den hellige Skrift (Mth. 21, 28—31) en Parabel, som kun sjeldent fremdrages i det gudelige Foredrag, og som dog er saa lærerig og saa opvækkende. Lad os da dvæle lidt ved den. Der var »et Menneske som havde to Sønner«, deri ligner han hiin den forlorne Søns Fader, som ogsaa havde to Sønner; ja Ligheden mellem disse tvende Fædre er endnu større, thi den Fader, om hvem her er Talen, hans ene Søn var ogsaa en forloren Søn, som vi nu skulle høre af Fortællingen. Faderen »gik til den første og sagde: Søn, gak hen, arbeid i Dag udi min Viingaard. Men han svarede og sagde: jeg vil ikke; men derefter angrede det ham, og han gik hen. Og Faderen gik til den anden og sagde ligesaa. Men han svarede og sagde: Herre jeg vil; og gik ikke hen. Hvilken af disse To gjorde Faderens Villie?« Vi kunne ogsaa spørge paa en anden Maade, hvilken af disse To var den forlorne Søn? Mon ikke han, der sagde ja, han den Lydige, der ikke blot sagde ja, men sagde »Herre jeg vil« som for at vise sin ubetingede, lydige Underkastelse under Faderens Villie? Mon ikke han, der sagde ja, han, der i al Stilhed gik fortabt, saa det ikke let blev saaledes vitterligt om ham som om hiin den forlorne Søn, der ødte sit Gods med Skjøger og endte med at vogte Sviin, men ogsaa endte med at gjenvindes? Mon ikke han, der sagde ja, han, der paa en mærkelig Maade ligner hiin den forlorne Søns Broder, thi som dennes Retfærdighed er gjort mistænkt i Evangeliet, skjøndt han dog kaldte sig selv den Retfærdige eller den gode Søn, saaledes har maaskee ogsaa denne Broder (vi har jo i Sproget et eget Udtryk, som vi for Kortheds Skyld kunne bruge om ham) Jabroderen, anseet sig selv for at være den gode Søn — sagde han ikke ogsaa ja, sagde han ikke »Herre jeg vil«, og det at love er jo ærligt, siger Ordsproget! Den anden Broder derimod sagde »nei«. Et saadant Nei, der dog betyder at man netop gjør hvad man sagde nei til, kan stundom være grundet i en ikke uforklarlig Særhed. I et saadant skrømtet Nei skjuler sig stundom den paa Jorden landflygtige og fremmede Ærlighed, hvad enten det nu er, fordi den Talende er bleven saa væmmelig ved atter og atter at høre det Ja, der betyder, at man ikke gjør hvad man siger, at han har vænt sig til at sige Nei, hvor Andre sige Ja, for saa igjen at gjøre hvad Jabrødrene lade være at gjøre; eller det er fordi den Talende har en bekymret Mistillid til sig selv, og derfor undgaaer at love Noget, at han ikke skal love for meget; eller det er fordi den Talende i oprigtig Iver for at gjøre det Gode ønsker at afværge

et Løftes hykkelske Skin. Dog i Evangeliet er dette Nei ikke saaledes sagt, uden at være meent, det er virkelig en Ulydighed af Sønnen; men han angrer det, og gaaer dog hen og gjør Faderens Villie.

Men hvad vil nu Parablen indskærpe, mon ikke, hvor farligt det er at forhaste sig med at sige ja, selv om det er meent i Øieblikket? Jabroderen er ikke fremstillet som Den, der var en Bedrager, da han sagde ja, men som Den, der blev en Bedrager, fordi han ikke holdt sit Løfte, og endnu nøiagtigere som Den, der netop ved sin Ivrighed i at love blev en Bedrager, det vil sige, Løftet blev netop Snaren; havde han ikke lovet Noget, havde han maaskee snarere gjort det. Naar man nemlig siger ja eller lover Noget, da bedrager man saa let sig selv og bedrager letteligen ogsaa Andre, som havde man allerede gjort hvad man lovede, eller som havde man ved at love dog gjort Noget af Det, man lover at gjøre, eller som var Løftet selv noget Fortjenstligt. Og naar man saa dog ikke gjør hvad man lovede, saa er Veien bleven saa lang, inden man kommer tilbage til Sandheden igjen og blot naaer Begyndelsen paa at gjøre dog lidt af hvad man lovede. Ak, det man lovede at gjøre var maaskee vidtløftigt nok, men nu er man ved Hjælp af det uopfyldte Løfte kommen paa et Sandsebedrags Afstand fra Begyndelsen. Det er nu ikke længer, som det var i hiint Øieblik, da man tog Feil af Veien og istedenfor at begynde paa Arbeidet svingede udenom ved Hjælp af Løftet. Hele denne Omvei skal man tilbage, førend man igjen naaer Begyndelsen. Den Vei derimod fra at have sagt nei, den Vei gjennem Angeren til saa at gjøre det godt igjen, den er meget kortere og meget lettere at finde. Løftets Ja er søvndyssende, men det udtalte og altsaa af En selv hørte Nei er opvækkende, og Angeren gjerne ikke langt borte. Den, som siger »Herre jeg vil«, han synes i samme Øieblik godt om sig selv; Den, som siger nei, han bliver næsten bange for sig selv. Men denne Forskjel er meget betydelig i det første Øieblik, og meget afgjørende i det andet Øieblik; dog er det første Øieblik det Øieblikkeliges Dom, det andet Øieblik er Evighedens Dom. Just derfor er Verden saa tilbøielig til Løfter, thi det Verdslige er det Øieblikkelige, og et Løfte tager sig øieblikkeligt saa godt ud; just derfor er Evigheden mistænkelig mod Løfter, som den er mistænkelig mod alt det Øieblikkelige. Antaget, at ingen af Brødrene gik hen og gjorde Faderens Villie, saa var dog Den, der sagde Nei, bestandigt forsaavidt nærmere ved at gjøre Faderens Villie, som han var nærmere ved at blive opmærksom paa, at han ikke gjorde Faderens Villie. Et Nei skjuler ikke over Noget.

men et Ja bliver saa let et Sandsebedrag, et Selvbedrag, som af alle Vanskeligheder maaskee er den vanskeligste at overvinde. O, det er kun altfor sandt, »at Veien til Fortabelse er brolagt med gode Forsætter«, og det er vist, at det Allerfarligste for et Menneske er, at gaae tilbage ved Hjælp af gode Forsætter, item ved Hjælp af Løfter. Det er saa vanskeligt at opdage, at det virkeligen er Tilbagegang. Naar en Mand vender En Ryggen og gaaer, saa er det let at see, at han gaaer bort, men naar et Menneske hitter paa at vende Ansigtet mod Det, han gaaer bort fra, hitter paa at gaae baglænds, medens han med Mine og Blik og Tilraab hilser ad En, forsikkrende og atter forsikkrende han nu strax kommer, eller vel endog i eetvæk sigende »her er jeg« — uagtet han fjerner sig mere og mere vel at mærke baglænds: saa er det ikke saa let at blive opmærksom. Og saaledes ogsaa med Den, der, riig paa gode Forsætter og hurtig til at love, baglænds fjerner sig mere og mere fra det Gode. Ved Hjælp af Forsættet og Løftet har han nemlig Retningen mod det Gode, er han vendt mod det Gode, og med denne Retning mod det Gode gaaer han dog baglænds mere og mere bort derfra. Med hvert fornyet Forsæt og Løfte seer det ud som gjorde han et Skridt fremad, og dog, han bliver ikke blot ikke staaende, men han gjør virkelig et Skridt tilbage. Det forfængeliggjorte Forsæt, det uopfyldte Løfte efterlader Mismod, Forstemthed, som maaskee snart igjen blusser op i et endnu hidsigere Forsæt, der kun efterlader mere Mathed. Som Drankeren bestandigt behøver stærkere og stærkere Ophidselse — for at blive beruset, saaledes behøver Den, der forfaldt til Løfter og Forsætter, bestandigt mere og mere Ophidselse — for at gaae tilbage. Vi anprise ikke den Søn, som sagde Nei, men vi stræbe af Evangeliet at lære, hvor farligt det er at sige »Herre jeg vil«. Et Løfte er i Forhold til det at handle en Skifting, man tage sig derfor vel iagt. Just i det Øieblik, da Barnet er født, da Moderens Glæde er størst, fordi hendes Lidelse er forbi, da hun netop for Glæde maaskee er mindre opmærksom, da komme, saa mener Overtroen, de fjendtlige Magter, og lægge en Skifting istedenfor Barnet. Og ved Begyndelsens store, men derfor ogsaa farefulde Øieblik, da, naar man skal til at begynde, da komme fjendtlige Magter og stikke En Løftets Skifting til, forhindrende fra at gjøre den virkelige Begyndelse, ak, hvor Mangen er ikke paa den Maade bleven bedragen, ja som forgjort!

See derfor er det saa vigtigt for et Menneske i alle hans Forhold, betræffende hver en Opgave, at Opmærksomheden strax, udeelt samles heel paa det Væsentlige og det Afgjørende. Saaledes

ogsaa med Kjerligheden, at den i intet Øieblik faaer Lov til at synes noget Andet end den er, eller Tilsyneladelsen vel endog sætter sig fast og bliver en Snare, at Kjerligheden ikke kommer til at give sig god Tid, ikke til i smigrende Indbildning at forlyste sig ved sig selv, men at den strax er i Gang med Opgaven og nødsaget til at forstaae, at ethvert Øieblik forinden er et spildt Øieblik og mere end blot Tidsspilde, at enhver anden Yttring af den er Sinkelse og Tilbagegang. Dette er just udtrykt i vor Textes Ord:

Kjerlighed er Lovens Fylde,

og dette Ord ville vi nu gjøre til Gjenstand for Betragtningen.

Dersom altsaa Nogen spørger »hvad er Kjerlighed«, saa svarer Paulus »den er Lovens Fylde«, og i samme Øieblik er ved Svaret ethvert yderligere Spørgsmaal forhindret. Thi Loven, ak, den er allerede en vidtløftig Sag, men at opfylde Loven — ja, Du indseer selv, skal dette naaes, da er der intet Øieblik at spilde. Der er vistnok mangen Gang i Verden nysgjerrigt blevet spurgt »hvad er Kjerlighed«, og saa har der mangen Gang været en Ørkesløs, der svarende indlod sig med den Nysgjerrige, og disse Tvende, Nysgjerrigheden og Ørkesløsheden, syntes saa godt om hinanden, de kunne næsten ikke blive kjede af hinanden eller af at spørge og svare. Men Paulus indlader sig ikke med Spørgeren, allermindst paa Vidtløftigheder, tvertimod han fanger ved sit Svar, han fanger Spørgeren i Lydighed under Loven, han giver ved Svaret øieblikkeligt Retningen og giver Fart til at handle derefter. Dette er ikke blot Tilfældet med dette Pauli Svar, men det er Tilfældet med alle Pauli Svar og med alle Christi Svar; denne Maade at svare paa, at svinge af fra Spørgsmaalets Retning mod det Fjerne for øieblikkeligt at bringe Spørgeren Opgaven, hvad han har at gjøre, saa nær paa Livet som muligt, er netop eiendommeligt for det Christelige. Hiin eenfoldige Vise i Oldtiden, der i Erkjendelsens Tjeneste dømte Hedenskabet, han forstod den Kunst at spørge, ved Spørgsmaalet at fange hver Svarende i Uvidenheden; men det Christelige, der ikke forholder sig til en Erkjenden, men til en Handlen, har den Eiendommelighed, at svare og ved Svaret at fange Enhver til Opgaven. Derfor var det for Pharisæere og Spidsfindige

---

Kjerlighed er Lovens Fylde] Rom. 13, 10. Hiin eenfoldige Vise] Sokrates.

og Ordkløvere og Grublere saa farligt at spørge Christus; thi vel fik Spørgeren altid Svar, men han fik tillige ved Svaret, i en vis Forstand, meget for meget at vide, han fik et fangende Svar, der ikke sindrigt indlod sig i Vidtløftighed med Spørgsmaalet, men med guddommelig Myndighed greb Spørgeren og forpligtede ham til at gjøre derefter, medens Spørgeren maaskee kun ønskede at blive paa Nysgjerrighedens eller Videbegjerlighedens eller Begrebsbestemmelsens vidtløftige Afstand fra ham selv og fra — at gjøre det Sande. Hvor Mangen har ikke spurgt »hvad er Sandhed«, og i Grunden haabet paa, at det havde lange Udsigter inden Sandheden kom ham saa nær, at den i samme Nu vilde bestemme, hvad der i dette Øieblik var hans Pligt at gjøre. Da Pharisæeren »for at gjøre sig retfærdig« spurgte »hvo er min Næste«, da tænkte han vistnok, at det maatte blive en meget vidtløftig Undersøgelse, at det maaskee kunde vare saare lang Tid og saa dog maaskee ende med den Indrømmelse, at det var en Umulighed ganske nøiagtigt at bestemme Begrebet »Næsten« — derfor var det jo just han spurgte, for at søge Udflugt, for at spilde Tid, for at gjøre sig retfærdig. Men Gud griber de Vise i deres Daarskab, og Christus fangede Spørgeren i Svaret, der indeholdt Opgaven. Og saaledes med ethvert Christi Svar. Ikke ved vidtløftig Tale advarer han mod de unyttige Spørgsmaal, som kun føde Trætte og Udflugter, ak, den vidtløftige Tale derimod er da ikke stort bedre end Det, den vil modarbeide; nei, som han lærte, saaledes svarer han ogsaa med guddommelig Myndighed, thi det Myndige er netop at sætte Opgaven. Den hykkelske Spørger fik Svar efter Fortjeneste, men ikke efter Ønske, han fik ikke et Svar, som kunde nære Nysgjerrigheden, ei heller et Svar han kunde løbe med, thi Svaret beholder den mærkelige Egenskab, at naar det fortælles videre, fanger det strax den Enkelte, hvem det fortælles, ham særligen til Opgaven. Selv om Nogen formasteligt vilde forsøge at fortælle et eller andet Christi Svar som en Anekdote, det hjælper ikke, det lader sig ikke gjøre. Svaret fanger ved at forpligte Den, hvem det fortælles, til Opgaven. Et sindrigt Svar, der henvender sig til den menneskelige Sindrighed, er egentligen ligegyldigt ved hvo der har sagt det og til hvem det siges. Ethvert Christi Svar har lige den modsatte Egenskab, hvilken dog er et Dobbelt: det er uendeligt vigtigt, at det er Christus, som har sagt det, og naar det fortælles den En-

---

»for at gjøre sig retfærdig«] smlgn. Luc. 10, 29. Gud griber de ise osv.] 1. Cor. 3, 19.

kelte, er det just ham, det fortælles, hele Evighedens Eftertryk ligger paa, at det er ham, selv om det paa den Maade fortælles alle Enkelte. Sindrigheden er indadvendt i sig selv og forsaavidt som blind, den er uvidende, om Nogen seer paa den, og kommer Ingen for nær ved at see paa ham; den guddommelige Myndighed derimod er som lutter Øie, nødsager først den Tiltalte til at see, hvem det er han taler med, og fæster da sit gjennemborende Blik paa ham og siger med dette Blik: det er Dig, til hvem der tales. Derfor ville Menneskene saa gjerne have med Sindrigheden og Dybsindigheden at gjøre, thi den kan man lege Blindebuk med, men Myndigheden ere de bange for.

Og derfor ville Menneskene maaskee ikke saa gjerne indlade sig med Pauli Svar, der, som sagt, er fangende. Saasnart der nemlig paa Spørgsmaalet om hvad Kjerlighed er, svares noget Andet, saa bliver der ogsaa Tid, Mellemrum, et ledigt Øieblik, saa bliver der gjort Nysgjerrigheden og Ørkesløsheden og Selviskheden en Indrømmelse. Men er Kjerlighed Lovens Fylde, saa er der end ikke Tid til et Løfte — thi det at love er her benyttet som et Udtryk for det Sidste, der vil give Kjerligheden en forkeert Retning bort fra at handle, bort fra strax at begynde paa Opgaven; Løftet ligger jo lige ved Begyndelsen og ligner den skuffende uden dog at være den. Selv derfor, hvis dette Løfte om Kjerlighed ikke saa let var et Øiebliks Ophidselse, der i næste Øieblik er Skuffelse, en øieblikkelig Opblussen, der efterlader Mathed, et Spring fremad, som fører tilbage, en Forudgriben, som atter sinkende holder igjen, en Indledning, der ikke fører til Sagen, selv om dette ikke var saa, Løftet er dog en Dvælen, en drømmende eller nydende eller undrende eller letsindig eller indbildsk Dvælen ved Kjerligheden, som maatte den først samle sig, eller som betænkte den sig, eller som forundrede den sig over sig selv eller over hvad den skal formaae, Løftet er en Dvælen ved Kjerligheden og derfor Spøg, en Spøg, der kan blive farlig, thi i Alvor er Kjerligheden Lovens Fylde. Men den christelige Kjerlighed, som giver Alt bort, har netop af den Grund Intet at bortgive, intet Øieblik og intet Løfte. Dog er dette ingen Travlhed, mindst af Alt en verdslig Travlhed, og Verdslighed og Travlhed ere da uadskillelige Tanker. Thi hvad er det, at være travl? Man mener i Almindelighed, at Maaden, paa hvilken et Menneske er beskæftiget, er det, der bestemmer om han skal kaldes travl. Men dette er ikke saa. Det er kun indenfor en nærmere Bestemmelse, at Maaden er det afgjørende, naar nemlig først Gjenstanden er bestemmet. Den, der kun beskæftiger sig med det Evige, uafbrudt, i ethvert Øieblik,

dersom dette var muligt, han er ikke travl. Den, der altsaa virkeligen beskæftiger sig med det Evige, han er aldrig travl. At være travl er, deelt og adspredt (hvad der følger af Gjenstanden for Beskæftigelsen) at beskæftige sig med alt det Mangfoldige, hvori det just er et Menneske umuligt at være heel, heel i det Altsammen eller heel i nogen enkelt Deel, hvilket kun kan lykkes den Afsindige. At være travl er deelt og adspredt at beskæftige sig med, hvad der gjør et Menneske deelt og adspredt. Men den christelige Kjerlighed, der er Lovens Fylde, er netop heel og samlet tilstede i hver dens Yttring; og dog er den idel Handlen; den er altsaa lige saa langt fra Uvirksomhed som fra Travlhed. Aldrig optager den Noget forud og giver et Løfte istedenfor Handling; aldrig tilfredsstiller den sig selv i den Indbildning at være færdig; aldrig dvæler den nydende ved sig selv; aldrig sidder den ørkesløs forundret over sig selv. Den er ikke hiin skjulte, lønlige, gaadefulde Følelse bag det Uforklarliges Gitter, hvilken Digteren vil lokke til Vinduet; ikke en Stemning i Sjelen, der kjælent ingen Lov kjender, ingen vil kjende, eller vil have sig sin egen Lov og kun lytte efter Sange: den er idel Handlen, og hver dens Gjerning er hellig, thi den er Lovens Fylde.

Saaledes er den christelige Kjerlighed; selv om den ikke er eller var saaledes i noget Menneske (medens dog enhver Christen ved at blive i Kjerlighed arbeider for, at hans Kjerlighed maatte blive denne), den var dog saaledes i Ham, der var Kjerlighed, i vor Herre Jesus Christus. Den samme Apostel siger derfor om ham (Rom. 10, 4), at »Christus var Lovens Ende«. Hvad Loven ikke formaaede at frembringe, saa lidet som at gjøre et Menneske saligt, det var Christus. Medens Loven derfor med sin Fordring blev Alles Undergang, fordi de ikke vare hvad den fordrede, og kun ved den lærte Synden at kjende: saa blev Christus Lovens Undergang, fordi han var, hvad den fordrede. Dens Undergang, dens Ende; thi naar Fordringen er opfyldt, er Fordringen kun til i Opfyldelsen, men altsaa er den ikke til som Fordring. Ligesom Tørsten, naar den stilles, kun er til i Vederqvægelsens Lise, saaledes kom Christus ikke for at afskaffe Loven, men for at fuldkommengjøre den, saa den fra nu af er til i Fuldkommengjørelsen.

Ja, han var Kjerlighed, og hans Kjerlighed var Lovens Fylde. »Ingen kunde overbevise ham om nogen Synd«, end ikke Loven,

---

»Ingen kunde overbevise ham om nogen Synd«] smlgn. Joh. 8, 46.

der veed Alt med Samvittigheden; »der var og ikke Sviig i hans Mund«, men Alt i ham var Sandhed; der var i hans Kjerlighed ikke et Øiebliks, ikke en Følelses, ikke et Forsæts Afstand fra Lovens Fordring til dens Opfyldelse; han sagde ikke som hiin ene Broder nei, ei heller ja som den anden Broder, thi hans Spise var at gjøre Faderens Villie: saaledes var han Eet med Faderen, Eet med hver een Fordring i [illegible] det at fuldkomme den var Trangen i ham, hans e[illegible]nødenhed. — Kjerligheden i ham var idel Handlen; [illegible] Øieblik, ikke eet eneste i hans Liv, hvor Kjerlighe[illegible]n var en Følelses Uvirksomhed, der søger efter Ord, [illegible]n lader Tiden gaae, eller en Stemning, der er sig selv en [illegible]stillelse, dvæler ved sig selv, medens der ingen Opgave [illegible]s Kjerlighed var idel Handlen; selv naar han græd, udfyl[illegible]dett[illegible]e Tiden, thi vidste Jerusalem end ikke, hvad der tjente til dens Fred, han vidste det, vidste de ved Lazari Grav Sørgende ikke hvad der skulde skee, han vidste dog hvad han vilde gjøre. — Hans Kjerlighed var heel tilstede i det Mindste som i det Største, den samlede sig ikke stærkere i enkelte store Øieblikke, som vare det daglige Livs Timer uden Lovens Fordringer; den var ligelig i ethvert Øieblik, ikke større da han udaandede paa Korset end da han lod sig føde; det var den samme Kjerlighed der sagde »Maria har valgt den bedre Deel«, og den samme Kjerlighed, der med et Blik straffede — eller tilgav Petrus; det var den samme Kjerlighed, da han modtog Disciplene, der glade vendte hjem fra i hans Navn at have gjort Undergjerninger, og den samme Kjerlighed da han fandt dem sovende. — Der var i hans Kjerlighed ingen Fordring til noget andet Menneske, noget andet Menneskes Tid, Kraft, Bistand, Tjeneste, Gjenkjerlighed, thi hvad Christus fordrede af ham var ene det andet Menneskes Gavn, og han fordrede det alene for det andet Menneskes Skyld; intet Menneske levede med ham, der elskede sig selv saa høit som Christus elskede ham. Der var i hans Kjerlighed ingen tingende, eftergivende, partisk Overeenskomst med noget Menneske udenfor den Overeenskomst, som i ham var med Lovens uendelige Fordring; der var i Christi Kjerlighed ingen Fritagelse for ham fordret, ikke den ringeste, ikke en Hviids. — Hans Kjerlighed gjorde ingen Forskjel, ikke den ømmeste mellem Moderen

---

Sviig i hans Mund«] 1. Pet. 2, 22. »Maria har valgt den bedre Deel«] Luc. 10, 42. straffede . . Petrus] Luc. 22, 61. Disciplene, der glade vendte hjem] Luc. 10, 17. da han fandt dem sovende] Matth. 26, 40.

og andre Mennesker, thi han pegede paa sine Disciple og sagde »disse er min Moder;« og atter Discipelens Forskjel gjorde hans Kjerlighed ikke, thi hans eneste Ønske var, at Enhver vilde blive hans Discipel, og dette ønskede han for Enhvers egen Skyld; og atter mellem Disciplene gjorde hans Kjerlighed ingen Forskjel, thi hans guddommelige-menneskelige Kjerlighed var netop den ligelige til alle Mennesker, at ville frelse dem alle, og den ligelige til alle dem, der vilde lade sig frelse. — Hans Liv var idel Kjerlighed og dog var hele dette hans Liv kun een eneste Arbeidsdag, han hvilede ikke før den Nat kom, da han ikke mere kunde arbeide; før den Tid vexlede hans Arbeide ikke med Dagens og Nattens Skifte, thi arbeidede han ikke, saa vaagede han i Bønnen. — Saaledes var han Lovens Fylde. Og som Løn derfor fordrede han Intet, thi hans eneste Fordring, hans eneste Hensigt med hele sit Liv fra Fødselen til Døden var uskyldigt at offre sig selv — hvad end ikke Loven, naar den fordrer Sit til det Yderste, turde fordre. — Saaledes var han Lovens Fylde; han havde ligesom kun een Medvider, der nogenlunde var istand til at følge ham, en Medvider, som var opmærksom og søvnløs nok til at forske efter, det var Loven selv, der fulgte ham Skridt for Skridt, Time for Time med sin uendelige Fordring; men han var Lovens Fylde. — Hvor fattigt aldrig at have elsket, o, men selv det Menneske, som blev rigest ved sin Kjerlighed, hvor er dog hans hele Rigdom kun Armod mod denne Fylde! Og dog, ikke saaledes, lader os aldrig glemme, at der er en evig Forskjel mellem Christus og enhver Christen; er Loven end afskaffet, her staaer den endnu ved Magt, og befæster et evigt svælgende Dyb mellem Gud-Mennesket og ethvert andet Menneske, der end ikke kan fatte, men kun troe, hvad den guddommelige Lov maatte indrømme, at han var Lovens Fylde. Enhver Christen troer det og tilegner sig det troende, men Ingen har vidst det, uden Loven og Han som var Lovens Fylde. Thi at hvad der i et Menneske svagt nok er tilstede i hans stærkeste Øieblik, at det langt stærkere og dog ligeligt var tilstede i ethvert Øieblik, det kan et Menneske ikkun forstaae i det stærkeste Øieblik, men Øieblikket efter kan han ikke forstaae det, og derfor maa han troe og holde sig til Troen, at hans Liv ikke skal blive forvirret ved i eet Øieblik at forstaae og i mange andre Øieblikke ikke at forstaae.

»disse er min Moder«] Matth. 12, 49. den Nat, da han ikke mere kunde arbeide] smlgn. Joh. 9. 4.

355345

Christus var Lovens Fylde. Af ham skulle vi lære, hvorledes denne Tanke er at forstaae, thi han var Forklaringen, og kun naar Forklaringen er hvad den forklarer, naar den Forklarende er det Forklarede, naar Forklaringen er Forklarelsen, kun da er Forholdet det rette. Ak, saaledes kunne vi ikke forklare; thi kunne vi ikke Andet, vi kunne lære Ydmyghed heraf i Forhold til Gud. Vort jordiske Liv, der er . ed, maa adskille det at forklare og det at være, og den… magt er et væsentligt Udtryk for hvorledes vi forholde os i… Lad et Menneske, menneskelig talt, elske Gud i Hjer… ied, ak, Gud har dog elsket ham først, Gud er en E… l — saa langt er Mennesket tilbage. Og saaledes me… vighedens Opgave. Naar et Menneske langt om længe… at begynde, hvor uendeligt meget er der da ikke spil… selv om vi et Øieblik ville glemme alle Manglerne, at Uuuukommenheden ved den Stræben, der langt om længe tog sin Begyndelse! Lad et Menneske, menneskeligt talt, i Hjertets Oprigtighed tragte først efter Guds Rige og hans Retfærdighed, o, hvor lang Tid gik der ikke hen, inden han blot lærte ret at forstaae dette, og altsaa hvor uendeligt langt fra, at han først tragtede efter Guds Rige og hans Retfærdighed! Og saaledes paa ethvert Punkt, forud for enhver menneskelig Begyndelse gaaer en spildt Tid. Vi tale ellers i de jordiske Forhold om det Sørgelige, at et Menneske for at begynde en Virksomhed maa sætte sig i Gjeld, i Forhold til Gud begynder ethvert Menneske med en uendelig Gjeld, selv om vi glemme, hvad Gjeld der efter Begyndelsen dagligt andrages. Kun altfor ofte glemmes dette i Livet, og hvorfor vel, uden fordi Gud ogsaa glemmes. Saa sammenligner det ene Menneske sig med det andet, og Den, der har forstaaet noget Mere end Andre, han priser sig selv at være Noget. Gid han dog med sig selv vilde forstaae, at for Gud er han Intet. Og da nu Menneskene saa gjerne ville være Noget, hvad Under da, at de, hvor meget de end tale om Guds Kjerlighed, saa nødigen indlade sig ret med ham, fordi nemlig hans Fordring og hans Maalestok gjør dem til Intet.

Thi brug en tiende Deel af den Kraft, der er Dig forundt, naar Du bruger den yderste, vend saa Gud Ryggen, sammenlign Dig med Menneskene — og Du skal i ganske kort Tid være fremmelig blandt Mennesker. Men vend Dig om, vend Dig til Gud, brug de ti Tiendedele, piin om muligt en alleryderste Nødhjælp til — og Du skal dog være som Intet, paa uendelig Afstand fra at have naaet Noget, i uendelig Gjeld! See, derfor kan man sige, at det i en vis Forstand ikke hjælper at tale til et Menneske om det

Høieste, fordi der maa foregaae en ganske anden Omveltning, end nogen Tale kan frembringe. Vil Du nemlig have gode Dage og let naae dog at være Noget, saa glem Gud, lad Dig aldrig ret mærke med og lad det aldrig ret blive Dig klart, at det er ham, der har skabt Dig af Intet, gaae ud fra den Forudsætning, at et Menneske ikke har Tid at spilde paa at betænke, hvem han uendeligt og ubetinget skylder Alt, derom kan jo heller ikke det ene Menneske være berettiget til at spørge det andet, lad altsaa det være glemt og støi saa med i Mængden, lee eller græd, hav travlt fra Morgen til Aften, vær elsket og agtet og anseet som Ven, som Embedsmand, som Konge, som Liigbærer, vær fremfor Alt en alvorlig Mand ved at have glemt det eneste Alvorlige, at forholde sig til Gud, at blive til Intet. O, men betænk saa — dog det kan jo ikke hjælpe at tale, men give Gud, at Du vilde forstaae, hvad Du tabte, at denne Tilintetgjørelse for Gud dog er saaledes salig, at Du atter hvert Øieblik søgte tilbage til denne Tilintetgjørelse, stærkere, varmere, inderligere end Blodet søger tilbage til det Sted, hvorfra det med Magt fordreves. Men dette er og maa jo være verdslig Klogskab den største Daarskab. Hold Dig derfor aldrig til Gud (saaledes maatte man vel tale, hvis man med rene Ord skulde udtale den Halvheds Hemmelighed, der med falske Ord lader som holdt den sig ogsaa til Gud) »hold Dig aldrig til Gud, thi ved at holde Dig til ham taber Du hvad aldrig nogensinde noget Menneske, der holdt sig til Verden, ikke det Menneske, der tabte meest, tabte, — Du taber ubetinget Alt.« Og dette er jo ogsaa sandt, thi Alt kan sandeligen Verden ikke tage, just fordi den ikke kan give Alt, det kan kun Gud, der tager Alt, Alt, Alt — for at give Alt, der ikke tager stykkeviis lidt eller meget eller overmaade meget, men uendeligt Alt, hvis Du i Sandhed holder Dig til ham. »Fly ham derfor, en Konge kan allerede være farlig nok at komme nær, hvis Du vil være Noget, en mægtigt begavet Aands Nærhed er farefuld, men Gud er uendeligt farligere at komme nær.«

Dog, skal Gud udelades og være glemt, da veed jeg ikke, hvad det vil sige, at der skal tales over saadanne Ord, eller hvad Mening, uden modbydelig Meningsløshed, der skulde blive i Talen om dette Ord: at Kjerlighed er Lovens Fylde. Saa lad os da ikke frygtagtigt, og forrædersk mod os selv unddrage os fra Forstaaelsen, som frygtede vi for, hvad vistnok det naturlige Menneske, hvor meget det end raaber paa Attraa efter Viden og Indsigt, frygter — at faae for meget at vide; thi at tale om, at Kjerlighed er Lovens Fylde, er nu engang en Umulighed, uden paa samme

Tid at erkjende sin egen Skyld, og at gjøre ethvert Menneske skyldigt.

Kjerlighed er Lovens Fylde, thi Loven er det trods alle sine mange Bestemmelser dog noget Ubestemte, men Kjerlighed er Fylden; som en svært Talende, der trods Anstrængelsen dog ikke kan sige Alt, saaledes er Loven, men Kjerlighed er Fylden.

Det kunde synes underligt at sige, at Loven er det Ubestemte, thi den har jo netop sin Styrke i Bestemmelserne, den eier og raader jo over alle Bestemmelserne. Og dog er det saaledes, og deri igjen Lovens Afmagt. Som Skyggen er afmægtig i Sammenligning med den kraftige Virkelighed, saaledes er Loven; men som der i Skyggen altid er noget Ubestemt, saaledes er det Ubestemte ogsaa i Lovens Skyggerids, hvor nøiagtigt end dette er udført. Derfor kaldes ogsaa i den hellige Skrift »Loven en Skygge af det Tilkommende«, thi Loven er ikke en Skygge, der følger Kjerlighedens Virkelighed, i Kjerligheden er netop Loven optagen, men Loven er Skyggen af det Tilkommende. Naar en Kunstner udkaster en Plan, en Tegning til et Arbeide, hvor nøiagtigt end Udkastet er, der er altid noget Ubestemt; først naar Arbeidet er færdigt, først da kan man sige: nu er der ikke det mindste Ubestemte, ikke een Linies, ikke eet Punkts Ubestemthed. Der er derfor kun eet Udkast, som er aldeles bestemt, det er Arbeidet selv, men det vil jo sige, intet Udkast er eller kan være aldeles og ubetinget bestemt. Saaledes er Loven Udkastet, Kjerligheden Fylden og det ganske Bestemte, i Kjerligheden er Loven det ganske Bestemte. Der er kun een Magt, som kan udføre det Arbeide, hvortil Loven er Udkastet, det er netop Kjerligheden. Dog er Loven og Kjerligheden, ligesom Udkastet og Arbeidet er af den ene og samme Kunstner, af eet og samme Ophav; de ere ikke i Strid med hinanden, saa lidet som det Kunstværk, der ganske svarer til Udkastet, er i Strid med dette, fordi det er endnu bestemtere end alle Udkastets Bestemmelser.

Derfor siger Paulus et andet Sted (1 Tim. 1, 5): »Kjerlighed er Summen af Budet.« Men i hvilken Forstand er dette sagt? Ja, det er sagt i samme Forstand som der siges, at Kjerlighed er Lovens Fylde. I en anden Forstand er Summen alle de enkelte Bud, Du skal ikke stjæle o. s. v. Men forsøg det, om Du ad den Vei finder Summen, hvor længe Du end bliver ved at tælle, og

---

»Loven en Skygge af det Tilkommende«] Col. 2, 17.

Du skal see, dette er forgjæves Arbeide, fordi Lovens Begreb er at være uudtømmelig, uendelig, ustandselig i Bestemmelser; enhver Bestemmelse føder en endnu nøiagtigere af sig, og da atter ved Hensyn og Forhold til den ny Bestemmelse en endnu nøiagtigere, og saaledes i det Uendelige. Det er her med Kjerlighedens Forhold til Loven som med Forstandens Forhold til Troen. Forstanden tæller og tæller, beregner og beregner, men den naaer aldrig den Vished, som Troen eier: saaledes Loven, den bestemmer og bestemmer, men naaer aldrig Summen, som er Kjerligheden. Naar der tales om Summen, synes Udtrykket selv at indbyde til at tælle; men naar da Mennesket er bleven træt af at tælle, og dog tillige desto mere længselsfuld efter at finde Summen, saa forstaaer han, at dette Ord maa have en dybere Betydning. Og saaledes ogsaa, naar Loven ligesom har hidset alle sine Bestemmelser paa et Menneske, og jaget ham træt, fordi der overalt er Bestemmelse, og dog hver Bestemmelse, selv den bestemteste, endnu har den Ubestemthed, at den kan blive end bestemtere (thi det idelige Ubestemte er' i Bestemmelserne og deres Mængde Uroen, som aldrig døer): da er Mennesket oplært til at forstaae, at der maa være noget Andet, som er Lovens Fylde. — Men der er ingen Strid mellem Loven og Kjerligheden, saa lidet som der er Strid mellem Summen og Det, hvis Sum den er, saa lidet som der er Strid mellem de forgjæves Forsøg paa at finde Summen og det lykkelige Fund, den lykkelige Afgjørelse, at den er funden.

Under Loven sukker Mennesket. Hvor han seer hen, seer han kun Fordring, men aldrig Grændsen, ak, som Den, der seer ud over Havet og seer Bølge paa Bølge, men aldrig Grændse; hvor han vender sig hen, møder han kun den Strenghed, der i det Uendelige bestandigt kan blive strengere, aldrig Grændsen, hvor den blev Mildhed. Loven hungrer ligesom ud; ved dens Hjælp naaer man ikke Fylden, thi dens Bestemmelse er netop at borttage, at fordre, at udpine indtil det Yderste, og det bestandigt i alle Bestemmelsernes Mængde tilbageblivende Ubestemte er den ubønhørlige Indkræven af Fordringerne. Ved hver Bestemmelse fordrer Loven Noget, og dog er der ingen Grændse for Bestemmelserne. Loven er derfor lige det Modsatte af Livet, men Livet er Fylden. Loven ligner Døden. Men mon ikke Livet og Døden egentligen veed Eet og det Samme; thi ligesaa nøiagtigt som Livet kjender Alt, der fik Liv, ligesaa nøiagtigt kjender Døden Alt, hvad der fik Liv. Der er altsaa i en vis Forstand ingen Strid mellem Loven og Kjerligheden i Henseende til Viden, men Kjerligheden giver, Loven tager, eller for at udtrykke Forholdet nøiagtigere i

sin Orden, Loven fordrer, Kjerligheden giver. Der er ikke een Lovens Bestemmelse, ikke en eneste, som Kjerligheden vil have bort, tvertimod Kjerligheden giver dem først alle Fylde og Bestemthed, i Kjerligheden ere alle Lovens Bestemmelser langt bestemtere end i Loven. Strid er der ikke, saa lidet som mellem Hungeren og Velsignelsen, som mætter den.

Kjerlighed er Lovens Fylde; thi Kjerligheden er ingen Skulken fra Opgaverne, intet [illegible]r sniger sig, fordrende Fritagelse eller givende Fritage[illegible]ælende eller forkjælet, ind mellem Kjerligheden og Lovens [illegible]else, som var Kjerlighed en ørkesløs Følelse, for fornem til at [illegible] sig i Handling, en fordringsfuld Uduelighed, der hverken kan eller vil gjøre Fyldest. Saaledes taler kun Daarskab om Kjerlighed[illegible]som var der Strid mellem Loven og Kjerligheden, hvad der [illegible]ok ogsaa er, men i Kjerligheden er der ingen Strid mellem Loven og Kjerligheden, der er Lovens Fylde; som var der en væsentlig Forskjel mellem Lovens Fordring og Kjerligheden, hvad der vistnok ogsaa er, men ikke i Kjerligheden, i hvilken Opfyldelsen er som aldeles Eet og det Samme med Fordringen. Kun Daarskaben sætter Splid mellem Loven og Kjerligheden, mener at tale viist, naar den taler dem imellem, eller vel endog taler ilde om den ene til den anden.

Lovens Fylde, dog hvilken Lov er her Tale om? Vor Text er det apostoliske Ord, vi tale om den christelige Kjerlighed, her kan altsaa kun være Tale om Guds Lov. Deri er nemlig Verden (forsaavidt denne dog er forskjellig fra hvad vi have kaldet »Daarskaben«) og Gud, verdslig Viisdom og Christendom enige, at der er en Lov, som Kjerligheden skal opfylde, for at være Kjerlighed, men de ere uenige om, hvilken Loven er, og denne Uenighed er en uendelig Forskjel. Den verdslige Viisdom mener, at Kjerlighed er et Forhold mellem Menneske og Menneske; Christendommen lærer, at Kjerlighed er et Forhold mellem: Menneske — Gud — Menneske, det er, at Gud er Mellembestemmelsen. Hvor skjønt end et Kjerligheds-Forhold har været mellem Tvende eller mellem Mange, hvor aldeles det har været dem selv al deres Lyst, al deres Salighed i gjensidig Opoffrelse og Hengivenhed, om alle Mennesker have priset dette Forhold — dersom Gud og Forholdet til Gud har været udeladt: saa har det dog, christeligt forstaaet, ikke været Kjerlighed, men et gjensidigt, fortryllende Bedrag for Kjerlighed. Thi at elske Gud, det er i Sandhed at elske sig selv; at hjælpe et andet Menneske til at elske Gud er at elske et andet Menneske; at blive hjulpen af et

andet Menneske til at elske Gud er at være elsket. Verdslig Viisdom mener vistnok ikke, at Den, der elsker, selv vilkaarligen skal bestemme, hvad han vil forstaae ved Kjerlighed. Kjerlighed er jo Hengivenhed og Opoffrelse, derfor mener Verden, at Kjerlighedens Gjenstand (den være nu en Elsket eller Vennen eller de Elskede eller en Samfunds-Forening eller de Medlevende, hvad vi fremtidigen for Kortheds Skyld vil kalde »den Elskede«) skal bedømme, om der vises Hengivenhed og Opoffrelse, og om den udviste Hengivenhed og Opoffrelse er Kjerlighed. Det vil altsaa beroe paa, om Menneskene, der skulle dømme, vide at dømme rigtigt. Dersom nemlig Kjerlighedens Gjenstand, Dommeren, ikke ved sig, for Gud, har en sand Forestilling om hvad det er at elske sig selv, at det er at elske Gud, saa har den Elskede heller ingen sand Forestilling om hvad det er at blive elsket af et andet Menneske, at det er, at blive hjulpen til at elske Gud; men naar saa er, vil jo altsaa den Elskede ansee en usand Art af Hengivenhed og Opoffrelse for den sande Kjerlighed, og den sande Kjerlighed for Ukjerlighed. Den blot menneskelige Dom om Kjerlighed er ikke den sande Dom, thi det at elske Gud er den sande Selvkjerlighed. Naar Gud derimod er Mellembestemmelsen i at bedømme Kjerligheden, saa følger endnu en sidste og dobbelt Bedømmelse, som dog først, skjøndt den eneste i Grunden afgjørende, begynder der hvor den menneskelige Dom er færdig og har afgjort, om det er Kjerlighed eller ikke. Dommen er denne: er det virkeligen, guddommeligt forstaaet, Kjerlighed at vise en saadan Hengivenhed som den af Kjerlighedens Gjenstand fordrede; dernæst, er det af Kjerlighedens Gjenstand, guddommeligt forstaaet, Kjerlighed at fordre en saadan Hengivenhed. Ethvert Menneske er Guds Livegne, derfor tør han ikke tilhøre Nogen i Kjerlighed uden i den samme Kjerlighed at tilhøre Gud, og ikke eie Nogen i Kjerlighed, uden at den Anden og han selv i denne Kjerlighed tilhøre Gud: et Menneske tør ikke tilhøre et andet Menneske, som var dette andet Menneske ham Alt; et Menneske tør ikke tillade, at en Anden tilhører ham saaledes, som var han denne Anden Alt. Dersom der var et Kjerligheds-Forhold mellem Tvende eller mellem Flere, saa lykkeligt, saa fuldendt, at Digteren maatte juble derover, ja saa livsaligt, at Den, der ikke var Digter, maatte blive det af Forundring og Glæde over dette Syn: da er dermed Sagen ingenlunde færdig. Thi nu træder Christendommen til og spørger om Guds-Forholdet, om hver Enkelt først forholder sig til Gud, og om saa Kjerligheds-Forholdet forholder sig til Gud. Er dette ikke Tilfældet, da skal Christendommen, der dog er Kjerlighedens Beskytter, eller

just fordi den er det, ikke tage i Betænkning, i Guds Navn at splitte dette Forhold ad, indtil de Elskende ville forstaae det. Og vil kun den ene Part forstaae det, da skal Christendommen, der dog er Kjerlighedens Beskytter, ikke betænke sig paa at føre ham ud i et Sammenstøds Rædsel, som ingen Digter drømmer om eller har vovet sig til at skildre. Thi saa lidet som en Digter kan indlade sig med det Christelige: at elske sin Fjende, ligesaa lidet, hvis det var muligt endnu an han indlade sig med det Christelige: af Kjerlighed hed at hade den Elskede. Dog betænker Christend ikke paa i Guds Navn at spænde Forholdet saa hø r Christendommen ikke blot for ligesom at indkræve lehavende (da Gud jo er det livegne Menneskes Herre en gjør det ogsaa af Kjerlighed til de Elskende; thi er at elske sig selv, at elske et andet Menneske som Gu drage sig selv, og at tillade et andet Menneske at elske En som Gud er at bedrage dette andet Menneske. Saa høit, menneskeligt talt til en saadan Afsindighed, kan Christendommen drive Fordringen, hvis Kjerlighed skal være Lovens Fylde. Derfor lærer den, at den Christne skal, hvis det fordres, kunne hade Fader og Moder og Søster og den Elskede – mon vel i den Forstand, at han virkeligen skulde hade dem? O, langtfra Christendommen være denne Afskyelighed! Men vel i den Forstand, at Kjerligheden, den guddommeligt forstaaet trofaste og oprigtige, af de Elskede, de Nærmeste, de Medlevende maa ansees for Had, fordi disse ikke ville forstaae, hvad det er at elske sig selv, at det er at elske Gud, og det at blive elsket, det, af et andet Menneske at hjælpes til at elske Gud, hvad enten det nu virkeligen opnaaes derved, at den Elskende finder sig i at være hadet, eller det ikke opnaaes derved. See, verdslig Viisdom har en lang Liste paa forskjellige Udtryk for Opoffrelse og Hengivenhed, mon der blandt disse ogsaa findes dette: af Kjerlighed at hade den Elskede, af Kjerlighed at hade den Elskede og forsaavidt sig selv, af Kjerlighed at hade de Medlevende og forsaavidt sit eget Liv? See, verdslig Viisdom veed mange og høist forskjellige Tilfælde af ulykkelig Kjerlighed, mon Du blandt alle disse finder den Lidelse, at maatte synes at hade den Elskede, at maatte have Had som det sidste og eneste Udtryk for sin Kjerlighed, eller den, til Løn for sin Kjerlighed at maatte være hadet af den Elskede, fordi der er den christelige Sandheds uendelige Forskjel mellem, hvad den ene Part og hvad den anden forstaaer ved Kjerlighed? — Hvad end Verden før Christendommens Tid har seet af ulykkelig Kjerlighed, seet Kjerlighedens Sammenstød med Begivenheders Rædsel, seet

dens Sammenstød med hvad der indenfor den samme Grundforestilling, om hvad Kjerlighed er, er Kjerlighedens Modsatte, seet dens Sammenstød med deelviis forskjellige Forestillinger dog indenfor den fælles Grundforestilling: Verden har aldrig før Christendommens Tid seet, at der i det at elske var et Sammenstød muligt mellem tvende Forestillinger, imellem hvilke der er en Evighedens Forskjel, den guddommelige og den blot menneskelige Forestilling. Men er der et saadant Sammenstød, da er det jo, guddommeligt forstaaet, netop Kjerlighed at fastholde den sande, Evighedens Forestilling, at elske i Kraft af den, medens Den eller De, som blive elskede, hvis de have den blot menneskelige Forestilling, maae ansee det for Had. Lad os kun tale ret menneskeligt om det Høieste, man fristes desto værre i den saakaldte Christenhed letteligen til at indbilde sig, at man troer, hvad man end ikke har Indtryk af, idetmindste ikke tilstrækkeligt for at blive opmærksom; lad os kun tale ret menneskeligt om det Høieste, naar vi dog aldrig glemme, at Den, om hvem her er Talen, ved en evig Forskjel er adskilt fra ethvert Menneske: Christi Liv er egentligen den eneste ulykkelige Kjerlighed. Han var, guddommeligt forstaact, Kjerlighed, han elskede i Kraft af den guddommelige Forestilling om hvad Kjerlighed er, elskede hele Slægten; han turde ikke — af Kjerlighed opgive denne sin Forestilling, thi det var netop at bedrage Slægten. Derfor var hele hans Liv et rædsomt Sammenstød med den blot menneskelige Forestilling om hvad Kjerlighed er. Det var den ugudelige Verden, der korsfæstede ham; men selv Disciplene forstode ham ikke, og søgte bestandigt ligesom at vinde ham for deres Forestilling om hvad Kjerlighed er, saa han endog til Petrus maatte sige »viig fra mig Satanas«. Forfærdelige Sammenstøds uudgrundelige Lidelse: at den oprigtigste og meest trofaste Discipel, naar han, ikke blot velmenende, o, nei brændende af Kjerlighed ønsker at raade til det Bedste, ene ønsker at udtrykke, hvor høit han elsker Mesteren, at Discipelen da, fordi hans Forestilling om Kjerlighed er den usande, taler saaledes, at Mesteren maa sige til ham: Du veed det ikke, men for mig ere Dine Ord som var det Satanas, der talte! Saaledes kom Christendommen ind i Verden, med Christendommen den guddommelige Forklaring af, hvad Kjerlighed er. O, vi klage ofte over Misforstaaelse, især da naar den bittrest blandes af Kjerlighed, naar vi i hver dens Yttring kjende, at Kjerligheden er ulykkeligt med, at vi visseligen

---

»viig fra mig Satanas«] Matth. 16, 23.

ere elskede, kun ikke forstaaede, at vistnok Alt gjøres saa bittert, fordi det gjøres af Kjerlighed ved en Misforstaaelse: men at blive saaledes misforstaaet som aldrig, aldrig nogensinde noget Menneske af det andet Menneske, at blive saaledes misforstaaet som Christus blev det, — og saa at være Kjerlighed som Christus var det! Man lader, som var det blot Ugudeligheden, der maatte støde sammen med Christus. Hvilken Misforstaaelse! Nei, det, menneskeligt talt, bedste og kjerligste Menneske, der levet, maatte støde sammen med ham, maatte misforstaae hi dette det bedste Menneske skulde jo først af ham lære, Kjerlighed er, guddommeligt forstaaet. Christi Kjerlighed v , menneskeligt forstaaet, opoffrende, Intet mindre; han sig selv ulykkelig for, menneskeligt forstaaet, at gjøre lige. Nei, han gjør sig selv og Sine saa ulykkelige son eskeligt talt, var muligt. Og han som havde havt det i at oprette Israels Rige og gjøre Alt saa godt for sig og Sine, hvad enhver Medlevende tydeligt nok kunde see! Altsaa han kunde det, han vilde det altsaa ikke, Feilen maa da altsaa have ligget i ham, i hans Hjerte, at han ikke vilde offre sine Forestillinger, sine Indbildninger, men hellere grusomt offre sig selv og Sine, det er, forspilde sit eget Liv og de Elskedes! Han stifter ikke noget Rige paa Jorden, offrer sig heller ikke, for at saa Apostlene kunde arve det Erhvervede, nei det er jo, menneskeligt talt, Afsindighed: han offrer sig selv — for at gjøre de Elskede lige saa ulykkelige som sig selv! Var det virkeligen Kjerlighed: at samle nogle eenfoldige, ringe Mennesker om sig, at vinde deres Hengivenhed og Kjerlighed, som aldrig Nogens er vunden, at lade det et Øieblik see ud for dem, som aabnedes nu Udsigten til Opfyldelsen af deres stolteste Drøm — for saa pludseligen at tænke om igjen og forandre Planen, for saa, uden at røres af deres Bønner, uden at tage mindste Hensyn til dem, at styrte sig fra denne forføreriske Høide i alle Farernes Afgrund, for saa uden Modstand at give sig sine Fjender i Vold, for under Spot og Haan, medens Verden jublede, som en Forbryder at nagles til Korset: var det virkeligen Kjerlighed! Var det virkeligen Kjerlighed: at skilles saaledes fra Disciplene, at lade dem forladte i en Verden, der for hans Skyld maatte hade dem, at jage dem som vildfarende Faar ud blandt rivende Ulve, hvis Blodtørst han netop havde ophidset mod dem: var det virkeligen Kjerlighed! Hvad vil dog dette Menneske, hvad vil han disse troskyldige, redelige om end indskrænkede Mennesker, som han saa rædsomt bedrager? Hvorfor kalder han sit Forhold til dem Kjerlighed, hvorfor vedbliver han at kalde det Kjerlighed, hvorfor døer han uden at tilstaae, at

han bedrog dem, saa han altsaa døer med den Paastand, at det dog var Kjerlighed — ak, medens Disciplene med knuste Hjerter, men med rørende Troskab, ikke fordriste sig til at have nogen Mening om hans Adfærd, formodentligen fordi han havde overvældet dem, da jo ethvert andet Menneske let indseer, at han, hvad han saa forresten var, maaskee dog til at undskylde som Sværmer betragtet, at han i Forhold til Disciplene handlede som en Bedrager! Og dog var han Kjerlighed, og dog gjorde han Alt af Kjerlighed, og vilde gjøre Menneskene salige, og hvorved? Ved Forholdet til Gud — thi han var Kjerlighed. Ja, han var Kjerlighed og han vidste med sig selv og med Gud, at det var Forsoningens Offer han bragte, at han sandeligen elskede Disciplene, elskede Menneskenes hele Slægt, eller dog hver Den, som vilde lade sig frelse!

Grund-Usandheden i den blot menneskelige Opfattelse af Kjerlighed er, at Kjerligheden unddrages Forholdet til Gud, og derved Forholdet til den Lov, om hvilken der tales, naar det hedder »Kjerlighed er Lovens Fylde«. Ved en besynderlig Misforstaaelse er man maaskee tilbøielig til at mene, at Kjerlighed til Næsten skal ikke unddrages Forholdet til Gud, men snarere Elskov og Venskab, som var Christendommen noget Halvt, som skulde den ikke gjennemtrænge alle Forhold, som var Læren om Kjerlighed til Næsten ikke just beregnet herpaa, og derfor omdannende Elskov og Venskab, medens Mange ved en besynderlig Misforstaaelse maaskee mene, at behøve Guds Hjælp for at elske Næsten — den mindre elskværdige Gjenstand, men derimod i Forhold til Elskov og Venskab at kunne hjælpe sig selv bedst, ak, som var Guds Indblanding her dog forstyrrende og til Uleilighed. Men ingen Kjerlighed og ingen Yttring af Kjerlighed maa verdsligt og blot menneskeligt unddrages Forholdet til Gud. Kjerlighed er en Følelses Lidenskab, men i denne Følelse skal Mennesket dog først, endog inden han forholder sig til Kjerlighedens Gjenstand, forholde sig til Gud og derved lære Fordringen, at Kjerlighed er Lovens Fylde. Kjerlighed er et Forhold til et andet Menneske eller til andre Mennesker, men den er ingenlunde og tør ingenlunde være en ægteskabelig, en venskabelig, en blot menneskelig Overeenskomst, et, om det var nok saa trofast og ømt, Sammenhold mellem Menneske og Menneske. Hver især har, førend han i Kjerligheden forholder sig til den Elskede, Vennen, de Elskede, de Medlevende, først at forholde sig til Gud og til Guds-Fordringen. Saasnart man udelader Guds-Forholdet, bliver de Paagjeldendes blot menneskelige Bestemmelse af hvad de ville forstaae ved at elske, hvad de ville fordre af hinanden, og deres gjensidige Dom i Kraft deraf,

den høieste Dom. Ikke blot Den, der ganske tilhører et Guds Kald, skal ikke tilhøre en Qvinde, for ikke at sinkes ved at ville behage hende; men ogsaa Den, der i Kjerlighed tilhører en Qvinde, skal først og fremmest ganske tilhøre Gud, ikke først søge at tækkes Hustruen, men først stræbe, at hans Kjerlighed maa tækkes Gud. Det er altsaa ikke Hustruen, der skal lære Manden, hvorledes han skal elske hende, nden Hustruen, eller Vennen Vennen, eller de Medlev edlevende, men det er Gud, der skal lære hver Enke han skal elske, hvis hans Kjerlighed endog blot sk ig til den Lov, om hvilken der tales, naar Apostelen ghed er Lovens Fylde«. Dette gjør naturligviis, at Den, ar en verdslig, eller en blot menneskelig Forestilling om ilve rlighed er, maa komme til at ansee Det for Selvkjerlighed og rlighed, som, christeligt forstaaet, netop er Kjerlighed. Naar derimod Guds-Forholdet bestemmer, hvad der mellem Menneske og Menneske er Kjerlighed, saa forhindres Kjerligheden fra at standse i noget Selvbedrag, eller Sandsebedrag, medens rigtignok igien Fordringen til Selvfornegtelse og Opoffrelse uendeliggjøres. Den Kjerlighed, som ikke fører til Gud, den Kjerlighed, som ikke har dette eneste Maal, at føre de Elskende til at elske Gud, den standser ved den blot menneskelige Bedømmelse af, hvad Kjerlighed og hvad Kjerligheds Opoffrelse og Hengivelse er, den standser og undgaaer derved Muligheden af det sidste det forfærdeligste Sammenstøds Rædsel: at der i Kjerlighedens Forhold er Uendelighedens Forskjel i Forestillingen om hvad Kjerlighed er. Blot menneskeligt forstaaet kan dette Sammenstød aldrig indtræde, thi blot menneskeligt forstaaet maa Grund-Forestillingen om hvad Kjerlighed er væsentligen være fælles. Kun christeligt forstaaet er Sammenstødet muligt, da det er Sammenstødet mellem det Christelige og det blot Menneskelige. Dog veed Christendommen at styre igjennem denne Vanskelighed, og aldrig har nogen Lære lært at holde saa længe ved med Kjerligheden som Christendommen. Den lærer, uforandret og urokkeligt, netop for de Elskedes Skyld, at fastholde den sande Forestilling om hvad Kjerlighed er, og saa villigt at finde sig i til Løn for sin Kjerlighed at være hadet af den Elskede — thi der er jo Uendelighedens Forskjel, en Evighedens Sprogforskjel imellem, hvad den ene Part forstaaer ved Kjerlighed og hvad den anden Part forstaaer derved. At føie sig efter den Elskedes Forestilling om, hvad Kjerlighed er, det er menneskeligt talt at elske, og gjør man det, saa bliver man elsket. Men stik imod den Elskedes blot menneskelige Forestilling om hvad Kjerlighed er at negte Ønsket og forsaavidt ogsaa hvad

den Elskende, blot menneskeligt forstaaet, selv maatte ønske, for at fastholde Guds-Forestillingen: det er Sammenstødet. At et Menneske ved at være saa høit som det er muligt elsket af et andet Menneske skulde kunne staae dette andet Menneske i Veien, kan den blot menneskelige Opfattelse af hvad Kjerlighed er aldrig falde paa. Og dog er dette just christeligt forstaaet muligt, thi saaledes at være elsket kan være til Hinder for den Elskendes Guds-Forhold. Men hvad er der saa at gjøre? At den saaledes Elskede vil advare derimod, skal visseligen ikke hjælpe stort, thi derved vilde han jo kun blive endnu mere elskværdig — og altsaa den Elskende endnu mere bedragen. Christendommen veed at hæve Sammenstødet uden dog at hæve Kjerligheden, der fordres blot det Offer (det er rigtignok i mangt et Tilfælde det tungeste der er muligt og altid saare tungt): villigt at finde sig i til Løn for sin Kjerlighed at være hadet. Overalt hvor et Menneske er saaledes elsket, saaledes beundret af Andre, at han er ifærd med at blive deres Guds-Forhold farlig, der er Sammenstødet; men hvor Sammenstødet er, der fordres ogsaa Offeret, som den blot menneskelige Forestilling om hvad Kjerlighed er ikke aner. Thi det Christelige er: i Sandhed at elske sig selv er at elske Gud; i Sandhed at elske et andet Menneske er, med enhver Opoffrelse (ogsaa den selv at blive hadet), at hjælpe det andet Menneske til at elske Gud eller i at elske Gud.

Dette er vistnok saare let at forstaae; i Verden har det derimod vistnok sine store Vanskeligheder, fordi en modsat Anskuelse af hvad Kjerlighed er, en verdslig, en blot menneskelig, men derhos baade sindrigt og digterisk gjennemført Anskuelse, enten forklarer, at alt Det om Guds-Forholdet egentligen er en Indbildning, et Sinkerie, eller dog i at tale om Kjerlighed fortier Guds-Forholdet. Som man paa saa mange Maader i disse Tider søger at frigjøre Menneskene fra alle Baand, ogsaa de gavnlige, saaledes søger man at frigjøre Følelses-Forholdet mellem Menneske og Menneske fra det Baand, som binder ham til Gud og binder ham i Alt, i hver Livets Yttring; man vil i Forhold til Kjerlighed lære Menneskene noget ganske Nyt, for hvilket dog den nu forældede hellige Skrift allerede har det betegnende Udtryk, man vil lære Menneskene den Frihed, som »er uden Gud i Verden«. Livegenskabets afskyelige Tid er forbi, saa mener man at gaae videre — ved Hjælp af den Afskyelighed: at afskaffe Menneskets Livegenskab i Forhold til Gud, hvem ethvert Menneske, — ikke ved Fødselen, men ved Skabelsen

---

»uden Gud i Verden«] smlgn. Ephes. 2, 12.

af Intet, tilhører som Livegen, og saaledes som aldrig nogen Livegen har tilhørt en jordisk Herre, der dog indrømmer, at Tanker og Følelser ere frie; men Gud tilhører han i hver en Tanke, den skjulteste, i hver en Følelse, den lønligste, i hver en Bevægelse, den inderligste. Dog dette Livegenskab finder man at være et byrdefuldt Paahæng, og er [illegible] ere eller mindre aabenlyst betænkt paa at afsætte Gud for [illegible]lsætte Mennesket — i Menneskets Rettigheder? nei det behøve[illegible]e, det har Gud allerede gjort — altsaa i Guds Rettigheder, de[illegible]s bliver jo ogsaa ledig, naar Gud afskediges. See, til Løn fo[illegible]an Formastelse skal man vel ad den Vei mere og mere naae, [illegible]orvandle hele Tilværelsen til Tvivl eller til en Hvirvel. Hvad [illegible] overhovedet Lov, hvad er Lovens Fordring til et Menneske[illegible]a, det skal Menneskene bestemme. Hvilke Mennesker? Her [illegible]gynder Tvivlen. Da det ene Menneske ikke væsentligen staaer høiere end det andet, saa er det ganske overladt mit Vilkaar, med hvem jeg i Bestemmelsen af det Høieste vil holde sammen, forsaavidt jeg da ikke, om muligt endnu mere vilkaarligt, selv skulde kunne være istand til at hitte paa en ny Bestemmelse, og som Hverver vinde Sammenhold for den. Det er ligeledes overladt mit Vilkaar idag at antage Eet for Lovens Fordring, imorgen et Andet. Eller skal Bestemmelsen af hvad der er Lovens Fordring maaskee være en Overeenskomst mellem, en fælles Beslutning af alle Mennesker, under hvilken da den Enkelte har at bøie sig? Fortræffeligt, hvis det ellers var muligt at finde Stedet og beramme Øieblikket for denne Forsamling af alle Mennesker (alle levende, alle? — men nu de afdøde?), og hvis det saa var, hvad der er lige saa umuligt, muligt, at de alle kunde blive enige om Eet! Eller er maaskee en Mængde Menneskers Enighed, et vist Antal Stemmer tilstrækkeligt til Afgjørelsen? Hvor stort et Antal er da det fornødne? Og fremdeles, hvis den blot menneskelige Bestemmelse af hvad Lovens Fordring er er Lovens Fordring (dog ikke det enkelte Menneskes, thi derved geraade vi ind i det reent Vilkaarlige, som viist blev), hvorledes kan saa den Enkelte komme til at begynde at handle, eller er det ikke overladt til et Træf, hvor han kommer til at begynde, istedenfor at Enhver skulde begynde med Begyndelsen? For at skulle begynde at handle maa den Enkelte først faae at vide af »de Andre«, hvad Lovens Fordring er; men hver af disse Andre skal igjen som Enkelt have det at vide hos »de Andre«. Paa den Maade forvandler hele Menneske-Livet sig til een stor Undskyldning — er dette maaskee det store, mageløse fælles Foretagende, Slægtens Stordaad? Bestemmelsen »de Andre« bliver eventyrlig, og den eventyrligt efterstræbte

Bestemmelse af hvad Lovens Fordring er en blind Allarm. Og dersom nu dette, umenneskeligt vidtløftige, Arbeide med den fælles Overeenskomst mellem alle Mennesker ikke blev færdigt paa een Aften, men trak i Langdrag fra Slægt til Slægt, saa vil det altsaa blive ganske tilfældigt, hvor den Enkelte kommer til at begynde, det vil afhænge af, naar han, saa at sige, kom med ind i Legen. Nogle begyndte da med Begyndelsen, men døde førend man var kommen halvveis, Andre begyndte midtveis, men døde dog uden at see Enden, som egentligen ikke blev seet af Nogen, thi den kom først, da det Hele var forbi, Verdenshistorien endt, da først fik man ganske fuldstændigt at vide, hvad Lovens Fordring er. Kun Skade, at Menneskelivet nu ikke skulde til at begynde, men at det nu just var forbi, og altsaa af alle Mennesker ført uden fuldstændig Kjendskab til hvad Lovens Fordring er. Naar af syv Mennesker, som alle sigtes for at have begaaet en Forbrydelse, der ikke kan være begaaet af Andre, den Syvende siger »det var ikke mig, det var de Andre«, saa forstaaer man »de Andre« om de Sex, og saaledes fremdeles; men naar nu alle Syv, hver især, have sagt, »det var de Andre«, hvad saa? Er der saa ikke fremkoglet et Luftsyn, som har fordoblet de virkelige Syv og ligesom vil indbilde os, at der var endnu mange Flere, uagtet der kun var Syv? Saaledes ogsaa, naar hele Slægten, hver Enkelt især, hitter paa at sige »de Andre«, saa fremkogles et Skin, som var Slægten endnu een Gang til foruden den Gang, der er dens virkelige Tilværelse, kun at det er saa vanskeligt her at eftervise det Falske, det med Dybsindighedens Skin Blendende, fordi Slægten er utallig. Dog er Forholdet ganske det samme som i hvad man kunde fristes til at kalde Eventyret om de Syv og de syv Andre. See, dette er just Forholdet, naar den blot menneskelige Bestemmelse af hvad Lovens Fordring er skal være Lovens Fordring: man hjælper sig op ad med det eventyrligt Svimlende »de Andre«, og neden om understøtter man hinanden ved lidt Sammenhold. Thi vistnok er Menneske-Slægtens Tilværelse anden Gang til, men ikke eventyrligt: dens Tilværelse anden Gang er dens Tilværelse i Gud, eller rettere dette er dens første Tilværelse, hvorved hver Enkelt af Gud faaer Lovens Fordring at vide; den virkelige Tilværelse er den anden Gang. Men hvad ligner nu hiin beskrevne, forvirrede Tilstand? Mon ikke et Mytterie? Eller skulle vi betænke os paa at kalde det saa, hvis det til en given Tid var hele Slægten, der gjorde sig skyldig deri, og vi da, vel at mærke, tilføie, at det er et Mytterie mod Gud? Eller er det Sædelige saaledes underlagt Tilfældighed, at naar en stor Mængde gjøre det Urigtige eller vi Alle gjøre det,

saa er dette Urigtige det Rigtige? Denne Forklaring vilde igjen kun være en Gjentagelse af Mytteriets Tanke eller dets Tankeløshed, thi saa er det jo dog i sidste Grund Menneskene, der bestemme, hvad Lovens Fordring er, istedenfor at det er Gud, saa Den, der glemmer det, ikke blot for sit Vedkommende forskylder et Oprør mod Gud, men [illegible] er Sit til, at Mytteriet faaer Overhaand. Thi hvo sk[illegible] se et saadant Mytterie, hvis det var til? Skulle vi n[illegible] i et nyt Mønster, gjentage Mytteriets Vildfarelse, og, [illegible] ge: jeg kan ikke standse det, »de Andre maae«? Mon [illegible] Enkelt er Gud forpligtet at standse Mytteriet, natu[illegible] Raab og indbildsk Vigtighed, ikke ved herskende at [illegible] Andre til at lyde Gud, men ved selv ubetinget at lyd[illegible] t holde sig til Guds-Forholdet og Guds-Fordringen, og de[illegible] Vedkommende udtrykke, at Gud er til og den eneste [illegible], han derimod en ubetinget Lydende? — Kun da er der Fynd og Mening og Sandhed og Virkelighed i Tilværelsen, naar vi Alle, hver især, om jeg saa tør sige, paa eet Sted modtage vor Ordre, og saa, hver især, ubetinget adlyde den ene og samme. Da det er den ene og samme Ordre, saa kunde forsaavidt det ene Menneske jo faae den at vide af det andet — dersom det var sikkert, eller dog sikkert nok, at dette andet Menneske meddelte det Rigtige. Imidlertid var det alligevel en Uorden, som det er stridende mod Guds Orden, thi Gud vil, baade for Sikkerhedens og Ligelighedens og Ansvarets Skyld, at hver Enkelt af ham faaer Lovens Fordring at vide. Naar saa er, da er der Hold i Tilværelsen, fordi Gud har Hold i den; der er ingen Hvirvel, thi hver Enkelt begynder ikke med »de Andre«, og altsaa heller ikke med Udflugter og Undskyldninger, men begynder med Guds-Forholdet, og altsaa staaer han fast, og standser derved tillige, saavidt han rækker, det Svimlende, der er Mytteriets Begyndelse.

Saaledes nu ogsaa i Forhold til Kjerlighedens Lov — da er der Fynd og Sandhed og Hold i Tilværelsen, naar vi Alle, hver især, af Gud faae at vide, hvad Fordringen er, hvorefter vi have at rette os, og naar vi saa forøvrigt Alle, hver især, værge os mod den menneskelige Forvirring (dog følger det af sig selv, at hvis vi Alle gjorde det, saa var der ingen Forvirring), ja, hvis fornødent gjøres værge os mod den Elskede, mod Vennen, mod de Nærmeste, som dog særligen ere Kjerlighedens Gjenstand, forsaavidt disse paa nogen Maade ville lære os en anden Forklaring eller hjælpe os paa en Afvei, takkende dem derimod, hvis de ville hjælpe os til det Rette. Lad os ikke glemme dette, lad os ikke bedrage eller

bedrages ved ubestemte, taagede Forestillinger om hvad Kjerlighed er, men agte paa Guds-Forklaringen, ligegyldigt hvad saa end den Elskede og Vennen og de Elskede mene eller ikke mene, dog nei ikke ligegyldigt, tvertimod ret inderligt bekymrede, hvis de ere uenige med os, men dog uforstyrrede og uforandret vedblivende at elske dem.

Der er virkeligen en Strid mellem hvad Verden og hvad Gud forstaaer ved Kjerlighed. Det er let nok at tilveiebringe en tilsyneladende Enighed (som jo allerede tilsyneladende er i Brugen af det ene og samme Ord: Kjerlighed), derimod vanskeligere ret at opdage Uenigheden; men denne Vanskelighed er uundgaaelig for at kjende Sandheden. Man hører ofte nok af Verden det Udsagn: det Klogeste i Verden er dog at være selvkjerlig. Allerede dette Udsagn bibringer En ikke den bedste Forestilling om Verden; thi det er dog neppe en god Verden, i hvilken Selvkjerlighed er det Klogeste eller Det, som bringer meest Fordeel. Men om Verden nu end ansaae Selvkjerlighed for det Klogeste, saa fulgte deraf ikke, at den ikke til Gjengjeld kunde ansee Kjerlighed for det Ædlere. Dette gjør den ogsaa, kun at Verden ikke forstaaer, hvad Kjerlighed er. Det er atter let nok at tilveiebringe en tilsyneladende Enighed mellem Gud og Verdens Opfattelse af Kjerlighed, den er jo allerede tilsyneladende i Brugen af dette fælles Udtryk, at Kjerlighed er det Ædle. Dog skjuler Misforstaaelsen sig. Hvad hjælper det da at prise Kjerlighed som det Ædle, hvilket Christendommen ogsaa gjør, naar Verden ved Kjerlighed forstaaer noget Andet, og altsaa igjen ved det Ædle forstaaer noget Andet! Nei, naar Verden skal være tydelig maa den sige »ikke blot er Selvkjerlighed det Klogeste, men vil Du være elsket af Verden, vil Du, at den skal prise Din Kjerlighed og Dig som den Ædle, da maa Du, christeligt forstaaet, være selvkjerlig, thi det Verden kalder Kjerlighed er Selvkjerlighed.« Forskjellen, som Verden gjør, er nemlig denne: naar En vil være ene om at være selvkjerlig, hvilket forøvrigt saare sjeldent sees, saa kalder Verden det Selvkjerlighed, men vil han i Selvkjerlighed holde sammen med nogle andre Selvkjerlige, især med flere andre Selvkjerlige, saa kalder Verden det Kjerlighed. Videre kan Verden aldrig komme i at bestemme hvad Kjerlighed er, fordi den hverken har Gud eller Næsten som Mellembestemmelse. Det Verden under Navn af Kjerlighed ærer og elsker er Sammenhold i Selvkjerlighed. Sammenholdet fordrer ogsaa Offer og Hengivenhed af Den, hvem det skal kalde kjerlig; det fordrer, at han skal offre en Deel af den egne Selvkjerlighed for saa at holde sammen i den forenede Selvkjerlighed, og det

fordrer, at han skal offre Guds-Forholdet for verdsligt at holde sammen med Sammenholdet, der lukker Gud ude eller i det Høieste tager ham med for et Syns Skyld. Gud forstaaer derimod ved Kjerlighed opoffrende Kjerlighed, i guddommelig Forstand opoffrende Kjerlighed, der offrer Alt for at skaffe Gud Plads, selv om det tunge Offer blev endnu tungere derved, at Ingen forstod det, hvilket dog i en anden Forstand hører med til den sande Opoffrelse; thi den Opoffrelse, der bliver Menneskene, har jo i Menneskenes Bifald sin Løn avidt ikke sand Opoffrelse, som maa være ubetinget i tør derfor ikke i at forstaae det apostoliske Ord, l er Lovens Fylde, samtykke den overfladiske Tale, at eske virkelig har Kjerlighed, saa vil han ogsaa blive e leskene. Han vil langt snarere blive anklaget for , netop fordi han ikke vil elske Menneskene i den r ri de selvkjerligt elske dem selv. Forholdene ere disse: den høieste Grad af Selvkjerlighed kalder Verden ogsaa Selvkjerlighed; Sammenholdets Selvkjerlighed kalder Verden Kjerlighed; en ædel, opoffrende, høimodig menneskelig Kjerlighed, som dog endnu ikke er den christelige, belees af Verden som Daarskab; men den christelige Kjerlighed hades og afskyes og forfølges af Verden. Og lad os saa atter ikke ved en mislig Overeenskomst skjule over Misligheder ved at sige: saaledes er det i Verden, men anderledes med den Christne. Thi dette er ganske sandt, men dersom enhver Døbt er Christen og den døbte Christenhed lutter Christne, saa er »Verden« slet ikke til i et christent Land, hvad i saa Fald lader sig bevise ved Hjælp af Klokkerens og Politie-Assistentens Lister. — Nei, der er virkelig en Strid mellem hvad Gud og hvad Verden forstaaer ved Kjerlighed. O, men er det begeistrende at stride for Arne og Fædreland, da vel ogsaa at stride for Gud, hvad Den gjør, der for Gud, for hans Aasyn holder fast ved Guds-Forholdet og dettes Bestemmelse af hvad Kjerlighed er! Sandt nok, Gud trænger ikke til noget Menneske, saa lidet som til hele Slægten eller til det Alt, der jo, hvilket Øieblik det skal være, for ham er det Intet, hvoraf han skabte det; men for Gud strider dog Den, der strider den gode Strid om at udtrykke, at Gud er til og er Herren, hvis Forklaring ubetinget skal adlydes.

Guds-Forholdet er Mærket, paa hvilket Kjerligheden til Mennesker kjendes som den ægte. Saasnart et Kjerligheds-Forhold ikke fører mig til Gud, og saasnart jeg i Kjerligheds-Forholdet ikke fører det andet Menneske til Gud, saa er Kjerligheden, var den end Tilbøielighedens høieste Lykke og Lyst, var den end de El-

skende Jordlivets høieste Gode, dog ikke sand Kjerlighed. Dette kan Verden aldrig faae i sit Hoved, at Gud saaledes ikke blot bliver Trediemand i ethvert Kjerligheds Forhold, men egentligen bliver den eneste elskede Gjenstand, saa det ikke er Manden, der er Hustruens Elskede, men det er Gud, og det er Hustruen, som ved Manden hjælpes til at elske Gud og omvendt, og saaledes fremdeles. Den blot menneskelige Opfattelse af Kjerlighed kan aldrig komme videre end til det Gjensidige: at den Elskende er den Elskede og den Elskede den Elskende. Christendommen lærer, at en saadan Kjerlighed endnu ikke har fundet sin rette Gjenstand: Gud. Der hører til et Kjerligheds-Forhold det Tredobbelte: den Elskende, den Elskede, Kjerligheden; men Kjerligheden er Gud. Og derfor er det at elske et andet Menneske at hjælpe ham til at elske Gud, og det at være elsket det at blive hjulpen.

Verdens Tale om Kjerlighed er forvirrende. Naar der saaledes siges til en Yngling, som gaaer ud i Verden »elsk, saa bliver Du elsket«, da er dette ganske sandt — især hvis den Vandring, han tiltraadte, var ind i Evigheden, ind i Fuldkommenhedens Land. Men Ynglingen skal jo gaae ud i Verden, og derfor er det svigefuldt at tale saaledes, uden at minde ham om, selv at holde sig til Gud for at lære, hvad Kjerlighed er, og om, at Verden, hvis den ikke af Gud har lært det Samme (ak, og saa var det jo Fuldkommenhedens Land Ynglingen betraadte!) har en ganske anden Forestilling. Dersom Christus ikke havde været Kjerlighed, og Kjerligheden i ham Lovens Fylde, mon han da var bleven korsfæstet? Dersom han havde slaaet af i Fordringen til sig selv og været enig med dem, som gjøre Kjerlighed til alt Andet end til Lovens Fylde guddommeligt forstaaet, dersom han istedenfor af Kjerlighed at være Verdens Lærer og Frelser havde i Lighed med Verdens Forestilling omdannet sin Forestilling om hvad det er at elske: mon han da ikke var bleven elsket og priset af Alle, eller vel endog (o, rædsomme Afsindighed!) forgudet af Tilhængere? Dersom Apostlene ikke havde holdt fast ved, at Kjerlighed er Lovens Fylde og altsaa noget Andet end Opfyldelse af menneskelige Overeenskomster og Deeltagelse i menneskeligt Sammenhold, dersom de ikke havde holdt fast ved i denne Forstand at elske Menneskene, uden at ville indlade sig paa at lempe sig efter Verdens Forestilling om hvad det er at elske: mon de vare blevne forfulgte? Thi hvad er det Verden elsker og kalder Kjerlighed, hvad Andet end Halvhed og heelt jordisk Sammenhold i Verdslighed, hvilket netop, evigt forstaaet, er Halvhed. Mon og nogensinde noget Menneske er blevet mere udskreget for Selvkjerlighed end Den, der virkeligen

holdt sig til Guds-Fordringen og i Troskab til denne elskede Menneskene, derfor ogsaa vedblev at elske dem, skjøndt forfulgt og miskjendt? Er det ikke ogsaa naturligt, at Verden vredes, at der er Een, som af et saadant Menneske elskes høiere, Een, i Kjerlighed til hvem en Saadans Kjerlighed er til Menneskene? Naar Ens Stræben gaaer ud paa at vinde jordisk Fordeel, saa klager man vistnok uretfærdigt over Verden, naar man klager over slet ingen Venner at finde; thi til den Priis [illegible] man nok blive elsket, vinde Venner, have Flere eller [illegible] hvem man — kjerligt holder sammen. Men naar et Menneske [illegible] ben gaaer ud paa ubetinget, med alle Opoffrelser, med [illegible] af Alt, forarmet, foragtet, udelukket af Synagogen, at [illegible] men med Gud i at elske Menneskene: saa kan Du for [illegible] s Skyld gjerne i Avisen bekjendtgjøre, at Du søger en ver[illegible] naar Du blot tilføier Betingelserne, og altsaa her med særligt Eftertryk, »at det ikke er for Fordelens Skyld«; Du finder vanskeligt Nogen. Vi forundre os over, at Christus valgte saadanne ringe Mennesker til Apostler, men, fraseet hvad der vistnok var bestemmende i Valget, at jo ringere Apostelen var som Menneske desto stærkere Eftertryk paa den ham forundte guddommelige Myndighed, mon det ikke næsten er mere forunderligt, at Christus dog fik dem, at det altsaa virkeligen lykkedes ham at danne en Forening af Elleve, hvis Bestemmelse var at holde sammen i Beredvillighed til at lade sig hudflette, forfølge, bespotte, korsfæste, halshugge, og hvis Bestemmelse tillige ikke var, indbyrdes at smigre hinanden, men tvertimod gjensidigt at hjælpe hinanden til Ydmyghed for Gud? Mon det ikke vilde lyde som en forfærdelig Spot over, hvad Verden forstaaer ved Kjerlighed, men mon det ikke derhos kunde virke som en gavnlig Opvækkelse, hvis En i disse Tider, da der dannes saa mange Selskaber, bekjendtgjorde, at han agtede at stifte en saadan Kjerligheds Forening? Thi at der, naar En vil bringe alle Offrene, saa er en Slump, der i al Magelighed ønske at have Fordeel af hans Opoffrelser, det kan Verden forstaae, den Art Deeltagelse, som heelt om Udbyttet ingenlunde er endog blot halvt om Arbeidet, findes dog nok i Verden. Og det forstaaer sig, den sande Deeltagelse findes ogsaa paa Jorden, men hvor Du finder den, vil Du finde den hadet og forfulgt af Verden. Forsøg det, tænk Dig et Menneske (og Du behøver jo end ikke at tænke ham i Besiddelse af den Fuldkommenhed, som udmærker hine Herlige, der, forskudte af Slægten, bleve Slægtens Hæder), tænk Dig et Menneske, der var eller blev, eller var og blev saaledes ulykkelig, at Jordens Goder og jordisk Fordeel i hans Øine havde tabt Tillokkelsen, saaledes

ulykkelig, at han, »træt af at sukke« (Psalm. 6, 7), som vi i den hellige Skrift læse om den ulykkelige Sara (Tob. 3, 11), »saare bedrøvet vilde hænge sig«, tænk Dig, at det da just i Nødens mørkeste Time blev ham ganske klart, at trods al hans Ulykke, som visseligen ikke lindredes, om han vandt hele Verdens Goder, da deres Besiddelse ved at opfordre til den glade Nydelse for ham vilde være en smertelig Erindring om hans Elendighed, og egentligen heller ikke forøgedes ved jordisk Gjenvordighed, der snarere, ligesom det mørke Veierligt for den Sørgmodige, vilde samstemme med hans Sindsstemning, tænk Dig, at det blev ham ganske klart, at det Høieste dog endnu for ham stod tilbage, det at ville elske Menneskene, at ville tjene det Gode, tjene Sandheden ene for Sandhedens Skyld, det Eneste, der i Sandhed kunde opmuntre hans bekymrede Sind og skjenke ham Livslyst for en Evighed — tænk Dig en Saadan i Verden, og Du skal see, det vil gaae ham ilde, han vinder ikke Verdens Kjerlighed, han vil ikke blive forstaaet, ikke elsket af Verden. I Forhold til som Menneskene lidt mere eller lidt mindre tilhøre Verden, ville Nogle beklage ham, Nogle smile af ham, Nogle helst være ham qvit, fordi de mærkede Braaden, Nogle misunde ham og dog ikke misunde ham, Nogle føle sig tildragne af ham, men dog igjen tilbagestødte, Nogle arbeide ham imod, men dog have Alt i Beredskab til at ære ham efter hans Død, nogle Ynglinge qvindeligt føle sig henrevne af ham, men blot lidet ældre ikke mere ganske forstaae ham; men Verden vilde ligefrem og aabenlyst bevise hans Selvkjerlighed, fordi han hverken skaffede sig selv eller Andre, ja ikke noget eneste andet Menneske, jordisk Fordeel. Bedre er Verden ikke; det Høieste den anerkjender og elsker er, naar det kommer høiest: at elske det Gode og Menneskene, dog saaledes, at man tillige passer paa sin egen og nogle Andres jordiske Fordeel. Hvad der gaaer derover kan Verden med sin bedste Villie — nu dette er jo kun en Talebrug — ikke begribe; eet Skridt derud over, og Du har tabt Verdens Venskab og Kjerlighed. Saaledes er Verden og dens Kjerlighed. Ingen Iagttager, der med en Gradestok prøver en Vædskes Vægtfylde, kan sikkrere indestaae for, hvor mange Grader den holder, end jeg vil indestaae for denne Opfattelse af Verdens Kjerlighed, der ikke er aldeles ond, som den stundom hidsigt fremstilles, heller ei ubedærvet, men saadan til en vis Grad god og ond. Men christeligt forstaaet er rigtignok dette »til en vis Grad« af det Onde.

Dog dette sige vi ikke for at dømme, lader os ikke spilde Tiden derpaa; Overveielsen søger kun ved Tankens og ved lidt

Menneskekundskabs Hjælp at gjennemtrænge Sandsebedragene, eller at forstaae hiint apostoliske Ord ind i Livets daglige Forhold, hvor just Sandsebedragene høre hjemme. Der behøves vistnok ingen Tid for at blive bedragen, det kan man strax blive og saa vedblive længe at være det; men for at blive opmærksom paa Bedraget bruges der Tid. Det er vistnok det lettere i en Fart at faae anskaffet sig en Ind[illegible] hvad Kjerlighed er, og saa tilfredsstille sig selv i si[illegible], det langt lettere i en Hast at faae nogle Stykker M[illegible] holde sammen med i Selvkjerlighed, indtil det Si[illegible] agtet af dem: der er overhovedet Intet saa let o[illegible] skabeligt som det at fare vild. Men er dette Dig det s[illegible]e Formaal at faae Livet gjort let og selskabeligt, saa [illegible] aldrig med Christendommen, flye den, thi den vil lige [illegible]e, vil gjøre Dig Livet vanskeligt og gjøre det just ved at gjøre Dig eensom for Gud. Ingen Alvorlig bliver derfor træt af at efterspore Sandsebedragene; thi forsaavidt han er en Tænkende frygter han meest af Alt det at være i en Vildfarelse — hvor beqvem Indretningen, hvor godt end Selskabet var; og som Christen frygter han meest at være fortabt uden at vide af det — hvor smigrende, hvor glimrende end Omgivelsen og Selskabet var.

At saaledes Fordringsfuldhed ikke er Kjerlighed synes saa let at indsee, at man skulde troe, Ingen kunde falde paa at være af den Mening. Dog er dette ikke altid Tilfældet, og her er just et Exempel paa et Sandsebedrag, forsaavidt den blot menneskelige Dom skulde være den afgjørende. Dersom den Fordringsfulde selv vilde falde paa at kalde det Kjerlighed, da vilde man vel gjøre Indsigelse, da var det heller ikke noget Sandsebedrag; dette fremkommer kun, naar de Andre ønske at blive Gjenstand for denne Fordringsfuldhed, ansee den for Kjerlighed, prise den som Kjerlighed og ham som kjerlig. Uden at være nogen stor Menneskekjender er det ikke vanskeligt at paavise Livsforhold, hvor et Menneske kan være saaledes stillet, at der er dem, som netop ville synes godt om ham, netop rose hans Kjerlighed, hvis han under Navn af Kjerlighed vil fordre Alt af dem. Der gives jo Mennesker, som egentligen ikke vide Andet om Kjerlighed end at den er Kjælerie. Saadanne Mennesker ville just, at Den, de skulle elske og holde af, skal være fordringsfuld. Der gives Mennesker, som umenneskeligt have glemt, at ethvert Menneske skal styrke sig ved den for alle Mennesker fælles guddommelige Lighed, at derfor, hvad enten et Menneske er Mand eller Qvinde, fattigt Begavet eller rigt Begavet, Hersker eller Træl, Tigger eller Rigmand, bør og tør

Forholdet mellem Menneske og Menneske aldrig være dette, at den Ene tilbeder, den Anden er en Tilbedet. Dette er saa let at indsee, at man maaskee tænker denne Afskyelighed kun kan hidrøre fra en Misbrug af Overlegenheden, altsaa fra den Overlegne. Ak, den kan ogsaa hidrøre fra den Afmægtige, der selv ønsker den, for nemlig dog paa den Maade, at have en Slags Betydning for den Overlegne. Tag Evighedens Ligelighed bort og dennes guddommelige Opreisning, det er, antag, at den er glemt, saa veed den svage Qvinde i Forhold til den overlegne Mand, den svagt Begavede og dog Forfængelige i Forhold til den mægtigt Begavede, den Fattige og dog kun verdsligt Bekymrede i Forhold til »den almægtige Mand«, den meget Underordnede og dog Jordisksindede i Forhold til Herskeren, de veed ikke Andet som Udtryk for Forholdet end at henkaste og bortkaste sig selv. Og da de dog, fordi de intet Høiere ville kjende, intet Høiere kjende, saa ønske de selv denne Afskyelighed, ønske den med al Lidenskab. Ønsket er at være til for den Mægtige; som Magt lader det sig verdsligt ikke gjøre, saa bliver Henkastelsen det Ønskede. Er det maaskee ikke seet, at en Pige hellere vilde umenneskeligt bortkaste sig selv og tilbede den Forgudede, blot begjerende Eet af ham, at han umenneskeligt skulde fordre Alt af hende, og paa dette Vilkaar høit prisende hans Kjerlighed, hellere end at forstaae, at for Gud ere alle disse Forskjelligheder mellem Menneske og Menneske Spøg, Tant, ofte til Fordærvelse! Og dog vil Pigen kalde det Selvkjerlighed, om den Forgudede søgte at bibringe hende denne Kundskab. Er det ikke seet, at det svage, ved at glemme Gud, nedrige Menneske kun havde eet Ønske, at maatte kaste sig i Støvet for Herskeren — for dog at være til for ham, kun een Begjering, at Herskeren vil træde paa ham, for saa glad at prise Herskerens huldsalige Kjerlighed og Hjertensgodhed! Er det ikke seet, at hine Forfængelige, som ganske have glemt Gud, blot ønske et Forhold til den Udmærkede, villigen kalde det nedrigste et Tegn paa hans Kjerlighed! Og vil han det ikke, vil han netop forebygge dette ved at hjælpe dem til hiin salige Lighed for Gud, da kaldes dette Selvkjerlighed. O, naar først det Evige er taget bort af et Menneske eller det er i ham som var det ikke tilstede, det Evige, som paa een Gang er hvad der kan køle alle usunde Hidsigheder i Forholdet mellem Menneske og Menneske, men ogsaa hvad der kan opflamme naar Timeligheden vil isne, naar først det Evige er taget bort af et Menneske, da er der ingen Sikkerhed for, at han kan falde paa at kalde det Afskyeligste med Kjerlighedens Navn og selv lidenskabeligt attraae at være Gjenstand for denne Afskyelighed. Man kan

umenneskeligt ville gjøre sig uundværlig ved sin Magt, men man kan ogsaa umenneskeligt ville gjøre sig uundværlig ved sin Afmagt, og derfor netop krybende, tryglende kalde et andet Menneskes Fordringsfuldhed Kjerlighed.

Men Evighedens Fordring skal ikke fritage et Menneske fra at opfylde Guds Lov, om saa hele Verden vilde fritage ham, om saa hele Verden vilde elske h[illegible]ingsfuldhed, men misforstaae hans Kjerlighed, fordi de [illegible]ee først gjennem Fortvivlelse kan lære de Fortvivlede a[illegible] til Gud, istedenfor tryglende at tage Skade paa deres [illegible]edens Fordring skal forhindre Kjerligheden fra at stan[illegible]elvbedrag og fra at tilfredsstille sig selv i noget Sa[illegible] og det skal ingen Undskyldning være, at Menneskene[illegible]ske det, selv kalde det Kjerlighed og at elskes at bliv[illegible]uldhedens Gjenstand. Det er Gud, der har nedlagt Kjerligheden i Mennesket, og det er Gud, som skal bestemme, hvad der i ethvert Tilfælde er Kjerlighed.

Men naar saa Vennen, den Elskede, de Elskede, de Medlevende mærke, at Du af Gud vil lære hvad det er at elske, istedenfor at lære det af dem, saa ville de maaskee sige til Dig: »spar Dig selv, opgiv denne Overspændthed, hvorfor vil Du tage Dig Livet saa nær, mindsk Fordringen, saa ville vi leve et skjønt, et riigt, et betydningsfuldt Liv i Venskab og Glæde.« Og dersom Du giver efter for dette falske Venskabs Indskydelser, da skal Du blive elsket, blive priset for Din Kjerlighed. Men vil Du det ikke, vil Du hverken i at elske være en Forræder mod Gud eller mod Dig selv, eller mod de Andre, da maa Du finde Dig i at blive kaldet Selvkjerlig. Thi Din Overbeviisning, at det at elske sig selv i Sandhed er at elske Gud, det at elske et andet Menneske at hjælpe ham til at elske Gud, denne Din Overbeviisning skal Din Ven maaskee ikke bryde sig om. Han mærker vel, at Dit Liv, dersom det i Sandhed forholder sig til Guds-Fordringen, indeholder, selv om Du Intet siger, en Paamindelse, en Fordring til ham — denne er det han vil have bort. Lønnen derfor er Venskabet og det gode Navn af en Ven. I Verden har destoværre det Verdslige i den Grad Overhaand, at man, naar man taler om falsk Venskab, strax tænker paa et Bedrag i Forhold til jordiske Fordele, eller en Troløshed i Forhold til jordiske Goder. Og dette var vistnok ikke Din Vens Hensigt eller Mening. Han vilde kun bedrage Dig for Guds-Forholdet, og at Du, som Ven, var ham behjælpelig i at bedrage sig selv: saa vilde han i Bedraget trofast holde sammen med Dig for Liv og Død. Man taler om Verdens Falskhed og tænker derved strax paa, at den bedrager En i Henseende til jor-

diske Goder, skuffer Ens store Forventninger, spotter Ens dristige Planer; men at den, naar den i denne Henseende ærligt holder Alt, mere næsten end den har lovet, da just kan bedrage allerfarligst, denne dens farligste Falskhed tænker man sjeldnere paa, at Verden ved sit — oprigtige Venskab (thi det falske Venskab var jo naar den bedrog En for det Timelige) vil lære En at glemme Gud. Man taler om at forskrive sig til den Onde, og hvis man spørger, hvilke Fordele der da bydes til Vederlag, saa vil man nævne Magt, Ære, Lysters Tilfredsstillelse og Deslige. Men at man ved en saadan Forskrivelse tillige kan vinde at blive elsket af Menneskene, priset for sin Kjerlighed, det glemmer man at tale om og at tænke paa. Dog er dette Tilfældet — thi det Modsatte er og var jo Tilfældet, at De, som i Kjerlighed til Gud elskede Menneskene, bleve hadede i Verden. Som Verden ved at byde Magt og Vælde har villet friste et Menneske til at glemme Gud, og saa igjen behandlet det samme Menneske som et Udskud, fordi han bestod i Fristelsen: saaledes har Verden ogsaa fristende budet En sit Venskab, og igjen hadet ham, fordi han ikke vilde være dens Ven. Det Evige, Guds-Fordringen til Kjerligheden vil Verden ikke gjerne høre Noget om, endnu nødigere see det udtrykt i Livet. Men mon Verden derfor siger om sig selv, at den er selvkjerlig? Ingenlunde. Og hvad gjør saa Verden? Saa siger Verden om Den, som vil holde sig til Gud, at han er selvkjerlig. Den Udvei er gammel: at offre Een, naar alle de Andre kan have Fordeel deraf.

Deri er nemlig Gud og Verden enige, at Kjerlighed er Lovens Fylde, Forskjellen er, at Verden ved Loven forstaaer Noget, den selv hitter paa; og Den, som samtykker dette og holder sig det efterrettelig, han er kjerlig. Hvor Mangen har ikke en Piges Kjerlighed, guddommelig forstaaet, fordærvet, netop derved, at han, bedragen for sit Guds-Forhold, blev hende altfor tro, medens hun til Gjengjeld var uudtømmelig i Lovtaler over hans Kjerlighed? Hvor Mangen har ikke Slægt og Venner fordærvet, medens dog hans Fordærvethed var som var den ikke, thi nu blev han netop elsket og priset for sin Kjerlighed — af Slægt og Venner? Hvor Mangen har ikke en Samtid fordærvet, den Samtid, som til Vederlag forgudede hans kjerlige Sind, fordi den fik ham til at glemme Guds-Forholdet og forvandlet til Noget, man støiende kan stadse med, juble for, blødagtigt beundre, uden at fornemme nogen Paamindelse om det Høiere? Thi for at gjøre et andet og sandeligen alvorligt Spørgsmaal, og for tillige end ikke at pege paa det høieste Forbillede, men nøies med et ringere, der dog i den saakaldte

Christenhed destoværre er tilstrækkeligt nok, hvorfor mon
Oldtidens eenfoldige Vise, da han, af Selvkjerligheden og Ver
heden anklaget for Letsindighedens Domstol, dømt fra Livet
svarede sit Liv: hvorfor mon han sammenlignede sig med
»Bremse« i samme Øieblik, som han kaldte sig selv en guddon
lig Gave, og hvorfor mon han elskede Ynglinge saa høit?
ikke det Første, fo en Hedning kunde det, h
elsket Menneskene altsaa fordi han havde v
opvækkende og ikk aade ladet sig fortrylle af T
ligheden eller af n ikke af noget dvask eller hi
Sammenhold i Els), i Overeenskomst med A
med en Samtid, m at være den Selvkjerlige,
Drillende, hvem In fon ikke det Sidste, fordi
indsaae, at Yngling have en Modtagelighed for
Guddommelige, hvilken saa let tabes i Aarene, i Handel og Va
i Elskov og Venskab, i Underkastelse under en blot mennes
Dom og under Tidens Fordringer! Altsaa, fordi han ved det F
og ved »noget Guddommeligt« havde forhindret sin Kjerlighe
Menneskene fra at standse i Selvbedrag eller Sandsebedrag, al
fordi han, ved at holde sig selv nær til Fordringen, havde v
som en Fordring til Menneskene.

Dersom Du derfor paa nogen Maade, om end i mennes
Skrøbelighed, vil eftertragte at fuldkomme det apostoliske Ord
Kjerlighed er Lovens Fylde: da tag Dig iagt for Menneskene!
vel i den Forstand, at Du skulde lade være at elske dem?
hvilken Urimelighed, hvorledes skulde saa Din Kjerlighed k
blive Lovens Fylde! Men tag Dig iagt for, at det ikke bliver
vigtigere, at Du ansees for at elske dem, end at Du elsker
tag Dig iagt for, at det ikke er Dig vigtigere at blive elsket
Det, hvori I skulle elske hinanden; tag Dig iagt, at de ikke
narre Dig det Høieste, fordi Du ikke kan taale at blive k
selvkjerlig! Beraab Dig heller ikke, for at bevise Din Kjerli
paa Menneskenes Dom om Dig; thi Menneskenes Dom har
forsaavidt Gyldighed, som den stemmer med Guds-Fordring
andet Fald ere Menneskene blot Dine Medskyldige! Lær tillig
glem aldrig Lærdommen, dette Veemodige, som er Jordlivets
hed, at al Kjerlighed mellem Menneske og Menneske hverken

»en Bremse«] Platons Apologi Kap. 18, smlgn. Efterl. Pap. 18
S. 354. »noget Guddommeligt« den indre Stemme, som han om
Platons Apologi Kap. 19.

eller skal være fuldkommen lykkelig, aldrig tør være fuldkommen tryg! Thi, guddommelig forstaaet, har selv den lykkeligste Kjerlighed mellem Menneske og Menneske endnu een Fare, som den blot menneskelige Opfattelse af Kjerlighed ikke tænker paa, den Fare, at den jordiske Kjerlighed kunde blive for hæftig, saa Guds-Forholdet forstyrredes, den Fare, at Guds-Forholdet, naar der menneskeligt talt er idel Fred og ingen Fare end ikke at øine, kan kræve selve denne den lykkeligste Kjerlighed som Offer. Og af denne Fares Mulighed følger, at Du, selv i det lykkeligste Kjerligheds-Forhold, altid maa vaage bekymret, skjøndt dette jo ikke er Bekymringen, at Du skulde blive træt af den Elskede eller den Elskede af Dig, men bekymret for, at I skulle glemme Gud, eller den Elskede gjøre det, eller Du selv. Og af denne Fares Mulighed følger, for at minde om Indledningen til denne Overveielse, hvor vanskeligt det, christelig forstaaet, maa være at love Kjerlighed, naar det at holde kan betyde at skulle være hadet af den Elskede. Kun Gud, der jo, som udviklet blev, ogsaa er Kjerlighedens eneste, sande Gjenstand, er det altid lykkeligt, altid saligt at elske; Du skal ikke vaage i Bekymring, men kun vaage i Tilbedelse.

Kjerlighed er Lovens Fylde. Men Loven er de uudtømmelige Bestemmelsers Mængde, hvorledes skulle vi da blive færdige med at tale derom? Saa lad os samle det Mangfoldige paa det Afgjørende. Lovens Fordring maa nemlig være en dobbelt, deels en Fordring til Inderlighed, og deels en Fordring til Vedvarenhed.

Hvilken er nu den fordrede Inderlighed? Den blot menneskelige Opfattelse af Kjerlighed fordrer ogsaa Inderlighed, Hengivenhed, Opoffrelse, men bestemmer den blot menneskeligt. Inderlighedens Hengivenhed er: med enhver Opoffrelse at fyldestgjøre den Elskedes (Gjenstandens) Forestilling om hvad Kjerlighed er, eller dog paa eget Ansvar at ville vove at afgjøre, hvad Kjerlighed er. Men guddommeligt forstaaet er, det at elske sig selv at elske Gud, og det i Sandhed at elske et andet Menneske at være ham behjælpelig til eller i at elske Gud. Her er altsaa Inderligheden ikke bestemt blot ved Kjerligheds-Forholdet, men ved Guds-Forholdet. Den fordrede Inderlighed er da Selvfornegtelsens, som nærmere bestemmes ikke i Forhold til den Elskedes (Gjenstandens) Forestilling om Kjerlighed, men i Forhold til at hjælpe den Elskede til at elske Gud. Deraf følger, at Kjerligheds-Forholdet som saadant kan være det Offer, der fordres. — Kjerlighedens Inderlig-

hed maa være opoffrende, og altsaa uden at fordre nogen Løn. Den reent menneskelige Opfattelse af Kjerlighed lærer ogsaa, at Kjerligheden ingen Løn fordrer — kun vil den være elsket, som var dette ingen Løn, som bliver det hele Forhold dog saa ikke indenfor Bestemmelsen af Forholdet mellem Menneske og Menneske. Men den christelige Kjerligheds Inderlighed er villig, til Løn for sin Kjerlighed at være hadet af den Elskede (Gjenstanden). Dette viser, at denne Inderligh[ed] reent Guds-Forhold, den har ingen Løn, end ikke den [elsket]: saaledes tilhører den ganske Gud, eller Menn[eske] ganske Gud. Den Selvfornegtelse, den Selvbeherskel[se] poffrelse, som dog kun er en Omsætning indenfor Timelighed[en] lenfor Menneskelighedens Synskreds, er ikke den christelige i Sa[nd]hed, er som en Spøg i Sammenligning med den christelige Alv[orlighed], er som et første Tilløb til den christelige Afgjorthed. Man vil offre Dette eller Hiint og Alt, men man haaber dog paa at blive forstaaet, og derved at blive i Meningens Sammenhæng med Menneskene, som da maae anerkjende og glæde sig ved Ens Opoffrelser; man vil forlade Alt, men man mener dog ikke dermed at skulle blive forladt af Sproget og Menneskenes Forstaaelse. Opoffrelsens Bevægelse bliver da en tilsyneladende, den gjør Mine til at forlade Verden, men bliver dog indenfor Verden. Vi ville ingenlunde nedsætte dette, o, selv denne blot menneskelige Opoffrelse findes maaskee sjeldent nok. Men, christeligt forstaaet, maae vi sige den bliver staaende paa Halvveien. Den bestiger et høit Sted, thi menneskeligt talt staaer jo Opoffrelse høit, den kaster Alt fra sig for at bestige dette ophøiede Sted, hvis Høide Beundringen opdager, medens Opoffrelsen seer, at den er seet. Men at staae paa dette ophøiede Sted (thi sandeligen, Opoffrelse er Ophøiethed) anklaget, foragtet, hadet, bespottet værre næsten end den Nedrigste blandt de Nedrige, altsaa, overmenneskeligt anstrænget for at naae det ophøiede Sted at staae paa det ophøiede Sted saaledes, at det forekommer Alle, som stod man paa Foragtethedens laveste Sted: dette er christeligt forstaaet Opoffrelse, og det er tillige, menneskelig forstaaet, Afsindighed. Kun Een seer det sande Sammenhæng, og han beundrer ikke; thi Gud i Himlene beundrer ikke noget Menneske. Tvertimod, medens den sande Opoffrelse kun har eet eneste Tilhold: Gud, saa er den dog igjen som forladt af Gud, thi den forstaaer for Gud, at den slet ingen Fortjeneste har, men forstaaer tillige menneskeligt, at den ved kun at offre det Halve af hvad den offrede, vilde blive forstaaet af Menneskene, elsket, beundret, og dog i en vis Forstand for Gud betyde det Samme som den sande Opoffrelse, thi for Gud

ar ingen, ingen Opoffrelse Fortjeneste. Dette er christelig for-
aaet Opoffrelse og er tillige menneskelig forstaaet Afsindighed.
ette er christelig forstaaet at elske; dersom det er saa, at det
elske er den høieste Lykke, er dette jo den tungeste Lidelse,
dersom da det at forholde sig til Gud ikke var den høieste
ilighed!

Den anden Lovens Fordring er til Kjerlighedens Vedvaren i
idens Længde. Denne Fordring gjør den blot menneskelige Op-
ttelse af Kjerligheden ogsaa, dog er, christeligt forstaaet, Fordrin-
:n en anden, da jo den fordrede Inderlighed er en anden. For-
ringen til Vedvaren i Tiden er, at Kjerlighedens samme Inderlighed
:al bevares i Tidens Længde, hvilket forsaavidt i en vis Forstand
· et nyt Udtryk for Inderligheden. Saasnart Du mener, at Du i
in Kjerlighed har gjort nok, eller elsket længe nok, og nu maa
ırdre Noget af den Anden, saa opdager Du jo derved, at Din
jerlighed er ifærd med at blive en Fordring, som var der, hvor
poffrende og hengiven Din Kjerlighed end er, dog en Grændse,
vor den maatte vise sig i Grunden at være en Fordring — men
jerlighed er Lovens Fylde. Thi det er intet stort Selvfornegtel-
:ns Øieblik, hvorom vi tale; Loven fordrer jo den samme Inder-
ghed i Tidens Længde. I Tidens Længde! Men er det ikke
gesom at forvride et Menneskes Sjel og en Selvmodsigelse i For-
ringen, paa eengang at gjøre Fordringen i saa forskjellig Retning,
Retning af Længde og i Retning af Dybde. See, Pilen flyver
urtigt gjennem Luften i Længden, men hvis den paa samme Tid
kulde bore sig ned i Jorden og dog vedblive at flyve med Pilens
art: ak, hvilken Fordring! See, i Begeistringens store Øieblik, da
væler det Evige, men naar saa Tiden begynder sin rastløse Travl-
ed, naar den bliver ved at gaae — da ikke at gaae med Tiden
a Begeistringen, men iilsomt at gaae med Tidens Hastighed, og
og langsomt med det Eviges Dvælen! At ligge paa sit Yderste
g naar et Menneske i Selvfornegtelse har maattet bringe det
ngeste Offer: til Løn for sin Kjerlighed at være hadet af dens
jenstand, da er han jo som Den, der ligger paa sit Yderste), og
a at have en Fremtid, et langt Liv for sig, skjøndt Alt er forbi,
ltsaa, paa eengang og i ethvert Øieblik liggende paa sit Yderste
skulle gaae opreist fremad: hvilken Fordring! At ligge ned er
lige det Modsatte af at gaae opreist, men at ligge paa sit Yderste
jo det meest afgjørende Udtryk for at ligge ned og altsaa den
ørst mulige Afstand fra Opreistheden. Har Du nogensinde seet
træt Vandrer, bærende en tung Byrde, at kæmpe med hvert
ridt for ikke at synke til Jorden: opreist holder han sig kun

med stor Møie, han kæmper for ikke at segne. Men at være segnet, at ligge ned, at ligge paa sit Yderste og saa at ile freidigt fremad med den Opreistes Gang: vidunderligt! Og dette kan Fordringen være, og være tillige til Vedholdenhed i Tidens Længde.

Ak, i Aandens Verden er der noget Bedragerisk, hvortil der intet Tilsvarende findes i den udvortes Verden. Vi sige saaledes, at Barnet maa lære at stave førend det kan lære at læse. Dette er nu eengang saa, en uomgaaelig Nødvendighed; det er aldrig hændt noget Barn, at det ved en Tilsyneladelse, et Sandsebedrag blev foranlediget til at indbilde sig, at det, længe førend det kunde stave, allerede kunde læse. Men i Aandens Forhold hvor forførerisk! Thi begynder ikke her Alt med Beslutningens, Forsættets, Løftets store Øieblik — hvor man jo læser saa flydende som den fuldendteste Forelæser den bedst indøvede Indenadslæsning. Og saa kommer først det Næste, saa skal man til det ganske Smaa, det reent Dagligdags, der slet ikke vil gjøre noget stort Indtryk eller vil hjælpe En ved det dristige Sammenhæng — ak, det er tvertimod som ved Stavningen, der river Ordene fra hinanden og i Stykker, saaledes er det jo i de lange, lange Timer, naar man ikke kan komme til Meningen og forgjeves venter paa Sammenhænget. At stride med sig selv i Selvfornegtelse, især hvis man skal seire, er anseet for den vanskeligste Strid; og at stride med Tiden, hvis man skulde seire ganske, er anseet for en Umulighed.

Den tungeste Byrde, der blev lagt paa et Menneske, (thi Syndens Byrde lagde han selv paa sig), er i en vis Forstand Tiden — sige vi ikke ogsaa, at den kan være dræbende lang! Og dog paa den anden Side hvilken formildende, hvilken lindrende, hvilken bestikkende Magt har ikke Tiden? Men dette Formildende, dette Bestikkende er jo en ny Fare. Hvis et Menneske gjorde sig skyldig i Noget — blot en Tid er gaaet, især hvis han i den synes at have gjort nogen Fremgang til det Bedre: hvor langt mildere forekommer Skylden ham! Men er dette vel saa? Er det da ogsaa saa, at naar den Tankeløse Øieblikket efter har glemt sin Skyld, saa er den glemt?

Siig saa om det er muligt at tale over dette Ord, at Kjerlighed er Lovens Fylde, uden mod sin Villie at dømme, hvis det dog kun er Ens Villie at dømme sig selv! Er der noget nøiagtigere Udtryk for, hvor uendeligt langt et Menneske er fra at opfylde Fordringen end dette, at Afstanden er saa stor, at han egentligen ikke engang kan beregne den, ikke kan gjøre Regn-

›p! Thi ikke blot forsømmes der dagligt saa meget, for tale om hvad der forskyldes, men naar saa nogen Tid er :r man end ikke istand til nøiagtigt at angive Skylden, n forekom En selv, fordi Tiden forandrer og formilder m om det Forbigangne — ak, men ingen Tid forandrer gen, Evighedens: at Kjerlighed er Lovens Fylde.

III.

Kjerlighed er Samvittighedens Sag.

1 Tim. 1, 5. Men Summen af Budet er Kjerlighed af et reent Hjerte, og af en god Samvittighed, og af en uskrømtet Tro.

Dersom man med eet eneste Ord skulde angive og betegne den Seier, Christendommen har vundet over Verden, eller endnu rigtigere den Seier, hvorved den har mere end overvundet Verden (da Christendommen jo aldrig har villet seire verdsligt), den Uendelighedens Forandring, som Christendommen tilsigter, hvorved i Sandhed Alt er blevet som det var og dog i Uendelighedens Forstand Alt nyt (thi Christendommen har aldrig været Ven af Nyheds-Kram) — saa veed jeg intet kortere, men heller intet mere afgjørende end dette: den har gjort ethvert menneskeligt Forhold mellem Menneske og Menneske til et Samvittigheds-Forhold. Christendommen har ikke villet styrte Regjeringer fra Thronen, for at sætte sig selv paa Thronen, den har i udvortes Forstand aldrig stridt om Pladsen i den Verden, af hvilken den ikke er, (thi i Hjertets Rum, hvis den der finder Plads, tager den dog ingen Plads i Verden), og dog har den uendeligt forandret alt Det, som den lod og som den lader bestaae. Som nemlig Blodet banker i hver

en Nerve, saaledes vil Christendommen med Samvittighedsforholdet gjennemtrænge Alt. Forandringen er ikke i det Udvortes, ikke i det Tilsyneladende, og dog er Forandringen uendelig; som hvis et Menneske, istedenfor Blod i sine Aarer havde hiin guddommelige Vædske, om hvilken Hedenskabet drømte — saaledes vil Christendommen indaande det evige Liv, det Guddommelige i Menneskeslægten. Derfor har man sagt, at de Christne var et Folk af Præster, og derfor kan man, naar man betænker Samvittighedsforholdet, sige, at det er et Folk af Konger. Thi tag det ringeste, det meest overseete Tjeneste-Menneske, tænk Dig hvad vi kalde en ret eenfoldig fattig stakkels Arbeidskone, der erhverver sit Udkomme ved det ringeste Arbeide: hun har, christeligt forstaaet, Lov til, ja vi bede hende ret indstændigt i Christendommens Navn, at hun vil gjøre det, hun har Lov til, medens hun udfører sit Arbeide, talende med sig selv og med Gud, hvad der ingenlunde sinker Arbeidet, hun har Lov til at sige »jeg gjør dette Arbeide for Daglønnen, men at jeg gjør det saa omhyggeligt som jeg gjør, det gjør jeg — for Samvittighedens Skyld.« Ak, verdsligt er der kun eet Menneske, eet eneste, der ingen anden Forpligtelse erkjender, end Samvittighedens: det er Kongen. Og dog har hiin ringe Kone, christelig forstaaet, Lov til, kongeligt, at sige til sig selv for Gud »jeg gjør det for Samvittighedens Skyld!« Bliver Konen misfornøiet, fordi intet Menneske vil høre paa denne Tale, saa viser det blot, at hun ikke er christeligt sindet, ellers synes jeg dog, at det kan være nok, at Gud har tilladt mig at tale saaledes med ham — begjerligt at forlange Yttrings-Frihed i denne Tjenseende er en stor Daarskab mod sig selv; thi der er visse Ting, og deriblandt i Særdeleshed Inderlighedens Hemmeligheder, som tabe ved at offentliggjøres, og som ere ganske tabte, naar Offentliggjørelsen er bleven En det vigtigste, ja der er Hemmeligheder, som i saa Fald ikke blot ere tabte men ligefrem blevne Meningsløshed. Christendommens guddommelige Mening er i Forbindelighed at sige til ethvert Menneske: »hav ikke travlt med at forandre Verdens Skikkelse, eller Dit Vilkaar, som hvis Du, for at give ved Exemplet, istedenfor at være en stakkels Arbeidskone, saaskee kunde drive det til at blive kaldet Madamme, o nei, tilegn Dig det Christelige, og da skal det vise Dig et Punkt udenfor Verden, ved Hjælp af dette skal Du bevæge Himmel og Jord, ja, Du

---

hiin guddommelige Vædske] ἰχώρ, smlgn. Homers Iliade 5, 340. et Folk af Præster osv.] 1. Pet. 2, 5. 9.

skal gjøre det endnu Vidunderligere, Du skal bevæge Himmel og Jord saa stille, saa let, at Ingen mærker det.«

Dette er Christendommens Undergjerning, vidunderligere end det at forvandle Vand til Viin, denne Undergjerning, i al Stilhed, uden noget Thronskifte, ja uden at en Haand rører sig, at gjøre ethvert Menneske guddommeligt forstaaet til en Konge, saa let, saa behændigt, saa vidunderligt. at Verden i en vis Forstand ikke behøver at faae det at vi[illegible]erden udenfor, der skal og bør Kongen være den Enest[illegible]er efter sin Samvittighed, men at adlyde — for Samv[illegible]yld skal være Enhver tilladt, ja det kan Ingen, Ing[illegible] Og der indenfor, der langt inde, hvor det Christel[illegible]mvittigheds-Forholdet, der er Alt forandret.

See, Verden gjør A[illegible]r at opnaae en lille Forandring, sætter Himmel og Jord i [illegible] for Ingenting, som Bjerget, der føder en Muus: Christendommen gjør i al Stilhed Uendelighedens Forandring som var det Ingenting, Det er saa stille, som intet Verdsligt kan være, saa stille som kun en Afdød og Inderligheden kan være; hvad er og Christendommen Andet end Inderlighed!

Saaledes forvandler Christendommen ethvert Forhold mellem Menneske og Menneske til et Samvittigheds-Forhold, saaledes ogsaa Kjerlighedens. Det er dette vi nu ville betragte, at, christelig forstaaet,

er Kjerlighed Samvittighedens Sag.

I de forelæste apostoliske Ord indeholdes der aabenbart et Dobbelt, først »Summen af Budet er Kjerlighed«. Dette have vi i den foregaaende Overveielse udviklet, idet vi dog knyttede Betragtningen til et andet Ord, at Kjerlighed er Lovens Fylde. Men dernæst er det indeholdt i vor Text: naar Kjerlighed skal være Summen af Budet, da maa den være af et reent Hjerte og af en god Samvittighed, og af en uskrømtet Tro. Dog vælge vi at samle Opmærksomheden paa den ene Bestemmelse, at Kjerlighed er Samvittighedens Sag, i hvilken ogsaa de tvende ere væsentligen indeholdte, og til hvilken de ere væsentligen at henføre.

At nu en bestemt Art af Kjerlighed christeligt er gjort til en Samvittigheds-Sag, er Enhver tilstrækkeligt bekjendt. Vi tale om Ægteskabet. Førend Kirkens Tjener forener de Tvende til det Samliv, der har været deres Hjerters Valg, hvorom han dog ikke spørger dem, spørger han dem først hver især: har De beraadført Dem med Gud og med Deres Samvittighed. Altsaa Kirkens Tjener henfører Kjerligheden til Samvittigheden, hvorfor han jo og taler paa

en Maade som Fremmed til dem, uden at bruge Fortrolighedens »Du«; han lægger de Tvende, hver især, paa Hjerte, at det er en Samvittigheds-Sag, han gjør et Hjertes-Anliggende til en Samvittigheds-Sag. Bestemtere og tydeligere kan dette dog vel ikke udtrykkes, og dog er der endnu et Udtryk for den samme Betragtning indeholdt i Spørgsmaalets Form, eller i at hver især spørges. At spørge — den Enkelte er det almindeligere Udtryk for Samvittigheds-Forholdet, og derfor er det netop ogsaa Christendommens væsentlige Betragtning af Menneskeslægten, først og fremmest at betragte alle disse Utallige hver for sig, hver især som den Enkelte.

Kirkens Tjener spørger altsaa de Tvende, hver især, om han har beraadført sig med Gud og med sin Samvittighed. Dette er den Uendelighedens Forandring, som i Christendommen foregaaer med Elskov. Den er, som alle Christendommens Forandringer, saa stilfærdig, saa skjult — fordi den kun tilhører det skjulte Menneskes Inderlighed, den stille Aands uforkrænkelige Væsen. Hvilke Afskyeligheder har Verden ikke seet i Forholdet mellem Mand og Qvinde, at hun, dyrisk næsten, var et ringeagtet Væsen i Sammenligning med Manden, et Væsen som af en anden Art; hvorledes er der ikke blevet kæmpet for verdsligt at indsætte Qvinden i lige Ret med Manden: men Christendommen gjør blot Uendelighedens Forandring og derfor i al Stilhed. Udvortes bliver paa en Maade det Gamle; thi Manden skal være Qvindens Herre, hun ham underdanig; men i Inderligheden er Alt forandret, forandret ved Hjælp af dette lille Spørgsmaal til Qvinden, om hun har beraadført sig med sin Samvittighed, at hun vil have denne Mand — til Herre, thi anderledes faaer hun ham ikke. Dog Samvittigheds Spørgsmaalet om Samvittigheds-Sagen gjør hende i Inderlighed for Gud aldeles lige med Manden. Hvad Christus sagde om sit Rige, at det ikke er af denne Verden, det gjelder om alt det Christelige. Som en høiere Tingenes Orden vil det overalt være tilstede, men ikke til at gribe paa; som en venlig Aand overalt omgiver de Kjere, følger hvert deres Fjed, men ikke kan peges paa: saaledes vil det Christelige være Fremmed i Livet, fordi det tilhører en anden Verden, fremmed i Verden, fordi det vil tilhøre det indvortes Menneske. Taabelige Mennesker have taabeligen travlt for i Christendommens Navn at gjøre det verdsligt aabenbart, at Qvinden indsættes i lige Rettigheder med Manden: Sligt har Christendommen aldrig forlangt eller ønsket. Den har gjort Alt for Qvinden, hvis hun christeligt vil nøies med det Christelige; vil hun ikke det, da vin-

der hun kun et maadeligt Vederlag, for hvad hun taber, i den Smule Udvorteshed, hun verdsligt kan tiltrodse sig.

Saaledes med Ægteskabet. Men fordi Christendommen ved Ægteskabet har gjort Elskov til en Samvittigheds-Sag, deraf synes endnu ikke at følge, at den overhovedet har gjort Kjerlighed til en Samvittigheds-Sag. Dog er Den, som er af anden Mening, i en Vildfarelse betræffende det Christelige. Christendommen har nemlig ikke undtagelsesviis gjort Elskov til Samvittigheds-Sag, men fordi den har gjort al Kjerlighed til Samvittighedens Sag, har den ogsaa gjort Elskov dertil. Og desuden, dersom nogen Art af Kjerlighed skulde være vanskelig at forvandle til en Samvittigheds-Sag, da vel Elskov, der er grundet i Drift og Tilbøielighed; thi Drift og Tilbøielighed synes netop at være sig selv nok for Afgjørelsen af det Spørgsmaal, om den er tilstede eller ikke, og synes forsaavidt at gjøre Indsigelse mod det Christelige, ligesom det Christelige mod den. Naar nemlig tvende Mennesker elske hinanden, hvad de jo selv bedst maae vide, og der ellers Intet er til Hinder for Foreningen, hvorfor da gjøre Vanskeligheder, som dog Christendommen gjør, ved at sige: nei, de maae først have svaret paa det Spørgsmaal, om de have beraadført sig med Gud og deres Samvittighed. Christendommen vil aldrig gjøre. Forandringer i det Udvortes, den vil hverken afskaffe Driften eller Tilbøieligheden, den vil blot gjøre Uendelighedens Forandring i det Indvortes.

Og Uendelighedens Forandring (hvilken er Indvorteshedens skjulte Menneske, der har Retningen indefter mod Guds-Forholdet og deri er forskjellig fra den Indvorteshed, der har Retningen ud efter) vil Christendommen overalt gjøre, derfor ogsaa forvandle al Kjerlighed til Samvittigheds-Sag. Derfor betragter man det Christelige urigtigt ved at mene, at det er en enkelt Art af Kjerlighed, det undtagelsesviis vil gjøre til Samvittigheds-Sag. Man kan overhovedet heller ikke gjøre noget Enkelt til en Samvittigheds-Sag; enten maa man gjøre Alt dertil, som Christendommen gjør, eller slet Intet. Det er med Samvittighedens inderlige Kraft til at udbrede sig, ligesom med Guds Allestedsnærværelse: man kan ikke indskrænke den til et enkelt Sted og sige, at Gud er allestedsnær værende paa dette enkelte Sted; thi det er netop at negte hans Allestedsnærværelse. Og saaledes ogsaa at indskrænke Samvittigheds-Forholdet til noget Enkelt er overhovedet at negte Samvittigheds-Forholdet.

Dersom vi ville tænke os et Begyndelsespunkt i Christendommens Lære om Kjerlighed (om det end er umuligt at fastholde et Begyndelsespunkt i et Kredsløb), saa kan man ikke sige, at Chri-

stendommen begynder med at gjøre Elskov til Samvittigheds-Sag, som havde dette Anliggende først og fremmest tildraget sig den Læres Opmærksomhed, der har ganske andet at tænke paa end at faae Folk gifte. Nei, Christendommen er begyndt fra Grunden og derfor med Aandens Lære om hvad Kjerlighed er. For at bestemme hvad Kjerlighed er, begynder den enten med Gud eller med Næsten, hvilken Lære om Kjerlighed er den væsentlige christelige, da man jo for i Kjerlighed at finde Næsten maa gaae ud fra Gud, og i Kjerlighed til Næsten maa finde Gud. Fra denne Grund-Betragtning bemægtiger Christendommen sig nu enhver Yttring af Kjerlighed, og er nidkjer paa sig selv. Man kan derfor lige saa godt sige, at det er Læren om Menneskets Guds-Forhold, der har gjort Elskov til en Samvittigheds-Sag, som at det er Læren om Kjerlighed til Næsten. Begge Dele er ligeligt den christelige Indsigelse mod Driftens og Tilbøielighedens Selvraadighed. Fordi Manden først og fremmest tilhører Gud, førend han tilhører noget Forhold, derfor maa der først spørges ham, om han har beraadført sig med Gud og med sin Samvittighed. Ligesaa med Qvinden. Og fordi Manden først og fremmest, selv i Forhold til den elskede Qvinde, er Næsten, og hun ham først og fremmest Næsten, derfor maa der spørges, om han og hun har beraadført sig med Samvittigheden. Christelig forstaaet er Ligheden mellem alle Mennesker for Gud, og i Læren om at elske Næsten er Ligheden mellem alle Mennesker for Gud. Man troer maaskee, at Kjerlighed til Næsten allerede er Noget, naar den er en afdanket Elskov, ak, Kjerlighed til Næsten er det Sidste og det Høieste, og skal derfor skaffes Plads foran i selve Forelskelsens første og høieste Øieblik.

Dette er det Christelige. Det er saa langt fra, at vi først skulle faae travlt for at finde den Elskede, at vi tvertimod i at elske den Elskede først skal elske Næsten. For Driften og Tilbøieligheden er dette vistnok en besynderlig afkølende Bagvendthed; men dog er det det Christelige og heller ikke mere afkølende end Aand er i Forhold til det Sandselige eller det Sandselig-Sjelelige, medens det forøvrigt netop er Aandens Egenskab at være brændende uden at blusse. Hustruen skal først og fremmest være Dig Næsten, det, at hun er Dig Din Hustrue, er saa en nærmere Bestemmelse af Eders særlige Forhold til hinanden. Men hvad der er det evig Tilgrundliggende maa ogsaa ligge til Grund i enhver Yttring af det Særlige.

Hvis dette ikke var saa, hvorledes skulde man da faae Plads for Læren om Kjerlighed til Næsten; og dog glemmer man det almindeligviis ganske. Man taler hedensk, uden selv ret at mærke

det, om Elskov og Venskab, indretter sit Liv i denne Henseende hedensk, og saa føier man lidt Christeligt til om at elske Næsten o: nogle andre Mennesker. Men Den, som ikke passer paa, at hans Hustrue er ham Næsten, og saa først Hustrue, han kommer aldrig til at elske Næsten, hvor mange Mennesker han end elsker; han har nemlig i Hustruen en Undtagelse. Denne Undtagelse vil han nu enten elske altfor [illegible] Livet igjennem, eller først altfor hidsigt og saa al[illegible]hi vistnok elskes Hustruen anderledes end Vennen, [illegible]nderledes end Næsten, men dette er ikke en væsent[illegible]hed, thi Grund-Ligheden ligger i Bestemmelsen Næ[illegible] med Næsten ligesom med Bestemmelsen »Menneske[illegible]f os er Menneske og er saa igjen det Forskjellige, han[illegible]; men det at være Menneske er Grundbestemmelsen. [illegible]i den Grad forsee sig paa Forskjelligheden, at han, [illegible]vermodigt, glemmer, at han er Menneske; intet Menneske er ved sin særlige Forskjellighed en Undtagelse fra det at være Menneske, men er Menneske og saa det han særligen er. Saaledes har Christendommen heller ikke Noget mod, at Manden elsker Hustruen særligen, men han maa aldrig elske hende saaledes særligen, at hun er Undtagelsen fra det at være Næsten, hvilket ethvert Menneske er; thi saa forvirrer han det Christelige: Hustruen bliver for ham ikke Næsten, og derved blive alle andre Mennesker ham heller ikke Næsten. Dersom der levede eet Menneske, som ved sin Forskjellighed var Undtagelse fra det at være Menneske, saa er det Begreb »Menneske« forvirret: Undtagelsen er ikke Menneske, og de andre Mennesker ere heller ikke Mennesker.

Man taler om, at en Mand elsker sin Hustrue samvittighedsfuldt, eller sin Ven, eller de Nærmeste; men man taler ofte saaledes, at det indeholder en stor Vildfarelse. Christendommen lærer, at Du skal elske ethvert Menneske, derfor ogsaa Hustruen og Vennen samvittighedsfuldt, det er jo en Samvittigheds-Sag. Naar man derimod saadan taler om at elske Hustrue og Ven samvittighedsfuldt, saa mener man i Almindelighed: i Splidagtighedens Forstand eller hvad der er det Samme i Sammenholdets Forstand at elske dem saaledes fortrinsviis, at man slet ikke har med andre Mennesker at gjøre. Men den Art Samvittighedsfuldhed er christelig forstaaet just Samvittighedsløshed. Man seer jo ogsaa, at det altsaa bliver Hustruen og Vennen, der skulle bestemme, om den udviste Kjerlighed er samvittighedsfuld. Heri ligger Usandheden, thi det er Gud, som ved sig selv og ved Hjælp af Mellembestemmelsen Næsten seer efter, om Kjerligheden til Hustrue og Ven er

samvittighedsfuld. Kun da er nemlig Din Kjerlighed en Samvittigheds-Sag; men dette er dog vel klart, at man i Sandhed kun kan være samvittighedsfuld i en Samvittigheds-Sag, thi ellers kunde man jo ogsaa tale om at være samvittighedsfuld i at hæle. Først maa Kjerligheden være bestemmet som Samvittigheds-Sag, førend der kan være Tale om at elske samvittighedsfuldt. Men Kjerlighed er først bestemmet som Samvittigheds-Sag, naar enten Gud eller Næsten er Mellembestemmelsen, altsaa ikke i Elskov og Venskab som saadan. Men er Kjerligheden, i Elskov og Venskab som saadan, ikke bestemmet som Samvittigheds-Sag, saa er den saakaldte Samvittighedsfuldhed netop betænkeligere og betænkeligere, jo fastere og fastere Sammenholdet er.

Det Christelige forholder sig nemlig ikke som en nærmere Bestemmelse i Forhold til hvad man i Hedenskabet og ellers har kaldet Kjerlighed, men er en Grundforandring; Christendommen er ikke kommen ind i Verden for at lære een eller anden Forandring i, hvorledes Du *særligen* skal elske Hustrue, Ven, men for at lære, hvorledes Du *almeen-menneskeligt* skal elske alle Mennesker. Og denne Forandring er det igjen, der christeligt forandrer Elskov og Venskab.

Man hører ogsaa stundom sige: det at spørge En om hans Elskov er et Samvittigheds-Spørgsmaal. Men ofte nok forstaaes dette ikke ganske rigtigt. Grunden hvorfor det er et Samvittigheds-Spørgsmaal er, fordi et Menneske i sin Elskov først og fremmest tilhører Gud. Derfor vredes heller Ingen, naar Præsten spørger, thi han spørger i Guds Navn. Men som oftest tænkes ikke herpaa, derimod kun paa, at Elskov er et saadant inderligt Anliggende, at enhver Trediemand er uvedkommende, enhver Trediemand — endogsaa Gud, hvilket, christeligt forstaaet, er Samvittighedsløshed. Dog er et Samvittigheds-Spørgsmaal overhovedet utænkeligt betræffende et Anliggende, i hvilket et Menneske ikke forholder sig til Gud; thi at forholde sig til Gud, er netop at have Samvittighed. Derfor kunde et Menneske heller ikke have Noget paa sin Samvittighed, dersom Gud ikke var til, thi Forholdet mellem den Enkelte og Gud, Guds-Forholdet er Samvittigheden, og derfor er det saa forfærdeligt at have end det Mindste paa sin Samvittighed, fordi man strax har Guds uendelige Tyngde med.

Kjerlighed er Samvittighedens Sag, og er saaledes ikke Driftens og Tilbøielighedens, eller Følelsens Sag, eller Forstands-Beregningens Sag.

Den verdslige eller blot menneskelige Betragtning kjender en Mængde Arter af Kjerlighed, og veed god Beskeed om hver enkelts

Forskjellighed og de enkeltes Forskjellighed fra hinanden indbyrdes, fordyber sig i denne Forskjellighedernes Forskjellighed, fordyber sig — hvis det ellers er muligt at fordybe sig i Retning af Overflade. Med Christendommen er det Omvendte Tilfældet. Den kjender egentligen blot een Art Kjerlighed, Aands-Kjerligheden, og beskæftiger sig ikke stort med at udpensle de Forskjelligheder, i hvilke denne grundfælles Kjerlighed kan aabenbare sig. Den hele Forskjel mellem forskjellige Arter af Kjerlighed er christeligt væsentligen afskaffet.

Den blot menneskelige Betragtning opfatter Kjerlighed enten blot reent umiddelbart som Drift, Tilbøielighed (Elskov), som Tilbøielighed (Venskab), som Følelse og Tilbøielighed med een eller anden forskjelliggjørende Tilsætning af Pligt, Natur-Forhold, Hævd o. s. v., eller som Noget, der skal eftertragtes og erhverves, fordi Forstanden indseer, at det at være elsket og afholdt, ligesom det at have Mennesker, man elsker og holder af, er et jordisk Gode. Alt dette beskæftiger Christendommen sig egentligen ikke med, hverken med den Art Umiddelbarhed, eller med den Art Beqvemmelighed. Christendommen lader det Alt staae ved Magt, have sin Betydning i det Udvortes; men paa samme Tid vil den ved sin Lære om Kjerlighed, der ikke er beregnet paa Beqvemmelighed, lade Uendelighedens Forandring foregaae i det Indvortes. Der er noget Vidunderligt og maaskee for Mangen noget Underligt, noget Ubegribeligt i, at det Christeliges evige Magt er saa ligegyldig ved Anerkjendelse i det Udvortes, noget Vidunderligt i, at dette just er Alvor, at Inderligheden saaledes netop for Alvorens Skyld leger fremmed i Verdsligheden. Der har jo derfor ogsaa været Tider i Christendommen, hvor man har meent, at det var fornødent at forraade Hemmeligheden og derved at skaffe det Christelige et verdsligt Udtryk i Verdsligheden. Saa vilde man afskaffe Ægteskabet og levede vistnok — skjult i Klosteret. Dog er Inderlighedens Skjul eller det skjulte Menneskes Inderlighed, som »bevarer Troens Hemmelighed« (1 Tim. 3, 9), et langt sikkrere Skjul. Klosterets Skjul i Skovens Eensomhed eller fjernt paa det utilgængelige Bjergs Top, og den stille Beboers Skjulested i Klosteret var derfor i Forhold til den sande christelige Inderlighed en Barnagtighed, ligesom naar Barnet skjuler sig — for at man skal komme og finde det. Klosterets skjulte Indsidder underrettede Verden om, at han havde skjult sig, det er, han havde, christelig forstaaet, ikke for Alvor skjult sig, men legede Skjul. Ved lignende Misforstaaelse af det Christelige, ved lignende Barnagtighed meente man saa, at det var christeligt at forraade Hemmeligheden, verds-

ligt at udtrykke det Christeliges Ligegyldighed for Venskab, for Familie-Forhold, for Fædrelandskjerlighed — hvilket dog er usandt, thi verdsligt er Christendommen ikke ligegyldig for Noget, den er tvertimod ene og alene aandelig bekymret for Alt. Dog, at udtrykke sin Ligegyldighed saaledes, at man er ivrig for, at de Vedkommende skulle faae det at vide, det er jo netop ikke at være ligegyldig. En saadan Ligegyldighed er, som naar En gaaer hen til en Anden og siger »jeg bryder mig ikke om Dig«, hvortil den Anden maatte svare »hvorfor uleiliger Du Dig da med at sige mig det«. Det var atter en Barnagtighed, det var paa en barnagtig Maade at være fornem af det Christelige. Men dertil er det Christelige for alvorligt, til at være fornemt. Det vil udvortes slet ingen Forandring frembringe i det Udvortes, det vil gribe dette, rense dette, hellige dette, og saaledes gjøre Alt nyt, medens dog Alt er gammelt. Den Christne maa gjerne gifte sig, gjerne elske sin Hustrue, især saaledes som han skal elske hende, gjerne have en Ven og elske sit Fødeland; men dog skal der i alt dette være en Grund-Forstaaelse mellem ham og Gud i det Christelige, og dette er Christendom. Thi Gud er ikke som et Menneske, det er ikke Gud magtpaaliggende at faae Syn for Sagen, for at han kan see, om hans Sag har seiret eller ikke; han seer i Løndom lige saa godt. Og det er saa langt fra, at Du skulde hjælpe Gud til at lære om, at det er ham, der skal hjælpe Dig til at lære om, saa Du vænnes fra det Verdslige, der vil have Syn for Sagen. Havde Christus følt nogen Trang til at faae Syn for Sagen, saa havde han vel slaaet til, tilkaldt de tolv Legioner Engle. Dette vilde han netop ikke, han irettesatte derimod Apostlene, som ønskede at faae Syn for Sagen, at de ikke vidste af hvilken Aand de talede, da de vilde have en Afgjørelse i det Udvortes. Afgjørelse i det Udvortes vil Christendommen netop ikke (uden forsaavidt den vil sætte eet eller andet Tegn, der er Verdsligheden til Forargelse som f. Ex. Sacramentets Tegn), den vil tvertimod paa Mangelen af denne prøve Troen i den Enkelte, prøve, om den Enkelte vil bevare og nøies med Troens Hemmelighed. Det Verdslige trænger altid paa Afgjørelse i det Udvortes, mistroisk troer det ellers ikke paa, at Afgjørelsen er til. Men denne Anledning til Mistroiskhed er netop Anfægtelsen, hvori Troen skal prøves. Verdsligt forstaaet vilde det ogsaa være langt sikkrere for at faae det afgjort og for at være ganske sikker paa, at der er en Gud

---

de tolv Legioner Engle] Matth. 26, 53.

til, at have et Billede af ham stillet op — saa kunde man da see, at han var til? eller at en Afgud var til? som dog heller ikke er til. Verdsligt vilde det ogsaa have været langt sikkrere, at Christus paa udvortes Maade, maaskee ved pragtfuldt Optog, havde søgt at vise, hvo han var, istedenfor at paatage sig en ringe Tjeners Skikkelse, uden engang at være paafaldende derved, saa han saae ganske ud som et andet M[illegible]g verdsligt aldeles forfeilede sin Opgave: men dette er jus[illegible]telsen, hvori Troen forsøges. Og saaledes ogsaa i Forh[illegible]christelige Opfattelse af Kjerlighed. Verdslig Misforst[illegible]r paa, for at faae det udtrykt i det Udvortes, at Kjer[illegible]eligt er Aands Kjerlighed — ak, men dette kan ikke [illegible]trykkes i nogen Udvorteshed, thi det er netop Indvor[illegible]n dette er Verdsligheden til Forargelse, som alt Chris[illegible]derfor ligesom det Modsatte, at Christendommen gjør et vilkaarligt udvortes Tegn til den eneste Afgjørelse i det Udvortes, som Vandet i Daaben. Verden er bestandig stik imod; der hvor Christendommen vil have Indvorteshed, der vil den verdslige Christenhed have Udvorteshed, og der hvor Christendommen vil have Udvorteshed, der vil den verdslige Christenhed have Indvorteshed, hvad der lader sig forklare af, at overalt, hvor det Christelige er, er Forargelsen stillet ved Siden af.

Dog kjender Christendommen kun een Art af Kjerlighed: Aands-Kjerlighed, men denne kan ligge til Grund for og være tilstede i enhver anden Yttring af Kjerlighed. Hvor forunderligt! Thi denne det christelige Livs Tanke har noget tilfælles med Dødens Tanke. Tænk Dig et Menneske, der paa eengang vilde samle Indtrykket af alle de Livets Forskjelligheder mellem Menneske og Menneske, som han havde seet, og da, idet han opregnede dette, vilde sige: »alle disse forskjellige Mennesker seer jeg, men jeg seer ikke Mennesket«. Ligesaa er det med den christelige Kjerlighed i Forhold til de forskjellige Arter af Kjerlighed, den er i dem alle, det vil sige, den kan være, men den christelige Kjerlighed selv kan Du ikke pege paa. Elskov kjender Du paa, at en Qvinde er den Elskede, Venskab paa Vennen, Kjerlighed til Fødelandet paa Gjenstanden; men den christelige Kjerlighed kan Du end ikke kjende paa, at den elsker Fjenden, thi dette kan ogsaa være en skjult Form af Forbittrelse, som hvis Nogen gjør det — for at samle gloende Kul paa hans Hoved; Du kan heller ikke kjende den paa, at den hader den Elskede, thi dette er Dig egentligen umuligt at see, naar Du ikke selv er den Paagjeldende, og Du veed det med Gud. Fra Guds Side hvilken Tillid i en vis

Forstand mod et Menneske, og hvilken Alvor! Vi Mennesker, vi passe paa, at have sikkre og tilforladelige Tegn, hvorpaa Kjerligheden kjendes. Men Gud og Christendommen har intet Kjendetegn — er dette ikke at have en stor, ja al mulig Tillid til Menneskene! Naar vi i Forhold til et Menneske give Afkald paa Tegn, hvorpaa hans Kjerlighed skal kjendes, da sige vi jo, at vi vise ham ubegrændset Tillid, at vi ville troe ham trods alle Tilsyneladelser. Men hvorfor troer Du, at Gud viser en saadan Tillid? Mon ikke, fordi han seer i Løndom? Hvilken Alvor!

Men D u seer aldrig, og aldrig har noget Menneske seet den christelige Kjerlighed, i samme Forstand som aldrig Nogen har seet »Mennesket«. Dog er »Mennesket« den væsentlige Bestemmelse, og dog er den christelige Kjerlighed den væsentlige Kjerlighed, som der, christeligt forstaaet, kun er een Art af Kjerlighed. Thi, for at gjentage, Christendommen har ikke forandret Noget i hvad Menneskene før have lært om at elske de Elskede, Vennen o. s. v., ikke føiet Lidt til, eller taget Noget bort, men forandret Alt, forandret hele Kjerligheden. Og kun forsaavidt der af denne Grund-Forandring følger en Indvorteshedens Forandring i Elskov og Venskab, kun forsaavidt har den forandret disse. Og dette har den gjort ved at gjøre al Kjerlighed til Samvittigheds-Sag, hvad der i Forhold til Elskov og Venskab o. s. v. lige saa meget kan betyde Lidenskabernes Afkølelse, som det betyder det evige Livs Inderlighed.

Kjerlighed er Samvittighedens Sag, og maa derfor være af et reent Hjerte og af en uskrømtet Tro.

»Et reent Hjerte«. I Almindelighed tale vi ellers om, at der til Kjerlighed eller for at hengive sig i Kjerlighed fordres et frit Hjerte. Dette Hjerte maa ikke tilhøre nogen Anden eller noget Andet, ja endog den Haand, som bortgiver det, maa være fri; thi det skal ikke være Haanden, der tager Hjertet med Magt og giver det bort, men det skal jo tvertimod være Hjertet, der bortgiver Haanden. Og dette Hjerte, frit som det er, skal saa finde hele Friheden i at bortgive sig — ikke den Fugl, Du slipper ud af Din Haand, ikke Pilen fra den slappede Buestreng, ikke den Green, der bøiedes, naar den atter finder sin Retning, Intet, Intet er saaledes frit, som det frie Hjerte, naar det frit giver sig hen. Thi Fuglen er dog kun fri, fordi Du slipper den, og Pilen farer dog kun frem, fordi den forlader Buestrengen, og Grenen reiser sig kun igjen, fordi Trykket ophører; men det frie Hjerte bliver ikke frit ved en Modstands Ophør, det var frit, det havde sin Frihed — og dog, det fandt sin Frihed. Skjønne Tanke, livsalige Frihed,

der finder hvad den har! — Dog jeg taler jo næsten som en Digter, hvilket ogsaa kan være tilladt, naar Hovedsagen ikke glemmes, naar det netop gjøres for at belyse denne — thi derfor bestræbe vi os at tale indyndende, hvis det var muligt, om hvad der er Menneskene i Almindelighed lifligt at høre, netop for at det ikke skal friste Nogen, som var det Mangel paa Sands eller Evne til at tale om dette, der afholdt os fra at tale derom eller fra udelukkende at tale derom [illegible]let Høieste, glemmende Hovedsagen: det Christelige.

Et reent Hjerte er ikke et i[illegible]ne Forstand frit Hjerte, eller det er det, som her ikke [illegible]Betragtning; thi et reent Hjerte er først og sidst et bund[illegible]te. Derfor er det ikke saa lysteligt at tale herom, [illegible]om Frihedens livsalige Selvfølelse og Selvfølelsens [illegible]rst i Hengivelsens Dristighed. Et bundet Hjerte, ja et i [illegible]ste Forstand bundet Hjerte, intet Skib, naar det ligger for alle Ankere, er saaledes bundet, som det Hjerte maa være, der skal være reent — dette Hjerte maa nemlig være bundet til Gud. Og ingen Konge, der bandt sig ved den haardeste Haandfæstning, og intet Menneske, der bandt sig ved den tungeste Forpligtelse, og ingen Dagleier, der bandt sig for hver Dag, og ingen Timelærer, der bandt sig for hver Time, er saaledes bunden; thi enhver Saadan kan dog sige, hvorvidt han er bunden, men til Gud maa Hjertet være bundet grændseløst, hvis det skal være reent. Og ingen Magt kan binde saaledes; thi Kongen kan døe fra Haandfæstningen, og Herren kan døe, saa Dagleierens Forpligtelse hører op, og Underviisningens Tid kan være forbi — men Gud døer ikke, og Baandet, som binder, brydes aldrig.

Saaledes bundet maa Hjertet være. Du, som brænder i Elskovens Lyst eller i Venskabets Higen, husk paa, at hvad Du taler om Frihed, det har Christendommen aldrig negtet; men dog maa først denne uendelige Bundethed være, hvis den Elskedes Hjerte og hvis Dit skal være reent! Altsaa først den uendelige Bundethed, og saa kan Talen om Friheden begynde. Der er et fremmed Ord, som meget bruges i Videnskaben, men endnu mere i Handel og Vandel, det høres saa ofte paa Gader og Stræder, i de Travles Kreds, i Forretningsmandens Mund, det er det Ord »Prioritet«: thi Videnskaben taler meget om Guds Prioritet, og Forretningsmændene tale om Prioriteter. Saa lad os benytte dette fremmede Ord for at udtrykke Tanken saaledes, som den sikkrest vil gjøre det rette Indtryk, lad os sige: Christendommen lærer, at Gud har første Prioritet. Ganske saaledes taler Videnskaben ikke om Guds Prioritet, den vil gjerne glemme, hvad Forretningsmæn-

dene veed om Prioriteter, at den er en Fordring. Gud har første Prioritet, og Alt, Alt, hvad et Menneske eier, er pantsat til Sikkerhed for denne Fordring. Naar Du husker dette, saa kan Du forresten, saa meget som Dig lyster, tale om Frihedens Lyst, o, men hvis Du virkeligen husker dette, da vil denne Lyst ikke friste Dig.

Det frie Hjerte har intet Hensyn, hensynsløst styrter det sig i Hengivelsens Lyst; men det uendeligt til Gud bundne Hjerte har eet uendeligt Hensyn, og ikke Den, der hvert Øieblik maa tage de mangfoldigste Hensyn, er saaledes bunden ved Hensynet, som det Hjerte, der uendeligt er bundet til Gud. Overalt hvor det er, eensomt med sig selv, eller udfyldt med Tanken om Andre, eller hos Andre, hvad det uendeligt bundne Hjerte end forøvrigt beskæftiger sig med, dette Hensyn har det altid hos sig. Du, der taler saa skjønt om, hvor meget den Elskede er for Dig eller Du for den Elskede, husk paa, at først maa dette Hensyn være for Din Sjel som for den Elskedes, hvis et reent Hjerte skal bortgives i Elskov! Dette Hensyn er det Første og det Sidste, fra dette Hensyn er der ingen Skilsmisse, uden Brøde og Synd.

Det frie Hjerte har ingen Historie; da det gav sig hen, fik det sin Kjerlighedens Historie, lykkelig eller ulykkelig. Men det uendeligt til Gud bundne Hjerte har Historie forinden og forstaaer derfor, at Elskov og Venskab kun er et Mellemspil, et Indlæg i denne den eneste Kjerlighedens Historie, den første og den sidste. Du, som veed at tale saa skjønt om Elskov og Venskab, hvis Du forstod, at dette dog kun er et meget lille Afsnit indenfor hiin evige Historie: hvor vilde Du fatte Dig kort i Forhold til Afsnittets Korthed! Du begynder Din Historie med Kjerlighedens Begynden og ender ved en Grav. Men hiin evige Kjerligheds-Historie er begyndt langt tidligere; den begyndte med Din Begyndelse, da Du blev til af Intet, og saasandt som Du ikke bliver til Intet, saasandt ender den ikke ved en Grav. Thi naar Dødens Leie er redet for Dig, naar Du er gaaet til Sengs for aldrig mere at staae op, og der kun ventes, at Du skal vende Dig om paa den anden Side for at døe, og Stilheden voxer omkring Dig, — naar da efterhaanden de Nærmere gaae bort, og Stilheden voxer, fordi kun de Nærmeste blive tilbage, medens Døden kommer Dig nærmere; naar saa de Nærmeste gaae sagte bort, og Stilheden voxer, fordi kun de Allernærmeste blive tilbage; og naar saa den Sidste har bøiet sig sidste Gang over Dig og vender sig til den anden Side, thi Du vender Dig nu til Dødens Side: der bliver dog endnu een tilbage paa hiin Side, han den Sidste ved Dødsleiet, han, der var den Første, Gud, den levende

Gud — dersom ellers Dit Hjerte var reent, hvad det kun blev ved at elske ham.

Saaledes maa der tales om det rene Hjerte og om Kjerlighed som Samvittighedens Sag. Er Elskov og jordisk Kjerlighed Livets Lyst, saa den Lykkelige med Sandhed siger »nu først lever jeg,« saa det er Livsens Lyst blot at høre den Elskende tale om sin Lykke, om Livet, det er, dets Lyst: hiin samvittighedsfulde Kjerlighed maa en Afdød tale om, er [illegible]d, der vel at mærke ikke blev kjed af Livet, men just vandt [illegible]hedens Livs-Lyst. Men det er en Afdød, der taler, ak, og de[illegible]ynes Mange saa afskrækkende, at de ikke driste sig til at høre [illegible]s glade Budskab, medens Alle gjerne ville høre Den tale, hvem [illegible] i fortrinlig Forstand sige om: han lever. Og dog maa der en A[illegible]ød til, og i det Øieblik, da de Medlevende glade tiljuble den Lyk[illegible]lige et »Leve«, da siger Evigheden: »døe«, hvis ellers Hjertet s[illegible] blive reent. Thi vistnok var der Den, som blev lykkelig, ubeskriveligt lykkelig eller ulykkelig ved at elske et Menneske; men reent blev aldrig noget Menneskes Hjerte, hvis det ikke blev det ved at elske Gud.

»En uskrømtet Tro«. Var der og vel nogen afskyeligere Sammensætning mulig end den, at elske — og Falskhed; dog det er jo en Umulighed, thi at elske i Falskhed er at hade. Og ikke blot gjelder dette om Falskhed, men den mindste Mangel af Oprigtighed er umulig at forene med det at elske. Saasnart der mangler nogen Oprigtighed, saa er der ogsaa noget Skjult, men i dette Skjulte skjuler den selviske Selvkjerlighed sig, og forsaavidt som den er i et Menneske, elsker han ikke. I Oprigtigheden fremstiller den Elskende sig for den Elskede; og intet Speil er saa nøiagtigt i at opfatte den mindste Ubetydelighed, som Oprigtigheden er det, naar den er den sande, eller naar der i de Elskende er den sande Troskab i at gjengive sig selv i Oprigtighedens Speil, som Elskoven holder dem imellem.

Men kan nu tvende Mennesker saaledes i Oprigtighed blive hinanden gjennemsigtige, er det noget Vilkaarligt, at Christendommen taler om en uskrømtet Tro i en anden Forstand, forsaavidt den derved forstaaer Oprigtighed for Gud? Er det ikke just nødvendigt, hvis tvende Mennesker skulle elske hinanden i uskrømtet Tro, at først Oprigtighed mod Gud maa gaae forud i hver Enkelt? Thi er det alene Skrømt, naar et Menneske bevidst bedrager Andre eller sig selv, mon ikke ogsaa Skrømt, naar et Menneske ikke kjender sig selv; og kan vel en Saadan love Kjerlighed af uskrømtet Tro, eller kan han — holde hvad han lover? ja det kan han vel, men hvis han ikke kan love, kan han saa holde, hvad han ikke

engang kan love? Og love Kjerlighed af uskrømtet Tro kan Den ikke, som ikke kjender sig selv.

Fortrolighedens Tanke indeholder i sig en Fordoblelse, og er denne: Den, til hvem et Menneske har det inderligste Forhold, altsaa det Forhold, der meest egnede sig til at være Gjenstand for den fortrolige Meddelelse eller for Meddelelse i Fortrolighed, kun til ham kan dette Menneske egentligen fortroe sig, eller have Fortrolighed, eller meddele sig i Fortrolighed. Men saaledes forholder jo Fortroligheden sig til sig selv, og saaledes bliver der, som det Væsentlige, i Fortrolighed et Uudsigeligt, istedenfor at man skulde troe, at Fortrolighed var Udsigelsen. Naar saaledes Hustruen menneskeligt talt til sin Mand har sit inderligste Forhold, saa kan hun vel i Fortrolighed til sine Forældre meddele Eet og Andet, men denne Fortrolighed er Fortrolighed om Fortrolighed. Hustruen vil derfor føle, at hun langtfra ikke kan fortroe dem Alt eller fortroe dem det saaledes, som hun fortroer det til sin Mand, til hvem hun har sit inderligste Forhold — men ogsaa sit fortroligste, og til hvem hun egentligen kun kan fortroe sig betræffende sit inderligste Forhold, hvilket er Forholdet til ham. Udvortes Anliggender og ligegyldige Ting kan man ikke, eller dog kun naragtigt og afsindigt, meddele i Fortrolighed; men see, idet Hustruen vilde meddele en Anden sit inderste Anliggende, Forholdet til sin Mand, indseer hun selv, at der kun er Een, hvem hun ganske kunde meddele dette i Fortrolighed, og denne Ene er den Samme som Den, til hvem og med hvem hun har Forholdet.

Til hvem har nu et Menneske sit inderligste Forhold, til hvem kan et Menneske have det inderligste Forhold, mon ikke til Gud? Men altsaa bliver al Fortrolighed mellem Menneske og Menneske tilsidst blot Fortrolighed om Fortrolighed. Kun Gud er Fortrolighed, ligesom han er Kjerlighed. Naar da tvende Mennesker i Oprigtighed love hinanden Tro, er dette saa at love hinanden Tro, naar de først, hver især, love og have lovet en Anden Tro? Og dog er paa den anden Side dette nødvendigt, hvis de, i christelig Forstand, skulle elske af uskrømtet Tro. Naar tvende Mennesker ganske fortroe sig til hinanden, er dette da ganske at fortroe sig til hinanden, naar de først, hver især, fortroe sig til en Tredie? Og dog er dette nødvendigt, hvis de ganske skulle fortroe sig til hinanden, selv om der i hver Enkelts Fortrolighed til Gud bliver det Uudsigelige, hvilket just er Tegn paa, at Forholdet til Gud er det inderligste, det fortroligste.

Hvor indbydende, hvor indyndende lyder Talen om tvende Elskendes Fortrolighed med hinanden, og dog er der Skrømt i

denne Tale som i denne Fortrolighed. Men naar der skal tales om Kjerlighed af en uskrømtet Tro, da maa en Afdød tale, og det lyder først som blev der sat Skilsmisse mellem de Tvende, der dog skjønt skulle forenes i det inderligste og det fortroligste Samliv. Ja, det er som en Skilsmisse, og dog er det Evighedens Fortrolighed, der sættes dem imellem. Mange, mange Gange ere Tvende blevne lykkelige i Fortrolighedens Forhold til hinanden, men aldrig har noget Menneske elsket af uskrømtet Tro uden ved Skilsmissens Fortrolighed med Gud, hvilken jo dog igjen er Guds Samtykke i de Elskendes Fortrolighed. — Kun da er Kjerlighed af et reent Hjerte og af en uskrømtet Tro, naar den er en Samvittigheds-Sag.

IV.

Vor Pligt at elske de Mennesker, vi see.

Joh. IV, 20. Dersom Nogen siger: jeg elsker Gud, og hader sin Broder, han er en Løgner; thi hvo, som ikke elsker sin Broder, som han haver seet, hvorledes kan han elske Gud, som han ikke haver seet?

Hvor dybt er dog Kjerlighedens Trang grundet i Menne-
ets Væsen! Den første Bemærkning, hvis vi saa tør sige, der
lev gjort om Mennesket, og som blev gjort af den Eneste, der i
ndhed kunde gjøre den, af Gud, og om det første Menneske,
lsiger just dette. Vi læse jo i den hellige Skrift: »Gud sagde,
t er ikke godt for Mennesket at være ene.« Saa blev Qvinden
gen af Mandens Side og given ham til Selskab — thi Kjerlig-
den og Samlivet tager først Noget fra et Menneske, inden den
ver. Til alle Tider har derfor Enhver, som tænkte dybere over
nneskets Væsen, erkjendt i ham denne Trang til Selskab. Hvor
e er det sagt og gjentaget og atter gjentaget, hvor ofte har man
abt Vee over den Eensomme eller skildret Eensomhedens Smerte

---

det er ikke godt for Mennesket at være ene] 1. Mos. 2, 18.

og Elendighed, hvor ofte har man, trættet i det fordærvede, det støiende, det forvirrende Samliv, ladet Tanken vandre ud til et eensomt Sted — for atter at lære at længes efter Selskab! Thi saaledes er man bestandigt vendt tilbage til hiin Guds, hiin den første Tanke om Mennesket. I den travle, myldrende Mængde, der som Selskab baade er for meget og for lidet, bliver Mennesket træt af Selskab; men Helbredelsen er ikke at gjøre den Opdagelse, at Guds Tanke dog var urigtig, o, nei Helbredelsen er just ganske forfra at lære det Første, at forstaae sig selv i at længes efter Selskab. Saa dybt er denne Trang grundet i Menneskets Væsen, at der, siden det første Menneskes Skabelse, ingen Forandring er foregaaet, ingen ny Opdagelse giort, men kun den ene og samme første Betragtning paa de forskjellige Maader bleven bekræftet, forskjelliggjort fra Slægt til Slægt. Udtrykket, i Fremstillingen, i Tankens Vendinger.

Saa dybt er denne Trang grundet i Menneskets Væsen; og saa væsentligen tilhører den det at være Menneske, at selv Han, der var Eet med Faderen, og i Kjerlighedens Samfund med Faderen og Aanden, at Han, der elskede hele Slægten, vor Herre Jesus Christus, dog menneskeligt følte denne Trang til at elske og at blive elsket af et enkelt Menneske. Vel er han Gud-Mennesket, og saaledes evig forskjellig fra ethvert Menneske, men han var jo dog tillige et sandt Menneske, forsøgt i alt Menneskeligt; og paa den anden Side det, at han oplevede dette, er netop Udtrykket for, at det væsentligen tilhører Mennesket. Han var et virkeligt Menneske og kan derfor have Deeltagelse med alt Menneskeligt: han var ikke en luftig Skikkelse, der vinkede i Skyen, uden at forstaae eller uden at ville forstaae, hvad der menneskeligt vederfares et Menneske. O, nei, han kunde ynkes over Mængden, som manglede Føde, og reent menneskeligt, han, som selv havde hungret i Ørkenen. Og saaledes kunde han ogsaa deeltage med Menneskene i denne Trang til at elske, og til at være elsket, deeltage reent menneskeligt. Vi læse dette beskrevet hos Evangelisten Johannes (21, 15 o. ff.) »Jesus siger til Simon Peder: Simon, Jonas Søn, elsker Du mig mere end disse. Peder siger til ham: ja, Herre, Du veed, at jeg elsker Dig.« Hvor rørende er ikke dette! Christus siger: elsker Du mig »mere end disse?«, det er jo som en Bøn om Kjerlighed, saaledes taler Den, hvem det er magtpaaliggende at være den meest Elskede. Peder indseer dette selv, og Misforholdet, liig hiint, da Christus skulde døbes af Johannes: derfor svarer Peder ikke blot »ja«, men tilføier »Herre, Du veed, at jeg elsker Dig.« Dette Svar angiver Misforholdet. Om nemlig

ellers et Menneske veed, at han er elsket, fordi han før har hørt det Ja, han saa gjerne vil høre og derfor atter ønsker at høre, om han veed det af Andet end af det blotte Ja, hvortil han dog atter vender tilbage begjerende at høre det: i en anden Forstand er det jo, at Christus kan siges at vide, at Peder elsker ham. Dog »siger Christus atter anden Gang til ham: Simon, Jonas Søn, elsker Du mig? Peder siger til ham: ja, Herre, Du veed, at jeg elsker Dig.« Hvad er der og Andet at svare, medens kun Misforholdet bliver tydeligere, fordi Spørgsmaalet gjøres anden Gang! »Christus siger tredie Gang til ham: Simon, Jonas Søn, elsker Du mig? Peder blev bedrøvet, fordi han sagde det tredie Gang til ham: elsker Du mig? og han sagde til ham: Herre, Du veed alle Ting, Du veed, at jeg elsker Dig.« Peder svarer ikke mere ja, ei heller henfører han Svaret til hvad Christus af Erfaring maatte vide om Petri Sindelag, »Du veed, at jeg elsker Dig,« han svarer »Du veed alle Ting, Du veed, at jeg elsker Dig.« Peder svarer altsaa ikke mere ja, han næsten gyser for Misforholdet, thi et Ja er jo som et virkeligt Svar paa et virkeligt Spørgsmaal, hvorved den Spørgende altsaa faaer Noget at vide eller faaer det vissere at vide, end han vidste det før. Men Den, der »veed alle Ting«, hvorledes kan han faae Noget at vide, eller ved en Andens Forsikkring faae Noget vissere at vide? Og dog, dersom han ikke kan dette, saa kan han heller ikke elske ganske menneskeligt, thi dette er just Kjerlighedens Gaade, at der ingen høiere Vished er end den Elskedes fornyede Forsikkring; menneskeligt forstaact er det, ubetinget at være vis paa at være elsket, ikke at elske, da det er at staae over Forholdet mellem Vennen og Vennen. Forfærdelige Modsigelse: at Den, der er Gud, elsker menneskeligt; thi at elske menneskeligt er jo at elske et enkelt Menneske og at ønske at være den af dette enkelte Menneske meest Elskede. See derfor blev Peder bedrøvet over; at Spørgsmaalet gjordes tredie Gang! Thi i Kjerlighedens lige Forhold mellem Menneske og Menneske, der er det en ny Glæde, at Spørgsmaalet gjøres tredie Gang, og en ny Glæde at svare tredie Gang, eller det for ofte gjentagne Spørgsmaal bedrøver, fordi det synes at røbe Mistillid; men naar Den, der veed Alt, spørger tredie Gang, altsaa finder det fornødent at spørge tredie Gang, saa maa dette vel være, fordi han, da han veed Alt, veed, at Kjerligheden ikke er stærk eller inderlig eller fyrig nok i Den, der spørges, han, der jo ogsaa fornegtede tre Gange. Af den Grund, har vel Peder tænkt, maa Herren finde Spørgsmaalet tredie Gang fornødent — thi ikke sandt, at det skulde være fordi Herren selv følte Trang til tredie Gang at høre

dette Ja, denne Tanke er over et Menneskes Kræfter; om den end tillades, den ligesom forbyder sig selv. O, men hvor menneskeligt! Han, der til' Ypperstepræsterne, som dømte ham fra Livet, han, som til Pilatus, der holdt hans Liv i sin Haand, ikke har eet Ord at svare — han spørger tre Gange, om han er elsket, ja han spørger, om Peder elsker ham — »mere end disse«!

Saa dybt er Kjerligheden grundet i Menneskets Væsen, saa væsentligen tilhører den Mennesket; og dog finde Menneskene saa ofte paa Udflugter for at unddrage sig — denne Salighed, altsaa de udfinde Bedrag — for at bedrage sig selv, eller for at gjøre sig selv ulykkelige. Snart er Udflugten klædt i Veemodets Skikkelse, man sukker over Menneskene og over sin Ulykke, Ingen at finde man kan elske; thi at sukke over Verden og over sin Ulykke er altid lettere end at slaae sig for sit Bryst og sukke over sig selv. Snart lyder Selvbedraget i Anklagens Form, man anklager Menneskene, at de ikke ere værd at elske — man »sukker mod« Menneskene; thi det er altid lettere at være Anklager, end at være Anklaget. Snart er Selvbedraget den stolte Selvtilfredshed, der mener forgjeves at søge, hvad der kunde være ham værd — thi det er altid lettere at bevise sin Fortrinlighed ved at være kræsen mod Alle, end at bevise den ved at være streng mod sig selv. Og dog, dog enes de Alle om, at dette er en Ulykke, og at dette Forhold er forkeert. Og hvad er det saa, der er forkeert, hvad Andet end deres Søgen og Vragen! Saadanne Mennesker mærke ikke, at deres Tale lyder som en Spot over dem selv, fordi det, ikke at kunne finde nogen Gjenstand for sin Kjerlighed blandt Menneskene, er at angive sig selv aldeles at mangle Kjerlighed. Thi er vel dette Kjerlighed at ville finde den uden for sig; jeg troede, dette var Kjerlighed, at bringe den med sig. Men Den, der bringer Kjerligheden med sig, idet han søger en Gjenstand for sin Kjerlighed (og ellers er det jo Usandhed, at han søger en Gjenstand — for sin Kjerlighed), han vil let, og i samme Grad som Kjerligheden i ham er større, lettere, finde Gjenstanden, og finde den at være saaledes, at den er elskelig; thi det at kunne elske et Menneske trods hans Svagheder og Feil og Ufuldkommenheder, er endnu ikke det Fuldkomne, men vel dette, at kunne finde ham elskelig trods og med hans Svagheder og Feil og Ufuldkommenheder. Lad os forstaae hinanden. Eet er det jo dog kræsent kun at ville spise den allerlækkreste og meest udsøgte

---

»sukker mod«] Jac. 5, 9.

Ret, naar den er kosteligst tilberedet, eller vel endog, selv naar saa er, kræsent at finde een eller anden Feil ved den; et Andet, ikke blot at kunne spise den tarveligere Ret, men at kunne finde denne tarveligere Ret at være den kosteligste, fordi Opgaven ikke sattes i at udvikle sin Kræsenhed, men i at omdanne sig selv og sin Smag. — Eller dersom der var tvende Kunstnere, og den Ene sagde »jeg har reist meget og seet mig meget om i Verden, men jeg har forgjeves søgt at finde et Menneske, som var værd at male, jeg har intet Ansigt fundet, der i den Grad var Skjønhedens fuldkomne Billede, at jeg kunde beslutte mig til at tegne det, i ethvert Ansigt har jeg seet een eller anden lille Feil, derfor søger jeg forgjeves« — var dette et Tegn paa, at denne Kunstner var den store Kunstner? Den anden Kunstner derimod sagde: »nu, jeg udgiver mig jo egentligen ikke for at være Kunstner, jeg har heller ikke gjort Reiser i Udlandet, men for at blive ved den lille Kreds af Mennesker, der er mine Nærmeste, da har jeg ikke fundet eet eneste Ansigt saa ubetydeligt eller saa feilfuldt, at jeg dog kunde afvinde det en skjønnere Side og opdage noget Forklaret i det; derfor er jeg glad ved den Kunst jeg øver, og som tilfredsstiller mig, uden at jeg gjør Fordring paa at være Kunstner« — var dette ikke et Tegn paa, at han just var Kunstneren, der, ved at bringe et vist Noget med sig, lige paa Stedet fandt, hvad den bereiste Kunstner ikke fandt noget Steds i Verden, maaskee fordi han ikke bragte et vist Noget med sig! Altsaa den anden af de Tvende var Kunstneren. Vilde det ikke ogsaa være sørgeligt, om hvad der er bestemt til at forskjønne Livet kun kunde være som en Forbandelse over det, saa »Kunsten« istedenfor at forskjønne os Livet kræsent blot opdagede, at Ingen af os var skjøn. Og endnu sørgeligere, tillige endnu mere forvirret, om Kjerligheden ogsaa blot skulde være til Forbandelse, fordi dens Fordring alene kunde gjøre det aabenbart, at Ingen af os var værd at elske, istedenfor at Kjerligheden jo just skulde kjendes derpaa, at den er kjerlig nok til at kunne finde noget Elskeligt hos os Alle, altsaa kjerlig nok til at kunne elske os Alle.

Det er en sørgelig Bagvendthed, som dog kun er altfor almindelig, idelig og idelig at tale om, hvorledes Kjerlighedens Gjenstand skal være, for at den kan være elskværdig, istedenfor at tale om, hvorledes Kjerligheden skal være for at den kan være Kjerlighed. Det er saa almindeligt ikke blot i det daglige Liv, o, men hvor ofte sees det ikke, at selv En, der kalder sig Digter, sætter hele sin Fortjeneste i den forfinede, blødagtige, fornemme Kræsenhed, der, i Forhold til det at elske, umenneskeligt veed at

vrage og vrage, antager det for sin Opgave, i denne Henseende at indvie Menneskene i alle Kræsenhedens afskyelige Hemmeligheder. At dog Nogen gider gjøre det, at dog Mange ere saa tilbøielige, saa nyfigne for at lære, det er, for at faae en Viden, som egentlig kun tjener til at forbittre dem selv og Andre Livet! Thi om hvor meget i Livet gjælder det dog ikke, at hvis man ikke havde faaet det at vide, saa havde man fundet det Alt skjønt eller dog skjønnere. Men naar man først er indviet i Kræsenhedens Besmittelse, hvor vanskeligt at vinde det [illegible]e, den Godmodighedens, den Kjerlighedens Medgift, som Gud i Virkeligheden har skjenket ethvert Menneske!

Men kan eller vil ingen Anden, saa vil altid en Apostel vide at lede os paa den rette Vei i denne Henseende, den rette Vei, som baade fører os til at gjøre Ret mod Andre og til at gjøre os selv lykkelige. Saa have vi valgt et Ord af Apostelen Johannes: »dersom Nogen siger: jeg elsker Gud, og hader sin Broder, han er en Løgner, thi hvo som ikke elsker sin Broder, som han haver seet, hvorledes kan han elske Gud, som han ikke haver seet?« Dette Ord ville vi gjøre til Gjenstand for Betragtningen, idet vi, glade ved Opgaven, vælge at tale om

den Pligt, at elske de Mennesker, vi see,

men ikke saaledes forstaaet, som var Talen om at elske alle de Mennesker vi see, thi dette er Kjerlighed til Næsten, hvilken tidligere er udviklet, derimod saaledes forstaaet, at Talen er om den Pligt, i Virkelighedens Verden at finde dem, vi særligen kunne elske, og i at elske dem at elske de Mennesker, vi see. Naar dette nemlig er Pligt, saa er Opgaven ikke: at finde den elskelige Gjenstand; men Opgaven er: at finde den nu engang givne eller valgte Gjenstand — elskelig, og at kunne vedblive at finde ham elskelig, hvorledes han end forandres.

Dog ville vi først gjøre os en lille Vanskelighed med Hensyn til de forelæste apostoliske Ord, en Vanskelighed, som jordisk Kløgt, maaskee endog indbildsk af sin Skarpsindighed, kunde hitte paa at gjøre, hvad enten den nu virkeligen er gjort eller ikke. Naar Apostelen siger: »hvo som ikke elsker sin Broder, han haver seet, hvorledes kan han elske Gud, som han ikke haver seet?«: da kunde en Klogtig indvende, at dette er en svigefuld Tanke-Vending; thi Broderen, som han haver seet, havde han netop derved forvisset sig om, ikke at være elskværdig, men hvorledes

skulde deraf (at han ikke elskede En, som han saae ikke fortjente at elskes) kunne sluttes, at der for ham derved var Noget til Hinder for at elske Gud, som han ikke haver seet. Og dog mener Apostelen, at der er Noget til Hinder for en Saadan i at elske Gud, skjøndt han ved det Ord »sin Broder« vistnok ikke taler særligen om et ganske bestemt enkelt Menneske, men overhovedet om det at elske Mennesker. Apostelen mener, at det er en guddommelig Paastand, der nedlægges mod Troværdigheden af et Menneskes Udsagn om at elske den Usynlige, naar det viser sig, at dette Menneske ikke elsker de Synlige, medens det jo just kunde synes saa sværmersk at ville udtrykke, at man ene elsker den Usynlige, ved ikke at elske nogen Synlig. Det er en guddommelig Paastand, der nedlægges mod menneskeligt Sværmerie i Forhold til at elske Gud, thi det er sværmerisk, selv om det ikke er hykkelsk, saaledes at ville elske den Usynlige. Sagen er ganske simpel. Mennesket skal begynde med at elske den Usynlige, Gud, thi herved skal han selv lære, hvad det er at elske; men det, at han saa virkeligen elsker den Usynlige, skal netop kjendes paa, at han elsker den Broder, han seer; jo mere han elsker den Usynlige, jo mere vil han elske de Mennesker, han seer. Ikke omvendt, at jo mere han vrager dem, han seer, desto mere elsker han den Usynlige; thi naar saa er, er Gud forvandlet til et uvirkeligt Noget, en Indbildning. Sligt kan derfor kun enten en Hykler og en Svigefuld falde paa, for at søge Udflugt, eller En, der forvansker Gud, som var Gud misundelig paa sig selv og paa det at være elsket, istedenfor, at den salige Gud er miskundelig, og derfor bestandigt ligesom viser fra sig selv sigende: »vil Du elske mig, saa elsk de Mennesker Du seer, hvad Du gjør mod dem, gjør Du mod mig.« Gud er for opheiet til ligefrem at kunne tage mod et Menneskes Kjerlighed, end sige til at kunne finde Behag i, hvad en Sværmer kan behage sig selv i. Naar Nogen om den Gave, hvormed han kunde hjælpe sine Forældre, siger, at den er »Korban«, det er bestemt for Gud, da er dette ikke Gud velbehageligt. Vil Du vise, at den er bestemt for Gud, saa giv den hen, men med Tanken om Gud. Vil Du vise, at Dit Liv er bestemt til at tjene Gud, saa lad det tjene Menneskene, bestandigt dog med Tanken om Gud. Gud er ikke saaledes Part i Tilværelsen, at han forlanger sin Deel for sig; han fordrer Alt, men idet Du bringer det, faaer Du strax, om jeg saa tør sige, Paategning paa, hvorhen det videre skal besørges;

Korban] Marc. 7, 11.

thi Gud fordrer Intet for sig, uagtet han fordrer Alt af Dig. — Saaledes fører Apostelens Ord, ret forstaaet, just til Talens Gjenstand.

Naar det er Pligt at elske de Mennesker, man seer, saa maa man først og fremmest opgive alle indbildte og overspændte Forestillinger om en Drømme-Verden, hvor Kjerlighedens Gjenstand skulde være at søge og at finde, det er, man maa vorde ædru, vinde Virkelighed og Sandhed ved at finde og forblive i Virkelighedens Verden, som den En anviste Opgave.

Den farligste af alle Udflugter i Henseende til det at elske er ene at ville elske det Usynlige eller Det, man ikke haver seet. Denne Udflugt er saa høitflyvende, at den ganske overflyver Virkeligheden, den er saa berusende, at den derfor let frister og let indbilder sig selv, at være den allerhøieste og fuldkomneste Art af Kjerlighed. Sjeldent falder det vistnok et Menneske ind, fræk at tale ilde om det at elske, desto almindeligere er derimod det Bedrag, ved hvilket Menneskene bedrage sig selv fra virkeligen at komme til at elske, netop fordi de tale for sværmerisk om det at elske og om Kjerlighed. Dette har en langt dybere Grund, end man tænker, ellers kunde heller ei den Forvirring have sat sig saa fast, som den har, den Forvirring, at Menneskene kalde det en Ulykke, som er en Skyld: ikke at finde nogen Gjenstand, hvorved de da yderligere forhindre sig selv i at finde den; thi indsaae de først, at det var deres Skyld, saa fandt de den vel. I Almindelighed har man den Forestilling om Kjerlighed, at den er Beundringens aabnede Øie, der søger Fortrin og Fuldkommenheder. Saa er det man klager, at man søger forgjeves. Vi ville ikke afgjøre, hvorvidt den Enkelte har Ret her eller ikke, om dog ikke Det, han søger, de elskelige Fortrin og Fuldkommenheder, er at finde, om han ikke forvexler Søgen med Kræsenhed. Nei, saaledes ville vi ikke stride, vi ville ikke stride inden for denne Forestilling om Kjerlighed, thi denne hele Forestilling er en Vildfarelse, da Kjerlighed snarere er Overbærelsens og Mildhedens lukkede Øie, der ikke seer Mangler og Ufuldkommenheder.

Men Forskjellen mellem disse tvende Forestillinger er meget væsentlig, der er en Verdens Forskjel, en Omvendthedens Forskjel. Kun den sidste Forestilling er Sandheden, den første er Vildfarelsen. Og en Vildfarelse standser som bekjendt aldrig af sig selv, den fører blot mere og mere vild, saa det bliver vanskeligere og vanskeligere at finde tilbage til Sandheden; thi Vildfarelsens Vei er let at finde, men at finde tilbage er saa vanskeligt — saaledes

fortælles der jo i Sagnet om hiint Vellystens Bjerg, der skal ligge etsteds paa Jorden, at Ingen, som fandt Veien derind, kunde finde Veien tilbage. Naar da et Menneske med den urigtige Forestilling om, hvad Kjerlighed er, gaaer ud i Verden, saa søger han, og søger, som han mener, for at finde Gjenstanden, men, som han mener, forgjeves. Dog forandrer han ikke Forestillingen, tvertimod, beriget med Kræsenhedens mangfoldige Viden søger han mere og mere kræsent, men, som han mener, forgjeves. Dog falder det ham ikke ind, at Feilen skulde ligge hos ham eller i den urigtige Forestilling, tvertimod, jo mere forfinet han bliver i sin Kræsenhed, desto større Tanker faaer han om sig selv og sin Forestillings Fuldkommenhed, — viser den ham ikke ogsaa tydeligt, hvor ufuldkomne Menneskene ere, og dette maa jo kun kunne opdages ved Hjælp af Fuldkommenheden! Imidlertid er han forvisset med sig selv om, at dette ikke er hans Skyld, at han ikke gjør det af nogen ond eller hadefuld Hensigt — han, som jo just søger Kjerligheden. Thi langt fra ham være, at opgive Kjerligheden, han, som jo saa levende føler, hvorledes hans Forestilling bliver mere og mere sværmerisk — hvad var vel ogsaa nogensinde mere sværmerisk end en Vildfarelse! Og Vildfarelsen har han ikke standset, ige det Modsatte, han har nu ved dens Hjælp svimlet sig ud — i t elske det Usynlige, et Luftsyn, som man ikke seer. Eller løber lette ikke ud paa Eet: at see et Luftsyn — og: ikke at see? Thi tag Luftsynet bort, saa seer Du Intet, det indrømmer Menneskets selv; men tag det at see bort, saa seer Du et Luftsyn, det glemmer Mennesket. Men som sagt, Kjerligheden vil han ikke opgive, ei heller tale ringe om den, han vil tale sværmerisk om den og bevare den — Kjerligheden til det Usynlige. Sørgelige Vildfarelse! Man siger om verdslig Ære og Magt, om Rigdom og Lykke, at den er Dunst, og dette er ogsaa saaledes; men at den stærkeste Magt i et Menneske, en Magt, som efter sin Bestemmelse ust er Intet mindre, da den er Liv og Kraft, at den forvandles il Dunst, og at den i disse Dunster Berusede stolt mener, at han ust har grebet det Høieste — han har jo ogsaa grebet Skyen og ndbildningen, hvilken altid flyver høit over Virkeligheden: see, let er forfærdeligt! Man advarer ellers fromt mod at spilde Guds aver; men hvilken Guds Gave er dog at sammenligne med Kjerigheden, som han nedlagde i et Menneskes Hjerte — ak, og saa t see den saaledes spildt! Thi Kløgten mener — daarligt, at man

---

hiint Vellystens Bjerg] Venusbjerget. smlgn. Efterl. Pap. 1847—49, S. 22.

spilder sin Kjerlighed, ved at elske de ufuldkomne, de svage Mennesker; jeg troede, at dette var at anvende sin Kjerlighed, at gjøre Brug af den. Men ingen Gjenstand at kunne finde, at spilde Kjerligheden paa at søge forgjeves, at spilde den i det tomme Rum ved at elske det Usynlige: det er sandeligen at spilde den.

Bliv derfor ædru, kom til Dig selv, forstaae, at Feilen ligger i Din Forestilling om Kjerlighed, at denne skulde være en Fordring, og herligst, naar [illegible] relsen ikke kunde betale den, ligesaa lidt — som Du kan [illegible] Din Adkomst til at indkræve denne Fordring. I samme Ø[illegible] ar Du forandret Forestillingen om Kjerlighed, at den er [illegible] lodsatte af en Fordring, er et Tilgodehavende, hvortil G[illegible] fo [illegible] ter Dig; i samme Øieblik har Du fundet Virkeligheden. — [illegible] er just Pligten, saaledes med lukket Øie (thi i Kjerlig[illegible] Du det jo for Svagheden og Skrøbeligheden og Ufu[illegible] den) at finde Virkeligheden, istedenfor med aabent Øie (ja, aabent eller stirrende som en Søvngængers) at oversee Virkeligheden. Det er Pligten, den første Betingelse, for at Du overhovedet kan komme til, i at elske at elske de Mennesker, Du seer. Betingelsen er, at finde Virkelighedens Fodfæste. Vildfarelse er altid svævende, deraf kommer det, at den stundom seer saa let og saa aandig ud, fordi den er saa luftig. Sandheden gjør faste, derfor stundom ogsaa besværlige, Trin; den staaer paa det Faste, og seer derfor stundom saa simpel ud. Det er ogsaa en betydelig Forandring: istedenfor at have en Fordring at indkræve at faae en Pligt at opfylde, istedenfor at overfare en Verden at tage ligesom en Verden paa sig, istedenfor hidsigt at ville søge Beundringens lystelige Frugt taalmodigt at skulle bære over med Mangler. Ak, hvilken Forandring! Og dog er det ved denne Forandring, at Kjerligheden bliver til, den Kjerlighed, som kan fuldkomme Pligten: i at elske at elske de Mennesker, vi see.

Naar det er Pligt i at elske at elske de Mennesker, man seer, da gjælder det om, at man i at elske det enkelte virkelige Menneske ikke underskyder en indbildt Forestilling om, hvorledes man mener eller kunde ønske, at dette Menneske skulde være. Den, som nemlig gjør det, han elsker dog ikke det Menneske, han seer, men igjen noget Usynligt, sin egen Forestilling eller andet Saadant.

Der er i Forhold til det at elske en Adfærd, som til Kjerligheden har en betænkelig Tilsætning af Tvetydighed og Kræsenhed. Eet er det jo at vrage og vrage og aldrig finde nogen Gjenstand for sin Kjerlighed, et Andet i at elske, hvad man selv kalder Gjenstanden for sin Kjerlighed, nøiagtigt og oprigtigt at fuldkomme

denne Pligt at elske, hvad man seer. Sandeligen, det er altid et Ønske værd og atter et Ønske værd, at Den, vi skulle elske, maa være i Besiddelse af de elskelige Fuldkommenheder; vi ønske det ikke blot for vor egen Skyld, men ogsaa for den Andens. Fremfor Alt er det værd at ønske og bede, at Den, vi elske, altid maatte handle og være saaledes, at vi ganske kunne billige og samtykke det. Men i Guds Navn, lad os ikke glemme, at dette ikke er vor Fortjeneste, om han er saaledes, endnu mindre vor Fortjeneste, at fordre det af ham — skulde der være Tale om nogen vor Fortjeneste, hvad dog er usømmeligt og usømmelig Tale i Forhold til Kjerlighed, saa vilde den jo netop være, at elske lige trofast og ømt.

Men der er en Kræsenhed, der bestandigt ligesom arbeider Kjerligheden imod og vil forhindre den i at elske hvad den seer, idet Kræsenheden, usikker i Blikket og dog i en anden Forstand saa nøieregnende, forflygtiger den virkelige Skikkelse, eller støder an mod den og nu underfundigt fordrer at see noget Andet. Der gives Mennesker, om hvilke man maa sige, at de ikke have vundet Skikkelse, at deres Virkelighed ikke har fastnet sig, fordi de ere i deres Inderste uenige med sig om, hvad de ere og hvad de ville være. Men man kan ogsaa ved den Maade, paa hvilken man seer, gjøre et andet Menneskes Skikkelse vaklende, eller uvirkelig, fordi Kjerligheden, som skulde elske det Menneske den seer, ikke ret kan beslutte sig, men snart vil have en Feil bort ved Gjenstanden og snart en Fuldkommenhed til, som var, om jeg saa tør sige, Kjøbet ikke endnu ganske afsluttet. Dog Den, som i at elske saaledes er tilbøielig til at være kræsen, han elsker ikke det Menneske han seer, og gjør sig let selv sin Kjerlighed modbydelig som besværlig for den Elskede.

Den Elskede, Vennen, er jo ogsaa i almindeligere Forstand et Menneske, og er som saadan til for os Andre, men for Dig skulde han væsentligen kun være til som den Elskede, hvis Du skal fuldkomme den Pligt at elske det Menneske, Du seer. Dersom der da er en Dobbelthed i Dit Forhold, saa han deels blot er Dig i almindeligere Forstand dette enkelte Menneske, deels særligen den Elskede, da elsker Du ikke det Menneske, Du seer. Det er snarere, som havde Du i den Forstand to Øren, at Du ikke som ellers hører Eet med begge, men hører Eet med det ene, et Andet med det andet. Du hører med det ene Øre, hvad han siger, og om det nu er viist og rigtigt og skarpsindigt og aandfuldt o. s. v., ak, og kun med det andet Øre hører Du, at det er den Elskedes Stemme. Du betragter ham med det ene Øie prøvende, forskende,

mønstrende, ak, og kun med det andet Øie seer Du, at han er den Elskede. O, men saaledes at dele, det er ikke at elske det Menneske, man seer. Er det ikke, som var der bestandigt en Tredie tilstede, selv naar de Tvende ere ene, en Tredie, der koldt prøver og vrager, en Tredie, der forstyrrer Inderligheden, en Tredie, der stundom dog vel maa gjøre den Paagjeldende modbydelig ved sig selv og sin Kjerlighed, at den er saaledes kræsen, en Tredie, der vilde ængste den Elskede, hvis han vidste, at denne Tredie er tilstede! Hvad betyder det ogsaa, at denne Tredie er tilstede? Betyder det, at hvis . . . hvis nu Dette eller Hiint ikke var efter Ønske, saa kunde Du ikke elske; betyder altsaa den Tredie Skilsmissen, Adskillelsen, saa altsaa Adskillelsens Tanke er med — i Fortroligheden, ak, ligesom naar i Hedenskabet, vanvittigt, det ødelæggende Væsen er taget med ind i Guddommens Enighed? Betyder denne Tredie, at Kjerlighedens-Forhold dog i en vis Forstand intet Forhold er, at Du staaer over Forholdet og prøver den Elskede? Betænker Du, at der i saa Fald prøves noget Andet, om Du virkeligen har Kjerlighed, eller rettere, at der er noget Andet afgjort, at Du egentligen ikke har Kjerlighed? Thi Livet har jo Prøver nok, og disse Prøver skulde just finde de Elskende, finde Ven og Ven forenede for at bestaae i Prøven. Men skal Prøven drages ind med i Forholdet, saa er der begaaet et Forræderie. Sandeligen, denne hemmelighedsfulde Indesluttethed er den farligste Art Troløshed; et saadant Menneske bryder ikke sin Tro, men han gjør det bestandigt svævende, om han er bunden ved sin Tro. Er det ikke Troløshed, naar Din Ven rækker Dig Haanden, og der da i Dit Haandtryk er et Ubestemt, som var det ham, der trykkede Din Haand, men det var tvivlsomt, om hvorvidt han i dette Øieblik svarede saaledes til Din Forestilling, at Du gjengjeldte det paa samme Maade? Er det at være i et Forhold, ligesom hvert Øieblik at begynde forfra paa at komme i Forholdet, er dette at elske det Menneske, Du seer, hvert Øieblik at see prøvende paa ham, som var det første Gang Du saae ham? Det er modbydeligt at see den Kræsne, som vrager al Mad, men det er ogsaa modbydeligt at see Den, som vel spiser den Mad, der velvilligt bydes ham, og dog i en vis Forstand ikke spiser, men ligesom bestandigt, om han dog bliver mæt, kun smager paa Maden, eller gjør sig Umage at smage en lækkrere Ret i sin Mund, medens han mættes ved den tarveligere.

Nei, skal et Menneske fuldkomme den Pligt i at elske at elske de Mennesker, han seer, da maa han ikke blot blandt de virkelige Mennesker finde dem, han elsker, men han maa udrydde al Tve-

tydighed og Kræsenhed i at elske dem, at han i Alvor og Sandhed elsker dem som de ere, i Alvor og Sandhed fatter Opgaven: at finde den nu engang givne eller valgte Gjenstand elskelig. Vi mene ikke hermed at anprise en barnagtig Forgabethed i den Elskedes Tilfældigheder, endnu mindre en kjælen Eftergivenhed paa urette Sted; langtfra, det Alvorlige ligger just i, at Forholdet selv vil med forenet Kraft kæmpe mod det Ufuldkomne, overvinde det Mangelfulde, fjerne det Ueensartede. Dette er Alvoren, det Kræsne er at gjøre Forholdet selv tvetydigt. Den Ene bliver ikke ved sin Svaghed eller ved sin Feil gjort fremmed for den Anden, men Foreningen betragter det Svagere som det Fremmede, hvilket er begge lige vigtigt at overvinde og fjerne. Det er ikke Dig, der paa Grund af den Elskedes Svaghed skal ligesom fjerne Dig fra ham eller gjøre Dit Forhold fjernere, tvertimod skal de Tvende holde desto fastere og inderligere sammen, for at fjerne Svagheden. Saasnart Forholdet gjøres tvetydigt, saa elsker Du ikke det Menneske Du seer, saa er det jo som fordrede Du noget Andet, for at kunne elske; naar derimod Feilen eller Svagheden gjør Forholdet inderligere, ikke som skulde nu Feilen fastholdes, men just for at overvinde den, saa elsker Du det Menneske, Du seer. Du seer Feilen; men det, at Dit Forhold saa bliver inderligere, det viser just, at Du elsker det Menneske, hos hvem Du dog seer Feilen eller Svagheden eller Ufuldkommenheden.

Som der gives hykkelske Taarer, en hykkelsk Sukken og Klagen over Verden, saaledes gives der ogsaa en hykkelsk Sorg over den Elskedes Svagheder og Ufuldkommenheder. Det er saa nemt og saa blødagtigt at ønske den Elskede i Besiddelse af alle mulige Fuldkommenheder, og naar der da mangler Noget, er det igjen saa nemt og saa blødagtigt at sukke og sørge og blive sig selv vigtig ved sin formentligen saa rene og saa dybe Sorg. Det er overhovedet en maaskee almindeligere Form af Vellystighed, selvisk at ville stadse med den Elskede eller Vennen, og at ville fortvivle over enhver Ubetydelighed. Men skulde det være at elske de Mennesker man seer? O, nei de Mennesker man seer, og altsaa saaledes ogsaa med os, naar Andre see os, de ere ikke saaledes fuldkomne; og dog er det saa ofte Tilfældet, at et Menneske i sig selv udvikler denne kjælne Skrøbelighed, der kun er beregnet paa at elske Fuldkommenhedernes fuldstændige Indbegreb; og dog, uagtet vi Mennesker alle ere ufuldkomne, seer man saa sjeldent den sunde, stærke, dygtige Kjerlighed, der er beregnet paa at elske de ufuldkomnere, det er, de Mennesker, vi see.

Naar det er Pligt i at elske at elske de Mennesker vi see, da er der ingen Grændse for Kjerligheden; skal Pligten fuldkommes, maa Kjerligheden være grændseløs, det er uforandret, hvorledes end Gjenstanden forandres.

Lad os tænke paa hvad der i Indledningen til denne Overveielse blev mindet om: Forholdet mellem Christus og Peder — mon dog vel Peder, især [illegible] hold til Christus, var som et Indbegreb af alle Fuldk[illegible]; og paa den anden Side, Christus kjendte dog vel [illegible] Lad os tale ganske menneskeligt om dette Forhold. [illegible] hvad det i Almindelighed er for ubetydelige og dog [illegible]geligt opsamlede og saa omhyggeligt gjemte Smaating[illegible] strax eller, hvad der er ligesaa sørgeligt, efter lang [illegible] give os Mennesker Anledning til at anklage den Ene [illegible]or Egennyttighed, Troløshed, Forræderie; Gud veed, hvor langt det som oftest er fra, at den Klagende gjør sig endog blot en ringe Anstrengelse for at sætte sig i den Anklagedes Sted, at Dommen, den strenge, den skaanselsløse, ikke maatte være en overilet Dom, men idetmindste forsaavidt betænksom, at den med Bestemthed veed, hvorom den dømmer: Gud veed, hvor ofte man seer dette sørgelige Syn, hvorledes Lidenskaben strax udruster selv den maaskee ellers Indskrænkede, naar han formeentligen er en Forurettet, med en Skarpsindighed, som er forbausende, og derimod hvorledes den slaaer selv den maaskee ellers Indsigtsfulde, naar han formeentligen er en Forurettet, med Dumhed i Forhold til enhver formildende, undskyldende, retfærdiggjørende Opfattelse af Uretten, fordi den krænkede Lidenskab behager sig selv i at være forblindet skarpsindig: men dette ville vi jo dog alle være enige om, at dersom der i et Forhold mellem tvende Venner hændte hvad der hændte Christus med Peder, da var der sandeligen Grund nok til at bryde — med en saadan Forræder. Dersom Dit Liv var bragt i den yderste Afgjørelse, og Du havde en Ven, der af egen Drift høit og dyrt tilsvoer Dig Troskab, ja at ville vove Liv og Blod for Dig, og han da i Farens Øieblik end ikke udeblev (det havde dog næsten været mere tilgiveligt), nei han kom, han var tilstede, men han rørte ikke en Haand, han stod rolig og saae til, dog nei han stod ikke rolig. hans eneste Tanke var at frelse sig selv, og paa ethvert Vilkaar, han end ikke greb Flugten (det havde dog næsten været mere tilgiveligt), nei han blev staaende som — Tilskuer, hvad han sikkrede sig at kunne være — ved at fornegte Dig: hvad saa? Vi ville endnu ikke lade Eftersætningen følge, lad os kun ret levende

fremstille Forholdet og tale ganske menneskeligt derom. Altsaa, Du stod anklaget af Dine Fjender, dømt af Dine Fjender, det var bogstavelig Sandhed, at Du stod overalt omgiven af Fjender. De Mægtige, som dog maaskee kunde have forstaaet Dig, de havde forhærdet sig mod Dig, de hadede Dig. Derfor stod Du nu anklaget og dømt — medens en forblindet, rasende Mængde hylede Forhaanelser mod Dig, vanvittigt endog jublende ved Tanken om, at Dit Blod skulde komme over dem og deres Børn. Og dette behagede de Mægtige, som ellers selv saa dybt foragtede Mængden, det behagede dem, fordi det tilfredsstillede deres Had, at det var dyrisk Vildhed og den laveste Usselhed, der i Dig havde fundet sit Rov og sit Bytte. Du havde forligt Dig med Din Skjebne, forstaaet Dig i, at der ikke var eet eneste Ord at sige, da Forhaanelsen blot søgte Anledning, saa det høimodige Ord om Din Uskyldighed vilde give Forhaanelsen ny Anledning som var det Trods, saa det klareste Beviis for Din Retfærdighed vilde forbittre og gjøre Forhaanelsen endnu mere rasende, saa et Smertens Udbrud kun vilde give Forhaanelsen ny Anledning som var det Feighed. Saaledes stod Du udstødt af det menneskelige Samfund, og dog ikke udstødt, Du stod jo omgiven af Mennesker nok, men Ingen af dem Alle saae i Dig et Menneske, om de dog i en anden Forstand i Dig saae et Menneske, thi et Dyr vilde de ikke have behandlet saa umenneskeligt. O, Rædsel, forfærdeligere end om Du var falden mellem vilde Dyr; thi mon vel selv de blodtørstigste Rovdyrs vilde, natlige Hyl er saa rædsomt som en rasende Mængdes Umenneskelighed, mon vel i Flokken det ene Rovdyr kan hidse det andet til en større Vildhed end den for hver enkelt naturlige, saaledes som i den angerløse Mængde det ene Menneske kan hidse det andet til mere end dyrisk Blodtørst og Vildhed, mon vel selv det blodtørstigste Rovdyrs skumle eller gnistrende Blik har denne det Ondes Brand, som optændes i den Enkeltes Øie, naar han hidset og hidsende raser med i den vilde Mængde! Saaledes stod Du anklaget, dømt, forhaanet; forgjæves søgte Du at opdage en Skikkelse, der dog lignede et Menneske, end sige et velvilligt Ansigt, som Dit Øie kunde hvile sig paa — da saae Du ham, Din Ven, men han fornegtede Dig; og Forhaanelsen, der havde lydt høirøstet nok, lød nu som om Echo hundrede Gange forøgede den! Dersom Dette var skeet Dig, ikke sandt, da vilde Du allerede ansee det for høimodigt af Dig, om Du, istedenfor at tænke paa Hevn, vendte Dit Øie bort fra ham og sagde ved Dig selv: »jeg gider ikke see den Forræder for mine Øine«! — Hvor anderledes handlede Christus! Han vendte ikke sit Øie bort fra

ham for ligesom at blive uvidende om, at Peder var til, han sagde ikke, jeg vil ikke see den Forræder, han lod ham ikke skjøtte sig selv, nei, han »saae paa ham«, han indhentede ham strax med et Blik, havde det været muligt, visseligen han havde ikke undladt at tale til ham. Og hvorledes saae Christus paa Peder? Var dette Blik frastødende, var det som et Blik til Afskeed? O, nei, det var som naar Moderen seer Barnet ved dets egen Uforsigtighed i Fare, og nu, da hun ikke kan komme til at gribe Barnet, indhenter det med sit vel bebreidende men ogsaa frelsende Blik. Altsaa Peder var i Fare? Ak, hvo kan ikke indsee det: hvor tungt for et Menneske at have fornegtet sin Ven! Men den forurettede Ven kan i Vredens Lidenskab ikke see, at den Fornegtende er i Fare. Dog han, der kaldes Verdens Frelser, han saae altid klart, hvor Faren var, at det var Peder, som var i Fare, Peder, som skulde og maatte frelses. Verdens Frelser saae ikke feil og saae sin Sag tabt, hvis Peder ikke ilede med at hjælpe ham, men han saae Peder tabt, hvis han ikke ilede med at frelse Peder. Mon der lever eller har levet noget eneste Menneske, som ikke kan forstaae dette, der er saa klart og saa indlysende, og dog er Christus den Eneste, som saae dette i Afgjørelsens Øieblik, da han selv var den Anklagede, den Dømte, den Forhaanede, den Fornegtede. — Sjeldent forsøges et Menneske i en Afgjørelse paa Liv og Død, og sjeldent faaer altsaa et Menneske Anledning til saa yderligt at forsøge Venskabets Hengivenhed, men blot det i et vigtigere Øieblik at finde Frygtagtighed, Klogskab, hvor Du i Kraft af Venskabet var berettiget til at søge Mod og Besluttethed, at finde Tvetydighed, Tvesindethed, Undvigelse istedenfor Aabenhed, Bestemthed, Tilhold, blot det at finde Pjattethed istedenfor besindig Overskuelse: ak, hvor vanskeligt da, i Øieblikkets og i Lidenskabens Skynding strax at kunne forstaae, paa hvilken Side Faren er, hvilken af Vennerne der er meest i Fare, Du eller han, der saaledes lader Dig i Stikken; hvor vanskeligt da at elske det Menneske man seer — naar man seer ham saaledes forandret!

Vi ere nu vante til at prise Christi Forhold til Peder, lad os vel vogte paa, at denne Lovpriisning ikke er et Sandsebedrag, en Indbildning, fordi vi ikke formaae eller ikke ville anstrenge Tanken til at tænke os samtidige med Begivenheden, saa vi altsaa prise Christus og derimod, forsaavidt vi kunne blive samtidige med en lignende Begivenhed, handle og tænke ganske anderledes. Der er ingen Efterretning opbevaret angaaende de Samtidiges Opfattelse af Christi Forhold, men dersom Du træffer dem, disse Samtidige, saa spørg dem, og Du skal høre, at der i denne Anledning, som

næsten i Anledning af Alt hvad Christus gjorde, blev sagt: »den Daare; lad nu ogsaa hans Sag være nok saa fortvivlet tabt, dog ikke at have Kraft til at samle hele sin Styrke for sidste Gang i et eneste Blik, der kunde knuse denne Forræder!' Hvilken klynkende Svaghed! Er det at handle som en Mand!« Saaledes blev der dømt, og Forhaanelsen fik et nyt Udtryk. Eller der blev sagt af den Mægtige, som meente at overskue Forholdet: »ja, hvorfor søgte han sit Selskab med Syndere og Toldere, sine Tilhængere blandt den ringeste Deel af Folket, han skulde have sluttet sig til os, til de Fornemmes Synagoge, men nu faaer han Løn som forskyldt, nu, da det viser sig, hvad man kan stole paa den Art Mennesker. Dog som han altid har priisgivet sig selv, saa gjør han det da indtil det Sidste, han ikke engang forbittres over en saa lumpen Troløshed.« Eller der blev sagt af en Kløgtigere, som endog meente sig selv at være godmodig: »det, at Ypperstepræsterne have ladet ham gribe, det, at han, sværmerisk som han var, nu seer Alt tabt, det maa have svækket hans Forstand og brudt hans Mod, saa han ganske er sjunken sammen i en qvindagtig kraftesløs Mathed; deraf lader det sig forklare, at tilgive et saadant Forræderie, thi ingen Mand handler saaledes!« Ak, det er kun altfor sandt: ingen Mand handler saaledes. Netop derfor er vel ogsaa Christi Liv det eneste Tilfælde, hvor det er seet, at en Lærer, i det Øieblik hans Sag som hans Liv er tabt og Alt forspildt, forfærdeligst ved Disciplens Fornegtelse, at en Lærer, ved sit Blik, i det Nu og i denne Discipel vinder sin ivrigste Tilhænger, og saaledes for en stor Deel sin Sag, skjøndt det er skjult for Alle.

Christi Kjerlighed til Peder var saaledes grændseløs, han fuldkommede i at elske Peder det at elske det Menneske, man seer. Han sagde ikke »Peder maa først forandre sig og blive et andet Menneske, inden jeg kan elske ham igjen«, nei, lige omvendt, han sagde: »Peder er Peder, og jeg elsker ham; min Kjerlighed, dersom ellers Noget, skal just hjælpe ham til at blive et andet Menneske.« Han afbrød altsaa ikke Venskabet, for saa maaskee at begynde det igjen engang, naar Peder var bleven et andet Menneske; nei, han bevarede Venskabet uforandret og var just derved Peder behjælpelig i at blive et andet Menneske. Troer Du, at Peder uden dette Christi trofaste Venskab var bleven vunden igjen? Men det er saa nemt at være Ven, naar dette ikke betyder Andet end at fordre noget Bestemt af Vennen, og, naar Vennen ikke svarer til denne Fordring, saa lade Venskabet være forbi, indtil

det maaskee begynder igjen, naar han svarer til Fordringen. dette et Venskabs Forhold? Hvo er da nærmere til at hjælpe Feilende end Den, som kalder sig hans Ven, selv om Forseelse begaaes mod Vennen! Men Vennen unddrager sig, og siger (ja de er som var det en Trediemand der talte): naar han er blevet e andet Menneske, saa kan han maaskee atter blive min Ven. Og det er ikke langtfra, at vi Mennesker endog ansee en saadan Adfærd for høimodig. Men sandeligen, det er langtfra, at man om en saadan Ven kan sige, at han i at elske elsker det Menneske han seer.

Christi Kjerlighed var grændseløs, som den maa være det, naar dette skal fuldkommes: i at elske at elske det Menneske man seer. Dette er meget let at indsee. Hvor meget nemlig og hvorledes end et Menneske forandres, han forandres dog vel ikke saaledes, at han bliver usynlig. Er dette — Umulige — ikke Tilfældet, saa see vi ham jo, og Pligten er at elske det Menneske, man seer. I Almindelighed mener man, at naar et Menneske væsentligen har forandret sig til det Værre, han da er saaledes forandret, at man er fritagen fra at elske ham. Hvilken Forvirring i Sproget: at fritages — fra at elske, som var det en tvungen Sag, en Byrde man ønskede at kaste af sig! Men Christendommen spørger: kan Du da paa Grund af denne Forandring ikke mere see ham? Dertil maa Svaret blive: vistnok kan jeg see ham, jeg seer jo netop, at han ikke er mere værd at elske. Men seer Du det, saa seer Du egentligen ikke ham (hvad Du dog i en anden Forstand ikke kan negte Du gjør), Du seer blot Uværdigheden, Ufuldkommenheden, og indrømmer derved, at Du, da Du elskede ham, i en anden Forstand ikke saae ham, men blot saae hans Fortrin og Fuldkommenheder, som Du elskede. Christeligt forstaaet derimod er det at elske netop at elske det Menneske, man seer. Eftertrykket ligger ikke paa at elske de Fuldkommenheder man seer hos et Menneske, men Eftertrykket ligger paa det Menneske man seer, hvad enten man nu hos dette Menneske seer Fuldkommenheder eller Ufuldkommenheder, ja hvor sørgeligt end dette Menneske har forandret sig, da han jo ikke har ophørt at være det samme Menneske. Den, som elsker de Fuldkommenheder han seer hos et Menneske, han seer ikke Mennesket, og hører derfor op at elske, naar Fuldkommenhederne høre op, naar Forandringen indtræder hvilken Forandring, selv den sørgeligste, dog vel ikke betyder, a Mennesket hører op at være til. Ak, men selv den viseste o sindrigste blot menneskelige Opfattelse af Kjerlighed er dog noge

høitflyvende, noget svævende; den christelige Kjerlighed derimod stiger fra Himlen ned til Jorden. Retningen er saaledes den modsatte. Den christelige Kjerlighed skal ikke svinge sig til Himlen, thi den kommer fra Himlen og med Himlen; den stiger ned og naaer derved det, at elske det samme Menneske i alle Forandringer, fordi den seer det samme Menneske i alle Forandringerne. Den blot menneskelige Kjerlighed er bestandigt ifærd med ligesom at flyve bort efter, eller flyve bort med den Elskedes Fuldkommenheder. Vi sige om en Forfører, at han stjæler en Piges Hjerte; men om al blot menneskelig Kjerlighed, selv naar den er skjønnest, maa man sige, at der er lidt Tyvagtigt ved den, at den dog stjæler den Elskedes Fuldkommenheder, medens den christelige Kjerlighed skjenker den Elskede alle hans Ufuldkommenheder og Svagheder, og i alle hans Forandringer bliver hos ham, elskende det Menneske, den seer.

Dersom dette ikke var saaledes, saa var Christus aldrig kommen til at elske; thi hvor skulde han have fundet den Fuldkomne! Forunderligt! Hvad var det nemlig egentligen, der for Christus var til Hinder i at finde den Fuldkomne, mon ikke, at han selv just var den Fuldkomne, hvilket kjendes paa, at han grændseløs elskede det Menneske han saae! Hvilken underlig Mer ogsaa Forestillingerne! Vi tale bestandigt i Forh Fuldkomne og den den Fuldkomne og den Fuldkomne tale om at finde den Fuldkomne bestandigt i Fo Christendommen taler om at være den Fuldkomne, der grændseløst elsker det Menneske han seer. Vi Mennesker ville see op ad, for at see efter Fuldkommenhedens Gjenstand, (Retningen er dog bestandigt efter det Usynlige), men i Christo saae Fuldkommenheden ned til Jorden og elskede det Menneske, den saae. Og af Christendommen skulle vi lære, thi det er dog saa i en langt almindeligere Forstand end det er sagt, at Ingen stiger op til Himlen uden Den, som stiger ned fra Himlen: hvor sværmerisk Talen end lyder om at svinge sig til Himlen, det er en Indbildning, hvis Du ikke først christeligt stiger ned fra Himlen. Men det christeligt at stige ned fra Himlen er grændseløst at elske det Menneske Du seer, saaledes som Du seer ham. Vil Du derfor vorde fuldkommen i Kjerlighed, saa stræb at fuld-

---

Ingen stiger op til Himlen osv.] Joh. 3, 13.

komme denne Pligt, i at elske at elske det Menneske, man seer, at elske ham saaledes, som Du seer ham, med alle hans Ufuldkommenheder og Svagheder, elske ham, som Du seer ham, naar han ganske har forandret sig, naar han ikke mere elsker Dig, men maaskee ligegyldigt vender sig bort eller vender sig bort for at elske en Anden, elske ham, som Du seer ham, naar han forraader og fornegter Dig.

V.

Vor Pligt at blive i Kjerlighedens Gjeld til hverandre.

Rom. VIII, 8. Bliver Ingen Noget skyldige uden dette at elske hverandre.

Paa forskjellige Maader har man søgt at betegne og beskrive, hvorledes Kjerligheden fornemmes af Den, i hvem den er, Tilstanden i Kjerlighed, eller hvorledes det er at elske. Man kalder Kjerligheden en Følelse, en Stemning, et Liv, en Lidenskab; dog da dette er saa almindelig en Bestemmelse, har man nøiagtigere søgt at beskrive den. Man har kaldet den et Savn, men vel at mærke et saadant, at den Elskende bestandigt savner, hvad han dog besidder, en Længsel, men vel at mærke bestandigt efter det, som den Elskende dog eier — thi ellers er det jo ulykkelig Kjerlighed, man beskriver. — Hiin eenfoldige Vise i Oldtiden har sagt, at »Kjerlighed er en Søn af Rigdom og Armod«. Hvo var vel ogsaa fattigere end Den, som aldrig har elsket! Men paa den anden Slut, — man dog vel selv den Fattigste, der høiet opsanker Smuler, og ydmygt takker for en Penning, men han egentligen endog blot har en Forestilling om, hvor lille den Ubetydelighed kan være, som har uendeligt Værd for den Elskende, hvor lille den Ubetydelighed kan være, som den Elskende (i sin Armod!)

Hiin eenfoldige Vise i Oldtiden har sagt] det her anførte Ord findes i Platons Sympos. 203. B, men siges af Diotima, ikke af Sokrates.

paa det omhyggeligste opsamler og forsigtigt gjemmer — som den kostbareste Skat! Mon selv den Fattigste endog blot er istand til at see, hvad der kan være saa lille, at kun Lidenskabens (Kjerligheden i dens Armod!) skærpede Blik seer det, og uhyre forstørret! Men jo mindre Gjenstanden er, hvilken Armoden opsanker, naar denne dertil takker over al Maade, som var Gjenstanden overordentlig stor, desto større beviser Armoden sig jo at være. End ikke alle Forsikkringer om den største Armod bevise denne saa afgjørende, som hvis den Fattige, hvem Du gav mindre end een eneste Skilling, takkede Dig derfor med en Lidenskab, som havde Du givet ham Rigdom og Overflod, med en Lidenskab, som var han nu bleven riig. Ak, thi det er kun altfor vist, at den Fattige blev væsentligen lige fattig, saa det kun var hans — afsindige Forestilling, at han nu var bleven riig. Saa fattig er Kjerlighedens Armod! — En ædel Mand har sagt om Kjerlighed: »den tager Alt og den giver Alt.« Hvo modtog vel ogsaa Mere end Den, der modtog et Menneskes Kjerlighed; og hvo gav Mere end Den, der gav et Menneske sin Kjerlighed! Men paa den anden Side, mon vel endog selv Misundelsen, naar den misundeligst afklæder et Menneske ham hans virkelige eller formentlige Storhed, mon den kan saaledes trænge ind til det inderste Undertøi! O, Misundelsen er dog saa dum; den aner ikke engang, hvor det Indelukke kunde være, eller at det er til det Indelukke, hvor den sande Rigmand har sine sande Skatte gjemte; den aner ikke, at der virkeligen er et for Tyve (altsaa ogsaa for Misundelsen) dirkefrit Gjemme, ligesom der er Skatte, hvilke Tyve (altsaa ogsaa Misundelsen) ikke formaae at stjæle. Men Kjerligheden kan trænge ind indtil det Inderste og klæde et Menneske saaledes af, at han Intet, Intet eier, saa han selv tilstaaer, at han Intet, Intet, Intet eier. Forunderligt! Misundelsen tager, som den mener, Alt, og, naar den saa har taget det, siger Mennesket: jeg har egentligen Intet tabt. Men Kjerligheden kan tage Alt saaledes, at Mennesket selv siger: jeg eier slet Intet.

Dog rigtigst beskriver man maaskee Kjerligheden — — en uendelig Gjeld: at et Menneske, naar han gribes af Kjerlighed, fornemmer dette at være som at være i en uendelig Gjeld. I Almindelighed taler man om, at Den, der bliver elsket, ved at blive elsket kommer i Gjeld. Vi tale saaledes om, at Børn ere i en Kjerlighedens Gjeld til Forældrene, fordi disse have elsket dem først, saa at Børnenes Kjerlighed kun er et Afdrag paa Gjelden, eller en Gjengjeld. Og dette er ogsaa sandt. Men dog er denne Tale altfor meget mindende om et virkeligt Regnskabs-Forhold:

r er en Gjeld andraget, og den skal afbetales; det er Kjerlighed, r er viist os, og det skal afbetales med Kjerlighed. Derom tale nu ikke, om, at man ved at modtage kommer i Gjeld. ei, Den som elsker, han er i Gjeld; idet han fornemmer sig eben af Kjerligheden, fornemmer han dette som at være i en ndelig Gjeld. Vidunderligt! At give et Menneske sin Kjerlighed er som sagt, det Høieste et Menneske kan give — og dog, just idet n giver sin Kjerlighed, og just ved at give den, kommer han i en ndelig Gjeld. Derfor kan man sige, at dette er Kjerlighedens endommelige: at den Elskende ved at give, uendeligt, mmer — i uendelig Gjeld. Men dette er det Uendeliges rhold, og Kjerlighed er uendelig. Ved at give Penge kommer an sandeligen ikke i Gjeld, tvertimod kommer jo Modtageren i eld. Naar derimod den Elskende giver, hvad der uendeligt er t Høieste, det ene Menneske kan give det andet, sin Kjerlighed, a kommer han selv i en uendelig Gjeld. Hvilken skjøn, hvilken llig Undseelse fører ikke Kjerligheden med sig; den ikke blot ke tør overtale sig til at blive sig sin Gjerning bevidst som get Fortjenstligt, men den undseer sig endog for at blive sig sin erning bevidst som et Afdrag paa Gjelden; den bliver sig sin ven bevidst som en uendelig Gjeld, hvilken det jo er umuligt at betale, da bestandigt det at give er at komme i Gjelden.

Saaledes kunde man beskrive Kjerligheden. Dog Christenmmen dvæler aldrig ved Tilstande, eller ved at beskrive dem, n haster altid til Opgaven eller med at sætte Opgaven. Dette just udtrykt i de forelæste apostoliske Ord »bliver Ingen Noget yldige uden det at elske hverandre«, hvilke Ord vi lægge til und for denne Overveielse:

Vor Pligt at blive i Kjerlighedens Gjeld til hverandre.

At blive i en Gjeld! Men skulde det være vanskeligt. Intet jo lettere end at blive i en Gjeld! Og paa den anden Side, at ve i en Gjeld skulde det være Opgaven, vi mene jo ellers just, Opgaven er at komme ud af en Gjeld; Gjelden være en hvilkenmhelst, den være Penge-Gjeld, Æres-Gjeld, Løfte-Gjeld, kort hvilnsomhelst, Opgaven pleier ellers altid at være, jo før jo hellere komme ud af Gjelden. Men her skulde det være Opgaven, alta en Ære, at blive i den! Og dersom det er Opgaven, saa maa t jo være en Handling, maaskee en vidtløftig, en vanskelig Handg; men at blive i en Gjeld er dog vel netop Udtrykket for ikke foretage sig det Mindste, Udtrykket for Uvirksomhed. Ligegyl-

dighed, Dorskhed. Og dette Samme skal her være Udtrykket for det meest modsatte af Ligegyldighed, Udtrykket for uendelig Kjerlighed!

See, alt Dette, alle disse besynderlige Vanskeligheder, der ligesom optaarne sig mod denne underlige Tale, tyder paa, at Sagen maa have et eget Sammenhæng, saa allerede en vis Omdannelse af Sind og Tanke er fornøden for blot at blive opmærksom paa, hvorom Talen er.

Lad os begynde med [illegible]nke-Forsøg. Dersom en Elskende havde gjort for de[illegible]oget, menneskeligt talt, saa Overordentligt, saa Høim[illegible]poffrende, at vi Mennesker maatte sige »dette er det [illegible]ene Menneske kan gjøre for det Andet«: saa var dette [illegible] godt. Men sæt han tilføiede »see nu har jeg betalt r[illegible]var dette da ikke ukjerligt, koldt og strengt talt, var[illegible]om jeg saa tør sige, en Uanstændighed, som aldrig burde nøres og heller aldrig høres i den sande Kjerligheds gode Selskab! Dersom derimod den Elskende havde gjort dette Høimodige og Opoffrende, og nu tilføiede »dog har jeg een Bøn, o, lad mig forblive i Gjelden«: var dette ikke kjerligt talt! Eller hvis den Elskende med enhver Opoffrelse føier den Elskedes Ønske og nu siger »det er mig en Glæde med Dette at afdrage en Smule paa den Gjeld — i hvilken jeg dog netop ønsker at blive«: var dette ikke kjerligt talt! Eller hvis han reent fortiede, at det kostede ham Opoffrelse, blot for at undgaae det Forvirrende, at det et Øieblik kunde synes som et Afdrag paa Gjelden; var dette ikke kjerligt tænkt! Naar saa er, er det jo udtrykt, at et egentligt Regnskabs-Forhold er utænkeligt, er Kjerligheden det Vederstyggeligste. Et Regnskab kan kun finde Sted, hvor der er et endeligt Forhold, fordi det Endeliges Forhold til Endelige lader sig udregne. Men den Kjerlige kan ikke regne. Naar den venstre Haand aldrig [illegible] hvad den høire gjør, saa er det umuligt at gjøre et Regnskab op, og ligesaa haar Gjelden er uendelig. At regne med en uendelig Størrelse er umuligt, thi at regne er netop at endeliggjøre. — Den Elskende ønsker altsaa for sin egen Skyld at blive i Gjelden; han ønsker ikke Fritagelse for nogen Opoffrelse, langtfra. Villig, ubeskriveligt villig, som Kjerlighedens Tilskyndelse er, vil han gjøre Alt, og frygter kun Eet, at han saaledes kunde gjøre Alt, at han kom ud af Gjelden. Dette er, ret forstaaet, Frygten; Ønsket er, at blive i Gjelden, men er tillige Pligten, Opgaven. Hvis Kjerligheden i os Mennesker ikke er saa fuldkommen, at dette Ønske er vort Ønske, saa skal Pligten hjælpe os til at forblive i Gjelden.

Naar det er Pligt at forblive i Kjerlighedens Gjeld til hvernndre, da maa der tidligt og sildigt, evigt vaages over, at Kjerligheden aldrig kommer til at dvæle ved sig selv, ller til at sammenligne sig med Kjerligheden i andre Mennesker, eller til at sammenligne sig med sine Gjerinnger, som den har udført.

Der høres i Verden ofte en begeistret og opildnet Tale om Kjerlighed, om Tro og Haab, om Hjertets Godhed, kort om alle Aandens Bestemmelser, en Tale, der i de meest glødende Udtryk, ned de meest glødende Farver skildrer og henriver. Og dog er en saadan Tale ret egentligen en malet Væg, den er ved et nærnere og alvorligere Eftersyn et Bedrag, da den enten maa smigre Tilhøreren eller spotte ham. Stundom høres ogsaa christelige Foredrag, hvis hele Hemmelighed er denne, som Tale og Veiledning betragtet, svigefulde Begeistring. Naar nemlig en saadan Tale er hørt, og nu et Menneske ganske eenfoldigt og redeligt (thi det er just Redelighed at ville handle efter hvad der siges En, at ville indrette sit Liv derefter) spørger »hvad skal jeg da gjøre, hvorledes skal jeg faae Kjerligheden til saaledes at flamme i mig«: saa maa Taleren egentligen svare »det er et besynderligt Spørgsmaal; Den, i hvem Kjerligheden og Troen og Haabet og Hjertets Godhed er, i ham er dette paa den beskrevne Maade, men Den, i hvem dette ikke er, ham kan det ikke hjælpe at tale til.« Besynderligt! Man skulde dog troe, at det især var af Vigtighed, at der taltes til dem, som ikke ere saaledes — for at de kunde blive saaledes. Men her ligger just det Svigefulde i Blendværket: at tale, som kun [illegible] veilede Menneskene, og saa at maatte tilstaae, at man engang ere saa [illegible] som ingen Veiledning behøve, fordi de nu taler man saa, hvo er det saa, [illegible]talen lyder paa. Men til hvem der i det Høieste har nogle Enkelte, om [illegible] Gavn af denne Tale, som det ellers er saa, at der er saadanne Enkelte til. [illegible]der.

Men skulde saadant Digt og Tant ogsaa være Christendom? Saa er det da en Feil af den oprindelige Christendom, at den i Talen om Retfærdighed og Reenhed bestandigt henvender sig til Syndere og Toldere, som dog vel ikke ere retfærdige! Saa skulde Christendommen jo, istedenfor saa spydigt at tale om de Retfærdige, der ikke have Omvendelse behov, rigtigere have pyntet sig ud til en Lovtale over — de Retfærdige! Men skal dette gjøres, saa faaer Christendommen ikke blot Ingen at tale til, ak, men heller Ingen at tale om, det er, saa er Christendommen bragt til at forstumme. Nei, Christendommen har mindst af Alt anmeldt

sig som en Lovtale, og har aldrig befattet sig med at beskrive eller dvæle ved, hvorledes et Menneske nu engang er; den har aldrig gjort Forskjel mellem Menneskene, saa den kun kunde tale om dem, som nu eengang ere saa lykkelige, at være saa kjerlige. Christendommen begynder strax med, hvad ethvert Menneske skal vorde. Derfor kalder Christendommen sig en Veiledning, og med Rette; thi Ingen skal forgjeves spørge Christus, som er Veien, eller Skriften, som er Veiledningen, om, hvad han skal gjøre: Spørgeren skal strax faae det at vide — hvis han selv vil.

Dette for at forebygge Misforst[illegible]else. Enhver, der ikke vil fatte Talen om, hvad man skal [illegible] i Forhold til Kjerlighed, at der sandeligen er Meget eller re[illegible] Alt at gjøre baade for at erhverve den og for at bevare den: han har stillet sig udenfor Christendommen, han er en Hedning, som beundrer det Lykkelige, altsaa det Tilfældige, men just derfor famler i Mørke — mon det vel ogsaa bliver lysere om En, hvor mange Lygtemænd der end gøgle!

Der er altsaa Noget at gjøre, og hvad maa der nu gjøres for at blive i Kjerlighedens Gjeld til hverandre? Naar Fiskeren har fanget en Fisk, og han ønsker at bevare den levende, hvad maa han saa gjøre? Han maa strax sætte den i Vand, ellers bliver den mat og døer efter længere eller kortere Tids Forløb. Og hvorfor maa han sætte den i Vand? Fordi Vand er Fiskens Element, og Alt hvad der skal bevares levende maa bevares i sit Element; men Kjerlighedens Element er Uendelighed, Uudtømmelighed, Umaalelighed. Dersom Du derfor vil bevare Din Kjerlighed, da maa Du passe paa, at den ved Hjælp [illegible] sit Element, Uendelighed, fangen til Frihed og Liv, [illegible] efter længere eller kortere Tids Forløb døer strax, hvilket just er et Tegn paa Ufuldkommenhed, at den ene kan leve i Uendeligheden.

At Kjerlighedens Element er Uendelighed, Uudtømmelighed, Umaalelighed, vil vist Ingen negte, det er og let at indsee. Antag, vi kunne jo antage det, at et Tjeneste-Menneske eller et Menneske, hvis Arbeide og Uleilighed Du kan betale, gjør nøiagtigt aldeles det Samme for Dig som den Kjerlige, saa der altsaa mellem Summen af deres Gjerninger og Tjenester ikke er den mindste Forskjel for Forstanden at opdage: dog, dog bliver der en uendelig Forskjel, en Umaalelighedens Forskjel. Der er nemlig bestandigt i det ene Tilfælde en Tilgift, som, besynderligt nok, er uendeligt meget

mere værd end Det, hvortil den forholder sig som Tilgift. Dette er dog vel just Begrebet »Umaalelighed«! I Alt hvad den Kjerlige gjør for Dig, i den mindste Ubetydelighed som i den største Opoffrelse, giver han bestandigt Kjerligheden med, og derved bliver den mindste Tjeneste, som Du i Forhold til et Tjeneste-Menneske neppe vilde finde værd at regne med, umaalelig. — Eller tænk Dig, et Menneske fik det Indfald at ville forsøge, om han ikke, uden at elske det andet Menneske, dog, fordi han nu saa vilde det (altsaa for Forsøgets Skyld — ikke for Pligtens Skyld), kunde være, som vi sige, ligesaa uudtømmelig i Opoffrelser, i Tjenester, i Hengivenheds-Yttringer som Den, der elskede dette samme Menneske: Du seer let, han naaer det ikke, der bliver tvertimod en Umaalelighedens Forskjel mellem de Tvende. Den, der virkeligt elsker, har bestandigt et Forspring, og et uendeligt Forspring; thi hver Gang den Anden har udgrundet, beregnet, opfundet en ny Yttring af Hengivenhed, har den Kjerlige allerede udført den, fordi den Kjerlige ingen Beregning behøver, og altsaa heller ikke spilder noget Beregningens Øieblik.

Men det at være og forblive i en uendelig Gjeld, det er netop et Udtryk for Kjerlighedens Uendelighed, saa den ved at blive i Gjelden bliver i sit Element. Der er her et Vexel-Forhold, men uendeligt fra begge Sider. I det ene Tilfælde er det den Elskede, der i hver en Yttring af den Elskendes Kjerlighed kjerligt fatter Umaaleligheden; i det andet Tilfælde er det den Elskende, der føler Umaaleligheden, fordi han erkjender Gjelden at være uendelig: det er Eet og det Samme, der er uendeligt stort og uendeligt lille. Kjerlighedens Gjenstand tilstaaer i Kjerlighed, at den Elskende ved det Mindste gjør uendeligt mere end alle Andre ved alle de største Opoffrelser; og den Elskende tilstaaer sig selv, at han ved alle mulige Opoffrelser gjør uendeligt mindre, end han fornemmer Gjelden at være. Hvilket vidunderligt Lige for Lige i dette Uendelige! O, de Lærde ere stolte af det Uendeliges Beregning, men her er de Vises Steen: den mindste Yttring er uendeligt større end alle Opoffrelser, og alle Opoffrelser uendeligt mindre end det Mindste til at afdrage paa Gjelden!

Men hvad kan nu bringe Kjerligheden ud af sit Element? Saasnart Kjerligheden dvæler ved sig selv, er den ude af sit Element. Hvad vil det sige at dvæle ved sig selv? Det er at blive sig selv Gjenstand. Men en Gjenstand er altid en farlig Sag, naar man skal bevæge sig fremad; en Gjenstand er som et endeligt fast Punkt, som Grændse og Standsning, en farlig Sag for Uendelighed. Uendeligt kan det nemlig ikke være, at

Kjerligheden bliver sig selv Gjenstand, deri er heller ei Fare. Thi uendeligt at være sig selv sin Gjenstand er at blive i Uendeligheden, og forsaavidt blot at være til eller at vedblive at være til, da Kjerlighed er en Fordoblelse i sig selv, forskjellig som Natur-Livets Enkelthed er fra Aandens Fordoblelse. Det maa da altsaa, naar Kjerligheden dvæler ved sig selv, være i sin den enkelte Yttring, at den bliver sig selv Gjenstand, eller at en anden særskilt Kjerlighed bliver Gj[illegible] Kjerligheden i det ene Menneske og Kjerligheden i [illegible] Menneske. Naar Gjenstanden saaledes er en endeli[illegible]erligheden ved sig selv; thi uendeligt at dvæle ve[illegible] selv e just at bevæge sig. Men naar Kjerligheden endeligt dv[illegible] ved si selv, er Alt tabt. Tænk Dig en Piil, der fløi, som det [illegible]ned Pilens Fart, tænk Dig, at den et Øieblik fik det Indfald, at [illegible]e dvæle ved sig selv, maaskee for at see, hvor langt den var kommen, eller hvor høit den svævede over Jorden, eller hvorledes dens Fart forholdt sig til en anden Piils, som ogsaa fløi med Pilens Fart: i samme Secund falder Pilen til Jorden.

Saaledes ogsaa med Kjerligheden, naar den endeligt dvæler ved sig selv eller bliver sig selv Gjenstand, hvilket nøiagtigere bestemmet er Sammenligningen. Uendeligt sammenligne sig med sig selv kan Kjerligheden ikke, thi uendeligt ligner den saaledes sig selv, at dette blot vil sige den er sig selv; der er i den uendelige Sammenligning intet Tredie, det er en Fordoblelse, altsaa er det ingen Sammenligning. Til al Sammenligning hører det Tredie, samt Lighed og Ulighed. Naar der ingen Dvælen er, er der ingen Sammenligning, naar der ingen Sammenligning er, er der heller ingen Dvælen.

Men hvad kan nu Sammenligningens Tredie være? Kjerligheden i det enkelte Menneske kan sammenligne sig med Kjerligheden i Andre. Saa opdager han, eller mener at opdage, at Kjerligheden i ham er større end i Andre, eller at den i enkelte Andre er større, men saa igjen mindre i Andre. Han meente maaskee først selv, at det blot var et flygtigt Sideblik i Forbigaaende, som hverken krævede nogen Tid eller nogen Anstrengelse; ak, men Sammenligningens Sideblik opdager kun altfor let en heel Verden af Forhold og Beregninger. Dette er Standsningen, i samme Øieblik er han ifærd med at komme ud af Gjelden, eller allerede maaskee ude af den — det er ude af Kjerligheden. — Eller Sammenligningens Tredie kan være de af Kjerligheden hidtil udførte Gjerninger. I samme Øieblik er han, tællende og veiende, ifærd med at komme ud af Gjelden, eller maaskee allerede, i stor Selv-

tilfredshed, mere end ude af Gjelden — det er mere end ude af Kjerligheden.

I Sammenligningen er Alt tabt, Kjerligheden endeliggjort, Gjelden til at betale — ganske som enhver anden Gjeld, istedenfor at som Æres-Gjeld har den Egenskab, at man først og fremmest, jo før jo hellere, maa see at komme ud af den, saa har Kjerlighedens Gjeld den Egenskab, at den er uendelig. Hvad taber Sammenligning altid? Den taber Øieblikket, det Øieblik, som skulde være udfyldt med en Yttring af Kjerlighedens Liv. Men at tabe Øieblikket er at blive øieblikkelig. Et Øieblik tabt, saa er Evighedens Kjæde brudt, et Øieblik tabt, saa er Evighedens Sammenhæng forstyrret, et Øieblik tabt, saa er det Evige tabt; men at tabe det Evige er jo just at blive øieblikkelig. Et Øieblik spildt paa Sammenligning, saa er Alt forspildt. Sammenligningens Øieblik er nemlig et selvisk Øieblik, et Øieblik, der vil være for sig; just dette er Bruddet, er Faldet — som det er Pilens Fald at dvæle ved sig selv.

I Sammenligningen er Alt tabt, Kjerligheden endeliggjort, Gjelden til at betale, ligegyldigt hvilken Plads, om det saa var den øverste, Kjerligheden sammenlignelsesviis mener at indtage i Forhold til Andres Kjerlighed, eller i Forhold til sine egne Bedrifter. Lad os forstaae hinanden. Hvis det i Sandhed var saa, vi kunne jo et Øieblik antage det, at det for Kongens Søn var uværdigt og usømmeligt at omgaaes den simple Mand — dersom han da gjorde det alligevel, og nu til sit Forsvar sagde »jeg opgiver ingenlunde min Værdighed, jeg skal vel vide at gjøre mig gjeldende som den første ogsaa blandt disse Mennesker«: mon da ikke den fine Hofmand vilde sige »Deres Høihed, dette er en Misforstaaelse; det Usømmelige ligger i at omgaaes saadanne Mennesker; Deres Høihed vil jo selv føle, at det lyder som en Spot, naar der siges om Dem, Fyrsten, at De er den Første blandt disse simple Mennesker. Indenfor Sammenligningen er Intet at vinde, næsten mindst ved at være den første indenfor; thi Forholdet selv, Sammenligningens Mulighed er Feiltrinet, og kun det at blive udenfor er den kongelige Værdighed.« Dog dette er jo blot en Spøg. Men naar hvad der er og skal være Uendeligt søger Omgangens og Sammenligningens slette Selskab med det Endelige, saa er dette usømmeligt, uværdigt, saa er Nedværdigelsen forskyldt, selv om man indenfor Sammenligningen mener at være den første. Thi, om det saa og var sandt, sammenlignelsesviis at elske mere end alle andre Mennesker er: ikke at elske. At elske er at

blive i den uendelige Gjeld, Gjeldens Uendelighed er Fuldkommenhedens Baand.

Lad mig oplyse dette Samme ved at tale om et andet Uendelighedens Forhold. Tænk Dig en Begeistret, der begeistret kun vil Eet og begeistret vil offre Alt for det Gode, tænk Dig, at det nu hænder ham (hvad da ikke hænder tilfældigviis, men ubetinget vil hænde, saa længe Verden er Verden), at i samme Grad som han arbeider mere og mer[illegible]tigt, mere og mere opoffrende, mere og mere anstrengt, [illegible] Grad arbeider Verden ham mere og mere imod, tænk [illegible]aa denne Spidse — hvis han et eneste Øieblik seer feil o[illegible]ligner sin Stræben med Verdens Løn, eller seer fe[illegible]ligner sin Stræben med den hidtil udførte Bedrift, ell[illegible]g sammenligner sit Lod med deres Udmærkelse, som just [illegible]es at brænde af Begeistring: ak, saa er han tabt. Dog Fris[illegible]eder til ham og siger »stands Din Arbeiden, mindsk Anstrengelsen, hav gode Dage, nyd Livet i Magelighed, og tag mod det smigrende Vilkaar, som bydes Dig, at være En af de meest Begeistrede« — thi Fristeren taler ikke ilde om Begeistring, saa klog er Fristeren nok, saa narrer man heller ikke Menneskene saa let til at lade den fare. Imidlertid vil han ikke give efter for Fristeren, han fornyer sin Anstrengelse. Da træder Fristeren atter til ham og siger »stands Din Arbeiden, mindsk Anstrengelsen, hav gode Dage, nyd Livet i Magelighed, ved at tage mod det ubetinget meest smigrende Vilkaar, som rigtignok ogsaa kun kan bydes Dig, at være den meest Begeistrede, et Vilkaar, der gjør Dig Livet lettere og skaffer Dig, den Begeistrede, Verdens Beundring, medens Du jo kun gjør Dig Livet anstrenget og derved vinder Verdens Modstand.« Ak, sammenlignelsesviis at være den meest Begeistrede er netop: ikke at være begeistret. Vee det Menneske, som har fordærvet sin Sjel i Sammenligningens Besmittelse, saa han ikke kan forstaae det Næste uden som en uhyre Stolthed og Forfængelighed. Thi den Begeistrede siger til Fristeren »viig bort og tag Sammenligningen med Dig.« Og dette er just det Rigtige. See, derfor tilraabe vi en Begeistret »luk Dit Øie, stop Øret, hold Dig til Uendelighedens Fordring, da skal ingen Sammenligning snige sig ind til at snigmyrde Din Begeistring derved, at Du blev den meest Begeistrede — sammenlignelsesviis! For Uendelighedens Fordring er selv Din den største Anstrengelse et Barneværk, ved hvilket Du ikke skal kunne blive Dig selv vigtig, da Du just kommer til at forstaae, hvor uendeligt meget Mere der fordres af Dig.« Vi advare Den, som staaer paa Skibet, der farer

frem med Stormens Fart, at han ikke seer i Bølgerne, thi saa bliver han svimmel: saaledes gjør Sammenligning mellem Uendelighed og Endelighed et Menneske svimmel. Vogt Dig derfor for Sammenligningen, som Verden vil paanøde Dig; thi Verden forstaaer sig ikke mere paa Begeistring end en Pengemand paa Kjerlighed, og Du skal altid finde, at Dvaskhed og Dumhed først af Alt er betænkt paa at sammenligne, og paa at fange Alt i Sammenligningens muddrede »Virkelighed«. See Dig derfor ikke om, »hils Ingen paa Veien« (Luc. 10, 4.), hør ikke Raabet og Tilraabet, som vil narre Dig Din Begeistring fra og narre dens Kraft til at arbeide i Sammenlignelsens Trædemølle. Lad det ikke forstyrre Dig, at Verden kalder Din Begeistring Galskab, kalder den Selvkjerlighed — i Evigheden skal Enhver blive nødsaget til at forstaae, hvad Begeistring og Kjerlighed er. Tag ikke mod Vilkaaret, som bydes Dig: for halv Arbeide at faae Verdens hele Beundring; bliv i Uendelighedens Gjeld, glad ved Vilkaaret: Verdens Modstand, fordi Du ikke vil tinge. Hør ikke, thi det er allerede for sildigt: ikke at troe det, hør ikke, hvad der løgnagtigt siges om Begeistring paa anden Haand, hør det ikke, at Du ikke ogsaa paa en anden Maade skal tage Skade ved at troe det, som var ikke ethvert Menneske, der vil det, Uendeligheden lige nær, og altsaa lige nær til at blive begeistret. Thi hvad er Begeistring, mon vel blot at ville gjøre og lide Alt, mon ikke tillige derhos bestandigt at ville blive i Uendelighedens Gjeld? For hver Gang Pilen skal fare frem, maa Buestrengen strammes, men for hver Gang Begeistringen fornyer eller i Fornyelsen bevarer sin Fart, maa Gjeldens Uendelighed betænkes.

Saaledes ogsaa med Kjerlighed. Vil Du bevare Kjerligheden, da maa Du bevare den i Gjeldens Uendelighed. Vogt Dig derfor for Sammenligning! Den, som vogter al Verdens kostbareste Skat, behøver dog ikke at vaage saa omhyggeligt over, at Ingen faaer Noget at vide derom; thi Du maa tillige vogte paa, at Du ikke selv ved Sammenligning faaer Noget at vide om Kjerligheden. Vogt Dig for Sammenligning! Sammenligning er den usaligste Forbindelse, i hvilken Kjerlighed kan indtræde; Sammenligning er det farligste Bekjendtskab, Kjerlighed kan stifte; Sammenligning er den værste af alle Forførelser. Og ingen Forfører er saa hurtig ved Haanden, og ingen Forfører er saaledes allevegne tilstede som Sammenligningen, saasnart Dit Sideblik vinker — dog sige ingen Forført til sit Forsvar »Sammenligningen forførte mig«, thi det var jo ham selv, som opdagede Sammenligningen. Det er bekjendt nok, hvor angest, hvor unyttigt og dog hvor frygteligt anstrenget

et Menneske gaaer, naar han veed han gaaer paa den glatte Is: men det er ogsaa bekjendt nok, at et Menneske træder ganske sikkert og fast paa den glatte Is, naar han ved Mørket eller paa anden Maade er forbleven uvidende om, at han gaaer paa den glatte Is. Vogt Dig derfor for at opdage Sammenligningen! Sammenligningen er det usunde Skud, der tager Væxten fra Træet: forbandet bliver Træet en vissen Skygge, men det usunde Skud voxer i usund Trivelighed. Sammenligning er som Naboens fugtige Grund; selv om Dit Hus er bygget derpaa, det synker alligevel. Sammenligning er s hemmelige Tærings skjulte Orm, der ikke døer, idetminds r den har faaet Livet af Kjerligheden. Sammenligning er e eligt Udslæt, som er slaaet ind og æder ved Marven. lerfor i Din Kjerlighed for Sammenligning!

Men naar Sammenlig Eneste, som kunde bringe Kjerligheden ud af Gjelden med at komme ud af Gjelden, og Sammenligningen undgaaes, saa bliver Kjerligheden, sund og levende — i den uendelige Gjeld. At forblive i Gjelden er et uendelig underfundigt og dog uendelig fyldestgjørende Udtryk for Kjerlighedens Uendelighed. Naar man siger om en Naturkraft, f. Ex. at den stormer frem med en uendelig Fart, eller at den bryder frem med en uendelig Kraft og Rigdom, saa synes det bestandigt som var det dog muligt, at den engang maatte standse eller blive udtømt. Men hvad der, uendeligt i sig selv, tillige har en uendelig Gjeld bag ved sig, det er anden Gang uendeliggjort, det har i sig selv Paapasseren, der bestandigt passer paa, at det ikke standser — Gjelden er anden Gang det Fremskyndende.

Naar det er Pligt at blive i Kjerlighedens Gjeld til hverandre, saa er det at blive i Gjelden ikke et sværmerisk Udtryk, ikke en Forestilling om Kjerligheden, men Handling, saa bliver Kjerligheden, ved Pligtens Hjælp, christeligt, i Handling, i Handlingens Fart og just derved i den uendelige Gjeld.

At elske er at være kommen i en uendelig Gjeld. Ønsket at blive i Gjelden kunde synes blot at være en Opfattelse af, en Forestilling om Kjerligheden, et sidste, det meest overvættes Udtryk, der hørte med — som Krandsen ved Festlighed. Thi selv det kostbareste Bæger, fyldt med den kosteligste Drik — der mangler dog Noget: at Bægeret bekrandses! Og selv den elskeligste Sjel i den deiligste Qvindes Skikkelse — der mangler dog Noget: Krandsen, som fuldender! Saaledes maa der ogsaa tales, naar der tales blot menneskeligt om Kjerligheden: dette Ønske, at blive i Gjelden,

er Festlighedens Høieste, er Krandsen ved Festligheden, Noget, der i en vis Forstand hverken gjør fra eller til (thi man drikker dog vel ikke det bekrandsede Bæger, ei heller voxer Krandsen sammen med Bruden), og netop derfor er det skjønne Sværmeries Udtryk. Blot menneskeligt er skjønt Sværmerie det Høieste.

Men Christendommen taler ikke sværmerisk om Kjerlighed; den siger, det er Pligt at blive i Kjerlighedens Gjeld, og siger dette ikke som svimlede Tanken nu for sidste Gang og meest beruset — thi Ønsket, at blive i Gjelden, var et overvættes Udtryk, og dog kunde det synes at blive om muligt endnu mere overvættes ved at være Pligt. Selv det Overvættes har dog, mod dets Villie, et Skin af at afdrage paa Gjelden, men er det Pligt at blive i den, saa er Umuligheden svunget endnu engang høiere. Det kunde synes som i en Beruselse, hvor det pludseligt et Øieblik at blive gjort ganske ædru er en Forøgelse af Berusetheden; thi endnu mere sværmerisk bliver Sværmeriet, naar det siges roligt og besindigt, endnu mere eventyrligt bliver det Eventyrlige, naar det fortælles ganske simpelt som en almindelig Begivenhed. — Men saaledes taler Christendommen ikke; den siger om det, at blive i Gjelden, ganske det Samme, som en ædel menneskelig Kjerlighed siger glødende, men den siger det ganske anderledes. Christendommen gjør slet ingen Ophævelser derover, den bliver ikke, som den blot menneskelige Opfattelse af Kjerlighed, overvældet af Synet, nei, den taler lige saa alvorligt herom, som om hvad der synes den blot menneskelige Begeistring aldeles ueensartet. Den siger det er Pligt, og tager derved alt det Opildnede, alt det Øieblikkelige, alt det Svimlende bort fra Kjerligheden.

Christendommen siger, det er Pligt at blive i Gjelden, og siger dermed, at det er en Handling, intet Udtryk om, ingen eftertænkende Opfattelse af Kjerligheden. Christeligt forstaaet har intet Menneske i Kjerlighed fuldkommet det Høieste; og selv hvis det var saa, dette Umulige, der vilde dog i samme Øieblik, christeligt forstaaet, være ny Opgave. Men er der i samme Øieblik ny Opgave, saa er det en Umulighed at faae at vide, om man har gjort det Høieste; thi det Øieblik, i hvilket man skulde faae det at vide, er fæstet i Opgavens Tjeneste, og Mennesket altsaa forhindret i at faae Noget at vide om det foregaaende Øieblik, dertil har han ingen Tid, han er beskæftiget, i Handlingens Fart, medens der selv i Sværmeriets Høieste er noget Dvælende.

Christendommen forstaaer sig paa hvad det er at handle, og hvad det er i eet væk med Handling at kunne beskæftige Kjerligheden. Den blot menneskelige Opfattelse af Kjerlighed beundrer

Kjerligheden, og derfor kommer der saa let en Stillestaaen, Øieblikke, hvor der Intet er at gjøre, ledige Øieblikke, det er Sværmeriets Øieblikke. Kjerligheden er for den blot menneskelige Opfattelses Forestilling som det overordenlig begavede Barn for de eenfoldige Forældre: Barnet er saa hurtig færdigt med Opgaven, at Forældrene tilsidst ikke veed, hvad de skulle hitte paa for at holde Barnet beskæftiget. Kjerligheden er for den blot menneskelige Opfattelses Fore[illegible] fyrige, fnysende Ganger, der hurtigt rider Rytteren [illegible]r at Rytteren skulde kunne, hvis det behøvedes, [illegible]ræt. Og dette kan Christendommen. Dens Me[illegible]t arbeide Kjerligheden træt, langtfra, men Christ[illegible] i Kraft af sit evige Væsen og med Evighedens Al[illegible] magte Kjerligheden, og taler derfor saa simpelt, [illegible]gt, om den Sag — ret ligesom den jernstærke Berid[illegible] han kan tumle Hesten, ikke beundrer dens Fyrighed, men siger, den skal være fyrig, thi han tager ikke Fyrigheden fra Hesten, ved at tvinge Fyrigheden forædler han den blot. Saaledes veed Christendommen at tvinge Kjerligheden, og at lære den, at der i ethvert Øieblik er Opgave, veed at holde ud med Kjerligheden, saa denne ydmyget skal lære, at det er ingen Talemaade, intet Sværmerie med at ville blive i Gjelden, men Alvor og Sandhed.

Det Farlige var, som viist blev, at Kjerligheden kom til at dvæle sammenlignelsesviis ved sig selv. Dette maa forhindres, men idet det forhindres ved Pligtens Hjælp, skeer der tillige noget Andet, Kjerligheden kommer til at forholde sig til den christelige Forestilling, eller christeligt til Guds Forestillingen: Gjelds-Forholdet overføres til Forholdet mellem Menneske og Gud. Det er Gud, der, saa at sige, kjerligt overtager Kjerlighedens Fordring; den Elskende kommer, ved at elske et Menneske, i en uendelig Gjeld — men igjen til Gud som Værge for den Elskede. Nu er Sammenligning gjort umulig, og nu har Kjerligheden fundet sin Mester. Der er ikke mere Tale om festlig Stemning og stadselig Bedrift; Kjerligheden skal ikke mere, om jeg saa tør sige, spille paa Menneskelighedens barnagtige Skueplads, der lader det tvivlsomt, om det er Spøg eller Alvor. Medens Kjerligheden i alle sine Yttringer vender sig ud ad mod Menneskene, hvor den jo har sin Gjenstand og sine Opgaver, veed den dog, at her er ikke Stedet, hvor den skal bedømmes, men at inderst inde, hvor Kjerligheden forholder sig til Gud, der er Dommen. Det er som naar Barnet er ude blandt Fremmede: Barnet gjør eftersom det er oplært. Men hvad enten de Fremmede synes godt om Barnet eller

ikke, hvad enten det forekommer Barnet, at det fører sig bedre op end de andre Børn eller ikke: det alvorligt opdragne Barn glemmer aldrig, at Dommen er hjemme, hvor Forældrene dømme. Og dog er jo Opdragelse ikke beregnet paa, at Barnet skal blive hjemme hos Forældrene, tvertimod paa, at Barnet skal gaae ud i Verden. Saaledes med Kjerligheden, christeligt forstaaet. Det er Gud, der saa at sige opdrager Kjerligheden i et Menneske; men Gud gjør det ikke for selv ligesom at forlyste sig ved dette Syn, tvertimod gjør han det, for saa at sende Kjerligheden ud i Verden, idelig beskæftiget i Opgave. Dog den alvorligt opdragne, den christelige Kjerlighed glemmer i intet Øieblik, hvor det er den skal dømmes, nemlig Aften eller Morgen eller naar det ellers er, kort, hver Gang den fra alle sine Opgaver et Øieblik kommer hjem, bliver overhørt — for strax at sendes ud igjen. Thi hos selv det høieste Sværmerie kan Kjerligheden dog dvæle lidt, inden den gaaer ud igjen, men hos Gud er der ingen Dvælen.

See saaledes forstaaet er det Alvor og Sandhed med at blive i Kjerlighedens Gjeld til hverandre. Endog det oprigtigst meente og menneskelig talt ædleste Sværmerie, endog den meest glødende og uegennyttigste Begeistring er dog ikke Alvor, om den end udfører det Forbausende, og om den end tillige ønsker at blive i Gjelden. Det Mangelfulde ved selv den ædleste menneskelige Begeistring er, at den, som blot menneskelig, i sidste Forstand ikke er sig selv mægtig, fordi den ingen høiere Magt har over sig. Kun Guds-Forholdet er Alvor; det Alvorlige er just, at Opgaven tvinges til sit Høieste, fordi der er Den, som tvinger med Evighedens Magt, det Alvorlige er, at Begeistringen har Magt over sig og Tvang paa sig. Den Enkelte er forpligtet i Kjerlighedens Gjeld til andre Mennesker; men det er hverken dette enkelte Menneske selv eller andre Mennesker, som skal bedømme hans Kjerlighed. Naar saa er, maa den Enkelte blive i den uendelige Gjeld. Gud har Sandhedens og Ufeilbarhedens uendelige Forestilling om Kjerlighed, Gud er Kjerlighed, altsaa maa den Enkelte blive i Gjelden — saasandt Gud bedømmer det, eller saasandt han bliver i Gud, thi kun i Gjeldens Uendelighed kan Gud blive i ham.

Han bliver i Gjelden, og han erkjender tillige, at det er hans Pligt at blive i Gjelden, hans Pligt, at gjøre denne Tilstaaelse, der, christeligt, ikke er Sværmeriets, men en ydmyg, kjerlig Sjels. Det Ydmyge ligger i at gjøre Tilstaaelsen; det Kjerlige ligger i at være uendelig villig til at gjøre den, fordi det hører med til Kjerlighed,

fordi der er Salighedens Mening og Sammenhæng i denne T[illegible] staaelse; det Christelige ligger i, slet ingen Ophævelse at gjøre der- over, fordi det er Pligt.

»Bliver derfor Ingen [illegible] ige, uden det at elske hver- andre«; nei, »betaler All[illegible] ere dem skyldige, Den, som I ere Skat skyldige, Ska[illegible] Told, Told; Den, som Frygt, Frygt; Den, som Ære, Æ[illegible] saaledes intet andet Menneske Noget skyldige, ikke hv[illegible] nt af ham, ikke hvad Du har lovet ham, ikke hvad [illegible] tte kan fordre af Dig som Gjengjeld. Bliv, om mu[illegible] nneske Noget skyldig, ingen Forekommenhed, ingen [illegible] en Deeltagelse i Glæde eller Sorg, ingen Skaansomhed i at d[illegible]e, ingen Hjælp i Livet, intet Raad i Farer, ingen Opoffrelse, end ikke den tungeste, nei, i alt Dette bliv intet Menneske noget skyldig; men bliv dog i Skylden, som Du med alt dette ingenlunde har villet og for Gud ingenlunde har kunnet afbetale, den Skyld, at elske hverandre!

O, gjør dette! Og saa blot Eet endnu: »husk itide paa, at dersom Du gjør dette eller dog stræber at gjøre derefter, da vil det gaae Dig ilde i Verden.« Dette er især vigtigt at minde om særligt ved denne Tales, almindeligt ved denne lille Bogs Slutning, at Talen ikke usandt skal virke henrivende. Derfor vil Verden just finde Slutningen aldeles forfeilet, hvilket igjen har sin Betydning for at bevise, at Slutningen er — rigtig.

Man læser og hører stundom med Bedrøvelse christelige Foredrag, der egentligen udelade den sidste Fare. Hvad der siges om Tro, om Kjerlighed, om Ydmyghed er ganske rigtigt og ganske christeligt; men dog maa en saadan Tale vildlede en Yngling istedenfor at veilede ham, fordi Talen udelader, hvad der saa derpaa hænder det Christelige i Verden. Talen fordrer, at et Menneske med Selvfornegtelse skal arbeide paa, at udvikle det christelige Sindelag i sig — men saa, saa, ja saa siges der ikke mere, eller de høist betænkelige nærmere Bestemmelser forties, medens der tales saadan om og forsikkres, at det Gode har sin Løn, at det er elsket baade af Gud og af Menneskene. Naar nu dette christelige Sindelag, med Rette, anprises som det Høieste, saa maa jo Ynglingen troe, at hvis han da fuldkommer det Fordrede eller dog redeligt arbeider paa at fuldkomme det, saa vil det ogsaa gaae

ham godt i Verden. See, denne Fortielse af den sidste Vanskelighed (at det nemlig, menneskeligt talt, vil gaae ham ilde i Verden, og netop jo mere han udvikler det Christelige i sig) er et Bedrag, som enten maa føre Ynglingen til at fortvivle over sig selv (som laae Feilen ganske ligefrem hos ham, at han ikke var en sand Christen) eller til mismodigt at opgive sin Stræben, som hændte der ham noget ganske Usædvanligt, medens der dog kun hænder ham, hvad Apostelen Johannes taler om, som om det ganske Sædvanlige, naar han siger (1 Joh. 3, 13): »lad dette ikke forundre Eder.« Ynglingen har Taleren altsaa bedraget ved at fortie det sande Sammenhæng, ved at lade som var der, christeligt, kun Strid paa eet Sted, istedenfor, at den sande christelige Strid altid er Dobbelt-Farens, fordi der er Strid paa to Steder: først i Menneskets Indre, hvor han skal stride med sig selv, og saa, naar han gjør Fremgang i denne Strid, udenfor Mennesket med Verden. Ak, maaskee er en saadan Taler bange for at anbefale det Christelige og det Gode paa denne vistnok besynderlige, men sandfærdige Maade, at det ingen Løn har i Verden, ja, at Verden just arbeider det imod. Maaskee synes det Taleren, at det er som at slaae sig selv paa sin — veltalende Mund, naar han, efter at have i de meest anbefalende og saa særdeles heldigt valgte Vendinger og Udtryk anpriist det Gode, og altsaa lagt det Tilhøreren saa nær som muligt endnu idag at gaae hen og gjøre derefter, det synes ham maaskee, at det er som at slaae sig selv paa Munden, ja, at det er Synd for Indtrykket af hans smagfulde Veltalenheds Mesterstykke, hvis han saa skulde tilføie blandt Anbefalingerne: at det Gode lønnes med Had, Foragt, Forfølgelse. Thi hvis saa er, synes det jo naturligere at advare mod det Gode, eller endnu rettere, det gjør man jo ved at anbefale det paa denne Maade. Taleren er rigtignok i en vanskelig Stilling. Velmenende maaskee, vil han saa gjerne lokke Menneskene: saa udelader han den sidste Vanskelighed, Det, som gjør Anbefalingen saa vanskelig — og nu gaaer det flydende, baade opløftende og taaredrivende, i et henrivende Foredrag. Ak, men dette er, som viist blev, at bedrage. Skal Taleren derimod gjøre Brug af — den vanskelige Anbefaling, saa »skrækker han Tilhørerne bort«, maaskee vilde Talen næsten forskrække ham selv, han der i høi Grad feiret, agtet og skatteret, jo beviser, at det gode Christelige har sin Løn i Verden. At han nemlig har Lønnen, om saa Evigheden ti Gange mener, at han har Lønnen borte, at han har Lønnen, kan ikke negtes, men den synes noget verdslig, og er ikke den Godtgjørelse, som Christendommen i tide

har lovet sine Tilhængere, og hvorved den strax har — anbe
falet sig.

Vi ville sandeligen nødigt gjøre en Yngling opblæst, og tidlig
lære ham at faae travlt med at dømme Verden, Gud forbyde, a
noget Ord af os skulde kunne bidrage til at udvikle denne Usund
hed i et Menneske; vi mene netop at skulle gjøre ham hans Liv
indefter saa anstrenget, at han for det Første faaer Andet at tænke
paa, thi det er vistnok [illegible] usundt Had til Verden, som
maaskee endog uden [illegible] ave betænkt det uhyre Ansvar
ønsker at blive forfu [illegible] den anden Side ville vi sande
ligen ogsaa nødigt be[illegible]g ved at fortie Vanskeligheden
og fortie den just i d[illegible] stræbe at anbefale det Christe
lige, thi da og just da [illegible] til at tale. Vi fortrøste os til
frimodigt at turde anp [illegible] elige ogsaa med det Tilføiende
at dets Løn mildest t [illegible] Verden. Vi ansee det for vor
Pligt bestandigt at tale [illegible], saa vi ikke stundom anprise det
Christelige med Udeladelse af nogen dets væsentlige Vanskelighed,
og til andre Tider, maaskee i Anledning af en enkelt Text, hitte
paa nogle Trøstegrunde for den i Livet Forsøgte. Nei, just da,
naar det Christelige stærkest anprises, skal Vanskeligheden sam-
tidigt fremhæves. Det er nemlig uchristeligt Klynkerie, om Nogen
vil mene: lad os paa enhver Maade vinde Menneskene for det
Christelige, og naar saa engang Gjenvordighederne komme over
dem, saa har vi jo Raad, saa er det Tid at tale derom. Men
heri ligger den Sviig: om det dog ikke skulde være muligt, at en
Christen kunde slippe fra disse Gjenvordigheder, aldeles i samme
Forstand, som En heldigt hverken forsøges i Armod eller Sygdom.
Det vil sige, man seer Verdens Modstand i et tilfældigt Forhold
til det Christelige, ikke i et væsentligt: Modstanden kan maaskee
komme, men maaskee ogsaa udeblive. Dog denne Betragtning er
aldeles uchristelig. Om en Hedning kan have Ret i at prise sig
lykkelig i sin Død, at han slap igjennem Livet og dog forbi alle
Gjenvordigheder, er vel muligt; men en Christen maa være lid
betænkelig ved denne Glæde i Døds-Øieblikket — thi, christeligt
staaer Verdens Modstand i et væsentligt Forhold til det Christe
liges Inderlighed. Desuden skal Den, der vælger det Christelige
netop i det Øieblik have Indtrykket af dets Vanskelighed, at han
kan vide, hvad det er han vælger. Der skal ikke lovés Ynglinger
Andet, end hvad Christendommen kan holde, men Christendommen
kan ikke Andet end holde, hvad den fra først af har lovet: Ver
dens Utak, Modstand, Forhaanelse, og bestandigt i høiere Grad
jo alvorligere Christen En bliver. Dette er den sidste Vanskelig

ied ved det Christelige, og den maa allermindst forties da, naar nan anpriser det Christelige.

Nei, naar den sidste Vanskelighed forties, saa kan der egentigen ikke tales om det Christelige. Dersom Verden ikke er saaedes som Christendommen oprindeligt antog den at være, saa er let Christelige væsentligen afskaffet. Hvad Christendommen kalder elvfornegtelse er just, og væsentligen, indeholdende en Dobbelt-'are, ellers er Selvfornegtelsen ikke christelig Selvfornegtelse. ian derfor Nogen bevise, at Verden eller Christenheden nu er leven væsentligen god, som var det Evigheden, saa skal jeg ogsaa evise, at den christelige Selvfornegtelse er gjort umulig, og Chriendommen afskaffet, saaledes som den vil være afskaffet i Evigeden, hvor den vil være ophørt at være stridende. Den blot ienneskelige Selvfornegtelses Tanke er denne: opgiv Dine elvkjerlige Ønsker, Attraaer, Planer — saa bliver Du agtet og ret og elsket som den Retfærdige og Vise. Man seer let, at denne elvfornegtelse ikke naaer Gud eller Guds-Forholdet, den bliver erdsligt indenfor Forholdet mellem Menneske og Menneske. Den hristelige Selvfornegtelses Tanke er: opgiv Dine selvjerlige Ønsker og Attraaer, opgiv Dine egennyttige Planer og Henigter, saa Du i Sandhed uegennyttigt arbeider for det Gode — og ind Dig saa i, just derfor at være afskyet næsten som en Forryder, forhaanet, bespottet, find Dig saa i, hvis det fordres af)ig, just derfor at blive henrettet som en Forbryder, eller rettere, ind Dig ikke deri, thi det kan man næsten nødsages til, men vælg et frit. Dette veed nemlig den christelige Selvfornegtelse forud, t det vil hænde den, og vælger det frit. Christendommen har vighedens Forestilling om hvad det er at opgive sine egennyttige lensigter, den lader derfor den Christne ikke slippe for halv riis. Man seer let, at den christelige Selvfornegtelse naaer Gud, g i Gud har sit eneste Tilhold. Men kun saaledes at være fordt — i Dobbelt-Faren er christelig Selvfornegtelse; den anden are, eller Faren paa andet Sted er netop Sikkerheden for, at det r i sin Rigtighed med Guds-Forholdet, at det er et reent Gudsorhold. Og om der ingen anden Dobbelt-Fare var, blot det at ille være saaledes forladt, anseer Verden for Dumhed eller Galab, hvad den altsaa er meget langt fra at ære og beundre. erden forstaaer sig kun klogt paa Selvfornegtelse, og ærer derfor in den Selvfornegtelse, som klogt bliver indenfor Verdsligheden. erfor sørger Verden bestandigt for, at der er et tilstrækkeligt ital af den eftergjorte Selvfornegtelses falske Sedler i Omløb, , og stundom bliver Forholdenes og Tankernes Krydsen saa for-

viklet, at der hører et kyndigere Øie til strax at kjende den falske Seddel. Thi man kan ogsaa tage Gud verdsligt med indenfor Verdsligheden, og altsaa faae en Selvfornegtelse, som har Gud-Mærket og dog er falsk. Det kan jo stundom verdsligt tage sig godt ud som det hedder at fornegte sig selv for Guds Skyld, dog ikke i hiin Dobbelt-Farens forladte Fortrolighed med Gud, men saaledes, at Verdsligheden forstaaer dette Menneske og ærer ham derfor. Dog er det let at kjende Falskneriet, thi saasnart Dobbelt-Mærket mangler, saa er Selvfornegtelsen ikke christelig Selvfornegtelse. Det er menneskelig Selvfornegtelse, naar Barnet fornegter sig selv, medens Forældrenes Favn opmuntrende og tilskyndende aabner sig for det. Det er menneskelig Selvfornegtelse, naar et Menneske fornegter sig selv, og Verden nu aabner sig for ham. Men det er christelig Selvfornegtelse, naar et Menneske fornegter sig selv, og han nu, just fordi Verden derfor lukker sig for ham, stødt tilbage af Verden maa søge Guds Fortrolighed. Dobbelt-Faren ligger jo just i at møde Modstand der, hvor han havde ventet at finde Bistand, saa han altsaa maa vende sig to Gange, istedenfor, at den blot menneskelige Selvfornegtelse kun vender sig een Gang. Al den Selvfornegtelse derfor, som finder Bistand i Verden, den er ikke christelig Selvfornegtelse. Det var i denne Betydning at de gamle Kirkelærere sagde: at Hedenskabets Dyder ere glimrende Laster. — Det er blot menneskelig Selvfornegtelse: uden Frygt for sig selv og uden Hensyn til sig selv at vove sig i Fare — i den Fare, hvor Æren vinker den Seirende, hvor de Medlevendes, Tilskuernes Beundring allerede vinker Den, som blot vover. Man seer let, at denne Selvfornegtelse ikke naaer Gud, men bliver underveis, indenfor Menneskeligheden. Det er christelig Selvfornegtelse: uden Frygt for sig selv og uden Hensyn til sig selv at vove sig i den Fare, om hvilken de Medlevende, hildede og forblindede og medskyldige, ingen Forestilling have eller ville have, at der er Ære at vinde, saa det altsaa ikke blot er farefuldt at vove sig i Faren, men dobbelt farefuldt, fordi Tilskuernes Forhaanelse venter den Modige, ligegyldigt enten han seirer eller han taber. I det ene Tilfælde er Forestillingen om Faren given; de Medlevende ere enige om, at der er Fare, Fare at vove sig i, og altsaa Ære at vinde ved Seiren, da Forestillingen om Faren allerede gjor dem villige til at beundre Den, der blot

---

de gamle Kirkelærere. Udtalelsen er en Omskrivning af et Ord hos Augustin. *De civ. Dei.* 19, 25.

vover. I det andet Tilfælde maa den Modige ligesom opdage Faren og stride for at faae Lov til at kalde Fare, hvad de Medlevende ikke ville, der, om de end indrømme, at det er muligt at sætte Livet til i denne Fare, dog negte, at det er en Fare, da det for deres Forestilling er en Latterlighed og altsaa dobbelt latterligt at sætte sit Liv til for en Latterlighed. Christendommen opdagede saaledes en Fare, som hedder evig Fortabelse. Denne Fare forekom Verden en Latterlighed. Lad os nu tænke et christeligt Vidne. Han vover sig for denne Læres Skyld i Kamp med de Mægtige, der have hans Liv i deres Haand, og som i ham maae see en Urostifter — det vil vel koste ham Livet. Paa samme Tid finde de Medlevende, med hvem han ikke har nærmest at stride, men som ere Tilskuere, de finde det latterligt at vove sig i Døden for en saadan Taabeligheds Skyld. Her er Livet at tabe, og sandeligen ingen Ære og Beundring at vinde! Dog saaledes at være forladt, kun saaledes at være forladt er christelig Selvfornegtelse. — — Dersom nu Verden eller Christenheden var væsentligen bleven god, saa var denne Selvfornegtelse gjort umulig; thi i saa Fald vilde Verden jo, som væsentligen god, ære og prise Den, som fornegtede sig selv, og bestandigt have den rigtige Forestilling om, hvor Faren er, og hvilken den sande Fare er.

See derfor ønske vi at ende denne som al vor Tale, der efter den os forundte Evne priser det Christelige, med denne lidet indsmigrende Anbefaling: vogt Dig at begynde paa at gjøre det — dersom det ikke i Sandhed er Din Alvor at ville i Sandhed fornegte Dig selv. Vi have for alvorlig en Forestilling om det Christelige til at ville lokke Nogen, vi ville hellere næsten advare. Den, der i Sandhed vil tilegne sig det Christelige, han vil dog komme til indvortes at opleve ganske andre Forfærdelser end Forfærdelsens Smule Skuespil i en Tale; han maa udefter være ganske anderledes besluttet end han kan blive det ved Hjælp af en Smule Veltalenheds sminkede Usandhed. Vi overlade til Enhver at prøve, om denne vor alvorlige Forestilling skulde synes kold, trøstesløs, uden Begeistring. Forsaavidt En skulde tale om sit eget Forhold til Verden, da vilde dette være en anden Sag, da er det Pligt at tale saa mildt, saa undskyldende som muligt, og selv naar han gjør det, er det Pligt at blive i Kjerlighedens Gjeld. Men naar vi tale veiledende, tør vi ikke fortie, hvad der maaskee er lidet skikket til at indynde Talen i en sværmersk Ynglings higende Forestilling. Vi tør heller ikke anprise, smilende at ville opløfte sig over Verdens Modstand og Daarskab; thi selv om det lader sig

m det er gjo Hedenskabet, det lader sig og kun gjøre
skabet, fordi edningen ikke har det Christeliges sande,
e, evigt bekymrede Forestilling om det Sande: thi for denne
ingenlunde latterligt, at Andre mangle den. Christeligt for-
er Verdens væsentlige Daarskab ingenlunde latterlig, selv
latterlig den er; thi naar der er en Salighed at vinde eller
saa er det hv rken en Spøg, om jeg vinder den, ei heller
ligt, om Nogen forskjertser den.
Derimod er det lighed, som vi vel skulle vogte os
at tale indsmi stelige. Mon vel ogsaa e
neske, idet han t Menneske et uhyre skar
bent, tveægge R ilde overrække det med
r, Gebærder, d verrækker en Blomsterko
ar dette ikke a man da? Forvisset om
rlige Redskabs priser man det vistnok
uld Stemme, mer i en vis Forstand advarer
imod. Saaledes et ige. Hvis fornødent gj
skulde vi derfor heller ikke tage Betænkning, under Ansv
høieste Sted, i christelige, just i christelige Prædike
prædike **mod** Christendommen. Thi vi vide heelt vel, hvor
i disse Tider stikker: at man ved gjækkelig og indsmigren
dags-Tale har faaet Christendommen narret ind i et Sands
og os Mennesker ind i den Indbildning, at vi saadan ere
Dog, hvis et Menneske meente at holde en Blomst i si
en Blomst, som han halvt forfængeligt, halvt tankeløst
sig med at betragte — og da Nogen, med Sandhed vel
raabte til ham »Ulyksalige, Du seer ikke, at det er et uh
slebent, tveægget Redskab, Du holder i Din Haand«: mo
et Øieblik vilde blive forfærdet! Men, men — mon D
Sandhed sagde det, bedrog ham eller Sandheden? Th
vilde dog kun være at sætte ham fastere i Misforst
En vilde minde hiint Menneske om, at den Blomst
sin Haand, var ingen simpel eller almindelig Blor
høist sjeldne. Nei, Christendommen er ikke i me
stand den høist sjeldne Blomst, ei heller den allers
bliver Talen dog, hedensk og verdsligt, indenfor d
skelige Forestilling. Christendommen er, gudd
staaet, det høieste Gode, og derfor tillige, menn
et uhyre farligt Gode, fordi den, blot menneske
saa langtfra at være den sjeldne Blomst, at den

Forargelse og Daarskab] smlgn. 1. Cor. 1. 23.

Daarskab, nu som engang i Begyndelsen og saa længe Verden bestaaer.

Overalt hvor det Christelige er, er Forargelsens Mulighed, men Forargelse er den høieste Fare. Enhver, der i Sandhed har tilegnet sig det Christelige eller Noget af det Christelige, han har ogsaa maattet gaae Forargelsens Mulighed saaledes forbi, at han har seet den, og med den for Øie — valgt det Christelige. Skal der tales om det Christelige, maa Talen bestandigt holde Forargelsens Mulighed aaben, men altsaa kan den aldrig komme til ligefrem at anbefale Christendommen, saa Forskjellen mellem Talerne blot vilde være den, at een gjorde det i stærkere, en anden i svagere, en tredie i de allerstærkeste Lovprisningens Udtryk. Christendommen kan kun anprises, idet paa ethvert Punkt Faren i eet væk gjøres aabenbar: hvorledes det Christelige er den blot menneskelige Forestilling Daarskab og Forargelse. Men ved at gjøre dette tydeligt og aabenbart, advares der jo. Saa alvorlig er Christendommen. Hvad der trænger til Menneskenes Bifald gjør sig strax lækkert for dem; men Christendommen er saaledes sikker paa sig selv, og veed med saadan Alvor og Strenghed, at det er Menneskene, der trænge til den, at den just derfor ikke anbefaler sig ligefrem, men først skrækker Menneskene op — som Christus anbefalede sig til Apostlene ved itide at forudsige dem, at de for hans Skyld vilde blive forhadte, ja at Den, som slog dem ihjel, vilde mene at gjøre Gud en Tjeneste.

Da Christendommen kom ind i Verden, behøvede den ikke (om den dog gjorde det) selv at gjøre opmærksom paa, at den var Forargelsen, thi denne opdagede jo Verden let nok, som tog Forargelsen. Men nu, nu, da Verden er bleven christelig, nu maa Christendommen for Alt selv passe paa Forargelsen. Dersom det derfor er saa, at saa mange »Christne« i disse Tider gaae Glip af Christendommen, hvoraf kommer det, uden deraf, at Forargelsens Mulighed glipper for dem, dette Forfærdelige: behag at bemærke! Hvad Under saa, at Christendommen og dens Salighed og dens Opgaver ikke mere kan tilfredsstille »de Christne« — de kunne jo ikke engang forarges paa den! — Da Christendommen kom ind i Verden, behøvede den ikke selv (om den dog gjorde det) at gjøre opmærksom paa, at den stred mod den menneskelige Fornuft, thi dette opdagede Verden let nok. Men nu, nu, da Christendommen gjennem Aarhundreder har levet i vidtløftig Omgang med den

---

Christus anbefalede sig til Apostlene osv.] f. Ex. Joh. 16, 2.

menneskelige Fornuft, nu, da en falden Christendom — ligesom hine faldne Engle, der giftede sig med jordiske Qvinder — har giftet sig med den menneskelige Fornuft, nu, da Christendom og Fornuft ere blevne Du og Du: nu maa Christendommen for Alt selv passe paa Anstødet. Skal Christendommen (ak, det er som var det Eventyret om det i hundrede Aar fortryllede Slot) prædikes ud af Sandsebedragets Fortryllelse og vanskabte Forvandling, saa maa først Forargelsens [illegible] igjen fra Grunden af prædikes tillive. Kun Forargel[illegible]d (Modgiften mod Apologetikens Slumre-Drik) er ista[illegible]cke den Indslumrede, istand til at kalde den Fortrylle[illegible]saa Christendommen atter er sig selv.

Siger da den hellige [illegible] Den, ved hvem Forargelsen kommer«, saa fortrøste vi [illegible]: vee Den, som først hittede paa at prædike Christen[illegible] Forargelsens Mulighed. Vee Den, som indsmigrende, lellende, anbefalende, bevisende paaprakkede Menneskene noget umandigt Noget, som skulde være Christendom! Vee Den, som kunde gjøre Miraklet begribeligt, eller dog aabne os lyse Udsigter til, at det snart skulde lykkes! Vee Den, som forraadte og brød Troens Hemmelighed, forvanskede den til offentlig Viisdom, fordi han tog Forargelsens Mulighed bort! Vee Den, som kunde begribe Forsoningens Hemmelighed uden at mærke Noget til Forargelsens Mulighed, endnu engang vee ham, at han meente dermed at gjøre Gud og Christendommen en Dyrkelse! Vee alle disse utroe Husholdere, som satte sig ned og skrev falske Beviser, og derved vandt Christendommen og sig selv Venner, naar de fraskreve Christendommen Forargelsens Mulighed og tilskreve den Daarskaber i hundredeviis! O, sørgeligt spildte Lærdom og Skarpsind, o sørgeligt spildte Tid paa dette uhyre Arbeide med at forsvare Christendommen! Sandeligen, naar Christendommen blot atter reiser sig vældig ved Forargelsens Mulighed, saa denne Rædsel atter kan skrække Menneskene op: saa behøver Christendommen intet Forsvar. Og paa den anden Side, jo lærdere, jo fortræffeligere Forsvaret, desto mere er Christendommen forvansket, afskaffet, afmattet som en Halvmand. Thi Forsvaret vil netop godhedsfuldt tage Forargelsens Mulighed bort. Men Christendommen skal ikke forsvares; det er Menneskene, der skulle see til, om de kunne forsvare sig og forsvare for sig selv hvad de vælge, naar Christendommen forfærdeligt som engang by-

---

»vee den, ved hvem Forargelsen kommer«] Matth. 18, 7.

der dem Valget, og forfærdeligt nødsager dem til at vælge: enten at forarges eller at antage Christendommen. Tag derfor Forargelsens Mulighed bort fra det Christelige, eller borttag fra Syndernes Forladelse den ængstede Samvittigheds Kamp til hvilken dog, efter Luthers ypperlige Forklaring, hele denne Lære er at henføre) og luk saa jo før jo hellere Kirkerne eller gjør dem til Forlystelsessteder, som staae aabne hele Dagen!

Men medens man saaledes ved at tage Forargelsens Mulighed bort har faaet hele Verden christnet, skeer bestandigt det Besynderlige: at Verden forarges paa den virkelige Christen. Her kommer Forargelsen, hvis Mulighed nu engang er uadskillelig fra det Christelige. Kun er Forvirringen sørgeligere end nogensinde; thi engang forargedes Verden paa Christendommen — det var der Mening i; men nu har Verden faaet den Indbildning, at den er Christen, at den har tilegnet sig Christendommen uden at mærke Noget til Forargelsens Mulighed — og forarges saa paa den virkelige Christen. Sandelig, et saadant Sandsebedrag er vanskeligt at komme ud af. Vee, de hurtige Penne og de travle Tunger, vee den hele Travlhed, som fordi den hverken veed det Ene eller det Andet, derfor saa uendelig let kan forlige baade det Ene og det Andet!

Paa den virkelige Christen forarges endnu bestandigt den christne Verden. Kun er Forargelsens Lidenskab ordentligviis her ikke saa stærk, at den vil udrydde ham, nei det bliver blot ved Spot og Haan. Dette lader sig let forklare. Dengang da Verden var sig selv bevidst ikke at være Christen, da var der Noget at strides om, da gik det paa Liv og Død. Men nu da Verden stolt og beroliget er forvisset om selv at være Christen, saa er den sande Christens Overdrivelse jo ikke mere værd end at lee af. Forvirringen er sørgeligere end i Christendommens første Tid. Det var sørgeligt, men der var Mening deri, da Verden stred paa Liv og Død med Christendommen; men Verdens nuværende ophøiede Rolighed i Bevidsthed af selv at være Christen, dens, om man saa vil, billige Smule Spot — over den virkelige Christen: dette grændser næsten til Afsindighed. Saaledes er Christendommen aldrig i dens første Tid bleven til Gjenstand for Spot.

Naar da i denne christne Verden et Menneske vil blot nogenlunde stræbe at fuldkomme den Pligt at blive i Kjerlighedens Gjeld til hverandre: saa vil han ogsaa blive ført ud i den sidste Vanskelighed og faae Verdens Modstand at kæmpe med. Ak, Ver-

saa lidt eller aldrig paa Gud; deraf kommer det, at
maa misforstaae ethvert Liv, hvis væsentligste og sta-
ke just er Tanken om Gud, Tanken om, hvor, guddom-
staaet, Faren er, og hvilken Fordringen til et Menneske
virkelige Christen vil derfor den christne Verden i denne
le sige: »han priisgiver sig selv; endog der, hvor han
rt er den Forurettede, er det ikke langtfra, at han næste
, som beder om Forladelse«. Verden vil hos ham — chi
(thi Verden er jo Christen) savne den fornødne — chri
jertets-Haardhed, der har travlt med at paatale sin Re
e sig selv, at gjengjelde Ondt med Ondt eller dog med
Bevidsthed at gjøre godt. Verden mærker slet ikke,
ant Menneske har en ganske anden Maalestok for sit L
deraf lader det Hele sig ganske simpelt forklare, mede
ugnok bliver ganske meningsløst, forklaret ved Hjælp af
aalestok. Men da Verden egentligen ikke veed af og
l vide af, at denne Maalestok (Guds-Forholdet) er til,
en ikke forklare et saadant Menneskes Adfærd uden so
— thi at det er Christelighed kan naturligviis aldrig fal
ind, der som Christen dog vel selv bedst veed, hvad C
er. Det er sært, at et Menneske ikke er egennyttigt,
at han ikke skjender igjen, det er sært og flaut, at
sin Fjende og næsten er bange for, om han ogsaa
sin Fjende, det er sært, at han altid kommer an
Sted, aldrig hvor det tager sig ud at være modig, høi
nyttig: dette er sært og søgt og halvfjantet, kort N
lidt af, naar man da selv, ved at være Verden, er
Christen at være i Besiddelse af det Sande og S
her og hisset. Verden har ingen uden i det h
fjern Stor-Høitids-Forestilling om, at Guds-Forho
sige, at det dagligt skulde bestemme et Menne
maa den dømme saaledes. Den usynlige Lov fo
neskes Liv, for dets Lidelse og for dets Saligh
for Verden: *ergo* maa den forklare et saadar
Særhed, ligesom vi jo forklare det som Afsind
neske i eet væk seer sig om efter en Fugl,
Andre kan see, eller naar et Menneske dands
hvilken det ikke er noget andet Menneske,
ligste Villie, muligt at høre, eller naar et N
udtrykker, at han gaaer af Veien for noget
er ogsaa Afsindighed; thi en Fugl, hvis
kan ikke være usynlig tilstede, saa lidet

kan være uhørlig, og saa lidet som en virkelig Hindring paa Ens Vei, der gjør det fornødent at gaae af Veien, kan være usynlig: men Gud kan kun være usynlig og uhørlig tilstede, saa det, at Verden ikke seer ham, endda ikke beviser saa meget.

Lad mig oplyse dette Forhold ved et simpelt Billede, som jeg oftere har brugt om end paa en forskjelliggjort Maade — det er saa frugtbart, saa lærerigt og saa betegnende. Naar et strengt opdraget Barn er sammen med uartige eller mindre artige Børn, og det da ikke vil deeltage med dem i deres Uartigheder, hvilke de dog selv, idetmindste for en stor Deel, ikke ansee for Uartigheder: vide de uartige Børn ikke at forklare dette anderledes, end at Barnet maa være et sært og tosset Barn; de mærke ikke, at Forholdet lader sig forklare paa en anden Maade, af, at det strengt opdragne Barn bestandigt, hvor det end er, hos sig har Forældrenes Maalestok for hvad det tør og hvad det ikke tør. Dersom Forældrene synligen vare tilstede, saa de uartige Børn saae dem, da vilde de bedre kunne forstaae Barnet, især hvis det tillige viste sig bedrøvet ved at maatte lyde Forældrenes Forbud; thi saa var det jo aabenbart, at Barnet hellere end gjerne vilde som de uartige Børn, og det var let nok at indsee, ja at see, hvad det var, som holdt Barnet tilbage. Men naar Forældrene ikke ere tilstede, kunne de uartige Børn ikke forstaae det strengt opdragne. De tænke som saa: enten maa dette Barn slet ikke have saadanne Lyster som vi andre Børn, men det er jo tosset og sært; eller det har maaskee nok Lysterne, men tør ikke — dog hvorfor tør det ikke, Forældrene ere jo ikke tilstede, see det er igjen tosset og sært. Man kan derfor ingenlunde ligefrem kalde det Skadefryd eller Ondskab af de mindre artige Børn, at de dømme saaledes om det strengt opdragne, o, nei de mene det maaskee endog paa deres Viis ret godt med det. De forstaae ikke det strengt opdragne Barn, de synes selv godt om deres Uartigheder, og derfor ville de, at det skal tage Deel med dem, og være en rask Dreng — ligesom de andre. — Anvendelsen af dette Billede er let at gjøre. Verden kan slet ikke faae det i sit Hoved (og det er da heller ikke Tilfældet), at en Christen ikke skulde have samme Lyster og Lidenskaber, som Verden har. Men dersom han har dem, saa kan den endnu mindre faae i sit Hoved, hvorfor han, af Frygt for en Usynlig, tosset nok vil tvinge de efter Verdens Begreb uskyldige og tilladelige Lyster, som det endog »er Pligt at søge«, hvorfor han vil tvinge den Selvkjerlighed, som Verden kalder ikke blot uskyldig, men priselig, hvorfor han vil tvinge den Vrede, som Verden

ikke blot anseer for naturlig men for Kjendet paa en Mand og en Mands Ære, hvorfor han altsaa paa en dobbelt Maade vil gjøre sig selv ulykkelig: først ved ikke at faae Lysterne tilfredsstillede, og dernæst ved til Løn derfor at blive udleet af Verden.

Man seer let, at Selvfornegtelsen her er rigtigt mærket: den har Dobbelt-Mærket. Just fordi dette er saaledes, fordi ganske rigtigt Den, som vil for Alvor søge at efterkomme det, vil geraade i dobbelt Fare, just derfor sige vi, at det er de Christnes Pligt: at blive i Kjerlighedens Gje[illegible]ndre.

JERLIGHEDENS GJERNINGER.

NOGLE CHRISTELIGE OVERVEIELSER
I TALERS FORM

AF

S. KIERKEGAARD.

ANDEN UDGAVE.

ANDEN FØLGE.

KJØBENHAVN.
PAA UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZELS FORLAG.
TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.
1852.

INDHOLD.

I. Kjerlighed opbygger.
II. Kjerlighed troer Alt — og bliver dog aldrig bedragen.
III. Kjerlighed haaber Alt — og bliver dog aldrig til Skamme.
IV. Kjerlighed søger ikke sit Eget.
V. Kjerlighed skjuler Syndernes Mangfoldighed.
VI. Kjerlighed bliver.
VII. Barmhjertighed, en Kjerlighedens Gjerning, selv om den Intet kan give, og Intet formaaer at gjøre.
VIII. Forsonlighedens Seier i Kjerlighed, som vinder den Overvundne.
IX. Den Kjerlighedens Gjerning at erindre en Afdød.
X. Den Kjerlighedens Gjerning at anprise Kjerlighed.

Forord.

Disse christelige Overveielser, som ere Frugten af megen Overveielse, ville forstaaes langsomt, men da ogsaa let, medens de vistnok ville blive meget vanskelige, om Nogen ved flygtig og nysgjerrig Læsning gjør sig dem meget vanskelige. »Hiin Enkelte«, som først overveier med sig selv, om han vil læse eller han ikke vil læse, hvis han saa vælger at læse, han overveie kjerligt, om dog ikke Vanskeligheden og Letheden, naar de betænksomt bringes sammen paa Vægtskaalen, forholde sig rigtigt til hinanden, saa det Christelige ikke udgives efter falsk Vægt, ved at gjøre Vanskeligheden eller ved at gjøre Letheden for stor.

Det er »christelige Overveielser«, derfor ikke om — »Kjerlighed«, men om — »Kjerlighedens Gjerninger«.

Det er Kjerlighedens Gjerninger, ikke som var nu hermed alle dens Gjerninger optalte og beskrevne, o langtfra; ikke som var selv den enkelte beskrevne nu een Gang for alle beskreven, Gud være lovet langtfra! Hvad der i sin hele Rigdom er væsentligen uudtømmeligt, det er ogsaa i sin den mindste Gjerning væsentligen ubeskriveligt, just fordi det væsentligen er heelt tilstede overalt, og væsentligen ikke til at beskrive.

I Efteraaret 1847.

S. K.

I.

Kjerlighed opbygger.

1 Cor. VIII, 1. Men Kjerligheden opbygger.

Al menneskelig Tale, selv den hellige Skrifts guddommelige Tale om det Aandelige er væsentligen overført Tale; og dette er ganske i sin, eller i Tingenes og Tilværelsens Orden, da Mennesket, om han end fra Fødselens Øieblik er Aand, dog først senere bliver sig bevidst som Aand, og saaledes sandseligt-sjeleligt har udlevet et vist Afsnit forinden. Men dette første Afsnit skal saa ikke bortkastes, naar Aanden vaagner, lige saa lidet som Aandens Vaagnen forkynder sig paa en sandselig eller sandselig-sjelelig Maade i Modsætning til det Sandselige og Sandselig-Sjelelige. Det første Afsnit bliver netop at overtage af Aanden, og saaledes benyttet, saaledes lagt til Grund, bliver det det Overførte. Det aandelige og det sandselige-sjelelige Menneske siger derfor i en vis Forstand det Samme; dog er der en uendelig Forskjel, da den Sidste ikke aner det overførte Ords Hemmelighed, medens han dog bruger det samme Ord, men ikke overført. Der er en Verdens Forskjel mellem de Tvende; den Ene har gjort Overgangen eller ladet sig føre over paa hiin Side, medens den Anden bliver paa denne Side, dog er der det Forbindende mellem dem, at begge bruge det samme Ord. Den, i hvem Aanden er vaagnet, han forlader jo derfor ikke den synlige Verden, han er endnu bestandigt, skjøndt sig bevidst som Aand, i Synlighedens Verden og selv sandseligt synlig: saaledes bliver han ogsaa i Sproget, kun at hans Sprog er

det overførte; men det overførte Ord er jo ikke et splinterny Ord, det er tvertimod det allerede givne Ord. Som Aanden e usynlig, saa er ogsaa dens Sprog en Hemmelighed, og Hemmelig heden stikker just deri, at den bruger de samme Ord som Barne og den Eenfoldige, men bruger dem overført, hvorved Aande negter sig at være det Sandselige eller Sandselig-Sjelelige, men ikk negter det paa en sandselig eller sandselig-sjelelig Maade. For skjellen er ingenlunde en [illegible] hedens Forskjel. Vi ansee de netop derfor med R[illegible] som e[illegible] Tegn paa falsk Aandighed, a prunke med Paafaldenhedens [illegible]jel — hvilket just er Sandselig hed, hvorimod Aandens Væsen [illegible]det Overførtes stille hviskend Hemmelighed — for Den, som [illegible] Øren at høre med.

Et af de overførte Udtryk, [illegible]m den hellige Skrift hyppigs bruger, eller et af de Ord, som [illegible] hellige Skrift hyppigst bruge overført er: at opbygge. Og [illegible]t er allerede — ja det er sa opbyggeligt at see, hvorledes den hellige Skrift ikke trættes ve dette simple Ord, hvorledes den ikke aandrigt eftertragter Afvex ling og nye Vendinger, men tvertimod, hvad der er Aandens sand Væsen, fornyer Tanken i det samme Ord! Og det er — ja det e saa opbyggeligt at see, hvorledes Skriften med det simple Or faaer betegnet det Høieste og paa den inderligste Maade; det e fast som hiint Bespisningens Mirakel med det lidet Forraad, de dog ved Velsignelsen strakte rigeligen til, efterlod Overflod! O det er — ja det er opbyggeligt, om det lykkes Nogen, istedenfo at have travlt med at gjøre nye Opdagelser, som travlt skulle for trænge det Gamle, ved ydmygt at nøies med Skriftordet, ved tak nemligt og inderligt at tilegne sig det fra Fædrene Overleverede at stifte et nyt Bekjendtskab med det — gamle Bekjendte. Som Børn have vi vel alle ofte leget Fremmed: sandeligen, dette e just Alvor, aandeligt forstaaet at kunne vedblive denne i Alvo opbyggelige Spøg, at lege Fremmed med det gamle Bekjendte.

At opbygge er et overført Udtryk, dog ville vi nu, med denn Aandens Hemmelighed i Tanken, see, hvad dette Ord betegne i ligefrem Tale. At opbygge er dannet af »at bygge« og Til lægsordet »op«, paa hvilket altsaa Eftertrykket maa ligge. Enhver der opbygger, han bygger, men ikke Enhver, der bygger, opbygger Naar saaledes en Mand bygger en Fløi til sit Huus, saa siger man ikke, han opbygger en Fløi, men han bygger til. Dette »op« synes altsaa at angive Retningen i Høiden, Retningen op ad. Dog

---

hiint Bespisningens Mirakel] Matth. 14, 13—21.

er dette heller ei Tilfældet. Dersom saaledes en Mand fører en Bygning, der er tredive Alen høi, endnu ti Alen høiere, saa sige vi dog ikke, han opbyggede Huset ti Alen høiere, vi sige han byggede til. Her begynder allerede Ordets Betydning at blive mærkelig; thi det sees, at det dog heller ikke er Høiden det kommer an paa. Dersom derimod en Mand opførte et, om end nok saa lavt og lille Huus, men fra Grunden af, saa sige vi, han opbyggede et Huus. At opbygge er altsaa fra Grunden af at opføre Noget i Høiden. Dette »op« angiver vistnok Retningen som Høide; men kun naar Høiden tillige omvendt er Dybde, sige vi at opbygge. Deraf kommer det, at hvis en Mand opbygger i Høiden og fra Grunden, men Dybden ikke rigtigen svarer til Høiden, saa sige vi vel, at han opbyggede, men tillige at han opbyggede slet, hvorimod vi ved at »bygge slet« forstaae noget Andet. Eftertrykket kommer saaledes i Forhold til det at opbygge især til at ligge paa: at bygge fra Grunden af. Vel kalde vi ikke det at bygge i Grunden at opbygge, vi sige ikke at opbygge en Brønd; men skal der være Tale om at opbygge, saa maa, ligegyldigt, hvor høi eller hvor lav Bygningen end bliver, Arbeidet være fra Grunden af. Vi kunne derfor sige om En: han begyndte at opbygge et Huus, men han blev ikke færdig. Derimod kunne vi aldrig sige om En, der føiede nok saa meget til Bygningen i Høiden, naar det ikke skete fra Grunden af, at han opbyggede. Hvor underligt! Dette »op« i Ordet at opbygge angiver Høide, men angiver Høide omvendt som Dybde; thi at opbygge er at bygge fra Grunden af. Derfor siger Skriften ogsaa om den uforstandige Mand, at han »byggede uden Grundvold«; men om den Mand, som hører Ordet til sand Opbyggelse, eller efter Skriftens Ord, Den, som hører Ordet og gjør derefter, om ham siges der, at han er lig et Menneske, der byggede et Huus »og grov dybt« (Luc. 6, 48.). Da derfor et Vandløb kom og Stormen stødte an paa dette forsvarligt opbygte Huus, da glædede vi os Alle ved det opbyggelige Syn, at Stormen ikke kunde rokke det. Ak, thi som sagt, med Hensyn til det at opbygge kommer det især an paa at bygge i Grunden. Det er priseligt, at en Mand, førend han begynder, overveier, »hvor høit han kan opføre Taarnet«, men hvis han skal opbygge, da lad ham endeligen passe paa at grave dybt; thi om Taarnet end, hvis det var muligt, hævede sig til Skyerne, dersom det var uden Grundvold, var det egentligen ikke opbygget. At opbygge aldeles uden Grundvold er

---

opføre Taarnet«] smlgn. Luc. 14, 28 ff.

umuligt, det er at bygge i Luften. Derfor siger man sprogrigtigt rigtigt at bygge Luftcasteller, man siger ikke at opbygge Luftcasteller, hvilket vilde være en skjødesløs og forkeert Sprogbrug. Thi selv i Udtrykket for det Intetsigende maa der være en Overeensstemmelse mellem de enkelte Ord, som der ikke er mellem »i Luften« og »at opbygge«, da det første tager Grundvolden bort, og det sidste henholder sig til dette »fra Grunden af«; Sammensætningen vilde derfor være en usand Overdrivelse.

Saaledes med det Udtryk at opbygge i ligefrem Tale; nu erindre vi, at det er et overført Udtryk, og gaae da over til denne Overveielses Gjenstand:

Kjerlighed opbygger.

Men er det at opbygge, aandeligt forstaaet, et saaledes eiendommeligt Tillægsord for Kjerlighed, at det ene og alene tilkommer den? Det kan jo ellers gjælde om et Tillægsord, at der gives flere Gjenstande, som ligeligt, eller hvis end i forskjellig Grad, dog alle have Adkomst til det ene og samme Tillægsord. Dersom dette er Tilfældet med det at opbygge, vilde det være urigtigen saa særligen, som denne Overveielse gjør det, at fremhæve det i Forhold til Kjerlighed, det vilde være et Misforstaaelsens Forsøg paa at paadutte Kjerligheden en Anmasselse, som vilde den være ene om eller tilrive sig det, som den deelte med andre — og Kjerlighed er jo just villig til at dele med Andre, da den »aldrig søger sit Eget« (1 Cor. 13, 5.). Dog er det i Sandhed saa, at det at opbygge er udelukkende eiendommeligt for Kjerlighed; men paa den anden Side, denne Egenskab opbyggelig har igjen den Eiendommelighed, at den kan hengive sig i Alt, være med i Alt — just lige som Kjerlighed. Saaledes seer man, at Kjerligheden i denne sin eiendommelige Egenskab ikke afsondrer sig, ei heller trodser paa nogen Selvstændighed og Forsigværen i Række med Andet, men ganske giver sig hen; det Eiendommelige er just, at den udelukkende har den Egenskab ganske at give sig hen. Der er Intet, Intet, som jo kan gjøres eller siges saaledes, at det bliver opbyggeligt; men hvad det saa end er, naar det er opbyggeligt, saa er Kjerlighed med. Formaningen lyder derfor, netop hvor den selv indrømmer Vanskeligheden af at give bestemt Regel, »gjører Alt til Opbyggelse«. Den kunde lige saa gjerne lyde »gjører Alt i Kjerlighed«, og den havde udtrykt ganske det Samme. Det ene Menneske kan gjøre

---

»gjører Alt til Opbyggelse« smlgn. 1. Cor. 14, 26.

lige det Modsatte af det andet Menneske, men gjøre de hver det Modsatte — i Kjerlighed, bliver det Modsatte opbyggeligt. Der er i Sproget intet Ord, som i og for sig er opbyggeligt, og der er intet Ord i Sproget, som jo kan siges opbyggeligt og blive opbyggeligt, naar Kjerlighed er med. Det er derfor saa saare langtfra (ak det er just ukjerlig og splidagtig Vildfarelse!), at det at opbygge skulde være Noget, der er enkelte Begavedes Fortrin, som Kundskab og Digtergave og Skjønhed og andet Saadant, at lige tvertimod ethvert Menneske ved sit Liv, sin Vandel, ved sin Adfærd i det Daglige, ved sin Omgang med de Jævnlige, ved sit Ord, sin Yttring burde og kunde opbygge, og vilde gjøre det, hvis Kjerligheden ret var i ham.

Dette bemærke vi ogsaa selv, thi vi bruge det Ord »opbyggelig« i det videste Omfang; men hvad vi maaskee ikke gjøre os selv Rede for, er, at vi dog kun bruge det, overalt hvor Kjerlighed er med. Dog denne er den rette Sprogbrug: at være nøieregnende i ikke at bruge dette Ord uden hvor Kjerlighed er med, og ved denne Begrændsning igjen at gjøre dets Omfang ubegrændseligt, da Alt kan være opbyggeligt i samme Forstand som Kjerlighed kan være med overalt. — Naar vi saaledes see et eenligt Menneske ved priisværdig Tarvelighed sparsomt at komme ud af det med Lidet, saa ære og prise vi ham, vi glædes, vi befæstes i det Gode ved dette Syn; men vi sige egentligen ikke, at det er et opbyggeligt Syn. Naar vi derimod see, hvorledes en Husmoder, som har Mange at sørge for, ved Tarvelighed og viis Sparsommelighed kjerligt veed at lægge Velsignelse i det Lidet, saa der dog bliver nok til Alle: da sige vi, at det er et opbyggeligt Syn. Det Opbyggelige ligger i, at vi paa samme Tid, som vi see Tarveligheden og Sparsommeligheden, hvilke vi ære, see Husmoderens kjerlige Omsorg. Derimod sige vi, at det er et lidet opbyggeligt, et uhyggeligt Syn, at see Den, som paa en Maade hungrer i Overflod, og som dog slet Intet har tilovers for Andre. Vi sige det er et rystende Syn, vi væmmes ved hans Yppighed, vi gyse ved Forestillingen om Nydelsessygens rædsomme Hevn, at hungre i Overflod; men det, at vi forgjeves søge den mindste Yttring af Kjerlighed, bestemmer os, idet vi sige, det er lidet opbyggeligt. — Naar vi see en talrig Familie indkneben i en lille Leilighed, og vi dog see den beboe en hyggelig, venlig, — rummelig Leilighed, saa sige vi, det er et opbyggeligt Syn, fordi vi see den Kjerlighed, der maa være i de Enkelte og i hver Enkelt, da jo een Ukjerlig allerede var nok til at tage hele Pladsen, vi sige det, fordi vi see, at der virkelig bliver Rum, hvor der er Hjerterum. Og derimod er det saa lidet op-

byggeligt at see en urolig Aand beboe Palladset uden at finde Hvile i een eneste af de mange Sale, og uden dog at kunne afsee eller undvære det mindste Aflukke. — Ja, hvad kan ikke saaledes være opbyggeligt! At see et Menneske sove skulde man ikke troe kunde være opbyggeligt. Og dog, dersom Du seer Barnet sove ved Moderens Bryst — og Du seer Moderens Kjerlighed, seer, at hun ligesom har ver benytter Øieblikket, medens Barnet sover, til ret a ed det, fordi hun neppe tør lade Barnet mærke, hvor n elsker det: saa er det et opbyggeligt Syn. Er Mo ghed ikke synlig, søger Du forgjeves i hendes Aasyn t opdage det mindste Udtryk af Moderkjerlighedens G er Omsorg for Barnet, seer Du kun Dorskhed, Lige m er glad ved saa længe at være Barnet qvit: saa e er ikke opbyggeligt. At see Barnet alene sove er et lgjørende, et beroligende Syn, men det er ikke opbygge alligevel kalde det opbyggeligt, saa er det fordi Du dog alligevel seer Kjerligheden tilstede, det er saa fordi Du seer Guds Kjerlighed omsvæve Barnet. — At see den store Kunstner fuldende sit Mesterværk, det er et herligt, et opløftende Syn, men det er ikke opbyggeligt. Sæt, dette Mesterstykke var et Underværk — hvis nu Kunstneren af Kjerlighed til et Menneske slog det i Stykker: saa vilde dette Syn være opbyggeligt.

Overalt, hvor det Opbyggelige er, er Kjerlighed, og overalt, hvor Kjerlighed er, er det Opbyggelige. Derfor siger Paulus, at et Menneske uden Kjerlighed, selv om han talte med Menneskers og Engles Tungemaal, dog er som et lydende Malm og en klingende Bjelde. Hvad er vel ogsaa mindre opbyggeligt end en klingende Bjelde! Det Verdslige, hvor herligt og hvor høirøstet det end er, er uden Kjerlighed, og derfor ikke opbyggeligt; det ubetydeligste Ord, den mindste Gjerning med Kjerlighed eller i Kjerlighed er opbyggelig. Derfor opblæser Kundskab. Og dog kan jo Kundskab og Kundskabs Meddelelse ogsaa være opbyggelig; men er den det, er det fordi Kjerlighed er med. At rose sig selv synes lidet opbyggeligt, og dog kan dette jo ogsaa være opbyggeligt; gjør ikke Paulus det stundom, men han gjør det i Kjerlighed, og derfor som han selv siger: »til Opbyggelse«. Det vilde da derfor være den uudtømmeligste Tale af alle Taler, den, om hvad der kan være opbyggeligt, da Alt kan være det, det vilde være

---

Derfor opblæser Kundskab] 1. Cor. 8, 1. »til Opbyggelse«] 2. Cor. 12, 19.

udtømmeligste Tale, ak, ligesom det er den sørgeligste Klage, an føres over Verden: at man seer og hører saa lidet Opigt. Om det nemlig er sjeldent at see Rigdom, gjør hverken er til, vi ønske jo og helst at see almindelig Velstand. Om sjeldent at see et Mesterværk, nu, det gjør da i en vis nd hverken fra eller til, og i denne Henseende kunne Menıe for største Delen selv hverken gjøre fra eller til. Andermed det Opbyggelige. Der lever i ethvert Øieblik den talløse le af Mennesker; det er muligt, at Alt, hvad ethvert Menneske ger sig, Alt, hvad ethvert Menneske siger, kan være opbyggeık, og dog er det saa sjeldent at see eller høre noget Opigt!

jerlighed opbygger. Lad os nu betænke hvad der blev udi Indledningen, hvorved vi strax have sikkret os mod, at ikke forvilder sig ved at vælge en uoverkommelig Opgave, vidt Alt kan være opbyggeligt. At opbygge er at opføre fra Grunden af. I den ligefremme Tale om et Huus, en ıg, veed Enhver, hvad der forstaaes ved Grunden og Grund-ı. Men hvad er, aandeligt forstaaet, Aands-Livets Grund og vold, som skal bære Bygningen? Det er just Kjerlighed; ghed er Alts Ophav, og aandeligt forstaaet er Kjerligheden -Livets dybeste Grund. I ethvert Menneske, i hvem Kjerlig-r, er, aandeligt forstaaet, Grundvolden lagt. Og Bygningen, aandeligt forstaaet, skal opføres, er atter Kjerlighed; og det erlighed, som opbygger. Kjerlighed opbygger, og dette er: ygger Kjerlighed op. Saaledes er Opgaven begrændset; Talen er sig ikke i det Enkelte og det Mangfoldige, begynder ikke ret paa Noget, som den ganske vilkaarligt etsteds maatte afdog dog at faae en Ende, nei den samler sig og Opmærkeden paa det Væsentlige, paa det Ene og Samme i alt det oldige, Talen bliver først og sidst om Kjerlighed, just fordi ıt opbygge er Kjerlighedens eiendommeligste Bestemmelse. ghed er Grunden, Kjerlighed er Bygningen, Kjerlighed opbygDet at opbygge er at bygge Kjerlighed op, og det er Kjerligler opbygger. Vi tale rigtignok stundom i en almindeligere ınd om at opbygge, vi tale, i Modsætning til den Fordærvetsom kun vil nedrive, eller i Modsætning til den Forvirrethed, kun kan nedrive og adsplitte, om, at den Dygtige opbygger, der veed at styre og lede, Den, som veed tilgavns at underi sit Fag, Den, der er Mester i sin Kunst. Enhver saadan ger i Modsætning til at nedrive. Men al denne Opbyggelse, ıdskab, i Indsigt, i Kunstfærdighed, i Retskaffenhed o. s. v.,

er dog, forsaavidt den ikke bygger Kjerligheden op, ikke i dybeste Forstand Opbyggelse. Thi, aandeligt, er Kjerlighed Grunden, og at opbygge er jo at opføre fra Grunden af.

Naar altsaa Talen er om den Kjerlighedens Gjerning at opbygge, saa maa dette enten betyde, at den Kjerlige nedlægger Kjerligheden i et andet Menneskes Hjerte; eller det maa betyde, at den Kjerlige forudsætter, at Kjerligheden er i det andet Menneskes Hjerte, og just ved denne Forudsætning bygger Kjerligheden i ham op — fra Grunden af, forsaavidt han jo kjerligt forudsætter den i Grunden. Een af Delene maa være det at opbygge. Men mon nu det ene Menneske kan nedlægge Kjerlighed i det andet Menneskes Hjerte? Nei, dette er et overmenneskeligt Forhold, et utænkeligt Forhold mellem Menneske og Menneske, i den Forstand kan menneskelig Kjerlighed ikke opbygge. Det er Gud, Skaberen, som maa nedlægge Kjerlighed i ethvert Menneske, han, der selv er Kjerlighed. Det er derfor netop ukjerligt og ingenlunde opbyggeligt, om Nogen anmassende bilder sig ind at ville og at kunne skabe Kjerligheden i det andet Menneske; al travl og vigtig Iver i denne Henseende bygger hverken Kjerligheden op eller er selv opbyggelig. Det første Forhold af at opbygge var da utænkeligt, altsaa maae vi tænke paa det andet Forhold. Saaledes have vi vundet den Forklaring af hvad det er, at Kjerlighed opbygger, ved hvilken vi ville dvæle: den Kjerlige forudsætter, at Kjerligheden er i det andet Menneskes Hjerte, og just ved denne Forudsætning bygger han Kjerligheden i ham op — fra Grunden af, forsaavidt han jo kjerligt forudsætter den i Grunden.

Talen kan da ikke være om, hvad den Kjerlige, der vil opbygge, nu skal gjøre for at omskabe det andet Menneske, eller for at tvinge Kjerligheden frem i ham, men den er om, hvorledes den Kjerlige opbyggeligt tvinger sig selv. See, allerede dette er opbyggeligt at betænke, at den Kjerlige opbygger ved at tvinge sig selv! Kun den Ukjerlige indbilder sig at skulle opbygge ved at tvinge den Anden; den Kjerlige forudsætter bestandigt, at Kjerligheden er tilstede, just derved opbygger han. En Bygmester tænker ringe om de Steen og det Gruus, han skal bruge til Bygningen, en Lærer forudsætter, at Discipelen er uvidende, en Tugtemester forudsætter, at det andet Menneske er fordærvet: men den Kjerlige, som opbygger, han har kun een Fremgangsmaade, at forudsætte Kjerligheden; hvad der yderligere er at gjøre kan bestandigt kun være bestandigt at tvinge sig til at forudsætte Kjerligheden. Saaledes lokker han det Gode frem, han opelsker Kjerligheden, han

opbygger. Thi Kjerlighed kan og vil kun behandles paa een Maade, ved at elskes frem; at elske den frem er at opbygge. Men at elske den frem er jo netop at forudsætte, at den er tilstede i Grunden. Det kan derfor friste Mennesket at være Bygmesteren, at være Læreren, at være Tugtemesteren, fordi det synes at være at herske over Andre; men det at opbygge, som Kjerlighed gjør det, kan ikke friste, thi det er netop at være den Tjenende; derfor har kun Kjerlighed Lyst til at opbygge, fordi den er villig til at tjene. — Bygmesteren kan vise paa sit Arbeide, og sige, »det er mit Værk«, Læreren paa sin Discipel; men Kjerligheden, der opbygger, har Intet at vise paa, thi dens Arbeiden bestaaer just blot i at forudsætte. Atter dette er saa opbyggeligt at betænke. Sæt, det lykkedes den Kjerlige at bygge Kjerligheden op i et andet Menneske, naar da Bygningen staaer der: staaer den Kjerlige afsides for sig selv, beskæmmet siger han »det har jeg jo bestandigt forudsat«. Ak, den Kjerlige har slet ingen Fortjeneste. Bygningen bliver ikke som et Mindesmærke om Bygmesterens Kunst, eller som Discipelen en Erindring om Lærerens Underviisning; den Kjerlige har jo Intet gjort, han har kun forudsat, at Kjerligheden var i Grunden. Den Kjerlige arbeider saa stille og saa høitideligt, og dog er Evighedens Kræfter i Bevægelse; ydmygt gjør Kjerligheden sig ubemærket netop naar den arbeider meest, ja dens Arbeiden er som gjorde den slet Intet. Ak, Travlhed og Verdslighed er dette den største Daarskab: at det i en vis Forstand slet Intet at gjøre skulde være det vanskeligste Arbeide. Og dog er det saaledes. Thi vanskeligere er det at beherske sit Sind end at indtage en Stad, og vanskeligere at opbygge som Kjerlighed gjør det, end at udføre det meest forbausende Værk. Er det vanskeligt i Forhold til sig selv at beherske sit Sind, hvor vanskeligt da i Forhold til et andet Menneske at tilintetgjøre sig selv ganske, og dog gjøre Alt og lide Alt! Skal det ellers være vanskeligt at begynde uden Forudsætning, sandelig, allervanskeligst er at begynde at opbygge med den Forudsætning, at Kjerligheden er tilstede, og at ende med den samme Forudsætning: saa er jo Ens hele Arbeiden forud gjort som til Intet, idet nemlig Forudsætningen først og sidst er Selvfornegtelse, eller at Bygmesteren er skjult og som Intet. Vi kunne derfor kun sammenligne denne Kjerlighedens Opbyggen med Naturens Arbeiden i det Skjulte. Medens Mennesket sover, sove Naturens Kræfter hverken Nat eller Dag; Ingen tænker paa, hvorledes

---

vanskeligere er det at beherske sit Sind osv.] smlgn. Ordspr. 16, 32.

de holde ud — medens Alle forlyste sig ved Engens Deilighed o Markens Frugtbarhed. Saaledes bærer Kjerligheden sig ad; de forudsætter, at Kjerligheden er tilstede, som Spiren i Kornet, o lykkes det den da at bringe det til Væxt, saa har Kjerlighede skjult sig, som den var skjult, medens den arbeidede aarle og sild Dog dette er jo just i Naturen det Opbyggelige: Du seer al den Herlighed, og da griber det Dig opbyggende, naar Du kommer t at tænke paa det Underlige, at Du slet ikke seer Den, som fre bringer det. Dersom Du kunde see Gud med sandselige Øine dersom han, om jeg saa tør sige, stod ved Siden af og sagde »det er mig, som har frembragt alt Dette«: saa er det Opbyggelige forsvundet.

Kjerlighed opbygger ved at forudsætte, at Kjerligheden er tilstede. Saaledes opbygger den ene K erlige den anden, og her er det da let nok at forudsætte den, h.or den vitterligt er tilstede. Ak, men imidlertid er Kjerlighed dog aldrig fuldkommen tilstede i noget Menneske, forsaavidt er det jo muligt at gjøre noget Andet end at forudsætte den, at opdage een eller anden Feil og Skrøbelighed ved den. Og naar saa Nogen, ukjerligt, har opdaget dette, vil han maaskee, som det hedder, tage det bort, tage Splinten bort, for ret at bygge Kjerligheden op. Men Kjerlighed opbygger. Den, der elsker meget, ham tilgives meget; men jo fuldkomnere den Kjerlige forudsætter Kjerligheden at være, des fuldkomnere en Kjerlighed elsker han frem. Der er i al Verdens Forhold intet Forhold, hvor der saaledes er Lige for Lige, hvor det, der kommer ud, saa nøiagtigt svarer til hvad der blev forudsat. Man gjøre ingen Indsigelse, man beraabe sig ikke paa Erfaring, thi dette er just ukjerligt, vilkaarligt at fastsætte en Dag, hvor det nu skal vise sig, hvad der kom ud. Sligt forstaaer Kjerligheden sig ikke paa, den er evigt forvisset om Forudsætningens Opfyldelse; er dette ikke Tilfældet, saa er Kjerligheden ifærd med at afmattes.

Kjerlighed opbygger ved at forudsætte, at Kjerligheden er tilstede i Grunden, derfor opbygger Kjerlighed ogsaa der, hvor, menneskeligt talt, Kjerligheden synes at mangle, og hvor det, menneskeligt forstaaet, synes først og fremmest fornødent at nedrive, sandeligen ikke for Lystens Skyld, men for Frelsens Skyld. Det Modsatte af at opbygge er at nedrive. Denne Modsætning viser sig aldrig tydeligere end naar Talen er om, at Kjerlighed opbygger; thi i hvilkensomhelst anden Forbindelse der tales om at opbygge

---

Den, der elsker meget, ham tilgives meget] smlgn. Luc. 7, 47.

har det dog den Lighed med det at nedrive, at det er at gjøre Noget ved en Anden. Men naar den Kjerlige opbygger, da er det lige det Modsatte af at nedrive, thi den Kjerlige gjør Noget ved sig selv: han forudsætter, at Kjerligheden er tilstede i det andet Menneske — hvilket dog vel er lige det Modsatte af at gjøre Noget ved det andet Menneske. At nedrive tilfredsstiller kun altfor let det sandselige Menneske; at opbygge i den Forstand, at man gjør Noget ved det andet Menneske, kan ogsaa tilfredsstille den Sandselige; men at opbygge ved at overvinde sig selv, det tilfredsstiller kun Kjerlighed. Og dog er dette den eneste Maade at opbygge paa. Men i den velmeente Ivren for at nedrive og opbygge, glemmer man, at tilsidst dog intet Menneske formaaer at lægge Kjerlighedens Grund i det andet Menneske.

See, her viser det sig just, hvor vanskelig den Bygnings-Kunst er, som Kjerligheden øver, og som findes beskreven i hiint priste Sted hos Apostelen Paulus (1 Cor. 13); thi hvad der siges om Kjerlighed er just nærmere Bestemmelser af, hvorledes den bærer sig ad med at opbygge. »Kjerlighed er langmodig«, derved opbygger den; thi Langmodighed er jo just Udholdenhed i at forudsætte, at Kjerligheden dog er i Grunden. Den, som dømmer, selv om dette skete langsomt, Den, som dømmer det andet Menneske at mangle Kjerlighed, han tager Grundvolden bort — han kan ikke opbygge; men Kjerligheden opbygger ved Langmodighed. Derfor »bærer den ikke Nid« eiheller »Nag«; thi Nid og Nag negte Kjerligheden i det andet Menneske og fortære derved, hvis det var muligt, Grundvolden. Kjerligheden, som opbygger, bærer derimod det andet Menneskes Misforstaaelse, hans Utaknemlighed, hans Vrede — det er allerede nok at bære paa, hvor skulde saa Kjerligheden tillige kunne bære Nid og Nag! Saaledes fordeles det i Verden: Den, som bærer Nid og Nag, han bærer igjen ikke det andet Menneskes Byrder, men den Kjerlige, som ikke bærer Nid og Nag, han bærer Byrderne. Hver bærer sin Byrde, den Nidske og den Kjerlige, de blive i en vis Forstand begge Martyrer, thi som en from Mand har sagt: ogsaa den Nidske er en Martyr — men Djævelens. »Kjerlighed søger ikke sit Eget«, derfor opbygger den. Thi Den, som søger sit Eget, han maa jo skaffe alt Andet tilside, han maa rive ned for at faae Plads for sit Eget, som han vil opbygge. Men Kjerlighed forudsætter, at Kjerligheden

---

som en from Mand har sagt] Abraham a S. Clara, Werke. X. 392, smlgn. Efterl. Pap. 1844—46, S. 346.

er tilstede i Grunden, derfor opbygger den. »Den glæder sig ikke over Uretfærdighed«; men Den, som vil nedrive, eller dog vil blive sig selv vigtig ved den Mening, at det er nødvendigt at rive ned, han maa siges at glæde sig ved Uretfærdighed — ellers var der jo ikke Noget at nedrive. Kjerlighed derimod glæder sig ved at forudsætte, at Kjerligheden er tilstede i Grunden, derfor opbygger den. »Kjerlighed fordrager Alt«; thi hvad er det at fordrage Alt, det er i [illegible]st at finde Kjerligheden, som forudsættes i Grunden. [illegible]om et Menneske, der har en meget stærk Helbred, at [illegible]old til Spise og Drikke, kan fordrage Alt, saa mene v[illegible] hans Sundhed faaer det Nærende ud selv af det Us[illegible] den Sygelige har Skade selv af den sunde Spise), vi [illegible]s Sundhed faaer Næring ud af hvad der mindst synes [illegible]Saaledes fordrager Kjerlighed Alt, bestandigt forudsætt[illegible]rligheden dog er tilstede i Grunden — og derved op[illegible] »Kjerlighed troer Alt«; thi at troe Alt er jo just, skjøndt det ikke sees, ja skjøndt det Modsatte sees, at forudsætte, at Kjerligheden dog er tilstede i Grunden, selv i den Vildledte, selv i den Fordærvede, selv i den Hadefuldeste. Mistroiskhed tager just Grundvolden bort ved at forudsætte, at Kjerlighed ikke er tilstede, derfor kan Mistroiskhed ikke opbygge. »Kjerlighed haaber Alt«; men at haabe Alt, det er jo, skjøndt det ikke sees, ja skjøndt det Modsatte sees, at forudsætte, at Kjerligheden dog er tilstede i Grunden, og at den nok vil vise sig, i den Vildfarende, i den Vildledte, selv i den Fortabte. See, den forlorne Søns Fader var maaskee den Eneste, som ikke vidste, at han havde en forloren Søn, thi Faderens Kjerlighed haabede Alt. Broderen vidste strax, at han var haabløst forloren. Men Kjerlighed opbygger; og Faderen vandt igjen den forlorne Søn, just fordi han, som haabede Alt, forudsatte, at Kjerligheden var tilstede i Grunden. Der blev trods Sønnens Forvildelse intet Brud fra Faderens Side (og et Brud er jo lige det Modsatte af at opbygge), han haabede Alt, derfor opbyggede han i Sandhed ved sin faderlige Tilgivelse, just fordi Sønnen ret levende fornam, at den faderlige Kjerlighed havde holdt ud med ham, saa der intet Brud havde været. »Kjerlighed taaler Alt;« thi at taale Alt er netop at forudsætte, at Kjerligheden er tilstede i Grunden. Naar vi sige, at Moderen taaler alle Barnets Uartigheder, sige vi saa dermed, at hun som Qvinde betragtet taalmodigt lider Ondt? Nei, vi sige noget Andet, at hun, som Moder, bestandigt bliver ved at huske paa, at det er Barnet, og altsaa ved at forudsætte, at Barnet dog nok elsker hende, og at det nok vil vise

sig. Ellers talte vi jo og om, hvorledes Taalmod taaler Alt, ikke hvorledes Kjerlighed taaler Alt. Thi Taalmod taaler Alt og tier; og dersom Moderen saaledes taalte Barnets Uartigheder, saa sagde vi egentligen dermed, at Moderen og Barnet dog vare blevne hinanden fremmede. Derimod Kjerlighed taaler Alt, tier taalmodigt — men forudsætter i al Stilhed, at Kjerligheden dog nok er tilstede i det andet Menneske.

Saaledes opbygger Kjerlighed. »Den opblæses ikke, den bruger ikke Fremfusenhed, den forbittres ikke«: den er ikke opblæst af den Mening, at den skulde skabe Kjerligheden i det andet Menneske, den er ikke forbittret og fremfusende, utaalmodigt, næsten haabløs travl med hvad den først maa nedrive for saa at bygge op igjen; nei, den forudsætter bestandigt, at Kjerligheden er tilstede i Grunden. Derfor er det ubetinget det opbyggeligste Syn at see Kjerlighed opbygge, et Syn som selv Engle opbygges ved; og derfor er det ubetinget det Opbyggeligste, hvis det lykkedes et Menneske retteligen at tale om: hvorledes Kjerlighed opbygger. Der er mangt et venligt, mangt et velgjørende, mangt et fortryllende, mangt et gribende, mangt et opløftende, mangt et fængslende, mangt et overtalende Syn og saaledes fremdeles; men der er kun eet opbyggeligt Syn, at see Kjerlighed opbygge. Hvad Du end derfor har seet af Rædsel eller Afskyelighed i Verden, som Du ønskede at kunne glemme, fordi det vil nedbryde Dit Mod, Din Tillid, give Dig Afsmag for Livet og Væmmelse ved at leve: betænk blot, hvorledes Kjerlighed opbygger, og Du er opbygget til at leve! Der er saare mange forskjellige Gjenstande at tale om, men der er kun een opbyggelig: hvorledes Kjerlighed opbygger. Hvad der derfor end kan være hændet Dig, saa forbittrende, at Du kunde ønske aldrig at være født og jo før jo hellere at forstumme i Døden: betænk blot, hvorledes Kjerlighed opbygger, og Du er atter opbygget til at tale! Der er kun eet opbyggeligt Syn og kun een opbyggelig Gjenstand; dog kan Alt siges og gjøres opbyggeligt, thi overalt, hvor det Opbyggelige er, er Kjerlighed, og overalt, hvor Kjerlighed er, er det Opbyggelige, og saasnart Kjerlighed er tilstede, opbygger den.

Kjerlighed opbygger ved at forudsætte, at Kjerligheden er tilstede. Har Du ikke selv erfaret dette m. T.? Dersom nogensinde noget Menneske har talt saaledes til Dig eller handlet saaledes mod Dig, at Du ret følte Dig opbygget derved, da var det, fordi Du ret levende fornam, hvorledes han forudsatte Kjerligheden at være i Dig. Eller hvorledes tænker Du Dig vel ogsaa det Menneske skulde være, der i Sandhed kunde opbygge

Dig? Ikke sandt, Du vilde ønske ham Indsigt og Kundskab og Gave og Erfaring; men dette meente Du dog ikke, at det afgjørende kom an paa, derimod paa, at han var et tilforladelig kjerligt Menneske, det er, i Sandhed et kjerligt Menneske. Du mener altsaa, at det for at opbygge afgjørende og væsentligt kommer an paa at være kjerlig eller at have Kjerlighed i saadan Grad, at man kan forlade sig derpaa. Men hvad er nu Kjerlighed? Kjerlighed er at forudsætte Kjerlighed: at have Kjerlighed er at forudsætte Kjerlighed hos Andre, a[illegible] er at forudsætte, at Andre ere kjerlige. Lad os for[illegible]n. De Egenskaber, et Menneske kan have, maae [illegible] Egenskaber han har for sig, selv om han gjør Brug a[illegible] Andre, eller Egenskaber for Andre. Viisdom er en [illegible]de Egenskab, Magt og Gave og Kundskab o. s. v. li[illegible]g værende Egenskaber. At være viis vil ikke sige, [illegible] at Andre ere vise, tvertimod kan det jo være meget [illegible] om den i Sandhed Vise antager, at langtfra alle Mennesker ere vise. Ja, fordi »viis« er en forsigværende Egenskab, er der i Tanken ikke Noget til Hinder for at antage, at der kunde leve eller have levet en Viis, der turde sige, at han antog alle Andre for uvise. I Tanken (at være viis — og at antage, at alle Andre ere uvise) er ingen Modsigelse. I Livets Virkelighed vilde en saadan Yttring være Hovmod, men i Tanken blot som saadan er der ingen Modsigelse. Dersom derimod En vilde mene, at han var kjerlig, men tillige, at alle Andre ikke vare kjerlige, saa vilde vi sige: nei stop, her er en Modsigelse i selve Tanken; thi at være kjerlig er jo just at antage, at forudsætte, at andre Mennesker ere kjerlige. Kjerlighed er ikke en forsigværende Egenskab, men en Egenskab, ved hvilken eller i hvilken Du er for Andre. I daglig Tale sige vi rigtignok, idet vi opregne et Menneskes Egenskaber, at han er viis, forstandig, kjerlig — og vi mærke ikke, hvilken Forskjel der er mellem den sidste Egenskab og de første. Hans Viisdom, hans Erfarenhed, hans Forstandighed har han for sig, selv om han gjør Andre Gavn med dem; men hvis han er i Sandhed kjerlig, da er det ikke ham, der har Kjerlighed, i samme Forstand som han har Viisdom, men det er just hans Kjerlighed, at forudsætte, at vi Andre have Kjerlighed. Du priser ham som den Kjerlige, Du mener, at det er en Egenskab han har, som det ogsaa er, Du føler Dig opbygget ved ham, just fordi han er kjerlig, men Du mærker ikke, at Forklaringen er, at hans Kjerlighed betyder, at han forudsætter Kjerlighed hos Dig, og at just derved opbygges Du, at just derved Kjerligheden i Dig bygges op. Dersom det virkeligt var saa, at et

Menneske kunde være kjerlig uden at dette betydede at forudsætte Kjerlighed hos Andre, saa vilde Du heller ikke i dybeste Forstand føle Dig opbygget, hvor tilforladeligt det end var, at han var kjerlig, Du vilde ikke i dybeste Forstand føle Dig opbygget, saa lidet som Du i dybeste Forstand opbygges, hvor tilforladeligt det end er, at han er viis, forstandig, erfaren, lærd. Dersom det var muligt, at han i Sandhed kunde være kjerlig uden at dette betydede at forudsætte Kjerlighed hos Andre, saa kunde Du heller ikke ganske forlade Dig paa ham, thi det Tilforladelige ved den Kjerlige er netop, at selv naar Du mistvivler over Dig selv, om der er Kjerlighed i Dig, er han kjerlig nok til at forudsætte, eller rettere er han den Kjerlige, der forudsætter den. — Men Du fordrede, at et Menneske for i Sandhed at opbygge, skulde være i Sandhed kjerlig. Og at være kjerlig har nu viist sig betydende: at forudsætte Kjerlighed hos Andre. Saa siger Du jo ganske det Samme, som Talen har udviklet.

Saaledes vender Overveielsen tilbage til sin Begyndelse. At opbygge er at forudsætte Kjerlighed; at være kjerlig er at forudsætte Kjerlighed; kun Kjerlighed opbygger. Thi at opbygge er at opføre Noget fra Grunden af, men, aandeligt, er Kjerlighed Alts Grund. Lægge Kjerlighedens Grund i et andet Menneskes Hjerte kan intet Menneske; dog er Kjerligheden Grunden, og opbygge kan man kun fra Grunden af, altsaa kan man kun opbygge ved at forudsætte Kjerlighed. Tag Kjerlighed bort, saa er der Ingen, som opbygger, og Ingen, som opbygges.

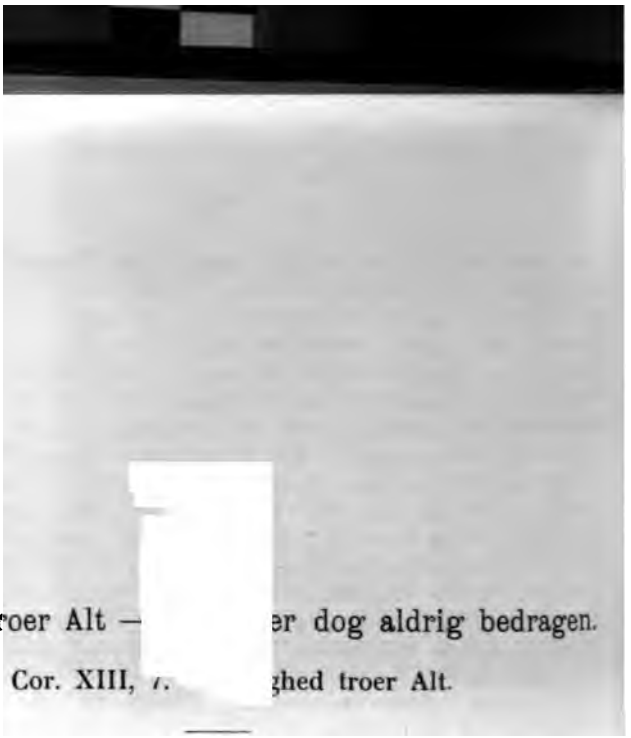

Kjerlighed troer Alt — er dog aldrig bedragen.

1 Cor. XIII, 7. ghed troer Alt.

»Saa bliver da Tro, Haab, Kjerlighed, disse tre; men størst iblandt disse er Kjerligheden«, der jo ogsaa derfor er Alts Grund, er før Alt og bliver, naar alt Andet er afskaffet. Kjerlighed er altsaa »størst« iblandt »disse«; men Den, der i Fuldkommenhedens Forstand (og hvad Fuldkomnere gives der vel at sammenlignes med end Tro og Haab!) er den største, maa ogsaa kunne paatage sig, hvis jeg saa tør sige, de Underordnedes Forretning og gjøre den end fuldkomnere. Verdsligt kan vel stundom En være den Fornemste, uden i Fuldkommenhedens Forstand at være den Største, men dette er netop det Verdsliges Ufuldkommenhed. I Sandhed gjælder det, at den Største maa kunne gjøre hvad de Mindre kunne; og det gjælder i Sandhed om Kjerlighed, at den kan paatage sig Troens og Haabets Gjerning, og gjøre den end fuldkomnere.

Dette ville vi nu betænke, idet vi overveie

Kjerlighed troer Alt — og bliver dog aldrig bedragen.

Vi ville først overveie, hvorledes det er at forstaae, at Kjerlighed troer Alt, og dernæst, hvorledes den Kjerlige, just ved at troe Alt, kan være sikkret mod ethvert Bedrag; thi sandeligen, ikke Enhver, som troer Alt, er derfor den Kjerlige, og ikke Enhver, som troer Alt, er derfor sikkret mod ethvert Bedrag

- end ikke Troen, hvis den vil troe Alt. Og kunde det end synes, t det, at være sikkret mod ethvert Bedrag, er et Gode for Kjerigheden, en Fordeel den har, saa denne Betragtning altsaa egentigen ikke egnede sig som Gjenstand for Overveielse i et Skrift om Kjerlighedens Gjerninger: da er det dog ikke saa. Det at være sikkret mod ethvert Bedrag er en Gjerning, er en Opgave, aldeles eenstydig med det at troe Alt, saa man ubetinget ligesaa godt kan sige, at Kjerlighed troer Alt, som, at den aldrig bliver bedragen, da det er Eet og det Samme; det er ikke som ellers, at det at handle er Eet og Klogskaben, som passer paa, at man ikke bliver bedragen, et Andet. Det er ei heller i Klogskabens Forstand, at Kjerligheden aldrig bedrages; thi at elske saaledes, at man aldrig bliver bedragen, er i Klogskabens Forstand og Sprog det Dummeste og det Taabeligste man kan gjøre, ja det er Klogskaben til Forargelse — og derpaa ret kjendeligt som væsentligen tilhørende Christendommen.

Kjerlighed troer Alt. — Letsindighed, Uerfarenhed, Troskyldighed troer Alt, hvad der siges; Forfængelighed, Indbildskhed, Selvtilfredshed alt det Smigrende der siges; Misundelse, Skadefryd, Fordærvethed alt det Onde der siges; Mistroiskhed troer slet Intet; Erfaring skal lære, at man gjør klogest i ikke at troe Alt: men Kjerlighed troer Alt.

Altsaa Mistroiskhed troer slet Intet, den gjør lige det Modsatte af hvad Kjerlighed gjør. I Almindelighed er nu vistnok Mistroiskhed ikke vel anseet blandt Menneskene; men deraf følger dog endnu ingenlunde, hverken, at man ganske er enig med sig selv om ubetinget at afskye al Mistroiskhed, eller, at man ganske er enig med sig selv om, ubetinget at anprise Kjerligheden, der troer Alt. Man danner maaskee snarere, besynderligt nok, en Overeenskomst, altsaa en splidagtig Overeenskomst mellem Mistroiskhed, der — lidt kjerlig dog troer Noget, og Kjerlighed, der — lidt mistroisk dog har een og anden Mistanke. Ja, dersom man ret vilde foredrage Mistroiskhedens skarpsindige Hemmelighed, i overnaturlig Størrelse iføre den Kløgtens, Underfundighedens, Snildhedens blendende Skin, da skulde den vel endog friste Mange; der skulde maaskee være Den, som kløgtigt lod os forstaae, at det var just hvad han havde opdaget — stolt af sin Opdagelse. Og i Modsætning hertil skulde vel Kjerligheden, der troer Alt, som det saa ofte mænder det Gode, tage sig meget fattigt ud, saa Mangen ikke endang turde være bekjendt at tilstaae, at han kunde ønske at være saa eenfoldig.

Hvilken er nemlig Mistroiskhedens skarpsindige Hemmelighed
Den er en Misbrug af Viden, en Misbrug, som uden videre, i ee
Aandedrag vil knytte sit *ergo* til hvad der som Viden er ganske
sandt, og først bliver noget ganske Andet, naar der, bagvendt
troes i Kraft deraf, hvilket er lige saa umuligt som bagvendt, thi
man troer ikke i Kraft af Viden. Det, Mistroiskheden siger eller
foredrager, er egentligen blot Viden; Hemmeligheden og Falskheden
ligger i, at den nu uden videre omsætter denne Viden i en Troen,
ladende som Ingenting. var det Noget, der end ikke
behøvede at bemærk hver, som har samme Viden,
nødvendigviis maa nme Maade«, som var det alt-
saa evigt vist og gans naar Viden er givet, saa er det
ogsaa givet, hvorledes Bedraget er, at Mistroiskheden
fra Viden (thi Skinnet den er, at det er i Kraft af
Viden) i Kraft af Vant i den Mistroiske, slutter, an-
tager, troer, hvad den s. ager, troer, medens man fra
samme Viden, i Kraft af Troen, kan slutte, antage, troe lige det
Modsatte. Mistroiskheden siger: »Bedraget strækker ubetinget lige
saa vidt som det Sande, Falskhed ubetinget lige saa vidt som Ær-
lighed, der er intet ubetinget Kjende paa det Sande eller paa den
Ærlige, den Oprigtige. Saaledes ogsaa i Forhold til Kjerlighed
Hyklerie og List og Snedighed og Forførelse strække i at bedrage
ubetinget lige saa langt som Kjerlighed strækker, kan ligne den
sande Kjerlighed saa skuffende, at der intet ubetinget Kjende er
fordi der med hver det Sandes eller her med hver den sande
Kjerligheds Yttring bliver Muligheden af et Bedrag til, som svarer
ganske til denne.« Og saaledes er det ogsaa, saaledes skal det
være. Just fordi Tilværelsen skal prøve »Dig«, prøve »Din« Kjer-
lighed, eller om der er Kjerlighed i Dig, just derfor sætter den
Dig ved Forstandens Hjælp det Sande og Bedraget i de hinanden
modsatte Muligheders Ligevægt, at det, idet »Du« nu dømmer, det
er, idet Du nu i at dømme vælger, maa blive aabenbart, hvad
der boer i Dig. Ak, Mangen mener, at Dommen er Noget, der
forestaaer paa hiin Side Graven, og saaledes er det ogsaa; men
man glemmer, at Dommen ligger langt nærmere, at den i hver
Øieblik foregaaer, fordi Tilværelsen i hvert Øieblik, Du lever
dømmer Dig, da det at leve er at dømme sig selv, at blive aaben
bar. Just derfor maa Tilværelsen være saaledes indrettet, at Du
ikke ved Hjælp af en Videns Tilforladelighed skulker Dig fra at
aabenbare Dig selv i at dømme eller i, hvorledes Du dømmer
Naar da Bedraget og det Sande er sat i hinanden modsatte Mulig
heders Ligevægt, saa er Afgjørelsen den: om der nu i Dig er Mis

troiskhed eller Kjerlighed. Thi see, En siger »selv hvad der viser sig som den reneste Følelse kunde dog være et Bedrag« — nu ja, det er muligt, det skal være muligt: »*ergo* vælger jeg Mistroiskhed, eller Intet at troe«, det er, han gjør sin Mistroiskhed aabenbar. Lad os vende Slutningen om »Sandhed og Falskhed strække ubetinget lige langt, altsaa kan det være muligt, at selv hvad der viser sig som den nedrigste Adfærd kunde være reen Kjerlighed« — nu ja, det er muligt, det skal være muligt: *ergo* vælger den Kjerlige at troe Alt, det er, han gjør sin Kjerlighed aabenbar. En Fortumlet mener rigtignok, at Tilværelsen er et temmelig plumret Element: o, ikke Havet er saa gjennemsigtigt! Kan derfor Nogen bevise, at man slet Intet skal troe paa Grund af Bedragets Mulighed, saa kan jeg bevise, at man skal troe Alt — paa Grund af Bedragets Mulighed. Mener Nogen, at man ikke skal troe end ikke det bedste Menneske, thi det var dog muligt, at han var en Bedrager, saa gjælder jo ogsaa det Omvendte, at selv det sletteste Menneske kan Du tiltroe det Gode, thi det var dog muligt, at hans Slethed var en Tilsyneladelse.

Kjerlighed er lige Modsætningen til Mistroiskhed, og dog er den indviet i den samme Viden; i Viden ere de, om man saa vil, ikke til at skjelne fra hinanden (Viden er jo netop det i uendelig Forstand Ligegyldige); kun i Slutningen og Afgjørelsen, i Troen (at troe Alt, og Intet at troe) ere de hinanden lige modsatte. Naar Kjerlighed nemlig troer Alt, da er det ingenlunde i samme Forstand som Letsindighed, Uerfarenhed, Troskyldighed, der paa Grund af Uvidenhed og Ukyndighed troer Alt. Nei, Kjerlighed er vidende trods Nogen, vidende om Alt, hvad Mistroiskheden veed, dog uden at være mistroisk, vidende om, hvad Erfaringen veed, men tillige vidende, at hvad man kalder Erfaring egentlig er hiin Blanding af Mistroiskhed og Kjerlighed.

»Hvor meget Skjult kan der dog ikke boe i et Menneske, eller hvor meget kan der dog ikke boe skjult; hvor opfindsom i at skjule sig og i at bedrage eller i at unddrage sig Andre er ikke den skjulte Inderlighed, der helst ønskede, at man end ikke anede den var til, undselig frygtende for at blive seet, og frygtende det som Døden, at blive ganske aabenbar! Er det ikke saaledes, at aldrig det ene Menneske ganske forstaaer det andet; men forstaaer han ham ikke ganske, saa bliver det jo bestandigt muligt, at det meest Utvivlsomme dog kunde have en ganske anden Forklaring, og som vel at mærke var den sande, da jo en Antagelse meget ofte kan forklare en stor Mængde Tilfælde og dermed bekræfte en Sandhed, og dog vise sig at være usand, saasnart det Tilfælde

kommer, den ikke kan forklare — og det var jo muligt, at dett
Tilfælde eller denne lille nærmere Bestemmelse kunde komm
endnu i det sidste Øieblik. Derfor er det og, at alle rolige og
aandelig Forstand lidenskabsløse Iagttagere, som dog vel fortrinlig
skulde forstaae sig paa at trænge forskende og gjennemskuend
ind i det Indre, at just disse dømme saa uendeligt forsigtigt, elle
helst reent lade det fare, fordi de, berigede ved Iagttagelse, hav
en udviklet Forestilling om hi[illegible]t Skjultes gaadefulde Verden, o
fordi de som Iagttagere have l[illegible]t herske over deres Lidenskaber
Kun overfladiske, fremfusende, [illegible]nskabelige Mennesker, som ikk
kjende sig selv og naturligviis paa Grund deraf heller ikke vid
af, at de ikke kjende Andre, dømme rask væk. Aldrig saaledes
den Indsigtsfulde, den Vidende. Et ungt, uerfarent Menneske, de
maaskee aldrig før har siddet paa en Hest, springer frisk væk o
paa den første den bedste; men den kæmpestærke og dog sa
øvede Beridder — Du skal see, hvor nøie han betragter den han
fremmede Hest han første Gang skal bestige, hvor tvivlsomt o
forsigtigt han gaaer tilværks, hvorledes han neppe engang driste
sig til at bestige den, men først lader den løbe i en Line, for a
udforske dens Sind; og paa den anden Side, hvor længe han ved
bliver at prøve, længe, længe efter, at den Uerfarne har opgive
det. Thi den Uerfarne, som slet ingen Hest kjender, han mene
»den ene Hest er som den anden — *ergo* kjender jeg dem alle«;
kun Beridderen har en udviklet Forestilling om, hvilken stor For
skjel der kan være, hvorledes man paa den forskjelligste og meest
modsatte Maade kan tage Feil af en Hest, og hvor tvivlsomme alle
Kjendetegn ere, fordi hver Hest dog er noget Forskjelligt for sig
Og nu Forskjellen mellem Menneske og Menneske! Hvor uendelig
Dersom det ikke var saaledes, saa var Mennesket nedværdiget; thi
Menneskets Fortrin for Dyret er ikke blot, hvad man oftest nævner
det Almene-Menneskelige, men tillige, hvad man oftest glemmer, a
hver Enkelt er indenfor Slægten det væsentligen Forskjellige elle
Eiendommelige. Og dette Fortrin er ret egentligen det menneske
lige Fortrin, det første Fortrin er Slægtens Fortrin for Dyre-Arterne
Ja, dersom det ikke var saaledes, at det ene Menneske, ærlig, op
rigtig, agtværdig, gudfrygtig, kan gjøre under de samme Omstæn
digheder lige det Modsatte af hvad et andet Menneske gjør, so
dog ogsaa er ærlig, oprigtig, agtværdig, gudfrygtig: saa var Gud
Forholdet ikke væsentligen til, ikke til i sin dybeste Betydnin
Dersom man med ubetinget Sandhed kunde dømme ethvert Me
neske efter en almindelig given Maalestok, saa var Guds-Forhold
væsentligen afskaffet, saa var Alt vendt ud efter, fuldendende s

ıedensk i Stats- eller Samfunds-Livet, saa var det at leve blevet neget for let, men ogsaa saare tomt, saa var ikke den Anstren-ɡelse ei heller den Selvfordybelse hverken mulig eller nødvendig, om just i den uendelige Misforstaaelses vanskeligste Sammenstød ıdvikler Guds-Forholdet i et Menneske«.

Kan Du nu sige mig, hvo der har sagt dette? Nei, det er en Mulighed; det er aldeles tvetydigt, det meest mistroiske og det ɡjerligste Menneske kan, i Egenskab af Vidende, lige godt have agt det. Intet Menneske har sagt det, det er umenneskeligt sagt, let er en Medlyden, som først bliver menneskelig Tale i den for-kjelliggjørende Personlighedens Beaandelse, som udtaler det ved t lægge Stemme til. Det er Viden, og Viden er som saadan ıpersonlig og skal meddeles upersonligt. Viden sætter alt i Mulig-ıed, og er forsaavidt udenfor Tilværelsens Virkelighed i Mulighed; ørst med *ergo*, med Troen begynder den Enkelte sit Liv. Men le Fleste mærke slet ikke, at de paa een eller anden Maade, hvert ɡinut de leve, leve i Kraft af et *ergo*, af en Troen — saa skjødes-ost leve de. I Viden er der ingen Afgjørelse; Afgjørelsen, Person-ligheds-Bestemmetheden og Bestemtheden er først i *ergo*, i Troen. Viden er Tvetydens uendelige Kunst eller den uendelige Tvetyden, len er i sit Høieste just at sætte hinanden modsatte Muligheder i Ligevægt. At kunne gjøre dette er at være vidende, og kun Den, ler veed at meddele hinanden modsatte Muligheder i Ligevægt, un han meddeler Viden. At meddele Afgjørelse i Viden eller Viden i Afgjørelse er Bagvendthed, som rigtignok i disse Tider er ıleven — ja, Bagvendthed er og bliver den, men i disse Tider er len bleven det ægte-dybe den dybe Tænknings ægte Dybsind. Viden er ikke Mistroiskhed, thi Viden er uendelig ligelig, er den ıendelige Lige-Gyldighed i Ligevægt; Viden er ei heller Kjerlighed, hi Viden er uendelig ligelig, er den uendelige Lige-Gyldighed i ligevægt; Viden er heller ei Besmittelse, da den er den uendelige ıige-Gyldighed. Den Mistroiske og den Kjerlige har Viden tilfælles, g hverken er den Mistroiske ved denne Viden den Mistroiske, ei eller den Kjerlige ved denne Viden den Kjerlige. Men naar saa iden i et Menneske har sat de hinanden modsatte Muligheder i igevægt, og han skal til eller vil dømme: da viser det sig, i hvad an saa derpaa troer, hvo han er, om han er mistroisk eller kjer-ɡ. Kun meget forvirrede og halv befarne Mennesker mene at ɔmme et andet Menneske i Kraft af Viden. Dette kommer ɛraf, at de ikke engang vide, hvad Viden er, at de aldrig hverken ıve givet sig Tid og Flid til at udvikle den uendelige, ligelige ınds for Muligheder, eller til med den uendelige Tvetydens Kunst

at opfatte Muligheder og faae dem i Ligevægt, eller til at grunde i Gjennemsigtighed. I en Art gjærende Tilstand have de dvasket eller lidenskabeligt Forkjerlighed for en vis Art af Mulighed; lidt af den er nok, saa dømme de, og kalde det at dømme i Kraft af Viden, og mene, selvtilfredse ved saaledes at — troe — i Kraft af Viden (lutter Modsigelse), at være sikkrede mod at feile – hvad der skal være forbeholdt Troen (en ny Modsigelse).

Det er ganske almindeligt at høre Menneskene yttre en stor Frygt for at tage e; men naar Du nøiere hører efter, hvad der siges let saa ofte en sørgelig Misforstaaelse med denne — rygt. See, hiin ædle eenfoldige Vise i Oldtiden, h blev — ja, det var ikke noget Stort, hverken sto ller høitstaaende Statstjener i denne den bedste V et, udleet, bespottet, anklaget, fordømt, blev han de ige Vise, dog den Sjeldne, nok noget nær den Eneste, n gjorde Forskjel mellem hvad han forstod og hvad han ikke forstod, og det blev han, just fordi han »meest af Alt frygtede for at være i en Vildfarelse«. Mon virkeligen denne Ophøiethed, denne Ophøiethedens Ligevægt er hvad Menneskene tænke paa, naar de frygte for at tage Feil i at dømme? Maaskee. Men det var jo dog nok ogsaa muligt, at Frygten stundom er noget eensidig. Vi Mennesker have en naturlig Frygt for at tage feil — ved at troe for godt om et Menneske. Den Vildfarelse derimod at troe for ondt om et andet Menneske, frygtes maaskee ikke, eller dog ikke i Forhold til den første. Men saa frygte vi jo ikke meest af Alt at være i en Vildfarelse, saa ere vi tvertimod i en Vildfarelse, ved at have en eensidig Frygt for en vis Art Vildfarelse. Det krænker Forfængeligheden og Stoltheden at troe eller have troet for godt om den Underfundige, at have været taabelig nok til at troe ham — thi det er en Veddestrid mellem Klogskab og Klogskab. Man harmes paa sig selv, eller man finder dog, at det er (ja saaledes sige vi, og det baader jo kun lidet, eller rettere det er et Bedrag, i det opbyggelige Foredrag at bruge et høitideligere, et fremmedgjørende Udtryk), at det er »saa flaut« at have været til Nar. Men burde det dog ikke forekomme os, mildest talt, lige saa flaut, at have troet det Onde, eller mistroisk Intet at have troet, hvor det Gode var! Mon det ikke engang i Evigheden vil blive mere — end »flaut«; thi lad os

---

»meest af Alt frygtede for at være i en Vildfarelse«] Sokrates Platons Apologi 29 B.

kun bruge det i Verden ideligt brugte Ord, det tager sig saa godt ud i Forbindelse med Evigheden! Men her i Verden er det ikke »flaut«, at troe ondt om et godt Menneske, det er jo en Overlegenhed, hvorved man bliver det Gode paa en nem Maade qvit, men »flaut« at troe godt om et ondt Menneske, derfor sikkrer man sig – da man saa meget frygter at være i en Vildfarelse. Den Kjerlige derimod frygter i Sandhed for at være i Vildfarelse, derfor troer han Alt.

Verden frister paa mange Maader, blandt Andet ogsaa ved at give det Udseende af, at det skulde være saa indskrænket, saa taabeligt: kjerligt at troe Alt. Men dette er en Misforstaaelse. Man slaaer en Streg over Kjerligheden (ak, istedenfor at understrege den!), og saa lægger man Eftertrykket paa det Taabelige: at troe Alt; istedenfor at hele Eftertrykket ligger paa, at det er »Kjerligheden«, som troer Alt. Sandeligen, det er ikke Viden, som besmitter et Menneske, o langtfra, Viden er som den blotte Gjennemsigtighed, netop da fuldkomnest og renest, som Vandets Fuldkommenhed er ikke at smage af Noget. Retfærdighedens Tjener er ikke besmittet, fordi han, bedre end Forbryderen, veed Beskeed om alle Rænker. Nei, Viden besmitter ikke et Menneske, det er Mistroiskheden, som besmitter et Menneskes Viden, ligesom Kjerlighed luttrer den.

I Forhold til det at dømme et andet Menneske fører Viden i sit Høieste til de hinanden modsatte Muligheders Ligevægt — derpaa kommer Forskjellen tilsyne, i hvad der nu sluttes. Thi Skriften advarer mod at dømme, og tilføier, »at I ikke igjen skulle dømmes«, saa det dog seer ud, som kunde man stundom dømme uden at blive dømt igien. Men dette er ikke Tilfældet. I samme Minut Du dømmer et andet Menneske, eller bedømmer et andet Menneske, dømmer Du Dig selv; thi det at dømme en Anden er i sidste Grund blot at dømme sig selv, eller selv at blive aabenbar. Du mærker det maaskee ikke, det undgaaer Din Opmærksomhed, hvor alvorlig Tilværelsen er, hvorledes den ved at vise Dig alle disse mange Mennesker ligesom foranlediger Dig til at dømme, saa Du endogsaa priser Dig lykkelig, at Du er blandt hine — uden Fortjeneste lykkeligt Begunstigede, som ere Ingenting, og derfor i al Sorgløshed have den beqvemme Opgave at dømme Andre: og saa er det Tilværelsen, der er høflig eller streng nok til ikke at ansee Dig for Ingenting, saa er det Tilværelsen, der dømmer Dig.

Skriften advarer mod at dømme osv.] Matth. 7, 1.

Hvor gridsk kan ikke et Menneske være efter at dømme — dersom han vidste, hvad det er at dømme: hvor langsom vilde han blive! Hvor begjerligt kan han opfange blot den mindste Smule, for at faae Leilighed til at dømme — det er Leilighed til at fange sig selv! Ved Viden kommer Du kun til Ligevægten, netop naar Kunsten øves fuldendt; men Slutningen vender tilbage i den Dømmendes Væsen og gjør det aabenbart — at han er den Kjerlige, thi han slutter: [illegible] Alt.

Mistroiskheden d[illegible] aturligviis ikke ved sin Viden, der er den uendelige [illegible], men ved sig selv, ved sin Vantroe) Forkjer[illegible]le. Det slet Intet at troe er lige Grændsen, de[illegible] be Ondt; det Gode er nemlig Troens Gjenstand, og [illegible], som slet Intet troer, begyndt paa at troe Ondt. [illegible] at troe er Begyndelsen til at være ond, thi det [illegible] ntet Godt har i sig, da Troen netop er det Gode i [illegible] ikke kommer med den megen Viden, ei heller behøver at mangle, fordi Viden er ringe. Mistroiskheden kan ikke holde Viden i Ligevægt, den besmitter sin Viden, og nærmer sig derfor til Misundelse, Skadefryd, Fordærvethed, som troer alt Ondt. Men hvad om nu Den, som var saa ivrig til at dømme, til at udøse sin Harme, sin mægtige eller afmægtige Forbittrelse over en Anden, uden dog ret at kjende, hvorom han dømte, hvad om nu han i Evigheden opdager og nødsages at tilstaae, at den Dømte ikke blot var til at undskylde, men at han var det ædleste, det uegennyttigste, det høimodigste Menneske! Man har sagt, at vi vist engang i Evigheden (ak, forhaabende, at vi ikke selv blive udelukkede) med Forundring ville savne Een og Anden, som vi saa bestemt havde ventet at finde der; men mon man ikke ogsaa med Forundring vil see Een og Anden der, som man frisk væk havde udelukket, og see, at han var saa langt bedre end man selv, ikke som var han senere bleven det, men just i Forhold til Det, som bestemte den Fordømmende til at udelukke ham. Dog den Kjerlige troer Alt. Med Forundringens salige Glæde vil han engang see, at han havde Ret; og feilede han ved at troe for godt — det at troe Godt er i sig selv en Salighed. Det kjerligt at troe Godt er da vel ingen Feil, men saa feiler man altsaa heller ikke derved.

Det mistroisk slet Intet at troe (hvad der er ganske forskjelligt fra Viden om de hinanden modsatte Muligheders Ligevægt og det kjerligt at troe Alt er saaledes ikke en Erkjendelse, ei heller en Erkjendelses-Slutning, men et Valg, som indtræder just naar Viden har sat de hinanden modsatte Muligheder i Ligevægt

og i dette Valg, der rigtignok er i Skikkelse af en Dom over Andre, bliver den Dømmende aabenbar. Det, at Letsindighed, Uerfarenhed, Troskyldighed troer Alt, er en Erkjendelse, det er en taabelig Erkjendelse; det kjerligt at troe Alt er et Valg i Kraft af Kjerlighed. Istedenfor, som Mistroiskheden gjør, at bruge sin Skarpsindighed for at betrygge sig i Intet at troe, bruger Kjerligheden sin Skarpsindighed for at opdage det Samme, at Bedraget og Sandheden ubetinget strække lige langt, og nu slutter den — i Kraft af Troen, den har i sig selv: *ergo* troer jeg Alt.

Kjerlighed troer Alt — og bliver dog aldrig bedragen. Forunderligt! Slet Intet at troe for aldrig at blive bedragen, det synes at lade sig høre; thi hvorledes skulde man kunne bedrage Den, som slet Intet troer! Men at troe Alt og derved ligesom kaste sig hen, et Bytte for alle Bedrag og alle Bedragere, og dog just derved at sikkre sig uendeligt mod ethvert Bedrag: det er besynderligt. Og dog, mon man, selv om man ikke bedrages af Andre, dog ikke bedrages, forfærdeligst bedrages, rigtignok af sig selv, ved slet Intet at troe, bedrages for det Høieste, for Hengivelsens, Kjerlighedens Salighed! Nei, der er kun een Vei til at sikkre sig mod aldrig at blive bedragen, det er kjerligt at troe Alt.

Lad os tale saaledes: kan et Menneske bedrage Gud? Nei, i Forhold til Gud kan et Menneske kun bedrage sig selv; thi Guds-Forholdet er saaledes det høieste Gode, at Den, som bedrager Gud, forfærdeligst bedrager sig selv. Eller lad os tage et Forhold mellem Menneske og Menneske. Kan et Barn bedrage sine Forældre? Nei, Barnet bedrager sig selv; det er blot en Tilsyneladelse (altsaa et Bedrag), en Kortsynethedens Skuffelse, at det for Barnet og for Den, som ikke har bedre Forstand end Barnet, seer ud, som var det Barnet, der bedrog Forældrene, ak, medens det stakkels Barn væsentligen bedrager sig selv. Man maa fornuftigviis antage, at Forældre i Forhold til Barnet have en saadan Overlegenhed i Viisdom og Indsigt, og derfor ogsaa en saadan Overlegenhed i sand Kjerlighed til Barnet, som kun daarligt forstaaer at elske sig selv, at det at bedrage Forældrene vilde være den største Ulykke, der kunde hænde Barnet, den største Ulykke, hvis det ikke var iets egen Skyld. Men saa er det jo — i Sandhed — ikke Forældrene, som ere bedragne, det er tvertimod Barnet, og det er en Tilsyneladelse (et Bedrag), at Barnet bedrog Forældrene; i barnagtig og daarlig Forstand er det saa, at Barnet bedrog Forældrene, men altsaa er det jo ikke sandt, da det kun er sandt »barnagtig og daarlig Forstand«. Paa den anden Side, vilde det

ikke være et ynkeligt, et modbydeligt Syn at see en Fader eller Moder, som, i Forhold til Barnet, ikke havde den sande, alvorsfulde, bekymrede Forestilling om Overlegenhed, grundet i med evigt Ansvar i Sandhed at ville Barnets Bedste — vilde det ikke være ynkeligt og modbydeligt at see en Fader eller Moder, som derfor kunde synke ned i usømmeligt Kjævl med Barnet, blive for sin egen Skyld pirret og forbittret, fordi Faderen eller Moderen barnagtigt havde den daarlige Mening at det var Barnet, som bedrog dem! Et saadant Forh[illegible]t [illegible]m Forældre og Barn er jo dog usømmeligt, ja næsten [illegible]som, hvis det at slaae Barnet skulde betyde at slaaes me[illegible]og saaledes, med Tilsidesættelse af al Værdighed, Ophø[illegible], yndig Overlegenhed, slet og ret blot bevise, at Faderen e[illegible]ren var i legemlig Forstand den Stærkeste.

Altsaa, den sande Overleg[illegible] kan aldrig bedrages, dersom den bliver sig selv tro. Men [illegible] sande Kjerlighed er i Forhold til Alt, hvad der ikke er Kjerlighed, altsaa i Forhold til ethvert Bedrag, ubetinget den Overlegne: følgelig kan den aldrig blive bedragen, naar den, ved at troe Alt, bliver sig selv tro, eller vedbliver at være den sande Kjerlighed.

Dette er vistnok saare let at indsee; Vanskeligheden er derfor en anden, at der er en lavere Forestillingskreds, som end ingen Anelse har om den sande Kjerlighed, om Kjerligheden i og for sig, og om dennes Salighed i sig selv; Vanskeligheden er, at en stor Mangfoldighed af Sandsebedrag vil holde Mennesket nede i den lavere Forestillingskreds, hvor Bedraget og det at bedrages betyder lige det Modsatte af hvad det betyder i den uendelige Forestilling om Kjerlighed. I denne betyder det at bedrages ene og alene at lade være at elske, at lade sig henrive til at opgive Kjerligheden i og for sig og derved forlise dens Salighed i sig selv. Thi i uendelig Forstand er kun eet Bedrag muligt, Selvbedraget; uendeligt behøver man ikke at frygte dem, som kunne slaae Legemet ihjel; at blive ihjelslaaet er, uendeligt, ingen Fare, ei heller den Art Bedrag, Verden taler om, nogen Fare. Og dette er atter ikke vanskeligt at forstaae. Det Vanskelige er at fuldkomme Opgaven, at erhverve den sande Forestilling om Kjerlighed, eller rigtigere, at vorde den sande Kjerlige; thi han værger sig just, ved at troe Alt, mod Sandsebedraget, kæmper for at bevare sig i den sande Kjerlighed. Men Sandsebedraget vil bestandigt paanøde sig, omtrent lige som det Sandsebedrag, der mener, at Solen bevæger sig, uagtet man dog veed, at det er Jorden.

Der er en lavere Opfattelse af Kjerlighed, altsaa en lavere Kjerlighed, som ingen Forestilling har om Kjerlighed i og for sig. Denne betragter det at elske som en Fordring (Gjenkjerlighed er Fordringen), og det at blive elsket (Gjenkjerligheden) som et jordisk Gode, som timelig — ak, og dog som den høieste Lyksalighed. Ja, naar saa er, maa rigtignok Bedraget kunne spille Mesteren, aldeles som i Penge-Verdenen. Man giver sine Penge ud for at kjøbe een eller anden Beqvemmelighed; man har givet Pengene, men man fik ikke Beqvemmeligheden: ja, saa er man narret. Man gjør Kjerlighedens Omsætning; man giver sin Kjerlighed hen, for at bytte, men man fik ikke Gjenkjerligheden i Bytte: ja, saa er man bedragen. Bedraget skal altsaa bestaae i, at Bedrageren vandt den Bedragnes Kjerlighed, saa denne maaskee end ikke kan lade være at elske ham, fordi han endog var i den Grad kjerlig — at han kun kunde elske eet eneste Menneske, og dette eneste Menneske var Bedrageren. Det er ikke denne Overveielses Agt at negte, at den Kjerlige blev bedragen, ei heller, at Bedrageren var, ja, at han var en ussel Bedrager; men det er dens Agt at negte, at denne Kjerlige var den sande Kjerlige. Thi Den, der er — saa overordentlig kjerlig, at han kun kan elske eet Menneske, han er ikke den sande Kjerlige, men en Forelsket, og en Forelsket er en Selvkjerlig, som tidligere er blevet viist. Men at man kan bedrage en Selvkjerlig, har Talen aldrig villet benegte. Der er her som overalt noget saare Dybsindigt i Tilværelsen. Man hører stundom denne høirøstede Klage over at være bleven bedragen i Kjerlighed. Anklageren vil just bevise, hvilken sjelden Kjerlig han selv er, og da derved igjen, hvor usædvanlig lumpen Bedrageren er og var, og dette beviser han ved om sig selv at forsikkre, at han kun kan og kunde elske eet Menneske. Han mærker ikke, at jo heftigere denne Anklage bliver, desto mere bliver den en Selvanklage, som angiver ham selv at have været og være en Selvkjerlig, som derfor ganske rigtigt kun kunde elske Een (thi den sande Kjerlige elsker Alle og uden at fordre Gjenkjerlighed), og derfor ganske rigtigt kunde blive bedragen, hvad den sande Kjerlige ikke kan. Dette vil sige: Enhver, der væsentligen og afgjørende paastaaer, at han i Kjerlighed er bleven saaledes bedragen, at han har tabt det Bedste, end sige Alt, han angiver derved sig selv at være en Selvkjerlig; thi det Bedste er Kjerligheden i og for sig, og den kan man altid beholde, hvis man vil være den sande Kjerlige. Enhver derfor, som kun vil have den lavere, Bedragets, Forestilling om hvad Kjerlighed er, han passe vel paa, at han ikke bliver bedragen, han lære af Pengemændene eller af dem, som gjøre Vare-Omsæt-

ninger, hvilke Forsigtighedsmidler der bruges mod Bedragere. Al
og trods alle disse Forsigtighedsmidler, ja selv om det lykkede
ham ved disse at sikkre sig imod ethvert Bedrag: han og all
Ligesindede ere dog væsentligen bedragne ved at have deres Liv
den Verden, som er Bedraget, i den Verden, hvor alle ere væsent
ligen Bedragne, hvad enten nu den Ene sukker mod den ande
over at være bleven bedragen, eller den Anden brouter af ikke a
være bleven bedragen. Forskjellen er ikke større end hvis i e
Daarekiste den ene Sin bilde sig noget ind af ikke a
være sindssvag paa m den anden, medens de do
alle væsentligen vare

Den lavere Fores ndsebedraget, som i dennes
Ærinde og Tjeneste b ene, er Fristelsen; Vanskelig-
heden er just handlen g mod den; thi det er let nok
i en stille Time at ina ande Kjerlige, som troer Alt,
ikke kan bedrages. »M saa flaut at blive bedragen.«
Hvis Du selv var den sande Kjerlige, som troer Alt, saa vilde Du
dog vel let indsee, at det er en Umulighed, indsee, at Du ikke var
bedragen. Men er der da noget flaut i at vide med sig selv, at
man ikke er bedragen? Nei. »Men det er dog saa flaut, at det
maa synes Andre saaledes.« See, her er Sandsebedraget. At vide
med sig selv og med Sandheden, at man ikke er bedragen, og dog
finde det flaut, at det synes som var man bleven bedragen, hvad
kalder man det? Det kalder man Forfængelighed, eller hvad her
er det Samme, det kalder man: dog ikke ganske at være den
sande Kjerlige. Ak, og kunde Forfængeligheden faae Magt over
den sande Kjerlige, saa var han rigtignok bedragen, thi saa drager
den ham ud af Kjerligheden ned i den lave, Smaalighedens og
Kjævleriets Verden, hvor man narrer og narres, forfængelig af at
kunne narre, flau ved at narres, og derfor forfængelig af at kunne
undgaae det. — Naar vi see den sande Kjerlige blive bedragen af
den Listige, den Rænkefulde, Hykleren, saa oprøres vi, og stundom
hvorfor, fordi vi ikke i det Udvortes see Straffen og Gjengjeldelsen.
altsaa fordi vi forlange at see Ufuldkommenhedens og Udvortes-
hedens Sandsen tilfredsstillende Skuespil, hvor Gjengjeldelsen er i
det Udvortes, altsaa fordi vi synke ned i den lavere Forestillings-
kreds, altsaa fordi vi dorsk og tankeløst glemme, at den sande
Kjerlige kan man ikke bedrage. Vi have Ret i at raabe Vee over
Den, som leder en Blind vild; det er ganske i sin Orden, at vi
fordre, her at see Straffen i det Udvortes, thi en Blind kan man
bedrage, det at være blind sikkrer ikke mod ethvert Bedrag; men
den sande Kjerlige, som troer Alt, kan man ikke bedrage. Vide

kan nemlig i en vis Forstand den Kjerlige meget godt, om Nogen bedrager ham, men ved ikke at ville troe det, eller ved at troe Alt bevarer han sig i Kjerligheden, og er saaledes ikke bedragen — saa man altsaa her seer et Exempel paa, hvor taabeligt det er, hvor uforstandig den Travlhed, som mener, at det at vide er høiere end det at troe; thi det, som just sikkrer den Kjerlige, der i en vis Forstand veed, at han bliver bedragen, mod at blive bedragen, er at troe Alt.

Den sande Kjerlige, som troer Alt, kan man ikke bedrage, thi at bedrage ham er at bedrage sig selv. Hvad er nemlig det høieste Gode og den største Salighed? Dog vel det, i Sandhed at elske; næst dette, i Sandhed at blive elsket. Men saa er det jo umuligt at bedrage den Kjerlige, som just ved at troe Alt bliver i Kjerligheden. Dersom det var muligt at bedrage En saaledes i Forhold til Penge, at den saakaldte Bedragne beholdt sine Penge: var han saa bedragen? Men dette er just her Tilfældet. Bedrageren bliver en Foragtelig ved sit Forsøg, og den Kjerlige bevarer sig i Kjerligheden, bliver i Kjerligheden altsaa i Besiddelse af det høieste Gode og den største Salighed, altsaa dog vel ikke bedragen! Bedrageren derimod bedrager sig selv. Han elsker ikke, og derved har han allerede bedraget sig selv for det høieste Gode og den største Salighed. Næst herefter kommer det at blive elsket af Den, der elsker i Sandhed — ellers kunde jo det at blive elsket vorde En til stor Ulykke. Atter dette er Bedrageren igjen ifærd med at bedrage sig selv for, forsaavidt han forhindrer sig i at have den sande Gavn deraf, og forsaavidt det skulde lykkes ham, naar hans Bedrag formeentligen opdagedes, at forspilde det andet Menneskes Kjerlighed, gjøre den Kjerlige ulykkelig ved at han ophørte i Sandhed at elske — istedenfor ved at troe Alt at blive i Kjerligheden, sikkret mod Bedraget.

Lad det engang skee for vore Øine, at det ret kan blive tydeligt, hvor ynkelig Bedrageren tager sig ud i Forholdet til den sande Kjerlige — thi der tales meget om Forførere og Forførelser, om Bedrag og Bedragere, men saa sjeldent taler man om eller fremstiller man den sande Kjerlige. Altsaa jeg tænker mig en Listig, en Rænkefuld, en Hykler; jeg gjør mig en Fornøielse af at udstyre ham, der er indviet i alle Bedragets Hemmeligheder, med alle forføreriske Gaver. Hvad vil han nu? Han vil bedrage den Kjerlige, han vil (thi saa megen Forstand har han trods sin Fordærvethed, at han indseer, hvor stort et Gode det er at blive elsket) ved sin List see at blive elsket. Men hvortil alle disse Ophævelser, dette aldeles overflødige Forraad af List og Rænker?

Det er den sande Kjerlige, han vil bedrage; men den sande Kjerlige elsker Alle, saa Bedrageren langt simplere kan opnaae det at blive elsket. Ja, var det en Forelsket (en Selvkjerlig) Talen var om, da var der dog i det mindste Mening i Bedraget; thi den Forelskede kan kun elske een Eneste, og nu gjaldt det altsaa om, hvis det var muligt, ved Listens og Underfundighedens bedragerske Kunst at blive denne Eneste. Men i Forholdet til den sande Kjerlige er Bedraget lige fra Begyndelsen meningsløst, Bedrageren lige fra Begyndelsen bragt i den e Belysning. Nu videre. Det lykkes naturligviis altsaa ket, naturligviis — ja Bedrageren mener og maa nat e, at dette skyldes hans List, hans Rænker og Kunst; ragne, han mærker ikke, at det er den sande Kjerlige ed at gjøre, der elsker ham, fordi den sande Kjerlige I hvilken Meningsløshed er nu Bedragerens Ynkelighed te som mislykkedes Bedraget, nei den Straf er meget for Bedraget lykkes og Bedrageren er stolt af sit Bedrag! Men hvori ligger da Bedraget, hvad er det for et Bedrag han taler om? Naturligviis skal Bedraget ligge deri, at han, medens den Kjerlige elsker ham, foruden at nyde dette Gode at blive elsket, tillige koldt og stolt og spottende nyder den Selvtilfredshed ikke at elske igjen. Det undgaaer ham naturligviis ganske (thi hvor skulde en Bedrager falde paa, at den sande Kjerlighed var til!), at han har med den sande Kjerlige at gjøre, som elsker uden at gjøre nogen Fordring paa Gjenkjerlighed, just sætter Kjerligheden og dens Salighed i ikke at forlange Gjenkjerlighed. Bedrageren har altsaa listigt faaet den Kjerlige til at elske ham — men det er jo netop hvad den Kjerlige saa uendeligt gjerne vil. Bedrageren har formeentligen narret ham ved ikke at elske igjen — men den sande Kjerlige anseer jo netop at fordre Gjenkjerlighed for en Besmittelse, en Nedværdigelse, og det at elske uden Gjenkjerlighedens Løn for den høieste Salighed. Hvo er saa den Bedragne; hvad er det for et Bedrag der tales om; Bedrageren taler i Taaget og veed ikke selv hvad han siger, ligesom hiin Mand, af hvem vi Alle lee, hiin Mand, der laae i Grøften, og dog meente, at han reed. At bedrage paa den Maade er det ikke ligesom, hvis man vilde kalde det at stjæle: at stikke Penge til en Mand! Den sande Kjerlige er bleven rigere; thi for Hver mere han faaer at elske, og for hver Gang mere han giver sin Kjerlighed ud med Afkald paa Gjenkjerlighed, bliver han rigere. Eller er den sande Kjerlige bedragen, hvis det forbliver skjult, hvilken uværdig Gjenstand for Kjerlighed Bedrageren er? Det at elske er jo det høieste Gode, men saa kan kun den Kjerlighed, som fordrer Gjenkjerlig-

hed, altsaa den usande Kjerlighed, være bedragen ved at forblive uvidende om, at Gjenstanden er uværdig. Eller er den sande Kjerlige bedragen, hvis det bliver aabenbart, hvilken uværdig Gjenstand Bedrageren er og var? Det at elske er jo det høieste Gode og den største Salighed. See, Den som i Pengesager, for selv at faae Penge, henvender sig til en Mand han havde stolet paa, og om hvem han havde troet, at han havde Penge: han er narret, hvis Manden saa er uvederhæftig og ingen Penge har. Men Den, som vil give sine Penge bort og ikke paa fjerneste Maade ønsker eller forlanger at faae dem igjen, han er dog vel ikke narret — fordi Modtageren ingen Penge har. Men den listige Bedrager, han bevæger sig i Underfundighedens smidigste og meest indsmigrende Bøininger, han mærker ikke, hvor klodderagtigt han bærer sig ad. Han mener at være den Overlegne, han smiler selvtilfreds ind i sig selv (ak, som hvis Du saae den Sindssvages selvtilfredse Smiil, der baade er til at lee og til at græde over!); han aner ikke, at den Kjerlige er den uendeligt Overlegne. Forblindet er Bedrageren, han mærker end ikke sin rædsomme Afmagt: hans Bedrag lykkes — og han gjør en Velgjerning; hans Bedrag lykkes — og han gjør den sande Kjerlige endnu rigere; hans Bedrag lykkes ham, det lykkes ham — og dog er han selv netop den Bedragne. Stakkels Bedragne, selv denne Vei til Frelse er ham afskaaren, at hans Bedrag mislykkes! Dersom en Sindssvag vil overbevise en Forstandig om sin afsindige Tankes Rigtighed, og det nu i en vis Forstand slaaer til, er dette da ikke det Rædsomste af Alt, er det ikke næsten som en Ubarmhjertighed af Tilværelsen, thi var det mislykkedes, saa kunde dog maaskee den Sindssvage derved være bleven opmærksom paa, at han var Sindssvag; men nu er det skjult for ham, og hans Sindssvaghed vel uhelbredelig. Saaledes med Bedrageren; men det er ikke ubarmhjertigt, det er den retfærdige Straf over ham, at hans Bedrag lykkes — og just derved hans Fortabelse.

Hvad strides der da i Sandhed om mellem Bedrageren og den Kjerlige? Bedrageren vil franarre ham hans Kjerlighed. Dette lader sig ikke gjøre; den sande Kjerlige har just ved ubetinget ikke at fordre den mindste Gjenkjerlighed indtaget en uindtagelig Stilling; at bedrage ham hans Kjerlighed fra lader sig lige saa lidet gjøre som at franarre en Mand de Penge, han som Foræring staaer og giver En. Der strides derfor egentligen om noget Andet, om det skulde kunne være muligt, at Bedrageren (hvad han da ingenlunde tilsigter eller tænker paa) blev Anledningen til den Kjerliges Fald, saa den Kjerlige affaldt fra Kjerligheden og sank ned i

Sandsebedragets Verden, i det barnagtige Kjævl med Bedrageren, fordi den Kjer ige opgav Kjerligheden, som elsker uden at fordre Gjenkjerlighed. Men derimod værger just den sande Kjerlige sig ved at troe Alt, altsaa ved at elske Bedrageren. Hvis Bedrageren kunde forstaae dette, han maatte tabe Forstanden. En Forelsket (den Selvkjerlige) mener da at være bedragen, naar Bedrageren har faaet ham narret til at elske sig, medens han ikke elsker igjen — og den sande Kjerlig sig just frelst, naar det, ved at troe Alt, lykkes ham at elsk rageren; den Forelskede anseer det for Ulykken, at vedblive elske Bedrageren, den sande Kjerlige anseer det for Seiren, hvis let blot maa lykkes ham at vedblive at elske Bedrageren. Forun-lerligt! Bedrageren maa paa sin Viis blive mere og mere ir , at Bedraget lykkes ham saa overordentligt; tilsidst ender det ned, at han anseer den Kjerlige for et indskrænket sølle Skrog. Og dog er det just ved dette Samme, at den sande Kjerlige er evigt og uendeligt sikkret mod at blive bedragen! Veed Du, m. T., noget stærkere Udtryk for Overlegenhed end det, at den Overlegne ovenikjøbet seer ud som den Svagere? Thi den Stærkere, der seer ud som den Stærkere, han giver en Maalestok for sin Overlegenhed; men Den, der, skjøndt overlegen, seer ud som den Svagere, han negter Maalestok og Sammenligning, det er, han er uendeligt overlegen. Har Du i Livet aldrig seet dette den uendelige Overlegenheds Forhold, som rigtignok ikke ligefrem er til at see, thi det Uendelige sees aldrig ligefrem? Tag den i Forstand Andre uendeligt Overlegne, og Du skal see, han seer ud som en eenfoldig Stakkel; kun Den, som mener at have noget mere Forstand end Andre, men ikke er ganske sikker derpaa, eller indskrænket og daarlig nok til at bryste sig af et Sammenlignings-Forhold, han bestræber sig for at see ud som den i Forstand Overlegne.

Saaledes med den Kjerlige, som troer Alt. Det kan saa let forvexles med Indskrænkethed, og dog er Viisdommens Dyb i denne Eenfold; det kan saa let forvexles med Svaghed, og dog er Evighedens Kræfter i denne Afmagt; det kan saa let see ud som et stakkels priisgivent Menneske, hvem Enhver kan bedrage, og dog er han den Eneste, der evigt og uendeligt er sikkret mod at bedrages. Men det sees ikke ligefrem, menneskeligt talt ligger Forvexlingen nær nok, især i disse kloge Tider, der ere blevne for kloge til at troe paa Viisdom. Forvexlingen ligger nær nok; thi den Kjerlige, som troer Alt, er ikke ligefrem aabenbar, han er som hine Planter, hvis Forplantelse er i det Skjulte: han aander i Gud, han drager Næring for sin Kjerlighed fra Gud, han

styrker sig ved Gud. At han menneskeligt talt bedrages, seer han i en vis Forstand selv; men han veed, at Bedraget og det Sande strække lige vidt, og at det altsaa dog var muligt, at Bedrageren ikke var en Bedrager, og han troer derfor Alt. Dertil har denne Kjerlige Mod, Mod til at troe Alt (sandeligen det høieste Mod!), Mod til at taale Verdens Foragt og Forhaanelse (sandeligen den største Seier, større end nogen, der vandtes i Verden, thi den overvinder Verden!), Mod til at udholde, at Verden finder det saa ubeskriveligt taabeligt, medens den dog ypperligt kan forstaae Det, hvoraf han slutter, men ikke hans Slutning, saalidet som den mistroiske Verden kan forstaae Saligheden, hvilken den sande Kjerlige har i sig selv.

Dog sæt, at det engang i Evigheden viste sig, at den Kjerlige virkeligen var bleven bedragen! Hvorledes, skulde det virkeligen være fornødent endnu engang at gjentage? Naar det at elske er det høieste Gode og den største Salighed; naar den Kjerlige just ved at troe Alt bliver i Kjerlighedens Salighed: hvor skulde han da, i Tid eller i Evighed, være bedragen! Nei, nei, der er i Tid og i Evighed kun eet Bedrag muligt i Forhold til den sande Kjerlighed, Selvbedraget, eller at opgive Kjerligheden. Den sande Kjerlige vil derfor end ikke kunne forstaae Indvendingen. Ak, men vi andre kunne det destoværre kun altfor let; thi den lavere Forestillingskreds og de jordiske Lidenskabers Pagt med Sandsebedragene er det saa vanskeligt at løsrive sig fra. Netop som man allerbedst har forstaaet det Sande kommer pludseligen det Gamle paa En igjen. Det Uendelige, det Evige, altsaa det Sande er det naturlige Menneske saa fremmed, at det gaaer ham ligesom det gaaer Hunden, der vel kan lære et Øieblik at gaae opreist, men dog bestandigt længes efter at gaae paa Fire. Man kan næsten tvinge et Menneskes Tanke til at maatte indrømme, at, da Bedraget strækker ubetinget lige saa vidt som det Sande, kan det ene Menneske ikke virkeligen dømme det andet, men den Dømmende bliver blot selv aabenbar — omtrent som naar En af al sin Magt slaaer til paa en Kraftprøver, og ikke veed af, at det er en Kraftprøver, altsaa mener, at han i Virkeligheden slaaer, medens hans Kraft dog egentligen kun bliver prøvet. Og naar man saa har forstaaet dette, saa kan man dog søge endnu een Udflugt, man kan forholde sig nysgjerrigt til Evigheden, regnende paa, at den saa skal gjøre det aabenbart, om det nu virkeligen var en Bedrager. Men hvad beviser dette? Det beviser, at man hverken er den sande Kjerlige, der har Kjerlighedens Salighed i sig selv,

ei heller har den sande Alvors Forestilling om Evigheden. G
et Menneske efter for denne Indskydelse, drager den ham s
ned i Smaalighedens lave Egne, hvor det Sidste og Høieste
er Kjerlighedens Salighed i sig selv, derimod Rethaveriets Kj
— Men den sande Kjerlige troer Alt — og bliver dog al
bedragen.

III.

Kjerlighed haaber Alt — og bliver dog aldrig til Skamme.

1 Cor. XIII, 7. Kjerlighed haaber Alt.

Under mange Billeder og ved mange Forestillinger søger den hellige Skrift paa forskjellig Maade at give denne vor jordiske Tilværelse Festlighed og Høitidelighed, at skaffe Luft og Udsigt ved Forholdet til det Evige. Og dette gjøres vel fornødent. Thi naar det jordiske Livs Verdslighed, gudforladt, slutter sig inde med sig selv i Selvtilfredshed, udvikler denne indespærrede Luft Gift i sig og af sig. Og naar i Timeligheden Tiden i en vis Forstand saa langsomt sniger sig hen og dog saa underfundigt hurtigt, at man aldrig med samlet Opmærksomhed bliver dens Forsvinden vaer; eller naar Øieblikket sætter sig fast og bliver stillestaaende, naar Alt, Alt opdrives for at vende Sindet og Kræfterne ind i Øieblikket: saa tabes Udsigten, og dette løsrevne, gudforladte Timeligheds Øieblik, det være nu kortere eller længere, bliver et Affald fra det Evige. See derfor er der saa ofte i de forskjellige Tider følt Trang til en forfriskende, oplivende Luftning, et mægtigt Pust, der kunde rense Luften og fordrive de giftige Dunster, følt Trang til en stor Begivenheds frelsende Bevægelse, der frelser ved at bevæge det Stillestaaende, følt Trang til en stor Forventnings oplivende Udsigt — at man ikke skal blive qvalt i Verdsligheden eller omkomme i det belemrende Øieblik!

Dog veed Christendommen kun een Vei og een Udvei, medens den ikke destomindre altid veed Vei og Udvei; det er ved Hjælp af det Evige, at Christendommen i ethvert Øieblik skaffer Luft og Udsigt. Naar Travlheden tiltager, just fordi Øieblikket breder sig, naar den ustandseligt farer omkring i Øieblikket, som, evigt forstaaet, ikke kommer af Stedet, naar de Travle saae og høste og saae igjen og høste atter (thi Travlhed høster mange Gange), naar de Travle sanke Laderne [illegible] vad de høstede og hvile paa deres Fortjenester — ak, [illegible] n, der i Sandhed vil det Gode, i Løbet af samme Tid [illegible] eer den mindste Frugt af sin Arbeiden, og han bliver [illegible] n Den, der ikke veed at saae, som Den, der arbeide[illegible] ve. og blot fægter i Luften: da skaffer Christendommen [illegible] sin billedlige Tale om, at dette jordiske Liv er Sædens [illegible] den Høstens. Naar Øieblikket, just fordi det staaer st[illegible] m en Hvirvel (thi Hvirvel bevæger sig ikke fremad), naar der strides, seires og tabes og atter seires, nu paa eet Punkt, nu paa et andet — men Den, der vil det Gode i Sandhed, er den Eneste, som alene er Tabende og tabende Alt, som det synes: da skaffer Christendommen Udsigt ved Hjælp af sin billedlige Tale om, at dette Liv er Trængselens, er Stridens, Evigheden Seirens. Naar Øieblikket bliver stillestaaende i Smaalighedens usle Forvikling, som dog vrængende gjengiver selv det Helligste, det Gode, det Sande i den kummerlige Formindskelse, vrængende leger den Leeg at uddele Ære og Skam; naar Alt forfængeliggjøres ved at drages ned i dette jammerlige, forvirrede Røre: da skaffer Christendommen Luft og Udsigt, skaffer Livet Høitidelighed og Festlighed ved i billedlig Tale at vise hen til hiint Evighedens Optrin, hvor det evigt skal afgjøres, hvo der vandt Ærens Krands, og hvo der blev til Skamme. — Hvilken høitidelig alvorsfuld Festlighed! Sandeligen, hvad er ogsaa Ære og Skam, naar ikke den Omgivelse er sikkret, som giver Æren og Skammen uendelig Betydning! Selv om det var fortjent, at et Menneske vandt Ære her i Verden, hvad Høitidelighed har Verden til at give det Betydning! Lad Discipelen fortjent blive udskammet, eller fortjent blive udmærket -- dersom den høitidelige Handling skulde foregaae paa Trappegangen; dersom Læreren, der uddeler Æren og Skammen, var en jammerlig Karl; dersom der Ingen eller saa godt som Ingen var indbuden af hine Ærværdige, der beære Festligheden med deres Nærværelse, men en desto større Flok af løse Mennesker, hvis Rygte endog var tvetydigt: hvad er saa Æren og Skammen? Men Evigheden! Veed Du nogen Festlighedens Bygning, der er saa høit hvælvet som Evigheden; veed

Du noget, selv noget Guds-Huus, hvor der er denne hellige Stilhed som i Evigheden; veed Du nogen, selv den meest udvalgte Kreds af Ærværdige, der er saaledes sikkret for, at Ingen er tilstede, mod hvem Æren kunde have det Mindste, det Allermindste at indvende, saaledes sikkret mod, at Ingen er tilstede uden hvem Æren har Ære af, som Evigheden er det; veed Du nogen festlig Sal, var end alle dens Vægge af Speilglas, der saaledes uendeligt gjengiver, og ene, Ærens Fordring, saaledes uendeligt negter end den mindste, den meest ubemærkede Sprække for Vanæren at skjule sig i, som Evigheden — hvis Du der skulde staae til Skamme!

Saaledes skaffer Christendommen i Forhold til Ære og Skam hvert Øieblik Udsigt ved Hjælp af Evigheden, hvis Du selv vil hjælpe til ved at haabe. Christendommen fører Dig ikke op paa et noget høiere Sted, hvorfra Du dog kun kan overskue en noget videre Omkreds: dette er dog kun et jordisk Haab og en verdslig Udsigt. Nei, Christendommens Haab er Evigheden; og derfor er der Lys og Skygge, Skjønhed og Sandhed, og fremfor Alt Gjennemskuelsens Fjernhed i dens Tegning af Tilværelse. Christendommens Haab er Evigheden, og Christus er Veien; hans Fornedrelse er Veien, men ogsaa da han foer til Himmels var han Veien.

Men Kjerligheden, som er større end Tro og Haab, paatager sig ogsaa Haabets Gjerning, eller paatager sig Haabet, det at haabe for Andre, som en Gjerning. Selv opbygges og næres den ved dette Evighedens Haab, og handler da igjen mod Andre kjerligt i dette Haab, hvad vi nu ville overveie:

Kjerlighed haaber Alt — og bliver dog aldrig til Skamme;

thi sandeligen ikke Enhver, der haaber Alt, er derfor den Kjerlige, ei heller er Enhver, der haaber Alt, derfor sikkret mod aldrig at blive til Skamme; men kjerligt at haabe Alt er det modsatte af fortvivlet slet intet at haabe, hverken for sig selv eller for Andre.

At haabe Alt, eller hvad der er det Samme altid at haabe. Vel synes det nemlig ved første Øiekast som var det at haabe Alt Noget, der kunde gjøres een Gang for alle, da »Alt« jo samler det Mangfoldige i Eet, og forsaavidt i hvad man maa kalde et evigt Øieblik, som var Haabet i Hvile, i Ro. Dette er dog ikke saa. Det at haabe er nemlig sammensat af det Evige og det Timelige, deraf kommer det, at Udtrykket for Haabets Opgave i

Evighedens Skikkelse er at haabe Alt, i Timelighedens Skikkelse altid at haabe. Det ene Udtryk er ikke sandere end det andet, tvertimod bliver hvert af Udtrykkene usandt, naar det skulde modsættes det andet Udtryk, istedenfor forenede at udtrykke det Samme: i ethvert Øieblik altid at haabe Alt.

At haabe forholder sig til det Tilkommende, til Muligheden, hvilken igjen, forskjelligt fra Virkelighed, altid er et Dobbelt, Fremgangens eller Tilbagegangens, Opreisningens eller Undergangens, det Godes eller det Ondes Mulighed. Det Evige »er«; men idet det Evige berører det Timelige, der i det Timelige, træffe de hinanden ikke i det »N thi saa var det Nærværende selv det Evige. Det N ieblikket, er saa hurtigt forbi, at det egentligen ikke blot Grændsen, og er altsaa forbigangent, medens ue er, hvad der var nærværende. Naar altsaa det Evige lige, saa er det i det Tilkommende (thi det Nærvæ t ikke faae fat paa, og det Forbigangne er jo forbi) eller i Muligheden. Det Forbigangne er det Virkelige, det Tilkommende det Mulige; evigt er det Evige det Evige, i Tiden er det Evige det Mulige, det Tilkommende. Vi kalde jo derfor den Dag imorgen det Tilkommende, men ogsaa det evige Liv kalde vi det Tilkommende. Det Mulige er som saadant altid et Dobbelt, og det Evige forholder sig i Mulighed ligeligt til dens Dobbelthed. Fra den anden Side, naar Mennesket, hvem det Mulige angaaer, forholder sig ligeligt til det Muliges Dobbelthed, saa sige vi: han forventer. At forvente indeholder i sig den samme Dobbelthed som det Mulige har, og at forvente er at forholde sig til det Mulige reent og blot som saadant. Derpaa deler Forholdet sig, eftersom det forventende Menneske vælger. At forholde sig forventende til det Godes Mulighed er at haabe, hvad just derfor ikke kan være nogen timelig Forventning, men er et evigt Haab. At forholde sig forventende til det Ondes Mulighed er at frygte. Men saavel den Haabende som den Frygtende er forventende. Dog saa snart Valget er gjort, er det Mulige forandret, thi det Godes Mulighed er det Evige. Det er kun i Berøringens Øieblik, at det Muliges Dobbelthed er ligelig; ved den Afgjørelse at vælge Haabet afgjør man derfor uendeligt mere end det synes, thi det er en evig Afgjørelse. Kun i den blotte Mulighed, altsaa for den blot eller ligegyldigt Forventende er det Godes og det Ondes Mulighed ligelig; i Forskjelliggjørelsen (og Valget er jo forskjelliggjørende) er det Godes Mulighed mere end Mulighed, thi den er det Evige. Deraf kommer det, at Den, som haaber,

aldrig kan bedrages; thi at haabe er at forvente det Godes Mulighed, men det Godes Mulighed er det Evige.

Saaledes maa man nøiagtigere bestemme, hvad det er at haabe; i den almindelige Sprogbrug kalder man ofte Det Haab, som ingenlunde er Haab, men Ønske, Længsel, længselsfuld Forventning snart af det Ene, snart af det Andet, kort en Forventendes Forhold til det Mangfoldiges Mulighed. Saaledes forstaaet (naar Haab egentligen blot betyder Forventning) falder det da Ynglingen og Barnet let nok at haabe, fordi Ynglingen og Barnet selv endnu er en Mulighed. Og derimod er det saa igjen i sin Orden, naar man seer, hvorledes med Aarene som oftest det Mulige og Haabet tager af i Menneskene, eller Sandsen for Mulighed. Heraf lader det sig igjen forklare, at Erfaringen taler afvisende om Haabet, som var det blot Ungdommelighed (hvad vistnok Barnets og Ynglingens Haaben ogsaa er), som var det at haabe, liig det at dandse, noget ungdommeligt Noget, hvad den Ældre hverken har Lyst eller Lethed til. Nu ja, det at haabe er jo ogsaa at gjøre sig let ved Hjælp af det Evige, det er ved Hjælp af det Godes Mulighed. Og er det Evige end langtfra at være Ungdommelighed, har det dog langt mere tilfælles med Ungdommelighed end med den Tværhed, der ofte nok beæres med Navn af Alvor, den Aarenes Trevenhed, som i nogenlunde heldige Vilkaar er saadan nogenlunde tilfreds og beroliget, men for Alt Intet har med Haabet at skaffe, og i uheldige Vilkaar hellere gnaver fortredent end at haabe. I Ungdommen har et Menneske Forventning og Mulighed nok, det udvikler sig af sig selv i Ynglingen som det kostelige Myrrha, der drypper ned af Arabiens Træer. Men naar et Menneske saa er bleven ældre, da bliver hans Liv som oftest hvad det nu saadan engang er blevet, en dvask Gjentagelse og Omskrivning af det Samme; ingen Mulighed skrækker vækkende op, ingen Mulighed opliver foryngende; Haabet bliver Noget, som intetsteds har hjemme, og Mulighed noget lige saa Sjeldent som Grønt i Vintren. Man lever uden det Evige ved Hjælp af Vane, Klogskab, Efterabelse, Erfaring, Skik og Brug. Og sandeligen, tag alt Dette, kom det tilsammen, tilbered det ved de sløvede eller kun jordiskt blussende Lidenskabers Ild, og Du skal see, Du kan faae Allehaande ud deraf, en forskjelligt tillavet seig Sliim, som man kalder Leve-Klogskab; men aldrig fik Nogen Mulighed ud deraf, Mulighed, dette Vidunderlige, der er saa uendeligt skørt (ikke er Foraarets fineste Stengel saa skør!), saa uendeligt skrøbeligt (ikke er det fineste forarbeidede Liin saa skrøbeligt!) og dog netop tilveiebragt,

dannet ved Hjælp af det Evige, og dog stærkere end Alt, hvis det er det Godes Mulighed!

Man mener at tale erfarent ved at dele et Menneskes Liv i visse Afsnit og Aldere, og da kalde det første Afsnit Haabets eller Mulighedens. Hvilken Daarskab! Man udelader altsaa i Talen om Haabet ganske det Evige, og dog taler man om Haabet. Men hvorledes er det muligt, da Haabet jo forholder sig til det Godes Mulighed, og derved til det Evige! Og paa den anden Side, hvorledes er det muligt a om Haabet, at man anviser det en vis Alder; d er dog vel til for hele Livet, saa er der altsaa og sa indtil det Sidste, saa er der altsaa ingen Alder der e nen hele Ens Liv skal være Haabets Tid! Man mei ale erfarent om Haabet — ved at afskaffe det Evige. Skuespillet, ved at forkorte Tiden og ved at f eder, i Løbet af nogle faa Timer faaer flere Aa e: saaledes vil man skuespilagtigt indrette sig [illegible] heden. Man forkaster Guds Anlæg med Tilværelsen: at Timeligheden er heel og holden Udviklingen, Forviklingen — Evigheden Opløsningen; man indretter det Hele indenfor Timeligheden, udviser en Snees Aar til Udviklingen, saa ti Aar til Forviklingen, saa strammer man Knuden i nogle Aar og saa følger Opløsningen. Unegteligt, Døden er jo ogsaa en Opløsning, og saa er det forbi, man bliver begraven — dog ikke førend Forraadnelsens Opløsning er indtraadt. Men sandeligen Enhver, der ikke vil forstaae, at hele Ens Liv skal være Haabets Tid, han er fortvivlet, ligegyldigt, aldeles ligegyldigt, hvad enten han veed af det eller ikke, hvad enten han priser sig lykkelig i sin formeentlige Velvære, eller han slider sig gjennem Kjedsommelighed og Bryderi. Enhver, der opgiver Muligheden af, at hans Tilværelse i næste Øieblik kunde være forspildt — hvis han da ikke opgiver denne Mulighed, fordi han haaber det Godes Mulighed, altsaa Enhver, der lever uden Mulighed, han er fortvivlet, han bryder med det Evige, han slutter vilkaarligt Muligheden af, sætter uden Evighedens Samtykke Slutning, hvor Slutningen ikke er, istedenfor som Den, der skriver efter en Andens Tilsigen, bestandigt at have Pennen rede til det Næste, saa han ikke formaster sig til meningsløst at sætte Punktum førend Meningen er ude, eller til oprørsk at kaste Pennen fra sig.

Naar man vil hjælpe et Barn med en meget stor Opgave, hvorledes bærer man sig saa ad? Ja, man sætter det ikke hele Opgaven for paa eengang, thi saa fortvivler Barnet og opgiver Haabet; man sætter det et lille Stykke for ad Gangen, men bestan-

digt saa meget, at Barnet intet Øieblik kommer til at standse, som var det færdigt, og heller ikke saa meget, at Barnet ikke kan overkomme det. Dette er Opdragelsens fromme Sviig; den fortier egentligen Noget; bliver Barnet bedraget, kommer det deraf, at Opdrageren er et Menneske, som ikke kan indestaae for det næste Øieblik. Men nu Evigheden; den er dog vel den største Opgave, som er sat et Menneske, og paa den anden Side, den kan dog vel indestaae for det næste Øieblik; og Timelighedens Barn (Mennesket) forholder sig jo dog kun som et lille Barn til den uendelige Opgave! Vilde Evigheden paa eengang, og i sit Sprog, sætte Mennesket Opgaven, uden Hensyn til hans Fatteevne og svage Kræfter: maatte Mennesket fortvivle. Men da er det det Vidunderlige, at denne den største Magt, Evigheden, kan gjøre sig saa lille, at den er saaledes delelig, den, som dog evigt er Eet, at den iførende sig Skikkelsen af det Tilkommende, det Mulige, ved Hjælp af Haabet opdrager Timelighedens Barn (Mennesket), lærer ham at haabe (thi at haabe er selve Underviisningen, er Forholdet til det Evige), hvis han da ikke vilkaarligt vælger strengt at forknyttes ved Hjælp af Frygten, eller han frækt vælger at fortvivle, det er, at unddrage sig Mulighedens Opdragelse. I Muligheden sætter det Evige, rigtigt forstaaet, bestandigt kun et lille Stykke for ad Gangen. Evigheden er ved det Mulige bestandigt nær nok til at være ved Haanden, og dog fjern nok til at holde Mennesket i Bevægelse fremad mod det Evige, i Gangen, i Fremgangen. Saaledes lokker og drager Evigheden et Menneske, i Muligheden, fra Vuggen til Graven, hvis han da vælger at haabe. Thi Muligheden er, som sagt, et Dobbelt, og just derfor den sande Opdragelse; Muligheden er lige saa streng, eller kan dog være lige saa streng, som den kan være mild. Haabet ligger ikke uden videre i Muligheden, thi i Muligheden kan ogsaa Frygten ligge. Men Den, der vælger Haabet, ham opdrager Muligheden ved Hjælp af Haabet til at haabe. Dog bliver Frygtens Mulighed, Strengheden, skjult tilstede som en Mulighed, hvis den, for Opdragelsens Skyld, for at vække, skulde gjøres fornøden; men den bliver skjult, medens det Evige lokker ved Hjælp af Haabet. Thi det at lokke er bestandigt at være lige saa nær som fjern, hvorved den Haabende bevares altid haabende, haabende Alt, bevares i Haabet for det Evige, som i Timeligheden er det Mulige.

Saaledes med det at haabe Alt. Men det kjerligt at haabe Alt betegner den Kjerliges Forhold til andre Mennesker, at han i Forhold til dem, haabende for dem, bestandigt holder Muligheden aaben med uendelig Forkjerlighed for det Godes Mulighed. Han

haaber altsaa kjerligt, at der i ethvert Øieblik er Mulighed, er de Godes Mulighed for det andet Menneske, denne det Godes Mulighed betyde nu herligere og herligere Fremgang i det Gode fr Fuldkommenhed til Fuldkommenhed, eller Opreisning fra Fald eller Frelse fra Fortabelse, og saaledes fremdeles.

At den Kjerlige har Ret, at der i ethvert Øieblik er Mulighed indsees let. Ak, men Mangen vilde maaskee langt lettere forstaa det, naar vi ville lade Fortvivlelsen sige det Samme — thi Fortvivlelsen siger i en forstand det Samme. Den Fortvivlede veed ogsaa, hvad der i ghed, og dog opgiver han Mu ligheden (thi at opgive ..., er just at fortvivle), eller endnu rettere, han fordrister t til at antage det Godes Umulighed. Atter her viser at det Godes Mulighed er mere end Mulighed; thi naar En rister sig til at antage det Godes Umulighed, saa gaaer vedet Muligheden ud for ham. Den Frygtende antager i det Godes Umulighed; han frygter det Ondes Mulighed, men han slutter ikke, han fordrister sig ikke til at antage Umuligheden af det Gode.

»Det er muligt,« siger Fortvivlelsen, »det er muligt, at selv den redeligst Begeistrede dog engang blev træt, opgav sin Stræben og sank i Usselhedens Tjeneste; det er muligt, at selv den inderligst Troende dog engang slap Troen og valgte Vantroen; det er muligt, at selv den meest brændende Kjerlighed engang afkøledes, isnede; det er muligt, at selv det retskafneste Menneske dog kunde komme paa en Afvei og fortabes; det er muligt, at selv den bedste Ven kunde forvandles til Fjende, selv den trofasteste Hustru til en Meenederske: det er muligt, fortvivl derfor, opgiv Haabet, haab fremfor Alt ikke paa noget Menneske eller for noget Menneske!« — Ja, vist er det muligt, men saa er jo ogsaa det Modsatte muligt. »Opgiv derfor aldrig ukjerligt noget Menneske eller Haabet for ham, thi det var muligt, at selv den meest forlorne Søn dog kunde frelses; at den meest forbittrede Fjende, ak han, der var Din Ven, det er dog muligt, at han atter kunde blive Din Ven; det er muligt, at Den, der sank dybest, ak, fordi han stod saa høit, det er dog muligt, at han atter kunde opreises; det er dog muligt, at den Kjerlighed, som blev kold, atter kunde komme til at brænde: opgiv derfor aldrig noget Menneske, endnu ikke i det sidste Øieblik, fortvivl ikke, nei haab Alt!«

Altsaa »det er muligt,« saavidt enes den Fortvivlede og den Kjerlige i det Samme: men da skilles de evigt ad. thi Fortvivlelse haaber slet Intet for Andre, Kjerlighed haaber Alt. Fortvivlelsen synker sammen og bruger nu stundom Muligheden som et for

lystende Pirrings-Middel, hvis man ellers kan forlystes ved den ustadige, forfængelige, spøgelseagtige Muligheds Blussen. Det er mærkeligt nok, og viser, hvor dybt Haabet er grundet i et Menneske, at man netop hos Mennesker, som isnede i Fortvivlelse, finder en fremherskende Tilbøielighed til at gantes og lefle med Muligheden, en vellystig Misbrug af Indbildningskraften. Koldt og trodsigt vil den Fortvivlede ikke haabe i Forhold til det andet Menneske, endnu mindre arbeide for det Godes Mulighed i ham; men det forlyster den Fortvivlede at lade det andet Menneskes Skjebne gøgle for sig i Mulighed, ligegyldigt Haabets eller Frygtens, det forlyster ham at lege med det andet Menneskes Skjebne, at tænke snart den ene snart den anden Mulighed, at vippe ham ligesom i Luften, medens han selv, stolt og ukjerligt, foragter det Hele.

Dog med hvad Ret kalde vi Den en Fortvivlet, der opgiver et andet Menneske? Eet er det jo selv at fortvivle, et Andet, at fortvivle over en Anden. Aah, ja, men dersom det dog er sandt, hvad den Kjerlige forstaaer, og dersom det er sandt, at man, hvis man er den Kjerlige, forstaaer, hvad den Kjerlige forstaaer, at der i ethvert Øieblik er det Godes Mulighed for det andet Menneske: saa er altsaa det at opgive et andet Menneske som haabløst tabt, som var der intet Haab for ham, et Beviis for, at man ikke selv er den Kjerlige; og altsaa er man jo den Fortvivlede, der opgiver Muligheden. Ingen kan haabe uden at han tillige er kjerlig, han kan ikke haabe for sig selv uden tillige at være kjerlig, thi det Gode hænger uendeligt sammen; men er han kjerlig, haaber han tillige for Andre. Og i samme Grad, som han haaber for sig selv, ganske i samme Grad haaber han for Andre; thi ganske i samme Grad som han haaber for sig, ganske i samme Grad er han den Kjerlige. Og i samme Grad, som han haaber for Andre, ganske i samme Grad haaber han for sig; thi dette er det uendeligt nøiagtige, evige Lige for Lige, der er i alt Evigt. O, der er overalt, hvor Kjerlighed er med, noget saa uendeligt Dybsindigt! Den sande Kjerlige siger: »haab Alt, opgiv intet Menneske, thi at opgive ham, det er at opgive Din Kjerlighed til ham — hvis Du nemlig ikke opgiver den, saa haaber Du; men opgiver Du Din Kjerlighed til ham, da ophører Du selv at være den Kjerlige.« See, vi tale i Almindelighed paa en anden Maade, paa en herskesyg og ukjerlig Maade om vort Forhold til Kjerligheden i os, som var man selv Herre og Selvhersker over sin Kjerlighed i samme Forstand, som man er det over sine Penge. Naar En siger, »jeg har opgivet min Kjerlighed til dette Menneske«, saa tænker han,

at det er dette Menneske, der taber, dette Menneske, som var Gjenstand for hans Kjerlighed; den Talende mener selv at beholde sin Kjerlighed, i samme Forstand som naar En, der har understøttet et andet Menneske med Penge, siger »jeg har ophørt at give ham denne Understøttelse«, saa Giveren nu selv beholder de Penge, som før den Anden fik, han, som er den Tabende; thi Giveren er jo langtfra at tabe ved denne Pengeforandring. Men saaledes er det ikke med Kjerlighed; maaskee Den, der var Gjenstand for Kjerligheden, men han, der opgivet sin Kjerlighed til dette Menneske«, han er den Tabende, han mærker det maaskee ikke selv, han mærker maaskee end , at Sproget spotter ham, thi han siger jo »jeg har opgivet kjerlighed«. Men har han opgivet sin Kjerlighed, saa er han jo ophørt at være kjerlig. Rigtignok tilføier han min Kjerlighed dette Menneske,« men dette hjælper ikke, paa den Maade lader det sig uden Tab for En selv gjøre med Penge, ikke med Kjerlighed. Det Tillægsord »kjerlig« tilkommer mig ikke, naar jeg har opgivet min Kjerlighed til »dette Menneske«, ak, uagtet jeg maaskee endog indbildte mig, at han var Den, som tabte. Og saaledes ogsaa med det, at fortvivle over et andet Menneske, det er selv at være fortvivlet. Ja, den er lidt sinkende, denne Betragtning! Det gaaer desto værre saa let og saa nemt med at fortvivle over et andet Menneske — og formeentligen at være sikker paa sig selv, fuld af Haab for sig selv; og just de Mennesker, som selvbehageligen ere allersikkrest for deres Vedkommende, dem gaaer det gjerne allerraskest for med at fortvivle over Andre. Men hvor let det end gaaer, lader det sig dog virkeligen ikke gjøre — undtagen i Tankeløshed, hvilken rigtignok gaaer lettest for mange Mennesker. Nei, her er atter Evighedens Lige for Lige, det at fortvivle over et andet Menneske, er selv at være fortvivlet.

Thi den Kjerlige haaber Alt. Og det er sandt, hvad den Kjerlige siger, at der, efter hvad han kan forstaae, endnu i det sidste Øieblik er det Godes Mulighed, selv for den meest Fortabte, altsaa endnu Haab. Det er sandt, og det vil være sandt for Enhver i hans Forhold til andre Mennesker, dersom han vil holde sin Indbildningskraft i Ro, uforstyrret og uomtaaget af ukjerlige Lidenskaber, med det evige Sigte paa det Eviges Gjenskin i Muligheden. Naar derfor et Menneske ikke kan forstaae, hvad den Kjerlige forstaaer, saa maa det være, fordi han ikke er den Kjerlige; det maa være, fordi der er Noget, som hindrer ham i at holde Muligheden reen (thi holdes Muligheden reen, er Alt muligt medens han kjerligt vælger det Godes Mulighed eller haaber for

det andet Menneske; det maa være, fordi der er Noget, som tynger og giver ham en Tilbøielighed til at forvente det andet Menneskes Forknyttelse, Undergang, Fortabelse. Dette Tyngende er det verdslige og saaledes det ukjerlige Sinds jordiske Lidenskaber; thi Verdslighed er i sig tung, svær, dorsk, treven, mismodig, forstemt, og kan ikke indlade sig med det Mulige, mindst med det Godes Mulighed, hverken for sin egen eller for en Andens Skyld. — Der er en Kløgt, som, næsten stolt deraf, mener at have et særdeles grundigt Kjendskab til Tilværelsens lurvede Side, at Alt dog ender i Usselhed: hvor skulde den, endnu i det sidste Øieblik kjerligt kunne haabe for et andet Menneske, den, som allerede tidlig paa Dagen begynder at forvente og være forberedt paa hans Undergang! — Der er Vrede og Forbittrelse, selv om den ikke faaer et Mord paa sin Samvittighed, den opgiver dog haabløst den Forhadte, altsaa den tager Muligheden fra ham; men er dette ikke aandeligt at slaae ham ihjel, aandeligt at styrte ham i Afgrunden — forsaavidt det staaer til Vreden og Forbittrelsen! — Der er et ondt Øie; hvor skulde et ondt Øie kjerligt kunne faae Øie paa det Godes Mulighed! — Der er Misundelse; den er hurtig til at opgive et Menneske, og dog, den opgiver ham jo egentligen ikke, som slap den ham, nei, den er tidlig paafærde, for at hjælpe med ved hans Undergang. Og er denne først vis, da iler Misundelsen hjem i sin skumle Afkrog og kalder ad sin end afskyeligere Slægtning, der hedder Skadefryd, at de kunne fryde sig med hinanden — til deres egen Skade. — Der er en feig frygtagtig Smaalighed, som ikke har havt Mod til at haabe Noget for sig selv, hvor skulde den haabe det Godes Mulighed for Andre; dertil er den for smaalig, og for meget i Slægtskab med Misundelsen! — Der er et verdsligt, forfængeligt Sind, som da vilde tage sin Død for Skam og Blussel, hvis det skulde opleve at tage feil, at blive til Nar, at blive latterlig (den forfærdeligste af alle Rædsler!) ved at have haabet for et andet Menneske, hvad der ikke skete. Saa sikkrer dette verdslige forfængelige Sind sig ved itide Intet at haabe, og finder det kjerligt at haabe Alt saa uendeligt taabeligt og uendeligt latterligt. Men deri feiler dog Verdens Forfængelighed, thi hvad der er taabeligt er aldrig uendeligt; det var jo netop Dens Trøst, som, medens han levede, maatte døie nok af Verdens Taabelighed, at han bestandigt kunde sige: uendelig er den ikke, nei Gud være lovet, den faaer Ende. Ei heller har Erfaringen Ret i, at det er det Klogeste ikke at haabe Alt for et andet Menneske — dog, det forstaaer sig, Erfaringen har Ret, ellers maatte den lære om, og lære, hvor daarligt det er at elske

Andre for sin egen Fordeels Skyld; og kun forsaavidt man gjør det er det uklogt at haabe Alt.

Naar da alt Dette, denne Kløgt, denne Vrede og Forbittrelse, denne Misundelse, Skadefryd, denne feige, frygtagtige Smaalighed, dette verdslige, forfængelige Sind, naar alt Dette eller Noget deraf er i et Menneske, og i samme Grad som det er der: saa er Kjerligheden ikke, og i samme Grad mindre i ham. Men er der mindre Kjerlighed i ham, er der ogsaa lre Evigt i ham; men er der mindre Evigt i ham, er der og indre Mulighed, mindre Sands for Mulighed (thi Mulighed fre. ner jo derved, at det Evige berører i Tiden det Evige i Menne et, er der intet Evigt i dette Menneske, bliver det Eviges Berør g forgjeves, der bliver ingen Mulighed); men er der mindre lighed, er der ogsaa mindre Haab, just fordi og ligesom der er indre Kjerlighed, der kjerligt kunde haabe det Godes Mulighed. Den Kjerlige derimod haaber Alt; ingen Vanens Dvaskhed, ingen Forstandens Smaalighed, ingen Kløgtens Spidsfindighed, ingen Erfaringens Talstørrelser, ingen Aarenes Trevenhed, ingen onde Lidenskabers Bitterhed fordærve ham hans Haab eller forfalske ham Muligheden; hver Morgen, ja hvert Øieblik fornyer han sit Haab og forfrisker Muligheden, medens Kjerligheden bliver og han i den.

Selv om den Kjerlige ikke formaaede at gjøre det mindste Andet for Andre, slet ingen anden Gave formaaede at bringe: han bringer dog den bedste Gave, han bringer Haabet. Der hvor Alt synes saa haabfuldt og er saa rigt paa Forventning for den lovende Yngling, der bringer dog Kjerligheden den bedste Gave, Haabet; men ogsaa der, hvor Menneskene allerede for længe siden mene at have holdt ud indtil det Yderste, ogsaa der haaber Kjerligheden indtil det Yderste, ja, indtil den »yderste Dag«, thi først der er Haabet forbi. Har Du seet en Læge gaae omkring mellem de Syge, saa har Du vel lagt Mærke til, at den bedste Gave han bringer, bedre end alle Lægemidler, og end al hans Omsorg, er, naar han bringer Haab, naar der siges »Lægen haaber«. Dog en Læge har kun med det Timelige at gjøre, derfor maa det jo atter og atter skee, at det Øieblik kommer, da det vilde være usandt af ham at negte, at han har opgivet den Syge, at Sygdommen er til Døden. Men den Kjerlige — hvilken Glæde for den Kjerlige, at han altid tør haabe; hvilken Glæde for ham, at Evigheden indestaaer ham for, at der altid er Haab. Thi ikke haaber den Kjerlige, den sande Kjerlige, fordi Evigheden indestaaer ham derfor, men han haaber, fordi han er den Kjerlige, og han takker Evigheden, at han tør haabe. Og saaledes bringer han altid den

edste Gave, bedre end Lykønskningen til den høieste Lykke, bedre nd al menneskelig Hjælp for den største Ulykke; thi Haabet, det odes Mulighed, er Evighedens Hjælp. Da alle Ulykker kom over lægten, blev dog Haabet tilbage. Deri er Hedenskabet og Chri-tendommen enige; Forskjellen er den, og en uendelig, at Christen-lommen har en uendelig ringere Forestilling om alle disse Ulykker, g en uendelig saligere Forestilling om Haabet. Men Haabet, som lev tilbage, blev tilbage kun hos den Kjerlige. Dersom Kjerlighed kke var, var Haabet heller ikke til, det vilde blive liggende som t Brev, der venter paa at afhentes; hvis Kjerlighed ikke var, vilde let være med Haabet, som med et Brev, hvis Indhold var, ja det ar saligt, men man havde Ingen, til at bringe Brevet bort. Da aatog Kjerligheden, skjøndt større end Haabet, sig det som sin jeneste og sin Gjerning at bringe Haabet.

Dog er der ikke noget Dunkelt, noget Uklart i hele denne verveielse, saa man ikke ret kan blive klog paa, hvilken Gjen-tanden er; thi »Kjerlighed haaber Alt« kan betyde, at den Kjer-ige for sig haaber Alt, og det kan betyde, at den Kjerlige kjerligt aaber Alt for Andre? Men dette er jo Eet og det Samme; og enne Dunkelhed er netop det Eviges Klarhed, hvis Nogen ganske orstaaer, at det ganske er Eet og det Samme. Naar ene Kjerlig-ed haaber Alt (og Paulus siger ikke, at Haabet haaber Alt, men t Kjerlighed haaber Alt, just fordi, som han siger, Kjerlighed er tørre end Haab), saa følger deraf (af at det er Kjerlighed, og af vad Kjerlighed er), at den Kjerlige haaber Alt for Andre, da jo ans Kjerlighed betinger hans Haab for sig selv. Kun jordisk orstand (og dens Klarhed er dog vel ikke at anprise) kun jordisk orstand, som hverken forstaaer sig paa hvad Kjerlighed eller vad Haab er, mener, at det er to ganske forskjellige Ting, at aabe for sig selv og at haabe for Andre, samt at Kjerlighed igjen r en tredie Ting for sig selv. Den jordiske Forstand mener, at an meget godt kan haabe for sig selv, uden at haabe for Andre; g at man da ikke behøver Kjerlighed for at haabe for sig selv, edens man vel behøver Kjerlighed for at haabe for Andre, for e Elskede, og hvorfor skulde man haabe for Andre end disse. en jordiske Forstand mærker ikke, at Kjerligheden ingenlunde er Tredie for sig selv, men er Mellembestemmelsen: uden Kjerlig-ed intet Haab for En selv, med Kjerlighed Haab for alle Andre;

Da alle Ulykker kom over Slægten, blev dog Haabet tilbage] r sigtes til den græske Mythe om Pandoras Æske, Hesiods Theogoni, 521.

i samme Grad, som man haaber for sig, i samme Grad haaber man for Andre, thi i samme Grad er man kjerlig.

Salig den Kjerlige, han haaber Alt; endnu i det sidste Øieblik haaber han det Godes Mulighed for den meest Fortabte? Det lærte han af Evigheden; men kun fordi han var den Kjerlige kunde han lære af Evigheden, og kun fordi han var den Kjerlige kunde han lære dette af Evigheden. Vee Den, som i Forhold til et andet Menneske opgav Haabet og M[illegible]den, vee ham, thi han tabte derved selv Kjerligheden!

Kjerlighed haaber Alt — og bliver dog aldrig til Skamme. Vi tale i Forhold til [illegible]b og Forventning om at blive til Skamme; vi mene, at En bli[illegible] til Skamme, naar hans Haab eller Forventning ikke gaaer i [illegible]else. Hvori skal nu Skammen ligge? Vel deri, at Ens beregn[illegible] Klogskab ikke har regnet rigtigt, at det (til Ens Skam) bliver aabenbart, at man uforstandigt har forregnet sig. Men Herre Gud, den Skam var da ikke saa farlig; det er dog vel nok ogsaa egentligen kun saa i Verdens Øine, hvis Begreb om Ære og Skam man imidlertid ikke skal sætte Ære i at tilegne sig. Thi Det, Verden beundrer meest og ene giver Æren, er Klogskab, eller at handle klogt; men det at handle klogt er just det Foragteligste af Alt. Om et Menneske er klog, kan han i en vis Forstand ikke selv gjøre for; at han udvikler sin Klogskab, skal han heller ikke skamme sig ved; men vel desto mere ved at handle klogt. Og vist er det (hvad især gjøres fornødent at sige i disse kloge Tider, hvor Klogskab egentligen er bleven Det, som skal ved Christendommens Hjælp overvindes, ligesom engang Raahed og Vildhed), dersom Menneskene ikke lære at foragte det, at handle klogt, lige saa dybt, som man foragter det, at stjæle, at sige falsk Vidnesbyrd: saa afskaffer man tilsidst ganske det Evige, og dermed Alt, hvad der er helligt og Ære værd — thi det, at handle klogt, er just med sit hele Liv at aflægge falskt Vidnesbyrd mod det Evige, er just at stjæle sin Tilværelse fra Gud. Det at handle klogt er nemlig Halvhed, hvorved man unegteligt kommer videst i Verden, vinder Verdens Goder og Fordele, Verdens Ære, fordi Verden og Verdens Fordeel er, evigt forstaaet, Halvhed. Men heller aldrig har det Evige, eller den hellige Skrift lært noget Menneske at stræbe efter at komme vidt eller videst i Verden, tvertimod advarer den, ikke at komme for vidt i Verden, for om muligt at bevare sig reen fra Verdens Besmittelse. Dog er Forholdet dette, saa synes det ikke anpriseligt at tragte efter at komme videst eller vidt i Verden.

Skal der da med Sandhed tales om at blive til Skamme i Forhold til Haab og Forventning, maa Skammen ligge dybere, ligge i hvad man haaber, saa man altsaa væsentligen er lige meget til Skamme, enten Ens Haab gaaer i Opfyldelse eller ikke; Forskjellen vil kun være, at det, naar Haabet ikke gaaer i Opfyldelse, maaskee paa Ens Forbittrelse og Fortvivlelse bliver aabenbart, hvor fast man hang ved Det, man havde Skam af at haabe. Var Haabet blevet opfyldt, var dette maaskee ikke blevet aabenbart, men Skammen var dog væsentligen bleven den samme.

Dog dersom man haaber Noget, som man har Skam af at haabe, ligegyldigt enten det gaaer i Opfyldelse eller ikke, haaber man egentligen ikke. Det er en Misbrug af det ædle Ord »Haab« at bringe det i Forbindelse med noget Saadant; thi det at haabe forholder sig væsentligen og evigt til det Gode — saa kan man jo aldrig blive til Skamme ved at haabe.

Man kan (for et Øieblik at benytte den usande Sprogbrug) blive til Skamme ved at haabe een eller anden jordisk Fordeel — naar den saa udebliver. Men Skammen er egentligen ikke det, at den ikke kom, at Ens Haab ikke gik i Opfyldelse, Skammen er, hvis det nu, paa Grund af den skuffede Forventning, viser sig, hvor vigtig en saadan jordisk Fordeel var En. Dette er derfor heller ei at haabe, det er at ønske, begjere, forvente; og derfor kan man blive til Skamme. — Man kan blive til Skamme, ved at opgive Haabet om et andet Menneske — naar det nu viser sig, at han dog frelstes, eller maaskee endog, at det var vor Indbildning med hans Undergang. Her er man da virkelig til Skamme, fordi det i sig selv er en Vanære, at opgive et andet Menneske, ligegyldigt hvilket saa Udfaldet bliver. — Man kan blive til Skamme ved at haabe Ondt over et Menneske — naar det viser sig, at Alt vender sig for ham til det Gode. Den Hævngjerrige siger stundom, at han haaber til Gud, at Hævnen nok skal ramme den Forhadte. Men sandeligen, dette er ikke at haabe, det er at hade; og frækt, at kalde det et Haab; Gudsbespottelse, at ville gjøre Gud til sin Medarbeider i at hade. Den Hevngjerrige bliver da ikke til Skamme, fordi det ikke skeer, som han ventede, men han er og var til Skamme, ligegyldigt hvad der saa end skeer.

Den Kjerlige derimod haaber Alt, og bliver dog aldrig til Skamme. Skriften taler om et Haab, som ikke skal beskæmmes. Derved tænker den nærmest paa det Haab, der angaaer den Haa-

---

et Haab, som ikke beskæmmes] f. Ex. Phil. 1, 20.

bende selv, hans Haab om Syndernes Forladelse, og engang at vorde salig, hans Haab om en salig Forening med hvad Døden eller Livet skilte fra ham. Og kun i Forhold til dette Haab, som er Haabet, kunde der da være Tale om at blive til Skamme; thi sandeligen dette Haab havde man ikke i og for sig Skam af at have, men tvertimod Ære, og altsaa kunde det synes, at Skammen kom, hvis Haabet ikke opfyldtes. Saa overeensstemmende med sig selv er den hellige Skrifts Sprogbrug; den kalder ikke allehaande Forventning, Forventningen af det mangfoldige, Haab, den kjender kun eet Haab, Haabet, det Godes Mulighed, og om dette Haab, det eneste, der kunde blive til Skamme, fordi det, at have det, er en Ære, siger Skriften, at det ikke skal beskæmmes.

Dog naar den Kjerliges Haab er for et andet Menneske, var det da ikke muligt, at den Kjerlige kunde blive til Skamme — dersom dette Haab ikke opfyldtes? Var det ikke muligt, at et Menneske for evigt kunde fortabes? Men hvis nu den Kjerlige havde haabet Alt, haabet det Godes Mulighed for dette Menneske, saa blev han jo til Skamme ved sit Haab.

Hvorledes! Dersom den forlorne Søn var død i sine Synder, og altsaa med Skam lagt i Graven — og Faderen, der endnu i det sidste Øieblik haabede Alt, stod hos: stod han da til Skamme? Jeg troede, at det var Sønnen, som havde Skammen, Sønnen, der gjorde Faderen Skam — men saa maa jo Faderen have Æren, thi det er umuligt at gjøre Den Skam, som er til Skamme. Ak, den bekymrede Fader tænker vel mindst paa Æren; men sandeligen han stod dog med Æren! Hvis der paa hiin Side Graven ingen Frelse var for den forlorne Søn, hvis han var evigt fortabt — og Faderen, der, saa længe han levede, var vedbleven at haabe Alt, endnu i sin Dødsstund haabede Alt: stod han da i Evigheden til Skamme? I Evigheden! Nei, Evigheden har jo Evighedens Forestilling om Ære og Skam; Evigheden forstaaer end ikke, den udsondrer fra sig, som det Vanærende, den Kløgt, der blot vil tale om, hvorvidt nu Ens Forventning gik i Opfyldelse, men slet ikke betænke, hvilken da Forventningen var. I Evigheden skal Enhver nødsages til at forstaae, at det ikke er Udfaldet, som bestemmer Æren eller Skammen, men Forventningen i sig selv. I Evigheden skal derfor netop den Ukjerlige, som dog maaskee fik Ret i hvad han smaaligt, misundeligt, hadefuldt forventede om et andet Menneske, han skal staae til Skamme — uagtet hans Forventning gik i Opfyldelse. Men Æren tilhører den Kjerlige. Og der skal i Evigheden ingen travl Snakken høres om, at han dog tog Feil — det var maaskee ogsaa at tage Feil, at vorde salig; nei, i Evig-

heden er der kun een Feiltagelse: at vorde, med samt sine opfyldte smaalige, misundelige, hadefulde Forventninger, udelukket fra Saligheden! Og i Evigheden skal ingen Spot saare den Kjerlige, at han var taabelig nok til at gjøre sig latterlig, ved at haabe Alt; thi i Evigheden høres ikke Spotterens Raab, endnu mindre end i Graven, fordi i Evigheden kun høres salige Røster! Og i Evigheden skal ingen Misundelse røre ved Ærens Krands, som den Kjerlige bærer med Æren, nei, saa langt rækker Misundelse ikke, hvor langt den end ellers rækker, den rækker ikke fra Helvede til Paradiis!

Kjerligl kke sit Eget.

1 Cor. XIII, 5. [illegible] søger ikke sit Eget.

Nei, Kjerlighed søger ikke sit Eget; thi at søge sit Eget, er jo netop Selvkjerlighed, Egenkjerlighed, Selvsyge, eller hvad det ukjerlige Sind har for andre Navne. Og dog, er Gud ikke Kjerlighed? Men han, som skabte Mennesket i sit Billede, at han maatte ligne ham, maatte vorde fuldkommen, som han er fuldkommen, altsaa naae den Fuldkommenhed, der er Gud egen, ligne det Billede, som er Guds eget: søger han ikke sit Eget? Jo, han søger sit Eget, som er Kjerlighed, han søger det ved at give Alt, thi Gud er god, og der er kun Een, der er god, Gud, som giver Alt. Eller var Christus ikke Kjerlighed? Men han kom jo til Verden for at vorde Forbilledet, for at drage Menneskene til sig, at de maatte ligne ham, i Sandhed vorde hans Egne: søgte **han** da ikke sit Eget? Jo, han søgte sit Eget, ved at hengive sig for Alle, at de nu maatte ligne ham i det ham Egne, i opoffrende Hengivelse. Dog i den Forstand at søge sit Eget er jo noget ganske Andet, og ingenlunde det vi tænke paa, naar vi tale om at søge sit Eget, eller om, ikke at søge sit Eget. Kjerlighed er netop Hengivelse: at den søger Kjerlighed er atter og er den høieste Kjerlighed. Det vil sige, saaledes er det i Forholdet mellem Gud og Menneske.

---

fuldkommen, som han er fuldkommen] smlgn. Matth. 5, 48. Een. der er god] Matth. 19, 17.

Thi naar et Menneske søger et andet Menneskes Kjerlighed, søger selv at blive elsket, da er det ikke Hengivelse; denne vilde netop være, at hjælpe det andet Menneske til at søge Gud. Kun Gud er det forbeholdt at kunne søge Kjerlighed og selv blive dens Gjenstand, uden dog at søge sit Eget. Men intet Menneske er Kjerlighed. Dersom et Menneske derfor søger at blive Gjenstanden for et andet Menneskes Kjerlighed, søger han vitterlig og falskelig sit Eget; thi den eneste sande Gjenstand for et Menneskes Kjerlighed er »Kjerligheden«, der er Gud, som dog derfor i dybere Forstand ikke er nogen Gjenstand, da han er selve Kjerligheden.

Saa lad os med den opoffrende Hengivelses Gjerning i Tanken og det er da egentligen ikke en Gjerning det, ikke at gjøre Dette eller Hiint) tale om:

Kjerlighed søger ikke sit Eget.

Kjerlighed søger ikke sit Eget; thi i Kjerlighed er der intet Mit og Dit. Men Mit og Dit er blot en Forholds-Bestemmelse af »Eget«; er der altsaa intet Mit og Dit, er der heller intet Eget; men er der slet intet Eget, er det jo umuligt at søge sit Eget.

Retfærdighed er kjendelig paa, at den giver Hver Sit, ligesom den ogsaa igjen fordrer Sit; det vil sige, Retfærdighed gaaer i Rette om det Eget, skifter og deler, bestemmer hvad Enhver har Lov at kalde sit Eget, dømmer og straffer, hvis Nogen ikke vil gjøre Forskjel paa Mit og Dit. Med dette stridige, og dog En retligen tilkommende, Mit har da den Enkelte Lov at gjøre hvad han vil; og naar han ikke paa nogen anden Maade end Retfærdighed tillader det, søger sit Eget, har Retfærdigheden Intet at bebreide ham og ingen Ret til at bebreide ham Noget. Hver beholder saaledes Sit; saasnart En fravendes Sit eller saasnart En fravender en Anden Hans: griber Retfærdigheden ind, thi den betrygger den almene Sikkerhed, i hvilken Hver har Sit, hvad han har med Rette. — Men da indtræder stundom en Forandring, en Omvæltning, en Krig, et Jordskjælv eller en anden saadan forfærdelig Ulykke, og Alt forvirres. Forgjæves søger Retfærdigheden at betrygge Hver Sit, at hævde Forskjellen mellem Mit og Dit, den kan ikke, den kan i Forvirringen ikke holde Ligevægten, den kaster derfor Vægten fra sig: den fortvivler!

Forfærdelige Skuespil! Og dog, afstedkommer ikke Kjerlighed i en vis Forstand, om end paa den livsaligste Maade, den samme Forvirring? Men Kjerlighed, den er ogsaa en Begivenhed, den

største af alle, dog derhos den glædeligste; Kjerlighed er en Forandring, den mærkeligste af alle, men den ønskeligste — vi tale jo netop i fortrinlig Forstand om, at En, der gribes af Kjerlighed, forandres, eller bliver forandret; Kjerlighed er en Omvæltning, den dybeste af alle, men den saligste! Saa er da med Kjerligheden Forvirringen der; i denne livsalige Forvirring er der for de Elskende ingen Forskjel mellem Mit og Dit. Forunderligt, der er et Du og et Jeg, og der er intet [illegible]g Dit! Thi uden Du og Jeg ingen Kjerlighed, og med Mit og [illegible] ingen Kjerlighed; men Mit og Dit (disse Eiendoms-Stedord) er jo dannet af Du og Jeg, og synes altsaa at maatte være overalt, hvor der er Du og Jeg. Det er ogsaa Tilfældet overalt, kun ikke i Kjerlighed, der er en Omvæltning fra Grunden af. Jo dybere Omvæltningen er, jo fuldkomnere Forskjellen Mit og Dit forsvinder, desto fuldkomnere er Kjerligheden; dens Fuldkommenhed beroer væsentligen paa, at det ikke viser sig, at der skjult i Grunden dog har ligget og ligger en Forskjel mellem Mit og Dit, den beroer altsaa væsentligen paa Omvæltningens Grad. Jo dybere Omvæltningen er, desto mere gyser Retfærdigheden; jo dybere Omvæltningen er, desto fuldkomnere er Kjerligheden.

Hæves nu Forskjellen Mit og Dit ganske i Elskov og Venskab? Der foregaaer i Elskov og Venskab en Selvkjerlighedens Omvæltning, der er rokket ved Selvkjerligheden og ved dennes stridige Mit og Dit. Den Forelskede føler sig derfor ude af sig selv, udenfor det Eget, reven hen i den livsalige Forvirring, at for ham og den Elskede, for ham og Vennen er der ingen Forskjel paa Mit og Dit; »thi«, siger den Elskende, »Alt hvad Mit er er Hans . . . . og hvad Hans er . . . . er Mit!« Hvorledes; er saa Forskjellen Mit og Dit hævet? Naar Mit er blevet Dit, og Dit Mit, saa er der jo alligevel et Mit og Dit, kun at Ombytningen, der foregik, betegner og indestaaer for, at det ikke længere er den første, den umiddelbare Selvkjerligheds Mit, der staaer stridigt mod et Dit. Ved Ombytningen er det stridige Mit og Dit blevet det fælles Dit og Mit. Det er altsaa Fællesskab, fuldkomment Fællesskab i Mit og Dit. Idet Mit og Dit ombyttes bliver det »Vort«, i hvilken Bestemmelse Elskov og Venskab har sin Styrke, idetmindste ere de stærke i den. Men »Vort« er for Fællesskabet aldeles det Samme som »Mit« er for den Eenlige, og »Vort« er jo dannet — ikke af det stridige Mit og Dit, thi deraf kan ingen Forening dannes, men af det forenede, det ombyttede Dit og Mit. See, derfor er Elskov og Venskab, s o m s a a d a n, dog kun forædlet og forøget Selvkjerlighed, medens unegteligt Elskov er Livets skjønneste Lykke, og

Venskab det største timelige Gode! I Elskov og Venskab er Selvkjerlighedens Omvæltning ingenlunde dybt nok fra Grunden af; derfor slumrer dog som en Mulighed deri den oprindelige Selvkjerligheds stridige Forskjel mellem Mit og Dit. Det er jo anseet for et aldeles betegnende Sindbillede paa Elskov, at de Elskende bytte Ring med hinanden; sandeligen, det er ogsaa aldeles betegnende, men det er et maadeligt Sindbillede paa Kjerlighed — det er jo at bytte. Og et Bytte hæver ingenlunde Forskjellen Mit og Dit, thi Det, jeg bytter mig til, bliver saa igjen Mit. Naar Vennerne blande deres Blod med hinanden, er det rigtignok som en Grund-Forandring, thi idet Blodet blandes opstaaer jo en Forvirring: er det mit Blod, der løber i mine Aarer, nei, det er Vennens; men saa er det igjen mit Blod, der flyder i Vennens Aarer. Det vil sige, Jeg'et er ikke mere sig selv det Første, men Du'et, dog omvendt er det Samme ogsaa Tilfældet.

Hvorledes hæves da Forskjellen Mit og Dit ganske? Forskjellen Mit og Dit er et Modsætnings-Forhold, de ere kun i og med hinanden; tag derfor den ene Forskjel ganske bort, saa gaaer ogsaa den anden ganske ud. Lad os først forsøge i Forskjellen Mit og Dit at tage Forskjellen Dit ganske bort, hvad har vi saa? Saa har vi Forbrydelse, Misgjerning; thi Tyven, Røveren, Bedrageren, Voldsmanden, han vil i Forskjellen Mit og Dit intet, slet intet Dit erkjende. Men netop derfor gaaer ogsaa for ham Forskjellen »Mit« ganske ud. Om han end ikke forstaaer det, om han end hærder sig mod Forstaaelsen, Retfærdigheden forstaaer, at en Forbryder egentligen intet »Mit« har, han er som Forbryder sat udenfor denne Forskjel; og paa en anden Maade: jo rigere Forbryderen bliver ved det stjaalne »Dit«, desto mindre »Mit« har han. — Tag nu i Forskjellen Mit og Dit Forskjellen »Mit« ganske bort, hvad har vi saa? Saa har vi den opoffrende, den sig selv i Alt fornegtende, den sande Kjerlighed. Men saa gaaer igjen Bestemmelsen »Dit« ganske ud, hvad der er til at forstaae for Eftertanken, om det end et Øieblik synes en besynderlig Tanke. Det er Forbandelsen over Forbryderen, at hans Mit gaaer ud, fordi han ganske vil afskaffe Dit; det er Velsignelsen over den sande Kjerlige, at Bestemmelsen »Dit« gaaer ud, saa Alt bliver den sande Kjerliges, som Paulus siger »Alt er Eders«, og som den sande Kjerlige i en vis guddommelig Forstand siger: Alt er Mit. Og dog, dog skeer dette ene og alene derved, at han slet intet Mit har, altsaa: »Alt

---

»Alt er Eders«] 1. Cor. 3, 21.

er Mit, jeg, som slet intet Mit har.« Men at Alt er Hans er en guddommelig Hemmelighed; thi menneskelig talt er den sande Kjerlige, den opoffrende, den sig offrende og i Alt sig ganske fornegtende Kjerlige, han er, menneskelig talt, den Forurettede, den meest af alle Forurettede, om han end selv gjør sig dertil ved ideligt at offre sig selv. Han er saaledes ganske nøiagtigt lige det Modsatte af Forbryderen, der er den Forurettende. En Forelsket er ikke lige det Modsatte a[illegible]rettende, hvor forskjellig han end er fra ham; thi en F[illegible]er dog i en vis, oftest ubevidst Forstand sit Eget, o[illegible]es et Mit. Kun for Selvfornegtelsens Kjerlighed gaae[illegible]lsen Mit ganske ud, og Forskjellen Mit og Dit hæves [illegible]Naar jeg nemlig Intet veed, som er Mit, naar slet Int[illegible]aa er jo Alt Dit, hvad det ogsaa i en vis Forstand [illegible]ledes mener den opoffrende Kjerlighed det; dog, A[illegible]lt kan ikke være »Dit«, da »Dit« er et Modsætnings-[illegible] i Alt er der ingen Modsætning. Da skeer det Vidunderlige, hvad der er Himlens Velsignelse over Selvfornegtelsens Kjerlighed, at i Salighedens gaadefulde Forstand Alt bliver hans, hans, som slet Intet Mit havde, han, som i Selvfornegtelsen gjorde alt Sit til Dit. Gud er nemlig Alt, og just ved slet intet Mit at have vandt Selvfornegtelsens Kjerlighed Gud og vandt Alt. Thi Den, der taber sin Sjel, skal vinde den; men Forskjellen Mit og Dit eller Elskovs og Venskabs Dit og Mit er en Bevaren af det Sjelelige. Kun Aandens Kjerlighed har Mod til slet intet Mit at ville have, Mod til ganske at hæve Forskjellen Dit og Mit, derfor vinder den Gud — ved at tabe sin Sjel. Atter her sees, hvad de Ældre forstode ved, at Hedenskabets Dyder dog ere glimrende Laster.

Den sande Kjerlige søger ikke sit Eget. Han forstaaer sig ikke paa den strenge Rets, eller Retfærdighedens, end ikke paa Billighedens Fordringer i Henseende til det »Eget«; ei heller forstaaer han sig paa et Bytte, som Elskov gjør, der tillige forstaaer at passe paa, at den ikke bliver narret (altsaa forstaaer at passe paa sit Eget); ei heller forstaaer han sig paa Fællesskab, som Venskab gjør, der tillige forstaaer at passe paa, om der nu gives Lige for Lige, at Venskabet kan holdes (altsaa forstaaer at passe paa sit Eget). Nei, den sande Kjerlige forstaaer sig kun paa Eet: at blive narret, at blive bedragen, at give Alt hen, uden at faae det mindste igjen — see det er, ikke at søge sit Eget. O, den stakkels

---

Den, der taber sin Sjel, skal vinde den] smlgn. Luc. 17, 33.

re, hvor han dog er latterlig — i Verdens Øine! Den sande
lige bliver den ubetinget Forurettede — hvad han da i en vis
tand ved Selvfornegtelsen gjør sig selv til. Dog saa har Om-
ningen af Mit og Dit naaet sit Høieste, derfor ogsaa Kjerlig-
n sin høieste Salighed i sig selv. Ingen Utaknemmelighed,
n Miskjendelse, ingen upaaskjønnet Opoffrelse, ingen Spot til
Intet, hverken det Nærværende eller det Tilkommende kan
gere eller sildigere bringe ham til at forstaae, at han har noget
eller gjøre det aabenbart, at han dog kun et Øieblik havde
it Forskjellen Mit og Dit; thi han har evigt glemt denne For-
l og evigt forstaaet sig i at elske opoffrende, forstaaet sig i
ffres.

Kjerlighed søger ikke sit Eget. Thi den sande Kjer-
elsker ikke sin Eiendommelighed, elsker derimod
rt Menneske efter hans Eiendommelighed; men
ns Eiendommelighed« er jo just det for ham Egne,
saa søger den Kjerlige ikke sit Eget; lige modsat
ker han den Andens Eget.

Lad os et Øieblik betragte Naturen. Med hvilken uendelig
rlighed omfatter Naturen eller Gud i Naturen alt det Forskjel-
, der har Liv og Tilvær! Erindre engang, hvad Du jo saa ofte
glædet Dig ved at betragte, erindre Dig Markens Deilighed!
er ingen, o, ingen Forskjel paa Kjerligheden — men paa Blom-
ne hvilken Forskjel! Selv den mindste, den ubetydeligste, den
seeligste, den endog af sin nærmeste Omgivelse overseete lille
kel, som Du neppe opdager uden Du seer nøie til, det er som
de den ogsaa sagt til Kjerligheden: lad mig blive Noget for
selv, noget Eiendommeligt. Og da har Kjerligheden hjulpet
til at blive sit Eiendommelige, men langt skjønnere end hvad
lille Stakkel nogensinde havde turdet haabe. Hvilken Kjerlig-
! Det Første er, at den ingen Forskjel gjør, slet ingen; det
te, der er ligesom det Første, er, at den uendelig forskjellig-
sig i at elske det Forskjellige. Vidunderlige Kjerlighed! Thi
d er dog saa vanskeligt, som i at elske slet ikke at gjøre For-
l; og naar man slet ikke gjør Forskjel, hvad er da saa van-
igt, som at gjøre Forskjel! Tænk Dig, at Naturen var, som vi
nesker ere, streng, herskesyg, kold, partisk, smaalig, lunefuld
g tænk Dig, ja tænk Dig saa, hvad det vilde blive til med
kens Deilighed!

Saaledes ogsaa i Kjerlighedens Forhold mellem Menneske og
neske, kun den sande Kjerlighed elsker ethvert Menneske efter
s Eiendommelighed. Den Strenge, den Herskesyge, han

mangler Bøielighed, og han mangler Føielighed til at opfatte Andre; han fordrer sit Eget af Enhver, vil, at Enhver skal omskabes i hans Form, studses til efter hans Snit paa Mennesker. Eller han gjør, hvad han da anseer for en sjelden Grad af Kjerlighed, han gjør den sjeldne Gang en Undtagelse, han søger, saa siger han, at opfatte et enkelt Menneske, det er, han tænker sig paa en ganske bestemt og særlig — og [illegible]ade noget Bestemt ved dette Menneske, og fordrer nu [illegible]nden skal fuldkomme denne Tanke. Om det just er [illegible] Menneskes Eiendommelighed eller ikke, gjør Intet til [illegible]det er hvad den Herskesyge har tænkt sig ved ham. [illegible]n den Strenge og Herskesyge engang ikke, saa vil han [illegible] omskabe, det er, han søger sit Eget, at han overalt, h[illegible]ger hen, kan sige: see det er mit Billede, det er min [illegible] min Villie. Om den Strenge og Herskesyge er anviis[illegible]irkekreds, eller en lille, om han er Tyran i et Keiserdømme, eller Huus-Tyran i et lille Værelse paa Qvisten, gjør væsentligen ingen Forskjel, Væsenet er det samme: herskesygt ikke at ville gaae ud af sig selv, herskesygt at ville knuse det andet Menneskes Eiendommelighed eller pine Livet af den. Væsenet er det samme — den største Tyran, der har levet, og som havde en Verden at tyrannisere, han blev kjed deraf, og endte med at tyrannisere Fluer, men sandeligen han blev den Samme!

Og som den Strenge og Herskesyge kun søger sit Eget, saaledes ogsaa Smaaligheden, den misundeligt-herskesyge, den feigt-frygtagtige Smaalighed. Hvad er Smaalighed? Er Smaalighed en Eiendommelighed, det er, er noget Menneske oprindeligen, fra Guds Haand, smaalig? Nei! Smaalighed er Skabningens egen kummerlige Opfindelse, naar den hverken sand stolt eller sand ydmyg (thi Ydmyghed for Gud er den sande Stolthed) skaber sig, og tillige vanskaber Gud, som var han ogsaa smaalig, som kunde han ikke taale Eiendommelighed, — han, der kjerligt giver Alt, og dog, dog giver Alt Eiendommelighed. Smaalighed maa derfor ikke forvexles med de ringe Gaver eller med hvad vi Mennesker smaaligt nok kalde Ubetydelighed. Tag en saadan Ubetydelig — dersom han har havt Mod til for Gud at være sig selv, saa har han Eiendommelighed; men sandeligen, en saadan Ubetydelig, dog hvad siger jeg, nei, en saadan Ædel, han er heller ikke smaalig. Man

---

den største Tyran, der har levet osv.] den romerske Kejser Domitian. smlgn. Suetonius, Domitian, Kap. 3.

vogte sig vel for denne Forvexling; og saaledes forvexle man heller ikke en simpel, ædel Eenfoldighed, der ikke forstaaer Meget, med en smaalig Indskrænkethed, der feigt og stædigt kun vil forstaae sit Eget. Den Smaalige har aldrig havt Mod til dette Ydmyghedens og Stolthedens gudvelbehagelige Vovestykke: for Gud at være sig selv — thi Eftertrykket ligger paa »for Gud«, da dette er al Eiendommeligheds Ophav og Udspring. Den, der har vovet det, han har Eiendommelighed, har faaet at vide, hvad Gud allerede havde givet ham; og han troer ganske i samme Forstand paa Enhvers Eiendommelighed. At have Eiendommelighed er at troe paa enhver Andens Eiendommelighed; thi Eiendommeligheden er ikke Mit, men er Guds Gave, ved hvilken han giver mig at være, og han giver jo Alle, og giver Alle at være. Dette er just det uudgrundelige Væld af Godhed i Guds Godhed, at han, den Almægtige, dog giver saaledes, at Modtageren faaer Eiendommelighed, at Han, der skaber af Intet, dog skaber Eiendommelighed, saa Skabningen lige overfor Ham ikke bliver Intet, skjøndt den er tagen af Intet og er Intet, men bliver Eiendommelighed. Smaaligheden derimod, der er paataget Væsen, har ingen Eiendommelighed, det er, den har ikke troet paa sin egen, derfor kan den heller ikke troe paa Nogens. Den Smaalige har klamret sig fast til en ganske bestemt Skikkelse og Form, som han kalder sit Eget; kun det søger han, kun det kan han elske. Finder den Smaalige dette, da elsker han. Saa holder Smaalighed sammen med Smaalighed, de groe sammen, hvilket, aandeligt forstaaet, er lige saa fordærveligt, som at en Negl groer i Kjødet. Dette smaalige Sammenhold anprises da som den høieste Kjerlighed, som det sande Venskab, som den sande trofaste, oprigtige Samdrægtighed. Man vil ikke forstaae, at jo mere man saaledes holder sammen, desto mere fjerner man sig fra sand Kjerlighed, desto større bliver Smaalighedens Usandhed — og desto fordærveligere, naar den ovenikjøbet tager sig Gud til Indtægt for Filteriet, saa Smaaligheden formeentligen skal være den eneste Gjenstand for Guds Kjerlighed, den eneste, i hvilken han har Velbehagelighed. Dette smaalige Sammenhold er saa lige smaaligt i begge Retninger: lige smaaligt i at forgude et ganske enkelt Menneske, der er af Smaalighedens »Egne«, maaskee dens Opfinder, eller dog En, der for den smaaligste Prøvelse befindes indtil den mindste Smaalighed ganske at have Smaalighedens Ansigt, Mine, Stemme, Tankegang, Talemaader, Hjertelighed; og lige smaaligt i at ville fortrænge alt Andet. Just fordi Smaaligheden er paataget Væsen, og altsaa Usandhed, just fordi den ikke i dybeste Grund og aldrig frimodigt har indladt sig med

Gud, men sneverhjertet forqvaklet sig selv og forfalsket Gud, just derfor har den en ond Samvittighed. For Den, der har Eiendommelighed, er ingen fremmed Eiendommelighed et Modbeviis, den er snarere et Medbeviis, eller et Beviis mere; thi det kan ikke forstyrre ham, at det viser sig som han troer, at Hver har Eiendommelighed. Men for Smaaligheden er enhver Eiendommelighed et Modbeviis; den føler derfor en klam, uhyggelig Angest ved at see en fremmed Eiendommelighed, og Intet er den vigtigere end at faae den bort; Smaaligheden fordrer det ligesom af Gud, at enhver saadan Eiendommelighed maa gaae til Grunde, at det nu kan vise sig, at Smaaligheden har Ret og at Gud er en nidkjer Gud — nidkjer paa Smaalighed. Til Undskyldning kan stundom tjene, at Smaaligheden virkelig selv indbilder sig, at dens kummerlige Opfindelse er det Sande, saa det altsaa endog er oprigtigt Venskab og sand Deeltagelse at ville forkluddre og forqvakle Enhver i Lighed med sig. Naar saa er, er Smaaligheden gjerne riig paa hjertelige Talemaader og Forsikkringer. Men egentligen er det dog, hvad der som oftest forties, Nødværge, Selvopholdelsesdriften, der gjør Smaaligheden saa virksom for at faae alt Andet end dens Eget bort. Man hører det paa dens Trangbrystethed, der gisper efter Lindring, hvorledes den vilde omkomme, hvis den ikke faaer dette Uhyggelige, Ængstende bort; man seer det paa dens Blik, hvor usikker over sig selv den er dybere nede, og derfor hvor luskende og tillige hvor rovbegjerligt den venter paa Byttet: at det skal blive viist, at Smaaligheden dog har Ret og har Seiren. Som En, der er i Livsfare, tillader sig Alt, fordi det gjelder om Liv og Død, saaledes gjør Smaaligheden det ogsaa; kun er naturligviis alle de Midler, den bruger, for at værge om sit Liv og for at tage Livet af det Eiendommelige, ja de ere naturligviis yderst smaalige; thi skjøndt den tillader sig Alt, kan man dog være sikker paa, at det Alt, den tillader sig, er Alt smaaligt.

»Men Elskov og Venskab elsker dog vel den Elskede og Vennen efter hans Eiendommelighed«? Ja, det er sandt, og dog er det ikke altid ganske sandt; thi Elskov og Venskab har en Grændse, kan opgive Alt for den Andens Eiendommelighed, men ikke sig selv, Elskov og Venskab, for den Andens Eiendommelighed. Sæt nu, at den Andens Eiendommelighed just fordrede dette Offer! Sæt den Elskende saae, hvad der var ham hans Lyst, at han var elsket, men tillige saae, at det var yderst fordærveligt for den Elskedes Eiendommelighed, vilde blive dens Forqvakling, hvor meget det end ønskedes: ja, da formaaer Elskov, som saadan,

ikke at bringe dette Offer. Eller sæt den Elskede saae, at Forholdet vilde blive den Elskendes Ruin, vilde aldeles forstyrre hans Eiendommelighed: ja, da har Elskov, som saadan, dog ikke Kraft til at bringe dette Offer.

Men den sande Kjerlighed, den opoffrende Kjerlighed, der elsker ethvert Menneske efter hans Eiendommelighed, er villig til at bringe ethvert Offer: den søger ikke sit Eget.

Kjerlighed søger ikke sit Eget; thi den giver helst saaledes, at Gaven seer ud som var den Modtagerens Eiendom.

Naar vi i de borgerlige Forhold tale om Menneskenes Vilkaar, gjør vi Forskjel mellem dem, som ere deres Egne, og dem, som ere afhængige, og vi ønske Enhver, at han engang maatte kunne vorde istand til at blive sin Egen, som det hedder. Men i Aandens Verden er just ogsaa det at blive sin Egen det Høieste — og kjerligt at hjælpe En dertil, til at blive sig selv, fri, uafhængig, sin Egen, hjælpe ham til at staae ene: det er den største Velgjerning. Hvilken er altsaa den største Velgjerning? Ja, det er den, vi have nævnet, naar da, vel at mærke, den Kjerlige tillige veed at gjøre sig ubemærket, saa den Hjulpne ikke bliver afhængig af ham — ved at skylde ham den største Velgjerning. Dette vil sige, den største Velgjerning er netop: Maaden paa hvilken den eneste sande Velgjerning gjøres. Den kan væsentligt kun gjøres paa een Maade, om end i en anden Forstand paa mangfoldige Maader; naar Velgjerningen ikke gjøres paa denne Maade, er den meget langt fra at være den største Velgjerning, vel endog langtfra at være en Velgjerning. Saa man altsaa ikke ligefrem kan sige, hvilken der er den største Velgjerning, da den største Velgjerning, det at hjælpe en Anden til at staae ene, ikke kan gjøres ligefrem.

Lad os forstaae dette. Naar jeg siger »dette Menneske staaer ene ved min Hjælp«, og det er sandt hvad jeg siger: har jeg saa gjort det Høieste for ham? Lad see! Hvad siger jeg dermed? Jeg siger »han staaer ene og alene ved min Hjælp« — men saa staaer han jo ikke ene, saa er han jo ikke bleven sin Egen, saa er det jo min Hjælp, han skylder alt Dette — og han er vidende derom. At hjælpe et Menneske paa den Maade er egentligen at bedrage ham. Og dog er det den Maade, paa hvilken den største Velgjerning som oftest gjøres i Verden, det er, paa den Maade, paa hvilken den ikke kan gjøres; og dog er det den Maade, der især paaskjønnes i Verden — som naturligt er, thi den sande Maade gjør sig usynlig, sees altsaa ikke, og fritager saaledes Verden ligesom de Paagjeldende for al Afhængighed. Men Den, der

er hjulpen paa den urette, den meningsløse Maade, han er uud-**tømmelig i at** prise og takke mig for den største Velgjerning (at **han staaer ene** ved Hjælp af Afhængigheds-Forholdet til mig); **han og hans** Familie og alle Samtlige ære og prise mig som hans **største Velgjører**, at jeg kjerligt har gjort ham afhængig af mig, **eller — ja det** er besynderligt, man udtrykker sin Taknemlighed **paa en aldeles** meningsløs Maade, thi istedenfor at sige, at jeg har **gjort ham afhængig** af mig, siger man, at jeg har hjulpet ham til **at staae ene.**

Altsaa paa den Maade lader den største Velgjerning sig ikke **gjøre, at Modtageren** faaer at vide, at det er mig han skylder den; **thi faaer han** det at vide, saa er det netop ikke den største Vel-**gjerning. Dersom** derimod En siger »dette Menneske staaer ene **— ved min Hjælp«**, og det er sandt hvad han siger: ja, saa har **han gjort for** dette Menneske det højeste, det ene Menneske kan **gjøre for det andet**, gjort ham fri, uafhængig, til sig selv, til sin Egen, og netop ved at skjule sin Hjælp hjulpet ham til at staae ene. Altsaa: at staae ene — ved en Andens Hjælp! See, der er mange Forfattere, som bruge Tankestreg ved enhver Leilighed i Mangel af Tanke; og der er jo ogsaa dem, som bruge Tankestregen med Indsigt og Smag: men sandeligen, aldrig er en Tankestreg brugt mere betegnende og aldrig kan den bruges mere betegnende end i denne lille Sætning — naar den da, vel at mærke, bruges af En, som har fuldkommet det, hvis der er nogen Saadan; thi i denne lille Sætning er Uendelighedens Tanke indeholdt paa den sindrigste Maade, den største Modsigelse overvunden. Han staaer ene — det er det Høieste; han staaer ene — Mere seer Du ikke; Du seer ingen Hjælp eller Understøttelse, ingen klodderagtig Fuskers Haand, der holder paa ham, saa lidet som det falder ham selv ind, at Nogen har hjulpet ham, nei, han staaer ene — ved en Andens Hjælp. Men denne Andens Hjælp er skjult, skjult for ham, den — Hjulpnes, nei, for ham, den Uafhængiges Øie (thi veed han af, at han er bleven hjulpen, da er han jo ikke i dybeste Forstand den Uafhængige, der hjælper og har hjulpet sig selv), den er skjult bag Tankestregen.

Der gives en ædel Viisdom, som dog tillige i god Forstand er saa uendelig listig og underfundig. Den er velbekjendt; hvis jeg vilde nævne det fremmede Ord, hvormed den nævnes, vilde der neppe være Nogen i disse Tider uden at han kjendte den — af

---

det fremmede Ord, hvormed den nævnes] **Ironi.**

Navn: maaskee er endda De ikke saa mange, som kjende den, naar man beskriver den uden at nævne dens Navn. Den og dens Navn maa ofte høre ilde i Verden; og det er endda ikke saa underligt, thi Verden er en meget fortumlet Tænker, som for bare Tanker hverken har Tid eller Taalmod til at tænke een Tanke. Hiin ædle Eenfoldige i Oldtiden, han var Mesteren i denne Viisdom, og sandeligen, hiin Ædle var endda ikke just et slet eller et ondt Menneske, han var tillige, at jeg skal udtrykke mig lidt skalkagtigt, han var, det kan man egentligen ikke negte ham, han var en Slags Tænker, om end ikke saa dybsindig som den nyere Tænkemaades Talemaader, om end ikke saa beundringsværdig som den i at kunne forklare — thi han drev det aldrig til at kunne forklare mere end hvad han forstod.

Denne ædle Skalkagtige havde dybsindigt forstaaet, at det Høieste, det ene Menneske kan gjøre for det andet, er at gjøre ham fri, hjælpe ham til at staae ene — og tillige havde han forstaaet sig selv i at forstaae det, det er, han havde forstaaet, at skal dette kunne gjøres, saa maa Hjælperen kunne gjøre sig selv skjult, høimodigt ville tilintetgjøre sig selv. Han var, hvad han selv kaldte sig, aandeligt forstaaet, en Fødselshjælper, og han arbeidede i denne Tjeneste med enhver Opoffrelse uegennyttigt — thi det Uegennyttige laae just i, at det blev skjult for den Hjulpne, hvorledes, og at han blev hjulpen, det Uegennyttige laae j, at Verden ikke kunde forstaae og altsaa ikke paaskjønne hans Uegennyttighed, hvad den da aldrig kan, thi den kan netop ikke begribe, hvorfor En ikke vil være egennyttig, vel derimod, at en Egennyttig endnu mere egennyttigt kan ønske at ansees for uegennyttig.

I denne Forstaaelse af at hjælpe et andet Menneske enes den sande Kjerlige og hiin ædle Skalkagtige. Denne Sidste veed med sig selv, og det er sandt, at han har gjort mod det andet Menneske den største Velgjerning, han veed med sig selv, hvorledes han har arbeidet derfor, hvilken Tid og Flid og Kunst det har kostet ham, at bedrage den Anden ind i Sandheden, hvor megen Misforstaaelse han har maattet udholde af Den, han hjalp ved at fratage ham hans Taabeligheder og tilliste ham det Sande. Thi den Kunst, at berøve En hans Taabeligheder, den er farlig at øve; hiin Ædle siger selv, »at Menneskene kunde blive saa vrede paa ham, at de ordentligen vilde bide ham, hver Gang han fratog dem en Dum-

---

hiin Ædle siger selv] Platons Theaetet § 151, smlgn. 4. Bd., S. 190.

hed« — thi at bestyrke dem i deres Taabelighed kalde de Kjerlighed, hvad Under da, at de vredes, naar Nogen vil tage den, deres bedste Skat, fra dem! Saaledes arbeidede han; og naar da Arbeidet var færdigt, sagde han ganske sagte til sig selv: nu staaer dette Menneske ene. Men derpaa komme vi til Tankestregen; og ved Tankestregen kommer Smilet paa den Ædles og dog saa Skalkagtiges Læber, og han siger »nu staaer dette Menneske ene — ved min Hjælp«, han forbeholder sig dette ubeskrivelige Smiils Hemmelighed. Sandeligen, der er n Spor af Ondt i dette Smiil, han veed med sig selv, at det er velmeent hvad han har gjort, han veed med sig selv, at det i andhed er Velgjerningen og i Sandhed den eneste Maade, paa en den lader sig gjøre: men Smilet, det er dog Sindrighedens bevidsthed.

Anderledes med den Kjerlige. Han siger ogsaa: nu staaer dette Menneske ene. Derpaa kommer Tankestregen. O, men denne Tankestreg betyder for den Kjerlige noget Andet end et Smiil; thi hvor ædel og høimodig og uegennyttig end hiin Skalkagtige var, han elskede dog ikke i Bekymringens Forstand Den, han vilde hjælpe. Medens da hiin Skalkagtige netop gjør sig uendelig let i Tankestregens Underfundighed, og just dette er Kunsten, at have kunnet gjøre Alt for det andet Menneske og lade som havde man slet Intet gjort: saa er Tankestregen for den Kjerlige, om end i Tænkningens Forstand den uendelige Lethed, i en anden Forstand (dog vel at mærke, det er ikke til at mærke) som et tungt Aandedrag, næsten som et dybt Suk. Thi i denne Tankestreg er skjult Angestens Søvnløshed, Arbeidets Nattevaagen, næsten fortvivlet Anstrengelse; i denne Tankestreg er skjult en Frygt og Bæven, som, og just derfor desto forfærdeligere, aldrig har fundet noget Udtryk. Den Kjerlige har forstaaet, at det i Sandhed er den største, den eneste Velgjerning, eet Menneske kan gjøre mod det andet, at hjælpe ham til at staae ene, til at blive sig selv, blive sin Egen; men han har ogsaa forstaaet Faren og Lidelsen under Arbeidet og fremfor Alt Ansvarets Forfærdelighed. Med Tak til Gud siger han derfor: nu staaer dette Menneske ene — ved min Hjælp. Men der er ingen Selvtilfredsstillelse i dette Sidste; thi den Kjerlige har forstaaet, at væsentligen staaer dog ethvert Menneske ene — ved Guds Hjælp, og at den Kjerliges Selvtilintetgjørelse egentligen blot er, for ikke at forhindre det andet Menneskes Guds-Forhold, saa al den Kjerliges Hjælpen uendeligt forsvinder i Guds-Forholdet. Han arbeider uden Løn; thi han gjør sig selv til Intet, og just i det Øieblik, da der kunde være Tale om, at han dog kunde beholde den stolte Selvbevidstheds Løn, træder Gud til, og han er

atter tilintetgjort, hvilket dog er ham hans Salighed. See, en Hofmand har det jo i sin Magt at skaffe sig selv Betydning for Den, hvem det er saa vigtigt at tale med Majestæten. Men hvis nu dette Forhold lod sig tænke, at en Hofmand, just ved at skaffe sig selv til Side, kunde hjælpe den Søgende til hvert Øieblik at faae Majestæten i Tale: mon da ikke den Søgende i Glæde over hvert Øieblik at kunne tale med Majestæten vilde reent glemme den stakkels Hofmand; den stakkels Hofmand, der havde havt det i sin Magt, ukjerligt, ved engang imellem at skaffe den Søgende Adgang til Majestæten, at gjøre sig ham saa særdeles forbunden, gjøre sig elsket af ham for sin Kjerlighed; den stakkels Hofmand, der istedenderfor kjerligt valgte, at skaffe sig selv til Side, og just saaledes at berede den Søgende hvert Øieblik Adgang til Majestæten, hjælpe den Søgende til den Uafhængighed, der hvert Øieblik finder Adgang til Majestæten!

Saaledes er al den Kjerliges Arbeiden. Sandeligen, han søger ikke sit Eget, thi han giver jo netop saaledes, at det seer ud som var Gaven Modtagerens Eiendom. Saavidt den Kjerlige formaaer, søger han at hjælpe et Menneske til at blive sig selv, blive sin Egen. Men saaledes bliver paa en Maade slet Intet forandret i Tilværelsen, kun den Kjerlige, den skjulte Velgjører, puffet udenfor, da det er ethvert Menneskes Bestemmelse at blive fri, uafhængig, sig selv. Har den Kjerlige i denne Henseende været Guds Medarbeider, er dog Alt blevet — som det var efter Bestemmelsen. Mærkes det, at den Kjerlige har hjulpet, saa er Forholdet forstyrret, eller saa har Hjælperen ikke hjulpet kjerligt, den Kjerlige ikke hjulpet rigtigt.

Forunderlige Ihukommelse, som den Kjerlige erhverver til Tak for al sin Arbeiden! Han kan paa en Maade pakke hele sit Liv sammen i en Tankestreg. Han kan sige: jeg har arbeidet trods Nogen, aarle og silde, men hvad jeg har udrettet — en Tankestreg! (Kunde det nemlig sees ligefrem hvad han havde udrettet, saa havde han arbeidet mindre kjerligt.) Jeg har lidt, tungt som noget Menneske, inderligt som kun Kjerlighed kan lide; men hvad jeg har gavnet — en Tankestreg! Jeg har forkyndt det Sande, klart og vel gjennemtænkt trods Nogen; men hvo der har tilegnet sig det — en Tankestreg! Havde han nemlig ikke været den Kjerlige, saa havde han, mindre vel gjennemtænkt, skreget det Sande ligefrem ud, og saa havde han strax havt Tilhængere, der havde tilegnet sig det Sande — og hilst ham som Mester.

Er den Kjerliges Liv da spildt, har han ganske levet forgjeves, siden der Intet, slet Intet er, der vidner om hans Virken og

kommer det, at hans Virken ikke kan blive
bestod jo just i, at hjælpe et andet eller an
blive deres Egne, hvad de i en vis Forstand
naar virkeligen En ved en Andens Hjælp
er det ganske umuligt at see, at det er dei
seer jeg den Andens Hjælp, saa seer jeg jo,
er bleven sin Egen.

V.

Kjerlighed skjuler Syndernes Mangfoldighed.

Det Timelige har tre Tider, og er derfor egentligen aldrig ganske til, eller ganske i nogen af dem; det Evige er. En timelig Gjenstand kan have mange forskjellige Egenskaber, kan i en vis Forstand siges at have dem paa eengang, forsaavidt den i disse bestemte Egenskaber er hvad den er. Men Fordoblelse i sig selv har en timelig Gjenstand aldrig; som det Timelige forsvinder i Tiden, saa er det ogsaa blot i Egenskaberne. Naar derimod det Evige er i et Menneske, saa fordobler dette Evige sig saaledes i ham, at det, hvert Øieblik det er i ham, er paa en dobbelt Maade i ham: i Retningen ud efter, og i Retningen ind efter tilbage i sig selv, men saaledes, at dette er Eet og det Samme; thi ellers er det ikke Fordoblelse. Det Evige er ikke blot i sine Egenskaber, men er i sig selv i sine Egenskaber, det har ikke blot Egenskaberne, men er i sig selv, idet det har Egenskaberne.

Saaledes nu med Kjerlighed. Hvad Kjerlighed gjør, det er den, hvad den er, det gjør den — og i eet og samme Øieblik: i samme Øieblik den gaaer ud af sig selv (Retningen ud efter) er den i sig selv (Retningen ind efter); og i samme Øieblik den er i sig selv, gaaer den dermed udaf sig selv, saaledes, at denne Udadgaaen og denne Tilbagevenden, denne Tilbagevenden og denne Udadgaaen er det samtidige Eet og det Samme. — Naar vi sige »Kjerlighed giver Frimodighed«, sige vi dermed, den Kjerlige gjør ved sit Væsen Andre frimodige; overalt, hvor Kjerlighed er tilstede, udbreder den Frimodighed; man nærmer sig gjerne den Kjerlige,

thi han udjager Frygt; medens den Mistroiske skrækker Alle fra sig, medens den Listige og Underfundige udbreder Angest og pinlig Uro omkring sig, medens den Herskesyges Nærværelse tynger som Tordenluftens dumpe Tryk: giver Kjerlighed Frimodighed. Men naar vi sige »Kjerlighed giver Frimodighed«, sige vi med det Samme tillige noget Andet, at den Kjerlige har Frimodighed, som naar det hedder »Kjerlighed giver Frimodighed paa Dommens Dag«, det er, gjør den Kjerlige frimodig i Dommen. — Naar vi sige »Kjerlighed frelser fra Døden«, er strax Fordoblelsen i Tanken: den Kjerlige frelser et andet Menneske fra Døden, og han frelser, enten ganske i samme eller dog i en anden Forstand, sig selv fra Døden; han gjør det paa eengang, det er Eet og det Samme; det er ikke i eet Øieblik, at han frelser en Anden, og i et andet Øieblik han frelser sig selv, men i det Øieblik han frelser den Anden frelser han sig selv fra Døden. Kun tænker Kjerlighed aldrig paa det Sidste, paa det at frelse sig selv, paa selv at faae Frimodighed; den Kjerlige tænker blot kjerligt paa at give Frimodighed og at frelse en Anden fra Døden. Dog er derfor den Kjerlige ikke glemt. Nei, Den, der kjerligt glemmer sig selv, glemmer sin Lidelse for at tænke paa en Andens, al sin Elendighed for at tænke paa en Andens, hvad han selv taber for kjerligt at betænke en Andens Tab, glemmer sin Fordeel for kjerligt at see paa den Andens: sandeligen, en Saadan er ikke glemt. Der er Den, som tænker paa ham: Gud i Himlene; eller Kjerligheden tænker paa ham. Gud er Kjerlighed, og naar et Menneske af Kjerlighed glemmer sig selv, hvor skulde Gud da glemme ham! Nei, medens den Kjerlige glemmer sig selv og tænker paa det andet Menneske, tænker Gud paa den Kjerlige. Den Selvkjerlige, han har travlt, han skriger og larmer og staaer paa sin Ret for at sikkre sig ikke at blive glemt — og han er dog glemt; men den Kjerlige, som glemmer sig selv, han er erindret af Kjerligheden. Der er Den, som tænker paa ham, og deraf kommer det, at den Kjerlige faaer hvad han giver.

See her Fordoblelsen: hvad den Kjerlige gjør, det er han, eller det vorder han, hvad han giver, det har han, eller rettere det faaer han — forunderligt som »at Spise kom fra den Spisende«. Dog siger maaskee En »det er da ikke saa underligt, at den Kjerlige har, hvad han giver, det er jo altid Tilfældet; hvad man ikke

---

»Kjerlighed giver Frimodighed paa Dommens Dag«] smlgn 1 Joh. 4, 17.

ar, det lader man nok være at give.« Nu, ja, men er det da gsaa altid Tilfældet, at man beholder hvad man giver, eller at ian selv faaer Det man giver en Anden, at man just ved at give iaer, og faaer netop det Samme, man giver, saa denne Given og enne Modtagen er Eet og det Samme? Ellers er dette dog nok ike Tilfældet, men derimod, at hvad jeg giver, det faaer den Anden, ike at jeg selv faaer Det jeg giver en Anden.

Saaledes er Kjerlighed altid fordoblet i sig selv. Dette gjælder a ogsaa naar der siges om den, at Kjerlighed skjuler Syndernes langfoldighed.

I Skriften læse vi, hvad der er »Kjerlighedens« egne Ord, at e mange Synder tilgives Den, der elskede meget — fordi Kjerligeden i ham skjuler over Syndernes Mangfoldighed. Dog derom ille vi denne Gang ikke tale. I dette lille Skrift handle vi bestanigt om Kjerlighedens Gjerninger, vi betragte altsaa Kjerligheden i ietningen ud efter. I denne Forstand ville vi nu tale om,

at Kjerlighed skjuler Syndernes Mangfoldighed.

Kjerlighed skjuler Syndernes Mangfoldighed. Thi en opdager ikke Synder; men det ikke at opdage hvad er dog maa være til, forsaavidt det lader sig opdage, et er at skjule.

Begrebet »Mangfoldighed« er i sig selv et Ubestemt. Vi tale aaledes alle om Skabningens Mangfoldighed, dog betyder dette amme noget meget Forskjelligt, i Forhold til hvo den Talende er. it Menneske, der har tilbragt hele sit Liv paa et afsides Sted, og om derhos kun har havt liden Sands for at lære Naturen at jende: hvor lidet er ikke Det, han veed, han, der dog ogsaa taler m Skabningens Mangfoldighed! Naturforskeren derimod, som har eist Verden rundt, været allevegne omkring, baade over og under ordens Overflade, seet alt det Meget han har seet, derhos med evæbnet Øie snart fjernsynet opdaget ellers usynlige Stjerner nart overordentligt nærsynet opdaget det ellers usynlige Kryb: vor forbausende Meget kjender han ikke, dog bruger han det amme Ord »Skabningens Mangfoldighed«. Og videre; medens aturforskeren er glad ved hvad der er lykkedes ham at faae eet, indrømmer han villigt, at der ingen Grændse er for Opdagelerne, da der jo ikke engang er nogen Grændse for Opdagelserne

---

I Skriften læse vi osv.] Luc. 7, 47.

i Henseende til de Redskaber, hvilke bruges til Opdagelse, saa altsaa Mangfoldigheden bestandigt, eftersom den opdages eller eftersom der opdages nye Redskaber til Opdagelse, bliver større og større, og bestandigt kan blive endnu større, det er, vise sig at være endnu større — medens det dog Alt i Alt indbefattes i det Ord »Skabningens Mangfoldighed«. — Dette Samme gjælder om Syndernes Mangfoldighed, at Ordet betyder noget meget forskjelligt i Forhold til hvo den Tal[illegible]

Altsaa man opdager Syn[illegible]es Mangfoldighed bestandigt større og større, det er, ved Opd[illegible]sen viser den sig bestandigt at være større og større, naturlig[illegible] ogsaa ved Hjælp af de Opdagelser man gjør betræffende. [illegible]listigt, hvor mistroisk man skal bære sig ad for at [illegible]n, der ikke opdager, han skjuler følgeligt Mangfol[illegible], t[illegible] for ham er Mangfoldigheden mindre.

Men at opdage, det er jo noget Priseligt, noget Beundret, om end denne Beundring stundom paa en besynderlig Maade nødsages til at bringe det noget Ueensartede i Selskab med hverandre; thi man beundrer Naturforskeren, som opdager en Fugl, saa beundrer man vel ogsaa den Hund, som opdagede Purpuret. Dog dette ville vi nu lade staae ved sit Værd, men vist er det, at det at opdage prises og beundres i Verden. Og derimod Den, som ikke opdager Noget, eller som Intet opdager, han anslaaes meget lavt. Man siger gjerne om En for at betegne ham som en Særling, der saadan gaaer i sine egne Tanker »han opdager saamænd ikke Noget.« Og vil man udpege En, som særdeles indskrænket og dum, siger man »han har saa vist ikke opfundet Krudtet« — hvad da jo heller ikke i vor Tid gjøres fornødent, siden det nu engang er opfundet. saa det dog vel vilde være endnu misligere, om En i vor Tid vilde mene, at han var Den, som havde opfundet Krudtet. O, men det at opdage Noget er saa beundret i Verden, at man ikke kan glemme det misundelsesværdige Lod: at have opfundet Krudtet!

Forsaavidt er det da let at see, at den Kjerlige, der Intet opdager, i Verdens Øine tager sig meget maadeligt ud. Thi selv i Forhold til det Onde, i Forhold til Synden og Syndens Mangfoldighed er det at opdage, det at være den snilde, listige, gjennemdrevne, maaskee saadan lidt halvfordærvede Iagttager, der rigtigt

---

den Hund, som opdagede Purpuret] denne bekjendte Fortælling findes hos Pollux, Onomast. I, 45—46.

kan opdage: det er høit anseet i Verden. Endog Ynglingen i det første Øieblik han træder ud i Livet, han vil saa gjerne (thi han vilde saa nødig, at Verden skulde kalde ham en Tosse) forraade, hvordan han kjender og har opdaget det Onde. Endog Qvinden i hendes tidligste Ungdom, hun vil saa gjerne (thi hun vilde saa nødigt, at Verden skulde kalde hende en lille Gaas eller en Landsbyskjønhed) forraade, hun er forfængelig af at være Menneskekjender, naturligviis i Retning af det Onde. Ja, det er utroligt, saa Verden har forandret sig i Sammenligning med Oldtiden: da var der nogle Faa, der kjendte dem selv, nu er alle Mennesker Menneskekjendere. Og dette er det Besynderlige; hvis En har opdaget, hvor godmodigt dog i Grunden vel næsten ethvert Menneske er: da turde han neppe være sin Opdagelse bekjendt, han vilde frygte for at blive latterlig, maaskee endog frygte for, at Menneskeheden skulde føle sig fornærmet derved. Derimod, naar En lader, som havde han opdaget, hvor lumpent ethvert Menneske i Grunden er, hvor misundeligt, hvor selvkjerligt, hvor troløst, hvilken Afskyelighed der kan boe skjult i den Reneste, det er, i Den, som ansees af Tosser og Gæs og Landsbyskjønheder for den Reneste: da veed han forfængeligt, at han er velkommen, at det er Udbyttet af hans lagttagen, hans Kundskab, hans Fortælling Verden længes efter at høre. Saaledes har Synden og det Onde een Magt mere over Menneskene, end man almindeligt tænker paa: at det er saa flaut at være god, saa indskrænket at troe det Gode, saa kjøbstadagtigt at forraade Uvidenhed, eller, at man er en Uindviet — en Uindviet i Syndens inderste Hemmeligheder. Man seer ret her tydeligt, hvorledes det Onde og Synden for saa stor en Deel ligger i et forfængeligt Sammenlignings-Forhold til Verden, til andre Mennesker. Thi man kan være ganske forvisset om, at de samme Mennesker, der, just fordi de forfængeligt frygte Verdens Dom, i Omgang med Andre søge at være behagelige og underholdende ved at forraade særdeles Kjendskab til det Onde, man kan være ganske forvisset om, at de samme Mennesker, naar de ere ene, i deres stille Sind, hvor de ikke behøve at skamme sig ved det Gode, have en ganske anden Betragtning. Men i Omgang, i Selskab, naar man er Mange eller dog Flere sammen, og altsaa Sammenligningen, Sammenlignings-Forholdet er med i Selskabet, hvad Forfængeligheden umulig kan blive uvidende om: frister den Ene den Anden til at forraade hvad han har opdaget.

Dog selv aldeles verdslig-sindede Mennesker gjøre stundom en Undtagelse, dømme lidt mildere om det, Intet at opdage. Sæt tvende listige Mennesker havde Noget at afgjøre med hinanden,

hvortil de just ikke ønskede Vidner, men det kunde nu engang ikke skee anderledes, de maatte afgjøre det i et Værelse, hvor en Tredie var tilstede, — og denne Tredie var, det vidste de, i høi Grad forelsket, lykkelig i Forelskelsens første Dage: ikke sandt, saa vilde den ene Listige sige til den anden »ja, han kan saamænd gjerne være tilstede, han opdager Intet«. De vilde sige det med et Smiil, og med dette Smiil ære deres egen Kløgt; men dog vilde de have en Slags Ærbødighed for den Forelskede, som Intet opdager. — Og nu den Kjerlige! Om man leer af ham, om man spotter ham, om man ynker ham, og hvad saa end Verden siger om ham, vist er det, betræffende Syndernes Mangfoldighed opdager han Intet, end ikke denne Latter, denne Spot, denne Ynken, han opdager Intet, og han seer kun meget lidet. Han opdager Intet; vi gjøre jo nemlig Forskjel mellem det at opdage, som er den bevidste, den forsætlige Stræben for at finde, og det at see eller høre, hvad kan skee mod Ens Villie. Han opdager Intet. Og dog, hvad enten man leer af ham eller man ikke leer af ham, hvad enten man spotter ham eller ikke spotter ham: man har i Grunden inderst inde en Ærbødighed for ham, at han, hvilende i, fordybet i sin Kjerlighed Intet opdager.

Den Kjerlige opdager Intet, altsaa skjuler han den Syndernes Mangfoldighed, der var at finde ved Opdagelse. Den Kjerliges Liv udtrykker den apostoliske Forskrift, at være Barn i Ondskab. Det Verden egentlig beundrer som Kløgt er Forstand paa det Onde — Viisdom er nemlig Forstand paa det Gode. Forstand paa det Onde har den Kjerlige ikke og vil ikke have, han er og bliver, han vil være og vil blive i denne Henseende et Barn. Sæt et Barn hen i en Røverhule (men Barnet maa ikke blive der saa længe at det selv fordærves), lad det altsaa kun være der en ganske kort Tid, lad det derpaa komme hjem og fortælle Alt, hvad det har oplevet: Du skal see, Barnet, der dog (thi det er ethvert Barn) er en god Iagttager og har en ypperlig Hukommelse, vil fortælle Alt paa det Omstændeligste, dog saaledes, at i en vis Forstand det Vigtigste er udeladt, saa Den, som ikke veed, at Barnet har været blandt Røvere, mindst vil falde paa det i Anledning af Barnets Fortælling. Hvad er det da Barnet udelader, hvad er det Barnet ikke har opdaget? Det er det Onde. Dog er Barnets Fortælling, om hvad det har seet og hørt, aldeles nøiagtig. Hvad er det da Barnet mangler, hvad er det, som saa ofte gjør et Barns Fortæl-

---

Barn i Ondskab] 1. Cor. 14, 20.

ling til den dybsindigste Spot over de Ældre? Det er Forstand paa det Onde, og at Barnet mangler Forstand paa det Onde, at det end ikke lyster Barnet at ville forstaae sig paa det Onde. Heri ligner den Kjerlige Barnet. Men til Grund for al Forstaaen ligger der først og fremmest en Forstaaelse mellem Den, der skal forstaae, og Det, som skal forstaaes. Derfor er ogsaa Forstand paa det Onde (hvor meget den end vil bilde sig selv og Andre ind, at den kan bevare sig ganske reen, at den er reen Forstand paa det Onde) dog i Forstaaelse med det Onde; dersom denne Forstaaelse ikke var, vilde den Forstandige ikke lystes ved at forstaae det, han vilde afskye at forstaae det, og saa vilde han heller ikke forstaae det. Om denne Forstaaelse ikke betyder Andet, er den dog en ondartet Nysgjerrighed efter det Onde; eller den er en Underfundighedens Speiden efter Undskyldning for egne Feil ved Hjælp af Kjendskabet til det Ondes Udbredthed; eller en Falskneriets Regnen paa at opskrue eget Værd ved Hjælp af Kjendskabet til Andres Fordærvethed. Men man vogte sig vel; thi giver man det Onde nysgjerrigt den lille Finger tager det snart hele Haanden; og Undskyldning er det Farligste af Alt at have Oplag af; og det at blive bedre eller synes bedre ved Hjælp af Sammenligningen med Andres Slethed, er jo paa en slet Maade at blive bedre. Dog naar allerede denne Forstaaelse opdager Syndernes Mangfoldighed, hvilke Opdagelser maa ikke en endnu fortroligere Forstaaelse, der ret egentligen er i Pagt med det Onde, kunne gjøre! Som den Gulsottige seer Alt gult, saaledes opdager da et saadant Menneske, eftersom han selv synker dybere og dybere, Syndens Mangfoldighed større og større omkring sig. Hans Øie skærpes og bevæbnes, ak ikke i Sandhedens Forstand, altsaa i Usandhedens, altsaa hans Syn hildes mere og mere, saa han besmittende seer det Onde i Alt, det Urene selv i det Reneste — og dette Syn (o, forfærdelige Tanke!) er ham dog en Slags Trøst, thi det er ham magtpaaliggende at opdage Mangfoldigheden saa grændseløs som mulig. Tilsidst er der ingen Grændse for hans Opdagelse; thi nu opdager han Synden endog der, hvor han dog selv veed den ikke er, han opdager den ved Hjælp af Bagvaskelsens, Bagtalelsens, Løgnens Digten, som han saa længe øver sig i, at han tilsidst selv troer det. En Saadan han har opdaget Syndernes Mangfoldighed!

Men den Kjerlige opdager Intet. Der er noget saa uendeligt Høitideligt, og dog tillige noget saa Barnligt, Noget, som erindrer om Barnets Leeg, naar saaledes den Kjerlige, ved slet Intet at opdage, skjuler Syndernes Mangfoldighed — Noget, der erindrer

om Barnets Leeg; thi paa den Maade lege vi jo med et Barn, vi lege, at vi ikke kan see Barnet, som dog staaer for os, eller Barnet leger, at det ikke kan see os, hvad der morer Barnet saa ubeskriveligt. Det Barnlige er da her, at den Kjerlige, som i en Leeg, med aabne Øine ikke kan see, hvad der foregaaer lige for ham, det Høitidelige er, at det er det Onde, han ikke kan see. Det er bekjendt nok, at Østerlænderne ære en Sindssvag; men denne Kjerlige, der er Ære værd, han er jo ligesom en Sindssvag. Det er bekjendt nok, at Oldtiden gjorde og vel med Rette, en meget stor Forskjel mellem tvende Arter Afsindighed, den ene var en sørgelig Sygdom, og man beklagede en saadan Ulykkelig, den anden kaldte man den guddommelige Afsindighed. Hvis vi da for en Gangs Skyld vilde bruge det hellige Ord »guddommeligt«: det er en guddommelig Art Afsindighed, kjerligt ikke at kunne see det Onde, der foregaaer lige for En. Sandeligen, det gjordes vel fornødent i disse kløgtige Tider, som have saa megen Forstand paa det Onde, at man gjorde Noget for at lære at ære denne Afsindighed; thi destoværre, det gjøres der da nok for i disse Tider, at en saadan Kjerlig, der har megen Forstand paa det Gode, og ingen vil have paa det Onde, tager sig ud som en Sindssvag.

Tænk Dig, for at nævne det Høieste, tænk Dig Christus i det Øieblik, da han var stillet for Raadet, tænk Dig den rasende Mængde, tænk Dig de Fornemmes Kreds — og tænk Dig da, hvor mangt et Blik, der var rettet mod ham, med Sigtet paa ham, blot ventende, at han skulde see derhen, for at ogsaa dette Blik kunde bringe sin Spot, sin Foragt, sin Ynken, sin Haanen over den Anklagede! Men Han opdagede Intet, kjerligt skjulte han Syndernes Mangfoldighed. Tænk Dig, hvor mangt et Skjeldsord, hvor mangen Forhaanelse, hvor mangen Spotte-Glose der blev udraabt — og det var den Skrigende saa magtpaaliggende, at hans Stemme maatte blive hørt, at det for Alt ikke skulde synes, hvad da vilde være saa ubeskriveligt flaut, som havde han forsømt sig, som havde han ikke virksomt deeltagende været med her, hvor det gjaldt om i Forening med Alle, altsaa som den sande, den offentlige Menings Redskab, at forhaane, krænke, mishandle en Uskyldig! Men Han opdagede Intet, kjerligt skjulte han Syndernes Mangfoldighed — ved Intet at opdage.

---

den anden kaldte man den gudddommelige Afsindighed] smlgn. Noten til 3. Bd., S. 75.

Og Han er Forbilledet, af Ham har den Kjerlige lært, naar han itet opdager og dermed skjuler Syndernes Mangfoldighed, naar an, som en værdig Discipel, »forladt, forhadt, med Korset paa« iaer mellem Spotten og Ynken, mellem Forhaanen og Veeraaben ; dog kjerligt Intet opdager — i Sandhed mere vidunderligt end i de tre Mænd gik uskadte i den gloende Ovn. Dog, Spotten og orhaanelsen gjør egentligen ingen Skade, naar ikke den Forhaa-ede tager Skade ved at opdage, det er, ved at blive forbittret; ii bliver han forbittret, opdager han Syndernes Mangfoldighed. il Du ret tydeliggjøre Dig, hvorledes den Kjerlige ved Intet at pdage skjuler Syndernes Mangfoldighed, saa sæt endnu engang jerlighed til. Tænk Dig, at denne Kjerlige havde en Hustrue, er elskede ham. See, just fordi hun elskede ham, vilde hun op-age, hvor mangfoldigt der syndedes mod ham, hun vilde, krænket, ied Bitterhed i Sjelen opdage hvert et spottende Blik, hun vilde ied knuset Hjerte høre Forhaanelsen — medens han, den Kjerlige, itet opdagede. Og naar da den Kjerlige, forsaavidt han ikke nnde undgaae at see eller høre Noget, dog havde den Undskyld-ing i Beredskab for de Angribende, at han vel selv havde Feil: saa ilde Hustruen hos ham slet ingen Feil kunne opdage, men kun esto mere, hvor mangfoldigt der syndedes mod ham. Seer Du u, idet Du betænker, hvad Hustruen, og dog med Sandhed, op-agede, seer Du, hvor sandt det er, at den Kjerlige, som Intet op-ager, skjuler Syndernes Mangfoldighed? Tænk Dig saa det anvendt alle Livets Forhold, og Du vil tilstaae, at den Kjerlige virkelig kjuler Mangfoldigheden!

Kjerlighed skjuler Syndernes Mangfoldighed; thi vad den ikke kan undgaae at see eller høre, det skju-er den ved Fortielse, ved formildende Forklaring, ved 'ilgivelse.

Ved Fortielse skjuler den Mangfoldigheden.

Det er stundom Tilfældet, at et Par Elskende ønske at holde eres Forhold skjult. Antag nu, at der i det Øieblik, da de til-lode hinanden Kjerlighed og lovede hinanden Taushed, ganske lfældigt var en Tredie tilstede, men denne Uvedkommende var et edeligt og kjerligt Menneske, til at stole paa, og han lovede dem aushed: var og blev saa dog ikke de Tvendes Elskov skjult?

»forladt, forhadt, med Korset paa«] af Kingos Psalme »Gak under su Kors at staa«. de tre Mænd . . . i den gloende Ovn] Dan. 3, 1–30.

Men saaledes bærer den Kjerlige sig ad, naar han uforvarende, ganske tilfældigt, aldrig fordi han selv har søgt Leiligheden dertil, bliver vidende om et Menneskes Synd, hans Feil, om hvad han forbrød, eller hvorledes han overiledes af en Skrøbelighed: den Kjerlige fortier det, og skjuler Syndernes Mangfoldighed.

Siig ikke, »at Syndernes Mangfoldighed dog bliver lige stor enten den forties eller den fortælles, da Taushed dog vel ikke tager noget bort, fordi man kun kan fortie hvad der er til«, svar hellere paa det Spørgsmaal: [illegible] Den, der fortæller Næstens Feil og Synder, forøger Synd[illegible]fangfoldighed? Selv om det er saa, at Mangfoldigheden bliv[illegible] stor, enten jeg fortier Noget deraf eller ikke, naar jeg fo[illegible]det, gjør jeg dog Mit for at skjule. Og dernæst, sige vi ikk[illegible]ygtet gjerne forøger? Vi mene dermed, at Rygtet gjerne gjør[illegible]n større end den virkelig er. Dog dette tænker jeg nu ikke[illegible]. Det er i en ganske anden Forstand, at man maa sige, at Ry[illegible], som fortæller Næstens Feil, forøger Syndernes Mangfoldighed. Man tage det ikke for letsindigt med denne Viden om Næstens Feil, som var Alt i sin Orden, naar det blot var afgjort, at det var sandt, hvad der fortaltes. Sandeligen, ikke enhver Medviden, om hvad der er sandt betræffende Næstens Feil, er derfor uden Skyld, og just ved at blive gjort til Medvidende kan En let selv blive skyldig. Saaledes forøger Rygtet eller Den, som fortæller Næstens Feil, Syndernes Mangfoldighed. At Menneskene ved Rygtet, ved Bysnak, vænnes til nysgjerrigt, letfærdigt, misundeligt, ondskabsfuldt maaskee, at blive vidende om Næstens Feil, det fordærver Menneskene. Ønskeligt var det vistnok, om Menneskene atter lærte at tie; men skal der snakkes, og altsaa snakkes nysgjerrigt og letfærdigt, saa lad det være om Fjas og Tant, — Næstens Feil er og burde være for alvorlig en Sag; nysgjerrigt, letfærdigt, misundeligt at snakke derom, er derfor et Tegn paa Fordærvethed. Men Den, der ved at fortælle Næstens Feil, hjælper til at fordærve Menneskene, han forøger jo Syndernes Mangfoldighed.

Det er kun altfor vist, at desto værre ethvert Menneske har en stor Tilbøielighed til at see Næstens Feil, og maaskee endnu større til at ville fortælle. Om der ikke er Andet, ak, der er, for at bruge det mildeste Udtryk, en Art Nervesvaghed, som gjør Menneskene saa svage i denne Fristelse, i denne Pirring, at kunne fortælle noget Ondt om Næsten, at kunne et Øieblik skaffe sig lyttende Opmærksomhed ved Hjælp af en saa underholdende Fortælling. Men hvad der saaledes allerede er fordærveligt nok som en Nervesvaghedens Lysten, der ikke kan tie, det er jo stundom i

et Menneske en rædsom, djævelsk Lidenskab, udviklet efter den forfærdeligste Maalestok. Mon vel og nogen Røver, nogen Tyv, nogen Voldsmand, kort nogen Forbryder i dybeste Grund er saa fordærvet som et saadant Menneske, der har gjort sig det til sin Opgave, til sin foragtelige Næringsvei, efter den størst mulige Maalestok, høirøstet som intet Sandhedens Ord høres, vidt over hele Landet, som sjeldent noget Gavnligt rækker, indtrængende i hver en Vraa, som neppe Guds Ord trænger ind, at forkynde Næstens Feil, Næstens Svagheder, Næstens Synder, at paanøde Enhver, selv den ubefæstede Ungdom, denne besmittende Kundskab — mon virkeligen nogen Forbryder i dybeste Grund er saa fordærvet, som et saadant Menneske, selv om det var saa, at det var sandt det Onde, han fortalte! Selv om det var saa; men det er da utænkeligt, at En med Evighedens Alvor kunde være streng i at paasee, at det ubetinget var sandt, hvad Ondt han fortalte, og saa kunde ville offre sit Liv i denne — væmmelige Sandhedens Tjeneste: at fortælle Ondt. Vi bede i Herrens Bøn, at Gud ikke vil føre os i Fristelse; men skulde det skee, og skulde det skee, at jeg faldt i Fristelsen — barmhjertige Gud, dog een Naade, at min Synd og min Skyld maatte være en saadan, at Verden ret anseer den for afskyelig og oprørende! Det Forfærdeligste af Alt maa dog være, at andrage Skyld, himmelraabende Skyld, at andrage Skyld og atter Skyld og ny Skyld Dag ud og Dag ind — og slet ikke blive opmærksom derpaa, fordi hele Ens Omgivelse, fordi Tilværelsen selv havde forvandlet sig til et Sandsebedrag, der bestyrkede En i, at det var Ingenting, at det ikke blot ikke var Skyld, men næsten Fortjenstligt. O, der gives Forbrydelser, hvilke Verden ikke kalder Forbrydelser, hvilke den lønner og næsten ærer, — og dog, dog vilde jeg hellere, hvad Gud forbyde, men jeg vilde dog hellere ankomme i Evigheden med tre angrede Mord paa min Samvittighed, end som en udtjent Bagvasker med dette rædsomme, uoverskuelige Læs af Forbrydelse, der var dynget op Aar efter Aar, der kan have grebet om sig efter en næsten utænkelig Maalestok, lagt Mennesker i Graven, forbittret de inderligste Forhold, krænket de uskyldigst Medlidende, besmittet de Umyndige, vildledt, fordærvet baade Gamle og Unge, kort grebet om sig efter en Maalestok, som selv den meest levende Indbildningskraft ikke kan danne sig en Forestilling om — dette rædsomme Læs af Forbrydelse, som jeg dog aldrig havde faaet Tid til at begynde paa at angre, fordi Tiden jo skulde bruges til nye Forbrydelser, og fordi disse Forbrydelsers Utallighed havde skaffet mig Penge, Indflydelse, næsten Anseelse og fremfor Alt et

lystigt Liv! Man gjør dog i Henseende til Ildspaasættelse Forskjel, om Den, der sætter Ild paa et Huus, veed, at det er beboet af Mange, eller at det er ubeboet: men ved Bagvaskelse ligesom at sætte Ild paa et heelt Samfund, det ansees end ikke for en Forbrydelse! Man spærrer dog af mod Pesten — men den Pest, som er værre end Østens, Bagvaskelsen, der fordærver Sjel og Sind, den aabner man alle Huse for, man betaler Penge for at blive smittet, man hilser Den, [illegible] en Velkommen, der bringer Smitten!

Sig saa, om det ikke er sa[illegible]at den Kjerlige ved at fortie Næstens Feil skjuler Syndernes [illegible]foldighed, naar Du betænker, hvorledes man ved at for[illegible]r den.

Ved formildende [illegible]g skjuler den Kjerlige Syndernes Mangfoldighed.

Det er bestandigt Forklaringe der gjør Noget til hvad det nu bliver. Kjendsgjerningen eller Kjendsgjerningerne ligge til Grund, men Forklaringen gjør Udslaget. Enhver Begivenhed, ethvert Ord, enhver Gjerning, kort Alt kan forklares paa mange Maader; som man usandt siger, at Klæderne gjøre Manden, saaledes kan man med Sandhed sige, at Forklaringen gjør Gjenstanden for Forklaringen til hvad den bliver. Der er betræffende et andet Menneskes Ord, Gjerning, Tænkemaade ingen saadan Vished, at jo det at antage egentligen betyder at vælge. Opfattelsen, Forklaringen er derfor, just fordi Forklaringens Forskjellighed er mulig, et Valg. Men er den et Valg, staaer det bestandigt i min Magt, hvis jeg er den Kjerlige, at vælge den mildeste Forklaring. Naar da denne mildere eller formildende Forklaring forklarer, hvad Andre letsindigt, overilet, strengt, haardhjertet, misundeligt, ondskabsfuldt, kort ukjerligt uden videre forklare som Skyld, naar den formildende Forklaring forklarer dette paa en anden Maade, saa tager den jo nu een Skyld nu en anden bort, og gjør saaledes Syndernes Mangfoldighed mindre, eller skjuler den. O, hvis Menneskene ret vilde forstaae, hvilken skjøn Brug de kunde gjøre af deres Indbildningskraft, deres Skarpsind, deres Opfindsomhed, deres Evne til at sætte sammen, ved at bruge den til om muligt at udfinde en formildende Forklaring: da skulde de mere og mere faae Smag paa een af de skjønneste Glæder i Livet, det skulde blive dem en lidenskabelig Lyst og Trang, der kunde bringe dem til at glemme alt Andet. See vi ikke dette i andre Forhold, hvorledes, for at nævne dette, Jægeren med hvert Aar bliver mere og mere lidenskabelig hengiven til Jagten. Vi prise ikke hans Valg, men derom tale vi heller ikke, vi tale kun om, hvorledes han med hvert Aar

hengiver sig mere og mere lidenskabeligt til denne Beskæftigelse. Og hvorfor gjør han det? Fordi han med hvert Aar samler Erfaring, bliver mere og mere opfindsom, overvinder flere og flere Vanskeligheder, saa han, den gamle erfarne Jæger, nu veed Udvei, hvor ingen Anden veed, nu veed at spore Vildtet, hvor ingen Anden veed at spore det, nu har Mærker ude, som ingen Anden forstaaer at bruge, nu har udfundet en snildere Maade at sætte Snaren paa, saa det temmeligt sikkert lykkes ham altid at gjøre en god Jagt, selv naar det mislykkes for alle Andre. Vi ansee det for en byrdefuld, men dog i en anden Henseende ogsaa en tilfredsstillende og fængslende Gjerning, at være Retfærdighedens Tjener, der opdager Skyld og Brøde. Vi forbauses ved en Saadans Kjendskab til det menneskelige Hjerte, til alle selv de spidsfindigste Udflugter og Paafund, hvorledes han kan huske fra Aar til Aar og det Allerubetydeligste blot for om muligt at sikkre sig et Spor, hvorledes han, naar han ikkun kaster sit Blik paa Omstændighederne, ligesom kan besværge dem, saa de give Forklaring mod den Skyldige, hvorledes Intet er for ringe for hans Opmærksomhed, forsaavidt det kunde bidrage til at belyse hans Opfatning af Brøden; vi beundre det, naar det lykkes en saadan Øvrighedens Tjener, ved at holde ud med hvad han kalder en ret forhærdet og gjennemdreven Hykler, dog at fravriste ham Skinnet og gjøre Skylden aabenbar. Skulde det ikke være lige saa tilfredsstillende, lige saa fængslende, ved ret at holde ud med hvad man kalder en sjelden nedrig Adfærd, at opdage, at det var noget ganske Andet, noget Velmeent! Lad den af Staten beskikkede Dommer, lad Retfærdighedens Tjener arbeide for at opdage Skyld og Brøde: vi Andre ere jo hverken kaldede til Dommer eller til Retfærdighedens Tjenere, men derimod af Gud kaldte til Kjerlighed, altsaa til ved Hjælp af en formildende Forklaring at skjule Syndernes Mangfoldighed. Tænk Dig en saadan Kjerlig, af Naturen udrustet med de herligste Evner, som enhver Dommer maatte misunde ham, men disse Evner blive alle anvendte med en Iver og en Anstrengelse, som en Dommer skulde have Ære af, i Kjerlighedens Tjeneste for at øve sig i den Kunst, og for at udøve den Kunst, den Fortolkningskunst, der ved Hjælp af formildende Forklaring skjuler Syndernes Mangfoldighed! Tænk Dig hans rige, hans i ædleste Forstand velsignede Erfaring, hvorledes han har Kjendskab til det menneskelige Hjerte, hvor mange mærkelige og derhos saa rørende Tilfælde han veed Beskeed om, i hvilke det dog, hvor forviklet Sagen end syntes, var lykkedes ham at opdage det Gode eller dog det Bedre, fordi han længe, længe havde holdt sin Dom svævende, indtil, ganske rigtigt,

en lille Omstændighed kom for Dagen, der hjalp ham paa Sporet; hvorledes han ved hurtigt og kjækt at kaste hele sin Opmærksomhed hen paa en ganske anden Opfattelse af Sagen, havde havt Held til at opdage, hvad han søgte; hvorledes han ved ret at fordybe sig i et Menneskes Livs-Forhold, ved at skaffe sig de nøiagtigste Oplysninger om hans Vilkaar, endelig seirede med sin Forklaring! Altsaa »han kom paa Sporet«, »han havde Held til at finde hvad han søgte«, »han seirede med sin Forklaring« — ak, er det ikke besynderligt, naar [illegible] Ord læses uden Forbindelse, vil næsten ethvert Menn[illegible] uv[illegible]igt komme til at tænke paa, at Talen er om at op[illegible] en [illegible]rydelse: saa langt nærmere ligger det os Alle at ta[illegible] opdage det Onde end paa at opdage det Gode. See, [illegible]ker Dommere og Retfærdighedens Tjenere til at opdage [illegible]affe det Onde; forøvrigt forener man sig om, hvad der j[illegible]riseligt, at lindre Armod, at opdrage forældreløse Børn, at [illegible]aldne: men til dette skjønne Foretagende, ved Hjælp af den formildende Forklaring at faae, om det var nok saa lidt, dog lidt Magt med Syndernes Mangfoldighed — dertil har endnu ingen Forening dannet sig!

Dog hvorledes den Kjerlige ved formildende Forklaring skjuler Syndernes Mangfoldighed, ville vi nu her ikke videre udføre, da vi i tvende foregaaende Overveielser have betænkt, at Kjerlighed troer Alt og Kjerlighed haaber Alt. Men kjerligt at troe Alt og kjerligt at haabe Alt, det er de tvende Hoved-Hjælpemidler, som Kjerligheden, denne milde Fortolker, bruger til den formildende Forklaring, der skjuler Syndernes Mangfoldighed.

Ved Tilgivelse skjuler Kjerlighed Syndernes Mangfoldighed.

Fortielsen tager egentligen Intet bort af den vitterlige Syndernes Mangfoldighed; den formildende Forklaring fravrister Mangfoldigheden Noget ved nemlig at vise, at Det og Det dog ikke var Synd; Tilgivelsen borttager, hvad der dog ikke kan negtes at være Synd. Saaledes strider Kjerligheden paa enhver Maade for at skjule Syndernes Mangfoldighed; men Tilgivelsen er den mærkeligste Maade.

Vi mindede i det Foregaaende om det Udtryk »Skabningens Mangfoldighed«, lad os endnu engang benytte det til Oplysning. Naar vi sige, at Forskeren opdager Mangfoldigheden, medens den Ukyndige, som rigtignok ogsaa taler om Skabningens Mangfoldighed, i Sammenligning med ham veed meget lidt: saa veed altsaa den Uvidende ikke, at Det og Det er til, men derfor er det ligefuldt til; det er ved hans Uvidenhed ikke borttaget af Naturen, det er kun i hans Uvidenhed ikke til for ham. Anderledes med

'ilgivelsens Forhold til Syndens Mangfoldighed; Tilgivelsen tager len tilgivne Synd bort.

Dette er en vidunderlig Tanke, derfor ogsaa Troens Tanke; hi Tro forholder sig altid til Det, som ikke sees. Jeg troer, at det Synlige er blevet til af Det, som ikke sees; jeg seer Verden, men det Usynlige seer jeg ikke, det troer jeg. Saaledes er der ogsaa i »Tilgivelse — og Synd« et Forhold af Troen, hvilket man dog sjeldnere er opmærksom paa. Hvad er nemlig her det Usynlige? Det Usynlige er, at Tilgivelsen tager Det bort, som dog er til, det Usynlige er, at Det, som sees, dog ikke sees; thi naar det sees, er det jo aabenbart usynligt, at det ikke sees. Den Kjerlige seer den Synd han tilgiver, men han troer, at Tilgivelsen tager den bort. Dette kan nemlig ikke sees, da jo Synden kan sees; og paa den anden Side, dersom Synden ikke var til at see, kunde den jo heller ikke tilgives. Som man da ved Troen troer det Usynlige til det Synlige, saaledes troer den Kjerlige ved Tilgivelsen det Synlige bort. Begge Dele er Tro. Salig den Troende, han troer, hvad han ikke kan see, salig den Kjerlige, han troer Det bort, som han dog kan see!

Hvo kan troe dette? Det kan den Kjerlige. Men hvorfor mon Tilgivelse er saa sjelden? Mon ikke fordi Troen paa Tilgivelsens Magt er saa liden og saa sjelden? Selv et bedre Menneske, der ingenlunde er tilbøielig til at bære Nid eller Nag og langtfra uforsonlig, hører man ikke sjeldent sige: »jeg skulde gjerne tilgive ham, men jeg seer ikke, hvad det kan hjælpe.« O, det sees heller ikke! Dog, dersom Du selv nogensinde har trængt til Tilgivelse, saa veed Du, hvad Tilgivelse formaaer: hvorfor vil Du da tale saa uerfarent eller saa ukjerligt om Tilgivelsen? Thi der er egentligen noget Ukjerligt i at sige: jeg seer ikke hvad min Tilgivelse kan hjælpe ham. Vi sige det ikke, som skulde et Menneske blive sig selv vigtig ved at have det i sin Magt at kunne tilgive et andet Menneske, langtfra, dette er ogsaa Ukjerlighed; sandeligen, der gives en Maade at tilgive paa, som kjendeligt iøinefaldende forøger Skylden istedenfor at formindske den. Kun Kjerlighed har — ja det synes saa spøgende, men lad os sige saaledes, kun Kjerlighed har Behændighed nok til ved sin Tilgivelse at tage Synden bort. Naar jeg tynger paa Tilgivelsen (det være, at jeg er treven til at tilgive eller gjør mig selv vigtig ved at kunne tilgive), saa skeer der intet Mirakel. Men naar Kjerlighed tilgiver, skeer Troens Mirakel (og ethvert Mirakel er da Troens, hvad Under derfor, at

med Troen ogsaa Miraklerne ere afskaffede!): at Det, som sees, dog ved at være tilgivet ikke sees.

Det er udslettet, det er tilgivet og glemt, eller som Skriften siger om hvad Gud tilgiver, det er skjult bag hans Ryg. Men Det, der er glemt, er man jo ikke uvidende om, thi man er uvidende om Det man ikke veed vidst; Det man har glemt har man vidst. At gl e høieste Forstand er derfor det Modsatte ikke af at af at haabe; thi at haabe er tænkende at give Tilv er tænkende at tage Tilvær fra Det, som dog er det. Skriften lærer, at Tro forholder sig til det len siger tillige, at Troen er en Bestandighed i s; heri ligger, at Det, som haabes, er, ligesom det , som ikke er til, hvilket derimod Haabet tænkende else. At glemme, naar Gud gjør det i Forhold til Sy modsatte af at skabe; thi at skabe er at frembringe af Intet, at glemme er at tage tilbage i Intet. Hvad der er skjult for mine Øine, det har jeg aldrig seet; men hvad der er skjult bag min Ryg, det har jeg seet. Og netop saaledes tilgiver den Kjerlige: han tilgiver, han glemmer, han udsletter Synden, kjerligt vender han sig til Den, han tilgiver; men naar han vender sig mod ham, kan han jo ikke see, hvad der ligger bag ved hans Ryg. At det er umuligt at see, hvad der ligger bag ved Ens Ryg, det er let at forstaae, samt at derfor dette Udtryk ret er opfundet af Kjerlighed; men derimod er det maaskee saa vanskeligt, at vorde den Kjerlige, der ved Hjælp af Tilgivelsen lægger den Andens Skyld bag ved sin Ryg. Det falder i Almindelighed Menneskene let, at lægge en Skyld, om det saa var et Mord, paa et andet Menneskes Samvittighed; men ved Hjælp af Tilgivelsen at lægge hans Skyld bag ved sin Ryg: det falder vanskeligt. Dog ikke for den Kjerlige; thi han skjuler Syndernes Mangfoldighed.

Siig ikke »Syndens Mangfoldighed bliver dog virkeligen lige stor, enten Synden tilgives eller ikke, da Tilgivelsen hverken gjør fra eller til«; svar hellere paa det Spørgsmaal: om Den, der ukjerligt negter Tilgivelse, om han ikke forøger Syndens Mangfoldighed — ikke blot derved, at denne hans Uforsonlighed bliver een Synd mere, hvad jo dog er saaledes, og burde forsaavidt bringes i An-

---

skjult bag hans Ryg] smlgn. Esaias 38, 17 Troen er en Bestandighed i Det, som haabes] Hebr. 11, 1.

slag? Dog dette ville vi nu ikke fremhæve. Men er der ikke et hemmeligt Forhold mellem Synd og Tilgivelse? Naar en Synd ikke er tilgivet, fordrer den Straf, den raaber til Menneskene eller Gud om Straf; men naar en Synd raaber om Straf, da seer den ganske anderledes ud, langt større, end naar den samme Synd er tilgivet. Er dette blot en Øienforblindelse? Nei, det er virkeligen saa. Det er jo, for at benytte et ufuldkomnere Billede, heller ingen Øienforblindelse, at det Saar, der saae forfærdeligt ud, at det samme Saar i næste Øieblik, naar Lægen har vadsket og behandlet det, seer langt mindre forfærdende ud, medens det dog er det samme Saar. Hvad gjør altsaa Den, som negter Tilgivelsen? Han forøger Synden, han gjør, at den synes større. Og dernæst, Tilgivelse tager Livet fra Synden; men det, at negte Tilgivelse, giver Synden Næring. Selv derfor om ingen ny Synd kom til, dersom dog den ene og samme Synd vedbliver, saa forøges Syndernes Mangfoldighed. Naar en Synd vedbliver, kommer der egentligen en ny Synd til, thi Synd voxer ved Synd; det, at en Synd vedbliver, er en ny Synd. Og denne nye Synd kunde Du have forhindret ved kjerligt tilgivende at borttage den gamle Synd, som den Kjerlige gjør det, der skjuler Syndernes Mangfoldighed.

Kjerlighed skjuler Syndernes Mangfoldighed; thi Kjerlighed forhindrer Synden i at blive til, qvæler den i Fødselen.

Selv om man i Forhold til eet eller andet Foretagende, et Værk, man vil udføre, har Alt i Beredskab: der maa dog ventes paa Eet, paa Anledningen. Saaledes ogsaa med Synden; naar den er i et Menneske, den venter dog paa Anledningen.

Anledningen kan være det meget Forskjellige. Skriften siger, at Synden af Budet eller Forbudet tager Anledning. Just det, at Noget bydes eller forbydes, bliver saa Anledningen; ikke som frembragte Anledningen Synden, thi Anledningen frembringer aldrig Noget. Anledningen er som en Mellemmand, en Mægler, blot behjælpelig ved Omsætningen, foranlediger blot, at Det kommer istand, der i en anden Betydning allerede var til, som Mulighed nemlig. Budet, Forbudet frister, netop fordi det vil tvinge det Onde; og nu tager Synden Anledningen, den tager den, thi Forbudet er Anledningen. Saaledes er Anledningen ligesom et Intet, et hurtigt Noget, der gaaer mellem Synden og Forbudet, i en vis

---

Skriften siger, at Synden osv.] Rom. 7, 8.

Forstand tilhører begge, medens den i en anden Forstand er som var den ikke til, uagtet dog igjen Intet, som virkeligen er blevet til, er blevet det uden en Anledning.

Budet, Forbudet er Anledningen. I en endnu sørgeligere Forstand er Synden i Andre Anledningen, som foranlediger Synden i Den, der kommer i Berøring med dem. O, hvor ofte har et ubetænksomt, et letsindigt henkastet Ord været nok for at give Synden Anledning! Hvor ofte har et [illegible]igt Blik foranlediget, at Syndens Mangfoldighed blev større. [illegible]l sige da, naar et Menneske lever i en daglig Omgivelse, hvo[illegible] kun seer og hører Synd og Ugudelighed: hvilken riig Anledi[illegible]or Synden i ham, hvilken let Omsætning mellem dette, at giv[illegible]edning og at tage Anledning! Naar Synden i et Menneske er [illegible]en af Synd, er den som i sit Element. Næret ved Anledi[illegible]elighed trives og voxer den (hvis man ellers kan tale [illegible]ives i Forhold til det Onde); den bliver mere og mere ondartet; den vinder mere og mere Skikkelse (hvis man i Forhold til det Onde kan tale om at vinde Skikkelse, da det Onde er Løgn og Bedrag, saaledes uden Skikkelse); den fastner sig mere og mere, om end dens Liv er svævende over Afgrunden, altsaa uden Fodfæste.

Dog Alt, hvad der er Anledningen, bidrager, forsaavidt som Anledningen til at synde deraf tages, til at forøge Syndernes Mangfoldighed.

Men der er een Omgivelse, som ubetinget ikke giver og ikke er Anledning for Synden: det er Kjerlighed. Naar Synden i et Menneske er omgiven af Kjerlighed, da er den udenfor sit Element, den er som en beleiret By, hvilken enhver Forbindelse med Sine er afskaaren, den er som et Menneske, der har været forfalden til Drik, sat paa den knappe Levemaade, naar han gaaer fra Kræfterne, forgjeves ventende en Anledning til at ophidse sig ved Beruselse. Vel sandt, det er muligt (thi hvad kan ikke et fordærvet Menneske forvende sig selv til Fordærvelse!), at Synden kan tage Anledning af Kjerligheden, kan forbittres paa den, rase mod den. Dog kan Synden ikke i Længden holde ud med Kjerligheden: saadanne Optrin ere derfor som oftest kun i Begyndelsen, ligesom naar Drankeren just i de første Dage, førend altsaa Lægebehandlingen har faaet behørig Tid til at gjøre sin Indflydelse gjældende, har Svækkethedens Kraft til ret at rase. Og dernæst, om der ogsaa var et saadant Menneske, som selv Kjerlighed — maatte opgive, nei det gjør Kjerlighed aldrig, men som uafbrudt af Kjerligheden tog Anledning til at synde: fordi der er en Uforbederlig, deraf følger jo ikke, at der ikke er Mange, som helbredes. Saa

bliver det lige fuldt sandt, at Kjerlighed skjuler Syndernes Mangfoldighed.

O, Øvrigheden maa ofte udtænke meget sindrige Midler for at holde en Forbryder fangen, og Lægen ofte anvende stor Opfindsomhed for at udgrunde Tvangsmidler til at tvinge en Afsindig: i Forhold til Synd er dog ingen Omgivelse saa tvingende, men tillige ingen tvingende Omgivelse saa frelsende, som Kjerlighed. Hvor ofte blev ikke den Vrede, som ulmede i det Indre, blot ventende paa en Anledning, hvor ofte blev den qvalt, fordi Kjerligheden ingen Anledning gav! Hvor ofte omkom ikke den onde Lyst, som i Nysgjerrighedens vellystige Angest sad paa Udkig, speidende efter en Anledning, hvor ofte omkom den i Fødselen, fordi Kjerligheden slet ingen Anledning gav, og kjerligt vaagede over, at der slet ingen Anledning blev given! Hvor ofte stillede den ikke af denne Harme i Sjelen, der var saa forvisset om og saa forberedt, ja saa opsat paa at skulle finde ny og ny Anledning til at harmes paa Verden, paa Menneskene, paa Gud, paa Alt, hvor ofte stillede den ikke af i en mildere Stemning, fordi Kjerligheden slet ingen Anledning gav til at harmes! Hvor ofte fortog det sig igjen dette indbildske og trodsige Sind, der meente sig forurettet og miskjendt, og deraf tog Anledning til at blive end mere indbildsk, medens det blot begjerede ny Anledning for at bevise, at det havde Ret, hvor ofte fortog det sig igjen, fordi Kjerligheden, saa lindrende, saa mildt fordelende slet ingen Anledning gav for den syge Indbildskhed! Hvor ofte gik det ikke tilbage i sig selv hvad der var paatænkt, hvis det blot kunde lykkes at finde en Anledning til en Undskyldning derfor, hvor ofte gik det tilbage, fordi Kjerligheden slet ingen Anledning gav til at finde Undskyldning — for det Onde! O, hvor mange Forbrydelser ere ikke blevne afværgede, hvor mange onde Forsætter tilintetgjorte, hvor mange fortvivlede Beslutninger bragte i Glemsel, hvor mange syndige Tanker standsede paa Veien til at blive Gjerning, hvor mange ubesindige Ord endnu itide undertrykte, fordi Kjerligheden ikke gav Anledningen!

Vee det Menneske, ved hvem Forargelsen kommer; salig den Kjerlige, som ved at negte Anledningen skjuler Syndernes Mangfoldighed!

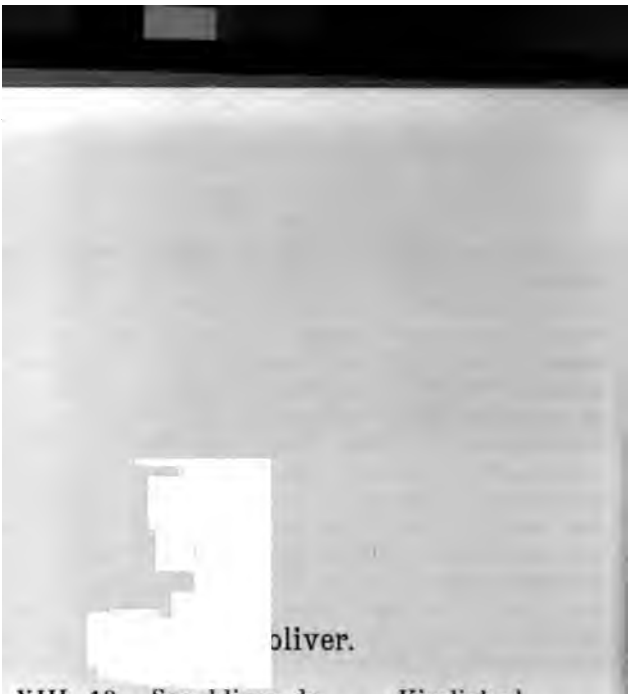

bliver.

1 Cor. XIII, 13. Saa bliver da . . . Kjerlighed.

Ja, Gud være lovet, Kjerlighed bliver! Hvad saa end Verden skal fratage Dig, om det var det Kjereste; hvad der saa end skal vederfares Dig i Livet, hvorledes Du end skal komme til at lide for Din Stræben, for det Gode, som Du vil, om Menneskene skulle vende sig ligegyldige fra Dig eller som Fjender mod Dig, om Ingen skulde ville være Dig bekjendt eller være bekjendt at vedgaae, hvad han dog skyldte Dig, om selv Din bedste Ven skulde fornegte Dig — hvis Du dog i nogen Din Stræben, i nogen Din Gjerning, i noget Dit Ord i Sandhed har havt Kjerlighed til Medvider: trøst Dig, thi Kjerlighed bliver; hvad Du veed med den, det er Dig til Trøst erindret, o, saligere end hvilkensomhelst Bedrift noget Menneske kan have udført, saligere end om Aander have været ham underdanige, saligere at være erindret af Kjerligheden! Hvad Du veed med den, det er Dig til Trøst erindret, det skal hverken det Nærværende eller det Tilkommende, hverken Engle eller Djævle, og da, Gud være lovet, heller ei Dit eget urolige Sinds bange Tanker, ikke i Dit Livs stormfuldeste og vanskeligste Øieblik, saa lidet som i Dit Livs sidste Øieblik formaae at tage fra Dig; thi Kjerlighed bliver. — Og naar Mismodet først vil gjøre Dig svag, saa Du taber Lysten til ret at ville, for saa igjen at gjøre Dig stærk, ak, som Mismod gjør det, stærk i Forsagthedens Trods; naar Mismodet vil gjøre Dig Alt tomt, forvandle hele Livet

til en eensformig og intetsigende Gjentagelse, saa Du vel seer det altsammen, men saa ligegyldigt, seer Marken og Skoven atter grønnes, seer det mangfoldige Liv i Luft og Vand atter røre sig, hører Fuglesangen atter istemt, seer atter og atter Menneskenes Travlhed i allehaande Gjerning, — og Du vel veed, at Gud er til, men det er Dig, som havde han trukket sig tilbage i sig selv, som var han fjernt i Himmelen saa uendeligt langt borte fra alt dette Ubetydelige, hvilket neppe er værd at leve for; naar Mismodet vil afsjele Dig hele Livet, saa Du vel veed, men saa svagt, at Christus har været til, og derimod med en ængstende Tydelighed, at det er atten hundrede Aar siden, som var ogsaa han saa uendeligt langt borte fra alt dette Ubetydelige, der neppe er værd at leve for: o, da betænk, at Kjerlighed bliver! Thi bliver Kjerligheden, er det jo lige vist, at den er i det Tilkommende, hvis det er denne Trøst Du behøver, og at den er i det Nærværende, hvis det er denne Trøst Du behøver. Mod alle det Tilkommendes Forfærdelser sætte Du denne Trøst: Kjerlighed bliver; mod alt det Nærværendes Beængstelse og Mathed sætte Du denne Trøst: Kjerlighed bliver. O, er det Trøstende for Ørkenens Beboer, om han bestemt vidste, at der var Kilde og vilde være Kilde hvor langt han end reiser: hvilken Kilde vilde dog være saaledes savnet, hvilken Dødsmaade vilde være saa forsmægtende, som hvis Kjerlighed ikke var til, og ikke var evigt til!

See, dette er en meget opbyggelig Tanke, at Kjerlighed bliver. Vi tale da, naar vi tale saaledes, om den Kjerlighed, der bærer hele Tilværelsen, om Guds Kjerlighed. Dersom den et Øieblik, et eneste Øieblik udeblev, da maatte Alt forvirres. Men det gjør den ikke, og derfor, hvorledes end Alt forvirres for Dig — Kjerlighed bliver. Vi tale altsaa om Guds Kjerlighed, om dennes Egenskab at blive.

Dog i dette lille Skrift handle vi bestandigt kun om Kjerlighedens Gjerninger, og derfor ikke om Guds Kjerlighed, men om menneskelig Kjerlighed. Naturligviis, intet Menneske er Kjerlighed; han er, hvis han er i Kjerlighed, en Kjerlig. Imidlertid er Kjerlighed overalt tilstede, hvor der er en Kjerlig. Man skulde troe, og man mener vel oftest, at Kjerlighed mellem Menneske og Menneske er et Forhold mellem To. Dette er ogsaa sandt, men usandt, forsaavidt dette Forhold tillige er et Forhold mellem Tre. Først er der den Kjerlige; dernæst Den eller De, som ere Gjenstanden; men for det Tredie er Kjerligheden selv med tilstede. Naar vi da i Forhold til menneskelig Kjerlighed tale om, at Kjerlighed bliver, viser dette sig let at være en Gjerning, eller, at det ikke er en

hvilende Egenskab, som Kjerligheden saadan har, men en i hvert Øieblik erhvervet Egenskab, og som tillige, hvert Øieblik den erhverves, igjen er en virksom Gjerning. Den Kjerlige bliver, han bliver i Kjerligheden, bevarer sig selv i Kjerligheden; just derved bevirker han, at hans Kjerlighed i Forhold til Menneskene bliver. Han bliver den Kjerlige ved at blive i Kjerligheden, ved at blive i Kjerligheden bliver hans Kjerlighed; den bliver, og det er dette vi nu ville overveie,

at [illegible] bliver.

»Kjerlighed a[illegible]rig« — den bliver.

Naar Barnet har v[illegible]le Dagen hos Fremmede, og tænker paa, at det skal [illegible]nen er bange for at gaae ene, og dog saa gjerne vil bave [illegible]st mulige, siger det til den Ældre, der maaskee vilde [illegible]gere, »bie paa mig«; og saa gjør den Ældre, som Barnet beder. Naar blandt tvende Jævnlige den ene er noget fremmeligere end den anden, siger den sidste til den første »bie paa mig«; og saa gjør den Fremmeligere, som der blev bedet. Naar Tvende have besluttet og glædet sig til at foretage en Reise sammen, men den ene af dem bliver syg, siger den Syge »bie paa mig«; og saa gjør den Anden, som der blev bedet. Naar Den, der er et andet Menneske Penge skyldig, ikke kan betale, siger han »bie paa mig«; og saa gjør det andet Menneske, som der blev bedet. Naar den forelskede Pige seer, at der vil blive store og maaskee langvarige Vanskeligheder for hendes Forening med den Elskede, siger hun til ham »bie paa mig«; og saa gjør den Elskede, som der blev bedet. Og dette er jo meget skjønt og priseligt, saaledes at bie paa et andet Menneske; men om det just er Kjerlighed, der gjør det, have vi endnu ikke seet. Maaskee er Tiden, hvori der skal ventes, for kort til, at det ret kan blive aabenbart, hvorvidt det, som bestemmer En til saaledes at bie, i afgjørende Forstand fortjener at kaldes Kjerlighed. Ak, og maaskee blev Tiden, hvori der skulde ventes, saa lang, at den Ældre sagde til Barnet »nei, nu kan jeg ikke bie længere paa Dig«; maaskee gik den Langsommere saa langsomt frem, at den Fremmeligere sagde »nei, nu kan jeg ikke bie længere paa Dig, uden selv altfor meget at sinkes«; maaskee trak Sygdommen saaledes i Langdrag, at Vennen sagde »nei, nu kan jeg ikke bie længere paa Dig, nu maa jeg reise alene«; maaskee gik Tiden saa længe hen for Den, der ikke kunde betale sin Gjeld, at den Anden sagde »nei, nu kan jeg ikke bie længere paa Dig, nu maa jeg have mine

Penge«; maaskee blev Udsigten til Foreningen med den unge Pige saa fjern, at den Elskede sagde »nei, nu kan jeg ikke bie længere paa Dig, jeg skylder mig selv og mit Liv ikke saaledes at holde det Aar efter Aar hen paa det Uvisse«. — Men Kjerlighed bliver.

Det, at Kjerlighed bliver, maaskee rettere, det, om den nu virkeligen i dette og dette Tilfælde bliver, eller om den ophører: er Noget, som paa saa mangfoldig Maade beskæftiger Menneskenes Tanker, ofte Gjenstand for deres Samtale, oftest Hoved-Indholdet i alle Digternes Fortællinger. Det fremstilles da som priseligt, at Kjerlighed bliver, men som uværdigt, at den ikke bliver, at den ophører, at den forandrer sig. Kun det Første er Kjerlighed, det Andet viser sig jo ved Forandringen ikke at være Kjerlighed — og da altsaa heller ikke at have været Kjerlighed. Sagen er denne, man kan ikke ophøre at være kjerlig; er man i Sandhed kjerlig, saa bliver man det; ophører man at være det, saa var man det heller ikke. Det at ophøre har altsaa, i Forhold til Kjerlighed, tilbagevirkende Kraft. Ja, jeg kan ikke blive træt af at sige det og af at paavise det: der er overalt, hvor Kjerlighed er med, noget saa uendelig Dybsindigt. See, en Mand kan have havt Penge, og naar saa det ophører, naar han ikke længere har Penge, bliver det dog lige vist og sandt, at han har havt Penge. Men naar En ophører at være kjerlig, har han heller ikke været kjerlig. Hvad er dog saa mildt som Kjerlighed, og hvad saa strengt, saa nidkjert paa sig selv, saa tugtende som Kjerlighed!

Nu videre. Naar da Kjerligheden ophører, naar der i Elskov, i Venskab, kort i det kjerlige Forhold mellem Tvende kommer dem Noget imellem, saa Kjerligheden ophører: da kommer det, som vi Mennesker sige, til et Brud mellem disse Tvende. Kjerligheden var det Forbindende, var i god Forstand imellem dem; naar der da kommer Noget mellem dem, saa er Kjerligheden fortrængt, den ophører, Forbindelsen mellem dem brydes, og Bruddet bliver adskillende mellem dem. Altsaa det kommer til et Brud. Denne Sprogbrug kjender imidlertid Christendommen ikke, forstaaer den ikke, vil ikke forstaae den. Naar man taler om, at det kommer til et Brud, da er dette fordi man er af den Mening, at der i Kjerlighed ikkun er et Forhold mellem To, istedenfor, at der er et Forhold mellem Tre, som viist er blevet. Denne Tale om et Brud mellem de Tvende er meget for letsindig; det faaer ved den Udseendet af, som var Kjerligheds-Forholdet en Sag mellem disse Tvende, der var slet ingen Tredie, hvem det vedkom. Dersom da Tvende enedes om at bryde med hinanden, vilde der jo altsaa

slet ikke være Noget at indvende derimod. Fremdeles, fordi disse Tvende bryde dette Forhold med hinanden, deraf vilde ikke følge, at jo disse samme Tvende i Forhold til andre Mennesker kunde være kjerlige; de beholde altsaa Egenskaben kjerlig, men deres Kjerlighed anbringes nu blot i Forhold til Andre. Fremdeles vilde Den, der skyldigt foranledigede Bruddet, have Overmagten, og den Uskyldige være værgeløs. Dog det vilde jo være usselt, om en Uskyldig skulde være den [illegible] saaledes er det rigtignok i denne Verden, men, ev[illegible]an det aldrig hænge saaledes sammen. Hvad gjør d[illegible]dommen? Dens Alvor fæster strax Evighedens Opmær[illegible] den Enkelte, paa hver Enkelt af de Tvende. Idet ne[illegible] i Kjerlighed forholde sig til hinanden, forholder hv[illegible]n sig i sig selv til »Kjerligheden.« Nu gaaer det[illegible] nemt med Bruddet. Førend det kommer til Bruddet[illegible] Ene kommer til at bryde sin Kjerlighed i Forhold til[illegible] maa han først affalde fra »Kjerligheden«. Dette er det vigtige; derfor taler Christendommen ikke om, at Tvende bryde med hinanden, men om, hvad kun bestandigt den Enkelte kan gjøre, at affalde fra »Kjerligheden.« Et Brud mellem To det smager altfor meget af Timelighedens Travlhed, som var da den Sag ikke saa farlig; men at affalde fra »Kjerligheden«, denne Tale har Evighedens Alvor. See, nu er Alt i sin Orden, nu kan Evigheden holde Tugt og Orden, nu skal den i og ved Bruddet uskyldigt Lidende nok blive den Stærkere, dersom han da ikke ogsaa affalder fra »Kjerligheden«. Hvis Kjerlighed ene og alene var et Forhold mellem To, var jo den Ene bestandigt i den Andens Vold, forsaavidt denne Anden var en Nedrig, der vilde bryde Forholdet. Naar et Forhold kun er mellem To, er den Ene bestandigt Forholdet overmægtig ved at kunne bryde det; thi saasnart den Ene har brudt, er Forholdet brudt. Men naar der er Tre, kan den Ene ikke gjøre det. Den Tredie er, som sagt, selve »Kjerligheden«, til hvilken da den i Bruddet uskyldigt Lidende kan holde sig, saa har Bruddet ingen Magt over ham. Og den Skyldige skal just heller ikke rose sig af at være sluppen for godt Kjøb fra den Sag; thi at affalde fra »Kjerligheden«, ja, det er den dyreste Priis, det har en anden Alvor end dette Hastige at bryde med et enkelt Menneske — og saa forøvrigt i alle Maader at være et godt og kjerligt Menneske.

Men den sande Kjerlige affalder aldrig fra »Kjerligheden«, derfor kan det for ham aldrig komme til et Brud; thi Kjerlighed bliver. Dog, kan i et Forhold mellem To den Ene forhindre

Bruddet, naar den Anden bryder? Man skulde jo synes, at Een af To er nok til at bryde Forholdet, og er Forholdet brudt, saa er jo Bruddet. I en vis Forstand er det ogsaa saaledes, men dersom dog den Kjerlige ikke affalder fra »Kjerligheden«, kan han forhindre Bruddet, han kan gjøre dette Under; thi naar han bliver, kan Bruddet aldrig rigtigt komme istand. Ved at blive (og i denne Bliven er den Kjerlige i Pagt med det Evige) beholder han Overmagten over det Forbigangne, saa han forvandler hvad der, i Forbigangenheden og ved den, er et Brud til et i Fremtiden muligt Forhold. Seet i Retning af Forbigangenhed bliver Bruddet med hver Dag og hvert Aar tydeligere og tydeligere; men den Kjerlige, som bliver, tilhører jo, ved at blive, det Tilkommende, det Evige, og i Retning af det Tilkommende er Bruddet ikke et Brud, derimod en Mulighed. Men dertil hører Evighedens Kræfter; og derfor maa den Kjerlige, som bliver, blive i »Kjerligheden«, ellers faaer dog Forbigangenheden lidt efter lidt Magt, og saa kommer lidt efter lidt Bruddet tilsyne. O, og dertil hører Evighedens Kræfter, til strax i det afgjørende Øieblik at forvandle Forbigangenhed til Tilkommelse! Dog har det at blive denne Magt.

Hvorledes skal jeg nu beskrive denne Kjerlighedens Gjerning? O, at jeg maatte være uudtømmelig i at beskrive, hvad der er saa ubeskrivelig glædeligt og saa opbyggeligt at betænke!

Saa kom det da til et Brud mellem de Tvende; det var en Misforstaaelse, dog brød den Ene Forholdet. Men den Kjerlige siger »jeg bliver« — saa er der dog intet Brud. Tænk Dig et sammensat Ord, det sidste Ord mangler, der er kun det første Ord og Bindetegnet (thi Den der bryder Forholdet kan dog ikke tage Bindetegnet med sig, Bindetegnet beholder den Kjerlige, som naturligt, paa sin Side), tænk Dig altsaa af et sammensat Ord det første Ord og Bindetegnet, og tænk Dig nu, at Du slet Intet videre veed, om hvordan det hænger sammen: hvad vil Du saa sige? Du vil sige, det Ord er ikke færdigt, der mangler Noget. Saaledes med den Kjerlige. At det kom til et Brud, det kan ikke ligefrem sees, det kan kun vides i Forbigangenhedens Forstand. Men den Kjerlige vil ikke vide det Forbigangne, thi han bliver; og at blive er i Retning af det Tilkommende. Altsaa udtrykker den Kjerlige, at det Forhold, som den Anden kalder et Brud, at det er et Forhold, som endnu ikke er blevet færdigt. Men fordi der mangler Noget, derfor er det endnu ikke et Brud. Det beroer altsaa paa, hvorledes Forholdet sees; og den Kjerlige, han bliver. — Saa kom det da til et Brud, det var en Ordstrid der skilte Tvende, dog brød den Ene, han sagde: mellem os er det ude. Men den Kjer-

lige bliver, han siger »mellem os er det ikke ude, vi ere endnu midtveis i Sætningen, det er blot Sætningen, der ikke er ude«. Er dette ikke saaledes? Hvilken Forskjel er der mellem et Brudstykke og det, at en Sætning ikke er ude? For at kalde Noget et Brudstykke maa man være vidende om, at der ikke kommer mere; veed man Intet derom, saa siger man, Sætningen er endnu ikke ude. I Retning af det Forbigangne, at det er afgjort, at der ikke kommer mere, sige vi »det er et afbrudt Stykke«, i Retningen af det Tilkommende, hiend[illegible] Næste, sige vi »Sætningen er ikke færdig, der mangler [illegible]et«. — Saa kom det da til et Brud, det var Forstemthe[illegible] gegyldighed, der adskilte dem, dog brød den Ene, han s[illegible]ler ikke mere med det Menneske, jeg seer ham ikk[illegible]n Kjerlige siger: »jeg bliver; saaledes tale vi dog med[illegible] thi i Samtale hører jo ogsaa stundom Taushed med.« [illegible]ke saaledes? Men sæt nu, at det var tre Aar siden, [illegible]lte med hinanden. See, her kommer det igjen. At det er tre Aar siden kan man kun vide i Forbigangenhedens Forstand; men den Kjerlige, som hver Dag forynger sig ved det Evige, og bliver, ham har Forbigangenheden slet ikke Magt over. Dersom Du saae to Mennesker sidde tause ved Siden af hinanden, og Du ellers Intet vidste, vilde Du deraf slutte, at det var tre Aar siden de talte med hinanden? Kan Nogen bestemme, hvor længe Taushed skal vare, for at man kan sige, nu er det ikke mere Samtale; og kan man bestemme det, kan man dog i det enkelte Tilfælde kun i Forbigangenhedens Forstand vide, om det er saa, thi Tiden maa jo være forgangen. Men den Kjerlige, der bliver, løsriver sig bestandigt fra sin Viden om Forbigangenheden, han veed intet Forbigangent, han bier blot paa det Tilkommende. Er Dandsen afbrudt fordi den ene Dandser er gaaet bort? I en vis Forstand. Men dersom dog den anden bliver staaende i den Stilling, som udtrykker Bøiningen mod Den, som ikke sees, og dersom Du Intet veed betræffende det Forbigangne: saa vil Du sige »nu skal nok Dandsen begynde, saasnart blot den Anden kommer, som der ventes paa«. Skaf det Forbigangne bort, drukne det i Evighedens Glemsel ved kjerligt at blive: saa er Enden Begyndelsen og der er intet Brud! Naar den Troløse forlod Pigen, men hun »i Aftenrødens dunkle Tid« sidder hver Aften ved Vinduet og venter, saa udtrykker hun jo hver Aften: nu kommer han, han kommer ret strax; det seer hver Aften ud som var der intet Brud, thi hun bliver. At hun i tre Aar har siddet saaledes hver Aften, det udtrykker hun jo ikke den enkelte Aften: det opdager derfor heller ikke den Forbigaaende, saa lidet som

un selv veed af det, hvis hun virkelig kjerligt bliver. Dog maa-kee elskede Pigen egentligen sig selv. Hun ønskede Foreningen ned den Elskede for sin egen Skyld; det var hendes eneste Ønske, endes Sjel var som Eet med dette Ønske. Til Tak for dets Op-yldelse vilde hun gjøre Alt for at gjøre den Elskede Livet saa kjønt som det var muligt, ja det er sandt, men dog, dog det var og for hendes egen Skyld hun ønskede Foreningen. Naar saa er, order hun vel træt, hun bliver opmærksom paa det Forbigangne, aa Tidens Længde — nu sidder hun ikke længere ved Vinduet, un udtrykker at Bruddet er; men Kjerlighed bliver. — Saa kom et da til et Brud, hvad nu end Anledningen var; den Ene brød orholdet, det var forfærdeligt, Had, evigt, uforsonligt Had skulde or Fremtiden fylde hans Sjel, »jeg vil aldrig see dette Menneske nere, vore Veie ere for evigt skilte, Hadets svælgende Dyb os mellem«. Han indrømmer vel, at forsaavidt dog Livet er en Vei, re de paa Vei sammen, men heller ikke i nogen anden Forstand; an undgaaer omhyggeligt, at hans Vei ikke krydser den Forhadtes; erden er ham næsten for lille til at rumme dem begge; det er am en Qval at aande i den samme Verden, hvor den Forhadte ander; han gyser ved Tanken om, at Evigheden atter skal rumme em begge. Men den Kjerlige bliver. »Jeg bliver« siger han, »saa re vi dog paa Vei med hinanden«. Er dette ikke ogsaa saaledes? Naar tvende Kugler (hvad jo Enhver kan forsøge) støde saaledes ammen, at den ene just ved Frastødet tager den anden med i sin Fart, ere de saa ikke paa Vei med hinanden? At det er skeet ed et Frastød sees ikke, det er et Forbigangent, som maa vides. Men den Kjerlige vil ikke vide det Forbigangne, han bliver, han bliver paa Vei med Den, der hader ham, saa er der dog altsaa ntet Brud.

Hvilken vidunderlig Styrke har dog ikke Kjerlighed! Det al-mægtigste Ord der er sagt, ja, det er Guds Skaber-Ord: »bliv«. Men det mægtigste Ord noget Menneske har sagt, er, naar den Kjerlige siger: jeg bliver. Forligt med sig selv og sin Samvittighed, Guds Ven, i Pagt med alle gode Engle gaaer den Kjerlige værgeløs i den farefuldeste Kamp, han siger blot: »jeg bliver«. Og saasandt han er den Kjerlige, han skal dog seire, seire ved sin Bliven, seire endnu herligere end hiin Romer ved sin Nølen; thi Kjerlighedens Bliven er i sig selv langt herligere. Saasandt han er den Kjerlige:

---

hiin Romer ved sin Nølen] Quintus Fabius Maximus med Tilnavnet Cunctator« d: »Nøleren«.

der er ingen Misforstaaelse, uden at den, tidligere eller sildigere, skal overvindes ved hans Bliven; der er intet Had, uden at det jo tilsidst skal maatte give tabt og give sig for hans Bliven – om ikke før saa i Evigheden. See, Den, der tillistede sig et andet Menneskes Kjerlighed, og altsaa er i Besiddelse af den, han maa hvert Øieblik frygte at tabe den. Men Den, der blev hadet for sin Kjerlighed, han er evig sikker paa at vinde Kjerligheden. Kan ikke Tiden, saa skal dog Evigheden fravriste den Anden Hadet, aabne hans Øine for »Kjerligheden« og dermed ogsaa for den Kjerlighed, der blev hele Livet, og nu bliver i Evigheden. – Saaledes affalder Kjerlighed aldrig — den bliver.

Kjerligheden bliver — den bliver aldrig affældig

At en vis naturlig Godmodighed, en vis velvillig Deeltagelse og Hjælpsomhed, der, hvad vi jo med Glæde paaskjønne, dog har nogen Tid at give bort til kjerligt at blive — at den vorder træt i Tidens Længde, eller naar det trækker i Langdrag og altsaa paa Længden: det er kun altfor vist. Længde, Tidens Længde er vel den Fordring, som bringer de Fleste til at gjøre Opbud. I Handelsverdenen hænder det almindeligere, at et Huus gaaer, fordi der pludseligen paa een Gang trækkes for stor en Fordring paa det; men i Aandens Verden er det Længden, der gjør det af med saa Mange. Menneskene have Kræfter nok i et Øieblik, paa Længden derimod blive de uvederhæftige. Dog Kjerlighed bliver. O, hvor veed ikke Digtere og Talere at skildre Alts Foranderlighed, at vise Tidens Magt over Alt, hvad der blev til i Tiden, over de største, de mægtigste, de herligste Foretagender, over Verdens Underværker, som i Tiden bleve næsten ukjendelige Ruiner, over de udødeligste Navne, som i Tiden endte i det Fabelagtiges Ubestemthed!

Men kan der nu ikke, medens Kjerlighed bliver, vederfares den Noget, saa den, uagtet den bliver, dog forandres i Tiden, kun at dette ikke er dens Skyld, men er en Liden? Forholdet vilde altsaa være: Kjerligheden bliver, ingen Omstændighed forandrer den eller faaer den til at opgive sig selv, dog forandres den i en Forandring, som vi kalde Affældighed, og det uagtet vi maae sige om denne samme Kjerlighed, at den aldrig affaldt.

Lad os et Øieblik tale om, hvad der beskæftiger Menneskene saa meget, om Elskov, eller om hiin Pige, der, efter Digterens Ord, sidder i »Aftenrødens dunkle Tid« hver Aften ved Vinduet og venter den Elskede, »ak« medens »Tiden kommer og Tiden gaaer«

Nu er det længst forbi, thi det var, saa siger Digteren, »i den længst forsvundne Tid«. Pigen mærkede ikke, hvorledes Tiden kom og Tiden gik, medens hun ventede — og medens Tiden mærkede hende. Vi sige ellers blot, at »Tiden gaaer«, o, den gaaer saa hastigt for den Lykkelige, saa ubeskrivelig langsomt for den Sørgmodige. Eller vi sige, at »Tiden kommer«, o, den kommer saa langsomt for den Haabende, kun altfor hurtigt for den Frygtende. Men her siger Digteren, og fortræffeligt, at Tiden kommer og Tiden gaaer, thi han vil beskrive en Forventende; og for en Saadan gaaer den ikke blot, ei heller kommer den blot, den kommer og gaaer. Af Deeltagelse med den forventende Pige paatog Tiden sig ligesom at gjøre, hvad den Troløse skulde have gjort. Naar saa Tiden kom, da »Han« skulde komme, saa kom Tiden, men »Han« kom ikke; saa gik Tiden igjen, indtil den Tid kom, da det var ved Tiden, at »Han« skulde komme, som ikke kom. Og saaledes dyssede Tiden ved at komme og gaae den forventende Pige, indtil hun, vugget i denne Bevægelse, hvilede i Forventningen. Forunderligt! Man skulde troe, at Forventning var hvad der meest maatte holde et Menneske vaagent, dog er Forventning, naar man ganske hengiver sig i den, saa inddyssende, og det er ikke saa forunderligt. Thi dersom Du har lagt Dig til at sove, og man da pludseligen, medens Du sov, vilde lade et stærkt Springvand begynde sin høitstræbende Gjerning, saa vilde Du forskrækket vaagne op. Men dersom Du vil lægge Dig til Hvile ved et Springvand: aldrig har Du sovet mere sødt, aldrig mere køligt, aldrig lifligere, end dysset ved dette Springvands Pladsken!

Altsaa Tiden kom og Tiden gik; Pigen affaldt sandeligen ikke fra sin Elskov, men hun svandt dog hen — thi det var ikke Tiden, der forsvandt, nei den kom og den gik, men Pigen svandt hen. Ære være denne trofaste Sjel! Hun har jo ogsaa Æren, den største menneskelige Ære: at en Digter har besjunget hende, ikke som en Leiligheds-Digter gjør det for Penge, eller fordi en Pige maaskee var af fornem Herkomst, eller fordi Digteren maaskee har kjendt hende. Nei, hendes Navn vides ikke, kun hendes skjønne Gjerning, som begeistrede den sande Digter. Lad os aldrig glemme, at det saaledes at blive sig selv tro i sin Elskov er en ædel qvindelig Daad, en stor og herlig Gjerning. Det skal saalænge der er en Digter til i Verden holdes høit i Ære, trods al Tale om Huuslivets Travlhed; og er Verden bleven saa ussel, at der ingen Digter mere er til, skal Slægten lære at fortvivle

over, at der ingen Digter er, og saa skal der atter komme en Digter, som holder hende i Ære.

Hun svandt hen — et Offer for Elskov. Og dog er just dette det Høieste, der kan siges om noget Menneske: han offredes. Spørgsmaalet er kun, om det er det Høieste, han offredes for. Men det at offres er og bliver, saalænge Verden bliver Verden, evigt forstaaet, en langt større Bedrift, end det at seire; thi saa fuldkommen er Verden sandelig ikke, at jo det at seire i Verden, netop ved Eensartethe[illegible]en, har en betænkelig Tilsætning af Verdens Usselh[illegible]ed det at seire i Verden ligesom med det at bl[illegible] Verden; det er ordentligviis en betænkelig Sag, [illegible]ort i Verden, thi den er ikke saa fortræffelig, at [illegible]orhed just har stort at betyde — undtagen som en[illegible]hed.

Altsaa Pigen offr[illegible]. Ak, men Elskov er ikke i høieste Forstand Kjer[illegible]det Høieste: see derfor svandt hun hen — elskelig i Døden, som hun havde været det i Livet, men mærket af, at Elskov dog havde været hendes Høieste. Og Elskov er et Ønske for dette Liv; derfor havde Tiden Magt over hende, derfor svandt hun hen i Elskov, indtil ogsaa den svandt hen, medens hun dog viste, at hun havde Magt over Tiden, thi hun affaldt ikke fra sin Elskov.

Men Kjerligheden bliver — den bliver aldrig affældig. Thi i Aands-Kjerligheden selv er det Væld, som oprinder til et evigt Liv. At ogsaa denne Kjerlige ældes i Aarene, døer engang i Tiden, beviser Intet; thi hans Kjerlighed bliver dog evig ung. Han forholder sig ikke i sin Kjerlighed, som Forholdet er i Elskov, til Timeligheden, afhængig af Timeligheden; for hans Kjerlighed er Evigheden den rette Aarstid. Naar han døer, er han just ved Maalet, naar han døer, viser det sig just, at han ikke ventede forgjæves; ak, da den unge Pige døde, sagde vi netop: desto værre viste det sig, at hun ventede forgjæves. Hvorledes skulde og den Kjerlighed, som bliver, vorde affældig? Kan da Udødelighed blive affældig? Men hvad er det, der giver et Menneske Udødelighed, hvad Andet end den Kjerlighed, som bliver? Thi Elskov er Timelighedens, dens skjønneste, men dog Timelighedens skrøbelige Opfindelse. Der er derfor her en dybere Modsigelse. Hos Pigen var der ingen Feil, hun var og blev sin Elskov tro. Dog forandredes hendes Elskov Noget i Aarene. Dette ligger i Elskov selv. Modsigelsen er da den: at man, med sin redeligste Villie, villig til at offres, dog ikke kan, dybere forstaaet, være ubetinget trofast, eller blive i hvad der ikke selv evigt bliver — og det gjør Elskov

ikke. Det har Pigen maaskee ikke selv forstaaet, hvorledes det hang sammen; men dette Selvmodsigelsens Sammenhæng var det Veemodige ved hendes Død. At hun offres, har ikke det Eviges Høitidelighed og derfor det Begeistrende og Opløftende, men har Timelighedens Veemod og saaledes det Digteren Begeistrende.

Den unge Pige svandt hen. Selv om »Han« var kommen, altsaa kommen før Døden kom, det havde dog været for sildigt. Hun blev; men Tiden havde afkræftet hende det Ønske, ved hvilket hun levede, medens dog det samme Ønske fortærede hende. Den i dybeste Forstand Kjerlige derimod, som bliver, han bliver ikke affældig; hans Kjerlighed tærer ikke. Dersom Den, der misforstod ham, dersom Den, der blev kold mod ham, dersom Den, der hadede ham, vender tilbage, han finder ham uforandret, uforandret med den samme Længsel efter det Evige, og med den samme stille Beroligelse i det Timelige. Hans Kjerlighed er evig, forholder sig til Evigheden, hviler i det Evige; derfor venter han hvert Øieblik det Samme som han evigt venter, og derfor uden Uro, thi i Evigheden er der Tid nok.

Naar en Kjerlighedens Forventning skal kunne gjøre et Menneske, væsentligen forstaaet, affældig, maa det være fordi hans Forventning staaer i et Afhængigheds-Forhold til Tiden, saa Tiden har det i sin Magt at afgjøre, om Forventningen bliver opfyldt eller ikke. Dette vil sige, saa er Forventningen hovedsagligen en timelig Forventning; men en saadan Forventning har den Kjerlighed, der bliver, ikke. At en Forventning væsentligen blot er timelig, giver Uroen i Forventningen. Uden Uro er Tiden egentligen ikke til; den er ikke til for Dyret, som er aldeles uden Uro; og Uhret, der angiver Tiden, kan det ikke, naar Uroen standser. Men naar Uroen, som Tilfældet er i den blot timelige Forventning, svinger mellem Opfyldelse og Ikke-Opfyldelse saaledes, at Bevægelsen bliver hurtigere i Tiden, fordi Tidens Forsvinden, det at Tiden gaaer hen, fremskynder Uroen, da jo Opfyldelsen, hvis den ikke kommer i Tiden, slet ikke kan komme — naar dette er Tilfældet, tærer Forventningen. Tilsidst gaaer saa Uroen tilsyneladende over, ak, det er just naar Sygdommen har antaget Skikkelse af Tæring. Men den Kjerlige, som bliver, han har en evig Forventning; og dette Evige giver Ligeligheden i Uroen, der vel i Tiden svinger mellem Opfyldelse og Ikke-Opfyldelse, men uafhængigt af Tiden, thi Opfyldelsen er ingenlunde gjort umulig, fordi Tiden er forbi: denne Kjerlige hentæres ikke.

Hvilken Troskab i den Kjerlighed, som bliver! Det er langt fra vor Mening at ville nedsætte den elskende Pige, som var det

dog en Art Utroskab af hende (ak, en Utroskab — mod en Troløs!), at hun afkræftedes i Aarene, og svandt hen, at hendes Elskov forandredes i den Forandring, der er selve Elskovens Forandring med Aarene. Og dog, dog — ja, det er en besynderlig Krydsen af Tankens Selvmodsigelse, men det kan nu ikke være anderledes med selv den høieste Troskab i Elskov, end at den næsten synes Utroskab, fordi Elskov selv ikke er det Evige. Modsigelsen ligger ikke i Pigen, hun blev sig tro: Modsigelsen, som Pigen selv leed, ligger i, at Elskov ikke er det E[illegible] og altsaa i at det er umuligt med evig Troskab at forholde s[illegible] il hvad der ikke i sig selv er det Evige. Hvilken Kjer[illegible]s Troskab derimod, at blive aldeles uforandret, uden mind[illegible]ldighed, den Samme i ethvert Øieblik — naar saa end, ved h[illegible]n Tid og Time end den Misforstaaende, Uvennen, den H[illegible] vil vende tilbage til denne Kjerlige! At han, der bliv[illegible] aldrig bliver affældig, er vel ham selv evig Vinding; men [illegible]tillige, og saaledes betragte vi det her og saaledes betragter nan det selv, en Kjerlighedens Gjerning i Troskab mod dem, han elsker.

Hvad var og saa trøstesløst, ja saaledes næsten til at fortvivle over, som hvis, naar Øieblikket kom, da den Misforstaaende søgte tilbage og søgte Forstaaelsen, da Uvennen søgte tilbage og søgte Venskabet, da Den, der havde hadet, søgte tilbage og søgte Udsoningen — hvad var saa trøstesløst, som hvis den Kjerlige da var bleven affældig, saa hverken Forstaaelsen, eller Venskabets Gjenoprettelse, eller Udsoningens Fornyelse i Kjerlighed, ret kunde komme istand med Evighedens salige Glæde! Og paa den anden Side, hvad kan gjøre Tilgivelsens Øieblik, Forligelsens Overgang saa naturlig, saa let, som det, at den Kjerlige (hvilket i det Foregaaende er udviklet), ved at blive, bestandigt har skaffet Forbigangenheden bort; thi saa er jo Forligelsen fra hans Side istand, som havde der slet ingen Adskillelse været. Naar Tvende begge have en Forestilling om Forbigangenheden, eller om at Skilsmissen har varet længe, er Tilgivelsen ofte et vanskeligt Sammenstød, og Forholdet bliver dog maaskee aldrig ganske gjenoprettet; men den Kjerlige veed Intet om det Forbigangne, derfor gjør han endnu dette Sidste i Kjerlighed, han tager Stødet saaledes af, at der intet Sammenstød kan blive: lettere kan Tilgivelsens Overgang ikke gjøres. Hvor ofte har ikke Forligelsen været nærved at komme istand mellem Tvende, men den Ene blev stødt, som det hedder. Naar det er Tilfældet, saa maa der ukjerligt være Noget af det Forbigangne igjen kommet frem; thi det er jo dog umuligt at støde sig paa hvad der er Blødere end det Blødeste, paa Kjerlig-

hed. Sandeligen, ingen Baad, der ved smult Vand over den blødeste Sandbund glider sagte ind, til hvor Sivene standse den og slutte sig om den, kan være saa sikker paa ikke at stødes, som En, der vender tilbage og søger Forligelsen med den Kjerlighed, som bliver!

Saaledes den Kjerlige. At det skjønneste af Alt, at Forligelsens Øieblik skulde vorde et frugtesløst Forsøg, en forgjeves Gang, fordi han til den Tid var bleven forandret: det forhindrer han; thi han bliver og bliver aldrig affældig. Og at Tilgivelsens Overgang maa være saa let som Mødet med Den, man saae for en Time siden; at Kjerlighedens Samtale maatte vorde saa naturligt i Gang som den er med Den, med hvem man er i Samtale; at Samvandringens Fodskifte maatte være saa hurtigt i Takt, som det er mellem Tvende, der første Gang begynde et nyt Liv — kort, at der ingen, slet ingen Standsning maatte være, som kunde støde, ikke et Secunds og ikke en Splints: det bevirker den Kjerlige, thi han bliver og bliver aldrig affældig.

Barmhjertighed, e dens Gjerning, selv om den Intet kan give og Intet formaaer at gjøre.

»Glemmer ikke at gjøre vel og at meddele«; — men glemmer heller ikke, at det næsten er Ubarmhjertigt denne idelige Verdslighedens Tale om Godgjørenhed og Velgjørenhed og Gavmildhed og milde Gaver og Skjenken og Skjenken. Aa, lad Avisskrivere og Rodemestere og Stodderkonger tale om Gavmildhed og tælle og tælle; men lad os aldrig overhøre, at Christendommen væsentligen taler om Barmhjertighed, at Christendommen sidst af Alt vilde forskylde den Ubarmhjertighed, som var Armod og Elendighed ikke blot trængende til Penge o. s. v., men tillige udelukket fra det Høieste, fra at kunne øve Barmhjertighed, fordi den er udelukket fra at kunne være gavmild, godgjørende, velgjørende. Men man præker og præker geistligt-verdsligt og verdsligt-geistligt om Gavmildhed, Godgjørenhed — man glemmer, selv i Prædikeforedraget, Barmhjertighed. Dette er, christeligt forstaaet, en Uanstændighed. Den Fattige, som sidder i Kirken, maa sukke; og hvorfor maa han sukke? Mon for at hans Suk kunde med Præstens Prædiken hjælpe til at faae den Riges Pung lukket op? O, nei, han maa sukke, han maa i bibelsk Forstand »sukke mod« Præsten, at der, just naar man er saa ivrig for at hjælpe ham.

»Glemmer ikke at gjøre vel osv.] Hebr. 13, 16. »sukke mod« smlgn. Jac. 5, 9.

gjøres meest Uret mod ham. Vee Den, som opæder Enkers og Faderløses Arv, men vee ogsaa den Prædiker, som fortier Barmhjertighed for at tale om Gavmildhed! Prædikes skulde der vel ene og alene om Barmhjertighed. Veed Du at tale tilgavns derom, saa skal det følge af sig selv og komme af sig selv med Gavmildheden, i Forhold til som den Enkelte formaaer det. Men betænk dette, at, hvis et Menneske ved at tale om Gavmildhed skaffede Penge, Penge, Penge tilveie, betænk dette, at han ved at fortie Barmhjertighed handlede ubarmhjertigt mod den Fattige og Elendige, hvem han dog skaffede Lindring ved Hjælp af den rige Gavmildheds Penge. Betænk dette, at hvis Armod og Elendighed forstyrre os med deres Bønner, saa kunne vi jo see at faae det afhjulpet ved Gavmildhed, men betænk, at det var langt forfærdeligere om vi nødsagede Armod og Elendighed til, ved at sukke mod os til Gud, som Skriften siger, at »forhindre vore Bønner« (1 Pet. 3, 7), fordi vi himmelraabende forfordeelte Armoden og Elendigheden ved ikke at tale om, at den kan øve Barmhjertighed.

Dette ville vi nu fastholde i denne Tale om Barmhjertighed, og vel vogte os for at forvexle Barmhjertighed med hvad der er knyttet til udvortes Betingelser, hvad altsaa Kjerligheden som saadan ikke har i sin Magt, medens den sandeligen har Barmhjertighed i sin Magt, lige saa vist, som Kjerlighed netop har et Hjerte i sin Barm. Fordi man har et Hjerte i Barmen, deraf følger ikke, at man har Penge i Lommen, men det Første er dog nok det Vigtigste, og dog vel det Afgjørende i Henseende til Barmhjertigheden. Og sandeligen, hvis En ikke havde Penge, men han forstod ved at tale om Barmhjertighed ret at opmuntre og begeistre den Fattige, den Elendige: mon han da ikke havde gjort lige saa meget som Den, der tilkaster Armoden nogle Penge, eller præker milde Gaver af den Riges Lomme!

Saa ville vi da betragte:

Barmhjertighed, en Kjerlighedens Gjerning, selv om den Intet har at give og Intet formaaer at gjøre.

Vi ville efter den os forundte Evne søge at gjøre det saa indtrængende som muligt, saa tillokkende som muligt, lægge det den Fattige saa nær som muligt, hvilken Trøst han har i, at kunne

---

Vee Den, som opæder osv.] smlgn. Matth. 23, 14.

være barmhjertig. Dette ville vi tale om ved at skaffe en Deel verdslige Sandsebedrag bort. Men ved hvad vi tale ville vi tillige, det er vort Ønske, bidrage Noget, forsaavidt det er fornødent, til om muligt at gjøre Den, der kan være gavmild og godgjørende, saaledes beskæmmet, som det er Gud velbehageligt, saaledes helligt rødmende i Undseelse, som det sømmer sig en Christen, saaledes villig til at give og dog sa[illegible]ig til at gjøre den Tilstaaelse, at det er Almisse, som De[illegible] der vender sit Aasyn bort, for ikke at have den Skam[illegible]e skulle see, at han har Ære deraf, eller som Den er de[illegible]tre virkeligen ikke veed hvad den Høire gjør.

Barmhjertighed har [illegible]at give. Det følger af sig selv, at har den Barmhjer[illegible] at give, saa giver han det heller end gjerne. Men de[illegible]lette vi ville samle Opmærksomheden paa, men paa[illegible]an være barmhjertig uden at have det Mindste at give[illegible] er af stor Vigtighed, da jo dog vel det at kunne være barmhjertig er en langt større Fuldkommenhed end det at have Penge og altsaa at kunne give.

Dersom hiin gjennem atten Aarhundreder bekjendte Mand, den barmhjertige Samaritan, dersom han ikke var kommen ridende, men gaaende paa Veien fra Jericho til Jerusalem, hvor han saae den Ulykkelige ligge, dersom han Intet havde ført med sig, hvormed han kunde forbinde hans Saar; dersom han da havde løftet den Ulykkelige op, lagt ham paa sine Skuldre, baaret ham til nærmeste Herberge, hvor Verten imidlertid hverken vilde modtage ham eller den Ulykkelige, fordi Samaritanen ikke eiede en Hviid, kun kunde bede og besværge denne Haardhjertede, dog at være barmhjertig, siden det var om et Menneskes Liv at gjøre: havde han derfor ikke . . . . dog nei, Fortællingen er end ikke ude — altsaa, dersom nu Samaritanen, langt fra at tabe Taalmodigheden herover atter havde forføiet sig bort bærende den Ulykkelige, havde søgt et blødere Leie for den Saarede, sat sig ved hans Side, gjort Alt hvad han formaaede for at standse Blodtabet — men den Ulykkelige døde mellem hans Hænder: havde han derfor ikke været lige saa barmhjertig, nok saa barmhjertig som hiin barmhjertige Samaritan, eller er der Noget at indvende mod at kalde dette Fortællingen om den barmhjertige Samaritan? — Tag Fortællingen om hiin Qvinde, der lagde de to Penninge i Tempel-

---

den barmhjertige Samaritan] Luc. 10, 30 ff. Fortællingen om hiin Qvinde] Luc. 21, 1 ff.

kisten, men lad os digte en lille Forandring. De to Penninge, det var for hende en stor Sum, som hun ikke saadan havde faaet paa een Gang. Hun havde længe sparet for at faae dem sparet sammen; og derpaa havde hun gjemt dem indsvøbt i en lille Klud, for at bringe dem, naar hun selv gik op til Templet. Dog en Bedrager havde mærket, hun eiede disse Penge, havde fralistet hende dem og lagt en ganske lignende Klud isteden, hvori der Intet var — hvad Enken ikke vidste. Hun gik da altsaa op til Templet, lagde, som hun meente, de to Penninge, det vil sige Intet i Tempelkisten: mon ikke Christus alligevel vilde have sagt hvad han sagde om hende, »at hun gav mere end alle de Rige«?

Dog en Barmhjertighed uden Penge, hvad har den at betyde? Ja, tilsidst kommer vel Gavmildhedens og Godgjørenhedens verdslige Frækhed saavidt, at den endog udleer en Barmhjertighed, der Intet eier! Thi allerede dette er da uretfærdigt og oprørende nok, en denne jordiske Tilværelses Ubarmhjertighed, at naar den Fattige giver sin sidste Skilling, og derpaa den Rige kommer og giver de hundrede Rigsbankdaler, at saa Alle see paa de hundrede Rigsbankdaler, det er, at saa den Rige med sin Gave ganske fordunkler den Fattiges — Barmhjertighed. Men hvilken Afsindighed, dersom det dog er sandt, hvad Christus siger, at den Fattige gav **meest**, hvilken Afsindighed: at Den, der giver mindre (den Rige — og den store Sum) fordunkler Den, der giver mere (den Fattige — og den lille Skjerv), ja endog fordunkler Den, som giver meest! Dog det forstaaer sig, det siger Verden ikke; den siger, at den Rige gav meest, og hvorfor siger Verden det? Fordi Verden kun forstaaer sig paa Penge — og Christus kun paa Barmhjertighed. Og just fordi Christus ene forstod sig paa Barmhjertighed, derfor er han saa nøieregnende med, at det kun var to Penninge, Enken gav; og just derfor vilde han sige, at der end ikke behøvedes saa meget, eller, at En kunde give endnu mindre og dog ved at give det endnu Mindre give end mere. Forunderlige Regnestykke, eller rettere forunderlige Art af Regning, den findes ikke anført i nogen Regnebog! Der bruges et mærkeligt Udtryk om denne Enke, at »hun gav af sin Armod«. Men voxer Gavens Størrelse i Forhold til Armodens Størrelse, altsaa omvendt af hvad Verden mener (at Gavens Størrelse staaer i Forhold til Rigdommen), saa giver jo Den, der er endnu fattigere end hiin Enke, ved at give een Penning af sin Armod endnu mere end hiin Enke, som dog i Sammenligning med alle de Rige gav meest. Ja, Verden maa dette rigtignok synes den kjedsommeligste Art af Regning, hvor een Penning kan blive saa betydelig, blive den betydeligste Gave.

Verden og Verdens Gavmildhed vil saa gjerne have med store Summer at gjøre, der forbause; og een Penning forbauser rigtignok ikke — saa lidet som Barmhjertighed er af de glimrende Dyder. Evigt forstaaet derimod er denne Art af Regning den eneste sande, som kun læres af Evigheden, og ved at forsage Verdslighedens og Timelighedens Sandsebedrag. Thi Evigheden har det skarpeste Øie for og den meest udviklede Forstand paa Barmhjertighed, men slet ingen Forstand paa Penge, saa lidet som Evigheden er i Pengeforlegenhed, har, efter Ordet, det Mindste at bruge Penge til. Ja, [illegible] til at lee og til at græde over! Det vilde unegtelig [illegible] fortræffelig Latterens Opfindelse at tænke sig Evigheden i Pengeforlegenhed: o, men lad os saa græde lidt over, at [illegible]en saa aldeles har forglemt Evigheden, og forglemt, at [illegible]Penge mindre end Intet! Ak, Mangen mener, at det [illegible]ndbildning, Penge det Virkelige: og just Penge er i [illegible]og i Sandhedens Forstand en Indbildning! Tænk Dig Evigheden, hvorledes Du vil; tilstaa kun, at der dog er meget Timeligt af hvad Du har seet i Timeligheden, Du ønskede at gjenfinde i Evigheden, at Du ønskede, atter at see Træerne og Blomsterne og Stjernerne, atter at høre Fuglesangen og Bækkens Rislen: men kunde det falde Dig ind, at der skulde være Penge i Evigheden? Nei, saa var jo Himmerige selv igjen blevet et Elendighedens Land; og derfor kan dette umuligt falde Dig ind, lige saa umuligt, som det kan falde Den, der mener, at Penge er det Virkelige, ind, at der er en Evighed. Der er af Alt, hvad Du har seet, Intet, Du kan være saa vis paa, aldrig skal komme ind i Himmelen som: Penge. Og derimod er der Intet, der er Himmelen saa vis som Barmhjertighed. Saa Du seer, at Barmhjertighed uendeligt staaer i intet Forhold til Penge.

Dog Penge, Penge, Penge! Hiin fremmede Fyrste skal, da han vendte det mægtige Rom Ryggen, have sagt »her ligger en By, som er tilfals, og blot venter paa en Kjøber«: o, hvor ofte har man ikke kunnet være fristet til mismodigt at vende hele Tilværelsen Ryggen med disse Ord »her ligger en Verden, som er tilfals og blot venter paa en Kjøber« — forsaavidt man da ikke vil sige, at Djævelen allerede har kjøbt den! — Hvad er Livets Alvor? Har Du i Sandhed forelagt Dig dette alvorlige Spørgsmaal, saa erindre, hvorledes Du har besvaret Dig det; eller lad mig erindre Dig om, hvorledes Du besvarede Dig det. Alvor er et Menneskes

---

Hiin fremmede Fyrste] Jugurtha, smlgn. Sallust, Jugurtha 35.

iuds-Forhold; overalt hvor Tanken om Gud er med i hvad et lenneske gjør, tænker, siger, der er Alvor, i Det er der Alvor. len Penge er Verdens Gud, derfor mener den, at Alt, hvad der iar med Penge at gjøre eller har Forhold til Penge, er Alvor. ee, hiin ædle eenfoldige Vise i Oldtiden, han vilde ikke tage 'enge for sin Underviisning, og Apostelen Paulus arbeidede hellere ied egne Hænder end at besmitte Evangeliet og nedværdige sin postoliske Tjeneste og forfalske Ordets Forkyndelse ved at tage enge derfor. Hvad dømmer Verden om Sligt? Ja, lad os ikke iabeligt spørge, hvad Verden dømmer om hiin ædle Eenfoldige g om den hellige Apostel, thi det har Verden nu lært udenad at olde en Slags Lovtale over dem. Men hvis En samtidigt, i dette ieblik vilde gjøre som hine Tvende, hvad dømmer saa Samtiden? en dømmer, at det er Særhed, at det er Overspændthed, den ømmer, at et saadant Menneske »mangler Alvor«. Thi at tjene enge det er Alvor; at tjene mange Penge, om det saa var ved sælge Mennesker, det er Alvor; at tjene mange Penge ved forgtelig Bagvaskelse, det er Alvor. At forkynde noget Sandt — naar ian da tillige tjener mange Penge (thi at det er det Sande, kommer det ikke an paa, men paa, at man tjener Penge), det er Alvor. enge, Penge, det er Alvor. Saaledes opdrages vi, fra den tidligste arndom, tugtede til den ugudelige Penge-Dyrkelse. Lad mig anøre et Exempel, det første det bedste blandt de tusinde og isinde — thi ikke er der foran den Baad, som arbeider sig gjenem en Sildestime, flere Sild, end der i Virkeligheden er Exempler aa Opdragelse i Penge-Dyrkelsen. Tænk Dig et Huus, hvor der a Familiens Hoved er udgaaet den Befaling, at Alle den næste lag (det er altsaa en Søndag) forenede skulle gaae i Kirke. Men vad skeer? Søndag-Morgen, da det er ved Tiden, findes Pigeørnene ikke at være færdige med deres Paaklædning. Hvad siger aa Faderen, den — alvorlige Fader, der alvorligt opdrager sine lørn til at dyrke Penge? Ja, han siger naturligviis Intet, eller aa godt som Intet, thi her er der ingen Anledning til en Formaiing eller en Irettesættelse; han siger vel, »naar Pigebørnene ikke re færdige, saa maae de blive hjemme, der er ikke videre i det«. len tænk Dig, tænk Dig det Forfærdelige, at det var i Theatret igebørnene skulde have været, og de vare ikke blevne færdige til

---

vilde ikke tage Penge for sin Underviisning] dette berettes om Sokes i Platons Apologi 19, E og 33 B. Apostelen Paulus arbeidede osv.] Thes. 2. 6.

Tid, tænk Dig hvorledes saa denne — alvorlige Fader
og hvorfor? Fordi man der har spildt de mange
uvorimod man jo ved at blive hjemme i Søndags endog
avlepenge. Nu vil Pigebørnene faae en streng — alvorlig,
rettesættelse; nu er det en Brøde, en stor Synd ikke at
en færdig — og derfor maa denne alvorlige Fader, som
opdrager sine Børn, han maa for en anden Gangs Skyld
dette gaae ustraffet hen. Thi at det er en Uorden fra
nes Side, det er det ste af det — saa var jo ogsaa
e saa stor i Sønc i, det Alvorlige er, at de Penge
See, det kalder man være Fader, det kalder man at
Værdighed og at re forsvarlig Brug af sin fader-
d, det kalder man at opdrage! Nu, det er jo ogsaa
kun opdrager man ikke Mennesker paa den Maade,
Daarer og Umennesker!

Men naar man har denne Forestilling om Penge, hvad Forestilling kan man saa have om den Barmhjertighed, som er uden Penge? En saadan Barmhjertighed maa ansees for en Art Galskab, en Indbildning. Dog saa maa jo ogsaa Evigheden og Christendommen ansees for en Art Galskab, en Indbildning! En hedensk Keiser skal have sagt, at man ikke skulde lugte til Penge. Christendommen lærer derimod ret at lugte til Pengene. Den lærer, at Penge i sig selv lugter ilde. Derfor maa der, som altid for at fordrive Stank, noget stærkt Vellugtende til. Hav Barmhjertighed: saa lader det sig gjøre med at give Penge; uden den lugter Penge ilde. See, dette kan en Stodder ogsaa sige, og han burde blive ligesaa udødelig ved sit Udsagn som hiin Keiser — og Pengemand. Barmhjertigheden er det stærkt Vellugtende. Er Bønnen Læbernes Offer og Gud velbehageligt, saa er Barmhjertighed ret egentligen Hjertets Offer, og er, som Skriften siger, en sød Lugt i Guds Næse. O, glem det dog aldrig, naar Du tænker Gud, at han ikke har den ringeste Forstand paa Penge!

M. T., dersom Du var en Taler, hvilken Opgave vilde Du vælge: enten den, at tale til de Rige om at øve Gavmildhed, eller den, at tale til de Fattige om at øve Barmhjertighed; jeg veed nok hvad jeg vælger, eller rettere jeg har jo valgt — dersom jeg blo er Taler. O, der er noget saa ubeskriveligt Forsonende i at tal

---

en hedensk Keiser skal have sagt] der sigtes til Vespasian, der sl have sagt til sin Søn Titus, der bebrejdede ham, at der var lagt en Skat p Nødtørftsanstalter: *non olet* »de lugte ikke«. (Suetonius, Vesp. 23). S. K.'s Re rat er altsaa ikke helt nøjagtigt.

til den Fattige om at øve Barmhjertighed! Og hvor fornødent det er, om ikke for den Fattiges Skyld, saa for Din egen Skyld, det kan Du let forvisse Dig om. Thi forsøg det kun, Du skal see Forestillingen vil i eet væk vende sig om for Dig, som kunde det ikke hjælpe, at tale til de Fattige om Barmhjertighed, da de jo dog Intet have at give, og man derfor maa tale til de Rige om Barmhjertighed mod de Fattige. Saaledes er den Fattige trængende i sin Armod, og da igjen forladt af Verdens Forestilling om, at han kunde øve Barmhjertighed, altsaa udpegen, priisgiven som Barmhjertighedens ynkelige Gjenstand, der i det Høieste kan bukke og takke — naar den Rige er saa god at øve Barmhjertighed. Barmhjertige Gud, hvilken Ubarmhjertighed!

Saa henvender Talen sig da til Dig, Du Fattige og Elendige! O, vær barmhjertig! Bevar dette Hjerte i Din Barm, som, trods Armod og Elendighed, dog har Deeltagelse med Andres Elendighed, dette Hjerte, der for Gud har Frimodighed til at vide, at man kan være barmhjertig, ja, at man da netop kan være i høieste Grad, i udmærket og fortrinlig Forstand barmhjertig, naar man Intet har at give. »O, vær barmhjertig!« See her er det igjen, hvo tænker ikke strax her uvilkaarligt paa den Fattiges, paa Tiggerens Tilraab til den Rige »vær barmhjertig« — hvor forkeert end denne Sprogbrug er, da det er Gavmildheden, der anraabes. Og derfor tale vi Sproget rigtigere, vi, som sige til den Fattige, til den Fattigste af Alle: o, vær barmhjertig! Lad endeligen denne jordiske Tilværelses misundelige Smaalighed ikke fordærve Dig saaledes, at Du kunde glemme, at Du kan være barmhjertig, fordærve Dig saaledes, at en falsk Undseelse qvalte det Bedste i Dig! En falsk Undseelse — ja, thi den sande den kommer først, o, at den altid kom, men i ethvert Tilfælde den burde komme med Pengene; faaer Du Penge, og Du altsaa kan give, da, først da, har Du Noget at være undseelig ved. Vær barmhjertig, vær barmhjertig mod den Rige! Husk paa, det har Du i Din Magt, medens han har Pengene! Misbrug da ikke denne Magt; vær ikke ubarmhjertig nok til at anraabe Himlens Straf over hans Ubarmhjertighed! Ja, vi vide det vel, en Fattigs Suk til Gud, naar det anklager den Rige, hvad bryder Verden sig derom, dette henveirede Suk, dette overhørte Ord er jo det Ligegyldigste af Alt: men dog, dog, skjøndt ikke ubekjendt, som jeg er, med Høirøstethedens Skrigen — jeg blæser Sligt bort, dersom blot ingen Fattig med Føie skulde kunne i Løndom anklage mig for Gud. O, vær barmhjertig! Hvis den Rige er knap og kneben, eller selv om han ikke just er kneben paa Pengene, dog saa ordknap og frastødende: da være Du riig paa Barmhjer-

tighed! Thi Barmhjertighed gjør Under, gjør de to Penninge til en stor Sum, naar den fattige Enke giver dem, gjør den knappe Gave til en større Sum, naar den Fattige barmhjertigt ikke gaaer i Rette med den Rige, gjør den vrantne Giver mindre skyldig, naar den Fattige barmhjertigt skjuler derover. O, hvor Mangen har ikke Penge gjort ubarmhjertig — skal Penge ogsaa have den Magt at gjøre dem ubarmhjertige, som ingen Penge have: saa har Pengenes Magt jo ganske seiret! Men har Pengenes Magt ganske seiret, saa er ogsaa Ba[illegible] ganske afskaffet.

Barmhjertighed [illegible] Intet at gjøre.

De hellige Fort[illegible] ndt Andet ogsaa dette Mærkelige, at de i al dere[illegible] bestandigt faae sagt Alt hvad der skal siges. Saa[illegible]gsaa Tilfældet med Evangeliet om den rige og den [illegible]Hverken Lazarus's Elendighed eller den Riges Over[illegible]re udpenslet og skildret; dog er der eet Træk føie[illegible]el værd at paaagte. Der fortælles, at Lazarus var lagt ved den Riges Dør fuld af Saar, men Hundene kom og slikkede hans Saar. Hvad er det, der skal fremstilles i den rige Mand? Ubarmhjertighed, eller, nøiagtigere, umenneskelig Ubarmhjertighed. For at belyse Ubarmhjertighed kan man dertil bruge et barmhjertigt Menneske, som stilles ved Siden. Saaledes er det gjort i Fortællingen om den barmhjertige Samaritan, der ved Modsætningen belyser Leviten og Præsten. Men den rige Mand var umenneskelig, derfor tager Evangeliet Hundene til Hjælp. Hvilken Modsætning! Vi ville nu ikke overdrive og sige, at en Hund kan være barmhjertig; men i Modsætning til den rige Mand er det dog, som var Hundene barmhjertige. Og dette er det Rystende, at da Mennesket havde opgivet Barmhjertighed, saa maatte Hundene til at være barmhjertige. — Men der ligger tillige noget Andet i denne Sammenstilling mellem den rige Mand og Hundene. Den rige Mand havde det rigeligt nok i sin Magt at kunne gjøre Noget for Lazarus, Hundene formaaede Intet at gjøre: og dog er det som vare Hundene barmhjertige.

See, dette er just hvad vi tale om i denne Overveielse. Det følger naturligviis af sig selv, at kan den Barmhjertige gjøre Noget, saa gjør han det heller end gjerne. Men det er ikke dette, vi ville samle Opmærksomheden paa, derimod paa, at man kan være barmhjertig, uden at kunne gjøre det Mindste. Og dette er af stor Vigtighed, da dog vel det at kunne være barmhjertig er en langt større Fuldkommenhed, end det at kunne gjøre Noget.

Sæt, det var ikke eet Menneske, der reiste fra Jericho til Jerusalem, men der var to, og de bleve begge overfaldne af Røvere.

lemlæstede, og der kom ingen Reisende forbi — sæt da, at den Ene af dem intet Andet vidste end at vaande sig, medens den Anden glemte og overvandt sin egen Lidelse for at tale milde og venlige Ord, eller, hvad der var forbundet med stor Smerte, slæbte sig hen til et lille Vand for at skaffe den Anden en Lædskedrik; eller sæt, at de begge vare Mælet berøvede, men den Ene af dem i sin tause Bøn sukkede til Gud ogsaa for den Anden: var han saa ikke barmhjertig? — Naar man har hugget mine Hænder af, saa kan jeg ikke spille paa Cither, og naar man har hugget mine Been af, saa kan jeg ikke dandse; og naar jeg ligger lemlæstet ved Bredden, saa kan jeg ikke kaste mig i Havet for at redde et andet Menneskes Liv; og naar jeg selv ligger med knækket Arm eller Been, saa kan jeg ikke styrte mig ind i Luerne for at frelse Andres Liv: men barmhjertig kan jeg alligevel være.

Ofte har jeg tænkt over, hvorledes en Kunstner maatte fremstille Barmhjertighed; men jeg har forvisset mig om, at det ikke lader sig gjøre. Saasnart en Kunstner skal gjøre det, bliver det tvivlsomt, om det er Barmhjertighed eller det er noget Andet. Barmhjertigheden viser sig bestemtest, naar den Fattige giver den halve Skilling og dog al sin Eiendom, naar den Hjælpeløse Intet formaaer at gjøre og dog er barmhjertig. Men Kunsten vil helst fremstille Gaven, altsaa Gavmildhed, og vil helst fremstille, hvad der tager sig malerisk bedst ud, den store Bedrift. Forsøg at male dette: en fattig Kone, som giver den anden det eneste Brød hun eier -- og Du seer vel let, at det Vigtigste kan Du ikke udtrykke; Du kan udtrykke, at det er eet Brød, men ikke, at det er det eneste, hun eier. Det danske Folk er velbekjendt med Farerne paa Søen. Man har et Stykke, der forestiller en kjæk Sømand, hvem det skyldes, at nu Lodsens Baad saa ofte frelser Menneskeliv. Hans Billede er aftegnet, og underneden paa den ene Side et Vrag, paa den anden Side en Lodsbaad. See, dette lader sig male. Og det er jo herligt, som en frelsende Engel at styre gjennem Bølgerne og at gjøre det kjækt, modigt, om man saa vil, ogsaa barmhjertigt. O, men har Du aldrig seet, saa har Du dog tænkt Dig den Elendighed eller deres Elendighed, som maaskee fra Barn af eller senere i Livet ere saa ulykkeligt skjendede, saa ilde medtagne, at de Intet, Intet formaae at gjøre, maaskee neppe en-

---

Man har et Stykke, der forestiller en kjæk Sømand] Kommandør N. Sølling, der stiftede Bombebøssen; dette Lithografi var meget yndet og trykkes i mindst 3 Udgaver.

gang formaae med ret tydelige Ord at kunne yttre Deeltagelsen: skulde vi nu ubarmhjertigt føie denne nye Grusomhed til al deres Elendighed, at negte dem at kunne være barmhjertige — fordi det vistnok ikke lader sig fremstille, da en Saadan ikke godt kunde fremstilles uden som Gjenstand for Barmhjertighed! Og dog er det jo vist, at netop en Saadans Barmhjertighed er den skjønneste og den sandeste, og ha[illegible]ere, at han ikke er sløvet i sin egen Lidelse og saa [illegible] Deeltagelsen for Andres.

Tænk Dig en Enk[illegible]n har kun een eneste Datter, men denne Datter ha[illegible]noderligen negtet næsten enhver Gave til at kun[illegible]ens Kaar — tænk Dig denne ulykkelige Pige, der [illegible]n tunge Byrde, at hun dog i Forhold til hvad Sm[illegible]er forundt er uudtømmelig i Opfindsomhed for at [illegible], det intet hun formaaer til at lindre Moderens L[illegible] Barmhjertighed! Ingen Rigmand skal ødsle de t[illegible]daler for at lade en Kunstner male det; thi det kan ikke maies. Men hver Gang den fornemme Beskytter, som er Moderens Hjælper, kommer til dem, saa staaer den stakkels Pige beskæmmet; thi »han«, han kan gjøre saa meget, — hans Barmhjertighed fordunkler Pigens! Aa, ja, i Verdens Øine, maaskee endog i en Kunstners og en Kunstkjenders Øine.

Saa henvender Talen sig da til Dig, Du Elendige, som slet Intet kan gjøre: glem ikke at være barmhjertig! Vær barmhjertig; denne Trøst, at Du kan være det, end sige den Trøst, at Du er det, er langt større, end hvis jeg kunde indestaae Dig for, at den Mægtigste vil vise Dig Barmhjertighed. Vær barmhjertig mod os Lykkeligere! Dit kummerfulde Liv er som en farlig Indvending mod den kjerlige Styrelse, Du har det derfor i Din Magt at ængste os andre; saa vær barmhjertig! Sandeligen, hvor megen Barmhjertighed er der ikke mod de Mægtige og Lykkelige viist af en saadan Ulykkelig! Hvad er vel meest barmhjertigt, enten mægtigt at afhjælpe Andres Nød, eller ved at lide stille og taalmodigt barmhjertigt at vogte paa, at man ikke forstyrrer Andres Glæde og Lykke? Hvo af disse To elskede meest: den Lykkelige, der har Deeltagelse med Andres Lidelse, eller den Ulykkelige, der har sand Deeltagelse med Andres Glæde og Lykke?

»Men Hovedsagen er det dog, at Nøden paa enhver Maade bliver afhjulpen, og at der om muligt bliver gjort Alt for at afhjælpe al Nød.« Saaledes taler Timeligheden, velmenende, og kan nu engang ikke tale anderledes. Evigheden derimod siger: der er kun een Fare, den, at der ikke bliver

»vet Barmhjertighed; selv om al Nød blev afhjulpen, er det dog lerfor ikke afgiort, at det skete ved Barmhjertighed, og hvis dette kke var Tilfældet, var denne Elendighed, at der slet ikke blev »vet Barmhjertighed, større end al timelig Nød.

Tingen er, Verden forstaaer ikke Evigheden. Timeligheden ıar en timelig og forsaavidt en travl Forestilling om Nøden, og illige en sandselig Forestilling om Gavens Størrelse og om det at :unne gjøre Noget for at afhjælpe Nøden. »Den Fattige, den Elendige kunde jo døe — altsaa er det det Vigtigste, at der hjæl»es«. Nei, svarer Evigheden, det Vigtigste er, at der øves Barmıjertighed, eller at Hjælpen er Barmhjertighedens Hjælp. »Skaf »s Pengene, skaf os Hospitalerne, det er det Vigtigste!« Nei, siger Evigheden, det Vigtigste er Barmhjertigheden. At et Menneske løer, er da evigt forstaaet ingen Ulykke, men vel, at der ikke »lev øvet Barmhjertighed. Der staaer ogsaa, mærkeligt nok, under hiint Stykke, som paa den ene Side forestiller et Vrag og paa den anden en Lodsbaad, staaer der: Armod — og voldsom Død; Velstand — og naturlig Død: altsaa Død paa begge Sider. Og Evigheden holder det urokkeligt fast, at Barmhjertigheden er det Vigtigste. Ingen Tænker kan være saa haardnakket, som Evigheden er det i Forhold til sin Tanke; ingen Tænker er saa rolig, saa uforstyrret af Øieblikkets Skynden og Øieblikkets Fare, der synes at indskærpe, at det dog er det Vigtigste, at der paa enhver Maade bliver ydet Hjælp; ingen Tænker er saa rolig, saa uforstyrret, som Evigheden. Og ingen Tænker er saa sikker paa, at Menneskene dog tilsidst maae give Kjøb og tænke hans Tanke, som Evigheden er det, thi siger den: bliv kun, vi tales ved i Evigheden, og der tales vi ved ene og alene om Barmhjertigheden, og ene og alene om den Forskjel: barmhjertig — ikke-barmhjertig. O, at jeg kunde fremstille det Ansigt, Evigheden vil sætte op, naar den Rige paa Spørgsmaalet, om han har været barmhjertig, svarer: Jeg har givet hundrede Tusinde til de Fattige! Thi Evigheden vil see paa ham, forundret, som Den, der ikke kan faae det i sit Hoved, hvad det er han taler om; og da vil den atter forelægge ham Spørgsmaalet: har Du været barmhjertig? Tænk Dig, at en Mand gik ud til et Bjerg for at tale med det om sine Anliggender, eller at En indlod sig med Vinden om sine Bedrifter: mere vil Evigheden ikke forstaae af, hvad den Rige taler om de hundrede Tusinde, og af hvad den Mægtige taler om at have gjort Alt.

---

hiint Stykke] se ovenfor S. 309.

Er det Barmhjertighed at give hundrede Tusinde til de F
tige? Nei. Er det Barmhjertighed at give den halve Skilling
den Fattige? Nei. Barmhjertighed er: **hvorledes** det gi
Men saa er jo de hundrede Tusinde og den halve Skilling, de
det Ligegyldige, det er, jeg kan lige saa godt see Barmhjertighe
i det Ene som i det Andet, det er, Barmhjertigheden kan være
kan være fuldt saa vel aabenbar i den halve Skilling, som i
hundrede Tusinde, den gives. Men kan jeg lige saa godt
Barmhjertigheden i ing, som i de hundrede Tusi
saa kan jeg egentl en i den halve Skilling; thi
hundrede Tusin ig Betydelighed, der let dra
den sandselige a sig, og derved forstyrrer
i at see Barmhjer t Barmhjertighed, naar Den,
kan gjøre Alt, endige? Nei. Er det Barmh
tighed, naar D som Intet kan gjøre, gjør d
Intet for den Bet armhjertighed er: **hvorle**
dette Alt og dette Intet gjøres. Men saa kan jeg jo lige godt
Barmhjertigheden i dette Alt og i dette Intet; og naar saa er,
jeg egentligen bedst see den i dette Intet, thi det at kunne gj
Alt er en glimrende Udvorteshed, der har en tilfældig Art Bety
lighed, som dog virker stærkt paa det Sandselige i mig, let dra
Opmærksomheden paa sig og forstyrrer mig i at see Barmhjer
heden.

Lad mig atter og atter oplyse dette. Dersom Du ønskede
iagttage de Bevægelser, de Kredse, som en Steen frembringer
danner, naar den kastes i Vandet: vilde Du saa reise til h
fjerne Lande, hvor det mægtige Vandfald styrter sig brusende n
og der kaste Stenen ud, eller vilde Du kaste den ud i det opre
Hav? Nei, det vilde Du ikke. Thi uagtet Stenen vilde fr
bringe Bevægelser og danne Kredse her som overalt, saa var
forstyrret i ret at see dem. Du vilde vel derfor lige modsat s
et lille stille Vand, jo mindre næsten jo bedre, kaste Stenen
og nu uforstyrret af alt Uvedkommende ret samle Din Opmæ
somhed paa at iagttage Bevægelserne. — Hvad forstaaer Du
et betydeligt Menneske? Dog vel et Menneske, som har betyde
indre Værd? Dersom det nu er Din Alvor ret at ville fort
Dig i Betragtningen af en Saadan, kunde Du da ønske, at
ham omgiven af en uhyre Rigdom, eller udstyret med Stjerner
Baand; eller vilde Du ikke mene, at dette netop forstyrrede Di
ganske at samle Dit Sind paa at beskue hans betydelige Ind
Saaledes med Barmhjertigheden. Barmhjertigheden er det sa
Betydelige; de hundrede Tusinde eller det verdsligt at gj

Alt er den betydelige Gave, den betydelige Hjælp. Men det ene Betydelige er jo Det, som der skal sees paa, det andet Betydelige, Det, som der skal sees bortfra. Og af Mistillid til Dig selv ønsker Du derfor Det borte, som Du dog skal see bortfra — ak, medens Verden mener meget lettere at kunne blive opmærksom paa Barmhjertigheden, naar den giver de hundrede Tusinde, end naar den giver den halve Skilling, altsaa mener lettest at blive opmærksom paa Barmhjertigheden ved at see paa Det, som der skal sees bortfra, hvis man ret skal see Barmhjertigheden.

Dog lad os ikke glemme, at Barmhjertigheden kan sees i begge Tilfælde, i den halve Skilling og i de hundrede Tusinde, i det Alt, som den Mægtige gjør, og i det Intet, som den Elendige gjør. Men selv om det er givet, at Barmhjertigheden er tilstede, Du vil dog let forvisse Dig om, at jo større, jo mere forbausende Gaven er, jo vidunderligere Hjælpen er, desto mere er der Noget, som vil hindre Dig i ganske at dvæle ved Barmhjertigheden. Der fortælles om Apostelen Petrus, at han, da han en Dag gik op i Templet, traf en Halt, som bad ham om en Almisse. Men Petrus sagde til ham »Sølv og Guld haver jeg ikke, men det som jeg haver det giver jeg Dig: i Jesu Christi Nazaræi Navn staae op og gak. Og han greb ham ved den høire Haand og reiste ham op. Men strax blev hans Been og Ankler stærke, og han sprang op, stod, gik omkring.« Hvo turde betvivle, at dette er en Barmhjertighedens Gjerning; og dog, det er jo et Mirakel. Men et Mirakel drager strax Opmærksomheden paa sig og derved for en Deel bort fra Barmhjertigheden, der aldrig bliver tydeligere end naar den slet Intet kan gjøre; thi saa er der jo slet Intet til Hinder for ganske bestemt og nøiagtigt at see, hvad Barmhjertighed er.

Evigheden forstaaer sig ene paa Barmhjertigheden; vil Du derfor lære at forstaae Dig paa Barmhjertighed, maa Du lære det af Evigheden. Men skal Du forstaae Dig paa det Evige, da maa der være stille omkring Dig, medens Du ganske samler Din Opmærksomhed paa Inderligheden. Ak, de hundrede Tusinde, de gjør Støi, de kunne idetmindste saa let komme til at gjøre Støi; Du bliver som fortumlet i Hovedet ved Tanken om at kunne give hundrede Tusinde lige saa let som Du giver fire Skilling; Dit Sind adspredes, Du kommer til at tænke paa det herlige Vilkaar efter en saadan Maalestok at kunne gjøre Godt. Men saa er jo det Evige forstyrret: at det herlige, det salige, det saligste Vilkaar er at øve

---

Der fortælles om Apostelen Petrus] Ap. Gj. 3, 1 ff.

Barmhjertighed. Og nu Magt og Vælde! Dette forstyrrer atter saa let Sindet, Du kommer til at studse over det Udvortes. Men naar Du studser, saa kan Du være vis paa, at det ikke er Barmhjertighed Du seer, thi den vækker ikke Studsen. Hvad er der vel at studse over, naar selv den Elendigste, og han netop bedst, kan øve Barmhjertighed? O, Barmhjertigheden, dersom Du i Sandhed seer den, vækker ikke Studsen, den rører Dig, den gjør, just fordi den er Inderlighed, det inderligste Indtryk paa Dig. Men naar er Inderlighed naar der slet intet Udvortes er, eller naar det ngheden og Ubetydeligheden snarere er som en M dseligt forstaaet virkeligen er til Hinder for at see Og naar dette er Tilfældet i Forhold til Barmhjer e vi jo den Barmhjertighed, om hvilken her har n Barmhjertighed, der er en Kjerlighedens Gjernin Intet har at give og Intet formaaer at gjøre.

VIII.

Forsonlighedens Seier i Kjerlighed, som vinder den Overvundne.

»At bestaae efter at have overvundet Alt« (Eph. 6, 13.)! Men er dette da ikke let nok, følger det ikke af sig selv, at man bestaaer, eller bliver staaende, naar man har overvundet Alt? Naar man virkeligen har overvundet Alt, hvad skulde saa kunne rive En om; naar man virkeligen har overvundet Alt, saa er der jo Intet mere, mod hvilket man har at bestaae? O, den forsøgte Apostel veed nok, hvorom han taler! Det følger af sig selv, at Den, der feigt og frygtagtigt aldrig gaaer i Fare, han seirer heller aldrig, han overvinder aldrig Noget; at han er en Overvunden er tvertimod forud givet derved, at han opgav sig selv. Men paa den anden Side, netop naar et Menneske har overvundet Alt, er han maaskee nærmest ved at tabe Alt — taber han Noget i det Øieblik, taber han gjerne Alt, hvad da ogsaa kun er muligt for Den, som vandt Alt; netop Seirens Øieblik er maaskee det vanskeligste, vanskeligere end noget Stridens; netop Seiers-Raabet »Alt er afgjort« maaskee det tvetydigste Ord af alle, naar det i samme Secund, som det er udtalt, betyder »nu er det afgjort, at Alt er tabt«. Saa kan der altsaa dog være Tale om en Bestaaen efter at have overvundet Alt, ja egentligen er det vel først fra det Øieblik af, at der ret kan være Tale derom. Saaledes er det jo allerede for Forestillingen. Naar Du siger, at En overvinder Noget, da forestiller Du Dig ham bøiet forover at trænge frem mod det, som er Modstanden. Endnu kan der altsaa ikke i dybeste For-

stand være Tale om at bestaae; thi skjøndt Modstanden staaer imod, holder den dog i en anden Forstand ligesom paa ham, paa ham, der jo er bøiet forover. Men nu, nu er Alt overvundet. Nu gjælder det, at han standser, og bliver staaende, at han ikke med Seirens Fart taber Seiren. Er dette ikke saaledes? Den Svage, den Frygtagtige ligger under for Modstanden; men den Modige, som kjækt gaaer i Faren, naar han falder, falder han gjerne, som man siger, over sine e[illegible] n Modig overvinder han Modstanden, og dog fal[illegible] falder ikke i Faren, men i Farten, altsaa fordi han

Paulus siger et[illegible] i Troen mere end seire. Men kan man da mere[illegible] man kan, naar man bestaaer efter at have seiret,[illegible] bliver i Seiren. Hvor ofte er det ikke seet, at Den,[illegible]et, han havde tillige anstrenget sig saaledes, at han[illegible] hiin Hærfører behøvede een saadan Seier mere — [illegible] var nok til hans Undergang! Hvor ofte er det ikke seet, at Den, der havde løftet Vægten, ikke kunde bære Vægten af at have løftet den; eller at Den, der trængte seierrigt frem mod Stormen uden at mattes, udmattet ikke kunde udholde det Blikstille, som indtraadte med Seiren; eller at Den, der haardfør kunde fordrage alle Veirligets Forandringer, Hede og Kulde, at han ikke kunde taale den vanskelige Luftning i Seirens Øieblik! Og hvor ofte toges ikke en Seier forfængeligt, saa den Seirende blev stolt, indbildsk, overmodig, selvtilfreds og saaledes tabte just ved at have seiret!

Hvis vi da i en Tankebestemmelse skulde udtrykke hvad der ligger i hiint apostoliske Ord (at bestaae efter at have overvundet Alt), maatte vi sige: der er, aandeligt forstaaet, altid to Seire, en første Seier, og da den anden, i hvilken den første Seier bevares. Noiagtigere kan man vistnok ikke udtrykke Forskjellen mellem det Gudelige og det Verdslige end saaledes: det Verdslige taler bestandigt kun om een Seier, det Gudelige bestandigt om to. At intet Menneske skal prise sig lykkeligt førend han er død (og derved har overladt det til de Efterlevende), det kan ogsaa det verdslige Sind faae i sit Hoved; men derimod vil det verdslige Sind blive utaalmodigt, naar det skal høre Talen om den anden Seier. Skal der nemlig tilgavns være Tale om denne, eller om at bestaae efter at have seiret, kommer et Menneske til at gaae Glip af hvad naturligviis det verdslige Sind sætter meest Priis paa, Glip af Det.

Paulus siger et andetsteds] Rom. 8, 37. hiin Hærfører] Pyrrhus

for hvis Skyld man har udholdt alle Kampens Besværligheder; thi naar saa er, kommer et Menneske aldrig til at være stolt af sin Seier, der undes ham end ikke et Øiebliks Tid dertil. Tvertimod, i det Øieblik han har seiret, og nu vil gjøre Forberedelsen til Triumphen, netop i det samme Øieblik fører den gudelige Betragtning ham i en ny Strid, i den allervanskeligste, fordi den er den inderligste, fordi han i den strider med sig selv og med Gud. Falder han i denne Strid, saa falder han for sin egen Haand; thi legemligt og udvortes forstaaet kan jeg falde for en Andens Haand, men aandeligt er der kun Een, som kan dræbe mig, og det er mig selv; aandeligt er et Mord ikke tænkeligt — ingen Voldsmand kan dog vel myrde en udødelig Aand; aandeligt er kun Selvmord muligt. Og seirer Mennesket i denne anden Strid, betyder det netop, at han ikke faaer Æren af den første Seier; thi at seire betyder i denne Forbindelse at give Gud Æren. I den første Strid kæmpes der mod Verden for Seiren, som vindes; i den anden Strid kæmpes der med Gud om hiin Seier. Kun da bestaaer et Menneske efter at have overvundet Alt, naar han lige i Seirens Øieblik afstaaer Seiren til Gud. Saa længe han stred var i en vis Forstand Modstanden Det, der hjalp ham til at staae; men naar han har givet Gud Seirens Ære, er Gud den Bistand, ved Hjælp af hvilken han bestaaer. At det ogsaa var ved Guds Bistand han seirede (skjøndt der jo dog ogsaa kan i udvortes Forstand seires uden Guds Bistand) er vel muligt; men Guds Bistand bliver først da ret tydelig, naar Mennesket har seiret. O, i Verdens Øine hvilken Daarskab; meest at behøve Guds Bistand, naar man har seiret!

Det er en saadan dobbelt Strid eller dobbelt Seier vi nu nærmere ville gjøre til Gjenstand for Overveielse, idet vi tale om:

Forsonlighedens Seier i Kjerlighed, som vinder den Overvundne.

Der forudsættes altsaa, da der er Tale om en »Overvunden«, en første Seier, som er vunden. Hvilken er denne? Den er, at overvinde det Onde med det Gode. Striden kan have været langvarig og besværlig nok; thi skal den Kjerlige overvinde det Onde med det Gode, er dette jo ikke afgjort paa een Gang eller ved eet Slag, tvertimod bliver Kampen ofte mere og mere anstrengende og om man saa vil farefuldere — hvis man vil forstaae, hvad det Farefulde er. Jo mere Godt den Kjerlige har gjort mod den Ukjerlige, jo længere han har holdt ud at gjengjelde Ondt med Godt: desto nærmere kommer i en vis Forstand den Fare, at dog tilsidst det Onde overvandt den Kjerlige, om ikke paa anden

Maade saa ved at gjøre ham kold og ligegyldig mod en saadan Ukjerlig. O, der skal en stor Rigdoms Dyb af Godhed, som kun den Kjerlige har det, en uudslukkelig, luttret Ilds stadige Varme til for i Tidens Længde at kunne holde ud at gjengjelde Ondt med Godt! — Men denne Seier er vunden, den Ukjerlige en Overvunden.

Hvilket var nu Forholdet i hiin Strid? Paa den ene Side stod den Kjerlige (e[illegible]a kunde kalde ham: den Gode, den Ædle; thi i de[illegible]er det endnu ikke ret aabenbart, at han er den [illegible] havde paa sin Side det Gode. Paa den anden Side [illegible]ige, kæmpende ved Hjælp af det Onde. Saaledes [illegible] Kjerlige havde det som sin Opgave at bevare s[illegible], at det Onde ikke fik Magt over ham. Han h[illegible]saa meget med den Ukjerlige at gjøre, som med s[illegible] det var ikke for den Ukjerliges Skyld, men fo[illegible]l, at han, ogsaa i ædel Forstand for sin egen Skyld, stræbte at seire i denne Strid. De Tvende forholdt sig altsaa stridende til hinanden, men udenfor hinanden, i en vis Forstand uforsonligt stridende, som Striden er mellem Godt og Ondt; den Ene stred ved Hjælp af det Gode, den Anden i Pagt med det Onde; og den Sidste blev den Overvundne.

Nu forandres Forholdet; det bliver fra nu af ret aabenbart, at det er den Kjerlige, som er med i Striden; thi han kæmper ikke blot for, at det Gode maa blive i ham selv, men han kæmper forsonligt for, at det Gode maatte seire i den Ukjerlige, eller han kæmper for at vinde den Overvundne. Forholdet mellem de Tvende er altsaa ikke mere et ligefremt Strids-Forhold, thi den Kjerlige kæmper paa Fjendens Side for hans Fordeel, han vil udkæmpe den Ukjerliges Sag til Seier.

Dette er Forsonlighed i Kjerlighed. Thi naar Fjenden, eller Den, som gjorde Dig Skade, kommer til Dig, og søger Forligelsen — at Du da er villig til at tilgive: det er jo smukt og priseligt, og ogsaa kjerligt. O, men hvilken Langsomhed! Siig ikke, »at Du gjorde det strax, saasnart han bad Dig derom« — betænk hellere, hvilken Hurtighed til Forsoning den sande Kjerlighed har i Sammenligning hermed, eller i Sammenligning med en Hurtighed, der, ved at være afhængig af en Andens Hurtighed eller Langsomhed til at bede om Tilgivelse, netop derved væsentligen er Langsomhed, selv naar den tilfældigviis kommer meget hurtigt. Længe, længe førend Uvennen tænker paa at søge Forligelsen, er allerede den Kjerlige forligt med ham; og ikke blot dette, nei, han er gaaet over paa Fjendens Side, kæmper for hans

Sag, om han end ikke forstaaer eller vil forstaae det, arbeider her for at bringe det til Forligelse. See, det kan man kalde en Kjerlighedens Kamp eller en Kamp i Kjerlighed! At kæmpe ved Hjælp af det Gode mod Fjenden — det er priseligt, ædelt; men at kæmpe for Fjenden — og mod hvem? mod sig selv, om man saa vil: det er, ja det er kjerligt, eller det er Forsonlighed i Kjerlighed! Og saaledes er ogsaa Forsonlighed fremstillet i den hellige Skrift. Ordene lyde »naar Du offrer Din Gave paa Alteret og kommer der ihu« — ja, hvad skulde man nu vente der vilde og naatte følge, mon ikke, at Du haver Noget mod Nogen? Men saaledes følger det ikke. Der staaer » . . . og Du kommer der hu, at Din Broder haver Noget mod Dig, saa lad blive Din Gave ler for Alteret (thi med Gaven har det, naar saa er, ingen Hast), g gak hen, forliig Dig med Din Broder (thi med Forligelsen har let Hast, ogsaa for Gavens Skyld, som venter ved Alteret), og kom la og offre Din Gave.« Men er dette ikke for meget forlangt; hvo er det da, der trænger til Tilgivelse: Den, som gjorde Uret, eller Den, som leed Uret? Vistnok er det Den, der gjorde Uret, som trænger til Tilgivelsen, o, men den Kjerlige, som leed Uret, han trænger til at tilgive, eller til Forligelsen, Forsoningen, hvilket Ord ikke som det Ord Tilgivelse gjør Forskjel ved at minde om Retten og Uretten, men kjerligt har det bag Øret, at Begge ere trængende. Det er ikke i fuldkomneste Forstand Forsonlighed at tilgive, naar der bedes om Tilgivelse; men det er Forsonlighed at trænge til at tilgive allerede da, naar den Anden maaskee er mindst betænkt paa at søge Tilgivelsen. Derfor siger Skriften »vær snart velvillig mod Din Modstander«; men velvilligere kan man dog ikke være, end naar man selv er den Trængende; og »snarere« til at tilgive kan man ikke være, end naar man giver den, førend den forlanges, ja kæmper for at komme til at give den, medens der endnu gjøres Modstand — ikke mod at give, men mod at modtage Tilgivelse. O, pas vel paa, hvilket Forholdet er; thi det sande Christelige er altid lige det Omvendte af hvad det naturlige Menneske lettest og naturligst forstaaer. »At kæmpe for Tilgivelsen«, hvo forstaaer dette ikke strax om, at kæmpe for at faae Tilgivelse — ak, thi menneskeligt talt holder dette ofte haardt nok. Og dog er det slet ikke derom vi tale; vi tale om det, kjerligt at kæmpe for, at den Anden vil modtage Tilgivelsen, vil lade sig forsone. Er dette ikke det Christelige? Det er jo Gud i Himlene,

---

Ordene lyde] Matth. 5, 23. Derfor siger Skriften] Matth. 5, 25.

der ved Apostelen siger »lader Eder forlige«: det er ikke Menneskene, der sige til Gud »tilgiv os«. Nei, Gud elskede os først; og atter anden Gang, da det gjaldt om Forsoningen, var Gud Den, som kom først — uagtet han dog nok i Retfærdighedens Forstand var Den, som havde længst. Saaledes ogsaa i Forholdet mellem Menneske og Menneske: den sande Forsonlighed er, at man, naar man vel at mærke ikke er Den, som trænger til Tilgivelsen, er Den, som tilbyder Forsoningen.

Saa kæmper der [illegible]orsonlighed for at vinde den Overvundne. — At vi [illegible]nden! Hvilken skjøn Sprogets Brug af det Ord [illegible]i hør engang efter! Naar vi sige »at vinde« en [illegible] Du strax Stridens Heftighed; men naar vi sige at [illegible]de En for sig, hvilken uendelig Mildhed er ikke d[illegible]log saa indyndende som den Tanke og det Ord, [illegible]or skulde der nu være Tanke om Strid! Til al S[illegible] To, og nu er der kun Een: den Ukjerlige; thi den [illegible] i Forsonligheden hans bedste Ven, der vil vinde den Overvundne. At vinde den Overvundne. Hvilken forunderlig Omvendthed er dog ikke i dette Hele! Man skulde troe, at det at vinde var mindre end det at overvinde, thi »over« antyder jo hvad der overgaaer det at vinde; og dog er Talen her virkeligen i Stigen, er om det Høiere, medens den dog er om at vinde en Overvunden. Det er maaskee i Stolthedens Forstand større at overvinde, men i Kjerlighedens Forstand er dette Mindre det Større »at vinde den Overvundne«. Skjønne Strid, skjønnere end Elskendes Strid, naar den Kjerlige maa være ene, og derfor saa meget desto kjerligere, naar han skal være ene om at kæmpe igennem til Forsoningen! Skjønne Seier, skjønneste af alle Seire, naar det lykkes den Kjerlige at vinde den Overvundne!

At vinde en Overvunden. Seer Du nu den dobbelte Seier her er Tale om! Thi naar den Kjerlige blot vil kæmpe den ene Kamp, at overvinde Ondt med Godt, og han da har seiret, da see han vel til, at han bestaaer efter at have overvundet Alt. O, hans Fald er kun altfor nært, hvis han ikke lader Kjerligheden og den gudelige Betragtning strax føre ham i den næste Strid, at vinde den Overvundne. Naar det gjøres, da er der styret rigtigt, forbi det farlige Skær, hvor man bliver stolt af at have holdt ud at gjengjelde Ondt med Godt, hvor man bliver sig selv vigtig ved at have gjengjeldt Ondt med Godt. Thi naar Du strax gaaer i den næste

---

der ved Apostelen siger] 2. Cor. 5, 20.

Strid, hvo bliver saa den Vigtigste? Dog vel Den, Du stræber at vinde? Men altsaa er Du ikke den Vigtigste. Dog just dette er det Ydmygende, som kun Kjerlighed kan udholde, at det ligesom gaaer tilbage for En, idet man gaaer fremad, at det gaaer omvendt til: naar man selv har overvundet Alt, er den Overvundne bleven den Vigtigste. Lad os antage, at den forlorne Søns Broder havde været villig til at gjøre Alt for Broderen — Eet kunde han dog aldrig have faaet i sit Hoved: at den forlorne Broder skulde være den Vigtigste. Nu, det er ogsaa vanskeligt at faae det i Hovedet, ad den Vei kommer det ikke ind i et Menneske.

Men at vinde en Overvunden er altid vanskeligt og har i det Forhold, hvorom vi tale, en særegen Vanskelighed. At være en Overvunden er en ydmygende Følelse, derfor undgaaer en Overvunden helst Den, som overvandt ham; thi ved Modsætning bliver hans Nederlag størst, men Ingen gjør hans Nederlag saa tydeligt som Den, der overvandt ham. Og dog er det her den Seirende, der skal vinde den Overvundne, altsaa maae de bringes sammen. Fremdeles har Forholdet her en særegen Vanskelighed. Ved mindre vigtige Sager kunde det jo lade sig gjøre saaledes, at den Seirende skjulte det for den Overvundne, at han var den Overvundne, fromt bedrog ham, som var det ham, der havde Ret, forsonligt gav efter ved endog at give ham Ret, hvor han dog havde Uret. Vi ville ikke afgjøre, hvorvidt dette nogensinde er tilladeligt; men i det Forhold, hvorom her er Talen, turde den Kjerlige mindst af Alt gjøre dette. Det vilde være Svaghed, ikke Kjerlighed, at indbilde den Ukjerlige, at han havde havt Ret i det Onde, han gjorde; det vilde ikke være Forsonlighed, men et Forræderie, der bestyrkede ham i det Onde. Nei, det er netop af Vigtighed, det hører med til Kjerlighedens Gjerning, at det ved den Kjerliges Hjælp bliver den Ukjerlige ret indlysende, hvor uforsvarligt han har handlet, saa han dybt føler sin Uret. Dette har den Kjerlige at gjøre; og derpaa vil han tillige vinde den Overvundne, dog nei, det er ikke et »tillige«, thi det er eet og det Samme, da han kun i Sandhed ønsker at vinde ham for sig, eller at vinde ham for Sandheden og sig, ikke at vinde ham for sig ved at bedrage ham. Men jo dybere den Overvundne kommer til at føle sin Uret, og forsaavidt ogsaa sit Nederlag, desto mere maa han jo føle sig frastødt fra Den, der — kjerligt bibringer ham dette Naadestød. O, vanskelige Opgave: paa een Gang at støde fra sig og at vinde for sig, paa een Gang at være saaledes streng om Sandheden kræver det, og dog saaledes mild som Kjerligheden ønsker det, for at vinde Den, mod hvem Strengheden bruges! I

Sandhed et Vidunder, hvis det lykkes; thi det er, som alt Chr
ligt, lige mod Ordsproget: at man ikke kan gjøre to Ting
een Gang. At en Overvunden søger derhen, hvor han us
finder den mildeste Fortolkning, er let at forstaae; men at v
En for sig ved Hjælp af Sandhedens strenge Fortolkning —
er vanskeligt.

Overveielsen er nu standset ved Opgaven. Bet
hvad der vilde være skeet, dersom den Ukjerlige var stødt sam
med en anden næret og hidset alle hans
Lidenskaber. Du standser, for saa re
see, hvorle bærer sig ad.

Den Ukj anden. Men hvad betyder
dette, at han Det betyder, at han er o
vunden af. de Og hvad er det, den Kje
vil? Han vil t Gode og Sande. Men at
overvunden, naar at vindes for det Gode og
Sande, er det saa ydmygende? Agt nu paa Kjerligheden og
sonligheden. Den Kjerlige giver det slet ikke Udseende af
heller falder det ham selv ind, at det er ham, som har seiret
han er Seierherren — nei, det er det Gode, der har seiret.
at tage det Ydmygende og Krænkende bort, skyder den Kjerlig
Høiere ind imellem sig og den Ukjerlige, og skaffer derved
selv bort. Naar der i Forholdet mellem Menneske og Menn
ikke er et Tredie, bliver ethvert saadant Forhold usundt, e
for hidsigt eller forbittret. Dette Tredie, hvad Tænkerne
kalde Ideen, er det Sande, det Gode, eller rigtigere Guds-Forho
dette Tredie er i visse Tilfælde af Forhold det Afkølende, i a
Tilfælde det Formildende. Sandeligen, dertil er den Kjerlige
kjerlig, til at stille sig selv ligeoverfor den Overvundne, og
være Seierherren, der nyder Seiren — medens den Anden er
Overvundne; det er jo netop ukjerligt saaledes at ville mest
andet Menneske. Ved Hjælp af det Tredie, som den Kjerlige
skudt imellem dem, ere de Begge ydmygede: thi den Kjerlige
myger sig for det Gode, hvis ringe Tjener han er, og, som
selv tilstaaer det, i Skrøbelighed; og den Overvundne ydmyger
ikke for den Kjerlige, men for det Gode. Men naar i et For
mellem To begge ere ydmygede, er der jo intet Ydmygende
den ene af dem. Hvor behændig kan dog ikke Kjerlighed
hvilken Tusindkunstner den er! Vilde Du hellere, at jeg sk
som Du siger, tale alvorligere, o, Du kan troe, den Kjerlige s
bedst om, at jeg taler saaledes; thi selv i Forhold til hvad
beskæftiger En med Evighedens Alvor, er der en Glæde, ove

det lykkes, som gjør, at man helst vil tale paa den Maade. Der ligger ogsaa i at tale paa den Maade en Art Undseelse, og forsaavidt igjen en Omsorg for Den, som har Uretten; ak, en Forligelse i Kjerlighed er maaskee ofte mislykket, fordi man gjorde det for alvorligt, det er fordi man af Gud ikke havde lært den Kunst (og den lærer man af Gud) selv at være alvorlig nok, men at kunne gjøre det saa let, som Sandheden endnu kan tillade det. Tro aldrig, at Alvor er Tværhed, tro aldrig, at det er Alvor, dette fordreiede Ansigt, man kan faae ondt af at see paa: Den var aldrig alvorlig, der ikke af Alvoren har lært, at man ogsaa kan vise sig for alvorlig. Naar det ret er blevet Dig den anden Natur at ville vinde Din Uven, vil Du ogsaa være bleven saa fortrolig med den Art Opgaver, at de kunne beskæftige Dig som Kunstopgaver. Naar der i Dig bestandigt er frisk Tilstrømning af Kjerlighed, naar det er i Orden med denne Beholdning, saa er der ogsaa Tid til at være behændig. Men naar der i Mennesket selv er Modstand, naar han, i Betragtning af Lovens strenge Bud, maa tvinge sig selv til at gaae hen for at forlige sig med sin Uven: saa bliver Sagen let for alvorlig, og mislykkes just paa Grund af — megen Alvorlighed. Men denne »megen Alvorlighed« er, hvor agtværdig den end kan være, især i Modsætning til Uforsonlighed, dog ikke det vi skulle beflitte os paa. Nei, den sande Kjerlige er netop behændig.

Saaledes skjuler den Kjerlige da ogsaa Noget for den Overvundne. Men ikke som en svagt Eftergivende gjør, der skjuler det Sande: den Kjerlige skjuler sig selv. For ikke at forstyrre, er han ligesom kun skjult tilstede, medens Det, der egentligen er tilstede, er det Godes og Sandes ophøiede Majestæt. Naar man blot passer paa det, er der ogsaa noget saa Ophøiet tilstede, at den Smule Forskjel mellem Menneske og Menneske let forsvinder. Og saaledes bærer Kjerlighed sig jo altid ad. Den sande Kjerlige, der ikke kunde nænne for nogen Priis at lade den elskede Pige føle sin Overlegenhed, han bibringer hende det Sande saaledes, at hun ikke mærker, at han er Læreren, han lokker det ud af hende selv, lægger hende det paa Læberne, og hører altsaa ikke sig selv, men hende sige det, eller han skaffer Sandheden frem og skjuler sig selv. Er det nu ydmygende paa den Maade at lære det Sande? Og saaledes med den Overvundne, om hvilken vi her tale. Smertens Udtryk over det Forbigangne, Bedrøvelsen over sin Uret, Bønnen om Tilgivelsen: alt Dette modtager i en vis Forstand den Kjerlige, men han lægger det strax tilside, med en hellig Gru, som man lægger Det til Side, der ikke tilkommer En, det er, han

Ordsprog har Christendommen gjort usandt, som alle den menneskelige Kløgts Ordsprog! Thi naar den Overvundne spørger »har Du nu ogsaa tilgivet mig?« svarer den Kjerlige »elsker Du mig nu virkeligen?« Men saa svarer han jo ikke paa hvad der spørges om. Nei, det gjør han ikke, dertil er han for kjerlig, han vil end ikke svare paa det Spørgsmaal om Tilgivelse; thi dette Ord, især hvis der blev lagt Eftertryk derpaa, kunde let gjøre Sagen i skadelig Forstand for alvorlig Vidunderlige Samtale! Der er jo ligesom ingen Mening i den. r jo i Øster, og den Anden svarer i Vester: og det forstaaer Kjerlighed, dog tales der om Eet

Men den Kje sidste Ord. Thi det vil vel endnu en Tid vexl a den Ene siger »har Du nu ogsaa virkeligen t den Anden svarer »elsker Du mig nu ogsaa vir Ingen, Ingen kan holde ud med en Kjerlig, e. beder om Tilgivelse. Tilsidst vil han vænnes af med at spørge om Tilgivelsen.

Saa har han seiret, den Kjerlige, thi han vandt den Overvundne.

være noget Ydmygende i, at ydmyge sig for det Gode, eller for Gud.

Den Kjerlige seer altsaa ikke paa den Overvundne. Dette var det Første, det var for at forhindre det Ydmygende. Men i en anden Forstand seer den Kjerlige dog paa ham. Dette er det Næste.

O, at jeg kunde beskrive, hvorledes den Kjerlige seer paa den Overvundne, hvorledes Glæden lyser ud af hans Øie, hvorledes dette kjerlige Blik saa mildt hviler paa ham, hvorledes det lokkende og vinkende søger at vinde ham! Thi det er den Kjerlige saa ubeskriveligt vigtigt, at der ikke træder noget Forstyrrende til, at der intet ildevarslende Ord uforvarende falder dem imellem, at der ikke tilfældigviis skulde vexles et skjebnesvangert Øiekast, som maaskee fordærvede Alt igjen for lang Tid. Saaledes seer den Kjerlige paa ham; og derhos saa rolig som kun det Evige kan gjøre et Menneske. Thi vel ønsker den Kjerlige at vinde denne Overvundne, men dette hans Ønske er for helligt til at have den Art Lidenskab, som ellers et Ønske har. Den blotte Lidenskabs Ønske gjør oftest et Menneske lidt fortumlet, derimod dette Ønskes Reenhed og Hellighed giver den Kjerlige en ophøiet Ro, som atter hjælper til for at han kan vinde Forsonlighedens Seier, den skjønneste og den vanskeligste, thi Styrke er her ikke nok, Styrken maa være i Svaghed.

Men er der da noget Ydmygende i at føle, at man er et andet Menneske saa vigtig? Er der noget Ydmygende for Pigen i, at Elskeren anholder om hendes Kjerlighed; er der noget Ydmygende for hende i, at det er saa aabenbart, hvor meget det beskæftiger ham at vinde hende; er der noget Ydmygende for hende i at see forud hans Glæde, hvis det lykkes? Nei, det er der dog vel ikke. Men den Kjerlige, som i Forsonlighed vil vinde den Overvundne, han er jo netop i det Tilfælde, i en langt høiere Forstand at anholde om det andet Menneskes Kjerlighed. Og den Kjerlige veed kun altfor vel, hvor vanskeligt det er saaledes at frie, at frie En fra det Onde, at frie ham fra at ydmyges ved at være den Overvundne, at frie ham fra at tænke bedrøvet paa Tilgivelsen, som han behøver: altsaa trods alle disse Vanskeligheder at vinde hans Kjerlighed.

Dog lykkes det den Kjerlige at vinde den Overvundne. Alt Forstyrrende, hvert tænkeligt Anstød er fjernet som ved et Trylleri: medens den Overvundne anholder om Tilgivelsen, anholder den Kjerlige om den Overvundnes Kjerlighed. O, det er dog ikke sandt: at man altid faaer Svar som man spørger; ogsaa dette

Fjenden, og hvor han kan have fuldkommen Ro til Sigtet. Vælg ikke Aftenens Time til Besøget; thi den Ro, der er i Aftenen og i en Aften tilbragt blandt de Døde, er ofte ikke langt fra en vis Overspændthed, som anstrenger og »mætter med Uro,« opgiver nye Gaader istedenfor at forklare de opgivne. Nei, gaae der ud tidligere paa Formiddagen, naar Morgensolen titter ind mellem Grenene med Vexlen i Lys og Skygge, naar Havens Skjønhed og Venlighed, naar Fugle-Qviddren og det mangfoldige Liv derude næsten lader Dig glemm blandt Døde. Det vil da være Dig som var Du komm med Land, der var forblevet ukjendt med Livets skillelse, i Barnlighedens Tilstand, bestaaende af ilier. Herude er det nemlig naaet, hvad der for tet i Livet: den lige Fordeling. Hver Familie har e l for sig, omtrent lige stort. Udsigten er omtrent le; Solen kan ligeligt komme til at skinne over d ygning reiser sig saa høit, at den tager Solens Straale eller Regnens Vederqvægelse eller Vindens friske Luftning eller Fuglesangens Gjenlyd fra Naboe eller Gjenboe. Nei, her er den lige Fordeling. Thi i Livet hænder det vel stundom en Familie, som har levet i Overflod og Velstand, at den maa indskrænke sig; men i Døden have de Alle maattet indskrænke sig. En lille Forskjel kan der være, een Alens maaskee i Jordloddens Størrelse, eller at den ene Familie eier et Træ, hvad den anden Indsidder ikke har paa sin Lod. Hvorfor troer Du denne Forskjel er der? Den er for dybsindigt gjækkende at erindre Dig ved dens Lidenhed om hvor stor Forskjellen var. Saa kjerlig er Døden! Thi det er netop Kjerlighed af Døden, at den ved Hjælp af denne lille Forskjel i opløftende Spøg minder om den store. Døden siger ikke »der er slet ingen Forskjel«, den siger »der kan Du see hvad Forskjellen var: en halv Alen«. Dersom denne lille Forskjel ikke var, var jo heller ikke Dødens Indbegreb ganske tilforladeligt. Saaledes vender Livet i Døden tilbage til Barnligheden. I Barndommens Alder var det jo ogsaa den store Forskjel, at Een eiede et Træ, en Blomst, en Steen. Og denne Forskjel var en Antydning af hvad der saa i Livet vilde vise sig efter en ganske anden Maalestok. Nu er Livet forbi, og mellem de Døde er den lille Antydning af Forskjellen bleven tilbage som en i Spøg formildet Erindring om, hvordan det var.

See, herude er Stedet til at tænke over Livet, til ved Hjælp af det korte Indbegreb, som forkorter alle de indviklede Forholds Vidtløftighed, at faae Overskuelsen. Hvorledes skulde jeg da i et Skrift om Kjerlighed lade denne Leilighed gaae ubenyttet hen, til

at faae gjort Prøve paa, hvad dog egentligen Kjerlighed er. Sandeligen, vil Du ret forvisse Dig om, hvad Kjerlighed der er i Dig, eller i et andet Menneske, saa agt paa, hvorledes han forholder sig til en Afdød. Naar man vil anstille Iagttagelse over et Menneske er det saa vigtigt, for Iagttagelsens Skyld, at man, idet man seer ham i Forholdet, dog alene seer paa ham. Naar nu det ene virkelige Menneske forholder sig til det andet virkelige Menneske, er der altsaa To, Forholdet sammensat, Iagttagelsen over den Ene alene gjort vanskelig. Dette andet Menneske skjuler nemlig Noget over det første Menneske, og fremdeles kan det andet Menneske jo have megen Indflydelse paa, at det første Menneske viser sig anderledes, end han er. Her er altsaa en Dobbeltberegning nødvendig, Iagttagelsen maa føre en egen Regning for hvad det andet Menneske ved sin Personlighed, sine Egenskaber, sine Dyder og sine Feil indflyder paa det Menneske, som er Iagttagelsens Gjenstand. Dersom Du kunde faae et Menneske at see for ramme Alvor fægte med Luften, eller dersom Du kunde faae en Dandser til ene at dandse den Dands, han ellers dandser med en Anden: saa vilde Du bedst kunne iagttage hans Bevægelser, bedre end om han sloges med et virkeligt andet Menneske, eller om han dandsede med et virkeligt andet Menneske. Og hvis Du forstaaer den Kunst, i Samtale med En at gjøre Dig til »Ingen«, faaer Du bedst at vide, hvad der boer i dette Menneske. O, men naar et Menneske forholder sig til en Afdød, saa er der i dette Forhold kun Een, thi en Afdød er ingen Virkelighed; Ingen, Ingen kan saa godt gjøre sig til »Ingen« som en Afdød, thi han er »Ingen«. Her kan der altsaa ikke være Tale om nogen Mislighed for Iagttagelsen, her bliver den Levende aabenbar, her maa han vise sig ganske som han er; thi en Afdød, ja det er en underfundig Mand, han har ganske trukket sig udenfor, han har ikke den mindste Indflydelse, hverken forstyrrende eller hjælpende, paa den Levende, som forholder sig til ham. En Afdød er ingen virkelig Gjenstand, han er kun den Anledning, som bestandigt aabenbarer, hvad der boer i den Levende, der forholder sig til ham, eller som hjælper til at gjøre det aabenbart, hvorledes den Levende er, som ikke forholder sig til ham.

Thi mod Afdøde have vi dog vel ogsaa Pligter. Skulle vi elske de Mennesker, vi see, da ogsaa dem, vi have seet, men ikke mere see, fordi Døden tog dem bort. Man skal ikke forstyrre den Døde ved sin Klagen og Skrigen; man skal omgaaes en Død, som man omgaaes en Sovende, hvem man ikke nænner at vække, fordi man haaber, at han nok vaagner af sig selv. »Græd saa

sagteligen over en Død, thi han er kommen til Rolighed«, siger Sirach (22, 12); og ikke bedre veed jeg at betegne den sande Erindren end ved denne sagtelige Græden, der ikke tager hulkende paa i Øieblikket — og snart aflader. Nei, man skal erindre den Afdøde, græde sagtelig, men græde længe. Hvor længe lader sig ikke forud bestemme, da ingen Erindrende med Bestemthed kan vide, hvor længe han skal være adskilt fra den Afdøde. Men Den, der kjerligt erindrer [illegible] an gjøre nogle Ord af Davids [illegible]lme, hvor der jo [illegible] Erindren, til sine »dersom [illegible]forglemmer Dig, [illegible] min høire Haand mig; min [illegible]ge hænge ved [illegible] ikke ihukommer Dig, naar [illegible] ikke ophøier I [illegible]erste Glæde« — kun erindre man, at Opgaven ikk[illegible] strax den første Dag, men at blive sig selv og den[illegible]nne Sindsstemning, om man end, hvad der som [illegible]en vis Sømmeligheds og for Sikkerhedens Skyld [illegible] fortier det. Det er en Opgave; og man behøver [illegible]ave seet meget i Livet for at have seet nok til at forvisse sig om, at det godt kan behøve at indskærpes, at det er en Opgave, en Pligt, at erindre den Afdøde: den ene til sig selv overladte menneskelige Følelses Uvederhæftighed viser sig maaskee aldrig større end netop i dette Forhold. Og dog er derfor jo ikke denne Følelse usand eller dens heftige Udbrud, det vil sige, man mener, hvad man siger, man mener det i det Øieblik man siger det, men man tilfredsstiller sig selv og sin uoptugtede Følelses Lidenskab ved at tale i Udtryk, som forpligtige saaledes, at der maaskee sjeldent er En, som ikke ved sit Senere gjør sit Første, skjøndt det var sandt, usandt. O, man taler ofte om, hvilken ganske anden Betragtning af Menneskelivet man vilde faae, hvis alt Det blev aabenbart, som Livet skjuler over — ak, hvis Døden vilde rykke ud med hvad den veed om de Levende: hvilket forfærdeligt Bidrag til den Menneskekundskab, der i det mindste ikke ligefrem befordrer Menneskekjerlighed!

Saa lad os da blandt Kjerlighedens Gjerninger ikke glemme denne, ikke glemme at betragte

den Kjerlighedens Gjerning at erindre en Afdød.

Den Kjerlighedens Gjerning at erindre en Afdød er en Gjerning af den **uegennyttigste** Kjerlighed.

---

nogle Ord af Davids Psalme] Ps. 137, 5–6.

Naar man vil forvisse sig om, at Kjerlighed er ganske uegennyttig, saa kan man jo fjerne enhver Mulighed af Gjengjeld. Men denne er just fjernet i Forholdet til en Afdød. Bliver da Kjerligheden alligevel ved, saa er den i Sandhed uegennyttig.

Gjengjelden i Forhold til Kjerlighed kan være det meget Forskjellige. Man kan for den Sags Skyld have ligefrem Fordeel og Vinding; og det er jo vel bestandigt det Almindelige, dette »Hedenske« »at elske dem, som kunne gjøre Gjengjeld.« I denne Betydning er Gjengjelden Noget fra Kjerligheden selv Forskjelligt, det Ueensartede. Men der gives ogsaa en med Kjerligheden eensartet Gjengjeld for Kjerlighed: Gjenkjerlighed. Og saa meget Godt er der dog vel i det større Antal af Mennesker, at de i Reglen ville ansee denne Gjengjeld, Taknemlighedens, Skjønsomhedens, Hengivenhedens, kort Gjenkjerlighedens Gjengjeld for den betydeligste, om de maaskee i en anden Forstand ikke ville indrømme, at den er Gjengjeld, og derfor mene, at man ikke kan kalde Kjerligheden egennyttig, forsaavidt den eftertragter denne Gjengjeld. — Men den Døde gjør i ingen Forstand Gjengjeld.

Der er i denne Henseende en Lighed mellem det kjerligt at erindre en Afdød og Forældres Kjerlighed til Børn. Forældre elske Børnene næsten førend de blive til, og længe førend de blive sig bevidste, altsaa som Ikke-værende. Men en Afdød er ogsaa en Ikkeværende; og dette er de to største Velgjerninger: at give et Menneske Livet og at erindre en Afdød; dog den første Kjerlighedens Gjerning har Gjengjeld. Dersom der for Forældrene slet intet Haab var om, slet ingen Udsigt til engang at faae Glæde af Børnene og Løn for deres Kjerlighed — ja, der blev vel mangen Fader og Moder, som alligevel vilde kjerligt gjøre Alt for Børnene: o, men der var vist ogsaa mangen Fader og Moder, hvis Kjerlighed blev kold. Det er ikke vor Mening hermed strax at ville erklære en saadan Fader eller Moder for ukjerlig, nei, men Kjerligheden i dem var dog saa svag, eller Selvkjerligheden saa stærk, at der behøvedes dette glade Haab, denne opmuntrende Udsigt. Og med dette Haab, denne Udsigt har det nu engang sin Rigtighed. Forældrene kunne sige til hinanden: »der ligger rigtignok en lang Tid for vort lille Barn, det er mange Aar; men i al den Tid have vi dog ogsaa Glæde af ham, og fremfor alt have vi det Haab, at han engang vil lønne vor Kjerlighed, vil, om han ikke gjør Andet, til Gjengjeld gjøre os vor Alderdom glad.«

Den Afdøde derimod gjør ingen Gjengjeld. Den kjerligt Erindrende kan maaskee ogsaa sige: »der ligger et langt Liv for mig, indviet til Erindring, men Udsigten er i det første og i det sidste

Øieblik den samme, der er i en vis Forstand slet Intet til Hinder for den Udsigt, thi der er slet ingen Udsigt«. O, det er saa haabløst i en vis Forstand, saa utaknemligt et Arbeide, i den Forstand, som Landmanden siger det, saa nedslaaende en Beskæftigelse at erindre en Afdød! Thi en Afdød, han voxer og trives ikke, som Barnet gjør, Fremtiden imøde: en Afdød smuldrer blot mere og mere hen i den visse Undergang. En Afdød glæder ikke den Erindrende som Barnet glæder Moderen, glæder ham ikke som Barnet glæder hende, [illegible] hendes Spørgsmaal hvem det elsker meest, svarer »M[illegible] døde elsker Ingen meest, han synes slet Ingen at [illegible] saa forstemmende, at han saaledes roligt bliv[illegible]ven, medens Længselen efter ham tiltager, saa [illegible]der ikke er Tanke om nogen Forandring uden O[illegible]ere og stærkere! Vel sandt, saa er han heller ik[illegible]n stundom Barnet kan være, han volder ikke, ide[illegible]d sin Vanskelighed, søvnløse Nætter — thi, forunderligt nok, det gode Barn volder ikke søvnløse Nætter, og derimod en Afdød, han volder søvnløse Nætter, jo bedre han var. O, men selv i Forhold til det vanskeligste Barn er der dog Haab om og Udsigt til Gjenkjerlighedens Gjengjeld: men den Døde gjør slet ingen Gjengjeld; hvad enten Du for hans Skyld er søvnløs og ventende, eller Du ganske glemmer ham, det synes at være ham aldeles ligegyldigt.

Dersom Du derfor vil prøve Dig selv, om Du elsker uegennyttigt, saa agt engang paa, hvorledes Du forholder Dig til en Afdød. Megen Kjerlighed, upaatvivleligt den meste, vilde vistnok for en skarpere Prøvelse vise sig at være Selvkjerlighed. Men Sagen er den, i Kjerligheds-Forholdet mellem Levende er der dog gjerne Haab om, Udsigt til Gjengjeld, idetmindste til Gjenkjerlighedens Gjengjeld; og i Almindelighed kommer Gjengjelden ogsaa. Men dette Haab, denne Udsigt, samt at derpaa Gjengjelden kommer, gjør, at man ikke ganske bestemt kan see, hvad der er Kjerlighed og hvad der er Selvkjerlighed, fordi man ikke ganske bestemt kan see, om Gjengjelden er forventet og i hvilken Forstand. I Forholdet til en Afdød derimod er Iagttagelsen saa let. O, dersom Menneskene vare vante til at elske i Sandhed uegennyttigt, vilde man vist ogsaa erindre de Afdøde anderledes end man ordentligviis gjør, naar den første, stundom temmelig korte, Tid er forbi, i hvilken man da elsker de Afdøde uordentligt nok med Skrigen og Støien.

Den Kjerlighedens Gjerning at erindre en Afdød, er en Gjerning af den frieste Kjerlighed.

For ret at prøve om Kjerligheden er ganske fri, kan man jo rne alt Det, som paa nogen Maade kunde afnøde En Kjerlighedserningen. Men dette er netop borte i Forholdet til en Afdød. iver da Kjerligheden alligevel ved, saa er dette den frieste Kjerhed.

Hvad der kan afnøde et Menneske Kjerlighedens Gjerning n være det saare Forskjellige og lader sig ikke saaledes opgne. Barnet skriger, den Fattige trygler, Enken bestormer, Hennet nøder, Elendigheden tvinger og saaledes fremdeles. Men den Kjerlighed i Gjerning, der saaledes afnødes, er ikke nske fri.

Jo stærkere det Nødende er, jo mindre fri er Kjerligheden. ette bringe vi ogsaa i Almindelighed i Anslag betræffende Forldres Kjerlighed til Børn. Naar man ret vil skildre Hjælpeløsed, og skildre den i dens meest nødende Skikkelse, pleier man minde om det spæde Barn, der ligger i al dets Hjælpeløshed, ed hvilken det ligesom afnøder Forældrene Kjerligheden — det igesom afnøder, thi virkeligt afnøder det jo kun de Forældre jerlighed, som ikke ere hvad de burde være. Altsaa det spæde arn i al sin Hjælpeløshed! Og dog, naar et Menneske først gger i sin Grav med tre Alen Jord over sig, da er han mere jælpeløs end Barnet!

Men Barnet skriger! Dersom Barnet ikke kunde skrige — ja er blev vel mangen Fader og Moder, som alligevel pleiede det ed al Kjerlighed: o, men der var vel ogsaa mangen Fader og loder, som saa, i det mindste mange Gange, vilde glemme Barnet. or Mening er ikke, strax derfor at kalde en saadan Fader eller loder ukjerlig; men Kjerligheden i dem var dog saa svag, saa elvkjerlig, at de behøvede denne Paamindelse, denne Nøden.

Den Døde derimod, han skriger ikke som Barnet, han bringer g ikke i Erindring liig den Trængende, han trygler ikke liig iggeren, han nøder ikke ved Hensynet, han tvinger Dig ikke ved en synlige Elendighed, han bestormer Dig ikke som Enken Dommeren: den Døde tier og siger ikke eet Ord, han bliver ganske tille, rører sig ikke af Stedet — og maaskee lider han heller ikke ndt! Der er Ingen, som uleiliger en Levende mindre end en fdød, og Ingen, hvem det for en Levende er lettere at undgaae nd en Afdød. Du kan sætte Dit Barn ud hos Fremmede for ikke t høre dets Skrigen, Du kan negte Dig hjemme for at undgaae

---

som Enken Dommeren] Luc. 18, 2—3.

Tiggerens Tryglen, Du kan gaae forklædt omkring for at Ingen skal kjende Dig: kort Du kan i Forholdet til Levende bruge mange Forsigtighedsmidler, som dog maaskee ikke ganske skulle sikkre Dig, men i Forholdet til en Afdød behøver Du ikke den mindste Forsigtighed, og Du er dog ganske sikker. Dersom Nogen er saaledes til Sinds, dersom det passer bedst ind i hans Kram at blive den Døde qvit [illegible] saa kan han, aldeles upaatalt og uden at vorde [illegible] nogetsomhelst Søgsmaal, blive kold saa noget nær [illegible] ik som den Døde er bleven kold. Naar han bl[illegible] s Skyld (og for den Dødes Skyld er det da ikke [illegible] le lidt i Avisen paa Begravelsesdagen, naar han [illegible] t vise den Afdøde den sidste Ære — for en Skan[illegible] han for den Sags Skyld lee af den Døde lige op[illegible] ke i hans aabne Øine, thi de ere nu lukkede. E[illegible] ligt, slet ingen Rettigheder i Livet; der er ingen [illegible] ar med det at gjøre, om Du erindrer en Afdød, ingen Uvrigned, der blander sig ind i dette Forhold, som dog stundom i Forholdet mellem Forældre og Børn — og den Døde gjør saa vist selv intet Skridt for paa nogen Maade at uleilige eller tvinge. — Vil Du derfor prøve, om Du elsker frit, saa agt engang paa, hvorledes Du i Tidens Længde forholder Dig til en Afdød.

Dersom det ikke syntes saa spøgende (hvad det dog visseligen ikke er uden for Den, der ikke veed hvad det Alvorlige er), saa vilde jeg sige, at man som Indskrift over Porten til de Dødes Have kunde sætte »her nødes ikke« eller »hos os nødes ikke«. Og dog, jeg vil nok sige det, jeg vil ogsaa nok have sagt det, og ogsaa nok vedstaae at have sagt det; thi jeg har tænkt for meget over Døden til ikke at vide, at Den, som ikke veed, til Opvækkelse vel at mærke, at benytte den Underfundighed, al den Dybsindets Skalkagtighed, som ligger i Døden, han kan netop ikke tale alvorligt om den. Døden er ikke alvorlig paa samme Maade som det Evige er. Til Dødens Alvor hører just det besynderligt Opvækkende, denne en dybsindig Spots Medlyden, som, løsreven fra det Eviges Tanke, er en tom ofte en fræk Spøg, men med det Eviges Tanke er netop hvad den skal være, og yderst forskjellig fra den fade Alvorlighed, der mindst af Alt fanger og rummer en Tanke, der har den Spænding, som Dødens.

O, der tales i Verden saa meget om, at Kjerlighed maa være fri; at man ikke kan elske, saa snart der er den mindste Tvang; at man i Henseende til Kjerlighed slet ikke maa nødes: nu vel, saa lad os da see, naar det kommer til Stykket, hvorledes det

:r sig med den frie Kjerlighed — hvorledes de Afdøde erindres
erlighed; thi en Afdød nøder En slet ikke. Ja, i Skilsmissens
lik, naar man ikke kan undvære den Afdøde, da skriges der.
lette den saa meget omtalte fri Kjerlighed, er dette Kjerlighed
en Afdøde? Og derpaa, lidt efter lidt, efterhaanden som den
de smuldrer hen, saa smuldrer ogsaa Erindringen hen mellem
rene, man veed ikke, hvor den bliver af; man bliver lidt efter
fri for denne — svære Erindring. Men saaledes at blive fri,
et den frie Kjerlighed, er det Kjerlighed til den Afdøde? Ord-
get siger jo: ude af Øie, ude af Tanke. Og det kan man altid
: sikker paa, at et Ordsprog siger sandt om hvordan det gaaer
Verden; noget Andet er, at ethvert Ordsprog, christeligt for-
:t, er usandt.

Hvis det var sandt alt Det, der siges om at elske frit, det er,
det skete, hvis det udførtes, hvis Menneskene vare vante til
lske saaledes, saa vilde Menneskene ogsaa elske de Afdøde
:rledes end de gjøre. Men Sagen er, at i Forhold til anden
neskelig Kjerlighed er der som oftest noget Nødende, om ikke
:t saa det daglige Syn og Vanen, og derfor kan man ikke be-
lt see, hvorvidt det er Kjerligheden, som frit holder sin Gjen-
d fast, eller det er Gjenstanden, der paa een eller anden Maade
:nde hjælper til. Men i Forholdet til en Afdød bliver Alt
:nbart. Her er intet, slet intet Nødende. Derimod har den
lige Erindren af en Afdød at værge sig mod Virkeligheden om
at den ikke ved nye og nye Indtryk faaer ganske Magt til at
ette Erindringen; og har at værge sig mod Tiden: kort, den
at værge om sin Frihed i at erindre mod Det, som vil nøde
til at glemme. Og Tidens Magt er stor. Man mærker det
skee ikke i Tiden, fordi Tiden listigt lister Lidt fra En ad
gen; man vil maaskee først ret faae det at vide i Evigheden,
: man skal til om igjen og baglænds at see efter, hvad det var
i ved Hjælp af Tiden og de 40 Aar har faaet viklet sammen.
Tiden er en farlig Magt; det lader sig i Tiden saa let gjøre at
ynde forfra, og saa at glemme, hvor det var man slap. Naar
'or En begynder endog blot at læse en meget stor Bog, og ikke
troer paa sin Hukommelse, saa lægger han Mærker: o, men
r ofte glemmer ikke et Menneske i Forhold til sit hele Liv at
ge Mærker for ret at kunne lægge Mærke! Og nu i Aarenes
i at skulle erindre en Afdød -- ak, medens han slet Intet gjør
at hjælpe En, snarere, hvis han gjør Noget, eller ved slet Intet
gjøre, gjør Alt for at vise En, hvor ligegyldig han er derved!
dlertid vinke Livets mangfoldige Opfordringer ad En, de Le-

[illegible] En og sige: kom til os, vi ville holde af Dig. Den [illegible] derimod, han kan ikke vinke, forsaavidt det ellers var [illegible]s Ønske, han kan ikke vinke, han kan slet Intet gjøre for at [illegible]gsle os til sig, han kan ikke røre en Finger, han ligger og smuldrer hen — hvor let for Livets og Øieblikkets Magter at overvinde en saadan Afmægtig! O, der er dog Ingen saa hjælpeløs [illegible] en Afdød, medens han tillige i sin Hjælpeløshed ubetinget [illegible] har det allermindste Nødvendige! Og derfor er ingen Kjerlighed [illegible] om den Kjerligheds Gj[illegible] der erindrer en Afdød — [illegible]erindre ham er noget A[illegible]end i den første Tid ikke at [illegible]mme ham.

[illegible] Kjerlighedens Gj[illegible]g at erindre en Afdød er [illegible]rning af den trofas[illegible] Kjerlighed.

[illegible]r ret at prøve, om [illegible]den i et Menneske er trofast. [illegible]man jo fjerne alt Det, h[illegible]Gjenstanden kunde paa nogen [illegible]le hjælpe ham til at v[illegible]fast. Men alt Dette er netop borte i Forholdet til en Afdød, der ingen virkelig Gjenstand er. Dersom da Kjerligheden vedbliver, er denne den trofasteste.

Ikke sjeldent er der Tale om Mangel paa Trofasthed i Kjerlighed mellem Menneskene. Saa giver da den Ene den Anden Skylden og siger »det var ikke mig, der forandrede mig, det var ham, der forandrede sig«. Godt. Og hvad saa videre? Blev saa Du uforandret? »Nei, det var jo naturligt og en Selvfølge, at jeg ogsaa forandrede mig«. Vi ville nu her ikke oplyse, hvor meningsløst det er med denne formeentlige Selvfølge, ved hvilken det følger af sig selv, at jeg forandrer mig, fordi en Anden forandrer sig. Nei, vi tale om Forholdet til en Afdød, og her kan der dog vel ikke være Tale om, at det var den Afdøde, der forandrede sig. Indtræder der en Forandring i dette Forhold, maa det være mig, der har forandret mig. Vil Du derfor prøve, om Du elsker trofast, saa agt engang paa, hvorledes Du forholder Dig til en Afdød.

Men Sagen er den: det er sandeligen en vanskelig Opgave, at bevare sig selv uforandret i Tiden; og tillige er Sagen den, at Menneskene, mere end de elske baade Levende og Døde, elske at bedrage sig selv i allehaande Indbildning. O, hvor Mangen lever ikke hen i den faste Overbeviisning, som han turde døe paa, at hvis den Anden ikke havde forandret sig, skulde han ogsaa være bleven uforandret. Men er det da saa, er da virkeligen hver en Levende i Forholdet til en Afdød aldeles uforandret? O, i intet Forhold er maaskee Forandringen saa mærkelig, saa stor, som i

mellem en Levende og en Afdød — medens den Afdøde dog
ke er Den, som forandrer sig.
Naar tvende Levende holde sammen i Kjerlighed, holder den
)aa den Anden, og Sammenholdet paa dem Begge. Men med
ıfdøde er intet Sammenhold muligt. I det første Øieblik efter
han maaskee endnu siges at holde paa En, en Affølge af
ıenholdet, og derfor er det ogsaa det hyppigste Tilfælde,
lmindelige, at han erindres i denne Tid. I Tidens Løb der-
holder han ikke paa den Levende; og Forholdet ophører,
den Levende ikke holder paa ham. Men hvad er Trofasthed?
et Trofasthed, at en Anden holder paa mig?
Naar da Døden sætter Skilsmisse mellem Tvende, saa tager
fterlevende — Trofaste paa i det første Øieblik »han skal
glemme den Afdøde«. O, hvor uforsigtigt; thi sandeligen,
'død er en listig Mand at tale med, kun at hans List ikke er
Dens, om hvem det siges, »ham tager man ikke igjen hvor
sætter ham,« thi den Dødes List bestaaer netop i, at man
faaer ham bort igjen derfra, hvor man satte ham. Man
s ofte til at troe, at Menneskene have den Forestilling, at
til en Afdød kan sige saa omtrent hvad man vil, i Betragt-
af, at han jo er død, Intet hører og Intet svarer. Og dog,
ag Dig af Alt meest iagt for hvad Du siger til en Afdød. Du
naaskee ganske roligt sige til en Levende »Dig skal jeg aldrig
ne«. Og naar saa nogle Aar er gaaet, saa have I forhaabent-
begge lykkeligt og vel glemt det Hele — det vil idetmindste
det sjeldnere Tilfælde, at Du skulde være uheldig nok til at
paa en mindre Glemsom. Men tag Dig iagt for enhver Af-
Thi den Døde, han er en afsluttet og bestemt Mand, han
ke som vi Andre endnu paa Eventyr, i hvilke vi kunne op-
mange snurrige Begivenheder, og sytten Gange glemme hvad
ve sagt. Naar Du til en Afdød siger: »Dig skal jeg aldrig
ne«, saa er det, som svarede han: »godt; vær forvisset om,
kal aldrig glemme at Du har sagt det«. Og om end alle
vende ville forsikkre Dig, at han har glemt det: af den Dødes
skal Du aldrig faae det at høre. Nei, han gaaer til Sit —
han forandres ikke. Du skal ikke til en Afdød kunne sige,
t var ham, der var bleven ældre, og at dette forklarer Dit
drede Forhold til ham — thi en Afdød bliver ikke ældre.
kal ikke til en Afdød kunne sige, at det var ham, der i
s Løb blev kold — thi han er ikke bleven koldere end han
la Du var saa varm; ei heller, at det var ham, der var
ı styggere, hvorfor Du ikke kunde elske ham mere — thi

han er ikke væsentligen bleven styggere end da han var et smukt Liig, hvilket dog ikke egner sig som Gjenstand for Elskov; ei heller, at det var ham, der har indladt sig med Andre — thi en Afdød indlader sig ikke med Andre. Nei, hvad enten Du nu vil begynde igjen, hvor I slap, eller Du ikke vil: en Afdød begynder med den punktligste Nøiagtighed lige der igjen, hvor I slap. Thi en Afdød er, skjøndt man ikke seer det paa ham, en stærk Mand: han har Uforandrethedens Styrke. Og en Afdød er en stolt Mand. Har Du ikke lagt M[illegible] Stolte netop i Forholdet til Den, han foragter [illegible] meest paa ikke at lade sig mærke med Noget, [illegible] uforandret, at lade ganske som Ingenting, for [illegible] overgive den Foragtede til at synke dybere og dy[illegible]den, hvem den Stolte holder af, gjør han velvi[illegible]paa Uretten, paa Vildfarelsen, for derved nemlig a[illegible] det Rette. O, men en Afdød — hvo formaaer stolt [illegible]ntet at lade sig mærke med, selv om han foragter en Levende, der glemmer ham og Afskeds-Ordet — en Afdød gjør jo endog Alt, for at bringe sig selv i Glemsel! Den Døde kommer ikke til Dig og minder Dig; han seer ikke paa Dig i Forbigaaende; Du møder ham aldrig; og hvis Du mødte ham og saae ham, i hans Miner er der intet Uvilkaarligt, som mod hans Villie kunde forraade hvad han mener og dømmer om Dig, thi en Død har sit Ansigt i sin Magt. Sandeligen vi skulle vel vogte os for paa Digterviis at mane Døde frem for at bringe sig i Erindring: det Frygteligste er netop, at den Afdøde slet Intet lader sig mærke med. Frygt derfor den Afdøde, frygt hans Snildhed, frygt hans Bestemthed, frygt hans Styrke, frygt hans Stolthed! Men elsker Du ham, da erindre Du ham kjerligt, og Du har ingen Grund til at frygte; Du skal af den Afdøde, og netop af ham som Afdød, lære den Snildhed i Tanken, den Bestemthed i Udtrykket, den Styrke i Uforandrethed, den Stolthed i Livet, som Du af intet Menneske, ikke det mægtigst begavede, vilde kunne lære saaledes.

Den Afdøde forandrer sig ikke, der er ikke Tanke om nogen Undskyldnings Mulighed ved at skyde Skylden paa ham; han er altsaa trofast. Ja det er sandt; men han er ingen Virkelighed, og han gjør derfor Intet, slet Intet for at holde paa Dig, kun han forandres ikke. Indtræder da Forandringen i Forholdet mellem en Levende og en Død, saa er det dog vel klart, at det maa være den Levende, der har forandret sig. Indtræder derimod ingen Forandring, saa er det den Levende, der i Sandhed har været trofast, trofast i kjerligt at erindre ham — ak, medens han Intet

kunde gjøre for at holde paa Dig, ak, medens han giorde Alt, som for at lade, at han ganske havde glemt Dig, og hvad Du havde sagt til ham. Thi ikke Den, der virkeligen har glemt, hvad man har sagt til ham, kan udtrykke bestemtere, at det er glemt, at det hele Forhold til ham, den hele Sag med ham er glemt, end den Afdøde gjør det.

Den Kjerlighedens Gjerning at erindre en Afdød er saaledes en Gjerning af den uegennyttigste, den frieste, den trofasteste Kjerlighed. Saa gaae da hen og udøv den; erindre den Afdøde, og lær just derved at elske de Levende uegennyttigt, frit, trofast. I Forholdet til en Afdød har Du Maalestokken, hvorpaa Du kan prøve Dig selv. Den, som bruger denne Maalestok, han skal med Lethed kunne forkorte de meest forviklede Forholds Vidtløftighed, og han skal lære at væmmes ved al den Masse af Undskyldninger, Virkeligheden ellers strax har ved Haanden, for at oplyse, at det er den Anden, som er egennyttig, den Anden, som selv er Skyld i at han glemmes, fordi han ikke bringer sig i Erindring, den Anden, som er troløs. Erindre den Afdøde, saa har Du, foruden den Velsignelse, der er uadskillelig fra denne Kjerlighedens Gjerning, tillige den bedste Veiledning til at forstaae Livet rigtigt: at det er Pligt at elske de Mennesker, vi ikke see, men ogsaa dem vi see. Pligten at elske de Mennesker vi see kan ikke ophøre, fordi Døden skiller dem fra os, thi Pligten er evig; men altsaa kan Pligten mod de Afdøde heller ikke skille de Medlevende saaledes fra os, at disse ikke blive Gjenstand for vor Kjerlighed.

Den Kjerlighe[illegible] at anprise Kjerlighed.

»At sige det er ingen Kunst, men at gjøre det«. Dette er en ordsproglig Bemærkning, som ogsaa er ganske sand, naar man fornuftigviis undtager de Tilfælde og Forhold, hvor Kunsten virkelig er »at sige det«. Thi det var jo besynderligt, om Nogen vilde negte, at Digterens Kunst netop er »at sige det«, da dog vel ikke Enhver kan sige Det, som Digteren siger saaledes, at han netop derved viser sig at være Digter. Tildeels gjælder dette ogsaa om Talerens Kunst.

Men i Henseende til Kjerlighed gjælder det hverken tildeels eller ganske, at Kunsten er at sige det, eller at det at kunne sige det paa nogen Maade væsentligen er betinget ved Begavethedens Tilfældighed. Just derfor er det saa opbyggeligt at tale om Kjerlighed, fordi man bestandig maa betænke og sige til sig selv: »det kan Enhver, eller det burde Enhver kunne« — medens det var en underlig Tale, at Enhver er eller kunde være Digter. Kjerligheden, som overvinder alle Forskjelligheder, som løser alle Baand for at binde Alle i Kjerlighedens, maa naturligviis kjerligt passe paa, at her ikke pludseligen en egen Art Forskjellighed splidagtig gjør sig gjeldende.

Fordi dette forholder sig saaledes, fordi det ingen »Kunst« er at anprise Kjerlighed, just derfor er det en Gjerning at gjøre det; thi »Kunst« forholder sig til Begavethedens Tilfældighed, Gjerning forholder sig til det Almene-Menneskelige. Saa kan da Ordsproget paa en egen Maade finde sin Anvendelse. Hvis saaledes En i en flygtig henkastet Bemærkning, i et Hastværks-Forslag (hvilket især

synes at behage disse Tider) vilde sige, »det var godt om Nogen paatog sig at anprise Kjerlighed«, saa maatte man svare, »at sige det er ingen Kunst, men at gjøre det« — og det uagtet »at gjøre det« i denne Forbindelse vilde betyde at sige det, hvad der dog, som viist er blevet, i Forhold til Kjerlighed ingen Kunst er: saa det altsaa er Kunsten og dog ingen Kunst, men en Gjerning. Gjerningen er da at paatage sig Arbeidet ved at udføre en saadan Anpriisning af Kjerlighed, hvortil baade kræves Tid og Flid. Dersom det var en Kunst at anprise Kjerlighed var Forholdet ikke saaledes. Thi i Forholdet til en Kunst er det sandeligen ikke Enhver givet at øve den, selv om han vil anvende Tiden og Fliden, vil paatage sig Arbeidet. Kjerlighed derimod, o, den er ikke som Kunsten, misundelig paa sig selv, og derfor kun Faa skjenket. Enhver, der vil have Kjerlighed, ham gives den, og vil han paatage sig Arbeidet med at anprise den, da skal det ogsaa lykkes ham.

Saa lad os nu betragte

Den Kjerlighedens Gjerning at anprise Kjerlighed.

Det er en Gjerning, og naturligviis en Gjerning af Kjerlighed, thi det kan kun gjøres i Kjerlighed, nærmere bestemmet i Sandhedskjerlighed. Vi ville stræbe at tydeliggjøre, hvorledes denne Gjerning maa udføres.

Den Gjerning at anprise Kjerlighed maa indefter gjøres i Selvfornegtelse.

Naar det at anprise Kjerlighed skal gjøres tilgavns, da maa man i lang Tid holde ud at tænke een Tanke, holde det ud med den, aandeligt forstaaet, strengeste Afholdenhed i Forhold til alt Uvensartet, Fremmed, Uvedkommende, Forstyrrende, holde det ud med den punktligste og lydigste Forsagelse af enhver anden Tanke. Men dette er meget anstrengende. Ad den Vei at gaae fra Mening og Sammenhæng, fra Forstanden er let nok; og det vil ogsaa blive tilfældet, hvis det Ene, som beskæftiger, er en enkelt endelig Forestilling, ikke een uendelig Tanke. Men er det ogsaa, hvad der holder og bevarer Forstanden, een Tanke, det er dog meget anstrengende. At tænke een Tanke, altsaa, med Retningen indefter bort fra al Adspredelse, i Stigen fra Maaned til Maaned at gjøre den Haand stærkere og stærkere, der strammer Tænkningens Streng, og saa, fra den anden Side, i Stigen at lære bestandigt lydigere, bestandigt ydmygere at gjøre den Haand lettere og smidigere i Stedet, den Haand, med hvilken der hvert Secund, hvis fornødent skulde gjøres, kan et Øieblik mindskes og lindres ved Stramningen,

altsaa med stigende Lidenskab at gribe fastere og fastere, sikkrere og sikkrere, og med voxende Ydmyghed at kunne, hvis et Øieblik fornødent gjordes, give lettere og lettere Slip: det er meget anstrengende. Og dog kan det ikke blive skjult for En, at dette er det Fornødne, ei heller kan det blive skjult for En, om man gjør det; thi naar man kun tænker een Tanke er Retningen indefter.

Eet er det jo at tænke saaledes, at Ens Opmærksomhed bestandigt blot er udefter, i Retning af Gjenstanden, som er noget Udvortes; et Ande [illegible] s vendt i at tænke, at man bestandigt i hvert Øie [illegible] selv bevidst, sig sin Tilstand under Tænkninger [illegible] hvorledes det gaaer til i En selv under Tænk [illegible] un det Sidste er væsentligen at tænke, det e [illegible] msigtighed; det første er en uklar Tænkning, [illegible] Modsigelse, at Det, der tænkende klarer And [illegible] Grund er uklart. En saadan Tænker forklarer [illegible] g Andet, og see, han forstaaer sig ikke selv; han gjør i Retningen udefter mod Gjenstanden maaskee en meget grundig Brug af sine naturlige Evner, men i Retningen indefter en meget overfladisk, og derfor bliver al hans Tænkning, hvor grundig den end synes, dog i Grunden overfladisk. Men naar Gjenstanden for Ens Tænkning er i udvortes Forstand vidtløftig, eller naar man forvandler Det, hvorover man tænker, til en lærd Gjenstand, eller naar man springer fra een Gjenstand til en anden, saa opdager man ikke denne sidste Mislighed: at der til Grund for al Klarheden ligger en Uklarhed, istedetfor, at sand Klarhed ene kan være i Gjennemsigtighed. Naar man derimod kun tænker een Tanke, saa har man ingen udvortes Gjenstand, saa har man Retningen indefter i Selvfordybelse, saa maa man gjøre Opdagelsen betræffende sin egen indre Tilstand; og denne Opdagelse er først meget ydmygende. Det forholder sig ikke paa samme Maade med Menneske-Aandens Kræfter, som med Legemets Kræfter. Dersom En arbeider over sine legemlige Kræfter, ja, saa er han sprengt, og dermed er Intet vundet. Men dersom En ikke, just ved at vælge Retningen indefter, overarbeider sin Aands Kræfter som saadanne, opdager han slet ikke, eller han opdager ikke i dybere Forstand, at Gud er til; og naar saa er, har han jo tabt det Vigtigste, eller det Vigtigste er væsentligen undgaaet ham. I Legemets Kraft som saadan ligger der nemlig intet Selvisk, men i Menneske-Aanden som saadan ligger der en Selviskhed, der maa knækkes, hvis Guds-Forholdet i Sandhed skal vindes. Dette maa nu Den, der kun tænker een Tanke, erfare, han maa opleve, at den Standsning indtræder, hvori det er som fratoges Alt ham, han maa for-

søge den Livsfare, i hvilken det gjælder om at tabe Livet for at vinde det. Det er ad den Vei han skal frem, hvis han skal bringe noget Dybere for Dagen; springer han fra i denne Vanskelighed, saa bliver hans Tænkning overfladisk — uagtet det jo rigtignok i disse kløgtige Tider er blevet antaget saadan mellem Mand og Mand, uden dog at spørge sig for hos Gud eller det Evige, at saadan Anstrengelse behøves ikke, ja, at den er Overspændthed. Nu, det forstaaer sig, den behøves heller ikke for at have det mageligt i et tankeløst Liv, eller for at tilfredsstille sine Samtidige ved den beundrede Fuldendthed, der til Punkt og Prikke er ganske som alle de Andre. Men vist er det alligevel, uden at forsøges i denne Vanskelighed og uden denne Anstrengelse bliver Ens Tænkning overfladisk. Thi aandelig forstaaet gjælder det, at just da, naar et Menneske har overarbeidet sin Aands Kraft som saadan, da og først da kan han blive et Redskab; han vil fra det Øieblik af, hvis han oprigtigt og troende holder ud, faae de bedste Kræfter; men det er ikke hans egne, han har dem i Selvfornegtelse. — O, jeg veed ikke til hvem jeg taler betræffende Dette, hvorvidt der er Nogen, som bekymres om Sligt; men dette veed jeg, at der har levet Saadanne, og dette veed jeg, at netop De, der tilgavns have anpriist Kjerlighed, have været velbefarne og heelbefarne Folk i disse nu tildeels næsten ubekjendte Farvande. Og for dem kan jeg jo skrive, trøstende mig ved det skjønne Ord: »Skriv!« »For hvem?« »For de Afdøde, for dem, Du har elsket i en Fortid!« — og i at elske dem vil jeg jo ogsaa træffe sammen med de Kjereste blandt de Medlevende.

Naar man kun tænker een Tanke, maa man i Forhold til det at tænke opdage Selvfornegtelsen, og det er Selvfornegtelsen, der opdager, at Gud er til. Just dette bliver nu Modsigelsen i Salighed og i Forfærdelse: at have en Almægtig til sin Medarbeider. Thi en Almægtig kan ikke være Din, et Menneskes, Medarbeider, uden at dette betyder, at Du slet Intet formaaer; og paa den anden Side, naar han er Din Medhjælper, saa kan Du formaae Alt. Det Anstrengende er, at det er en Modsigelse eller paa een Gang, saa Du ikke oplever det Ene idag det Andet imorgen; og det Anstrengende er, at denne Modsigelse ikke er Noget, Du engang imellem maa blive Dig bevidst, men er Noget, Du i ethvert Øieblik maa blive Dig bevidst. I samme Øieblik det er, som formaaede Du

---

det skjønne Ord: »Skriv!« osv.] Herders sämmtl. Werke. Zur schönen Literatur und Kunst. 16. Th. 1829. S. 114.

Alt — og en selvisk Tanke vil snige sig frem, som var det Dig, der formaaede det, i samme Øieblik kan Alt være tabt for Dig; og i samme Øieblik den selviske Tanke overgiver sig, kan Du igjen have Alt. Men Gud sees ikke; og altsaa idet Gud bruger dette Redskab, hvortil Mennesket gjorde sig selv i Selvfornegtelse, seer det ud, som var det Redskabet, der formaaede Alt, og det frister Redskabet selv at forstaae det saaledes — indtil han saa igjen Intet formaaer. Vanskeligt allerede at arbeide sammen med et andet Menneske, o, men at arbeide sammen med den Almægtige! Ja, det er let nok i en thi hvad formaaer han ikke, saa kan jeg jo lade h anskeligheden er derfor just, at jeg skal arbeide Andet saa ved bestandigt at forstaae, at jeg slet ivad ikke forstaaes een Gang for alle. Og dette er laae, at forstaae det ikke i det Øieblik, da man vir aaer, naar man er syg, uoplagt, men at forstaa , da man tilsyneladende formaaer Alt. Der er tigt som en Tanke, og Intet, der kommer saa heftigt paa En som en Tanke, naar den kommer **paa En; og nu paa Tankens Hav, paa de »70,000 Favnes Dyb« –** inden man lærer, naar Nattens Tid kommer at kunne slumre roligt fra Tankerne i Tillid til, at Gud, som er Kjerlighed, har dem i Overflod, og at kunne vaagne tillidsfuld op til Tankerne, forvisset om, at Gud ikke har sovet! Den mægtige Keiser i Østen havde en Tjener, som mindede ham dagligt om et bestemt Foretagende: men at et ringe Menneske maa vende Forholdet om og sige til Gud, den Almægtige, »husk mig nu endeligen paa Det og Det;« og at Gud saa gjør det! Er dette ikke til at tabe Forstanden over, at et Menneske skal have Lov til at sove trygt og sødt, naar han blot siger til Gud, altsaa som Keiseren til Tjeneren: husk mig endelig paa Det og Det! Men da er igjen denne Almægtige saa nidkjer paa sig selv, at blot et selvisk Ord i denne dumdristige Frihed, som han tillader, saa er Alt tabt, saa husker Gud ikke blot ikke Det og Det, men det er, som vilde han aldrig glemme Det og Det, det Forskyldte. Nei, saa er det jo dog langt sikkrere, at formaae lidt mindre, og saa, paa almindelig menneskelig Viis, indbilde sig, at man er vis paa, at man formaaer det, det er langt sikkrere end dette Anstrengende: ganske egentligen og bogstaveligen Intet at formaae, og derimod i en vis uegentlig Forstand ligesom at formaae Alt.

Dog kun i Selvfornegtelse kan et Menneske tilgavns anprise Kjerlighed; thi Gud er Kjerlighed, og kun i Selvfornegtelse kan et Menneske holde Gud fast. Hvad et Menneske af sig selv veed om

Kjerlighed er meget overfladisk, af Gud maa han faae det Dybere at vide, det er, han maa i Selvfornegtelse blive, hvad ethvert Menneske kan blive (thi Selvfornegtelse er i Forhold til det Almeen-Menneskelige og saaledes forskjellig fra den særlige Kaldelse og Udvælgelse) et Redskab for Gud. Saa kan ethvert Menneske faae Alt at vide om Kjerlighed, ligesom jo ethvert Menneske kan faae at vide, at han er, hvad ethvert Menneske er, elsket af Gud. Forskjellen er blot, at Nogle forekommer (hvad der da ikke synes mig saa forunderligt) denne Tanke mere end tilstrækkelig selv for det længste Liv, saa de endnu i det halvfjerdsindstyvende Aar ikke mene at have forundret sig nok derover, og Andre derimod forekommer (hvad der synes mig saare besynderligt og beklageligt) denne Tanke saa ubetydelig, da det at være elsket af Gud jo ikke er mere end hvad ethvert Menneske er — som var det derfor mindre.

Kun i Selvfornegtelse kan et Menneske tilgavns anprise Kjerlighed. Ingen Digter kan gjøre det. Digteren kan synge om Elskov og Venskab, hvad der er det sjeldne Fortrin at kunne, men »Digteren« kan ikke anprise Kjerlighed. Thi for Digteren er dog Forholdet til den ham begeistrende Aand som en Spøg, Paakaldelsen af dens Bistand som en Spøg (og dette skulde vel svare til Selvfornegtelsen og Bønnen), hans Naturbegavethed derimod det Afgjørende, og Udbyttet af Forholdet til den begeistrende Aand ham Hovedsagen, det er Digtet, Digter-Frembringelsen, som jo er Udbyttet. Men for Den, der skal anprise Kjerlighed (hvad da Enhver kan, dette er intet Fortrin) bør Selvfornegtelsens Forhold til Gud, eller det i Selvfornegtelse at forholde sig til Gud være Alt, være Alvoren; det, om Frembringelsen bliver færdig eller ikke, en Spøg, det er, Guds-Forholdet selv bør være ham vigtigere end Udbyttet. Og det er i Selvfornegtelsen hans ganske alvorlige Overbeviisning, at det er Gud, som hjælper ham.

O, dersom et Menneske i Selvfornegtelse ret kunde skaffe alle Sandsebedrag bort, som formaaede han Noget, ret kunde forstaae, at han selv slet Intet formaaer, det er, dersom et Menneske ret kunde vinde Selvfornegtelsens Seier, og da til Seieren føie Selvfornegtelsens Triumph, i Sandhed og oprigtigt at finde hele sin Salighed i dette selv slet Intet at formaae: hvor skulde et saadant Menneske kunne vidunderligt tale om Kjerlighed! Thi i Selvfornegtelsens yderste Anstrengelse, i denne al den egne Krafts Besvimen og Daanen at være salig, at føle sig salig, hvad er det Andet end Sandhed at elske Gud? Men Gud er Kjerlighed. Hvo skulde da bedre kunne anprise Kjerlighed end Den, som i Sandhed elsker

Gud; thi han forholder sig jo paa den eneste rigtige Maade til sin Gjenstand: han forholder sig til Gud og i Sandhed elskende.

Dette er indefter Betingelsen eller Maaden paa hvilken det at anprise Kjerlighed maa gjøres. At udføre det har naturligviis sin Løn i sig selv, om det ogsaa derhos har dette Formaal, ved at anprise Kjerlighed, saavidt man formaaer, at vinde Menneskene for den, at gjøre dem ret opmærksomme paa hvad der i Forligelighed er forundt ethvert Menneske, det Høieste nemlig. Thi Den, der anpriser Kunst og Videnskab, han sætter dog de Begavedes og Ikkebegavedes Splid imellem Menneskene. Men Den, der anpriser Kjerlighed, han forliger Alle, ikke i en fælles Armod, ei heller i en fælles Middelmaadighed, men i det Høiestes Fællesskab.

Den Gjerning at anprise Kjerlighed maa udefter gjøres i opoffrende Uegennyttighed.

Ved Selvfornegtelse vinder et Menneske at kunne være Redskabet, idet han indefter gjør sig selv til Intet for Gud; ved opoffrende Uegennyttighed gjør han sig udefter til Intet. til en unyttig Tjener: indefter bliver han ikke sig selv vigtig, thi han er Intet, udefter bliver han heller ikke sig selv vigtig, thi han er Intet: han er Intet for Gud — og han glemmer ikke, at han er for Gud, hvor han er. Ak, det kan jo skee, at et Menneske griber feil i det sidste Øieblik, at han, i Sandhed ydmyg for Gud, dog idet han henvender sig til Menneskene bliver stolt af hvad han formaaer. Det er da en Sammenligningens Fristelse, der bliver hans Fald. Han forstod, at han ikke kunde sammenligne sig med Gud, for ham blev han sig bevidst som et Intet; men i Sammenligning med Menneskene syntes han sig dog at være Noget. Det vil sige, han glemte Selvfornegtelsen, han hildedes i ét Sandsebedrag, som var han kun i enkelte Timer for Gud, ligesom man i en enkelt Time besøger den kongelige Majestæt. Hvilken sørgelig Forvirring! Thi i Forholdet til et Menneske lader det sig rigtignok gjøre at tale anderledes med ham i hans Nærværelse og anderledes om ham i hans Fraværelse; men skulde det lade sig gjøre at tale om Gud — i hans Fraværelse? Forstaaes Dette rigtigt, saa er den opoffrende Uegennyttighed Eet og det Samme som Selvfornegtelsen. Det vilde dog ogsaa være den forfærdeligste Modsigelse, om Nogen vilde herske over Andre — ved at anprise Kjerlighed. — Saaledes er den opoffrende Uegennyttighed i en vis Forstand, indefter nemlig forstaaet, en Selvfølge af Selvfornegtelse eller Eet med Selvfornegtelsen.

Men udefter er den opoffrende Uegennyttighed for Kjerlighed i Sandhed skal anprises; og dette er

af Kjerlighed at ville anprise Kjerlighed i Sandhedskjerlighed. Man kan let nok skaffe sig jordiske Fordele og, hvad der er allersørgeligst, vinde Menneskenes Bifald ved at forkynde allehaande Bedrag. Men sandeligen det er ikke kjerligt. Thi det Modsatte er kjerligt: i Kjerlighed til det Sande og til Menneskene at ville bringe ethvert Offer for at forkynde det Sande, og derimod ikke at ville offre det Mindste af det Sande.

Det Sande maa væsentligen betragtes som stridende i denne Verden; saa god har Verden aldrig været, og saa god bliver den aldrig, at de Fleste ville det Sande, eller have den sande Forestilling derom, saa dets Forkyndelse altsaa strax maatte vinde Alles Bifald. Nei, Den, der vil forkynde noget Sandt i Sandhed, han maa forberede sig paa en anden Maade end ved Hjælp af en saadan bedaarende Forventning, han maa være villig til væsentligen at give Afkald paa Øieblikket. Vel siger, selv en Apostel, at han stræber »at vinde Menneskene«, dog med det Tilføiende, »men for Gud ere vi aabenbare«. Saa er der da mindst af Alt i disse Ord Tanke om denne selviske eller feige, frygtagtige Higen efter at vinde Menneskenes Bifald — som var det Menneskenes Bifald, der afgjorde, om Noget er sandt eller ikke. Nei, for Gud er Apostelen aabenbar, idet han søger at vinde Menneskene; han vil altsaa ikke vinde dem for sig, men for Sandheden. Saasnart han seer, at han kan vinde dem saaledes, at de blive ham hengivne, men misforstaae ham, forvanske hans Lære, saa vil han strax støde dem fra sig — for at vinde dem. Han vil altsaa ikke vinde dem for selv at have Fordeel deraf, men han vil med enhver Opoffrelse, altsaa ogsaa med Opoffrelse af deres Bifald, vinde dem for det Sande — dersom det kan lykkes ham; det er Det, han vil. Derfor siger den samme Apostel et andetsteds (1. Thess. 2, 4. 5. 6.) »saaledes tale vi, ikke som vi ville behage Menneskene, men Gud. Vi omgikkes ikke med smigrende Ord, ei heller med Paaskud for Gjerrighed, vi søgte og ikke Ære af Mennesker, hverken af Eder eller af Andre, enddog vi kunde have været Eder til Byrde som Christi Apostle«. Hvor megen Opoffrelse er ikke heri indeholdt! Han har ikke søgt nogen Fordeel, ikke ladet sig betale, end ikke forsaavidt han med Rette kunde have ford[illegible] som [illegible]isti Apostel; han har givet Afkald paa deres Ære [illegible] Hengivenhed; forarmet har han ladet sig for[illegible]leres Spot: og alt Det har han gjor[illegible]a den Maade er det vistnok til-

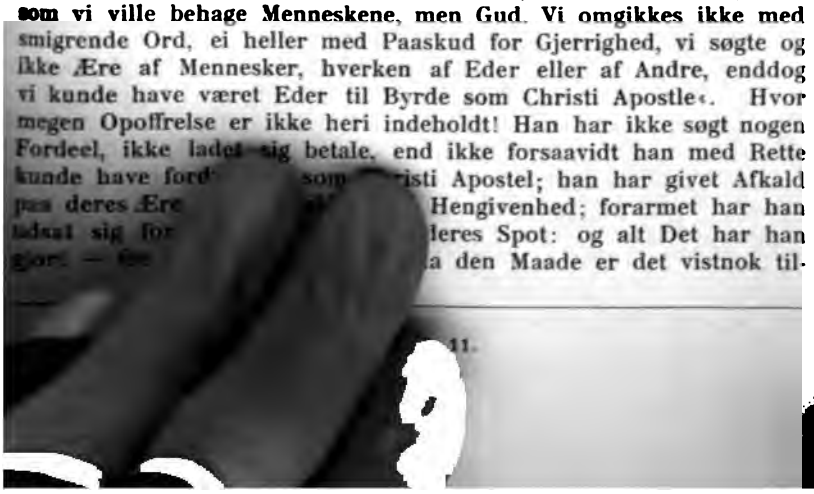

gt at Alt, om det saa var at sætte Livet til ved at blive
ettet, t vinde Menneskene; thi det er jo netop i Selvop-
offrelse og Uegennyttighed at forsage alle øieblikkelige Midler, ved
hvilke man vinder Øieblikket — og taber Sandheden. Grundfæstet
ved det Evige staaer Apostelen; det er ham, der ved det Eviges
Kræfter i Selvopoffrelse vil vinde Menneskene; det er ikke Aposte-
len, der for at holde sig selv trænger til dem, og derfor griber
det første det bedste, det kløgtigste Middel for at vinde dem —
ikke for at vinde S dertil kan ikke bruges saa-
e Midler.

Og nu i disse den er ikke Uegennyttighed,
se Tider da jøre Alt øieblikkeligt og det
nedlikkelige til Alt! e Alt for at gjøre Øieblikket
i vermægtigt son tigt over det Evige, over det
gjøres ikke Øieblikket saa selvtilfreds i
en fornem Uvi g det Evige, saa indbildsk i
ormentlig Besiddels saa overmodigt i den Fore-
stilling selv at være Opfinderen af det Sande! Hvor mangen Bedre
har ikke bøiet sig for Øieblikkets Magt og derved gjort Øieblikket
end værre; thi just Den, der var en Bedre, naar han svagt eller
selvisk giver efter, da maa han netop i Øieblikkets Larmen søge
Glemsel for sit Fald, han maa nu arbeide af al Magt for at gjøre
Øieblikket end mere opblæst. Ak, Tænkernes Tid synes at være
forbi! Den stille Taalmod, den ydmyge og lydige Langsomhed, den
høimodige Forsagelse af øieblikkelig Virkning, den Uendelighedens
Afstand fra Øieblikket, den sin Tanke og sin Gud hengivne Kjær-
lighed, som er fornøden for at tænke een Tanke: den synes at
forsvinde, den er næsten ifærd med at blive Menneskene en Latter-
lighed. »Mennesket er« atter blevet »Alts Maal« og aldeles i Øie-
blikkets Forstand. Al Meddelelse skal indrettes paa at komme be-
leiligt i et let Flyveskrift, eller understøttes af Usandhed paa
Usandhed. Ja, det er jo, som maatte tilsidst al Meddelelse indrettes
til at kunne foredrages i høiest en Time paa en Forsamling, der
igjen spilder den ene halve Time med Bifalds og Mishags Støien
og i den anden halve Time er for fortumlet til at kunne samle
Tankerne. Og dog eftertragtes dette som det Høieste. Børnene op-
drages til at betragte dette som det Høieste: at blive hørt og at
blive beundret i en Time. Saaledes nedsættes Myntfoden paa det

---

»Mennesket er Alts Maal«: Protagoras' Grundsætning, smlgn. Noten 4. Bd S. 205.

at være Menneske. Der er ikke mere Tale om det Høieste, om at behage Gud, som Apostelen siger, ei heller om at tækkes hine Herlige, der have levet i en Fortid, ei heller om at tækkes de faa Fortræffelige, der leve samtidigen med En: nei, at tilfredsstille i en Time en Forsamling af de første de bedste sammenløbne Mennesker, som selv atter hverken have havt Tid eller Leilighed til at tænke over det Sande, og altsaa kræve Overfladiskhed og halve Tanker, hvis de skulle lønne med Bifald: dette er det Eftertragtede. — Det vil sige, for dog nogenlunde at finde det værd at eftertragte, hjælper man med lidt Usandhed, man bilder hinanden ind, at disse Forsamlede ere lutter Vise, at enhver Forsamling bestaaer af lutter Vise. Det er ganske som det var paa Socrates Tid, efter hvad Anklageren oplyste: »Alle forstode at undervise de unge Mennesker, der var kun een Eneste, som ikke forstod det — det var Socrates«, saaledes er i vor Tid »Alle« de Vise, der er kun hist og her en enkelt Een, som er en Daare. Saa nær er Verden ved at have naaet Fuldkommenheden, at nu er »Alle« de Vise; dersom de enkelte Særlinger og Daarer ikke var, saa vilde Verden være aldeles fuldkommen. Under alt Dette sidder Gud ligesom og venter i Himmelen. Ingen længes bort fra denne Øieblikkets Larmen og Støien for at finde den Stilhed, hvori Gud boer; medens Menneske beundrer Menneske, og beundrer ham — fordi han er ganske som alle de Andre, længes Ingen efter den Eensomhed, hvori man tilbeder Gud; Ingen forsmaaer dette godtkjøbs Aflad fra det Høieste i Længsel efter Evighedens Maalestok! — Saa vigtigt er Øieblikket blevet sig selv. Saa fornøden er derfor opoffrende Uegennyttighed. O, at jeg kunde fremstille en saadan i Sandhed uegennyttig Skikkelse! Men dertil er her ikke Stedet, hvor Talen egentligen er om den Gjerning at anprise Kjerlighed — og derfor her et andet Ønske: gid Øieblikket, hvis han fremstilledes, dog havde Tid til at betragte ham!

Men hvad der gjælder for al Sandhedskjerlighed i Forhold til Øieblikket, det gjælder ogsaa betræffende det, sandt at anprise Kjerlighed. Førend man med sin Anpriisning af Kjerlighed søger at vinde Øieblikkets Bifald, maa man dog vel først forvisse sig om, hvorvidt Øieblikket har den sande Forestilling om Kjerlighed. Har da Øieblikket, som det nu er, eller kan Øieblikket nogensinde have den sande Forestilling om hvad Kjerlighed er? Nei, umuligt. Kjerlighed i Øieblikkets eller det Øieblikkeliges Forstand er nemlig

---

efter hvad Anklageren oplyste] Platons Apologi 24 E—25 A.

hverken mere eller mindre end Selvkjerlighed. Altsaa er det selvkjerligt at tale saaledes om Kjerlighed, og selvkjerligt at vinde dette Bifald. Den sande Kjerlighed er Selvfornegtelsens. Men hvad er Selvfornegtelse? Det er netop at opgive Øieblikket og det Øieblikkelige. Men saa er det jo aldeles umuligt at vinde Øieblikkets Bifald — ved en sand Tale om den Kjerlighed, der netop er den sande ved at opgive Øieblikket. Det er umuligt, det er saa umuligt, at den Talende, hvis da ellers Sandheden er ham vigtigere end Øieblikkets Bifald, skylder selv at gjøre opmærksom paa Misforstaaelsen, forsaavidt han skulde slumpe til at vinde Øieblikkets Bifald. Af det her Udviklede sees ogsaa let, at den Slutning ingenlunde er rigtig, der udenvidere slutter: Den, som anpriser Kjerlighed, maa selv være eller blive elsket — i en Verden, der korsfæstede Den, som var Kjerligheden, i en Verden, der forfulgte og udryddede saa mange Kjerlighedens Vidner.

Og have end Forholdene i denne Henseende forandret sig, selv om det ikke mere gaaer til den Yderlighed og Afgjørelse, at Sandhedens Vidner maae offre Liv og Blod: væsentligen er dog Verden ikke bleven bedre, den er kun bleven mindre lidenskabelig og mere smaalig. Det derfor hvad Verden saadan i Almindelighed kalder at være elskværdig, det vil naturligviis Evigheden ansee for noget Lastværdigt og Strafværdigt. En saadan hvad man kalder elskværdig Mand, det er en Mand, der for Alt passer paa ikke at tage sig Evighedens eller Guds Fordringen til en væsentlig og væsentlig anstrenget Tilværelse for nær. Den elskværdige Mand, han veed Beskeed om alle mulige Undskyldninger og Udflugter og Klogskabsregler, om at tinge og prutte og slaae af; og saa er han kjerlig nok til at overlade Andre lidt af sin Klogskab, ved hvis Hjælp man derpaa selv indretter sit Liv fordeelagtigt, let og bekvemt. I den Elskværdiges Selskab finder man sig saa tryg, saa behagelig; det falder En aldrig ind i Anledning af ham at komme til at tænke paa, at der er noget Evigt til, eller hvilken Fordring dette har til ethvert Menneskes Liv, eller at det Evige ligger En saa nær, at Fordringen kunde angaae den Dag idag. Dette er det Elskværdige. Men Den er uelskværdig, der, uden at fordre Noget af Andre, ved strengt og for Alvor at fordre Meget af sig selv, dog minder om, at en saadan Fordring er til. I Selskab med ham tage Undskyldningerne og Udflugterne sig mindre godt ud, det Hele man lever for faaer en uheldig Belysning; man kan i Selskab med ham ikke ret faae sin Magelighed, end mindre, at han ved timeligt eller vel endog ved gemytligt-gudeligt Aflad hjælper En Magelighedens Puder tilrette. Men hvad er denne Elskværdighed? Den er

Forræderie mod det Evige. Det er derfor, at Timeligheden synes saa godt om den. Og det er derfor, at Verden altid forarges over de Ord, »at Kjerlighed til Gud er Had til Verden«. Naar nemlig Evighedens Fordring ret gjøres gjældende, saa seer det ud som hadede et saadant Menneske Alt, hvad de fleste Mennesker leve for. Hvor forstyrrende derfor, hvor sært, hvor uelskværdigt! Hvor elskværdigt derimod og hvor kjerligt at bestyrke og hjælpe Menneskene i deres elskede Vildfarelse. Men er det da Kjerlighed at bedrage Menneskene; er det derfor vist, at det er Kjerlighed, fordi de Bedragne ansee det for Kjerlighed, fordi de takke Bedrageren som var han deres største Velgjører; er det Kjerlighed at elske i et Bedrag og at blive gjenelsket i et Bedrag? Jeg troede, at Kjerlighed var: i at meddele det Sande personligt at ville bringe ethvert Offer, men ikke at ville offre det Mindste af Sandheden.

Dog, selv om vi ville glemme Virkeligheden, glemme hvorledes Verden er, og digterisk forlægge hele Forholdet ind i Indbildningens Verden: det ligger i Sagens egen Natur, at der i Forholdet mellem Menneske og Menneske fordres Uegennyttighed for sandt at anprise Kjerlighed. Lad os vove et saadant digterisk Forsøg, hvor vi slet Intet have med den virkelige Verden at skaffe, men kun i Tanke-Fjernheden gjennemgaae den Tanke, at anprise Kjerlighed. Skulde der, digterisk forstaaet, af et Menneske tales sanske sandt om den sande Kjerlighed, saa er et Dobbelt fordedent: Taleren maa gjøre sig selv til den Selvkjerlige, g Talens Indhold maa være, om det at elske den -elskelige Gjenstand. Men naar saa er, er det umuligt at ave nogen Fordeel af at anprise Kjerlighed; thi Fordeel deraf an man kun have, naar enten Taleren bliver anseet for den jerlige, eller Talens Indhold er det Indyndende, om at elske den lskelige Gjenstand. Og naar det er umuligt at have nogen Fordeel f at anprise Kjerlighed, saa er det jo uegennyttigt at gjøre det. — ee, hiin Oldtidens eenfoldige Vise, som af Alle vidste skjønnest at ale om den Kjerlighed, der elsker det Skjønne og den Skjønne, an var, ja han var den styggeste Mand i hele Folket, den styggeste Mand i det skjønneste Folk. Man skulde nu troe, at Dette aatte have afskrækket ham fra at tale om den Kjerlighed, der lsker det Skjønne — man undgaaer jo dog gjerne at tale om Strikken i hængt Mands Huus, og selv de Skjønne undgaae gjerne den paafaldende Stygges Nærværelse at tale om Skjønhed, endtige den Stygge selv. Men nei, han var sær og besynderlig nok til just at finde Dette tiltalende og begeistrende, altsaa sær og besynderlig nok til at bringe sig selv i den ufordeelagtigste Stilling, der

var mulig. Thi, naar han da talte om det Skjønne, naar han i Tankens og Talens Længsel efter det Skjønne rev Tilhøreren hen — og denne nu tilfældigviis kom til at see paa ham: saa blev han jo end een Gang saa styg, som han allerede var, han, der allerede var den styggeste Mand i Folket. Jo mere han talte, jo skjønnere han talte om Skjønheden, desto styggere blev han selv ved Modsætningen. Det maa dog have været en Særling, denne Vise, han maa ikke blot have været den styggeste, men tillige den særeste Mand i hele Folket; eller hvad kan have bestemt ham? Jeg tænker, at dersom han blot havde havt en skjøn Næse (hvad han ikke havde, udpeget ogsaa derved paafaldende blandt Grækerne, som alle havde skjønne Næser), saa havde han ikke villet tale eet eneste Ord om at elske det Skjønne, det vilde have været ham imod af Frygt for, at Nogen skulde troe, at han talte om sig selv, eller dog om sin skjønne Næse; det vilde have bedrøvet hans Aand, som besveeg han Talens Gjenstand, Skjønheden, om hvilken han talte, ved at henlede nogen Opmærksomhed paa sin Skjønhed. Men i Tillid til selv at være den Styggeste meente han med en god Samvittighed at kunne sige Alt, Alt, Alt til Skjønhedens Priis, uden at have mindste Fordeel deraf, han som blot derved blev styggere og styggere. Dog den Kjerlighed, der elsker det Skjønne, er ikke den sande Kjerlighed, der er Selvfornegtelsens Kjerlighed. I Forhold til den maa nu Taleren, hvis Alt skal være i sin Orden og digterisk fuldendt, gjøre sig selv til den Selvkjerlige. At anprise Selvfornegtelsens Kjerlighed og saa selv at ville være den Kjerlige, det er, ja det er Mangel paa Selvfornegtelse. Naar Taleren ikke er den Selvkjerlige, saa bliver han ogsaa let usikker eller usand; han vil enten fristes til selv at have Fordeel af Anpriisningen, hvilket er at besvige Gjenstanden, eller han vil geraade i en Slags Forlegenhed, saa han end ikke tør sige Alt, om hvor herlig denne Kjerlighed er, af Frygt for, at Nogen skulde troe, det var ham selv, han talte om. Men er Taleren den Selvkjerlige, eller for at tænke det ganske fuldkomment, den Selvkjerligste i et Folk, som kjerlige Talere kalde Kjerligheds-Folket, saa, ja saa kan han frit tale om Selvfornegtelsens Kjerlighed, gladere ved at have gjort sig selv til den Selvkjerligste end hiin eenfoldige Vise ved at være den Styggeste. I Virkelighedens Forhold vilde der da vistnok kræves lang Forberedelse for at kunne tale om Selvfornegtelsens Kjerlighed: men Forberedelsen vilde ikke bestaae i at læse mange Bøger, eller i at blive æret og agtet for sin af Alle forstaaede Selvfornegtelse (hvis det ellers er muligt, at En kan vise Selvfornegtelse i at gjøre det, hvad Alle forstaae som Selvfornegtelse af ham), men omvendt

i at gjøre sig selv til den Selvkjerlige, at drive det igiennem at blive anseet for den Selvkjerligste. Og dette vilde endda ikke være saa let at opnaae. Det at blive udmærket ved en Prøve, og det at faae den ringeste Charakteer, netop den ringeste, er jo omtrent lige vanskeligt, saa der derfor ogsaa gjerne er et lige stort Antal af begge. — Dette angaaende Taleren. Men Talens Indhold skulde være: om det at elske den u-elskelige Gjenstand. See, hiin Oldtidens eenfoldige Vise, der vidste saa skjønt at tale om den Kjerlighed, der elsker det Skjønne, han førte dog ogsaa stundom en anden Tale, naar han talte om at elske den Stygge. Han negtede ikke, at det at elske er at elske den Skjønne, men han talte dog, ja det var en Art Spøg, om det at elske den Stygge. Hvad forstaaes der da ved »den Skjønne«? »Den Skjønne« er den umiddelbare og ligefremme Gjenstand for den umiddelbare Kjerlighed, Tilbøielighedens og Lidenskabens Valg. Man behøver saavist ikke at befale, at man skal elske den Skjønne. Men den Stygge! Det er ikke Noget at byde Tilbøielighed og Lidenskab, der vende sig bort og sige »er det Noget at elske«! Og hvad er saa igjen efter vore Begreber om Kjerlighed »den Skjønne«? Det er den Elskede og Vennen. Thi den Elskede og Vennen er den umiddelbare og ligefremme Gjenstand for den umiddelbare Kjerlighed, Lidenskabens og Tilbøielighedens Valg. Og hvad er »den Stygge«? Det er »Næsten«, som man **skal** elske. Man **skal** elske ham, dette vidste hiin eenfoldige Vise Intet om, han vidste ikke, at Næsten var til og at man skulde elske ham; det han talte om at elske den Stygge var blot et Drillerie. Næsten er den u-elskelige Gjenstand, er ikke Noget at byde Tilbøielighed og Lidenskab, der vende sig bort fra ham og sige »er det Noget at elske«! Men derfor er der heller ingen Fordeel forbunden ved at tale om at skulle elske den u-elskelige Gjenstand. Og dog er den sande Kjerlighed just Kjerlighed til Næsten eller den er, ikke det at finde den elskelige Gjenstand, men det, at finde den u-elskelige Gjenstand elskelig. — Naar da, for at der kan tales ganske sandt om den sande Kjerlighed, Taleren maa have gjort sig selv til den Selvkjerligste, og Talens Indhold maa være, om det at elske den u-elskelige Gjenstand: saa er enhver Fordeel eller Vinding umulig. Taleren bliver ikke til Løn selv elsket, thi hvor selvkjerlig han er bliver jo kun aabenbarere ved Modsætningen; og Talens Indhold er ikke skikket til at indynde sig hos Menneskene, som gjerne ville høre om, hvad Tilbøielighed og Lidenskab saa let og saa gjerne forstaae, men ikke gjerne høre om, hvad Tilbøielighed og Lidenskab ingenlunde lystes ved. — Dog er dette digteriske Forsøg ganske rigtigt og kan blandt Andet

tjene til at belyse en Sviig eller en Misforstaaelse, der sig atter og atter i hele Christenheden. Man tager den tenge Ydmyghed og Selvfornegtelse forfængelig derved, at man vistnok fornegter sig selv i een Henseende, men ikke har Mod til at gjøre det afgjørende, hvorfor man passer paa at blive forstaaet i sin Ydmyghed og i sin Selvfornegtelse, saa man altsaa bliver ...et og æret for sin Ydmyghed og Selvfornegtelse — hvilket dog ikke er Selvfornegtelse.

Der fordres al... anprise Kjerlighed, indefter Selvfornegtelse, og ...le Uegennyttighed. Naar da ...er sig at ..., og der nu spørges, om det Kjerlig... ...an gjør det: saa maa dertil ...te kan ... Bestemthed afgjøre; det er ...det er F... ...thed, kort af det Onde, men ...a mulig... ...hed«. —

Slutning.

Vi have i det foreliggende Skrift »mange Gange og paa ange Maader« stræbt at anprise Kjerlighed. Idet vi takke Gud r, at det er lykkedes os at blive færdig med Skriftet saaledes m vi ønskede det, ville vi nu slutte med at indføre Apostelen hannes talende: »I Elskelige, lader os elske hverandre«. Disse d, der altsaa have apostolisk Myndighed, have tillige, hvis Du betragte dem, en Mellemtone eller en Mellemstemning i Forhold Modsætningerne i selve Kjerligheden, hvilket har sin Grund i, de ere af Den, som blev fuldkommen i Kjerlighed. Du hører i sse Ord ikke Pligtens Strenghed, Apostelen siger ikke »I skulle ke hverandre«; men Du hører heller ikke Digter-Lidenskabens, bøielighedens Heftighed. Der er noget Forklaret og Saligt i disse d, men tillige et Veemod, der er rørt over Livet og formildet d det Evige. Det er som sagde Apostelen »Herre Gud, hvad er a det Hele, der vil forhindre Dig i at elske, hvad er det Hele, a kan vinde ved Selvkjerlighed! Budet er, at Du skal elske, o, en naar Du vil forstaae Dig selv og Livet, da er det jo, som ulde det ikke behøve at befales; thi det at elske Menneskene dog det Eneste det er værd at leve for, uden denne Kjerlighed ver du egentligen ikke; og det at elske Menneskene er tillige den este salige Trøst, baade her og hisset; og det at elske Menne-ene det eneste sande Kjende paa, at Du er en Christen« — ndeligen en Troesbekjendelse er heller ikke nok. Kjerlighed er, ristelig forstaaet, befalet; men Kjerlighedsbudet er det gamle

---

»mange Gange og paa mange Maader«] smlgn. Hebr. 1, 1. Apostelen Johannes talende] 1. Joh. 4, 7.

som altid bliver nyt. Det gaaer ikke med Kjerlighedsbudet med et menneskeligt Bud, der ældes og sløves i Aarene, eller andres i Forhold til hvad De blive enige om, som skulle lyde . Nei, Kjerlighedsbudet bliver nyt indtil den sidste Dag, lige nyt nu paa den Dag, da det er blevet ældst. Budet forandres altsaa i mindste Maade, allermindst af en Apostel. Forandringen kan kun være, at den Kjerlige bliver mere og mere fortrolig med t, bliver sor hvilket han elsker: derfor kan le saa mil tale næsten som var det glemt, lighed er Du derimod, at det er Kjerlig- Apostel, orstaaer Du ham; thi ikke ere ne Ord B en om Kjerlighed, men de ere delsen. V ikke til at tale saaledes. Hvad i den udtjen stels Mund er Sandhed, kunde begynderens M t Leflerie, hvormed han meget for tidligt vilde l e og unddrage sig »Skole-Aaget«. Vi indføre Apostelen talende, vi gjøre ikke hans Ord til vore, men os til Tilhørere »I Elskelige, lader os elske hverandre!«

Og saa blot Eet endnu, husk paa det christelige Lige for Lige, Evighedens Lige for Lige. Dette christelige Lige for Lige er en saa vigtig og afgjørende christelig Bestemmelse, at jeg kunde ønske, at ende om ikke ethvert Skrift, hvor jeg efter Evne udvikler det Christelige, saa dog eet Skrift med denne Tanke.

Om Christendommen tales der forholdsviis (jeg mener i Forhold til, at der ellers tales saa Meget) mindre i disse Tider. Men i den Tale, der høres (thi Angrebene ere jo dog vel ikke en Tale om Christendommen), er det ikke sjeldent, at man fremstiller det Christelige i en vis kjelen Kjerligheds næsten blødagtige Skikkelse. Det er altsammen Kjerlighed og Kjerlighed; spaer Dig selv og Dit Kjød og Blod, hav gode Dage eller glade Dage uden Selvbekymring, thi Gud er Kjerlighed og Kjerlighed; — om Strengheden maa der slet Intet høres; det skal Alt være Kjerlighedens frie Sprog og Væsen. Dog saaledes forstaaet bliver Guds Kjerlighed let en fabelagtig og barnagtig Forestilling, Christi Skikkelse noget for mild og vammel, til at det kan være sandt, at han var og er Jøder en Forargelse, Græker en Daarskab: det er, som gik det Christelige i Barndom.

Sagen er ganske simpel. Christendommen har afskaffet det jødiske Lige for Lige: »Øie for Øie og Tand for Tand«; men den

---

»Øie for Øie og Tand for Tand«] 2. Mos. 21, 24.

let christelige, Evighedens Lige for Lige isteden. Christen-
vender aldeles Opmærksomheden bort fra det Udvortes,
en indefter, gjør ethvert Dit Forhold til andre Mennesker
ds-Forhold: saa skal Du nok baade i den ene og den
orstand faae Lige for Lige. Christelig forstaaet faaer et
e, til syvende og sidst og væsentligen, i Alt kun med Gud
uagtet han dog skal blive i Verden og i Jordlivets For-
m de ere ham anviste. Men det, i Alt at faae med Gud
(saa man altsaa aldrig sinkes underveis, paa Halvveien,
erretten, ved den menneskelige Dom, som var den det
le), det er paa een Gang den høieste Trøst og den største
else, den største Mildhed og Strenghed. Dette er Menne-
dragelse; thi Forholdet til Gud er en Opdragelse, Gud er
en. Men den sande Opdragelse maa være netop lige saa
m den er mild, og omvendt. Og naar nu en menneskelig
har mange Børn paa een Gang at opdrage, hvorledes
n sig saa ad? Til al denne megen Talen og Irettesætten
den bliver der naturligviis ikke Tid, og om der var Tid,
r naturligviis Opdragelsen slet ved megen Talen; nei, den
)pdrager opdrager helst ved Hjælp af Øinene. Han tager
lte Barns Øine fra ham, det er, han tvinger Barnet til i
ee paa ham. Just saaledes gjør Gud; han styrer hele
og han opdrager disse utallige Mennesker ved sit Blik.
l er Samvittigheden? I Samvittigheden er det Gud, som
et Menneske, saa Mennesket nu i Alt maa see paa ham.
opdrager Gud. Men Barnet, som opdrages, indbilder sig
orholdet til Kammeraterne, den lille Verden, de danne, er
eden, hvorimod Opdrageren med sit Blik lærer ham, at
bruges for at opdrage Barnet. Saaledes indbilder ogsaa
e sig let, at hvad han har med Verden at skaffe, det er
eden; men Gud opdrager ham til at forstaae, at alt Dette
blot til Opdragelsen. Saaledes er Gud Opdrageren; hans
d er den største Mildhed og den største Strenghed. Det
i Naturens Forhold, hvor Tyngden tillige er Letheden.
gemet svæver let i det Uendelige — ved Tyngden;
nmer det ud af sin Bane, bliver det altfor let, saa
etheden Tyngden, og det falder tungt — ved Letheden.
er Guds Strenghed i den Kjerlige og Ydmyge Mildhed,
len Haardhjertede er hans Mildhed Strenghed. Det, at
villet frelse Verden, denne Mildhed, bliver jo i Den, som
modtage Frelsen, den høieste Strenghed, en endnu større
l, end om Gud aldrig havde villet det, men blot vilde

dømme Verden. See, dette er Eenheden af Strenghed og Mildhed det, at Du i Alt forholder Dig til Gud, den største Mildhed o den største Strenghed.

Naar Du derfor hører nøie efter skal Du selv i hvad de allerbestemtest maa kaldes Evangelium, høre Strengheden med Naar der saaledes siges til Høvidsmanden fra Capernaum »Dig skee, som Du troede«, ja der kan jo intet gladere Budskab tænkes intet mildere, mere forbarmende Ord! Og dog, hvad siges der Der siges, »Dig skee, som Du troede«. Ville vi anvende disse Ord paa os selv, ma- keer, som Du troer, har Du Troen til Frelse, Hvor mildt, hvor forbarmende Men er det nu har Troen — thi den Kjends- gjerning, at Hø kan jeg dog vel ikke uden videre overføre jeg Troen, fordi Høvidsmanden havde den. Lad purgte Christendommen »er det nu ogsaa vist, ?«, saa vilde Christendommen svare »Dig skee eller hvad mon Christus vilde have tænkt, om Høvidsmanden, istedenfor at komme troende til **ham, var kommen til ham for saadan underhaanden at faae at vide, om han havde Troen! »Dig skeer som Du troer«, det vil** sige, det er evigt vist, at Dig skeer som Du troer, det indestaaer Christendommen Dig for; men det, om Du, netop »Du«, har Troen hører dog vel ikke med til Christendommens Lære og Forkyndelse saa den skulde forkynde Dig, at Du har Troen. Naar da de bange Bekymringer reise sig, at Du dog maaskee ikke har Troen saa gjentager Christendommen uforandret »Dig skeer, som Du troer«. Hvor strengt! Du faaer af Fortællingen om Høvidsmanden at vide, at han havde Troen, det vedkommer egentligen slet ikke Dig: og saa faaer Du det Christelige at vide, at ham skete som han troede — men Du er jo ikke Høvidsmanden. Lad os tænke at En sagde til Christendommen »det er ganske vist, at jeg er døbt, saa er det dog vel ogsaa ganske vist, at jeg har Troen?« da vilde Christendommen svare »Dig skeer som Du troer«. Høvidsmanden, skjøndt ikke døbt, troede; derfor skete det ham, som han troede, først i hans Tro er Evangeliet et Evangelium. Derson Høvidsmanden, hvorvel han kom og bad Christus om Hjælp, do havde været noget tvivlraadig i sin Sjel om, hvorvidt Christu formaaede at hjælpe ham, og Christus da havde sagt det Samm »Dig skee, som Du troede«: hvad saa? Var det saa et Evangelium

---

Høvidsmanden fra Capernaum. Matth. 8, 5—13.

Nei for Høvidsmanden ikke; thi det var en Dom over ham. Det seer saa hurtigt ud dette »Dig skee«, men det holder saa stærkt igjen dette Næste »**som** Du troer«. Man kan over dette Ord lige saa godt prædike Strengheden som Mildheden; thi i dette Ord er ogsaa Strengheden, den christelige Strenghed, der jo heller ikke har taget i Betænkning at udelukke de Frygtagtige fra Guds Rige, eller maaskee rettere ikke har taget i Betænkning at lære, at de Frygtagtige udelukke sig selv, saa man altsaa lige saa lidet trodser sig ind i Guds Rige, som man feigt og blødagtigt klynker sig derind. Men i disse Tider, hvor der i Stats-Forholdene er saa megen Tale om Sikkerhed og Sikkerhed, overfører man vel tilsidst dette paa Christendommen, og lader Daaben være Sikkerheden — hvad den jo rigtignok ogsaa er, dersom Du virkeligen troer, at den er Sikkerheden »Dig skeer som Du troer«. Havde man Ret i, uden videre at gjøre Daaben til Sikkerheden, saa var det rigtignok forbi med Strengheden. Men Gud lader sig ikke spotte, og han lader sig heller ikke narre. Han er for høit ophøiet i Himmelen, til at det kunde falde ham ind, at et Menneskes Anstrengelse skulde for ham have noget Fortjenstligt. Dog fordrer han den; og saa Eet endnu, at Mennesket selv ikke understaaer sig at mene, at den har noget Fortjenstligt. Men Gud er ogsaa for høit ophøiet i Himmelen til barnagtigt at lege den gode Gud med et feigt og efterladent Menneske. Det er evig vist, at Dig skeer som Du troer; men Troens Vished, eller den Vished, at Du, netop Du, troer, maa Du i ethvert Øieblik faae ved Guds Hjælp, altsaa ikke paa nogen udvortes Maade. Du maa have Gud til Hjælp for at troe, at Du ved Daaben er frelst; Du maa have Gud til Hjælp for at troe, at Du i Nadveren erholder Dine Synders naadige Forladelse. Thi vistnok tilsiges der Syndernes Forladelse, den tilsiges ogsaa Dig, men Præsten har ikke Lov at sige til Dig, at Du har Troen, og dog tilsiges den Dig kun, dersom Du troer. Dig skeer som Du troer. Men Alt hvad der i Dig er af Kjød og Blod og Vedhængen ved det Jordiske og Frygtagtighed maa for tvivle, at Du ikke kan faae en udvortes Vished, en Vished een Gang for alle, og paa den nemmeste Maade. See, dette er Troens Strid, som Du hver Dag kan faae Anledning til at forsøges i. Evangeliet er ikke Loven, Evangeliet vil ikke frelse Dig ved Strenghed, men ved Mildhed; men denne Mildhed vil frelse Dig, den vil ikke bedrage Dig, derfor er Strengheden i den.

Og gjelder dette Lige for Lige endog i Forhold til hvad der bestemtest maa kaldes Evangelium, hvor meget meer da, naar Christendommen selv forkynder

Loven. Der siges »tilgiver, saa skal Eder og tilgives«. Imidlertid kunde det dog maaskee lykkes En at misforstaae disse Ord saaledes, at han indbildte sig, at det var muligt selv at faae Tilgivelsen, uagtet han ikke tilgav. Sandeligen, det er en Misforstaaelse. Christendommens Mening er: Tilgivelse **er** Tilgivelse; Din Tilgivelse er Din Tilgivelse; Din Tilgivelse til en Anden er Din egen Tilgivelse; den Tilgivelse, Du giver, den faaer Du, ikke omvendt, den Tilgivelse, Du faaer, den giver Du. Det er som vilde Christendommen sige: beed Du til Gud ydmygt og troende om Din Tilgivelse, thi han er dog saaledes barmhjertig som intet Menneske er det; men vil Du gjøre Prøve paa hvordan det forholder sig med Tilgivelsen, saa iagttag Dig selv. Hvis Du oprigtigt for Gud af ganske Hjerte tilgiver Din Fjende (men om Du gjør det, husk paa, det kan Gud see), saa tør Du ogsaa haabe Din Tilgivelse, thi det er Eet og det Samme; Gud tilgiver Dig hverken mere eller mindre eller anderledes end **som** Du tilgiver Dine Skyldnere. Det er kun et Sandsebedrag at indbilde sig, at man selv har Tilgivelse, uagtet man er treven til at tilgive Andre. Nei, ikke er der en nøiagtigere Overeensstemmelse mellem Himlen oven til og dens Billede i Havet, hvilket netop er lige saa dybt som Afstanden er høi, end der er mellem Tilgivelse og Tilgivelse. Det er ogsaa en Indbildning, at man selv troer sin Tilgivelse, naar man ikke vil tilgive; thi hvor skulde det Menneske i Sandhed troe paa Tilgivelse, hvis eget Liv er en Indvending mod, at der er Tilgivelse til! Men man indbilder sig, at man selv for sit Vedkommende forholder sig til Gud og derimod i Forholdet til det andet Menneske blot forholder sig til det andet Menneske, istedenfor at man i Alt forholder sig til Gud. — Derfor er det at anklage et andet Menneske for Gud det er at anklage sig selv, Lige for Lige. Om ogsaa et Menneske, menneskelig talt, virkelig lider Uret, da tage han sig dog vel iagt for, at forivre sig med at anklage den Skyldige for Gud. O, man vil saa gjerne bedrage sig selv, man vil saa gjerne indbilde sig, at et Menneske for sit Vedkommende skulde have som et privat Forhold til Gud. Men det gaaer med Forholdet til Gud som med Forholdet til Øvrigheden, Du kan ikke tale privat med en Øvrighedsperson om Det, som er hans Gjerning — men Guds Gjerning er det at være Gud. Hvis et Tjeneste-Menneske, som Du maaskee ellers har Godhed for, har begaaet en Brøde, et Tyverie f. Ex., og Du ikke veed,

---

»tilgiver, saa skal Eder og tilgives«] smlgn. Matth. 6, 14.

ad Du skal gjøre ved den Sag: saa henvend Dig for Alt ikke ivat til den udøvende Øvrigheds Foresatte; thi han forstaaer ke noget Privat betræffende et Tyverie, han lader strax den yldige fængsle og Sag begynde. Og saaledes ogsaa, naar Du vil de som var Du ganske uden Sag, og nu privat vil besvære Dig r Gud over Dine Uvenner; saa gjør Gud kort Proces og lægger g an mod Dig; thi for Gud er Du selv en Skyldner — det at klage en Anden er at anklage sig selv. Du mener, at Gud ulde ligesom tage Partie med Dig; at Gud og Du skulde i For- ing vende Eder mod Din Fjende, mod Den, der gjorde Dig Uret. n dette er en Misforstaaelse. Gud seer ligelig paa Alle, og er t heelt, som Du kun for en Deel vil gjøre ham til. Henvender a Dig til ham i hans Egenskab af Dommer — ja det er som en ldhed af ham, at han advarer Dig om at lade det være, thi han ed nok hvad deraf følger for Dig, hvor strengt det vil blive Dig; n vil Du altsaa ikke lade Dig sige, henvender Du Dig til ham hans Egenskab af Dommer: saa hjælper det ikke, at Du mener, det er den Anden, han skal dømme; thi Du har selv gjort ham Din Dommer, og han er, Lige for Lige, i samme Øieblik Din mmer ɔ: han dømmer tillige Dig. Naar Du derimod ikke ind- der Dig paa at anklage Nogen for Gud eller paa at gjøre Gud Dommer, saa er Gud den naadige Gud. Lad mig oplyse dette rhold ved en Begivenhed. Der var engang en Forbryder, som vde stjaalet nogle Penge, deriblandt en Hunderdaler-Seddel. enne vilde han have byttet og henvendte sig derfor til en anden rbryder i dennes Huus; han modtog Sedlen, gik ind i det næste relse som for at bytte den, kom derpaa ud igjen, lod som In- nting, hilste god Dag paa den Ventende, som saaes de nu først: rt, han bedrog ham for Hunderdaler-Sedlen. Herover blev den rste saa forbittret, at han i sin Harme anmeldte Sagen for Øv- gheden, hvor skammeligt han var bleven bedragen. Den Anden lev naturligviis ogsaa fængslet, der blev ogsaa Sag om Bedrageriet - ak, i denne Sag blev det første Spørgsmaal, som Øvrigheden rde: hvorledes har Klageren faaet de Penge. Saa blev der to ger. See, den Første forstod meget rigtigt, at han havde Ret i n Sag om Bedrageriet, han vilde nu være den redelige Mand, n gode Borger, som henvender sig til Øvrigheden for at faae Ret. O, men Øvrigheden indlader sig ikke saaledes privat, er om et Enkeltstaaende, man behager at forelægge den, ei ller giver den altid Sagen den Vending, som Klageren og An- lderen angiver: Øvrigheden seer dybere i Forholdet. Og saa- les ogsaa med Forholdet til Gud. Naar Du for Gud anklager

et andet Menneske, saa bliver der strax anlagt to S
idet Du kommer og gjør Anmeldelse om det andet
kommer Gud til at tænke paa, hvordan det hænge
med Dig.

Lige for Lige; ja saa streng er Christendo
den endog gjør et skærpende Ulige gjeldende.
skrevet: »hvi seer Du Splinten i Din Broders Øie, men
Dit eget bliver Du ikke vaer?« En from Mand har from
disse Ord saaledes: Bjelken i Dit eget Øie er hverken
mindre end det at see, at dømme Splinten i Din Broders
strengeste Lige for Lige vilde jo være, at det at see Spl
Andens Øie blev en Splint i Ens eget Øie. Dog Christ
er endnu strengere: denne Splint, eller det dømmende
er en Bjelke. Og om Du end ikke seer Bjelken, og om
Menneske seer den: Gud seer den. Altsaa en Splint er
Er dette ikke en Strenghed, som gjør en Myg til en Ele
men naar Du betænker, at christeligt og sandt forstaa
bestandigt med i Alt, at det er ene og alene om ham, at
sig, saa vil Du vel kunne forstaae denne Strenghed, I
staae, at det at see Splinten i Din Broders Øie — i
værelse (og Gud er jo altid nærværende) er Majestæts-F
Ja dersom Du til at see Splinten kunde benytte et Øie
Sted, hvor Gud ikke var tilstede! Men christeligt fo
dette jo netop hvad Du skal lære at fastholde, at Gud e
stede; og er han tilstede, seer han ogsaa paa Dig. I
da Du ret tænker Dig Gud tilstede, vilde Du vist heller
paa, at see nogen Splint i Din Broders Øie, eller falde
lægge denne rædsomt strenge Maalestok — Du, som
skyldig. Men Sagen er den, at om end ethvert bedre
dog for sit eget Livs Vedkommende beflitter sig paa
Tanken om Guds Allestedsnærværelse nærværende (og n
bagvendt lader sig da ikke tænke end fjernt at tænke
Allestedsnærværelse), saa glemme de dog ofte Guds All
værelse idet de forholde sig til andre Mennesker, glemm
er tilstede i Forholdet, nøies med en blot menneskelig
ligning. Saa har man Tryghed og Rolighed til at opdag
Hvilken er nu Brøden? Den, at Du glemmer Dig selv,
tilstede (og han er jo altid tilstede), eller at Du glemme
i hans Tilstedeværelse. Hvor uforsigtigt i Guds Nærv

Der staaer skrevet] Matth. 7. 3.

mme saa strengt, saa en Splint bliver dømt, — Lige for Lige, l Du være saa streng, saa kan Gud overbyde Dig — det er elken i Dit eget Øie. Øvrigheden har vel allerede anseet t for en Art Frækhed af hiin Forbryder, som vi have let om, at ville spille den retfærdige Mand, der ved Lov og m forfølger sin Ret, ak, en Forbryder, der selv skal forfølges d Lov og Dom: men Gud anseer det for en Formastelighed, et Menneske vil spille den Rene og dømme Splinten i hans oders Øie.

Hvor strengt er ikke dette christelige Lige for Lige! Det diske, det verdslige, det travle Lige for Lige er: som Andre re mod Dig, pas endeligen paa, at Du ogsaa gjør saaledes mod m. Men det christelige Lige for Lige er: som Du gjør mod dre, ganske saaledes gjør Gud mod Dig. Christeligt forstaaet r Du slet Intet at gjøre med hvad de Andre gjøre mod Dig, det dkommer Dig ikke, det er en Nysgjerrighed, en Næsviished, en angel paa Samling at blande Dig i Ting, der ere Dig saa aldeles edkommende som var Du en Fraværende. Du har kun at gjøre ed hvad Du gjør mod Andre, eller med hvorledes Du optager vad Andre gjøre mod Dig; Retningen er indefter, Du har væsentgen kun med Dig selv at gjøre for Gud. Denne Inderlighedens erden, Gjengivelsen af hvad andre Mennesker kalde Virkeligheden, en er Virkeligheden. I denne Inderlighedens Verden hører det ristelige Lige for Lige hjemme; det vender sig og vil vende Dig ort fra Udvortesheden (uden dog at tage Dig ud af Verden), op d, eller ind efter. Thi christeligt forstaaet er det at elske Meneskene at elske Gud, og det at elske Gud at elske Menneskene: vad Du gjør mod Menneskene, det gjør Du mod Gud, og derfor, vad Du gjør mod Menneskene, det gjør Gud mod Dig. Forbittres Du paa Menneskene, som gjøre Dig Uret, saa forbittres Du egentigen paa Gud; thi i sidste Grund er det dog Gud, som tillader, at Dig gjøres Uret. Tager Du derimod med Taksigelse Uretten af uds Haand »som en god og en fuldkommen Gave,« saa forbittres Du heller ikke paa Menneskene. Vil Du ikke tilgive, saa vil Du gentligen noget Andet, Du vil gjøre Gud haardhjertet, at han eller ikke skulde tilgive: hvorledes skulde denne haardhjertede ud saa tilgive Dig? Kan Du ikke bære Menneskenes Forseelser od Dig, hvorledes skulde Gud da kunne bære Dine Synder mod am? Nei, Lige for Lige. Thi Gud er egentligen selv dette rene ige for Lige, den rene Gjengivelse af hvorledes Du selv er. Er r Vrede i Dig, saa er Gud Vrede i Dig; er der Mildhed og Barmertighed i Dig, saa er Gud Barmhjertighed i Dig. Det uendelig

han overhovedet vil have med Dig at gjøre, og at
a kjerligt opdager enhver den mindste Kjerlighed i
gjør det. Guds Forhold til Mennesket er i ethvert
ieblik at uendeliggjøre Det, som i ethvert Øieblik er i Mennesket.
Eensomheden, veed Du nok, boer Echo. Det passer nøie, o saa
paa enhver Lyd, den mindste, og gjengiver den nøie, o saa
Er der et Ord, Du ikke gjerne vilde høre sagt til Dig, da
gt Dig at sige det, vogt paa, at det ikke undslipper Dig i Een-
s ieden, thi Echo gjentager det strax og siger det til »Dig«.
Du aldrig bl gede Du heller aldrig, at Gud
men hvis D eensom, da lærte Du ogsaa,
t hvad Du s andre Mennesker, det gjen-
r Gud blot, h. ed Uendelighedens Forøgelse;
dens eller Don udsiger om en Anden, Gud
ger det, han mme om Dig: og dette Samme
ver Dig Naad en hvo troer paa Echo, naar
han Dag og Nat te iel; og hvo troer paa, at der
er en saadan Iagttager til, at det gader saa nøie til med Lige for Lige, hvo troer paa det, naar han fra den tidligste Barndom er vant til at leve fortumlet! Hører da en saadan Fortumlet Noget om det Christelige, saa er han dog ude af Stand til at høre rigtigt efter; som det Christelige ikke ret kommer til at gjenlyde i hans Indre, saa opdager han heller ikke den Gjenlyden, der er det christelige Lige for Lige. Her i Livets Larm mærker han maaskee ikke Evighedens eller Guds Gjentagelse af det udtalte Ord, han indbilder sig maaskee, at Gjengjeldelsen skulde være i det Udvortes og paa udvortes Maade; thi Udvortesheden er for tæt et Legeme til at være Gjenlyden, og det sandselige Øre for tungthørende til at opdage Evighedens Gjentagelse. Men hvad enten et Menneske opdager det eller ikke, det er dog sagt om ham det Ord, han selv sagde. Et saadant Menneske lever da hen som Den, der ikke veed, hvad der siges om ham. Nu, hvis et Menneske bliver uvidende betræffende hvad Byen siger om ham, det er maaskee godt, maaskee turde det ogsaa være Usandhed hvad Byen siger om ham: o, men hvad hjælper det et Øieblik eller nogle Aar at forblive uvidende betræffende hvad Evigheden siger om ham — hvilket dog nok vel er Sandhed!

Nei, Lige for Lige! vi sige det sandeligen ikke, som var det vor Mening, at et Menneske saa dog til syvende og sidst fortjente Naaden. O, det Første Du lærer af i Alt at forholde Dig til Gud, er netop, at Du slet ingen Fortjeneste har. Prøv det blot at sige til Evigheden »jeg har fortjent«, saa svarer Evigheden »Du har

fortjent . . . .«. Vil Du have Fortjeneste og have fortjent Noget, saa er Straf det Eneste; vil Du ikke troende tilegne Dig en Andens Fortjeneste, saa faaer Du efter Fortjeneste. — Vi sige dette heller ikke som var det vor Mening, at det var bedre, om Nogen Dag ud og Dag ind sad i Dødsens Angest for at lytte efter Evighedens Gjentagelse, vi sige end ikke, at det var bedre end den Smaalighed, der i disse Tider benytter Guds Kjerlighed til at sælge Aflad fra enhver farefuldere og mere anstrenget Stræben. Nei, men som det veltugtede Barn har en uforglemmelig Forestilling om Strengheden, saaledes maa ogsaa det Menneske, som forholder sig til Guds Kjerlighed, hvis han ikke »kjerlingeagtigt« (1 Tim. 4, 7.) eller letsindigt skal tage den forfængelig, have en uforglemmelig Frygt og Bæven, skjøndt han hviler i Guds Kjerlighed. En Saadan vil vist ogsaa undgaae at tale til Gud om Andres Uret mod ham, om Splinten i Broderens Øie; thi en Saadan vil helst tale til Gud ene om Naaden, for at ikke dette skjebnesvangre Ord »Ret« skal forspilde ham Alt, ved, hvad han selv fremkaldte, det strenge Lige for Lige.

TEXTKRITISK ANHANG.

A = Originaludgaven; B = anden Udgave, hvis Text er lagt Grund for denne Udgave; M = S. K.'s egenhændige Manuskript, ·orefter Originaludgaven er trykt; M^2 = S. K.'s Rettelser i det ɛemplar af første Udgave, hvorefter anden Udgave tryktes.

S. **10, 28** maaskee] MA, maaske B. **11, 31** Menneske] MA, enneste B. **11, 38** Forbindelser] AB, M *har:* Forblindelser *med 'erstreget l.* **12, 6** Sandhed] MA, Sundhed B. **16, 7** sammen;] A, mmen, MB. **17, 32** Ordet] MA, Ordes B. **19, 36** det Sidste] MA, dste B. **21, 3** XXII. 39] AB, *bedre* XXII, 39 M. **19** nærmest] MA, æmest B. **22, 10** Selvkjerligheden] MA, Selvkjærligheden. **11** gtet] MA, Sigtet, B. **30, 23** vilde] MA, ville B. **31, 2** 10, 17 *ods* MAB, *der have* 10, 16. **32, 9** Hemmelighed!] MA, Hemmeghed. B. **36, 13** end er,] MA, end er„ B. **39, 5** Det] MA, Dette **26** Fjender] MA, Fiender B. **36** gjør] MA, giør B. **40, 11** jerlighed] MA, Kierlighed B. **43, 25** er] MA, er B. **39** fortvivlet] A, sortvivlet B. **45, 29** Du skal elske] MA, Du skal elske B. **7,** 22 Kjerlighed isteden] MA, Kjerliglighed isteden B. **49, 31** hristendommen] AB, Christenheden M. **42** hvor meget] MA, hvorieget B. **50, 19** Forskjel] MA, Forskiel B. **52, 13** Poesie] MA, oesi B. **35** og] MA, og B. **55, 13** strider] MA, stride B. **23** abenbaret] AB, aabenbart M. **58, 5** Forskjelligheder] MA, Forkjelligheder B. **38** tvende] B, de tvende MA. **41** hvilken] MA, vilke B. **63, 6** Elskede] MA, Elskende B. **64, 6—7** Kjerlighed] A, Kerlighed B. **20** betænk,] MA, betænk B. **66, 17** Øieblikke]e] M, Øiebliklige AB. **67, 13** Kjerlighedens] MA, Kjerlighedes B. **), 6** Næsten] MA, Ræsten B. **72, 28** Maaskee] MA, maaskee B.

29 Fornemheden] MAB, *man venter* Fornemhedens. **33** hvilken] B. hvilke MA. **73, 33** sig over] MA, sig over B. **74, 31** hvilkensomhelst] *trods* MAB: hvilken. **77, 26** indenfor] MA, idenfvr B. **80, 36** skulde] *ret til* skulle *efter* MAB. **81, 16** Evighedens] MA. Evighedes B. **82, 32** Fare . . . .] MA, *bedre* Fare . . . .« M²B. **37** jo] MA, ja B. **83, 19** uvilkaarligt] MA, uvilkaarkaarligt B. **22** lige saa] MA, ligesaa B. **84, 21** fordeelagtigst] M, fordeelagtigt AB. **91, 25** gjort] A, giort, MB. **93, 42** Væsentlige] M, Væsenlige AB. **95, 19** retfærdig] B. **96, 16** der] MA, det B. **23** Øiebliks] MA, (stykkeviis] MA, stykkevis B. **103, 12** længselsfu AB. **104, 1** Kjerligheden] MA. Kjærligheden B. **2**3 **106, 34** Viisdom] MA, Viisom B. **107, 11** maae] igesom] MA, ligsom B. **108, 31** forføreriske] M, **109, 17** Misforstaaelse] MA. Misforstaelse B. **3**9 B. **111, 28** Sinkerie] MA. Sinkeri B. **116, 1** [A, Guds Forholdet B. **120, 35** Mennesker] MA, , 4 Forhold] MA, Foehold B. **13** en Spøg] MA, et Spøg B. **14** et] MA, en B. **130, 19** Hjertets] *trods* MAB: Hjertes. **132, 34** hvilken] M, hvilke AB. **133, 18** Afskyeligheder] MA, Afskyligheder B. **137, 30** Samvittigheds-Spørgsmaal] MA, Samvittigheds-Spørgsmael B. **141, 1** Mennesker] MA. Menuesker B. **142, 18** ingen] MA, tngen B. **143, 19** Hjerte] MA. Hjerie B. **145, 29** er] MA, er B. **148, 19** Han] MA, han B. **149, 41** Spørgsmaalet] MA, Spvrgsmaalet B. **150, 37—38** Ufuldkommenheder] MA, Ufulkommenheder B. **151, 3** tarveligere] MA. tarvelige B. **42** det at elske] MA, at elske B. **153, 13** Sværmerie] MA, Sværmeri B. **157, 41** det er] MA, det et B. **159, 5** Eftergivenhed] MA, Cftergivenhed B. **165, 33** Himlen] MA, Himmelen B. **168, 25** Gjemme] MA, Giemme B. **174, 14** Indfald] MA. Infald B. **177, 5** Pengemand] AB, gammel Skjøge M. **178, 1** Menneske] MA, Mennesker B. **31—32** christeligt,] MA, christeligt B. **179, 30** af] MA, af B. **36** Opgavens] MA, Opavens B. **181, 15** Sværmerie] MA, Sværmeri B. **35** saasandt] M, saa sandt AB. **182, 25** udelade] MA, udlade B. **188, 10** det Christelige] MA, Christelige B. **191, 7** Forlystelsessteder] AB, Dandseboder M. **22** og] MA, og B. **202, 28** Bekjendte.] M, Bekjendte B, *bedre* Bekjendte! M². **202, 29** leget] MA, leged B. **204, 2** Luftcasteller] MA, Luftkasteller B. **206, 2** een] MA, en B. **210, 8** at Du] MA, da Du B. **218, 22** Hyklerie] MA, Hykleri B. **219, 4** Intet] MA, Iutet B. **13** Grund] MA, Gruud B. **35** frygtende] MA, fygtende A. **221, 16** een] MA, en B. **25** Bagvendthed] AB, Klodderagtighed M; *ligesaa i næste Linie.* **34** heller] MA, heler B. **222, 32** det baader] MA.

en baader B. **223, 4** qvit] M, quit AB. **224, 14** til at] MA, til t B. **225, 9** Kraft] MA, Kraf B. **227, 1** altsaa] MA, alsaa B. **32, 39** troe paa] MA, troe paa B. **239, 37** Sliim] MA, Slim B. **48, 8** og] MA, om B. **28** at stjæle,] *Herefter indføjer* M at hore,. **2** Gud.] M *har en Tilføjelse*: Gud, og saaledes den Utroskab, som et gamle Testamente saa betegnende kalder Hoer. Thi det *osv.* **53, 5** er] MA, er B. **254, 42** skjønneste] MA, skjønneske B. **269, 8** Mangfoldighed] MA, Mandfoldighed B. **31** fjernsynet] MA, ersynet B. **271, 40** verdslig-sindede] MA, verslig-sindede B. **275, 4** hinanden Kjerlighed] MA, hinande Kjerlighed B. **276, 4** af en] A, af af en B. **278, 4—5** Forbrydelse!] M *indføjer her:* Forbrydelse — det straffes jo endog, om Nogen vover at paatale det! **83, 39** hurtigt] AB, gesvindt M. **288, 14** bie] AB, bliv M; *saades ogsaa i det følgende.* **34** saa langsomt] MA, saa saa langsomt . **295, 40** Huuslivets Travlhed] AB, Madlavning og Børneavlen l. **297, 21** Afhængigheds-Forhold] A, Afhængigheds Forhold MB. **99, 10** være] B, vorde MA. **300, 17** Barmhjertighed] MA, Barmjerlighed B. **301, 22** har i sin] MA, har sin B. **302, 18** kunne] lA, kunne B. **304, 23** Elendighedens Land] AB, Helvede M. **305, 7** sælge Mennesker] AB, holde Horehuus M. **313, 15** vidunderigere] *trods* MAB, *der alle have* vidunderlige. **315, 17** maaskee] MA, naaske B. **319, 17** gjorde] MA, giorde B. **327, 4** skulle] M *(utydeligt)*, skulde AB. **331, 28** Fader] MA, Foder B. **334, 13** *Efter* ikams Skyld *indsætter* M: , og at i Henseende til denne sidste Ære let Fornødne iagttages med den fløiels Vogn, med de to Klædespræster, een Silke-Præst og to Betjente. **32** *Efter* om den *indføjer* f: — selv om han saa var en Taler, der mange mange Gange var leven takket for den uanmodede Tale, hvilken vistnok ogsaa i enkningens Forstand har været uanmodet. **335, 3** *Efter* skriges r *indføjer* M: , da kjøber man i dyre Domme een, to, tre Præer til at skrige med. **337, 25** glemt] AB, udsvedt M. idetmind-] M, idet mindste AB. **27** Glemsom] AB, Letsvedende M. **342,** Forstand,] MA, Forstand B. **344, 22** vaagne] MA, vogne B. **5, 38** Thi] MA, thi B. **349, 32** Sandhedskjerlighed] MA, Sandedskjærlighed B. **350, 20** *Efter* smaalig. *indføjer* M: Overmæt n Verden paa saa mange Maader er, gudforladt, tung og træg, sundelig og fortræden har den en Slags Morskab af at lade en- er Begeistret slide sig om muligt træt ved idelig og idelig Smaa-rtrædigelse. Hans Liv faaer her ingen Betydning, og ikke en- ng ved sin Død kommer han til ret at virke opvækkende, thi an er for længe forud forberedt paa hans langsomme Død ved n langsomste Dødsmaade. **351, 18** og] M, og AB. **25** og] MA,

9 ved] AB, *bedre* med M. **356, 3** skulle] MA, skulde MA, drister B. **362, 4** *Efter* Dig *indføjer* M: – thi trykke det spøgende (og sandeligen Spøg har ogsaa e i Alvor) for Gud ere vi ikke blot alle Jyder, men ere [illegible]lovere.

SØREN KIERKEGAARDS
SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE AF

A. B. DRACHMANN, J. L. HEIBERG OG H. O. LANGE

X. BIND

CHRISTELIGE TALER. — KRISEN OG EN KRISE I EN SKUESPILLERINDES LIV

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KJØBENHAVN 1904 KRISTIANIA

PUBLIC LIBRARY
355346
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1905 L

Trykt hos J. Jørgensen & Co. (M. A. Hannover)

[redacted]

INDHOLD.

	Side
ge Taler	1.
g en Krise i en Skuespillerindes Liv	319.

[redacted]

CHRISTELIGE TALER.

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

Til Grund er lagt det af S. K. for en ny Udgave **Exemplar af** Originaludgaven (S. K.'s Papirer, Pakke 27); **sammenlignet** med S. K.'s Manuscript (Pakke 26).

HRISTELIGE TALER

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO

1848.

TH N. W.
PUBLIC LIBRA
355346

INDHOLD.

Første Afdeling. Hedningenes Bekymringer.
Anden Afdeling. Stemninger i Lidelsers Strid.
Tredie Afdeling. Tanker, som saare bagfra — til Opbyggelse.
Fjerde Afdeling. Taler ved Altergangen om Fredagen.

FØRSTE AFDELING.

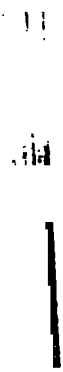

[EDNINGENES BEKYMRINGER.

CHRISTELIGE TALER

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

1848.

PUBLIC LIBRARY
LENIN AND
FOUNDATIONS

INDHOLD.

Indgang.

Armodens Bekymring.

Overflodens Bekymring.

Ringhedens Bekymring.

Høihedens Bekymring.

Formastelighedens Bekymring.

Selvplagelsens Bekymring.

Tvivlraadighedens, Vankelmodighedens, Trøstesløshedens Bekymring.

Bøn.

Fader i Himlene! Ved Foraarets Tid vender i Naturen Alt igjen tilbage med ny Friskhed og Skjønhed, Fuglen og Lilien har Intet tabt siden sidst — o, at vi ogsaa saaledes uforandrede maatte vende tilbage til disse Læremesteres Underviisning! Ak, men dersom vi i den svundne Tid toge Skade paa Sundheden, at vi da maatte gjenvinde den ved atter at lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle! —

Evangel **dag efter Trinitatis.**

Ingen kan ti **ni han maa enten hade den ene og elske** den **de sig til den ene og foragte den anden.** I kunne ikke tiene Gud og Mammon. Derfor siger jeg Eder! bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde, og hvad I skulle drikke; ikke heller for Eders Legeme, hvad I skulle iføres. Er ikke Livet Mere end Maden, og Legemet Mere end Klæderne? Seer til Himmelens Fugle; de saae ikke, og høste ikke, og sanke ikke i Lader, og Eders himmelske Fader føder dem; ere I ikke meget Mere end de? Men hvo iblandt Eder kan lægge en Alen til sin Vext, endog han bekymrer sig derfor? Og hvi bekymre I Eder for Klæderne? Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de voxe; de arbeide ikke, spinde ikke. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomon i al sin Herlighed var saa klædt, som een af dem. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag, og i Morgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet troende! Derfor skulle I ikke bekymre Eder, og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? eller: hvormed skulle vi klæde os? efter alt saadant søge Hedningerne; thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov. Men søger først Guds Rige og hans

---

Evangeliet] Matth. 6, 24—34.

Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder. Bekymrer Eder derfor ikke for den anden Morgen; thi den Dag i Morgen skal bekymre sig for sit Eget. Hver Dag haver nok i sin Plage.

Indgang.

Det var paa Toppen af Sinai, at Loven blev givet, under Himmelens Torden; hvert Dyr, som, ak uforskyldt og uforvarende, nærmede sig det hellige Bjerg, skulde ihjelslaaes — ifølge Loven. Det er ved Foden af Bjerget, at Bjergprædikenen holdes. Saaledes forholder Loven sig til Evangeliet, som er: det Himmelske nede ved Jorden. Det er ved Foden af Bjerget; saa formildet er Evangeliet, saa nær er det Himmelske, der stiger ned, nu ved Jorden, og dog end mere himmelsk. Det er ved Foden af Bjerget; ja, hvad mere er, Fuglen og Lilien er kommen med — næsten lyder det, som løb det spøgende ud paa, at de vare med . . . i Legen; thi om end Alvoren bliver desto helligere, netop fordi Fuglen og Lilien er med, den bliver det ved den Spøg, og en Spøg bliver det dog, at Lilien og Fuglen er med. De ere med, ja, hvad mere er, de ere ikke blot med, men de ere med i at undervise; thi vel er Evangeliet selv den egentlige Lærer, Han »Læreren« — og Veien og Sandheden og Livet i Underviisningen, men Fuglen og Lilien er dog med som en Slags Hjælpelærere.

Hvorledes er dette muligt? Nu, Sagen er ikke saa vanskelig. Hverken Lilien eller Fuglen ere nemlig Hedninge, men Lilien og Fuglen ere heller ikke Christne, just derfor kunne de med Held være behjælpelige ved Underviisningen i Christendom. Agt paa Lilien og Fuglen, saa opdager Du, hvorledes Hedninge leve, thi de leve netop ikke saaledes som Fuglen og Lilien; lev saa Du som Lilien og Fuglen, da er Du en Christen — hvad Lilien og Fuglen hverken er eller kan blive. Hedenskabet danner Modsætningen til Christendommen; men Lilien og Fuglen danne ingen Modsætning

---

ifølge Loven] 2. Mos. 19, 12—13.

gen af disse stridige Parter, de, hvis man saa tør sige, spille nuemor, og holde sig klogeligen udenfor alle Modsætninger. For nu ikke at dømme og fordømme bruger Evangeliet Lilien og Fuglen til at gjøre Hedenskabet aabenbart, men derved igjen til at gjøre det aabenbart, hvad der fordres af den Christne. For at forhindre det Dømmende er Lilien og Fuglen skudt imellem; thi Lilien og Fuglen dømmer Ingen — og Du, Du skal jo ikke dømme Hedningen, Du skal jo lære af Lilien og Fuglen. Ja, det er en vanskelig Opgave, en vanskelig Stilling, Fuglen og Lilien har ved Underviisningen; der var heller Ingen, som kunde gjøre det, enhver Anden vilde saa let komme til at anklage og dømme Hedningen, til at lovprise den Christne (istedenfor at undervise), eller til spottende at dømme den saakaldte Christen, der ikke levede saaledes. Men Lilien og Fuglen, der ene ere beskjeftigede med og fordybede i at undervise, lade sig slet ikke mærke med Noget, see hverken til Høire eller til Venstre, de hverken rose eller skjende, som en Lærer ellers gjør det, ligesom Han, »Læreren«, om hvem der siges, »han skjøtter om Ingen« (Mc. 12, 14.), saaledes skjøtte de om Ingen eller de skjøtte sig selv. Og dog, dog er det næsten en Umulighed ikke at lære Noget af dem, naar man agter paa dem. Ak, et Menneske kan gjøre Alt, hvad han formaaer, og dog kan det stundom være tvivlsomt, om den Lærende lærer Noget af ham; men Fuglen og Lilien gjøre slet Intet, og dog er det næsten en Umulighed ikke at lære Noget af dem. Kan ikke allerede et Menneske af dem lære, hvad det er at undervise, hvad det er at undervise christeligt, lære den Underviisningens store Konst: at lade som Ingenting, at skjøtte sig selv, og dog gjøre det paa en saa opvækkende, saa gribende, saa indyndende, derhos i Henseende til Bekostningen saa billig og derved saa rørende Maade, at det er umuligt ikke at lære Noget deraf! Thi vistnok, naar en menneskelig Lærer har gjort Alt, og den Lærende dog ikke har lært Noget, da kan han sige »det er ikke min Skyld«; o, men naar Du har lært saa saare meget af Lilien og Fuglen, er det da ikke som sagde de »det er ikke vor Skyld«! Saa velvillige ere disse Lærere mod den Lærende, saa velvillige, saa menneskelige, saa værdige deres guddommelige Beskikkelse. Har Du glemt Noget, ere de strax villige til at gientage det for Dig, og gjentage og gjentage, saa Du dog tilsidst maa kunne det; lærer Du ikke Noget af dem, gjøre de Dig ingen Bebreidelser, men vedblive kun med sjelden Nidkjærhed at fare fort i Underviisningen, ene beskjeftigede med at lære fra sig; og lærer Du Noget af dem, tilskrive de Dig Alt, lade som have de slet ingen Andeel deri, som

var det ikke dem, Du skyldte det: de opgive Ingen, hvor ulærvillig han end er, og de fordre ingen Afhængighed, end ikke Dens, der lærte meest af dem. O, I vidunderlige Læremestere, hvis man af Eder ikke lærte Andet, hvis man lærte at undervise: hvor meget lærte man ikke! Stort allerede om en menneskelig Lærer gjør Noget af hvad han selv siger, som oftest gjør man vel mange Ord og kun Lidet deraf — ak, men ogsaa denne Bemærkning om Andre, den havde aldrig Fuglen eller Lilien gjort! Men I, — ja I gjøre rigtignok i en vis Forstand heller ikke hvad I sige; I gjøre det, uden at sige Noget. Dog denne Eders ordknappe Taushed og denne Eders Troskab mod Eder selv i, Aar ud og Aar ind saa lang Dagen er, paaskjønnet eller upaaskjønnet, forstaaet eller misforstaaet, seet eller useet, at gjøre det Samme: o, vidunderlige Mesterskab i at undervise!

Altsaa ved Hjælp af Lilien og Fuglen lære vi Hedningenes Bekymringer at kjende, hvilke de ere, de nemlig som Fuglen og Lilien ikke have, skjøndt de have de tilsvarende Fornødenheder. Imidlertid kunde man jo ogsaa paa en anden Maade lære disse Bekymringer at kjende: ved at reise til et hedensk Land og see, hvorledes Menneskene der leve, hvad der bekymrer dem. Og endelig paa en tredie Maade: ved at reise til — dog hvad siger jeg, at reise, vi leve jo paa Stedet, i et christent Land, hvor der er lutter Christne, altsaa maa man kunne slutte: de Bekymringer, som ikke findes hos os, skjøndt de tilsvarende Fornødenheder og Tryk ere tilstede, det maa være Hedningenes Bekymringer. Saaledes kunde man slutte, ak, hvis ikke en anden Betragtning maaskee tog Magten fra os til at slutte ved at tage Forudsætningen, og nu sluttede paa en anden Maade: disse Bekymringer findes blandt Menneskene i dette Land, *ergo* er dette christne Land hedensk. Talen om Hedningenes Bekymringer vilde da komme til at lyde som en underfundig Spot. Dog turde vi ikke tillade os at tage et saadant Strenghedens Sigte paa Christenheden, ei heller denne næsten grusomme Spot, en Grusomhed, der da vel at mærke vilde komme til at gaae ud over den Talende selv, som vel ikke heller er saa fuldkommen en Christen. Men lad os ikke glemme, at Talen kunde have dette ligesom bag Øret, at hvis en Engel vilde ile, kunde han paa denne Maade drive sin Spot med os, vi som alde os Christne, ved at vende Sagen saaledes, at han, istedenfor at irettesætte vor maadelige Christendom, fremstillede de hedenske Bekymringer og da bestandigt tilføiede »men her i dette Land, som er christent, findes naturligviis ingen saadanne Bekymringer«, uttende fra, at Bekymringerne jo ere Hedningenes Bekymringer;

eller omvendt, at han fra at Landet jo er christent sluttede til at saadanne Bekymringer vist med Urette ere blevne kaldte Hedningenes; eller at han tænkte sig et christent Land, hvor der virkelig var lutter Christne, og lod som var dette Land vort Land, sluttende: da disse Bekymringer ikke findes der, saa maae de være Hedningenes. Lad os ikke glemme dette, og lad os heller aldrig glemme, at de Hedninge, som findes i Christenheden, ere de dybest sjunkne: hine i de hedenske Lande ere endnu ikke løftede op til Christendommen, [illegible] under Hedenskabet; hine tilhøre den faldne [illegible] efter at være blevne opreiste, faldne endnu eng[illegible].

Saa kæmper [illegible]ge Foredrag paa mange Maader for, at det Evige [illegible]esket, men det glemmer heller ikke paa rette S[illegible] Lilien og Fuglen først og fremmest at formilde[illegible]u Stridende, lad Dig formilde! Man kan glemme at lee, men [illegible] bevare et Menneske fra nogensinde at glemme at smile! Et Menneske kan glemme Meget uden Skade, og maa vel ogsaa finde sig i med Alderdommen at glemme Meget, som han kunde ønske at huske; men Gud forbyde, at et Menneske indtil sin sidste salige Ende skulde glemme Lilien og Fuglen!

I.

Armodens Bekymring.

Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde? eller hvad skulle vi drikke? — efter alt saadant søge Hedningene.

Denne Bekymring har Fuglen ikke. Hvoraf lever uglen — thi vi ville nu ikke tale om Lilien, den kan sagtens, den ver af Luften; men hvoraf lever Fuglen? Den borgerlige Øvrig- ed har som bekjendt meget at bekymre sig for; snart har den en Bekymring, at der er Nogle, som Intet have at leve af, men ta igjen til andre Tider er den ikke nøiet med, at et Menneske ar Noget at leve af, han bliver kaldt op og spurgt, hvoraf han ver. Hvoraf lever nu Fuglen? Dog vel ikke af hvad den sanker Lade, thi den sanker ikke i Lade — og egentligen lever man da eller aldrig af Det, man har liggende i Laden. Men hvoraf lever ta Fuglen? Fuglen kan ikke gjøre Redelighed for sig; dersom en blev opkaldt, maatte den vel svare ligesom den Blindfødte, der ev adspurgt om Den, der havde skjenket ham hans Syn »jeg veed t ikke, men dette veed jeg, at jeg den Blindfødte seer«, saaledes aatte Fuglen vel svare »jeg veed det ikke, men det veed jeg, jeg er«. Hvoraf lever den da? Fuglen lever af det »daglige Brød«,

---

den Blindfødte] Joh. 9, 1—38.

ie nimm ike Føde, som aldrig er overgjemt, dette uhyre For-
som dog er saa vel forvaret, at Ingen kan stjæle det; thi kun
ler »gjemmes til Natten«, kan Tyven stjæle, Det der er brugt
Dagen kan Ingen stjæle.

Altsaa det daglige Brød det er Fuglens Levebrød. Det daglige Brød er det knappest tilmaalte Forraad, det er netop nok, men heller slet ikke mere, det er det Lidet, som Armoden behøver. Men saa er jo Fuglen fattig? I stedfor at svare, ville vi spørge: er Fuglen fattig? Nei, Fuglen er ikke fattig. See, her viser det sig, at Fuglen er Læremesteren; den er i den Tilstand, at man, hvis man vil dømme efter dens ydre Vilkaar, maa kalde den fattig, og dog er den ikke fattig; Ingen vilde falde paa at kalde Fuglen fattig. Og hvad vil saa det vil sige, dens Vilkaar er Armod, men den har ikke Bekymring. Dersom den blev kaldt op — derom kan ingen tvivle være, at Øvrigheden vilde finde, den i strengeste Forstand hørte under Fattigvæsenet; men naar man blot lader den flyve igjen, saa er den ikke fattig. Ja, fik Fattigvæsenet Lov til at raade, blev Fuglen nok fattig; thi man vilde vel plage den med saa mange Spørgsmaal om Udkommet, at den selv mærkede, at den var fattig.

Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? — efter alt saadant søge Hedningene; thi den Christne har ikke denne Bekymring. Er den Christne da riig? Nu ja, det kan maaskee gjerne være, at der er en Christen, som er riig; men derom tale vi jo ikke, vi tale om en Christen, som er fattig, om den fattige Christen. Han er fattig, men han har ikke denne Bekymring, han er altsaa fattig, og dog ikke fattig. Naar man nemlig i Armod er uden Armodens Bekymring, er man fattig og dog ikke fattig, og saa er man, hvis man ikke er en Fugl, men et Menneske, og dog som Fuglen, saa er man en Christen.

Hvoraf lever da den fattige Christen? Af det daglige Brød. Deri ligner han Fuglen. Men Fuglen, som rigtignok ikke er Hedning, er dog heller ikke Christen — thi den Christne beder om det daglige Brød. Men saa er han jo endnu fattigere end Fuglen, at han endog maa bede derom, istedetfor at Fuglen dog faaer det uden at bede? Ja saaledes mener Hedningen. Den Christne beder om det daglige Brød; ved at bede derom faaer han det, dog uden at have Noget at gjemme til Natten: han beder derom, og ved at bede derom, holder han i Natten Bekymringen borte, medens han

sover sødt for den næste Dag at vaagne til det daglige Brød, som han beder om. Den Christne lever altsaa ikke af det daglige Brød som Fuglen eller som Eventyreren, der tager det, hvor han finder det; thi den Christne finder det, hvor han søger det, og søger det ved at bede. Men derfor har han ogsaa, hvor fattig han end er, noget Mere at leve af end det daglige Brød, der for ham har en Tilsætning, et Værd og en Mættelse, som det ikke kan have for Fuglen, thi den Christne beder jo derom, han veed altsaa, at det daglige Brød er fra Gud; har ikke ogsaa ellers saaledes en ringe Gave, en lille Ubetydelighed uendeligt Værd for den Elskende, naar den er fra den Elskede! Derfor siger den Christne ikke blot, at det daglige Brød er ham nok, forsaavidt han tænker paa sin jordiske Trang og Fornødenhed, men han taler tillige om noget Andet (og ingen Fugl og ingen Hedning veed, hvad det er han taler om), naar han siger »det er mig nok, at det er fra Ham«, nemlig fra Gud. Som hiin eenfoldige Vise, skjøndt han bestandigt talte om Mad og Drikke, dog dybsindigt talte om det Høieste, saaledes taler den fattige Christen, naar han taler om Maden, eenfoldigt om det Høieste; thi naar han siger »det daglige Brød,« tænker han ikke saa meget paa Maden, som paa, at han faaer den fra Guds Bord. Saaledes lever Fuglen ikke af det daglige Brød. Den lever vistnok ikke som en Hedning for at spise, den spiser for at leve — men lever den dog egentligen?

Den Christne lever af det daglige Brød; at det er deraf, derom er der intet Spørgsmaal, men heller intet om, hvad han skal æde eller hvad han skal drikke. Han veed sig i denne Henseende forstaaet af den himmelske Fader, der veed, at han haver alle disse Ting behov; den fattige Christen spørger ikke om alt Saadant, som Hedningene søge. Derimod er der noget Andet, han søger, og derfor lever han (thi det var jo tvivlsomt, hvorvidt man egentligen kan sige, at Fuglen »lever«) han lever derfor, eller det er for dette han lever, og det er derfor man kan sige, at han lever. Han troer, at han har en Fader i Himlene, der hver Dag oplader sin milde Haand og mætter alt hvad som lever — ogsaa ham — med Velsignelse; dog hvad han søger er ikke det at blive mæt, men den himmelske Fader. Han troer, at et Menneske ikke deri er forskjellig fra Fuglen, at han ikke kan leve af ligesaa lidet, men deri at han ikke kan leve »af Brød alene«, han troer, at det er

---

hiin eenfoldige Vise] Sokrates. »af Brød alene«] Matth. 4, 4.

Velsignelsen som mætter; dog hvad han søger er ikke det at blive mæt, men Velsignelsen. Han troer (hvad ingen Spurv veed Noget af, og hvad hjælper det saa egentligen Spurven, at det er saa!), at ingen Spurv falder til Jorden uden den himmelske Faders Villie. Han troer, at som han, saa længe han har at leve her paa Jorden, vel vil faae det daglige Brød, at han saaledes engang skal leve salig hisset. Saaledes forklarer han det Sted, »at Livet er mere end Maden«; thi vistnok er selv Timelighedens Liv mere end Maden, men et evigt Liv er dog vel uden Sammenligning med Mad og Drikke, hvori et Menneskes Liv ikke bestaaer, saa lidet som Guds Rige! Han betænker stadigt, at Hellighedens Liv er ført her paa Jorden i Armod, at »Han« hungrede i Ørkenen og tørstede paa Korset; saa man da altsaa ikke blot kan leve i Armod, men i Armod kan leve. — Derfor beder han vel om det daglige Brød og takker derfor, hvad Fuglen ikke gjør; men det at bede og det at takke er ham vigtigere end Maden og er ham dog hans Spise, ligesom det var Christi »Spise, at gjøre Faderens Villie.«

Men saa er jo den fattige Christen riig? Ja vistnok er han riig. Thi Fuglen, der i Armod er uden Armodens Bekymring, den fattige Fugl, er rigtignok ingen Hedning og derfor heller ikke fattig, skjøndt fattig ikke fattig; men den er heller ingen Christen, og derfor er den dog fattig — den fattige Fugl, o, ubeskrivelig fattig! Hvor fattigt ikke at kunne bede, hvor fattigt ikke at kunne takke, hvor fattigt at maatte tage Alt hen som i Uskjønsomhed, hvor fattigt ligesom ikke at være til for sin Velgjører, hvem man skylder Livet! Thi det, at kunne bede og at kunne takke, det er jo at være til for ham; og det at gjøre det, det er at leve. Den fattige Christens Rigdom er netop at være til for den Gud, som vistnok ikke een Gang for alle gav ham jordisk Rigdom, o nei, som hver Dag giver ham det daglige Brød. Hver Dag! Ja, hver Dag er den fattige Christen foranlediget til at blive opmærksom paa sin Velgjører, til at bede og takke. Og hans Rigdom voxer jo for hver Gang han beder og takker, for hver Gang det bliver ham tydeligere, at han er til for Gud og Gud for ham; medens jordisk Rigdom bliver fattigere og fattigere for hver Gang den Rige glemmer at bede og at takke. O, hvor fattigt, saadan een Gang for alle at have faaet Sit for hele Livet; hvilken Rigdom derimod »hver Dag« at faae Sit! Hvor misligt, næsten hver Dag at være

---

at ingen Spurv falder til Jorden osv.] Matth. 10, 29. Christi »Spise, at gjøre Faderens Villie.« Joh. 4, 34.

foranlediget til at glemme, at man har faaet hvad man har; hvor saligt, hver Dag at mindes derom, det er, at mindes om sin Velgjører, det er om sin Gud, sin Skaber, sin Forsørger, sin Fader i Himlene, altsaa om den Kjerlighed, for hvilken det ene er værd at leve, og som det ene er værd at leve for!

Men saa er jo den fattige Christen riig? Ja vist er han riig, og Du skal ogsaa kjende ham paa, at han ikke ønsker at tale om sin jordiske Armod, men vel om sin himmelske Rigdom. Og derfor lyder hans Tale stundom saa forunderlig. Thi medens Alt uden om ham minder om hans Armod, taler han om sin Rigdom — o, og derfor kan Ingen forstaae ham uden en Christen. Der fortælles om en from Eneboer, som i mange mange Aar, død for Verden, havde levet strengt holdende Armodens Løfte, at han havde vundet en riig Mands Venskab og Hengivenhed. Saa døde den rige Mand og indsatte hiin Eneboer, der nu i saa lang Tid havde levet af det daglige Brød, til Arving af sin hele Formue. Men der man kom og fortalte Eneboeren dette, svarede han »det maa være en Feiltagelse, hvorledes kan han indsætte mig til Arving, da jeg er død længe før han!« O, hvor fattigt tager Rigdommen sig ikke ud ved Siden af — Rigdommen! Jordisk Rigdom tager sig altid fattig ud i Forhold til Døden. Men den Christne, der i Armod er uden Armodens Bekymring, han er ogsaa død for Verden, og fra Verden. Derfor lever han. Thi Fuglen ophører at leve ved at døe, men den Christne lever ved at døe. Og derfor tager hele Verdens Rigdom, som man kan have Brug for saa længe man lever, sig saa fattigt ud i Sammenligning med hans — Armod, ja eller hans Rigdom. At en Død ikke behøver Penge, det veed vi Alle; men den Levende, der virkeligen ingen Brug har for dem, han maa enten være meget riig — og saa kan det vel være han behøver flere — eller han maa være en fattig Christen.

Forsaavidt da den fattige Christen er riig, ligner han ikke Fuglen. Thi Fuglen er: fattig og dog ikke fattig; men den Christne er: fattig, dog ikke fattig, riig. Fuglen er uden Bekymring for det Ringere, som den ikke søger, men den søger heller ikke det Høiere; Fuglen er selv uden Bekymring, men ogsaa dens Liv er for den, som var den ikke Gjenstand for nogen Andens Bekymring. Den Christne deler ligesom med Gud; han lader Gud sørge for Spise og Drikke og alt Saadant, medens han søger Guds Rige og

---

Der fortælles om en from Eneboer] om den hellige Arsenius, Abraham a St. Clara, Werke. 15—16. Bd. 1845, S. 276.

Retl ghed. Høit svinger den fattige Fugl sig i Sky, uden at rmodens Bekymring, men den Christne svinger sig u h iere; det er som søgte Fuglen Gud i sin Flugt mod im n, men den Christne finder ham; det er som fløi Fuglen ngt langt bort efter Gud, men den Christne finder ham, og finder ham (o, himmelske Salighed!), finder ham ved Jorden; det er som fløi Fuglen ind i Himmelen, men Himlen bliver dog lukket, kun for den Christne aabnes den!

Derfor skulle Eder og sige: hvad skulle vi eller: hvad efter alt saadant søge Hed- Ja, He re sig om Sligt. glen er i A odens Bekymring — den tier; Christne er i rmodens Bekymring, men han ikke sin Rigdom. Hedningen har Armodens rmoden at være uden Bekym- ring er han (og a ganske til det Andet) »uden Gud i Verden«. See derfor nar han Bekymringen. Han tier ikke som den sorgløse Fugl; han taler ikke som en Christen, der taler om sin Rigdom; han har og veed egentligen intet Andet at tale om end Armoden og dens Bekymring. Han spørger, hvad skal jeg æde, og hvad skal jeg drikke, idag, imorgen, iovermorgen, til Vinter, næste Foraar, naar jeg er bleven gammel, jeg og Mine, og hele Landet, hvad skulle vi æde og drikke. Dette Spørgsmaal gjør han ikke blot, ak i et bekymret Øieblik, og saa igjen dog fortrydende det; ak i en Trængselens Tid, og saa dog igjen bedende Gud om Tilgivelse. Nei, han er uden Gud i Verden og gjør sig — vigtig ved Spørgsmaalet, som han kalder det egentlige Livs-Spørgsmaal. han bliver sig selv betydningsfuld ved den Tanke, at han udelukkende beskjeftiger sig med dette Livs-Spørgsmaal; han finder det uforsvarligt af det Offentlige (thi med Gud har han Intet at skaffe. om han skulde mangle Noget, han, som ene lever for dette Livs-Spørgsmaal. Enhver, der ikke beskjeftiger sig dermed, eller dog med at underholde ham, anseer han for en Drømmer; selv det Høieste og det Helligste anseer han i Sammenligning med dette Virkelighedens dybeste Livs-Spørgsmaal for Tant og Indbildning. Han finder det taabeligt at henvise et voxent Menneske til Fuglen og Lilien; thi hvad skulde vel der være at see, og hvad skulde man vel lære af dem! Naar man, som han, er en Mand, der har

»uden Gud i Verden«] Ephes. 2, 12.

lært hvad Livets Alvor er, er Mand, Borger og Fader, saa er det log nok en temmelig flau Spøg, og et barnagtigt Indfald at henvise En til at agte paa Lilierne og Fuglene, som havde man ikke Andet at tage vare paa. »Dersom det ikke var for en Skams Skyld«, siger han »og af Hensyn til mine Børn, som man nu engang efter Skik og Brug lader undervise i Religion, saa vilde jeg sige lige ud, at man til Besvarelse af det vigtigste Spørgsmaal kun finder meget lidet i den hellige Skrift og overhovedet meget lidet Gavnligt, med Undtagelse da af en enkelt herlig Sentens. Man læser om Christus og Apostlene; men det, som er det egentlige Livs-Spørgsmaal, til Besvarelsen deraf finder man ikke det mindste Bidrag, det egentlige Livs-Spørgsmaal: hvad de have levet af, hvorledes de have baaret sig ad for at betale Hver Sit og svare Skatter og Afgifter. At løse det Spørgsmaal om Dyrtiden ved et Mirakel er et meget intetsigende Svar paa dette Spørgsmaal, — om det end er sandt, hvad beviser saa det! Aldeles ikke at være betænkt paa nogen Udvei iforveien, og naar saa Termins-Tiden er kommen og Skatten opkræves, da at lade en Discipel drage en Fisk op af Vandet, i hvis Mund der er en Stater, hvormed man betaler — hvis det end er sandt, hvad beviser saa det! Jeg savner overhovedet Alvor i den hellige Skrift, alvorligt Svar paa det alvorlige Spørgsmaal; en alvorlig Mand ønsker ikke at holdes for Nar, som var man paa Comedie. Lad Præsterne præke om Sligt for Fruentimmer og Børn; enhver alvorlig og oplyst Mand er dog i sit stille Sind enig med mig, og der, hvor de Alvorlige komme sammen, i de offentlige Forsamlinger, der ærer man dog kun den Klogskab, som har Forstand paa Virkeligheden.«

Saaledes Hedningen; thi Hedenskabet var uden Gud i Verden, men Christendommen gjør det ret aabenbart, at Hedenskab er Ugudelighed. Det Ugudelige er endda ikke det at være bekymret, skjøndt det vistnok ikke er det Christelige at være det; det Ugudelige er, slet ikke at ville vide af Andet, og slet ikke at ville vide af, at denne Bekymring er syndig, at Skriften derfor siger, at et Menneske ganske i samme Forstand, som han kan besvære sit Hjerte med Fraadseri og Drukkenskab, kan besvære det ved Sorg for Næring (Luc. 21, 34). Overalt i Livet er der Skillevei. Ethvert Menneske staaer engang, ved Begyndelsen, paa Skilleveien — dette er hans Fuldkommenhed og ikke hans Fortjeneste; hvor han ved Slutningen staaer (thi ved Slutningen er det umuligt at staae paa

lade en Discipel drage en Fisk p osv.] Matth. 17, 27.

hans Valg og hans Ansvar. For Den, der er i Ar-
altsaa ikke kan svinge bort fra Armoden, er Skille-
ten at svinge christeligt bort fra Bekymringen, ved at
ad »Veien« op ad, eller ugudeligt at overgive sig til Bekym-
ringen ved at dreie ad Afveien ned ad; thi evigt forstaaet er der
aldrig to Veie, uagtet der er Skillevei, der er kun een Vei, den
anden Vei er Afveien. Jo dybere han saa synker ned i Bekym-
ringen, desto mere fjerner han sig fra Gud og fra det Christelige;
dybest er han sunken, naar han intet Høiere vil vide, derimod
vil, at denne Be skal være den tungeste (hvad
den dog heller ngerens Smerte), nei skal være
den høieste.

Men de, der de i mange Fristelser og Sna-
rer; og hvilken e ıring uden den at ville være
riig! Maaskee for ikke strax Rigdom; tvungen af
den haarde Nødv uligheden nøies den maaskee
indtil videre med ıe samme Bekymring, hvis den
fik sit nærværende Ønske opfyldt, hvis der aabnedes Udsigt til
Mere, den vilde bestandigt begjere Mere og Mere. Det er et
Sandsebedrag, om Nogen mener, at Armodens Bekymring, naar den
ikke har villet lade sig gudeligt helbrede (og i saa Fald kan Hel-
bredelsen lige saa godt begynde med lidt Mindre som med lidt
Mere), skulde finde noget Vilkaar, hvormed den var nøiet, før den
havde naaet Rigdommen, som den heller ikke var nøiet med. O,
lange Vei, som der ligger for Armodens Bekymring, og hvad det
Forfærdeligste er, denne Vei er overalt gjennemkrydset med Fristel-
ser! Thi vi gaae Alle i Farer, hvor vi gaae; men Den, der vil
være riig, gaaer overalt i Fristelse, og det er uundgaaeligt, at han
falder i denne Fristelse, i hvilken Gud ikke har ført ham, men i
hvilken han har styrtet sig selv. Den, der er i Armod, er allerede
vanskeligt stillet, men ingenlunde forladt af Gud; Frelsen er den
befalede: at være uden Bekymring — thi at den af Gud tilbudne
Frelse er den eneste sande, kjendes just paa, at den er, og er det
netop, fordi den er den »befalede.« At være uden Bekymring, ja
det er en vanskelig Gang, næsten som at gaae paa Havet; men
dersom Du kan troe, saa lader det sig dog gjøre. Det gjælder i
Forhold til al Fare især om at kunne komme bort fra Tanken
om den. Armoden kan Du nu ikke komme bort fra, men Du kan
komme bort fra Tanken om den ved bestandigt at tænke paa Gud

---

de, der ville være rige, osv.] 1. Tim. 6, 9.

saaledes gaaer den Christne sin Gang; han vender Blikket op ad, han seer bort fra Faren, i Armod er han uden Armodens Bekymring. Men Den, der vil være riig, hans Tanke er bestandigt ved Jorden, hos hans Bekymring ved Jorden, med hans Bekymring ved Jorden; han gaaer bøiet og seer sig bestandigt for — om han ikke skulde kunne finde Rigdommen. Han seer sig bestandigt for — ak, dette pleier ellers at være det bedste Middel til at undgaae Fristelsen; men for ham, ja han veed det ikke, for ham er netop det, at see sig for, det at gaae i Fælden, Veien til at opdage Fristelsen større og større, og til at synke dybere og dybere i den. Han er allerede i Fristelsens Vold, thi Bekymringen er Fristelsens snildeste Tjener; og Fristelsen er nede ved Jorden, der hvor »alt Saadant er som Hedningene søge«; og Fristelsen er nede ved Jorden — jo mere den faaer Mennesket til at see ned efter, desto sikkrere er hans Undergang. Thi hvilken er »Fristelsen«, der i sig er de mange? Den er den, vel ikke som Fraadseren, at leve for at spise, nei (o, Oprør mod den guddommelige Orden!) at leve for at trælle; Fristelsen er den, at tabe sig selv, at tabe sin Sjel, at ophøre at være Menneske og at leve som Menneske, istedetfor at være friere end Fuglen, gudforladt, at trælle uslere end Dyret. Ja, at trælle! Istedenfor at arbeide for det daglige Brød, hvad hvert Menneske er budet, at trælle for det — og dog ikke mættes af det, fordi Bekymringen er at blive riig. Istedenfor at bede om det daglige Brød at trælle for det — fordi man blev Menneskers og sin Bekymrings Træl og glemte, at det er Gud man skal bede om det. Istedenfor at ville være, hvad man er, fattig, men tillige elsket af Gud, hvad man ogsaa er, aldrig glad i sig selv, aldrig glad i Gud, at forbande sig selv og sit Liv til denne Trællen i mismodig Græmmelse Dag og Nat, i mørk og rugende Forstemthed, i aandløs Travlhed, Hjertet besværet af Sorg for Næring — besmittet af Gjerrighed, skjøndt i Armod!

Tænk nu til Slutning paa Fuglen, som jo er med i Evangeliet og skal være med i Talen. I Sammenligning med Hedningens ugudelige Tungsind er Fuglen, som i Armod er uden Armodens Bekymring, Sorgløshed; i Sammenligning med den Christnes fromme Tro er Fuglens Sorgløshed Letsindighed. I Sammenligning med Fuglens Lethed er Hedningen tungt besværet som en Steen; i Sammenligning med den Christnes Frihed er dog ogsaa Fuglen underlagt Tyngdens Lov. I Sammenligning med Fuglen, der lever, er Hedningen død; i Sammenligning med den Christne kan man dog ikke egentlig sige, at Fuglen lever. I Sammenligning med

Fuglen der tier, er Hedningen snaksom; i Sammenligning med den Christne er Hedningen dog en Umælende, han hverken beder eller takker, hvad i dybeste Forstand er det menneskelige Sprog, alt Andet, Alt det Hedningen siger, forholder sig dertil som en Fugl, der har lært at tale, forholder sig til et Menneske. Fuglen er fattig og dog ikke fattig; den Christne er fattig, dog ikke fattig, riig; Hedningen er fattig, og fattig, og fattig, og fattigere end den fattigste Fugl. Hvo er den Fattige, som er saaledes fattig, at det er det Eneste, der er at sige om ham, ligesom det er det Eneste, han selv veed at tale om? Det er Hedningen. Efter Christendommens Lære er ellers Ingen, Ingen fattig, hverken Fuglen eller den Christne. Det er en lang Vei: i Armod at ville være riig; Fuglens Gjenvei er den korteste, den Christnes den saligste.

II.

Overflodens Bekymring.

Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? — efter alt saadant søge Hedningene.

Denne Bekymring har Fuglen ikke. Men er da Overd en Bekymring? Maaskee er det kun en underfundig Spydigd at tale saa ligeligt om det saa Forskjellige, om Armod og erflod, saa ligeligt som Evangeliet, ak næsten snarest, som var st Overflod Bekymring i Overflod. Et Menneske mener jo, at gdom og Overflod skulle holde ham fri fra Bekymringer — mon saa fra Bekymring for Rigdommen? Thi Rigdom og Overflod mme hykkelsk i Faareklæder under Skin af at skulle sikkre mod kymringerne, og blive saa selv Bekymringens Gjenstand, »Bemringen«; de sikkre et Menneske omtrent ligesaa godt mod kymringerne, som Ulven, sat til at passe paa Faarene, sikkre sse — mod Ulven.

Dog Fuglen har ikke denne Bekymring. Er Fuglen fattig? i; dette have vi tydeliggjort os i den foregaaende Tale. Er glen da riig? Ja, er den det, maa den ikke vide af det, er den t, er den uvidende derom. Eller hvor har Fuglen sit Forraad mt? Dersom alle Herremænd og alle Bønder stode hver ved Lade og sagde »nei stop, denne er min«, hvor er saa den de, som er Fuglens? Fuglen har altsaa ikke den Bekymring at

Overflod, ikke den Overflodens Bekymring, at Andre eie Mere, er heller den, ak, at Andre eie Mindre eller slet Intet.

Hvorledes lever da Fuglen? Ja, det er Gud, der hver Dag tilmaaler Fuglen det bestemte Maal: nok; men det falder heller ikke Fuglen ind, at den har eller at ville have mere, at ville have til Overflod. Hvad Gud giver hver Dag det er: nok; men Fuglen vil heller ikke have derken mere eller mindre end: nok. Det Maal, hvormed Gud hver Dag tilmaaler Fuglen, det samme Maal, om jeg saa tør sige, har Fuglen i Bunden; den maaler med det samme Maal som Gud: han giver Fuglen »nok«, saa maaler Fuglen og siger »det er nok.« Om den lille Fugl slukker sin Tørst paa en Dugdraabe, der netop er nok, eller den drikker af den største Søe, den tager ligemeget, den har ikke at have Alt, hvad den seer, ikke hele Søen, fordi den har af den, ikke at tage Søen med sig, for saa at være sikkret for hele Livet; om Fuglen i Høstens Tid kommer til det rigeste Forraad, den veed ikke hvad Overflod er, hvad det er for en overflødig Viden; om der i den Skov, hvor Fuglen bygger og boer med Sine, er den størst mulige Overflod paa Alt, hvad den og Dens behøver, skulle de end leve nok saa længe, den veed ikke hvad Overflod er, hverken den eller dens Mage eller deres Unger: men naar man, selv om man har Overflod, ikke veed, hvad Overflod er, saa er det umuligt, at Overflod kan vorde En til Bekymring. Naar Fuglen har spiist og drukket, falder det den aldrig ind, hvor skal jeg faae Noget næste Gang — derfor er den fattige Fugl dog ikke fattig; men det falder den heller aldrig ind, hvad skal jeg nu gjøre med Resten, med hele Søen, med det uhyre Forraad af Korn, der blev tilovers, da den havde taget de tre Korn, som var »nok«: den har ikke, den eier ikke Overflod og har ikke dens Bekymring. Og naar Tiden kommer og Længselen vaagner, da den maa bort, saa forlader den Huus og Hjem, Alt hvad den eier og har, den med Flid og Konst byggede Rede, det maaskee saa heldig valgte gunstigste Sted, hvis Lige den aldrig skal finde: den tænker den Tid den Sorg — og saa flyver Fuglen bort. Thi Fuglen er en Reisende, selv den, der ikke reiser, er dog en Reisende, derfor vil den ikke have med Overflod og ikke med dens Bekymring at skaffe.

Saa ligger det jo dog i Fuglen, at den ikke har Overflod, at den ikke har Overflodens Bekymring. Den første Tønde Guld, sige Pengemændene, skal være den vanskeligste at erhverve; naar man har den, gaaer Resten af sig selv. Men den første Hvid med Viden om den Tanke, at man begynder at samle til Overflod, den

er ogsaa Haandpengene — Fuglen vil Intet have, ikke en Hviid til Overflod, for at undgaae Resten (der jo følger af sig selv): Bekymringen. Med den punktligste Nøiagtighed tager den bestandigt hver Gang netop »nok«, ikke det mindste Mere, for ikke at komme i den fjerneste Berøring med den tvetydige Viden om hvad Overflod er. I Armod er Fuglen uden Armodens Bekymring; mod Overflodens Bekymring har den forsigtigt sikkret sig.

Hvorledes er nu Fuglen Læremesteren, hvor er Underviisningens Tilknytningspunkt? Ih, naturligt, den lærer os den sikkreste Vei til at undgaae Rigdoms og Overflods Bekymring, den, ikke at samle Rigdom og Overflod — betænkende, at man er en Reisende; og dernæst lærer den os, hvad der især vedkommer denne Tale, i Overflod at være uvidende om, at man har Overflod — betænkende, at man er en Reisende. Thi Fuglen er, som hiin Oldtidens eenfoldige Vise, Læremesteren i Uvidenhed. O, vanskeligt, blot man er skjøn ikke at vide af det (hvad dog baade Fuglen og Lilien kan), endnu vanskeligere, naar man har Overflod ikke at vide af det! Men Fuglen er i Overflod saa uvidende om, at den har Overflod, som havde den det ikke.

Den Christne har ikke Overflodens Bekymring. Er den Christne da fattig, er enhver Christen fattig? Vistnok er der Christne, som ere fattige; men derom tale vi nu ikke, vi tale om den rige Christen, der har Rigdom og Overflod, og vi tale om, at han dog ikke har Bekymringen. Naar man nemlig i Overflod er uden dens Bekymring — ved Uvidenhed, saa er man enten en Fugl, eller hvis man er et Menneske og dog som Fuglen, saa er man en Christen.

Den rige Christen har altsaa Overflod, men er uvidende, og det maa han altsaa være bleven. At være uvidende er ingen Konst, men at blive uvidende, og ved at være bleven at være uvidende, det er Konsten. Forsaavidt er den Christne forskjellig fra Fuglen, thi Fuglen er uvidende, men den Christne vorder det; Fuglen begynder med Uvidenhed og ender med den, den Christne ender med at være uvidende — og christeligt spørges der heller aldrig om, hvad et Menneske var, men hvad han blev, ikke om, hvordan han var, men om hvordan han blev, ikke om Begyndelsen, men om Enden. Dog saaledes at blive uvidende det kan tage lang

---

hiin Oldtidens eenfoldige Vise] Sokrates.

Tid, og det er en vanskelig Opgave, inden det lykkes ham, lidt efter lidt, og inden det tilsidst lykkes ham ret at blive uvidende om hvad han veed, og saa at blive det, at vedblive at være det, at han ikke atter synker tilbage, fangen i Videns Snare. Den Christne, naar han haver Overflod, er som den, der ikke haver Overflod; saa er han altsaa uvidende, og saa har han den jo ikke, hvis han ellers virkeligen er som den, der ikke haver. Men oprindeligen er den Christne Menneske, og som saadan er han ikke saaledes; han bliver det som Christen, og jo mere han bliver Christen, desto mere er han, der haver, som Den, der ikke haver.

Hvad kan nemlig tage Rigdom og Overflod fra et Menneske? Det kan Nød og Trang, eller den Gud, som gav, han kan ogsaa tage. Naar det skeer saaledes, saa bliver den — forhenværende Rige virkelig fattig. Derom tale vi altsaa ikke, ei heller om at den Rige kan bortgive sin hele Rigdom og Overflod, thi saa bliver han jo en forhenværende Riig. Men er der ikke Noget, som kan tage Rigdom og Overflod saaledes fra et Menneske, at det er ham frataget, uden at han dog er bleven — en forhenværende Riig, at det er ham frataget, og han dog endnu den Rige? Jo, der er noget Saadant. Hvilken Magt er da det? Det er Tanken og Tankens Magt. Kan da Tanken paa nogen udvortes Maade tage Overfloden fra den Rige? Nei, det kan Tanken ikke. Tanken kan i Forhold til Overfloden tage Besiddelsens Tanke fra den Rige, den Tanke, at han besidder og eier denne Rigdom og Overflod som sin. Og dog lader Tanken ham i udvortes Forstand beholde det Hele; der er intet andet Menneske der faaer hans Rigdom og Overflod, ethvert andet Menneske maa sige, at den er den Riges. Saaledes bærer Tanken sig ad; lykkes dette for den, indvilliger den Rige deri, giver han sig og sin Overflod ganske i Tankens Magt, saa er han, der haver, som Den, der ikke haver. Og dette gjør den Christne.

Ja, det er en listig Magt Tankens Magt! Saaledes kan ingen Tyv stjæle, saaledes kan ingen Voldsmand røve, saaledes kan end ikke Gud tage, end ikke naar han tager Tankens og Forstandens Magt fra den Rige; og dog kan ingen Tyv og ingen Røver saa ganske tage Alt fra den Rige som Tanken kan, naar den faaer Lov til at raade. Hvorledes skeer nu dette? Naar jeg ikke veed, hvad jeg skal leve af imorgen, ikke sandt, saa eier jeg Intet. Men naar jeg tænker, at jeg maaskee kan døe i Nat, »endnu i denne Nat«,

---

»endnu i denne Nat« smlgn. Luc. 12, 20.

saa eier jeg heller Intet, hvor riig jeg end er. For at være riig maa jeg eie Noget til den Dag imorgen o. s. v., være sikkret for den Dag imorgen; men for at være riig, maa jeg ogsaa være sikker paa den Dag imorgen. Tag Rigdommen bort, saa kan jeg ikke mere kaldes riig; men tag den Dag imorgen bort, ak, saa kan jeg heller ikke mere kaldes riig. For at være riig maa jeg eie Noget, men for at være riig maa jeg dog vel ogsaa være til. Og dette veed den rige Christen ikke, om han skal leve den Dag imorgen, eller han veed, at han ikke veed det. Det veed i Grunden ethvert Menneske; men den Christne betænker det »endnu idag« og hver Dag, at han ikke veed det, ikke veed, om han maaskee skal døe »endnu i denne Nat«. -- Fremdeles. Naar jeg Intet eier og altsaa Intet kan tabe, saa er jeg ikke riig. Men naar jeg uheldigviis eier Det, som kan tabes og som hvert Øieblik kan tabes, er jeg saa riig? Naar jeg Intet har i min Haand, saa holder jeg ikke heller paa Noget; men naar jeg holder Det i min Haand, som løber bort mellem Fingrene, det Tabelige, hvad holder jeg saa paa? Rigdom er jo Besiddelse; men virkeligen eller væsentligen at besidde Det, hvis væsentlige Egenskab er, at det kan tabes eller Tabelighed, er ligesaa umuligt som at sidde ned og dog gaae — Tanken kan i det mindste ikke faae Andet i sit Hoved end at det maa være en Indbildning. Dersom nemlig det at kunne tabes er en væsentlig Egenskab ved Rigdommen, saa er der aabenbart ingen væsentlig Forandring foregaaet med den, naar den er tabt, der foregaaer ingen væsentlig Forandring med den ved at tabes; den er altsaa væsentligen det Samme; men saa er den jo ogsaa væsentligen det Samme, medens jeg besidder den: den er tabt — thi det væsentligen Samme maa den jo være i ethvert Øieblik. Tabt er den væsentligen det Samme, besiddet er den væsentligen det Samme, er tabt, det vil sige den lader sig i dybere Forstand ikke besidde, det er en Indbildning med den Besidden. Fra alt ulovligt Gods kan Retfærdighedens Tanke paa sin Maade tage Besiddelsens Tanke, og tager den med Magt, med det Onde; men fra Rigdom og Overflod, selv om den lovlig besiddes, tager Evighedens Tanke Besiddelsens Tanke — med det Gode, uden at bruge anden Magt end Tankens Magt, og forsaavidt Mennesket vil give sig i Tankens Magt, eller vil sit eget Vel.

Ja, det er en listig Magt Tankens Magt; dersom Menneskene ikke paa saa mange Maader vare — sikkrede, eller havde — sikkret sig mod denne Magt, vilde de tilstaae, at den er listig, men tillige sande, at det er i Sandhedens Tjeneste den er saa listig. Ikke hiin den skarpsynede Rovfugls Blik opdager saa hurtigt og saa sikkert sit

Bytte, som den frelsende Tanke hvad den har at kaste sig over. Den sigter ikke med feil Sigte efter den Ordstrid, om hvad man skal kalde Rigdom, hvad Velstand, hvad Bemidlethed o. s. v., den sigter efter Besiddelsens Tanke. Og den Christne unddrager sig ikke, at der sigtes saaledes paa ham, han hjælper selv til at faae det helbredende Saar saa dybt som muligt.

Saa sigter Tanken ogsaa paa en anden Maade efter Besiddelsens Tanke. Naar jeg skal være riig, maa jeg jo eie Noget, og det jeg eier, det er saa Mit. Men naar jeg nu eier Noget, som ikke er Mit! See, her er Modsigelsen; og denne Modsigelsens Kamp kan ikke udkjæmpes indenfor Forholdet mellem Menneske og Menneske. Forsaavidt det ikke er Mit eier jeg det jo ikke; men dog er der intet andet Menneske, der eier det, menneskeligt talt er det Mit; men er det Mit, saa eier jeg det jo. Dog dette er der ingen Mening i. Der maa da altsaa (for Meningens og for Tankens Skyld) være en Tredie, som overalt er med, hvor der i disse utallig mange Forhold mellem Menneske og Menneske er Tale om »Mit«, en Tredie, der siger »det er Mit.« Det er ligesom Eccho; hver Gang et Menneske siger »Mit«, lyder det gjentagende »Mit«. »Det er Mit« siger Du; »det er Mit« siger han, han den Tredie, »det er Alt Mit« siger Han, som er Alt. Egentligen veed nu Enhver nok, at intet Menneske i dybere Forstand eier Noget, at Ingen har uden hvad ham er givet — det veed Enhver i Grunden. Men den rige Christen betænker, at han veed det, han gjør sig hver Dag Rede for, at han veed det, og Rede for sit Ansvar, hvis han ikke veed det: dette hører med til hans Regnskab over Mit og Dit. Han betænker, at han Intet eier uden hvad ham er givet, og kun eier hvad ham er givet ikke for at han skal beholde det, men til Laans, som Laan, som betroet Gods. At et Menneske dog til syvende og sidst ikke kan beholde Rigdommen han har, det veed i Grunden Enhver; men den rige Christen betænker, at han end ikke har faaet den for at beholde den, men som betroet Gods. Saaledes bestyrer han den ogsaa paa bedste Maade, for Eiermandens Regning, gysende blot ved Tanken om noget Falsk i Mit og Dit. Men Eiermanden er Gud. Og Gud ønsker jo ikke, som var han en Pengemand, sin Formue forøget ved snilde Omsætninger, derimod bestyret paa en ganske anden Maade, hvis han skal være tilfreds. Dette forstaaer den rige Christen, der er Huusholderen, heel vel — og derfor kan han ikke forstaae, at det har voldet Fortolkerne saa stor Vanskelighed at forklare Parabelen om den utroe Huusfoged. Thi, siger

---

Parabelen om den utroe Huusfoged] denne Lignelse Luc. 16, 1 ff.

han, lad det have været hiin Huusfogeds lovlige Eiendom, dette antaget, saa har Gud ikke Noget mod, at Du sætter Dig ned og skriver — falske Beviser, skriver Gjelds-Beviserne en halv Gang mindre, det er, Gud har ikke Noget mod, at Du eftergiver Dine Skyldnere den halve Gjeld; Du maa gjerne eftergive dem den hele, og paa den Maade erhverve Dig Venner, som kunne modtage Dig hisset. Utroskaben var, at Huusfogeden handlede saaledes med Andens Eiendom. Derfor var det klogt, og derfor prise Verdens Børn, som forstaae sig paa denne Verdens Ting, hans Klogskab. Havde han ikke været Huusfoged, men Herren, og da gjort med sin Eiendom, hvad Huusfogeden gjorde med Herrens, havde det været ædelt, høimodigt, christeligt — og saa havde Verdens Børn ikke blot ikke fundet det klogt, men fundet det indskrænket, taabeligt, og udleet ham. Parabelen vil egentligen lære, at det Ædle i Verden ansees for Dumhed, det Onde for Klogskab. Thi ved at eftergive Gjelden — at stjæle af sin egen Lomme, hvor indskrænket; men behændigt at stjæle af en Andens Lomme, hvor klogt! Parabelen anpriser imidlertid det Ædle, at handle saaledes som Huusfogeden — men, men med sin egen Eiendom. Dog, hvad siger jeg, »sin egen Eiendom«, den rige Christen forstaaer jo netop, at Rigdommen i høieste Forstand dog ikke er hans egen Eiendom. Ere vi da nu lige nær igjen? O, nei; thi Eiermanden er Gud, som netop ønsker den bestyret saaledes. Saa langt er det fra, at den rige Christen kan kalde den jordiske Rigdom »Mit«, den er Guds Eiendom; og den skal saavidt muligt, efter Eiermandens Ønske, bestyres med Eiermandens Ligegyldighed for Penge og Penges-Værd, bestyres ved paa rette Tid og Sted at bortgives.

Dog, naar jordisk Gods skal bestyres saaledes, bestyres det bedst af en Reisende — Huusfogeden var jo ogsaa, strax han havde gjort det Klogeste, betænkt paa det ligesaa Kloge: at pakke sammen. Og vi, vi skulle vel ikke ligne Huusfogeden, derimod lære af ham. Men enhver Christen er, ligesom Fuglen, en Reisende; saaledes ogsaa den rige Christen. Han er som Reisende en Christen; og som Christen en Reisende, der bestemt veed hvad han skal tage med sig, og hvad han ikke skal tage med sig, hvad der er hans og hvad der ikke er hans. Til daglig Brug har man maaskee stundom Noget liggende hos sig, som ikke er Ens Eiendom; men i det Øieblik man tænker paa at reise, seer man nøiagtigt Alt efter, hvad der er Ens Eget og hvad der er Andres. Og den rige Christen, som i ethvert Øieblik er en Reisende, han tænker og taler derfor i ethvert Øieblik saaledes om sin jordiske Rigdom; han som har ganske Andet at tænke paa, han ønsker netop ikke nu — i det sidste

Øieblik at mindes om, hvad han dog ikke skal have med, og hvad der ikke er hans. Maaskee falder det Dig vanskeligere at forstaae ham? Nu, han forstaaer det, og han forstaaer sig selv; det er maaskee ogsaa engang faldet ham vanskeligt at forstaae det, men nu forstaaer han det. Det falder maaskee ogsaa stundom den rige Christens Hustru og Børn vanskeligt at forstaae ham, de ville saa gjerne paanøde ham en Viden om hans Rigdom, indbilde ham, at han har Overflod; men da siger han irettesættende »Sligt vil jeg ikke vide Noget af at sige, og jeg vil ikke høre det af Eder, især ikke nu i det sidste Øieblik.« Ak, og saa er der igjen Ingen uden en Christen, der kan forstaae ham, da han hverken er syg, eller, efter hvad Passkriveren veed, skal reise i Morgen. Saa uvidende er han om sin jordiske Rigdom, hvad han blev og bliver ved at blive vidende om noget ganske Andet (thi ved at blive vidende om noget Andet *vorder* man uvidende om hvad man vidste) nemlig om, at han kunde døe endnu i denne Nat, at jordisk Rigdom ikke væsentligen lader sig besidde, at den er betroet Gods, at han selv er en Reisende; saa uvidende er den rige Christen om sin jordiske Rigdom, ja som en Aandsfraværende.

Er nu den rige Christen saaledes uvidende om den Overflod, han har, kan han jo umuligt have Overflodens Bekymring. Det har han heller ikke, han er i Overflod uden Overflodens Bekymring; han har ingen Bekymring for hvad der ellers, efter et skjønt Udsagn, samles med Uro, for hvad der ellers besiddes med Uro, for hvad der ellers tabes med Uro, for hvad der ellers forlades med Uro — og dog har han Overflod. Han har ingen Bekymring ved at samle Overflod, thi han bryder sig ikke om at samle Overflod; han har ingen Bekymring for at bevare, thi det er let nok at bevare hvad man ikke har, og han er jo som Den, der ikke haver; han har ingen Bekymring for at tabe, det er, for at tabe hvad man ikke har, thi han er jo som Den, der ikke haver; han har ingen Bekymring for at Andre eie mere, thi han er som Den der ikke eier Noget; han veed ikke til Bekymring, om Andre eie mindre, thi han er som Den, der ikke eier Noget; og han har ingen Bekymring for hvad han skal efterlade Sine. Saaledes har han ingen Bekymring af sin Overflod, og derimod den Overraskelse, hver Gang han bruger Noget af den for at gjøre Godt dermed, den Overraskelse som naar En finder Noget; thi da han, der haver, er som Den, der ikke haver, finder han jo hvad han ikke haver.

---

samles med Uro] smlgn. Ordspr. 15, 16.

Men saa er jo den rige Christen, han er jo saa i Grunden e saa fattig som den fattige Christen? Ja, det er han ogsaa. ı han er riig som Christen. Saa uvidende som den fattige ·isten er om sin jordiske Fattigdom, ligesaa uvidende er den : Christen om sin jordiske Rigdom, han taler, ligesom hiin ikke :r om sin jordiske Fattigdom, ikke om sin jordiske Rigdom; de : begge om Eet og det Samme, om den himmelske Rigdom, om at være til for Gud som Den, der beder og takker for det lige Brød, og som Den, der er Guds Huusholder.

Og saaledes forstaaet, kun saaledes forstaaet, har den rige ·isten Glæde af sin jordiske Rigdom. Men er dette dog ikke :rkeligt nok, hvor langt hurtigere det gik med fra Armoden at ıe Glæden, og derimod hvor mange Vanskeligheder der ere forıdne med fra den jordiske Rigdom at naae Glæden, uden at vi ; kunne siges at have gjort ufornødne Vanskeligheder! Altsaa ı Christen har saa den rige Christen Glæde af sin jordiske ;dom. Han troer som Christen, at han har en Fader i Himlene, at det er denne Fader, der giver ham den jordiske Rigdom; ; er Giveren ham uendeligt mere end Gaven, han søger derfor e Gaven, men Giveren, han tager ikke Gaven hen, men han er den af Giverens Haand. Han troer (hvad enhver Christen er, men hvad især er den rige Christen saa fornødent), at en ristens Rigdom er i Himmelen; derfor søger hans Hjerte derhen, or hans Skat skal være. Han betænker stadigt, at »Han«, der de al Verdens Rigdom, opgav Alt, hvad han eiede og levede i mod, at altsaa Hellighedens Liv er ført i Armod, og saaledes en i Uvidenhed om al den Rigdom der eiedes. Derfor er den e Christen istand til at have Glæde af sin jordiske Rigdom; de, hver Gang ham forundes Leilighed at gjøre noget Godt d sin Rigdom, at han kan gjøre et andet Menneske en Tjeneste, at han med det samme kan tjene sin Gud. O, det skal jo re vanskeligt at gjøre to Ting paa een Gang; men vanskeligt ites vel ogsaa et saligere Dobbelt at gjøre paa een Gang, end gjøre et andet Menneske en Tjeneste og med det samme at tjene ! Det skal være vanskeligt at huske to Ting paa een Gang; skeligt nok for mangt et Menneske at huske det Ord »glemmer e at gjøre vel og at meddele«, dog husker den rige Christen paa endnu »glem ikke Gud, idet Du gjør vel og meddeler.« Derfor og den rige Christen dobbelt Glæde af at gjøre vel, fordi han

---

»glemmer ikke at gjøre vel og at meddele«] Hebr. 13, 16.

tillige kommer til at tænke paa Gud. Den rige Christen troer (hvad der nærmest synes at angaae Modtageren, men, christeligt, lige saa meget angaaer Giveren), at al god og al fuldkommen Gave kommer ned herovenfra, saa det, hvis den Gave han giver, skal være god og fuldkommen, maa være Gud, der giver den ved ham. Derfor har han Glæde af sin Rigdom, fordi den giver ham Anledning og Leilighed til at lære Gud at kjende, der jo er den egentlige, den skjulte Velgjører, den rige Christen hans Fortrolige, som brugcs i disse velsignede Ærinder; og derfor har den rige Christen Glæde af sin jordiske Rigdom, at han hjælper Andre til at takke og prise Gud, medens han igjen tillige selv erhverver sig Venner, som vel ikke kunne gjøre Gjengjeld, men som dog (o, er det ikke næsten Aager!) til Gjengjeld kunne modtage ham hisset.

Saaledes er den rige Christen i Overflod uden Overflodens Bekymring, uvidende som Fuglen, forsaavidt fattig som den fattige Christen, riig som Christen, og har saa endelig Glæde af sin jordiske Rigdom. Han har forud for Fuglen det, at være riig som Christen, og, saaledes forstaaet, derved igjen det at have Glæde af sin jordiske Rigdom, han er ikke blot som Fuglen uden Bekymring.

Derfor skulle I ikke spørge: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? — efter alt saadant søge Hedningene. Thi den rige Hedning han har denne Bekymring.

Den rige Hedning er saa langt som det er muligt fra at være uvidende om sin Rigdom og Overflod. Uvidende kan nemlig Den, der har Rigdom og Overflod, kun blive ved at blive vidende om Andet; men den rige Hedning hverken veed eller vil vide om Andet. Ja, det er en vanskelig Sag for et Menneske, naar han har Rigdom og Overflod, da at blive uvidende om, hvad der Dag ud og Dag ind saa mange Gange og paa saa forskjellige Maader, men altid besnærende, paanøder sig En. Dog lader det sig gjøre, ved christeligt at blive vidende om Gud. Thi denne Viden tager ganske den Christnes Sind og Tanke, udsletter alt Andet af hans Hukommelse, fængsler hans Hjerte for evigt, saa han bliver ganske uvidende. Den rige Hedning derimod har ogsaa kun een Tanke: Rigdommen, derom dreie alle hans Tanker sig — dog er han intet mindre end en Tænker. Han er ikke blot uden Gud i Verden, men Rigdommen er hans Gud, der drager hver hans Tanke paa sig. Han har kun eet Fornødent, Rigdommen, det ene Fornødne — saa behøver han

---

at al god og al fuldkommen Gave] smlgn. Jac. 1, 17.

end ikke Gud. Men hvor Ens Liggendefæ er, der er ogsaa Ens Hjerte, og den rige Hednings ved Rigdommen, ved Jorden — han er ingen Reisende, han er trælbunden til Jorden. Er den rige Christen, der haver Rigdom, som Den, der ikke haver, da er den rige Hedning som Den, der ikke haver Andet — intet Andet at tænke paa, intet Andet at fortrøste sig til, intet Andet at glædes ved, intet Andet at bekymres for, intet Andet at tale om. Han er istand til at kunne see bort fra alt Andet, fra Alt, hvad der er høit og ædelt og helligt og elskeligt, men fra sin Rigdom er det blevet ham en Umulighed at kunne see bort i noget Øieblik.

Ja, den rige Hedning han har Viden om sin Rigdom og Overflod, og med den forøgede Viden den forøgede Bekymring; han er vidende om hvad der volder Bekymring, og da det er det Eneste, han er vidende om, har han lutter Bekymring. Du kan ogsaa see det paa ham, naar Du seer ham; ham den gustne Puger, der samler og samler — sig selv Bekymring; ham den udhungrede Fraadser, som i Overflod hungrer, som ogsaa siger, hvad skal jeg æde, hvad skal jeg drikke, hvor skal det være muligt imorgen (thi idag gaaer det endnu an) at udfinde en Ret saa lækker, at den kunde lyste mig; ham den søvnløse Gjerrige, hvem Pengene grusommere end den grusomste Bøddel holde søvnløsere end den afskyeligste Forbryder; ham denne skelende Pengesjel, som aldrig seer fra sine Penge uden for misundeligt at see, at en Anden eier mere; ham denne visne Karrige, der for Penge (hvad dog ellers aldrig spurgtes, at Nogen har gjort for Penge) sulter sig selv ihjel. See dem — og hør saa hvad de sige, de sige Alle, og dette er det Eneste de tale om, de sige Alle i Grunden: hvad skulle vi æde og hvad skulle vi drikke. Thi jo mere Rigdom og Overflod de faae, desto mere Viden erhverve de sig ogsaa; og denne Viden, der er Bekymringen, den mætter ikke Hungeren, den stiller ikke Tørsten, nei, den pirrer Hungeren, og den hidser Tørsten.

Sandeligen De, der ville være rige, falde i mange Fristelser og Snarer, som fordærve et Menneske — og hvilken er vel Rigdommens Bekymring uden den, at ville være riig: at ville ganske sikkret vedblive at være riig, at ville være rigere? Det er et Sandsebedrag, at den Rigdommens Bekymring, som ikke gudeligt helbredes (og i saa Fald kan Begyndelsen lige godt skee enten man eier noget Mindre eller noget Mere), skulde finde noget Vilkaar, hvormed den var nøiet; som der aldrig har levet nogen Fugl, der

---

hvor Ens Liggendefæ er osv.] Matth. 6, 21.

nogensinde har taget mere end »nok«, saa har der aldrig levet nogen riig Hedning der har faaet »nok«. Nei, der er ingen Hunger saa umættelig som Overflodens unaturlige, ingen Viden saa utilfredsstillelig som den besmittende om Rigdom og Overflod.

Og hvilken er saa »Fristelsen«, der i sig indeholder de mange Fristelser? Den er, ved at afskaffe Gud, at ophøre at være Menneske: istedetfor at være renere end den uskyldige Fugl, gudforladt, værre end dyrisk besmittet at synke under Dyret; fattigere end den fattigste H[illegible] at trælle den usleste, Afsindighedens Trældom, [illegible]ælle for Mad og Drikke, i Rigdom at trælle fo[illegible]en Forbandelse, Naturen en Væmmelse, Slægten

Lad os nu til [illegible]a Fuglen, der jo var med i Evangeliet og skal [illegible]. Fuglen er, ja hvis den er riig, saa er den i [illegible]n er riig; den rige Christen blev uvidende derom, naar er rig, fattig, riig; den rige Hedning er fattig, fattig, fattig. Fuglen tier, det kan den sagtens, den tier med hvad den ikke veed; den rige Christen taler slet Intet om sin jordiske Rigdom, men kun om Rigdommen; den rige Hedning veed Intet at tale om uden sit Mammon. I Sammenligning med den uvidende Fugl er den rige Christen en Viis i Uvidenhed; men Hedningen en Daare, en meget Vidende i den Viden, som er Daarskab Den uvidende Fugl er i Sammenligning med den Christne en lille Tosse, i Sammenligning med Hedningen som en Viis. Den uvidende Fugl er uskyldigt vidende om Intet, den rige Hedning skyldigt vidende og kun vidende om det Besmittende. Den uvidende Fugl lever som en Søvngjænger, i Søvnens Vold, den seer Intet; den rige Christen, der blev uvidende om sin jordiske Rigdom, han kan som i en Leeg Intet see — fordi Evigheden blænder ham, han kan ikke see ved dette jordiske Dag-Lys; den rige Hedning seer skummelt kun i Mørke — han kan ikke see ved Evighedens Lys Fuglen er den lette, den flygtige Reisende; den rige Christen, som blev uvidende, reiste for evigt og længere bort; den rige Hedning bliver tungt, som Stenen, ved Jorden, endnu tungere ved Besmittelsen. Der er naar man er riig, kun een Vei til at blive riig: den at blive uvidende om sin Rigdom, at vorde fattig; Fuglens Vei er den korteste, den Christnes den saligste. Der er efter Christendommens Lære kun een Riig: den Christne; enhver Anden er fattig, den Fattige og den Rige. Da er et Menneske sundest, naar han slet ikke mærker eller veed af at han har et Legeme, og da er den Rige sund, naar han, sund som Fuglen, slet ikke veed af

ı jordiske Rigdom; men naar han veed af den, naar det er det ıeste, han veed, da er han fortabt. Naar den rige Christen blev nske uvidende om sin jordiske Rigdom, vandt han mere end ıglen, der svinger sig mod Himlen, han vandt Himlen; naar den ţe Hedning blev ganske og ene vidende om sin Rigdom, tabte n, hvad ingen Fugl taber, naar den falder til Jorden, han tabte mlen!

ekymring.

Beky for, hvad I skulle iføres — efter an Hedningene.

Denne Bekymring har Fuglen ikke. Spurvene inddeles i Graa-Spurve og Guul- eller, om Du saa vil, Guld-Spurve, men denne Forskjel, denne Inddeling: ringe — fornem, er ikke til for dem eller for nogen eneste af dem. Den Fugl, der i Flokken flyver foran, eller til Høire, den følge vel de andre, der er Forskjel paa Forrest og Bagest, paa Høire og Venstre; men den Forskjel: ringe — fornem er ikke til; i Flugtens dristige Sving, naar Flokken yndigt svinger sig frit i de luftige Skikkelser, vexler det ogsaa med Først og Sidst, med Høire og Venstre. Og naar de tusinde Stemmer synge i Chor, er der vel een, som slaaer Tonen an, denne Forskjel er der, men: ringe — fornem, denne Forskjel er ikke, og frit lever Glæden i Stemmernes Vexlen. Det fornøier »den Enkelte« saa ubeskriveligt at synge i Chor med de Andre; dog synger den ikke for at fornøie de Andre, den fornøier sig selv med sin Sang og med de Andres Sang, bryder derfor ganske vilkaarligt af, holder et Øieblik inde, indtil det atter lyster den at stemme i med — og at høre sig selv.

Fuglen har da ikke denne Bekymring. Hvoraf kommer nu det? Det kommer deraf, at Fuglen er hvad den er, er sig selv, nøiet med at være sig selv, fornøiet med sig selv; den veed neppe tydeligt eller er ganske paa det Rene med sig selv om, hvad den

end mindre, at den skulde vide Noget om Andre. Men den ornøiet med sig selv, og med hvad den er — hvad dette saa forresten er; thi det har den ikke Tid til at tænke over, eller lot at begynde paa, saa fornøiet er den ved at være det den For at være, for at have Glæde af at være, skal den ikke gaae den lange Vei ved først at faae Noget at vide om de Andre, derved at faae at vide, hvad den selv er. Nei den har Sit fra te Haand, den skyder den fornøieligste Gjenvei; den er hvad er; for den er der intet Spørgsmaal om at være eller ikke at e; ved Hjælp af Gjenveien slipper den forbi alle hiin Forskjel-eds Bekymringer. Om den er Fugl ligesom alle andre Fugle, den er »lige saa god Fugl« som de andre af samme Art, ja om den er ligesom dens Mage, alt Sligt tænker den slet ikke , saa utaalmodig er den i sin Glæde over at være; ingen ung e, der staaer paa Springet og skal til Dands, kan være saa almodig efter at komme afsted, som Fuglen er efter at være i g med at være hvad den er. Thi den har intet, ikke det teste Øieblik at give bort, naar dette skulde sinke den fra at e; det korteste Øieblik vilde være den en dræbende lang Tid, r den i det ikke maatte være hvad den er; den vilde døe for almodighed ved den mindste mindste Indsigelse mod at faae Lov uden videre at være. Den er, hvad den er, men den er; den r fem være lige, og saa er den. Dette er dog vel saaledes. e Du end ikke den kongelige Fugls stolte Flugt — naar Du seer lille Fugl, der sidder og gynger sig paa et Ax, og morer sig med at synge: er der vel mindste Spor af Ringhedens Be-ring? Thi Du vil dog vel ikke indvende, hvad jo netop er det erige: at den er høit paa Straa. Og vil Du det, saa tag Straaet hvilket den sidder. Mere livlig end Lilien i Glæde over at e er Fuglen dog ganske som Lilien i uskyldig Selvtilfredshed. e Du end ikke den pragtfulde Lilie, der kneiser ydmygt i al Deilighed, naar Du seer den uanseelige, der staaer i en Grøft narres med Vinden som var de To Ligemænd; naar Du seer , efterat et Uveir har gjort Alt for at lade den føle dens Ube-elighed — dersom Du betragter den, idet den atter stikker Hovedet n for at see, om det dog ikke snart skulde til at ville være godt igjen: synes Dig, at der er mindste Spor af Ringhedens Be-ring? Eller naar den staaer ved det mægtige Træes Fod og med Forundring op ad det, synes Dig, at der er mindste Spor inghedens Bekymring hos denne, den forundrede Lilie; eller r Du den vilde føle sig selv mindre, hvis Træet var end een

Gang saa stort? Er det ikke snarere, som havde den i al Uskyldighed den Indbildning, at Alt var til for dens Skyld?

Saa let har Fuglen og Lilien ved at være, saa let tage de sig i det at leve, saa naturligt falder Begyndelsen dem, eller det at komme til at begynde. Thi dette er Liliens og Fuglens lykkelige Begunstigelse, at det er gjort dem saa let med at begynde paa at være til, at de, strax de ere blevne til, strax ere begyndte, strax ere i fuld Fart med at være, og der slet ikke behøves, at Noget gaaer forud for Begyn[illegible]t ikke forsøges i hiin blandt Menneskene meget o[illegible]a farefuld skildrede Vanskelighed, Begyndelsens [illegible]

Hvorledes er nu [illegible]ren, hvor er Underviisningens Tilknytningspunkt? [illegible]t gjøre Omveien efter Begyndelsen, det er efter[illegible]elsen, denne Omvei, der kan blive saa saare lang[illegible]a kort som muligt, for saa hurtigt som muligt a[illegible]selv, at være sig selv.

Denne Bekymring har den ringe Christen ikke. Dog er han deri forskjellig fra Fuglen, at han maa forsøges i denne Begyndelsens Vanskelighed; thi han er vidende om den Forskjelringe — fornem. Han veed, og han veed, at de Andre vide det Samme om ham, at han er et ringe Menneske; og han veed, hvad dette vil sige. Han veed ogsaa hvad der forstaaes ved Jordlivets Fortrin, hvilke disse saa saare forskjellige ere, ak og at de alle ere ham nægtede, at de, medens de ellers ere til for at udtrykke, hvad de Andre ere i disse Fortrin, i Forhold til ham ere ligesom for at betegne, hvor ringe han er. Thi med hvert et Fortrin, den Fornemme føier til, desto fornemmere bliver han, og med hvert et Fortrin den Ringe maa tilstaae at være ham nægtet, desto ringere bliver han jo paa en Maade; hvad der er til for at betegne hvor meget den Fornemme er, det synes fra den anden Side at være til for at betegne, hvor lidet den Ringe er. — O, vanskelige Begyndelse paa at være til eller for at komme til at være til: at være til, derpaa at blive til, for saa først at være til; o, listigt skjulte Snare, som ikke spændes efter nogen Fugl! Thi det seer jo ud, som skulde et Menneske, for at begynde paa at være sig selv, først blive færdig med, hvad de Andre ere, og derved faae at vide, hvad han da selv er — for saa at være det. Dog, gaaer han i denne Øienforblindelsens Snare, kommer han netop aldrig til at blive sig selv. Han gaar da fremad og fremad som Den, der gaaer ad en Vei, om hvilken de Forbigaaende sige ham, at den ganske rigtigt fører til Byen, men glemme at sige ham, at hvis han

vil til Byen maa han vende sig om; thi han gaaer ad den Vei, som fører til Byen, ad den Vei gaaer han — bort fra Byen.

Men den ringe Christen gaaer ikke i denne Øienforblindelsens Snare, han seer med Troens Øine, han er med Troens Hurtighed, der søger Gud, ved Begyndelsen, er for Gud sig selv, nøiet med at være sig selv. Han har faaet at vide af Verden eller af de Andre, at han er et ringe Menneske, men han har ikke givet sig hen i denne Viden, han taber sig ikke verdsligt i den, gaaer ikke ganske op i den; ved med det Eviges Tilbageholdenhed at holde sig til Gud er han bleven sig selv. Han er som Den, der har to Navne, eet for alle Andre, et andet for sine Nærmeste; i Verden, i Omgang med de Andre er han det ringe Menneske, Andet giver han sig ikke ud for, og Andet tages han heller ikke for, men for Gud er han sig selv. Det seer i Omgangens Berøring bestandigt ud som skulde han hvert Øieblik vente paa af de Andre at faae at vide, hvad han nu er i dette Øieblik. Men han venter ikke; han haster med at være for Gud, fornøiet med for Gud at være sig selv. Han er et ringe Menneske med i Menneskenes Mængde, og hvad han saaledes er, afhænger af Forholdet; men han er i at være sig selv ikke afhængig af Mængden, han er for Gud sig selv. Thi af »de Andre« faaer et Menneske naturligviis dog egentligen kun at vide, hvad de Andre ere — det er paa den Maade Verden vil bedrage et Menneske fra at blive sig selv. »De Andre« veed igjen heller ikke, hvad de selv ere, men bestandigt kun hvad »de Andre« ere. Der er kun Een, som ganske kjender sig selv, som i og for sig selv veed, hvad han selv er, det er Gud; og han veed ogsaa, hvad ethvert Menneske i sig selv er, thi det er han netop ene ved at være for Gud. Det Menneske, der ikke er for Gud, er heller ikke sig selv, hvad man kun kan være ved at være i Den der er i og for sig selv. Man kan, naar man er sig selv ved at være i Den, som er i og for sig selv, være i Andre eller for Andre, men man kan ikke ved at være blot for Andre være sig selv.

Den ringe Christen er for Gud sig selv. Saaledes er Fuglen ikke sig selv; thi Fuglen er hvad den er. Ved Hjælp af denne Væren er den i ethvert Øieblik sluppen forbi Begyndelsens Vanskelighed; men saa naaede den heller ikke til den vanskelige Begyndelses herlige Ende, i Fordoblelse at være sig selv. Fuglen er som en Ener, Mennesket, der er sig selv, mere end en Tier. Fuglen slipper heldigt forbi Begyndelsens Vanskelighed, faaer derfor ingen Forestilling om, hvor ringe den er; men saa er den jo netop uden Sammenligning ringere end Den, som veed, hvor ringe han er. Ringhedens Forestilling er ikke til for Fuglen; men den ringe

Christen er ikke væsentligen til for denne Forestilling, han vil ikke væsentligen være til for den, thi væsentligen er han og vil han for Gud være sig selv. Fuglen er altsaa egentligen den Ringe. Den ringe Christen er i Modsætning til sin Ringhed sig selv, uden dog derfor taabeligt at ville ophøre at være det ringe Menneske, han er i Forhold til Andre; han er i Ringheden sig selv. Og saaledes er den ringe Christen i Ringhed uden Ringhedens Bekymring. Thi hvori ligger Ringhed? I Forholdet til »de Andre«. Men hvori grunder [illegible] ? I kun at være til for de Andre, ikke at vid[illegible] om Forholdet til de Andre. [illegible]n er slet ikke [illegible]oldet til de Andre, forsaavidt Ringe, og igj[illegible] Ringhedens Bekymring; men uen er naturligviis [illegible]nde om, at den har et høiere Forhold.

Og hvad er sa[illegible]en, som for Gud er sig selv? Han er Menneske[illegible] er Menneske er han i en vis Forstand ligesom Fuglen, uer er hvad den er. Dog dette ville vi her ei videre dvæle ved.

Men han er tillige Christen, hvilket jo ligger i Spørgsmaalet om, hvad den ringe Christen er. Forsaavidt er han ikke som Fuglen; thi Fuglen er hvad den er. Men saaledes kan man ikke være Christen; er man Christen, maa man være bleven det. Den ringe Christen er altsaa bleven til Noget i Verden; ak, Fuglen, den kan ikke blive til Noget, den er, hvad den er. Den ringe Christen var, som Fuglen, Menneske, men saa blev han Christen, han blev til Noget i Verden. Og han kan bestandigt blive Mere og Mere; thi han kan bestandigt blive mere og mere Christen. Som Menneske var han skabt i Guds Billede; men som Christen har han Gud til Forbillede. Denne uroligende Tanke, der i eet væk kalder paa En, et Forbillede, kjender Fuglen ikke; den er hvad den er, Intet, Intet forstyrrer den denne dens Væren; ja, det er sandt, Intet forstyrrer den — end ikke den salige Tanke at have Gud til sit Forbillede. Et Forbillede er rigtignok en Opfordring, men hvilken Salighed! Vi tale allerede om Lykke, naar vi tale om, at der inden i Digteren er Noget, som opfordrer ham til Sang; men Forbilledet fordrer endnu stærkere, tilskynder hver Den end stærkere, hvem det kom for Øie, for hvem det er til. Forbilledet er en Forjættelse, ingen anden er saa sikker, thi Forbilledet er jo Opfyldelsen. — For Fuglen er der intet Forbillede, men for den ringe Christen er Forbilledet til, og han er til for sit Forbillede — han kan bestandigt komme til at ligne det mere og mere.

Den ringe Christen, der for Gud er sig selv, er som Christen til for sit Forbillede. Han troer, at Gud har levet paa Jorden, at Han har ladet sig føde i ringe og fattige Kaar, ja i Vanære, og derpaa som Barn levet sammen med den simple Mand, der kaldtes Hans Fader, og den foragtede Jomfrue, der var Hans Moder. At Han derpaa vandrede omkring i en Tjeners ringe Skikkelse, ikke til at adskille fra andre ringe Mennesker end ikke ved sin paafaldende Ringhed, indtil Han endte i den yderste Elendighed, korsfæstet som en Forbryder — og saa rigtignok efterlod sig et Navn; men den ringe Christens Begjæring er jo blot at turde i Liv og Død tilegne sig Hans Navn, eller Navn efter Ham. Den ringe Christen troer, som det er fortalt, at Han til sine Disciple valgte ringe Mennesker af den simpleste Stand, og at Han til sin Omgang søgte dem, som Verden forskjød og foragtede; at Han gjennem sit Livs forskjellige Omvexlinger, da Menneskene vilde høit ophøie Ham, og da de vilde fornedre Ham om muligt end mere, end Han selv havde fornedret sig, blev de ringe Mennesker tro, til hvem Han var knyttet ved nærmere Forbindelser, de ringe Mennesker tro, hvem Han havde knyttet til sig, de foragtede Mennesker tro, hvem man just udstødte af Synagogen, fordi Han havde hjulpet dem. Den ringe Christen troer, at dette ringe Menneske eller at dette Hans Liv i Ringhed har viist, hvad et ringe Menneske har at betyde, ak, og hvad et, menneskelig talt, fornemt Menneske dog egentligen har at betyde, hvor uendelig Meget det kan betyde at være et ringe Menneske, og hvor uendeligt Lidt det at være et fornemt Menneske, hvis man ikke er Andet. Den ringe Christen troer, at dette Forbillede just er til for ham, han, som jo er et ringe Menneske, kæmpende maaskee med Armod og trange Kaar, eller det endnu Ringere, foragtet og forstødt. Han tilstaaer vel, at han ikke er i det Tilfælde selv at have valgt denne overseete eller foragtede Ringhed, og forsaavidt ikke ligner Forbilledet; men dog fortrøster han sig til, at Forbilledet er til for ham, Forbilledet, der ved Hjælp af Ringheden barmhjertigt ligesom paanøder sig ham, som vilde det sige »ringe Menneske, kan Du ikke see, at dette Forbillede er for Dig«. Vel har han ikke med egne Øine selv seet Forbilledet; men han troer, at Han har været til. Der havde jo i en vis Forstand heller ikke været Noget at see — uden Ringheden (thi Herligheden, den maa troes); og Ringheden kan han da nok gjøre sig en Forestilling om. Han har ikke med egne Øine seet Forbilledet, han gjør heller ikke noget Forsøg paa at lade Sandsen danne sig et saadant Billede. Dog seer han ofte Forbilledet. Thi hver Gang han i Troens Glæde over dette Forbilledes

Herlighed ganske forglemmer sin Armod, sin Ringhed, sin
agtethed, da seer han Forbilledet — og da seer han selv til
melsesviis ud som Forbilledet. Dersom nemlig i et saadant
Øieblik, naar han er fortabt i sit Forbillede, et andet Men
seer paa ham, saa seer dette andet Menneske kun et ringe Men
for sig: saaledes var det just ogsaa med Forbilledet, man saae
det ringe Menneske. Han troer og haaber stedse mere og
at skulle nærme sig til Lighed med dette Forbillede, der
hisset skal vise s ed; thi her paa Jorden ka
kun være i Rin i Ringheden. Han troer, at
Forbillede, hvis ... per for at ligne det, bringer
anden Gang og i Slægtskab med Gud, at han
blot har Gud til e Skabninger have, men har
til Broder.

Men saa er jo hristen dog noget meget Oph
Ja vist er han det høiet, at man ganske taber F
af Sigte. Han er, som Fuglen, ringe uden Ringhedens Bekym
trykket i en vis Forstand, som Fuglen ikke er det, ved Bev
heden om sin Ringhed — dog er han høit ophøiet. Ringh
taler han heller ikke om, og da aldrig bedrøvet; den minder
jo blot om Forbilledet, medens han tænker paa Forbilledets
høiethed — og naar han gjør det, minder han selv tilnærmelse
om Forbilledet.

Den ringe Hedning derimod, han har denne kymring.

Den ringe Hedning, han er uden Gud i Verden, og al
aldrig væsentlig sig selv, hvad man kun er ved at være for
og altsaa heller aldrig nøiet med at være sig selv, hvad man
vel ikke er, naar man ikke er sig selv. Han er ikke sig s
ikke nøiet med at være sig selv, ei heller, som Fuglen, det
er: han er misfornøiet med det han er; sig selv en Plage suk
han over, og anklager han sin Skjebne.

Hvad er han da? Han er den Ringe, slet ikke Andet, det
han er hvad »de Andre« gjøre ham til, og hvad han gjør sig s
til ved kun at være for Andre. Hans Bekymring er: Intet
være, ja slet ikke at være. Saa langtfra er det, at han er s
Fuglen, der er hvad den er. Og derfor er hans Bekymring igj
at blive Noget i Verden. At være til for Gud, det er ikke No
mener han — det tager sig heller ikke ud i Verden ved Modsætn
til eller i Sammenligning med Andre. At være Menneske, det
ikke Noget at være, mener han — det er jo at være Ingenti

thi deri er da slet ingen Forskjel fra eller Fortrin for alle andre Mennesker. At være Christen, det er ikke Noget at være, mener han — det er vi jo Alle. Men at blive Justitsraad — det var Noget at være; og Noget maa han for Alt blive i Verden, det er til at fortvivle over, slet intet at være.

»Det er til at fortvivle over«, han taler som var han ikke allerede fortvivlet; dog er han fortvivlet, og Fortvivlelsen er hans Bekymring. Man antager jo, at i enhver Stat den Ringe ordentligviis er fritagen fra at bære de Byrder, som de mere Begunstigede maae bære; men den fortvivlede Ringe, Hedningen, vil, selv om han er det, ikke være fritagen, han bærer den tungeste af alle Byrder. Man taler om, at Kongen bærer Kronens Vægt, den Høitstaaende Vægten af Styrelsens Ansvar, Den, hvem Mange ere betroede, Forsorgens Vægt, medens da igjen Kongen dog ogsaa er Kongen, den Høitstaaende den Høitstaaende, den Betroede den Betroede; men den fortvivlede Ringe, Hedningen, slæber sig ihjel paa Vægten af hvad han ikke er, han, ja det er Afsindighed, han forløfter sig paa hvad han ikke bærer. Om det er saa, at det er Kongen, der, som Grunden, bærer alle de Andre, eller det er alle de Andre, der bære Kongen som den Øverste, ville vi her ikke undersøge: men den fortvivlede Ringe, Hedningen, bærer alle de Andre. Denne uhyre Tyngde »alle de Andre«, den tynger paa ham, og med Fortvivlelsens fordoblede Vægt; thi det er ikke gjennem Forestillingen om, at han er Noget, at den tynger paa ham, nei den tynger paa ham gjennem den Forestilling, at han er Intet. Sandeligen, saa umenneskeligt har aldrig nogen Stat eller noget Samfund handlet mod noget Menneske, at En paa Vilkaaret af at være Intet skulde bære Byrden af Alle; saa umenneskeligt handler kun den fortvivlede Ringe, Hedningen, mod sig selv. Dybere og dybere synker han i fortvivlet Bekymring, men han finder intet Fodfæste for at bære — han er jo Intet, hvad han til sin egen Qval bliver sig bevidst gjennem Forestillingen om hvad de Andre ere. Latterligere og latterligere, o nei, ynkeligere og ynkeligere, eller rettere ugudeligere og ugudeligere, mere og mere Umenneske bliver han i sin daarlige Stræben for dog at blive til Noget, Noget, om det var nok saa Lidt, men Noget, som det efter hans Begreb var værd at være.

Saaledes synker den fortvivlede Ringe, Hedningen, under Sammenligningens uhyre Vægt, som han selv paalægger sig. Dette, at være et ringe Menneske, hvad der for den ringe Christen hører ham med til det at være Christen som den neppe hørlige, svage Bestandelse foran Bogstavet hører med til Bogstavet, hvilket egent-

ligen høres (og saaledes taler den ringe Christen om sin jordiske Ringhed, han taler blot om den, idet han udtaler, at han er Christen) — dette er for Hedningen hans Bekymring Dag og Nat, med dette beskjeftiger al hans Digten og Tragten sig. Uden Evighedens Udsigt, aldrig styrket af Himlens Haab, aldrig sig selv, forladt af Gud lever han fortvivlet, som var han til Straf dømt at leve disse 70 Aar, martret ved Tanken om at være Intet, martret ved det Frugtesløse i hans Stræben efter at blive til Noget. For ham har Fuglen intet Trøsteligt, Himlen ingen Trøst — og det forstaaer sig, Jordlivet har da for ham heller ingen Trøst. Om ham kan man ikke sige, at han trælbunden bliver ved Jorden, overtalt af Jordlivets Fortryllelse, der bragte ham til at glemme Himmelen, nei, det er jo snarere som gjorde Timeligheden Alt for at støde ham fra sig, ved at gjøre ham til Intet. Og dog vil han tilhøre Timeligheden paa det usleste Vilkaar, han vil ikke slippe den, han klamrer sig fast ved det Intet at være, fastere og fastere, da han forgjeves søger verdsligt at blive Noget, han klamrer sig med Fortvivlelse fastere og fastere om det — han indtil Fortvivlelse ikke vil være; saaledes lever han, ikke ved Jorden, men som var han nedstødt i Underverdenen. See, hiin Konge, hvem Guderne straffede, han leed den rædsomme Straf, at hver Gang han hungrede, da viste de lystelige Frugter sig, men naar han greb efter dem, da forsvandt de; den fortvivlede Ringe, Hedningen, lider end qvalfuldere i Selvmodsigelsen. Thi medens han, martret ved Intet at være, forgjeves søger at blive Noget, er han egentligen ikke blot Noget men Meget; det er ikke Frugterne, der unddrage sig ham, det er ham selv, der unddrager sig endog for at være hvad han er. Thi er han ikke Menneske — og kan han ikke blive Christen!

Lad os saa til Slutning tænke paa Fuglen; den er med i Evangeliet, og skal være med i Talen. Den ringe Fugl er uden Ringhedens Bekymring; den ringe Christen er i Ringhed uden Ringhedens Bekymring, og saa — høit ophøiet over al jordisk Høihed: den ringe Hedning er i Bekymringen langt under sig selv, var han end den Ringeste. Fuglen seer ikke nøie paa hvad den er; den ringe Christen seer nøie paa hvad han er som Christen; den ringe Hedning stirrer indtil Fortvivlelse paa, at han er ringe. »Hvad ringe . .«, siger Fuglen, »lad os aldrig tænke paa Sligt, det flyver man fra!« »Hvad . . ringe«, siger den Christne, »jeg er Christen!«

---

hiin Konge] Tantalus.

»Ak, ringe!« siger Hedningen. »Jeg er hvad jeg er,« siger Fuglen; »hvad jeg skal vorde, er endnu ikke aabenbart,« siger den ringe Christen; »jeg er Intet, og jeg vorder ikke til Noget,« siger den ringe Hedning. »Jeg er til,« siger Fuglen; »i Døden begynder Livet,« siger den ringe Christen; »jeg er Intet, og jeg bliver i Døden til Intet,« siger den ringe Hedning. I Sammenligning med den ringe Christen er Fuglen et Barn; i Sammenligning med den ringe Hedning er den et lykkeligt Barn. Som den frie Fugl, naar den svinger sig høiest i Glæde over at være til, saaledes hæver den ringe Christen sig endnu høiere; som den fangne Fugl, naar den modløs og angst spræller sig ihjel i Nettet, saaledes afsjeler den ringe Hedning sig selv, endnu ynkeligere, i Intethedens Fangenskab. Der er efter Christendommens Lære kun een Ophøielse, den at være Christen; alt Andet er Ringe, Ringhed og Høihed. Der er, naar man er Ringe, kun een Vei til Høihed, den at blive Christen; den Vei kjender Fuglen ikke, den bliver hvad den er; men saa er der ogsaa en anden Vei, den kjender Fuglen heller ikke, ad den »gaaer Hedningen. Fuglens Vei i at være er gaadefuld, den fandtes aldrig; den Christnes Vei er funden af Ham, som er Veien, og den er salig at finde; Hedningens Vei ender i Mørket, Ingen fandt tilbage ad den. Fuglen slipper hiin Omvei og lykkeligt al Fare forbi; den ringe Christen gaaer ikke ad Omveien og frelses salig til Herligheden; den ringe Hedning vælger Omveien og »gaaer saa sin egen Vei« til Fortabelsen.

»hvad jeg skal vorde, er endnu ikke aabenbart«] smlgn. 1. Joh. 3, 2.
»gaaer saa sin egen Vei«] smlgn. Ap. Gj. 14, 16.

kymring.

Beky for hvad I skulle iføres –
efter Hedningene.

Den Bekymring har Fuglen ikke. — Men er da Høihed en Bekymring; man skulde dog troe, at jo høiere et Menneske stod, desto mere var han ogsaa fritagen for alle Bekymringer, desto Flere har han jo om sig, der ene ere bekymrede for og beskjeftigede med at holde alle Bekymringer borte fra ham. Ak, det er dog vist ingen usand Spydighed, at tale, som Evangeliet gjør det, ganske ligeligt om Høihedens og Ringhedens Bekymring. Thi Høihed og Magt og Ære og Anseelse tilbyde deres — trofaste Tjeneste som Drabanter, der skulle værge om den Høitstaaende, at ingen Bekymring kommer ham nær, de tilsige ham ligesom knælende deres — Troskab: o, men just denne Livvagt, som den Høitstaaende ikke har Mod til at bryde med, just denne Livvagt, der for Sikkerhedens Skyld er ham saa nær paa Livet, just den koster ham Nætternes Søvn. Det er jo seet, hvad der kan tjene som Sindbillede: en Keiser, der hersker over hele Verden, omgiven af sin trofaste Livvagt, der hersker over Keiseren; en Keiser, der bringer hele Verden til at skjælve, omgiven af sin tappre Livvagt, bag hvilken og for hvilken Keiseren skjælver.

Livvagt, der hersker over Keiseren] Prætorianer-Garden i den romerske Kejsertid.

Men Fuglen, som dog altid er i Høiheden, har ikke denne Høihedens Bekymring, hverken den, om hvilken her ikke kan være Tale, den som er en Ære for den Høitstaaende, at han haver Omsorg for de ham Betroedes Vel (thi vi tale jo i dette lille Skrift bestandigt kun om den Bekymring, Mennesket kan være uden, ja skal være uden, ikke om den Bekymring, uden hvilken Mennesket umuligt kan være en Christen), ei heller den Høihedens Bekymring, om hvilken her er Talen. Det falder neppe Fuglen ind, at den skal sørge for sig selv, end mindre, at den skulde være beskikket til at sørge for Andre; Fuglen siger i al Uskyldighed om sit Forhold til de Andre »er jeg vel min Broders Vogter.« Det falder ingen Fugl ind, end ikke den som fløi høiest, at den skulde være saa høit stillet, at den havde at herske over Andre; men saa har den heller ingen Bekymring, om nu de Andre vise ham den pligtskyldige Opmærksomhed, eller om de negte ham den, eller om de maaskee endog ere betænkte paa at styrte ham fra Høiheden: saa høit stillet er ingen Fugl.

Og dog er jo enhver Fugl i Høiheden; men det er som var enhver Fugl væsentligen lige høit stillet. Denne himmelske Ligelighed mellem Fuglene, eller deres lige Ophøiethed under Himlen, har Noget tilfælles med det evige Livs Høihed — hvor der ligeledes ikke er hverken Høi eller Lav og dog Ophøiethed. Alle Fugle ere i Høiheden, men indbyrdes er ingen af dem i Høiheden. Under Himmelens Hvælving er der rigelig Plads for Enhver, at svinge sig saa høit den vil; men ogsaa den Fugl, der gaaer ved Jorden, er i Grunden i Høiheden. Anderledes forstaaer Fuglen det ikke. Vil Nogen sige til den: »men saa er Du jo egentligen ikke ophøiet, naar Du ikke er mere ophøiet end de Andre,« da vilde Fuglen svare »hvorledes, er jeg ikke i Høiheden« — og saa flyver Fuglen høit, eller den bliver ved Jorden, men hvor den dog er i Høiheden, sig sin Høihed bevidst. Derfor er den i Høihed uden Høihedens Bekymring, i Høihed uden at være ophøiet over Nogen — under Himmelens Hvælving er der for stor Plads — eller der er ikke Plads til Smaalighed.

Betragt engang hiin ensomme Fugl, hvor den staaer høit ophøiet i Skyen, saa rolig, saa stolt, uden een eneste Bevægelse, den end ikke hjælper sig ved et Vingeslag. Og dersom Du saa maaskee har besørget Dine Forretninger, og efter nogle Timers Forløb vender tilbage til det samme Sted, betragt, den staaer uforandret i

---

»er jeg vel min Broders Vogter.] 1. Mos. 4. 9.

[illegible]ften, den hviler sig stolt paa de udbredte Vinger, hvilke den [illegible]e bevæger, medens den overskuer Jorden. Ja, det er vanske- for det uøvede Øie at maale Afstand i Luft og paa Vand, men [illegible] har maaskee ikke forandret sit Sted en halv Alen. Den staaer, uden Fodfæste, thi den staaer i Luften, saa rolig i Høiheden — skal jeg nu sige, som en Hersker, eller var vel nogen Hersker saa rolig? Den frygter Intet, den seer ingen Fare, ingen Afgrund under sig, for dens Øie svimler det aldrig i denne Høihed, dens Blik omtaages aldr[illegible] intet Menneske saa klar- og saa skarp-synet, [illegible] Ringhed misunder Høiheden. [illegible] hvad er [illegible] n saa rolig i Høiheden? Det [illegible] iheden. Thi [illegible] for sig er der ingen Fare, og [illegible] den ingen [illegible] ar der under den er en Høi- [illegible] som dog er [illegible] saaledes videre, kort, naar [illegible] er Nogen u[illegible] der Noget under den, og [illegible] er ogsaa [illegible] Men for Fuglen er ingen Ringere, derfo[illegible] n uden at have Afgrunden under sig, og derfor uden Bekymringen, som kommer med og fra Afgrunden.

Fuglen er i Høihed uden at være høiere end Nogen, derfor uden Høihedens Bekymring. Saaledes er den Læremesteren, her er Underviisningens Tilknytningspunkt. Paa den Maade at være i Høihed, det lader sig gjøre uden Bekymringen. Vilde Nogen sige »paa den Maade at være i Høihed er slet ikke at være i Høihed, det er kun et Spil med Ord at tale om Fuglens Høihed,« saa viser dette, at han er ulærvillig, et uartigt Barn, som ikke vil sidde rolig i Timen, men forstyrre Underviisningen. Thi vistnok, dersom han ikke vil gjøre sig Umage for at forstaae Fuglen, hvis han istedetfor lærende at forandre sin Forestilling i Lighed med Fuglens Underviisning, vil tage Fuglen i Skole og kræve sin Forestilling af den, og altsaa forkaste den som Læremester: da er det jo umuligt at lære Noget af Fuglen — og det er, til Fuglens Ære maa det siges, ganske rigtigt den eneste Maade, paa hvilken man ikke kan lære Noget af den. Men Den, der vil lære, han lærer. Høiheden betræffende, at den eneste Maade, paa hvilken man i Sandhed kan være uden Bekymring, er, naar man i Høihed ikke er høiere end Nogen.

Den fornemme Christen har ikke denne Bekymring

Hvad er da den fornemme Christen? Ja, hvis Du sporger verdsligt, om han er Konge eller Keiser eller Herlighed eller

Naade o. s. v., er det jo en Umulighed i Almindelighed at svare. Men spørger Du christeligt, er Svaret let: han er Christen. Og han veed som Christen Beskeed om at lukke sin Dør, naar han skal tale med Gud — ikke for at Ingen skal faae at vide, at han taler med Gud, men for at Intet og Ingen skal forstyrre ham; naar han taler med Gud aflægger han al jordisk, al uægte Pragt og Herlighed, men ogsaa al Sandsebedragets Usandhed.

Han troer, at der er en Gud i Himlene, for hvem der ikke er Persons-Anseelse, at det Menneske, der, hvis vi ville tænke os et saadant, herskede over hele Menneske-Slægten, ikke er Gud det Mindste vigtigere end det ringeste — og end Spurven, som falder til Jorden. Han forstaaer derfor, at det er et Sandsebedrag, at, fordi han i ethvert Øieblik af sit Liv og paa de utalligste Maader fornemmer sin Livsfølelse styrket derved, at han er Alle eller saa utallige Mennesker vigtig og saa Mange ligefrem vigtig for deres Liv, at, fordi han i levende Live nyder den Livets Forhøielse at være uundværlig og den rige Forudfølelse af at ville blive savnet i Døden, at derfor ogsaa hans Liv skulde være for Gud vigtigere; thi for Gud er han ikke vigtigere end den Spurv, som falder til Jorden — hverken han denne den Mægtigste, der nogensinde har levet, eller den den Viseste, der nogensinde har levet, eller noget Menneske. Han troer (istedetfor at agte paa den megen Tale om de Mange, der ikke kunne leve uden ham), at det er ham, der, for at leve, hvert Øieblik, ja hvert Minut trænger til denne Gud, uden hvis Villie vistnok ingen Spurv falder til Jorden, men uden hvem heller ingen Spurv bliver til eller er til. Forstaae da vi Andre det anderledes, at det er af den Grund der bedes for ham, fordi vi trænge til ham, trænge til, at han lever, saa forstaaer han det med Gud anderledes, at han, netop fordi hans Opgave er den uden Sammenligning største, fremfor noget andet Menneske trænger til, at der bedes for ham. Han troer, at det er en uforanderlig Gud, der boer i Himlene, som vil sin Villie — om end Alt reiste sig mod ham, hvilket for ham betyder Intet; en uforanderlig Gud, der vil Lydighed, den samme i det Største som i det Mindste, i den meest omfattende verdenshistoriske Bedrifts mindste Ubetydelighed som i det meest dagligdags Foretagende, den samme af den Mægtigste, der nogensinde har levet, som af den Ringeste, og den samme som af al Naturen, der Intet, Intet tillader sig uden hans

---

ingen Spurv falder til Jorden] Matth. 10, 29.

Han forstaaer derfor, at det er et Sandsebedrag, om Nogen dbilde ham, at, fordi et Magtens Ord af ham er nok til at ..e Tusinder i Bevægelse, ja næsten til at omskabe Verdens kkelse, fordi Tusinder trænge sig om ham og beile til et Mag- s Smiil, at derfor ogsaa Gud skulde være anderledes mod ham, denne Mægtige, end mod ethvert, ubetinget ethvert andet Menneske, at den uforandrede Gud mod ham ikke skulde være den samme Uforandrede, uforandret som det Evige, uforanderligere end Klippen — men vel ali e end forfærdeligere ved et A ens Ord at ıde Throner og Regimenter, Himmel og at han for denne Gud er en og at d jer paa Synden, hvo saa end ..n er. Hau t det er et Sandsebedrag, om vilde indb i neppe noget Menneske for- at holde O ns Huusholdning, over hvad man forbrød og hv rdi intet Menneske tør dømme ham, at derfor ogsaa .. Gud (for hvem det ikke er vigtigere, at den Mægtigste synder end at den Ringeste gjør det, hvor forskjellig end menneskelig talt Følgernes Størrelse er, ikke mere tilgiveligt, at den Mægtigste synder end at den Ringeste gjør det), forbauset af menneskelig Vælde, ikke skulde kunne, eller ikke skulde turde dømme ham efter Lovens Strenghed. Han troer, at han i ethvert Øieblik trænger til den naadige Guds Tilgivelse. Derfor troer han, at Gud har vandret i Ringhed paa Jorden, og saaledes dømt al verdslig Magt og Vælde som saadan Intet at være. Han troer, at som Ingen indgaaer i Himmeriges Rige uden at vorde s o m Barn igjen, saa kommer og Ingen til Christum uden s o m Ringe, som Den, der ved sig selv, og ved hvad han er ved sig selv, er Intet. Han troer, at om end Christus ikke til sine Disciple havde valgt ringe Mennesker, men fornemme, saa maatte disse først være blevne ringe Mennesker for at være hans Disciple. Han troer, at der for Christus ikke er Persons-Anseelse, fordi for Christus kun er Ringhed; at saa vist som ingen Karsk nogensinde blev eller nogensinde kan blive frelst ved Christum, saa vist heller ingen Fornem som saadan, men kun som Ringe. Thi Ingen kan blive eller være Christen uden i Egenskab af eller uden som ringe Menneske.

I n g e n i n d g a a e r i H i m m e r i g e s R i g e u d e n a t v o r d e s o m B a r n Matth. 18, 3.

»Men saa er jo den fornemme Christen i Grunden lige saa inge som den ringe Christen?« Ja vist, det er han ogsaa. »Men aa veed jo den fornemme Christen egentligen i Grunden ikke af, ivor fornem han er?« Nei, det veed han i Grunden ikke af. Men saa har jo Talen egentligen bedraget Læseren ved ikke at ale om den jordiske Høihed, om Titler og Værdigheder og disses Bekymring«! Nu, ja — og dog nei, Talen har ikke bedraget, thi len fornemme Christen har ikke denne Bekymring — og derom r jo just Talen, om at han ikke har denne Bekymring. Og hvil- en Tale udtrykker vel dette sandest, enten den, som forsikkrer g forsikkrer, at han ikke har Bekymringen, eller den, som ved t tale om det, der egentligen beskjeftiger den fornemme Christen, Ringheden, netop ved Tausheden lader forstaae, at han slet kke har hiin Høihedens Bekymring.

Man kan kun blive og være Christen som eller i Egenskab f ringe Menneske. Det at blive (og saaledes ogsaa det at være) Christen er vel een Tanke, men det er en Dobbelt-Tanke, der alt- aa er dobbeltsynet. Det er derfor den ene og samme Tanke, der ader den ringe Christen forstaae hans Høihed og den fornemme Christen hans Ringhed. Den fornemme Christen lader Forestil- ingen (den christelige) tage Magten og Høiheden (den jordiske) fra ig, eller han hengiver sig i Forestillingens Magt; derved bliver an det ringe Menneske, som man maa være for at blive og for t være Christen. Dersom en Skuespiller vilde gaae om paa Gaden og være Konge, fordi han spillede Konge igaar Aftes, saa ille vi Alle lee af ham. Dersom et Barn, der i Legen med de Jævnlige var »Keiseren«, vilde gaae til de Ældre og der udgive ig for det Samme, saa lee vi alle af Barnet. Og hvorfor? Fordi Skuespillet og Barnets Leeg er en Ikke-Virkelighed. Men det i Virkeligheden at være fornem er dog heller ikke, christelig for- staaet, Virkelighed; denne er det Evige, det Christelige. Den sande Høihed er den christelige; men i den sande christelige Høihed er Ingen høiere end Andre. Altsaa er det at være Fornem en Ikke- Virkelighed i Sammenligning med den sande Høihed. Og altsaa er det, christelig forstaaet, rigtigt, naar den fornemme Christen selv (thi at Andre ville gjøre det har hverken hjemme eller Med- hold hos Christendommen, men kun hos den ugudelige Verdslig- heds væmmelige Frækhed) smiler af sin jordiske Høihed, af sin saakaldte virkelige Høihed; thi kun den christelige er den virkelige.

Dog har det saa ikke været vanskeligere for den Fornemme at blive Christen (thi vi tale jo om den fornemme Christen) end

d :? Paa dette Spørgsmaal svarer den hellige Skrift: jo. igtignok, at det maa være lige let og lige vanskeligt som for den Fornemme at blive Christen, thi, siger man, den ringhed, om hvilken der er Tale, er ikke den udvortes, men en indvortes, en Følelse af egen Ringhed, som den Fornemme lige saa godt kan have som den Ringe; det Christelige er for aandelig en Magt til at tale om den udvortes Ringhed. Nu, saaledes er det ogsaa. Imidlertid taler Skriften dog, maaskee af Forsigtighed og i Kjend neskelige Hjerte, tillige anderledes, taler om det. være et ringe Menneske, og saaledes taler jo og ler vidner mægtigere end alle l og Udtryk. Th virkelig jordisk Ringhed; Han altsaa ikke, e at være Forbilledet, at være ornem, og do- let ringe Menneske. Nei, han bogstaveligen d e, og ganske anderledes for r end naar en nedlægger sin Værdighed — og er kjendt af Ho ndnu mere hædret — for sin Ydmyghed.

See, der er i Henseende til Aands-Livet Noget, der svarer til hvad det at stave er i Forhold til det at læse sammen. Man staver, man gaaer langsomt frem, sætter Enkelthederne tydeligt og kjendeligt ud fra hinanden, for ikke tilsidst at gjøre hele Livets Indhold til »ophævede Momenter«, og Livet til en tom Ophævelse. Saaledes med det at besidde Udvorteshedens Fortrin i Forhold til det at blive Christen. Christendommen har aldrig lært, at det bogstavelig at være en Ringe er eenstydigt med det at være Christen, ei heller, at der fra det bogstavelig at være en Ringe er den ligefremme Overgang uden videre til det at blive Christen; den har heller ei lært, at, om ogsaa den verdsligt Fornemme nedlagde al sin Magt, han derfor var en Christen. Men fra den bogstavelige Ringhed til det at blive Christen er der dog kun een Gang. Det at være bogstavelig en Ringe er ingen uheldig Indledning til det at blive Christen; det at være i Besiddelse af Udvorteshedens Fortrin er en Omvei, som for den Ængsteligere gjør en dobbelt Indledning nødvendig. Man taler i hiin strenge Videnskab om en Hjælpelinie, man drager, som det hedder, en Hjælpelinie; man kan jo ogsaa føre Beviset for Sætningen uden Hjælpelinien, men

---

svarer den hellige Skrift: jo] f. Ex. Marc. 10. 23. hiin strenge Videnskab] Geometrien.

man gjør det — ikke for Bevisets Skyld, men for at hjælpe sig selv; det er ikke Beviset, der behøver Hjælpelinien, men det er En selv, der behøver den. Saaledes ogsaa naar Den, der er i Besiddelse af Udvorteshedens Fortrin, hjælper sig selv ved bogstavelig at blive fattig, foragtet, ringe. Gjør han ikke det, saa maa han desto mere inderlig bekymret vogte paa sig selv, at han tør troe sig selv, at han veed med sig selv, at Intet, Intet af al denne udvortes Fornemhed og Høihed har blendet ham saaledes, at han jo med Lethed kunde finde sig i at være den ringe Mand i Folket.

Paa den Maade lader det sig unegteligt ogsaa gjøre. Christendommen har aldrig ubetinget fordret af Nogen, at han skal bogstaveligen opgive Udvorteshedens Fortrin, den har mere foreslaaet ham en lille Forsigtigheds-Regel. Mener han ikke at behøve den, som man meente det i hine Tider, da man ængsteligt stavede sig frem: o, hvilket anstrenget Liv, saaledes i Høihed, omgiven af alt dette Forføriske, at være ganske sikker paa sig selv, at man med Lethed kunde finde sig i at være den simple Arbeidsmand — fordi det at være Christen er En saa uendelig vigtigt, at man naturligviis i den strengeste Selvprøvelse har forvisset sig om, at Intet af alt dette bedaarer En i mindste Maade! Hvilken uhyre Forsigtighed med Ild og Lys, naar man boer i et Krudttaarn; men hvilken anstrenget Forsigtighed for i denne Omgivelse at være Christen!

O, vanskelige Liv at leve saaledes! Det er kun en svag Antydning af dette Livs daglige Vanskelighed, naar Du betænker, hvor langt lettere det gik i den forrige Tale med fra Ringheden at naae den christelige Høihed, end det her gaaer med fra den jordiske Høihed gjennem Ringheden at naae den christelige Høihed. Dog den fornemme Christen lever saaledes. Han har Magt og Æren og Anseelsen, i Besiddelse af Jordlivets Fortrin, men han er som Den, der ikke haver; han seer alt Dette om sig, hvorledes der som i en Fortryllelse blot ventes paa hans Vink, blot paa, at han skal ønske, men han er som Den, der ikke seer det, i en endnu høiere Fortryllelses Magt; han hører alt Dette, næsten maaskee Smiger altid, men hans Øre er tillukket: alt Dette er for ham kun som det at være Konge i Skuespillet og som det, naar Barnet er Keiser i Legen — thi han er Christen.

Og som Christen er han i virkelig Høihed. Thi christelig forstaaet, i Guds Rige, er det netop som under Himmelen: der er Alle i Høihed, men uden at være høiere end Nogen. Fuglen er i

Høihed uden at være høiere end Nogen; den fornemme Christen er, skjøndt i jordisk Høihed ophøiet over Andre, i Høihed uden at være høiere end Nogen. Derfor er han uden Høihedens Bekymring; thi, som sagt, paa den Maade kan man være det. Og naar man paa den Maade er i Høihed, er man enten en Fugl, eller hvis man er et Menneske, og dog som Fuglen, saa er man Christen — ligegyldigt, om man saa forresten verdsligt er Høi eller Lav.

Den fornem[illegible]erimod, han har denne Bekymring.

Den fornemme [illegible]n Gud i Verden; er den fornemme Christen u[illegible]jordiske Høihed, saa er Hedningen uvidende o[illegible]nde Høihed er. Han kjender ingen anden Høihed[illegible]ske — og i Sandhed at faae at vide hvad den e[illegible], da den er i sig selv Usandhed, Dunst, Indbildning, [illegible]n Sandheds-Erkjendelse gives uden den, at den er dette. Han veed Besked fra Grunden af om høie, høiere, allerhøiest, allerallerhøiest, men han veed ikke, at til Grund for alt dette ligger Intet, at altsaa Alt hvad han veed er Intet. I dette Intet har han nu sit Sted. Hvor det er, bestemmer han ved Hjælp af Bestemmelser indenfor Intetheden. Man taler om et Dødninge-Ridt i Søvne — den Sovende stønner og puster, men han kommer ikke af Stedet; saaledes med den fornemme Hedning. Nu stiger han i Høihed, nu synker han, han jubler, han sukker, han puster, han stønner, men han kommer ikke af Stedet; nu er der en Anden, som stiger over ham i Høihed, nu En, der styrter ned fra Høiheden — dog Intet, Intet, end ikke dette Sidste kan vække ham af Søvnen, rive ham ud af Indbildningen, aabne hans Øie for at det Hele er Intet. Men skulde det ogsaa være Intet? Behøves noget bedre Beviis for at det ikke er Intet, end blot at see paa ham, hvor han kæmper og strider og attraaer og higer og aldrig under sig et Øiebliks Hvile, hvor Mange han ved Bestikkelse holder i sin Tjeneste, hvor Mange han holder sammen med, at de maatte være ham behjælpelige i at gribe det Eftertragtede? Skulde det alligevel være Intet, skulde »Intet« kunne sætte saaledes i Bevægelse? Saa maa ogsaa hiin travle Mand have Uret, der han slutter, at han har mange Forret-

---

hiin travle Mand] Vielgeschrey i Holbergs »Den Stundesløse«.

minger, fordi han holder fire Skrivere, og selv hverken faaer Tid til at spise eller drikke.

Saaledes lever den fornemme Hedning i Høiheden. At der er Mange under ham i Høihed, det veed han godt; men hvad han ikke veed at der er under ham, det er dog alligevel under ham: Afgrunden. Naar man nemlig, som sagt blev, i Høihed er høiere end Andre eller har Andre under sig, har man ogsaa Afgrunden under sig; thi saaledes i Høihed kan man kun være i jordisk Høihed. Og den fornemme Hedning, som intet Andet veed og intet Andet tænker paa end sin jordiske Høihed, han har altsaa ikke hos sig den Viden om den sande Høihed, der kunde holde ham svævende i Uvidenhed om den jordiske Høihed. Nei, han har Afgrunden under sig; og fra den stiger Bekymringen op, eller han synker i Bekymringen.

Og hvilken er Bekymringen? En Tragten efter at blive mere og mere — til Intet, thi det Hele er jo Intet; en Tragten at stige høiere og høiere i Høihed, det er, at synke dybere og dybere i Afgrundens Bekymring — thi hvad er verdslig Høiheds Bekymring Andet end Afgrundens Bekymring! Og hvilken er Bekymringen? Bekymringen er, at Ingen ved List, ved Magt, ved Løgn eller ved Sandhed skal tage hans Indbildning fra ham. Derfor sikkrer han sig paa enhver Maade, da han overalt seer Fare, overalt Efterstræbelse, overalt Misundelse, overalt Spøgelser — som naturligt er; thi ikke er der i den mørkeste Nat selv for en Angstfuld saa Meget, der kan skrække Indbildningen, som der i en Indbildning er Forfærdelser.

Tilsidst sluger Bekymringen sit Bytte. Som marvløs Trøske lyser i Mørke, som Dunstens Løgtemand gjøgler i Taagen, saaledes er han i denne hans jordiske Høiheds Glimren til for Andre. Men hans Selv er ikke til, hans inderste Væsen er fortæret og udmarvet i Intethedens Tjeneste; Forfængelighedens Træl, sig selv ikke mægtig, i den svimlende Verdsligheds Vold, gudforladt ophører han at være Menneske; i sit Inderste er han som død, men hans Høihed gaaer spøgelseagtigt omkring blandt os — den lever. Det er ikke noget Menneske, Du taler med, naar Du taler med ham; i sin Higen efter Høihed er han selv blevet det Eftertragtede: som Menneske betragtet en Titulatur. Der indenfor er lutter Tomhed og Tant, ja der er Intet; men Skinnet er der, det forfængelige Skin, som bærer verdslig Høiheds Udmærkelser, hvilke de Forbigaaende vise Ærbødighed for — medens han bærer al denne Høihed omtrent som Puderne ved Begravelsen, der bære hans Stjerner. O,

det kan være forfærdeligt at see et Menneske næsten ukjendelig i Ringhed og Usselhed, at see Usselheden saa man neppe kan skjelne Mennesket; men at see menneskelig Høihed, og see, det er intet Menneske, det er rædsomt. Det kan være forfærdeligt at see et Menneske gaae omkring som en Skygge af sin fordums Høihed; men at see verdslig Høihed og indenfor neppe Skyggen af et Menneske, det er rædsomt. Ham skal Døden ikke gjøre til Intet; han behøver ikke at begraves: medens han lever kan man allerede sige om l rs siger ved Graven: seer her jordisk Høihed!

Lad os saa paa Fuglen, der var med i angeliet, og ska n. Fuglen er i Høihed uden Høihedens Bekymri e Christen er, i jordisk Høihed ophøiet over uden Høihedens Bekymring; den fornemme H ied Bekymringen Afgrunden, han er egentligen ikke i Høihed, men i Afgrunden. Fuglen er i Høihed; den fornemme Christen i Høiheden; den fornemme Hedning i Afgrunden. Fuglens Høihed er et Sindbillede paa den Christnes Høihed, der igjen er Modbillede til Fuglens Høihed. de svare, med Uendelighedens Forskjel, i Forstaaelsen til hverandre. Du forstaaer Fuglens Høihed ved at forstaae den Christnes. og ved at forstaae Fuglens forstaaer Du den Christnes; Hedningens Høihed har intetsteds hjemme hverken under Himmelen eller i Himmelen. Fuglens Høihed er Skyggen, den Christnes Virkelighed, Hedningens Intetheden. Fuglen har Luft i sig. derfor holder den sig i Høiheden; den fornemme Hedning har Tomhed i sig, derfor er det en Indbildning med hans Høihed: den fornemme Christen har Troen i sig, derfor svæver han over den jordiske Høiheds Afgrund i Høiheden. Den Christne glemmer i sin Høihed aldrig Fuglen, den er for ham mere end hvad et Sømærke er for Sømanden, Læremesteren, ak, og dog igjen Den, hvem Disciplen lod langt bag ved sig, naar den raaber til ham »tænk paa mig i Din Høihed«; den fornemme Hedning saae aldrig Fuglen. Fuglen er i Høihed, og dog egentligen underveis efter Høiheden, kunde den forstaae dette, maatte den synke: den Christne forstaaer det, og just ved denne Forstaaen naaer han Høiheden. Dog er der, efter Christendommens Lære, kun een Høihed: det at være Christen — og een Afgrund: Hedenskabet. til hiin naaede aldrig nogen Fugl, og aldrig fløi den over denne Over denne Afgrund kan ingen Fugl flyve, den maatte omkomme

nderveis; til denne Høihed kan ingen Fugl naae, den er kun nderveis. Saaledes er Fuglen lykkelig i sin Høihed, uvidende m Afgrunden, men ogsaa uvidende om Saligheden; den Christne r salig i sin Høihed; den fornemme Hedning usalig fortabt i fgrunden.

Fo[illegible]s Bekymring.

Inge[illegible]Alen til sin Vækst — efter all saada[illegible]gene.

Denne Bekymring har Lilien og Fuglen ikke; thi hverken Lilien eller Fuglen ere formastelige. Det er nemlig ikke med Formastelighed som det var med Armod og Overflod, Ringhed og Høihed. Der var det, for at nævne et Enkelt, det Opgivne at være i Armod, Opgaven at være i Armod uden Armodens Bekymring. Men ikke saaledes her, at det skulde være det Opgivne, at man nu engang var formastelig, og Opgaven, at være formastelig uden Formastelighedens Bekymring. Nei, her er der intet Opgivet, Opgaven er, ikke at være formastelig; og det er den eneste Maade, paa hvilken man kan være uden Formastelighedens Bekymring. Armod og Overflod, Ringhed og Høihed er nemlig det i sig selv Ligegyldige, det Uskyldige, Det, som man ikke har givet sig selv eller gjort sig selv til, Det, der, christeligt, hverken gjør fra eller til. Derfor begynder Talen først ved Bekymringen; den taler ikke mod Armod eller Overflod, eller Ringhed eller Høihed, men mod Bekymringen. Anderledes med det at være formastelig; det befindes aldrig Nogen uforskyldt at være, og derfor retter Talen sig just derimod, og ikke saa meget mod Bekymringen. Ja, dersom det var muligt, dette Umulige, at tage Bekymringen bort uden at tage Formasteligheden bort, saa vilde Talen ingenlunde dette, her

kal Bekymringen netop være som Forbandelsen over den For-
nastelige.

Dog Lilien og Fuglen har ikke denne Bekymring. Om en
nkelt Lilie, rank i Skuddet, skyder op til næsten menneskelig
løide — den begjerer ikke hverken at lægge en Alen eller en
omme til sin Vext, den begjerer ikke det Mindste mere; der er
g heller intet Formasteligt i denne dens Høide sammenlignet med
le andre Lilier, som ikke begjere den — det vilde jo være det
ormastelige. At Guld-Spurven har al den Stads paa, medens
raa-Spurven er fattig paaklædt, deri er der intet Formasteligt af
uld-Spurven; Graa-Spurven begjerer den ikke — det vilde jo
ære det Formastelige. Og naar Fuglen styrter sig ned fra den
vimlende Høide, deri er intet Formasteligt, den frister ei heller
ud — der er jo ogsaa Den, som bærer den sikkrere end om alle
ngle bare den, at den ikke skal støde sin Fod paa nogen Steen.
g om Fuglen end seer saa grant, at den seer Græsset groe, deri
r intet Formasteligt, den trænger sig med sit skarpe Syn ikke ind
det Forbudne, ei heller naar den seer klart i Nattens Mørke;
ii det er ikke ved utilladelige Midler. Og er Fuglen end uvidende
m Gud, deri er der ingen Formastelighed; thi den er uskyldigt
vidende, ikke aandløst uvidende.

Altsaa hverken Fuglen eller Lilien forskylde nogen Formaste-
ghed, og ere selvfølgeligt uden Formastelighedens Bekymring.
Hvoraf kommer nu det? Det kommer deraf, at Fuglen og Lilien
estandigt vil som Gud vil og bestandigt gjør som
ud vil. — Fordi Fuglen bestandigt vil som Gud vil og bestandigt
jør som Gud vil, derfor nyder den uden Bekymring hele sin
rihed. Og naar den saa, som den bedst flyver i Luften, faaer
et Indfald, at den kunde have Lyst til at sætte sig ned, sætter
en sig ned paa en Green, og saa, ja det er besynderligt, saa var
et netop Det, Gud vilde den skulde gjøre. Og naar den saa en
orgen, idet den vaagner, bliver enig med sig selv »idag maa Du
ise«, saa reiser den de mange, mange hundrede Mile, og saa, ja
et er besynderligt, saa var det netop Det, Gud vilde den skulde
øre. Om Storken end nok saa tidt reiser den lange Vei hen og
en lange Vei tilbage, den gjør det aldrig anderledes end som den
etop den Gang gjør det; den veed ingen anden Vei, end netop
en, ad hvilken den den Gang reiser; den tager intet Mærke paa
eien for næste Gangs Skyld, intet Kjende paa Tiden for næste
angs Skyld; den overveier Intet forud, og Intet bagefter. Men
aar den saa en Morgen vaagner, saa reiser den samme Morgen,

og saa var det netop hvad Gud vilde den skulde gjøre. Et Menneske bruger gjerne lang Overveielse og Forberedelse til en Reise, og dog sjeldent maaskee har nogensinde Nogen tiltraadt en Reise, saa sikker paa, at denne Reise var Guds Villie, som Fuglen, naar den reiser. Til Lykke da Du flygtige Reisende, hvis Du ellers behøver at man ønsker saaledes for Dig! Man har misundt Dig, misundt Dig Din lette Befordring gjennem Luften: skulde jeg misunde Dig, saa vilde jeg misunde Dig den Sikkerhed, med hvilken Du altid gjør netop Det, som er Guds V[illegible] Det er sandt, Du har i Henseende til Udkomm[illegible]n i Munden, o, men saa har Du igjen endnu ko[illegible] Udførelse, fra Beslutning til Afgjørelse! Deraf [illegible]ge Sikkerhed, Du er lykkelig forhindret i at kun[illegible]ig. — Fordi Lilien bestandigt vil som Gud vil og [illegible]m Gud vil, derfor nyder den saa uden Bekymrin[illegible]værelse, at være deilig uden den Viden, som v[illegible]en. Og naar det saa synes den, at den har s[illegible]g seet ud som et Spektakel, saa kaster den en Dag alt Overtøiet af sig, og staaer nu i hele sin Deilighed, og saa, ja det er besynderligt, saa var det netop Det, Gud vilde den skulde gjøre. Det falder aldrig Lilien ind at ville have sin Pynt paa til nogen anden Tid eller Dag, end netop naar Gud vil. — Og fordi dette er saaledes med Lilien og Fuglen, derfor er det som maatte Gud, hvis han skulde tale om dem, sige »Lilien og Fuglen er dog de Børn, jeg har meest Glæde af, og som ere lettest at opdrage; i dem er der ret en god Natur, og med dem aldrig nogen Uartighed; de ville bestandigt kun hvad jeg vil, og gjøre bestandigt kun hvad jeg vil; af dem har jeg idel Fornøielse.« Og han behøver ikke at føie til som ellers Forældre gjøre det »lad det være sagt i en god Tid.«

Men hvorledes er nu Fuglen og Lilien Læremesteren? Det er dog vel let at see. At hverken Fuglen eller Lilien tillade sig det mindste Formastelige, er vist nok: saa vær Du som Lilien og Fuglen. Thi Fuglen og Lilien i Forholdet til Gud er liig Barnet i den spæde Alder, hvor det endnu er saa godt som Eet med Moderen. Men naar Barnet er blevet større, om det end er i Forældrenes Huus, dem nok saa nær, aldrig ude af deres Øine, der er dog en uendelig Afstand mellem det og Forældrene; og i denne Afstand ligger Muligheden af at kunne formaste sig. Om Moderen griber Barnet, om hun slutter det i sine Arme for i sin Nærhed ganske at sikkre det mod enhver Fare, det er dog, i Muligheden af at kunne formaste sig, uendeligt langt borte fra hende. Det er en uhyre Afstand.

en uhyre Fjernhed. Thi ikke sandt, ogsaa Den lever jo i det Fjerne, der lever paa sit gamle Sted, men fjernt fra sit eneste Ønske: saaledes er ogsaa Barnet, skjøndt hjemme hos Forældrene, i det Fjerne ved denne Mulighed af at kunne formaste sig. Og saaledes er Mennesket i Muligheden af at kunne formaste sig uendelig fjernt fra Gud i hvem han dog lever, røres og er. Men kommer han igjen fra denne Fjernhed og i denne Fjernhed Gud nogensinde lige saa nær, som Fuglen og Lilien er ved bestandigt kun at ville og at gjøre som Gud vil, da er han blevet en Christen.

Den Christne har ikke denne Bekymring. Dog hvad er Formastelighed; thi det er jo derom vi tale, om ikke at være formastelig. Hvad Formastelighed er, det er, hvilke dens enkelte Yttringer ere, ville vi bedst lære at kjende naar vi tale om Hedningene, der jo have denne Bekymring. Men foreløbigt maae vi ogsaa vide, hvad Formastelighed er, for at see, at den Christne ikke er formastelig, eller at han, just ved aldrig at formaste sig, end ikke i det Mindste, er Christen. Formastelighed betræffer væsentligen et Menneskes Forhold til Gud; og derfor er det ligegyldigt, om et Menneske formaster sig i det Mindste eller i det Største, thi selv den mindste Formastelse er det Største, er mod Gud. Formastelighed er væsentligen mod Gud, det er kun en herefter dannet, en afledet men rigtig Sprogbrug at tale om, at et Barn formaster sig mod Forældre, en Undersaat mod Kongen, en Discipel mod Læreren. Mellem Gud og Menneske er der Uendelighedens evig væsentlige Forskjel; og naar denne Forskjel paa nogen Maade trædes end det Mindste for nær, saa har vi Formasteligheden. Formastelighed er derfor enten paa en forbuden, en oprørsk, en ugudelig Maade at ville have Guds Hjælp, eller paa en forbuden, en oprørsk, en ugudelig Maade at ville undvære Guds Hjælp.

Derfor er det først og fremmest Formastelighed, aandløst at være uvidende om, hvorledes et Menneske i ethvert Øieblik behøver Guds Hjælp, at han uden Gud er Intet. Saaledes leve maaskee mange Mennesker, fortabte i Verdslighed og Sandselighed. De mene at forstaae Livet og sig selv, dog have de ganske udeladt Gud; men de ere sikkre nok, de ere ganske som de Andre — de ere om man saa tør sige falske Eftertryk; thi ethvert Menneske er fra Guds Haand en Original-Udgave. Vilde man nu beskylde dem for, at de formaste sig mod Gud, da vilde de vel svare »det er saamænd aldrig faldet os ind.« Men just dette er Formasteligheden, at det aldrig er faldet dem ind — at tænke paa Gud; eller hvis

eres Ungdom have været holdte til at tænke paa
, d e er Formasteligheden, at de siden ganske have
nam — værre end Dyret, thi Dyret har Intet glemt.
n den Christne veed, at det at trænge til Gud er Menneskets
ommenhed. Saaledes er den Christne een Gang for alle op-
ksom paa Gud, og frelst fra den Formastelighed, der kunde
es den ugudelige Uopmærksomhed. Den Christne er ikke op-
ksom paa Gud en enkelt Gang i sit Liv, ved store Begivenheder
lige, nei, igtighed opmærksom paa, at
tet Øieb... Saaledes er den Christne
, hvad l ... uvidende Fugl er, eller den
st Uvide... agnet til Gud.
Den Chris... vaager uafladeligt paa Guds
Villie, han begjerer ...ed Guds Naade; han for-
langer ikke at hja... beder om Guds Naade; han
forlanger heller ik... elpe ham anderledes end Gud
vil, han beder kun at nøies med hans Naade. Den Christne har
slet ingen Egenvillie; han overgiver sig paa Naade og Unaade.
Men i Forhold til Guds Naade har han saa igjen ingen Egenvillie,
han nøies med Guds Naade. Han tager Alt af Guds Naade — ogsaa
Naaden; han forstaaer, at han end ikke kan undvære Guds Naade
for at bede ham om hans Naade. Saa svækket er den Christne i
Henseende til Egenvillie, at han i Forhold til Guds Naade er svagere
end Fuglen i Forhold til Driften, der ganske har den i sin Magt.
er svagere end Fuglen er stærk i Forhold til Driften, der er dens
Magt.

Men saa er den Christne i Grunden endnu længere end Fuglen
fra Formastelighed mod Gud? Ja, det er han ogsaa, uagtet han i
Muligheden af at kunne formaste sig var som uendeligt langt
nærmere derved end Fuglen. Dog derfor maa den Christne ogsaa
langsomt lære, hvad Fuglen ikke behøver, der har let nok ved
bestandigt kun at ville som Gud vil. Den Christne maa lære at
nøies med Guds Naade, hvortil stundom en Satans-Engel kan gjøres
fornøden, for at slaae ham paa Munden, at han ikke skal hovmode
sig. Thi først maa han lære at nøies med Guds Naade; men naar
han da er i Gang med at lære dette, saa kommer den sidste Vanske-
lighed. Det nemlig, at nøies med Guds Naade, hvad der ved første
Øiekast ser saa ydmygende og fattigt ud, det er jo dog det Høieste
og Saligste — eller gives noget høiere Gode end Guds Naade! Derfor
maa han lære ikke at hovmode sig, ikke at formaste sig af — at
nøies med Guds Naade.

Saaledes er den Christne, oplært fra Grunden af, langt fjernere fra Formastelighed mod Gud end Fuglen — hvor skulde det ogsaa være muligt at kunne ville formaste sig mod Den, hvis Villie er Naade; men kun den Christne veed, at Guds Villie er Naade, Fuglen veed i det Høieste, at hans Villie er hans Villie. Den Christne er langt fjernere fra Formasteligheden, og just saaledes Gud langt nærmere end Fuglen. At der er en Gud i Himlene, uden hvis Villie ingen Spurv falder til Jorden, det angaaer ogsaa Spurven; men at der er en naadig Gud i Himmelen, det angaar kun den Christne. Fuglen holder sig nær til Gud ved at ville som han vil; men den Christne holder sig endnu nærmere til ham ved at holde sig til hans — Naade: ligesom det ældre men lydige Barn, der vil tækkes Forældrene, i endnu inderligere Forstand har og er til for Forældrenes Kjerlighed end det spæde Barn, der er Eet med Moderen. Fuglen er i sin Trang Gud saa nær som mulig, den kan slet ikke undvære ham; den Christne er endnu mere trængende, han veed, at han ikke kan undvære ham. Fuglen er Gud saa nær som mulig, den kan slet ikke undvære ham; den Christne er ham endnu nærmere, han kan ikke undvære — hans Naade. Gud omslutter overalt Fuglen, men dog holder han sig tilbage; for den Christne aabner han sig, og hans Naade omslutter overalt den Christne, som i Intet formaster sig, som ikke vil Andet end hans Naade, og aldrig vil Andet end hans Naade. Saaledes omslutter i salig Nærhed Guds Naade den Christne, og holder enhver, enhver den svageste Yttring af Formastelse borte. »Hans Naade kommer den Christne i Forkjøbet« (Ps. 59, 11.), at han maa ville nøies med Guds Naade, og »følger efter« (Ps. 23, 6.), at han ikke forgjeves maa have villet, og saligt aldrig fortryde, at han nøiedes med Guds Naade.

Hedningen derimod har denne Bekymring; thi Hedenskab er ret egentligen Formastelighed og Oprør mod Gud.

Først og fremmest nævne vi da Aandsløshedens Formastelighed i at være uvidende om Gud, denne Formastelighed, som egentligen kun forekommer i Christenheden. Vel muligt, at en saadan Hedning, fortabt i Verdslighed og Sandselighed, just mener at være uden Bekymring, især da uden de mange unyttige, som den Gudfrygtige gjør sig. Men det er ikke sandt. Det er nemlig vel sandt, at han er uden hine Bekymringer, som den Gudfrygtige gjør sig, og hvoraf han har Nytte baade for dette Liv og for det tilkommende; men det er ikke sandt, at Hedningen i sin dorske Tryghed er uden Bekymring. Han er tværtimod just i

Angestens old, angest for at leve — og angest for at dø. Hver Gang en eller anden Begivenhed eller dens Forventning river ham ud af hans Dyre-Forvandling, vaagner Angesten, som boer inderst inde, og kaster ham i Fortvivlelsen, i hvilken han dog var.

Det Formastelige er altsaa aandløs Uvidenhed om Gud. Paa en saadan Hedning passer hvad der i Parabelen fortælles om Viingaardsmændene, der tilvendte sig Viingaarden og lode som var den ikke til; og oplært i Christendom, passer [illegible] paa ham s, at de sagde »lader os slaae [illegible] ihjel, saa e . Ethvert Menneskes Liv er [illegible]iendom, Mer ne. Men slaae Gud ihjel kan [illegible]ke, vel d siger, slaae Tanken om ham [illegible]den aand har engang været vidende, [illegible]dar altsaa, son særligt Eftertryk siger det, skilt sig af med den len. Naar man saa har faaet Tanken om Gud ihjelslaaet, [illegible] ølelse og Stemning, der som hans Sendebud vil minde om ham, da lever man hen, som var man sin egen Herre, selv sin Lykkes Smed, selv Den der maa sørge for Alt, men ogsaa Den, hvem Alt tilkommer, det er, man besviger Gud for hans Tilkommende. Er dette ikke ogsaa at ville lægge en Alen til sin Vext: ved at faae Eiermanden slaaet ihjel eller Tanken om ham, selv at blive Eiermanden, blive Herre – istedetfor Livegen? I aandløs Uvidenhed om Gud og i forfængelig Viden om Verden synker saa Hedningen under Dyret. At dræbe Gud er det rædsomste Selvmord, ganske at glemme Gud et Menneskes dybeste Fald, saa dybt kan Dyret ikke falde.

Den anden Form af Formastelighed er den, der paa en forbuden, en oprørsk, en ugudelig Maade vil undvære Gud. Dette er Vantroen. Vantro er ikke aandløs Uvidenhed, Vantroen vil negte Gud, saa den altsaa paa en Maade har med Gud at gjøre.

Vel siger maaskee en saadan Hedning, at han er uden Bekymring. Men det er ikke saaledes, som det da overhovedet er umuligt at være formastelig og saa at være uden Formastelighedens Bekymring. Hvor meget han hærder sig, inderst inde bærer han dog Mærket af, at Gud er den Stærkeste. Mærket af, at han vil have Gud mod sig. Halter den Gudfrygtige efter at have stridt med Gud, sandeligen, den Vantroe, han er inderst inde

---

Parabelen om Viingaardsmændene, Matth. 21, 33 ff.

tilintetgjort. Og hans Bekymring er just at lægge en Alen til sin Vext; thi det var jo rigtignok en uhyre Alen at lægge til sin Vext, om et Menneske formaaede lige overfor Gud at negte Gud, eller om det vel endog skulde forholde sig saaledes, at det er Gud, der trænger til Mennesket, maaskee, som disse Tiders Viisdom have forstaaet det (hvis det ellers lader sig forstaae), for at forstaae sig selv. Men er det vist, at der ingen Velsignelse er ved, som der ingen Hævd vindes paa røvet Gods, saa har ogsaa den Formastelige Bekymringen, har den hvert Øieblik, at Gud skal tage Alt fra ham. Og er det let at arbeide, naar man har Gud til Hjælp, er det sandeligen det tungeste Arbeide, man kan paalægge sig selv, det Arbeide, at ville undvære Gud.

Derfor er Hedningen ganske egentligen i Angestens Vold; thi han veed egentligen aldrig ret, i hvis Vold han er — er det ikke angestfuldt! Skjøndt vantro, veed han neppe, om han er i Vantroens eller i Overtroens Vold; og sandeligen, det er meget vanskeligt selv for en Anden at vide det. Forladt af Gud, som han vil negte, overvældet af Gud, som han vil undvære, er han, uden Tilhold baade hos Gud og hos sig selv (thi et Menneske kan ikke have Tilhold hos sig selv uden Guds Medhold), i onde Magters Vold, en Bold for Vantro og Overtro. Saaledes omtumledes ingen Fugl, end ikke i det rædsomste Uveir!

Endeligen er dette en Form af Formastelighed, paa en forbuden, en oprørsk, en ugudelig Maade at ville have Guds Hjælp. Det er Overtro.

Saa vil den formastelige Hedning afsindigt lægge en Alen til sin Vext, vil i Afsindighed det Negtede, vil i blind Tillid vove det Dumdristige, styrte sig ned fra Templets Tinde — og hvad der er det endnu mere Formastelige, han vil, at Gud skal hjælpe ham dertil; han vil, mere og mere hengivende sig til dette usalige Spil, ved utilladelige Midler gjennemtrænge det Forbudne, opdage det Skjulte, see det Tilkommende, han vil maaskee, som hiin Simon, om hvem Skriften taler, afsindigt for Penge kjøbe den Hellig-Aand, eller ved den Hellig-Aands Hjælp skaffe sig Penge; han vil paatrænge sig Gud, paatrænge Gud sin Hjælp og Bistand, vil gjøre sig selv til hvad Guds Kald kun kan gjøre et Menneske til, han, den Ukaldede. Thi den Vantroe vil formasteligt undvære Gud, vil

---

styrte sig ned fra Templets Tinde] smlgn. Matth. 4, 5 f. hiin Simon] Ap. Gj. 8, 9 ff.

ikke lade sig hjælpe af Gud, og formasteligt lade Gud det vide; men den Overtroiske vil, at Gud skal tjene ham. Hvad er det nemlig Andet, selv om den Overtroiske siger, at det er Guds Hjælp han vil have — naar han vilkaarligt vil have den, hvad er det Andet, end at ville, at Gud skal tjene ham? I Sandhed, det var ogsaa at lægge en Alen til sin Vext, naar Mennesket drev det til at være noget saa Overordentligt, at han havde Gud til Tjener. — Men Gud lader sig ikke spotte; hvor har derfor vel Bekymring og Angest, og den blege Frygt, og den rædsomme Gysen mere hjemme end i Overtroens skumle Rige! Denne Angest kjendte ingen Fugl, ikke den angestfuldt opskrækkede.

Saaledes med den formastelige Hedning. Han vil ikke som Gud vil (lig Fuglen); endnu mindre vil han nøies med Guds Naade (lig den Christne); »over ham bliver Guds Vrede.« Har Fuglen end ikke Guds Naade, hvad kun den Christne har, sandeligen, den har heller ikke hans Vrede, hvad kun Hedningen har. Hvor langt Fuglen end flyver, den taber aldrig sit Forhold til Gud; men hvor langt skulde vel Hedningen flye, og hvor langt han end flyede, det var forgjeves for at undflye Guds Vrede; hvor langt han end flyede, dersom han ikke flyede til Naaden. Og skal der være Angest og Trængsel over hver Den, som gjør det Onde, da først og fremmest over den Formastelige. Thi som Naaden kommer ved Gud over hver Den, der som Christen nærmer sig til ham, saa kommer Angesten ved ham selv over hver Den, som formasteligt unddrager sig Gud, eller formasteligt nærmer sig ham.

Lad os til Slutning tænke paa Fuglen, der var med i Evangeliet, og skal være med i Talen. Der være da Glæde paa Jorden over Lilien og Fuglen, der vil som Gud vil og gjør som Gud vil; i Himlen er der Glæde over den Christne, som nøies med Guds Naade; men Angest er baade her og hisset over Hedningen, som formaster sig. Saa langt nærmere end Fuglen den Christne er, saa langt fjernere end Fuglen er Hedningen fra Gud. Den største Afstand, større end fra den fjerneste Stjerne til Jorden, større end at menneskelig Konst kan udmaale den, er, fra Guds Naade til Guds Vrede, fra den Christne til Hedningen, fra saligt at være frelst hos Naaden til »en evig Fortabelse fra Herrens Ansigt,« fra at see Gud til fra Afgrunden at see at man har tabt

---

»over ham bliver Guds Vrede« Joh. 3, 36. Angest og Trængsel over hver Den osv. Rom. 2, 9. »en evig Fortabelse fra Herrens Ansigt« 2. Thes. 1, 9.

ıd; det vilde være en intetsigende Spøg, om man for Alvor vilde uge Fuglens Stilling som hjælpende til at udmaale denne Afınd. Ene med Fuglen kan den Christne bruge den som Mærke, en er Afstanden, Christen — Hedning, saa bestemmer Fuglen tet; thi her er ikke Tale om Armod og Overflod, om Ringhed ; Høihed, men om Formastelighed.

S ekymring.

Beky ikke for den anden Morgen — efter an saadan oge Hedningene.

Den Bekymring har Fuglen ikke. Hvor høit end oppe fra Fuglen saae ud over hele Verden, i hvad den end saae, den saae aldrig »den næste Dag«; hvad den end saae paa sin lange Reise, den saae aldrig »den næste Dag«. Og sige vi end om Lilien »den staaer idag, imorgen kastes den i Ovnen,« o, denne ædle eenfoldige Vise, Lilien, den er som Den, hvem dette slet ikke angaaer, hvor meget og hvor nær det end angaaer den, den er ene beskjeftiget med, hvad der dog ogsaa angaaer den nærmere, at den staaer idag! Hvor mange Dage end Fuglen saae oprinde og synke, aldrig saae den »den næste Dag.« Thi Fuglen seer ikke Syner — men den næste Dag sees kun i Aanden; og Fuglen er ikke plaget af Drømme — men den næste Dag er en haardnakket Drøm, som kommer igjen; og Fuglen er aldrig urolig — men den næste Dag er hver Dags Uro. Og naar Fuglen flyver den lange Vei til det Fjerne, da er det den, som ankom den samme Dag til sin Bestemmelse, samme Dag som den reiste hjemmefra. Man reiser paa Jernbane saa hurtigt, at man samme Dag ankommer til et fjernt Sted; men Fuglen er snildere eller hurtigere, den reiser mange mange Dage og ankommer samme Dag. Saa hurtigt kan man dog ikke reise paa Jernbane, hvis man da skal reise lige saa langt

Tei, Ingen kan faae Tiden til at gaae saa hurtigt som Fuglen, og ngen kan i saa kort Tid komme saa langt som Fuglen. For 'uglen er der intet Igaar, og intet Imorgen, den lever kun een ›ag; og Lilien blomstrer kun een Dag.

Selvfølgeligt har Fuglen ingen Bekymring for den næste Dag. len Bekymringen for den næste Dag er just Selvplagelse, og der- ›r er Fuglen uden Selvplagelsens Bekymring. Hvad er nemlig elvplage? Det er den Plage, som Dagen Idag (hvilken har nok i in egen Plage) ikke har. Og hvad er Selvplagelse? Det er at olde sig selv denne Plage. Thi Fuglen kan ogsaa have Plage den ›ag den lever, den Dag kan ogsaa for den have nok i sin Plage; ›en den næste Dags Plage har Fuglen ikke — fordi den kun ver een Dag, hvad vi ogsaa kunne udtrykke paa en anden aade: fordi den intet Selv har. Plage og den Dag Idag svare hinanden; Selvplage og den næste Dag, det passer ogsaa mmen.

Men hvorledes er nu Fuglen Læremesteren? Ganske simpelt. Fuglen er uden »den næste Dag«, det er vist nok: saa vær Du m Fuglen, skaf den næste Dag bort, da er Du uden Selvplagel- as Bekymring; og det maa kunne lade sig gjøre, just fordi den ›ste Dag ligger i Selvet. Lad derimod den Dag Idag næsten nske gaae ud i Sammenligning med den næste Dags Plage, saa Du dybest i Selvplagelsen. Det er en Dags Forskjel det Hele og dog hvilken uhyre Forskjel! Fuglen har let nok ved at ›re den næste Dag qvit — men at blive den qvit! O, af alle ›nder, som med Magt eller med List trænge sig ind paa et ›nneske, er maaskee ingen saa paatrængende, som denne den ›ste Dag, der altid er denne den næste Dag. At seire over sit ›d skal være større end at indtage en Stad; men skal et Men- ›ke seire over sit Sind, maa han begynde med at blive den ›ste Dag qvit. Den næste Dag, ja den er som en Trold, der n klæde sig i alle Skikkelser, den kan see saa uhyre forskjellig , men er alligevel — den næste Dag.

Den Christne har ikke denne Bekymring.

Bekymringen for den næste Dag sætter man oftest kun i For- ›delse med Bekymring for Udkommet. Dette er en meget over- ›lisk Betragtning. Al jordisk og verdslig Bekymring er i Grunden den næste Dag. Den jordiske og verdslige Bekymring mulig-

---

At seire over sit Sind skal være større osv.] Ordspr. 16, 32.

gjordes just derved, at Mennesket sammensattes af det Timelige og det Evige, blev et Selv; men idet han blev Selv, blev den næste Dag til for ham. Og her er det i Grunden, at Slaget staaer. O, verdslig og jordisk Bekymring — naar man nævner dette Ord: hvilket uhyre Indbegreb af Forskjellighed, hvilken broget Lidenskabernes Mængde, hvilken Modsætningernes Blanding! Og dog er det Hele kun eet Slag, Slaget ved den næste Dag! Og den næste Dag, det er saadan en lille Flække, som dog er blevet og bliver navnkundig; thi det var og er ved den, at det største Slag leveres, det meest afgjørende — der afgjøres Timelighed og Evighed. Den næste Dag; det er Entrehagen, ved Hjælp af hvilken Bekymringers uhyre Masse faaer fat i »den Enkeltes« lette Skib — lykkes det, saa er han i hiin Magts Vold. Den næste Dag, det er i Lænken den første Ring, som lænker et Menneske sammen med Tusinder til hiin Bekymringens Overflod, der er af det Onde. Den næste Dag, ja det er forunderligt — naar ellers et Menneske dømmes for Livstid, saa hedder det i Dommen, at det er for Livstid; men Den, der dømmer sig selv til Bekymring for den næste Dag, han dømmer sig selv for Livstid. See derfor, om der ikke i Himlen skulde findes en Frelse fra den næste Dag, thi paa Jorden fandtes den ikke; end ikke ved at døe den næste Dag undgaaer Du den, den var jo til den Dag Du levede. Men er der for Dig ingen næste Dag, saa er al jordisk Bekymring tilintetgjort, ikke blot den for Udkommet; thi alt Jordisk og Verdsligt er dog kun attraaværdigt for den næste Dags Skyld — og usikkert paa Grund af den næste Dag; med den næste Dag taber det sin Fortryllelse og sin ængstende Usikkerhed. Og er der for Dig ingen næste Dag, saa er Du enten en Døende, eller En, der ved at afdøe fra Timeligheden, greb det Evige, enten En, der virkeligt er en Døende eller En, der *virkeligt* lever.

Evangeliet siger: »hver Dag har nok i sin egen Plage.« Men er dette et Evangelium, det er jo snarere som af en Begrædelsens Bog, det er jo at gjøre hele Livet til, at indrømme, at hele Livet er idel Plage, naar hver Dag har nok af Plage. Man skulde jo troe, at et Evangelium maatte forkynde, at hver Dag var fri for Plage, eller at der kun var enkelte uheldige Dage. Dog er det et Evangelium, og det afsier sandeligen heller ikke Myggen for at nedsluge Kamelen; thi det retter sig mod Selvplagelsens Uhyre — og antager, at de daglige Plager kommer et Menneske nok ud af det med. Det siger derfor egentligen, hver Dag *skal* have sin Plage. Vel staaer dette Ord ikke i Evangeliet, men der staaer »den Dag i Morgen *skal* bekymre sig for sit Eget;« men skal den

bekymre sig for sit Eget, saa skal Du altsaa være uden Bekymring for den, lade den skjøtte sig selv. Altsaa skal Du i Forhold til Plage have nok i den, som hver Dag har, siden Du skal lade den næste Dag skjøtte sig selv. Er dette ikke saaledes? Naar Læreren siger til en Discipel »Du skal lade Din Sidemand i Ro, lade ham skjøtte sig selv,« saa siger han jo tillige »Du har nok i at passe Dig selv, og Du skal deri have nok.« Hver Dag skal have sin Plage, det er, pas Du blot paa at blive fri for den næste Dags Plage, tag Du roligt og glad til Takke med hver Dags Plage, Du staaer Dig godt derved: ved at blive fri for den næste Dags Plage. Vær Du derfor nøisom, hav Gudsfrygt med Nøisomhed; thi hver Dag har nok i sin Plage. Gud sørger ogsaa i denne Henseende, han tilmaaler af Plage hvad der er nok for hver Dag; saa tage Du heller ikke mere end det Tilmaalte, som just er nok, medens Bekymringen for den næste Dag er Havesyge.

Det gjelder for Alt i Livet, at være rigtigt stillet, at indtage den rette Stilling. Denne indtager den Christne i Forhold til den næste Dag; thi den er ikke til for ham. — Det er bekjendt nok, at der foran Skuespilleren, blendet som han er af Lysvirkningen, ligger det dybeste Mørke, den sorteste Nat. Man skulde nu troe, at dette maatte forstyrre ham, gjøre ham urolig. Men nei, spørg ham, og Du skal høre, han tilstaaer selv, at just Dette understøtter ham, gjør ham rolig, holder ham i Skuffelsens Fortryllelse. Derimod vilde det forstyrre ham, om han kunde see noget Enkelt, skimte en enkelt Tilskuer. Saaledes med den næste Dag. Man klager stundom over, og finder det sørgeligt, at Fremtiden ligger saa mørk for En. O, Ulykken er just, naar den ikke er mørk nok, naar Frygt og Anelse og Forventning og jordisk Utaalmodighed skimte den næste Dag! — Den, der roer en Baad, vender Ryggen mod Maalet, som han dog arbeider til. Saaledes med den næste Dag. Naar et Menneske ved det Eviges Hjælp lever fordybet i den Dag Idag, saa vender han Ryggen mod den næste Dag. Jo mere han evigt er fordybet i den Dag Idag, jo mere afgjort vender han den næste Dag Ryggen, saa han slet ikke seer den. Naar han vender sig om, forvirrer det Evige sig for hans Øie og bliver den næste Dag. Men naar han for ret at arbeide mod Maalet (Evigheden), vender den Ryggen, seer han slet ikke den næste Dag, medens han ved Hjælp af det Evige seer ganske tydeligt den Dag Idag, dens Opgaver. Men naar der ret skal arbeides idag, maa et Menneske være saaledes vendt. Det er altid sinkende og adspredende, hvert Øieblik utaalmodigt at ville see efter Maalet, om man kommer det lidt nærmere og nu igjen lidt

nærmere. Nei, vær for evig og i Alvor besluttet, saa vender Du Dig ganske til Arbeidet — og Ryggen til Maalet. Saaledes er man vendt, naar man roer en Baad, men saaledes er man ogsaa stillet, naar man troer. Man skulde mene, at den Troende var længst fjernet fra det Evige, han, som ganske har vendt det Ryggen og lever idag, medens den Skimtende staaer og seer efter det. Og dog er den Troende det Evige allernærmest, medens en Apokalyptiker er det Evige allerfjernest. Troen vender det Evige Ryggen, just for at have det [illegible] den Dag Idag. Men vender et Menneske sig, [illegible] Lidenskab, mod det Tilkommende, saa er han [illegible] ige, saa bliver den næste Dag en uhyre, forvirr[illegible] Eventyrets. Ligesom hine Dæmoner, om h[illegible] ørste Mosebog, avlede Børn med jordiske Qvin[illegible] let Tilkommende den uhyre Dæmon, der med [illegible] igtige Indbildning avler den næste Dag.

Men den Christne troer, just d[illegible]for bliver han den næste Dag qvit. Den Troende er, sammenlignet med Selvplageren, lige modsat stillet; thi denne glemmer aldeles den Dag Idag af Bekymring for og beskjeftiget med den næste Dag. Den Troende er en Nærværende, og tillige, hvad dette Ord i hiint fremmede Sprog betegner, en Mægtig. Selvplageren er en Fraværende, en Afmægtig. Det Ønske høres ofte i Verden at være samtidig med een eller anden stor Begivenhed, eller stor Mand; man mener, at Samtidigheden maatte udvikle En og gjøre En til noget Stort. Maaskee! Men skulde det ikke være noget mere end et Ønske værd at være samtidig med sig selv! Thi hvor sjeldent et Menneske, der virkelig er samtidig med sig selv; de Fleste ere gjerne i Følelse, i Indbildning, i Forsæt, i Beslutning, i Ønske, i Længsel, apokalyptisk, i Skuespils-Skuffelse hundrede tusinde Mile forud for sig selv, eller adskillige Menneske-Aldere forud for sig selv. Men den Troende (den Nærværende) er i høieste Forstand samtidig med sig selv. Og det, ved det Eviges Hjælp at være ganske samtidig med sig selv idag, det er ogsaa det meest Dannende og Udviklende, det er Evighedens Vinding. Der var da vel heller aldrig nogen samtidig Begivenhed, ei heller nogen høistæret Samtidig saa stor — som Evigheden. Og denne Samtidighed idag er just Opgaven:

---

en Apokalyptiker] En, der grunder over de sidste Ting. hine Dæmoner] 1. Mos. 6, 2. i hiint fremmede Sprog] paa Latin betyder *præsens* »nærværende« og »mægtig«.

aar den løses, er det Troen. Derfor anpriser den Christne (hvad
1 af de strengeste Kirkefædre gjør) et Ord af Sirach ikke som
logskabs-Regel, men som Gudsfrygt (30, 24): »elsk Din Sjel, og
øst Dit Hjerte, og driv Sorg langt fra Dig« — hvo var vel og
ia grusom, som Selvplageren er mod sig selv! Men alle hans
iinsler, alle disse grusomt opfundne og grusomt øvede martrende
valer ere indbefattede i dette ene Ord, den næste Dag. Og nu
lidlet herimod! Man fortæller, at man i en Bogsamling i Spanien
indt en Bog, paa hvis Ryg stod: »det bedste Middel mod Kjettere«.
lan aabnede den, eller rettere man vilde aabne den, men see det
ar ingen Bog, det var et Foderal, hvori der laae en Svøbe. Skulde
ian skrive en Bog, kaldet »det eneste Middel mod Selvplagelse«,
aa er den kort skrevet: »lad hver Dag have nok i sin Plage.«
laar derfor den Christne arbeider, og naar han beder, taler han
un om den Dag Idag: han beder om det daglige Brød »idag«, om
elsignelse til sit Arbeide »idag«, om at undgaae det Ondes Snare
idag«, om at komme Guds Rige nærmere »idag«. Dersom nemlig
t Menneske, just fordi han har stiftet Bekjendtskab med Rædselen,
Sjelens Lidenskab beder saaledes: frels mig, o Gud, fra mig selv
g fra den næste Dag, da beder han ikke christeligt, og den næste
)ag har allerede for megen Magt over ham. Thi den Christne
eder »frels mig idag fra det Onde«. Dette er den sikkreste Frelse
ra den næste Dag, men derhos jo ogsaa beregnet paa, at der
edes saaledes hver Dag; glemmes det en Dag, kommer strax den
æste Dag tilsyne. Men den Christne glemmer ikke nogen Dag
t bede, derfor frelser han sig gjennem Livet, Troen frelser hans
lod, hans Glæde, hans Haab. Den frygtelige Fjende er til, den
æste Dag, men den Christne maler ikke Djævelen paa Væggen,
aaner ikke det Onde og Fristelsen frem, han taler slet ikke om
en næste Dag, men kun om den Dag Idag; og om den taler han
ed Gud.

At leve saaledes, at udfylde den Dag Idag med det Evige og
ke med den næste Dag, har den Christne lært eller lærer han
ai den Christne er altid en Lærende) af Forbilledet. Hvorledes
r Han baaret sig ad med at leve uden Bekymring for den næste
ag, han, der lige fra sit Livs første Øieblik, da han fremtraadte
en Lærer, vidste hvorledes hans Liv vilde ende, at den næste
ag var hans Korsfæstelse; vidste det, medens Folket jublende
sede ham som Konge (o, bittre Viden just i det Øieblik!); vidste
t, da der raabtes Hosianna ved Indtoget, at der skulde raabes
Korsfæst«, og at det var dertil han holdt sit Indtog — han, der

altsaa bar hver Dag denne overmenneskelige Videns uhyre Va
hvorledes har Han baaret sig ad med at leve uden Bekymring
den næste Dag? Han, der ikke leed, som et Menneske lider,
hvem Modgang og Gjenvordigheder storme ind, men som ogsa
ethvert Øieblik har den Mulighed for sig, at det dog var mu
at Alt endnu kunde blive godt — thi Han vidste, at det var u
gaaeligt; Han, som med hvert Offer mere, han bragte Sandhe
vidste, at han fremskyndede sin Forfølgelse og Undergang.
han altsaa havde sin Skjæbne i sin Magt, kunde sikkre sig Ko
magtens Glands og Slægtens tilbedende Beundring, hvis han
slippe Sandheden, men ogsaa med endnu større Vished sikkre
sin Undergang, hvis han (o, evig sikkre Vei til Undergang!) i
Intet svigtede Sandheden: hvorledes bar han sig ad med at
uden Bekymring for den næste Dag — Han, som dog ikke
ukjendt med denne Angestens, saa lidet som med nogen a
menneskelig Lidelse, Han, der i et Smertens Udbrud sukkede
gid den Time allerede var kommen«? See man taler i Krigsspr
om at dække en Hærfører, medens han angriber Fjenden, at da
ham, for at Ingen skal falde ham i Ryggen: hvorledes har
baaret sig ad, for, medens han levede den Dag Idag, at dække
mod den Fjende, der vilde falde ham i Ryggen, den næste Da
thi just fordi Han i en ganske anden Forstand end noget Menn
havde det Evige hos sig i den Dag Idag, just derfor vendte
jo den næste Dag Ryggen. Hvorledes bar Han sig ad? Langt
os være formasteligt Forsøg paa at vinde menneskelig Beund
ved at udgrunde, hvad der ikke skal udgrundes; vi troe ikke
Han kom til Verden for at give os Emne til en lærd Undersøge
Men kom Han til Verden for at sætte Opgaven, for at efterlad
Fodspor, saa skulle vi jo lære af ham. Vi have derfor ogsaa
rede i Spørgsmaalet ladet indflyde Svaret, mindet om, hvorle
Han har baaret sig ad, hvad vi skulle lære: Han havde hos
det Evige i den Dag Idag, derfor havde den næste Dag ingen M
over ham, den var ikke til for ham. Den havde ingen Magt o
Ham, førend den kom; og da den kom og var den Dag Id
havde den ingen anden Magt over Ham end hvad der var Fader
Villie, hvori Han evig frit havde samtykket, og hvorunder H
lydigt bøiede sig.

Hedningen derimod har denne Bekymring; thi Hed
skab er just Selvplagelse. Istedetfor at kaste al sin Sorg paa G
har Hedningen al Plagen; han er uden Gud, just derfor d
plagede Mand, Selvplageren. Da han nemlig er uden Gud.

kan det jo heller ikke være Gud, der paalægger ham nogen Plage. Forholdet er heller ikke dette: uden Gud — uden Plage, med Gud — med Plage, men dette: med Gud — uden Plage, uden Gud — med Plage.

»Lader os æde og drikke, thi imorgen skulle vi døe«. Men saa er jo Hedningen uden Bekymring for den næste Dag, han siger jo selv, at der ingen næste Dag er. Nei, han bedrager sandeligen ikke Christendommen, og det lykkes ham heller ikke at bedrage sig selv. Thi just denne Tale gjenlyder af Angesten for den næste Dag, Tilintetgjørelsens Dag, Angesten, der, skjøndt et Skrig fra Afgrunden, vanvittigt skal betyde Glæde. Han er saa angest for den næste Dag, at han styrter sig i vild Bedøvelse, for om muligt at glemme den — og hvor angest han er: er det at være uden Bekymring for den næste Dag? Er dette at være uden Noget, saa er det at være uden Forstand eller at være afsindig. Og Imorgen er ogsaa Omqvædet i Dagens Glæde, Verset ender jo bestandigt saaledes »thi imorgen«. Man taler rigtignok om en Fortvivlelsens Livs-Lyst, der just fordi den ikke har den næste Dag, lever, som det hedder, ganske i den Dag Idag. Men dette er en Skuffelse, thi paa den Maade kan man netop ikke leve i den Dag Idag, allermindst ganske. Et Menneske har det Evige i sig, og derfor kan han umuligt være ganske i det reent Øieblikkelige. Jo mere han gjør Forsøget paa at ville undvære det Evige, desto fjernere er han netop fra at leve den Dag Idag. Om Hedningen skal døe imorgen, det lade vi uafgjort; vist er det, han lever ikke den Dag Idag.

»Men imorgen!« Thi som den Christne bestandigt kun taler om Idag, saa taler Hedningen bestandigt kun om Imorgen. Det gjør ham egentligen hverken fra eller til, hvorledes den Dag Idag er, glædelig eller sørgelig, lykkelig eller ulykkelig, han kan hverken komme til at nyde eller til at bruge den, thi han kan ikke komme bort fra den usynlige Skrift paa Væggen, Imorgen. Imorgen skal jeg maaskee sulte, selv om jeg ikke gjorde det idag; imorgen skal maaskee Tyve stjæle min Rigdom, eller Bagvaskere min Ære, Forkrænkeligheden min Skjønhed, Tilværelsens Misundelse min Lykke — imorgen, imorgen! Idag staaer jeg paa Lykkens Tinde — o, fortæl mig endnu idag en Ulykke, hurtigt, hurtigt, — thi ellers vil vel imorgen Alt grændseløst være tabt. Hvad er Angest? Det er

---

»Lader os æde og drikke osv.] 1. Cor. 15, 32. den usynlige Skrift paa Væggen] smlgn. Fortællingen hos Propheten Daniel, 5. Kap.

den næste Dag. Og hvorfor var Hedningen meest angest, netop naar han var lykkeligst? Fordi Modgang og Ulykke dog maaskee havde tjent til for en Deel at slukke hans jordiske Bekymrings Ild. Thi jordisk Bekymring føder, avlende, Angest, der igjen, nærende, føder Bekymringen. For at bringe Gløden til at brænde i Flamme maa der Træk. Men Attraaen, den jordiske, og Usikkerheden, den jordiske, disse to Strømninger danne netop Træk, som opflammer Lidenskabens Ild, hvori Angesten er.

Med hvem strider da Hedningen i Angest? Med sig selv, med en Indbildning; thi den næste Dag er et afmægtigt Intet, hvis Du ikke selv giver den Din Kraft. Og dersom Du ganske giver den al Din Kraft, saa faaer Du, som Hedningen gjør det, paa en forfærdelig Maade at vide, hvor stærk Du er — thi hvilken uhyre Magt er ikke den næste Dag! Den næste Dag, som Hedningen med Gru i Sjelen gaaer imøde, modstræbende som Den, der slæbes til Retterstedet, forgjeves arbeidende imod som Den, der fortvivlet fra et Vrag strækker Armene mod Land, trøstesløs som Den der fra Land seer sin hele Eiendom synke i Havet!

Saaledes fortærer Hedningen sig selv, eller den næste Dag fortærer ham. Ak, der gik en menneskelig Sjel ud, han tabte sit Selv. Ingen veed, hvorledes det skeete; det var ikke Nød eller Ulykke eller Modgang; Ingen saae den rædsomme Magt, som fortærede dette Menneske, men han fortæredes. Som en usalig Aand, der ikke fandt Hvile i Graven, saaledes lever han liig et Gjenfærd, det er, han lever ikke. Som man taler om uordentligt at gjøre Nat til Dag, saaledes vil han fortvivlet gjøre Idag til den næste Dag. Derfor lever han ikke idag, og han lever ikke til den næste Dag. Han lever ikke til den næste Dag, dette sige vi om den Syge, hvem Lægen har opgivet; men den Syge lever dog idag. Selvplageren derimod lever endnu nøiagtigere forstaaet ikke til den næste Dag, han er opgiven, da han opgav det Evige, han lever end ikke idag, skjøndt han lever, endnu mindre til imorgen, thi for at leve til imorgen maa man dog leve idag. Som Fuglen, der flyver mod en malet Væg for at sætte sig i et af Træerne, og flyver sig træt ja maaskee ihjel ved at ville sidde i et af disse Træer: saaledes afsjeler Selvplageren sit Selv ved idag at ville leve den næste Dag. Som Fuglen, der blev træt underveis over Verdenshavet, synker med mattede Vingeslag mod Havet, og nu hverken kan leve eller doe: saaledes med Selvplageren, der bliver træt underveis over Afstanden mellem idag og den næste Dag. At leve er at være til idag; naar man er død, er der intet Idag mere. Men Selvplageren lever, dog ikke idag, han lever ikke til imorgen,

log lever han Dag efter Dag. For ham kan vor Herre ikke klare op; thi det bliver lige mørkt om ham og lige usaligt, enten han lever eller døer, han, som hverken lever eller døer, og dog lever — ja, som i et Helvede.

Lad os saa til Slutning tænke paa Fuglen, der var med i Evangeliet og skal være med i Talen. Fuglen ankommer i samme Dag til sit fjerne Bestemmelses-Sted; den Christne er samme Dag, »endnu idag« i Himmelen, hvor hans Liv er; Hedningen kommer aldrig af Stedet. Fuglen er i god Forstand en Selvkjerlig, som fornuftigt elsker sig selv, derfor ingen Selvplager; den Christne elsker Gud, derfor ingen Selvplager; Hedningen (hvad Gud forbyde og forbyder) hader sig selv, han er en Selvplager. Fuglen lever kun een Dag, saaledes er den næste Dag ikke til for den; den Christne lever evig, saaledes er den næste Dag ikke til for ham; Hedningen lever aldrig, altid af den næste Dag hindret i at leve. Fuglen er fritagen for al Angest; Velsignelsen over den Christne frelser ham fra al Angest; Hedningens Bekymring er Straffen over ham: Selvplagelse — ingen Synd straffer saaledes sig selv som Selvplagelse.

Tvivlraa[illegible]nodighedens, Trøsteslos-[illegible]ymring.

Ingen kan tjene to Herrer — efter alt saadant søge Hedningene.

Den Bekymring har Fuglen ikke.

Ere Englene Guds Sendebud, der lyde hvert hans Vink, bruger han Vindene som sine Engle: Fuglen og Lilien ere lige saa lydige, om Gud end ikke bruger dem som Sendebud, om det end er, som havde han ingen Brug for dem. Fuglen og Lilien have ingen Anledning til at blive sig selv vigtige ved den Brug, der gjøres af dem, de føle sig ydmygt som til Overflod. Dog ere de derfor ikke Gud mindre kjære, ei heller er dette at være saaledes til Overflod den ringeste Lykke. Som ikke sjeldent i Menneskenes travle Liv just den ualmindeligt Begavede er saa omtrent til Overflod, fordi han ikke passer for eller ind i Noget af alt Det, Travlheden vil anvise ham, beskjeftige ham med, bruge ham til — og dog just hans Overflødighed tjener mere til Skaberens Ære end al Travlhedens Vigtighed; som Maria ærede Christus bedre siddende ved hans Fødder end den travle Marthes Virksomhed: saaledes er Lilien og Fuglen en Skjønhedens og en Glædens Overflod, Gud har ødslet paa Skabningen. Men just fordi de saaledes ere til Overflod, fordres der ogsaa af dem den fuldkomneste Lydighed. Vel er Alt, hvad der er til, af Naade; men Den, der i den Grad

kylder Naaden Alt, at han forstaaer, han er til Overflod, han ıaa være desto lydigere. Vel er Alt, hvad der er til, Intet i den lmægtiges Haand, som skabte det af Intet; men hvad der, idet et blev til, dog kun drev det til at blive Overflod, det maa dybest ırstaae at det er Intet. Naar Forældre gjøre en Fest for deres ine Børn, fordre de vel den glade Lydighed, eller den Glæde, ær er Lydigheden; men naar de gjøre en Fest for fattige Børn, ve Alt til, ganske som var det deres egne, saa fordre de endnu ere afgjørende den Glæde, hvis Hemmelighed er ubetinget Lyghed.

Men saaledes er just Lilien og Fuglen, ene tjenende »Herren«, len Tanke om nogen anden Herre, og uden een eneste Tanke, ım ikke er til ham; lydigere i hans Haand end den smidige ext i Gartnerens, lydigere mod hvert hans Vink end den slagınte Due mod dens Herres. Alt hvad der hedder Lilie og Fugl hører een Herre; men hver Fugl og hver Lilie tjener kun denne ne Herre.

Derfor er Fuglen aldrig tvivlraadig. Det er ikke af Tvivlıadighed, skjøndt det kunde see ud som, at Fuglen flyver hid ; did, det er lige det Modsatte, det er ganske vist, at det er af læde; det er ikke Tvivlraadighedens usikkre Flugt, det er den lde Lydigheds lette Sving. Vel bliver Fuglen snart kjed af t Opholdssted og flyver langt bort, men dette er ikke Vankelodighed, det er lige det Modsatte, det er den fuldkomne Lygheds faste og bestemte Beslutning; sjelden var maaskee noget enneskes Beslutning saa bestemt og stod saa fast. Vel seer man saa stundom en Fugl sidde og hænge med Næbbet, den kan ive Sorg, men det er ikke Trøstesløshed; aldrig er den lydige ugl uden Trøst, og væsentligen er dens Liv Sorgløshed, just fordi n tjener kun een Herre, hvad der atter tjener baade Fuglen ; Mennesket bedst, tjener til at fritage ham for at sørge trøesløst.

Hvorledes er nu Lilien og Fuglen Læremesteren? Ganske mpelt. Fuglen og Lilien tjener kun een Herre og hvad der er t Samme tjener ham ganske: saa vær Du som Lilien og Fuglen, n ogsaa Du kun een Herre, tjen ham af Dit ganske Hjerte, af it ganske Sind, og af al Din Magt, da er Du ogsaa uden Bekymngen. Fornemmere end Fuglen og Lilien, er Du i Slægtskab ed hiin Herre (Lilien og Fuglen ere som de fattige Børn), men Lydighed tjener Du dog den samme Herre, hvis Du som Lilien Fuglen tjener ham ganske.

Den Christne har ikke denne Bekymring.

»Ingen kan tjene to Herrer,« eller, der er kun een Herre, som man kan tjene ganske. Det er nemlig ikke saa med Valget mellem de to Herrer, at naar man blot vælger een af To, og da tjener denne Ene, ligegyldigt hvilken af dem, at man saa kun tjener een Herre. Nei, der er kun Een, som saaledes er Herre, er »Herren«, at man, naar man tjener ham, tjener een Herre; det er jo ogsaa klart nok, at naar der kun »er een Herre til«, tjener man ikke een Herre, naar man ikke tjener ham. Det er derfor ikke sandt, at Den, der [illegible] at tjene Mammon, kun tjener een Herre; mod sin [illegible] dog i den anden Herres, i »Herrens« Tjeneste [illegible]nneske en anden Herre end Gud, maa han had[illegible] maa enten elske den ene og hade den anden,« [illegible]lsker den ene, maa han hade den anden; men h[illegible]d hader Gud, derfor slipper han dog ikke ud a[illegible] og tjener alligevel ikke een Herre. Det er ikke [illegible]skes Tjeneste-Forhold til Gud, som i Forholdet til et andet Menneske med et Tjeneste-Menneske, der kan løbe af sin Tjeneste og saa langt bort, at hans første Herre ikke kan faae ham fat, eller vel endog flygte til saa forandrede Forhold, at hans første Herre maa opgive sin Fordring paa ham. Nei, det Menneske, der, om det end nok saa fortvivlet var hans afgjorte Villie, valgte at tjene en anden Herre end »Herren«, han bliver dog i to Herrers Tjeneste. Og just denne Selvmodsigelse er hans Straf: at ville det Umulige; thi det er umuligt at tjene to Herrer. Men det er ogsaa kun da muligt at tjene een Herre, naar man valgte ganske at tjene »Herren.« Det seer næsten fristende ud, det er næsten som vilde Evangeliet slaae den menneskelige Vilkaarlighed løs ved at sige: een af To maa Du vælge. O, men just her er Evighedens forfærdelige Alvor til at holde igjen; thi kun den Ene kan Du vælge saaledes, at Du ved at vælge ham tjener een Herre. Det er derfor ikke sandt, at Den, der ganske blev enig med sig selv om at tvivle, at han kun tjener een Herre, Tvivlen; thi at tvivle er netop, som Ordet tyder paa, at være uenig med sig selv, at være i To. Ei heller er det sandt, at Den, som, hvor afskyeligt det end er, blev ganske enig med sig selv om at ville være en Nidding, at han kun tjener een Herre, Djævelen; thi saa lidet som der er Enighed i en Røverkule, saa lidet er der Enighed i det Hjerte, der er en Røverkule. Men hvor skulde det være muligt: i Uenighed at tjene een Herre!

Den Christne tjener kun een Herre, »Herren«; og han ikke blot tjener ham, men han elsker ham, han elsker Herren sin Gud af sit ganske Sind og af sit ganske Hjerte og af al sin Magt. Netop derfor tjener han ham ganske; thi kun Kjerlighed ener ganske, ener det Forskjellige i Kjerlighed, ener her Mennesket ganske i Gud, som er Kjerlighed. Kjerlighed er det fasteste af alle Baand, thi den gjør den Elskende til Eet med Det han elsker; fastere kan intet Baand binde, eller, saa fast kan intet Baand binde. Og den Kjerlighed, som elsker Gud, er Fuldkommenhedens Baand, der i fuldkommen Lydighed gjør Mennesket til Eet med den Gud han elsker. Og Kjerligheden, som elsker Gud, er det gavnligste Baand, der ved at holde et Menneske ene i Guds Tjeneste frelser ham fra Bekymringen. Denne Kjerlighed ener et Menneske, den gjør ham evigt enig med sig selv og med Herren som er Een; og den ener Mennesket i Lighed med Gud. O, salige Tjeneste, saaledes at tjene Gud alene! Derfor lyder det ogsaa saa høitideligt, naar vi i Eet udtale det; thi denne Tjeneste er jo »Guds-Tjeneste«, den Christnes Liv idel Guds-Tjeneste. Saa høit drev Fuglen det aldrig, at man kunde kalde dens Liv Guds-Tjeneste, saa fuldkommen i Lydighed blev Fuglen aldrig, om den end var lige saa lydig.

Men saa er jo den Christne endnu mere lydig end Fuglen? Ja, det er han ogsaa. Thi Fuglen har ingen anden Villie end Guds, men den Christne har en anden Villie, hvilken han stadigt offrer i Lydighed mod Gud; saa meget mere lydig er han. Tunge, men Gud velbehagelige og saa dog saa salige Offer! O, man taler om meget Forskjelligt, som det enkelte Menneske kan elske høiest: en Qvinde, sit Barn, sin Fader, sit Fødeland, sin Konst, sin Videnskab; men hvad ethvert Menneske i Grunden elsker meest, mere end sit eneste, Forjættelsernes Barn, mere end sin baade i Himlen og paa Jorden eneste Elskede, er dog den egne Villie. Du skal derfor ikke lægge Haand paa dette Dit Barn — Gud er ikke grusom; ikke forlade denne Din Elskede — Gud er ikke haardhjertet. Der er noget Andet, Noget endnu dybere inde, det er til Din egen Frelse at det fratages Dig, og dog er der, til Din egen Skade, Intet Du holder saa fast paa, og Intet der holder saa fast paa Dig (thi snarere skulde dog Barnet finde sig i at blive offret, og Pigen i at blive Offeret): det er den egne Villie. See, Fuglen, den er strax ved Haanden for at lyde Guds Villie; men langveis fra i en vis Forstand kommer den Christne, som dog er lydigere end Fuglen! Hvilken Hurtighed er ogsaa størst, Dens, som staaer ved

og i samme Nu vender sig om, eller Dens, der fra
i samme Nu er paa Pletten! Fuglen kommer saa
n, naar Gud kalder, Ære være den, det er en Glæde
at see paa den; men den Christne kommer uendeligt langt hurtigere, thi han kommer lige saa hurtigt fra — at opgive den egne Villie.

Derfor er ogsaa den Christne fri fra Bekymringen, aldrig tvivlraadig — han er troende; aldrig vankelmodig — han er evig besluttet; aldrig [illegible] han er altid glad, altid takkende. At Lydighed [illegible] det har han lært og lærer han af Ham, som [illegible] selv lærte Lydighed og var lydig i Alt, [illegible] lt (den Herlighed, Han havde [illegible] dig i at undvære Alt (endog [illegible] til han k[illegible] ed), lydig i at paatage sig Alt [illegible] tens Synd), ly[illegible] Slægtens Skyld), lydig under[illegible] nde sig Alt i [illegible] n.

Saaledes tjener [illegible] ldkommen Lydighed kun een Herre. Som Fuglen uafbrudt synger til Skaberens Ære, saaledes er den Christnes Liv, eller han forstaaer idetmindste og tilstaaer, at det burde være saaledes; og allerede denne Forstaaelse, denne Tilstaaelse er dog en Æres-Erklæring. Saaledes er den Christnes Liv, som en Lovsang til »Herrens« Ære, fordi dette Liv lyder Gud endnu villigere og i saligere Overeensstemmelse end Sphærernes. Dette Liv er Lovsangen: thi Gud kan et Menneske kun prise ved Lydighed, bedst ved fuldkommen Lydighed. Men derfor er denne Lovsangens Tone saa høit stemt og saa dybt greben, fordi den ydmyge, glade Lydighed ikke priser hvad et Menneske forstaaer, men hvad han ikke forstaaer. Og derfor er denne Lovsangs Instrument ikke hiin den menneskelige Forstands Barne-Trompet, men den er Troens himmelske Basune. Den Christne lovsynger kun Eet, og ved Lydighed: at Gud gjør Alt, og at Alt hvad Gud gjør er idel Naade og Viisdom. Det er da og egentligen en Art Næsviished, en Opsætsighed, som den Christne aldrig kunde ville tillade sig, saadan uden videre at takke Gud, fordi Det hænder, som man selv mener at kunne forstaae, at det er En gavnligt og glædeligt. Vederfares Sligt den Christne, takker han vel, han som takker altid; men just da er han tvivlsom og mistroisk mod sig selv, han beder Gud om Tilgivelse, hvis han skulde takke for heftigt, for heftigt, fordi Det, der skeete, efter hans barnagtige Begreb syntes

---

Han, der selv lærte Lydighed, smlgn. Hebr. 5, 8.

ham gavnligt og glædeligt. Dette er nemlig den egentlige Lovsang, Hymnen, Høisangen: ved glad og ubetinget Lydighed at prise Gud, naar man ikke kan forstaae ham. At prise ham paa den Dag, da Alt gaaer Dig imod, da det sortner for dit Øie, naar Andre maaskee let kunde ville bevise Dig, at der er ingen Gud til — da, istedetfor at blive Dig vigtig ved at bevise, at der er en Gud, ydmygt at bevise, at Du troer, at der er en Gud til, at bevise det ved glad og ubetinget Lydighed: det er Lovsangen. Ikke er Lovsangen noget Høiere end Lydigheden, men Lydigheden er den eneste sande Lovsang; i Lydigheden er Lovsangen, og er Lovsangen Sandhed, er den Lydigheden. I Forhold til et Menneske kan Du, for at føie hans Villie, gjøre hvad der virkelig er Dig selv til Skade; om end Skaden aldrig bliver stor, da det dog ogsaa er Dig selv til Velsignelse at offre Dig for en Andens Skyld. Men skulde det ogsaa være muligt, at jeg ved at lyde Guds Villie paa nogen Maade kunde gjøre mig selv Skade — naar dog vel hans Villie er mit eneste sande Gavn! Men naar saa er, skulde saa Lydigheden ikke altid være glad, skulde den eet eneste Øieblik betænke sig paa at være glad, det er jo ene og alene mit eget Gavn der fordres!

Al Skabningen lover Gud ved at lyde hans Vink; den Christnes Liv lover ham ved en end fuldkomnere Lydighed, ved glad Lydighed ogsaa da, naar han forstaaer, at han ikke forstaaer Gud. Hvor skulde saa den Dør være ladet aaben, eller den Bagport ubevogtet, ad hvilken Tvivlraadigheden, eller Vankelmodigheden end sige Trøstesløsheden skulde kunne snige sig ind i den Christnes Sjel! Nei, ingen Fæstning er saa sikker som Troens! Enhver anden Fæstning — selv om Fjenden ingen Port fandt aaben, ingen Sti op ad Bjerget banet eller ingen Mulighed af at bane den, han skal dog ved ganske at afskjære den al Forbindelse med Omverdenen, al Tilførsel, tilsidst hungre den ud og tvinge den til Overgivelse. Men jo mere Du afskjærer Troen al Tilførsel fra Omverdenen (Tvivlraadighedens, Vankelmodighedens, Trøstesløshedens — ja der er intet andet Tilsvarende til hvad Tilførsel en Fæstning behøver udenfra), desto sikkrere er Fæstningen; Du tager Feil, naar Du mener, at Du angriber den, Du befæster den. Det er kun en stadselig Usandhed, at kalde en Fæstning en lille Verden for sig selv. Men Troens Fæstning er en Verden for sig selv; og den har Livet inden sine Volde; og hvad den mindst behøver, ak ja, hvad der er den meest skadeligt, er al Tilførsel fra Omverdenen. Bortskjær Troen al Forbindelse med Omverdenen, hungre

den ud: desto uindtageligere bliver den, desto rigere dens Liv. Og hos Troen i denne Fæstning boer Lydigheden.

Hedningen derimod har denne Bekymring.

Thi Hedenskab er just Dobbelthed, de to Villier, Herreløshed eller, hvad der er det Samme, Trældom. Hedenskab er et Rige, som er splidagtigt med sig selv, et Rige i idelig Oprør, hvor den ene Tyran afløser den anden, men hvor der dog aldrig er nogen Herre. Hedenskab er [illegible]ør; ved Djævelens Hjælp uddrives Øieblikkets I[illegible]er syv værre ind. Hedenskab er, hvor forskjelligt [illegible]ig, i sidste Grund Ulydighed, det afmægtige, selv[illegible]øg at ville tjene to Herrer. Men derfor er ogsaa s[illegible]t: »vee den Synder, som gaaer paa to Veie!« Man[illegible]le det paa en Menighed, naar der i mange Aar »i[illegible] været, uagtet den dog har havt mange Præster[illegible] ogsaa til at kjende paa Hedningen, at der er mange[illegible] at Mange har været Herre, men »ingen Herre« hersket over dette Sind. Der er Eet, hvori alle Hedninge ligne hinanden, Ulydighed mod »Herren«; og der er Eet, som ingen Hedning gjør, han tjener ikke een Herre. I alt Andet forsøger han sig maaskee: i at ville tjene een Herre, som dog ikke er Herre, i at ville være uden Herre, i at ville tjene flere Herrer — og jo mere forsøgt han bliver i alt Saadant, desto værre bliver saa hans Sidste end hans Første.

Først er Hedningen tvivlraadig. Saalænge han er tvivlraadig seer det ud, som var der endnu Intet forskyldt, som var Muligheden af at vælge den ene Herre endnu for ham, som var han uden Bekymring, og hans Tvivlraadighed den alvorlige Overveielse. Maaskee mener man, at jo længere et Menneske bliver ved at overveie desto alvorligere bliver hans Beslutning. Maaskee — hvis den ikke ganske udebliver. Og man glemme for Alt ikke, at der dog vistnok er Noget til, hvor der ikke behøves lang Overveielse. Saaledes i Forhold til en Ubetydelighed; der vilde en lang Overveielse dog vel være et meget betænkeligt Tegn. Af saadanne Ubetydeligheder ere der nu mange i Livet; men saa er der endnu et Noget, i Forhold til hvilket det at behøve lang Overveielse er et meget betænkeligt Tegn: det er Gud eller det at vælge Gud. Det Ubetydelige staaer i intet Forhold til en lang Overveielse; men Guds Ophøiethed staaer ogsaa i intet Forhold til

---

»vee den Synder, som gaaer paa to Veie!«] Jesu Sirach 2, 12.

lang Overveielse og Betænkning. Den lange Overveielse er her saa langt fra at være det Alvorlige, at den just beviser Mangelen paa Alvor, og beviser det ved at vise sig at være Tvivlraadighed. Thi det er saare langt fra, at et Menneske, jo længere han overveier og overveier, kommer Gud desto nærmere, det er tvertimod, jo længere Overveielsen bliver, medens Valget udsættes, desto mere fjerner han sig fra Gud. At vælge Gud er vistnok det meest afgjørende og det høieste Valg; men »Ak« over det Menneske, som her behøver lang Overveielse, og »Vee« over ham, jo længere han behøver den. Thi just Troens utaalmodige Snarraadighed, dens uendelige Trang, der intet Andet vil høre om, er ikke blot Valget nærmest, men bedst forberedt til Valget. Den, der forskyldte den Ugudelighed, saadan ganske rolig at ville stille det hen, om han nu skulde vælge Gud eller en anden Herre, han bliver vistnok tvivlraadig, og formodentlig i den Grad, at han aldrig kommer ud af det. Forunderligt, man taler ellers om at en fattig Familie har ondt ved at komme ud af det; men Den, der i Tvivlraadigheden blev riig paa Overveielse, han har dog langt vanskeligere ved at komme ud af det. Thi Gud er ikke som Noget man kjøber i Kramboden, eller som en Eiendom, hvilken man, naar man klogt og forsigtigt længe har prøvet og maalet og beregnet, forvisser sig om at være værd at kjøbe. Just den ugudelige Ro, med hvilken den Tvivlraadige vil begynde i Forhold til Gud (han vil jo begynde med Tvivlen), just den er Opsætsigheden; thi derved er Gud nedstødt fra Thronen, fra at være »Herren«. Og naar man har gjort det, har man egentligen allerede valgt en anden Herre, Selvraadigheden, og bliver da Tvivlraadighedens Træl.

Naar saa Tvivlraadigheden har hersket længe nok, kommer Vankelmodigheden (Luc. 12, 29) til Regjeringen. Det saae maaskee en tidlang ud som skjulte Tvivlraadigheden Valgets Spændkraft, denne Mulighed, i sig. Den er nu fortæret, hvis den ellers var der, Hedningens Sjel er afspændt, det bliver aabenbart, hvad dog Tvivlraadighed egentlig skjuler i sig. I Tvivlraadigheden er der dog endnu en Magt til at holde igjen mod Tankerne, Tvivlraadigheden gjør dog et Forsøg paa selv at være Herren i Huset, der sætter Tankerne sammen. Men nu er Tankernes Herreløshed kommen til Regjeringen, eller Øieblikkets Indfald. Indfaldet hersker, ogsaa i Forhold til det Spørgsmaal om at vælge Gud. I et øieblikkeligt Indfald synes det saa Hedningen, at det dog var rigtigst at vælge Gud, og saa igjen at vælge noget Andet og noget Tredie. Men disse Bevægelser, der Intet betyde, faae heller ingen Betydning, efterlade sig intet Spor, uden den forøgede Dvaskhed og Af-

spændthed. Som i det stillestaaende Vands Dvaskhed en Boble træg stiger op og tomt brister, saaledes bobler Vankelmodigheden i Indfaldet, og bobler saa igjen.

Og naar saa Vankelmodigheden har hersket længe nok, og naturligviis, som alle ugudelige Herskere, blodsuget og udmarvet, kommer Trøstesløsheden til Regjeringen. Saa ønskede Hedningen helst at blive Tanken om Gud ganske qvit; han ønsker nu at synke ned i Verdslighedens Tomhed, der at søge Glemsel, Glemsel for den farligste, just fordi den er den meest opløftende af alle Tanker, den af Gud, at være til for Gud. er ogsaa far il synke, end Alt, hvad der ! Dog l r han, forvundet sin Smerte, lle Indbil røste sig. Aah, ja saamænd, ent som naar ne for at trøste sig (o, rædsomme Trøstesløshe Menneske, ved Synet af hvem han mindes om no ig gaae for Det, jeg er. Saa gaaer Aandens Lys ge hænger for hans Øie, han gider slet Intet; men dog ønsker nan ikke at døe, han lever paa sin Viis. O, rædsomme Opløsning, værre end Dødens, at forraadne levende, uden Kraft til endog blot at fortvivle over sig selv og sin Tilstand! Men Aandens Lys er gaaet ud, og den Trøstesløse bliver afsindigt travl i allehaande Ting, naar blot Intet minder ham om Gud; han træller fra Morgen til Aften, samler Penge, lægger op, gjør Omsætninger — ja, hvis Du taler med ham, skal Du ideligt høre ham tale om Livets Alvor. O, gyselige Alvor, saa var det dog næsten bedre at gaae fra Forstanden!

Hvad er Trøstesløshed? Ikke just Smertens vildeste Skrig, eller Fortvivlelsens Formastelse er, hvor forfærdeligt det end er, Trøstesløshed. Men denne i en uddød Stilhed trufne Overeenskomst med sig selv, at alt Høiere er tabt, medens man derfor dog nok kan leve, naar blot Intet minder En derom, det er Trøstesløshed. End ikke det at sørge trøstesløst, men det, ganske at have ophørt at sørge, at kunne tabe Gud saaledes, at man bliv aldeles ligegyldig derved, og end ikke fandt Livet utaaleligt, det er Trøstesløshed, og er tillige den forfærdeligste Art af Ulydighed, forfærdeligere end al Trods; ikke det at hade Gud, ikke det at forbande ham er saa forfærdeligt som saaledes at tabe ham, eller, hvad der er det Samme, saaledes at tabe sig selv. At tabe en Ubetydelighed saaledes, at man ikke gider tage den op, nu det er maaskee i sin Orden; men at tabe sit eget Selv (at tabe Gud) saaledes, at man end ikke gider bukke sig for at tage det op, eller saaledes, at det ganske undgaaer En, at man har tabt det: o, for-

erdelige Fortabelse! Thi der er dog vel ikke blot en uendelig orskjel mellem hvad man taber og hvad man taber, men ogsaa ıellem hvorledes man taber. At tabe Gud saaledes, at Angeren trax i Sønderknuselse iler efter at indhente det Tabte; at tabe ud saaledes, at man forarges paa ham, oprører sig mod ham ller sukker mod ham; at tabe Gud saaledes, at man fortvivler erover: men at tabe Gud, som var han Ingenting, og som var et Ingenting!

Lad os saa til Slutning tænke paa Fuglen, der var med i vangeliet og skal være med i Talen. Fuglen lyder Gud saaledes, t det dog er tvivlsomt, om dette ikke er Eet med at være selv- aadig; den Christne fornegter sig selv saaledes, at dette er Eet ıed at lyde Gud; Hedningen er saaledes selvraadig, at det bliver vig aabenbart, at han ikke lyder Gud. Fuglen har ingen Egen- illie at opgive; den Christne opgiver den egne Villie; Hedningen pgiver Gud. Fuglen hverken vandt eller tabte Gud; den Christne andt Gud og som Alt; Hedningen tabte Gud og som Ingenting. uglen tjener kun een Herre, som den ikke kjender; den Christne ener kun een Herre, som han elsker; Hedningen tjener den erre, som er Guds Fjende. Fuglen lyder strax naar Gud kalder, en Christne endnu lydigere; Hedningen kan Gud end ikke kalde aa, thi der er ligesom Ingen at kalde paa. Fuglens Lydighed ener til Guds Ære, den Christnes fuldkomnere endnu mere til uds Ære; Hedningens Ulydighed ærer ikke Gud, han tjener til ıtet uden til at kastes ud som Saltet, der har mistet sin Kraft.

Saltet, der har mistet sin Kraft] smlgn. Matth. 5, 13.

ANDEN AFDELING.

STEMNINGER I LIDELSERS STRID.

CHRISTELIGE TALER

AF

S. KIERKEGAARD.

»Jeg vil bøie mit Øre til Tankesprog, og fremsætte mine mørke Taler til Harpespil.« Psalm. 49, 5.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

1848.

INDHOLD.

I. Det Glædelige i: at man lider kun een Gang men seirer evigt.
II. Det Glædelige i: at Trængselen ikke berøver men forhverver Haab.
III. Det Glædelige i: at jo fattigere Du bliver, desto rigere kan Du gjøre Andre.
IV. Det Glædelige i: at jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig.
V. Det Glædelige i: at hvad Du taber timeligt, det vinder Du evigt.
VI. Det Glædelige i: at naar jeg «vinder Alt», saa taber jeg jo slet Intet.
VII. Det Glædelige i: at Modgang er Medgang.

355346

I.

Det Glædelige i: at man lider kun een Gang, men seirer evigt.

Den, der vil en Hensigt, maa ogsaa ville Midlerne. Men, ikke sandt, heri er indeholdt den Antagelse eller den Indrømmelse, at han veed hvad han vil. Naar dette er antaget, standse vi ham ved »Midlerne«, idet vi sige »saa maa Du ogsaa ville Midlerne.« Stundom er det dog maaskee nødvendigt at gaae endnu længere tilbage, og sige »Den, der vil Noget, han maa først og fremmest vide, hvad det er han vil, forstaae sig selv i hvad det er han vil.« For den Utaalmodighed, der strax vil naae sin Hensigt, synes det allerede skrækkeligt Sinkende, dette om Midlerne som blive at bruge: o, men hvilken dræbende Langsomhed at begynde saa langt tilbage »Den, der vil Noget, han maa ogsaa vide hvad det er han vil, forstaae sig selv i hvad det er han vil.«

Saaledes nu i Forhold til hvad der jo er den opbyggelige Tales Opgave: det at opbygge, eller rettere i Forhold til det at opbygges. Der var maaskee Den, som saadan for det Løse vil opbygges, ønsker at opbygges, og som, hvis han gav sig Tid til at forstaae hvad han vil, eller gav sig Tid til, at man forklarede ham det, vilde blive meget betænkelig, og nu hellere end gjerne ønske sig fritagen for at blive opbygget. Saadan Misforstaaelse hænder oftere i Livet. Et Menneske kan heftigt, lidenskabeligt, ja paastaaeligt begjere Noget, hvis nærmere Beskaffenhed han slet ikke kjender — ak, og hvis nærmere Beskaffenhed maaskee just er det Modsatte af hvad den Ønskende meente det at være. Saaledes

er det med det Opbyggelige, der sandeligen er et Gode i og for sig, og just derfor maa fordre, at den Enkelte, som vil opbygges, har forstaaet sig selv, at han ikke letsindigt, verdsligt, tankeløst ønskende tager det Opbyggelige forfængeligt, og saa betakker sig, naar han faaer nærmere at vide hvad det da er.

Hvad er nemlig det Opbyggelige? Det første Svar herpaa er, hvad det Opbyggelige først er: det er det Forfærdende. Det Opbyggelige er ikke for den Sunde men for den Syge, ikke for den Stærke men for den formeentlig Sunde Stærke maa det se sig at være det Forfærde. Den Syge urligt i at være under Læs Behandling; me ar det jo dog forfærdeligt at dage, at han var rne paa en Læge, der uden dere behandlede aledes med det Opbyggelige, r først er det Fo n Ikke-Sønderknusede er det rst det Sønderknu slet intet Forfærdeligt er, og slet ingen Forfærdelse, der er … slet intet Opbyggeligt, og slet ingen Opbyggelse. Der er Tilgivelse for Synd, det er opbyggeligt, det Forfærdelige er, at der er Synd; og Forfærdelsens Størrelse i Skyldbevidsthedens Inderlighed staaer i Forhold til Opbyggelsens Der er Lægedom for al Smerte, Seier i al Strid, Frelse i al Fare. det er opbyggeligt, det Forfærdelige er, at der er Smerte, Strid. Fare; og Størrelsen af det Forfærdende og af Forfærdelsen svarer til det Opbyggelige og Opbyggelsen.

Saa dybt ligger det Opbyggelige. Det er i Henseende til at finde det Opbyggelige ligesom det er med hiin konstige Brøndboring, hvor man maa grave de mange, mange Favne — det forstaaer sig, saa springer ogsaa Straalen desto høiere. Først maa man see nøie til for at finde det Forfærdende. Thi det Forfærdende er i Forhold til det Opbyggelige som Ønskeqvisten i Forhold til Kildespringet: hvor Qvisten bøier sig, der er Væld i Bunden; og hvor det Forfærdelige er, der er det Opbyggelige i Nærheden, i Grunden. Naar man da derpaa, efterat have seet nøie til i at finde det Forfærdende, seer nøie til igjen, finder man det Opbyggelige.

Saa sikkert er det Opbyggelige paa sig selv, saa tilforladeligt i sig selv. Man skal ikke blive bange for Forfærdelsen, som hindrede den Opbyggelsen, ikke holde den blødagtigt borte, i Haab

---

hiin konstige Brøndboring] den artesiske Brøndboring: denne blev særlig kjendt og anvendt efter 1816.

om at gjøre Opbyggelsen desto behageligere; thi med Forfærdelsen gaaer just Opbyggelsen ud. Men paa den anden Side, netop i Forfærdelsen er Opbyggelsen. Saa seierrigt er det Opbyggelige, at Det, som ved første Øiekast kunde synes dets Fjende, gjøres til Forudsætningen, til Tjeneren, til Vennen. Overvinder Lægekonsten seierrigt den Vanskelighed at forvandle Gift til Lægemiddel, langt herligere forvandles i det Opbyggelige Forfærdelse til Opbyggelse.

Saaledes nu med hvad der er denne Tales Gjenstand. Man lider kun een Gang. Det siges saa hurtigt, det lyder næsten letsindigt, ligesom jo ofte det høres i Verden, det letsindige Ord »nyd Livet, man lever kun een Gang.« Men for at finde det Opbyggelige maa man først finde det Forfærdende, og saaledes her give sig Tid til at forstaae, at der i dette Ord jo er indeholdt den tungeste Betragtning af Livet. Man lider kun een Gang — det er, som naar man siger om En, han var kun syg een Gang i sit Liv, kun ulykkelig een Gang, det er, hele sit Liv igjennem. See, nu begynder i dybeste Forstand Opbyggelsen. Men jordisk Kløgt og Utaalmodighed, og verdslig Bekymring, der verdsligt søger Helbredelse, maa ikke forlange det Umulige, at man skulde kunne tale den til Opbyggelse, naar man da skal tale om det Christelige. Thi det Christelige begynder just egentligen der, eller det egentlige Christelige begynder just der, hvor den menneskelige Utaalmodighed, hvad den end havde af virkelig Lidelse at klage over, vilde finde denne uendelig forøget — ved Trøsten, ja — ved Trøsten til at fortvivle over; thi verdsligt er den christelige Trøst langt mere til at fortvivle over end den tungeste jordiske Lidelse og den største timelige Ulykke. Der begynder Opbyggelsen, den christelige Opbyggelse, som nævnes efter Ham vor Herre og Frelser; thi ogsaa Han leed kun een Gang — men hans hele Liv var Lidelse.

Saa lad os da tale om

det Glædelige i: at man lider kun een Gang, men seirer evigt.

Man lider kun een Gang, men man seirer evigt. Forsaavidt seirer man jo ogsaa kun een Gang? Ganske vist. Dog er Forskjellen uendelig: at Lidelsens ene Gang er Øieblikket, Seierens Evigheden; Lidelsens ene Gang derfor, naar den er forbi, ingen Gang, Seierens ene Gang i en anden Forstand ingen Gang, thi den er aldrig forbi; Lidelsens ene Gang en Overgang eller en Gjennemgang, Seierens en evig varende Seier.

Lidelsens ene Gang er Øieblikket, eller man lider kun een Gang. Om Lidelsen varer halvfjerdsindstyve Aar, den er kun een Gang; om den ene Gang er de syv Gange Gange de halvfjerdsindstyve Gange, den er dog kun een Gang. Thi Timeligheden selv, heel og holden, er Øieblikket; evig forstaaet er Timeligheden Øieblikket, og Øieblikket evig forstaaet kun een Gang. Forgjeves vil Timeligheden gjøre sig vigtig, tælle Øieblikke, og tælle og tælle sammen — naar det Evige faaer Lov at raade, kommer den aldrig videre end til, bliver aldrig til Mere end den ene Gang. Evigheden er nemlig Modsætningen; den er ikke Modsætningen til et enkelt Øieblik i Timeligheden (dette er meningsløst), den er Modsætningen til hele Timeligheden, og den sætter sig med Evighedens Kræfter imod, at Timeligheden bliver til Mere. Som Gud sagde til Vandet »hertil og ikke videre«, saa siger Evigheden til Timeligheden »hertil, og ikke videre; Du er, hvor længe Du end vedbliver at være, Øieblikket, hverken Mere eller Mindre; det indestaaer jeg, Evigheden, for, eller det tvinger jeg, Evigheden, Dig til.« Saa lidet som den snyltende Plante, hvor længe den end vedbliver at voxe, og hvorvidt den end breder sig langs Jorden, nogensinde voxer i Høiden, saa lidet bliver Timeligheden, hvor længe den end varer, til Mere end Øieblikket og den ene Gang — naar Evigheden raader. Derfor siger Ynglingen, som staaer ved Livets Begyndelse, med samme Ret som Oldingen, der staaer ved dets Ende og skuer ud over det Tilbagelagte: man lider kun een Gang. Med samme Ret, nemlig i Kraft af det Evige, men ikke med samme Sandhed, om Udsagnet end er lige sandt. Thi Ynglingen siger hvad sandt er, men Oldingen har sandet det, har gjort Det sandt, som dog er evig sandt. Dette er kun Forskjellen, som man dog nok i disse Tider har overseet, hvor man over al denne Bevisen og Bevisen ganske har glemt, at det Høieste et Menneske formaaer er at gjøre en evig Sandhed sand, at gjøre det sandt, at det er sandt — ved at gjøre det, ved selv at være Beviset, ved et Liv, som maaskee ogsaa skal kunne overbevise Andre. Har og vel Christus nogensinde indladt sig paa at bevise een eller anden Sandhed, eller at bevise Sandheden? Nei, men han gjorde Sandheden sand, eller han gjorde det sandt, at Han er Sandheden.

Man lider kun een Gang. Men som hiin snyltende Plante, der sniger sig langs Jorden, hvis Du agter paa den, hvert Øieblik

---

Som Gud sagde til Vandet] smlgn. 1. Mos. 1. 5—9.

har en Tilbøielighed til at voxe i Høiden, og dersom den underveis finder Noget, hvorad den kan slynge sig op, da sniger sig op til Høihed, eller tillyver sig Høihed: saaledes vil ogsaa Timeligheden, naar den i sin snigende Gang finder Noget, hvortil den kan klamre sig, snige sig op til at være Noget — ved fremmed Hjælp. Ja, ved fremmed Hjælp, og dog nei, ikke ved fremmed Hjælp, thi skeer det, bliver Timeligheden saaledes til Noget, saa skeer det ved det Menneskes Hjælp, til hvis Ulykke det skeer ham. Naar Mennesket ikke henter sin Kraft fra det Evige, og ved Samfundet med det Evige faaer Kraft til at holde Timeligheden nede, saa stjæler den hans Kraft fra ham, og ved denne stjaalne Kraft bliver den nu til noget uhyre Noget, den bliver hans Utaalmodighed, hans Fortvivlelse, maaskee hans Undergang. Hovmod slaaer sin egen Herre; men Timeligheden er lige saa utaknemlig, den bliver til Noget ved at stjæle Evighedens Kraft fra et Menneske, og bliver da til Gjengjeld hos ham og gjør ham til sin Træl. Ak, saa faaer Mennesket Meget at vide om Øieblikket; større og større blive Tallene, han regner med — o, og dette samme Regnestykke er een Gang een, naar Evigheden faaer Lov at raade. Nu er een Dag i Lidelse lang, een Maaned forfærdelig lang, eet Aar dræbende langt, ikke til at udholde, til at fortvivle over; nu kan man huske den Gang og den Gang og den Gang, og tilsidst saa mange Gange, at Ingen veed hverken Ende eller Begyndelse paa Lidelsens mange Gange. Men havde dog ikke Viingaardens Herre Ret, da han efter Overeenskomsten lod Arbeiderne betale lige stor Løn, skjøndt de vare kaldte til Arbeidet ved forskjellig Time, havde han ikke evig forstaaet Ret; thi evig forstaaet havde de kun arbeidet een Gang? De Arbeidere, der klagede, som skeete dem Uret, de maae altsaa af Timeligheden have faaet Noget at vide, som ikke er evig sandt, og deri laae jo just deres Feil, og det var dem, der havde Uret, ikke Herren. Herren er Evigheden, for hvem Tids-Forskjellen ikke er til, for hvem Timeligheden kun er den ene Gang; den lige Løn er igjen det Evige. Derfor havde Ingen Grund til at klage; thi i Forhold til det Evige er kun een Overeenskomst mulig, den for alle Mennesker lige; og i Forhold til at faae Evighedens Løn har En ikke arbeidet længere, fordi han var kaldet ved den tredie Time, ikke længere end Den, som var kaldet ved den ellevte Time.

Viingaardens Herre] i Lignelsen Matth. 20, 1 ff.

O, Du l[illegible]ende, Du hører jo hver Aften Tilraabet »at vogte Lys og Ild«, Du hører maaskee ogsaa stundom det Tilraab »brug Tiden«: hellere vilde jeg tilraabe Dig og mig: pas for Alt paa at omgaaes Timeligheden med Forsigtighed, endnu forsigtigere end Ild og Lys, at den aldrig bliver Dig mere end den ene Gang! Begynd aldrig paa det forfærdelige Regnestykke, som dog aldrig Nogen, der begyndte paa det, blev færdig med, at ville tælle Øieblikkene og Gangene! Pas for Alt paa i eet væk at forkorte Brøken ved Hjælp af det Evige, hvori [illegible]eblikke gaae op, og saaledes, at de kun blive ee[illegible]rig denne opbyggelige Trøst [illegible]an lider kun een [illegible]g ved den, det er ved det [illegible]ge, mod nogens[illegible]komme til at lide mere end [illegible] Gang! Thi, i [illegible]ng, o, det kan dog nok et [illegible]nneske holde [illegible] skal lide to Gange — saa er [illegible]almodigheden [illegible]e ikke saaledes; det var jo ikke Utaalmodighed[illegible], at det var anden Gang, han leed — ved Evighedens [illegible] man kun een Gang. Naar derfor Aftenen kommer, lad den Dags Lidelse være glemt, at naar saa den næste Dag den samme Lidelse begynder, Du dog kun lider een Gang! Og naar saa Aaret er omme, saa lad dette Aars Lidelse være glemt, at naar saa det næste Aar den samme Lidelse begynder, Du dog kun lider een Gang! Og naar saa Din sidste Time er kommen, lad saa dette Livs Lidelse være glemt — ja, ikke sandt, saa er den glemt, Du leed kun een Gang! O, hvo Du end er, føler Du Dig end saa tungt fangen i Lidelsens livsvarige Indskrænkning, ak, som et fangent Dyr i sit Buur — see, denne Fange gaaer hver Dag Buret rundt, maaler Lænkens Længde for at gjøre sig Bevægelse: saa maal Du ogsaa Lænkens Længde ved at gaae til Tanken om Døden og Evigheden, da faaer Du Bevægelse, for at kunne holde ud, og Du faaer Livs-Lyst! Lid taalmodigt; men Alt, Alt hvad der lader sig sige om det at lide taalmodigt er egentligen og er væsentligen indeholdt i dette ene Ord: lad Evigheden hjælpe Dig til kun at lide een Gang.

Lidelsens ene Gang er ingen Gang. Det er som Ordsproget siger: een Gang er ingen Gang. Om det er sandt i Forhold til Det, hvorom Ordsproget taler, afgjør jeg ikke; det er nok muligt, at Ordsproget ikke er sandt, og dog er det sandt hvad Ordsproget siger — et Ordsprog er jo ingen evig Sandhed, og taler

---

Tilraabet »at vogte Lys og Ild« i det gamle Vægtervers. K.s Interesse for disse fremgaaer ogsaa af Efterl. Pap. 1847—48. S. 34.

kun om det Timelige. Det er evig vist, og aldrig kan det saaledes tydeligt og afgjørende vise sig, at een Gang er ingen Gang, som naar Forholdet er: Timelighed — Evighed. Hvad er vel halvfjerdsindstyve Aar mod en Evighed! Og i Evigheden skal det vise sig, at al denne Lidelse, denne ene Gang er ingen Gang. Man skal slet Intet kunne mærke paa de Salige, at de have lidt, hvad de have lidt, paa slet Intet kunne mærke det; hver Taare skal være aftørret af det Øie, som nu lyser straalende af Glæde; hvert Savn skal være stillet i det Hjerte, som nu saligt eier Alt og eier det der (o, salige Eiendomssikkerhed!), der hvor Intet kan tage Glæden fra det, der hvor de Helligede saligt sige: een Gang er ingen Gang.

Kun Synden er Menneskets Fordærvelse, kun Synden har Magt til at mærke et Menneske saaledes, at det ikke strax, eller ganske, ja saaledes, at det maaskee aldrig forvindes i Evigheden. Al Timelighedens Lidelse, dens ene Gang er ingen Gang.

Lidelsens ene Gang er en Overgang, en Gjennemgang. Du maa igjennem den; og varer den end længe, som Livet, og er den end tung, som et Sværd, der gaaer gjennem Dit Hjerte, det er dog kun en Gjennemgang. Det er ikke saa, at det er Lidelsen, der gaaer gjennem Dig, Du gaaer gjennem den — evig forstaaet, ganske uskadt. Det seer i Timeligheden og i dens Forstand saa forfærdeligt ud, det seer ved en Øienforblindelse ud, som gik Lidelsen gjennemborende gjennem Dig, saa Du omkom i den, istedetfor at det er Dig, der gaaer gjennem den. Det er en Øienforblindelse. Det er som naar i Skuespillet den ene Skuespiller dræber den anden; det seer livagtigt ud som gjennemborede han ham, men vi veed jo Alle, at det ikke er saa, at han ikke krummer et Haar paa hans Hoved. Men ikke mere uskadt gaaer den myrdede Skuespiller hjem, og ikke mere uskadt gik Daniel ud af Løvekulen, og ikke mere uskadte gik de Tre i den gloende Ovn — end en Troendes Sjel ind i Evigheden, uskadt af al Timelighedens Lidelse, uskadt af Døden. Thi al Timelighedens Lidelse er Blendværk, og Døden selv, evig forstaaet, en Comediant! Saa lidet som Møl og Rust kan fortære Evighedens Skat (og hvad er vel umuligere!), saa lidet som Tyvehaand kan stjæle den, saa lidet formaaer al Timelighedens Lidelse, hvor længe den end varede, i fjerneste Maade at beskadige Sjelen. Det formaaer ikke hverken

---

Daniel ud af Løvekulen] Dan. 6, 10—25. de Tre i den gloende Ovn] Dan. 3, 8—27. Møl og Rust osv.] smlgn. Matth. 6, 19—20.

Sygdom, eller Mangel og Nød, eller Kulde og Hede — hvad de saa end fortære; det formaaer ikke hverken Bagvaskelse eller Forhaanelse eller Krænkelse eller Forfølgelse, hvad de saa end stjæle og røve; det formaaer ikke Døden!

Lidelsens ene Gang er en Gjennemgang, som slet intet Spor efterlader sig paa Sjelen, eller endnu herligere, det er en Gjennemgang, som luttrende renser Sjelen, saa altsaa Reenheden bliver det Spor, Gjennemgangen efterlader sig. Thi som Guld renses i Ild, saaledes Sjelen i Li[illegible]d berøver Ilden Guldet? Ja, det er en underlig T[illegible]at berøve, den berøver Guldet alle de uædle Bestan[illegible]ber da Guldet i Ilden? Ja, det er en underlig T[illegible]at tabe, Guldet taber i Ilden alt det Uædle, det [illegible]i Ilden. Og saaledes med al timelig Lidelse, den [illegible]gvarigste; afmægtig i sig selv formaaer den Intet [illegible]den Lidende lader Evigheden raade, tager den det [illegible]en giver Reenheden.

Synden er Menneske[illegible]lse. Kun Syndens Rust kan fortære Sjelen — eller evigt fordærve den. Thi dette er jo det Mærkelige, hvoraf allerede hiin eenfoldige Vise i Oldtiden beviser Sjelens Udødelighed, at det ikke er med Sjelens Sygdom Synden som med Legemets Sygdom, der slaaer Legemet ihjel. Synden er heller ingen Gjennemgang, som man een Gang skal igjennem, thi fra den skal man tilbage; Synden er ikke Øieblikket, men et evigt Affald fra det Evige, derfor er den ikke een Gang, umuligt altsaa dens ene Gang ingen Gang. Nei, som der mellem hiin rige Mand i Helvede og Lazarus i Abrahams Skjød var et svælgende Dyb befæstet, saa er der ogsaa en svælgende Forskjel mellem Lidelse og Synd. Lad os ikke forvirre, saa Talen om Lidelse maaskee blev mindre frimodig, fordi den ogsaa tænkte paa Synden, og denne mindre frimodige Tale dumdristig-fræk, forsaavidt den talte saaledes om Synden. Just dette er det Christelige, at der er denne uendelige Forskjel mellem hvad man forvirrende kalder Ondt og Ondt; just dette er Christendom, betræffende Timelighedens Lidelse bestandigt at tale frimodigere og frimodigere, seierrigere, gladere, fordi, christeligt, Synden, ene og alene Synden er Fordærvelsen.

Man lider kun een Gang, men seirer evigt. Lad mig anskueliggjore Dig denne Forskjel. Der er i en Kirke etsteds her i Landet ved Alteret et Konstværk, som fremstiller Engelen, der

---

hiin eenfoldige Vise osv.] Sokrates, Platons Stat, 608 D–611 A. hiin rige Mand osv.] Luc. 16, 19–31.

rækker Christus Lidelsens Kalk. Idet Du nu betragter Billedet, gjør det jo paa Dig det Indtryk, som Konstneren vilde frembringe: Du fortaber Dig i dette Indtryk, thi saaledes var det jo, den blev ham rakt, Lidelsens Kalk! Men dersom Du blev en heel Dag siddende ved Alteret for at see paa dette Billede, eller dersom Du hver Søndag Aar ud og Aar ind betragtede det: o, ikke sandt, hvor fromt Du end altid mindes Hans Lidelse, derhos bedende Ham, stadigt at minde Dig om den, ikke sandt, der vil komme et Øieblik, hvor Alt uendelig forandrer sig for Dig, hvor Billedet saligt ligesom vender sig omkring, hvor Du vil sige til Dig selv: »nei, saa længe varede det dog ikke; Engelen vedblev jo dog ikke at række ham Kalken; Han tog den jo villigt af Engelens eller lydigt af Guds Haand — Han har jo tømt den, Lidelsens Kalk, thi hvad Han leed det leed Han een Gang, men Han seirer evigt!« — Tænk Dig ham derimod i Hans Seier; ja, hvis nogen Konstner kunde fremstille dette, mon, hvor længe Du end blev siddende, om Du end hver Søndag fromt betragtede dette Billede, mon det Øieblik nogensinde vilde komme, da Du sagde til Dig selv »dette varer dog for længe, det faaer jo ingen Ende.« O, nei Gud være lovet, just dette er jo det evig Salige, at Hans Seier aldrig faaer Ende! Dog er Hans Seier ogsaa kun een Gang, som Hans Lidelse var een Gang; men Seierens ene Gang er Evigheden, Lidelsens ene Gang Øieblikket. Det kan vistnok være Utaalmodighed, der ikke kan udholde at see paa det Billede, hvor Kalken rækkes Ham; men det kan ogsaa være Troen, der da altsaa ikke utaalmodigt vender sig bort, men troende underskyder Seierens Billede under Lidelsens.

O, Du Lidende, hvo Du end er; som Du begynder hver Dag med Gud, med at bede ham om at give Dig Taalmod til at lide den Dag, saa bede Du ham ogsaa hver Dag, at minde Dig, at man kun lider een Gang! En Christen beder i Fader vor om det daglige Brød idag. Man tænker vel nærmest, at denne Bøn er for den Fattige, hvis Opgave det er at komme ud af det med Armodens daglige Brød. Men Du som i Henseende til Lidelse, maaskee fra dit Livs Begyndelse og for hele dit Liv, blev saa rigeligt udstyret med Lidelse i Overflod, for Dig er ogsaa denne Bøn opfunden, for Dig er Opgaven den omvendte og dog den samme: at komme ud af det med Lidelsens Daglige, at Du engang ved Dit Livs Ende, som den Fattige siger »jeg slog mig dog igjennem og fik det Daglige«, Du ogsaa saaledes maatte kunne sige »jeg slog mig dog igjennem og fik det Daglige.« Den Fattige slaaer sig igjennem, værger sig mod Armod, finder det Daglige. Det er

vanskeligere gjennem Lidelsens Overflod at slaae sig
med det Daglige; men det er Opgaven. Læg Dig saa
endnu Følgende ret paa Hjerte. Betænk, at om et Menneske
levet hen sit hele Liv i uforstyrret Nydelse af alle jordiske
der, betænk, at han da i Dødens Øieblik slet Intet har at
erindre, slet Intet til at gaae Erindringens uhyre Fremtid imøde
med. Thi Nydelse er i Øieblikket det Behagelige, men dette
sig, just som det tomt Øieblikkelige, ikke ud for Erindringen,
slet ikke
ldren. Derimod, der er ingen
ndren saliger
t erindre, end Lidelser over-
dne i Sar
er Lidelsernes Hemmelighed.
enten
i al mulig Nydelse, og Intet,
for en Evig
l Mangel, som jo og den lang-
"), eller h
i Lidelse, og saa en Evighed
at erindr
e Lidelser overstandne i Pagt
med Gud! Saligs
uforskyldte Lidelser for en
god Sag, som jo
Menneskene forhaane Eder og
sige allehaande Ondt om Eder og lyve, da priser Eder salige, ja,
saligt saaledes at lide, saligste Erindring! Men det gjælder dog
om enhver Lidelse, som er baaren i Pagt med Gud, det er saligt
at erindre den i Evigheden. Man lider kun een Gang, men man
seirer evigt. Forunderligt, hvor det vender sig om! Thi Lang-
varigheden, som synes at tilhøre Timeligheden, de halvfjerdsinds-
tyve Aar — hvis Timeligheden holdes nede, er kun een Gang; men
saa kommer det igjen i Evigheden, hvor det i Længden, langvarigt
bliver saligt at erindre denne ene Gang!

II.

Det Glædelige i: at Trængselen ikke berøver men forhverver Haab.

Forunderlige Næringsvei, paa den Maade at erhverve Haab! Er det ikke lige saa forunderligt, som hvis en Kjøbmand blev riig derved, at Ingen kom i hans Bod, eller at en Reisende kom til sin Bestemmelse derved, at En viste ham en feil Vei! O, man klager ofte over, at Livet er saa ubetydeligt, saa intetsigende, saa aldeles mangler Underholdning, mig synes, at der i denne ene Tanke er Underholdning nok for en Evighed! Man klager ofte over, at Livet er saa tomt, saa eensformigt, lader En saa afspændt, mig synes, at der i denne ene Tanke er Spænding nok for en Evighed! Digterne fremstille ofte i deres Fortællinger en formummet Person, som i det afgjørende Øieblik viser sig at være noget ganske Andet end han syntes, mig synes, at alle Digteres Opfindelser i denne Henseende tilsammentagne ere som Barneværk mod denne af Evigheden opfundne Formummelse, at det er Trængselen, der paatager sig at skaffe En Haab! Eller forekommer der vel i noget Eventyr, i noget Digt, En der skal være den Onde (og dog i Grunden er den Gode), der seer saa forfærdende ud som »Trængsel«: og at det saa er Trængselen, der forhverver Haab! Kan nogen Røver være sikkrere paa sit Støds Virkning, naar han sigter lige i Hjertet, end »Trængselens« Sigte synes at være Haabet efter Livet: og dog er det Trængselen, der forhverver Haab! Vidunderligt, den ikke giver Haab, men den forhverver Haab. Det er altsaa ikke i et afgjørende Øieblik at Trængselen kaster Forklædningen, og siger

»jeg vilde blot forskrække Dig, her har Du Haabet;« nei, den forhverver Haab. Altsaa det er det, den i al den Tid, den stod paa, arbeidede for, i al Langsomhed arbeidede den ene og alene for at forskaffe den Lidende Haabet.

Ja, lad os ret af Hjerte forundre os herover! Er der Noget, man i disse Tider har glemt, saa er det det at forundre sig, derfor ogsaa det at troe og at haabe og at elske. Det Høieste forkyndes, det Vidunderligste, men Ingen forundrer sig. Det forkyndes, at der er Syndernes Forladelse, men Ingen siger »det er umuligt«. Neppe vender Nogen sig forarget bort og siger, det er umuligt; end mindre, at Nogen i Forundring siger det, eller som Den siger det, der saa gjerne vilde ønske at det var sandt men ikke tør troe det, Den, der dog ikke vil slippe det, men ulykkeligt elsker dette Udsagn, som han ikke tør troe; end mindre, at det siges af Den, som just troer derpaa, Den, hvis Anger blev formildet til en stille Sorg, der igjen forklaredes til en salig Glæde, Den, som derfor, udtrykkende sin uudsigelige Tak til Gud, vederqvæger sin Sjel ved at gjentage »det er umuligt!« O, salige Vederqvægelse, at Den, som var bragt Fortvivlelsen nær, fordi det var umuligt, at han nu troer det, saligt troer det, men i Sjelens Forundring vedbliver at sige »det er umuligt!« See, vi vide jo Alle, hvad der fortælles om et Menneske, der havde hørt en Historie, af hvilken Alle loe, da den fortaltes, men som Ingen loe af, da han fortalte den, fordi han, som vi veed, havde glemt det Vigtigste. Men tænk Dig en Apostel i disse Tider, en Apostel, der altsaa dog vel veed at fortælle det Vidunderliges Historie rigtigt, tænk Dig hans Bedrøvelse, eller den hellige Aands Bedrøvelse i ham, naar han maatte sige: »der er Ingen, som forundrer sig; de høre saa ligegyldigt derpaa, som var det det Ligegyldigste af Alt, som var der slet Ingen, hvem det angik, slet Ingen, for hvem det er af Vigtighed, af uhyre Vigtighed, om det er muligt eller det er ikke muligt, om det er saa eller det ikke er saa, om det er sandt eller det er Løgn!«

Saaledes lad os til Indgang forundre os over, at Trængselen forhverver Haab, lad Sjelen være vel stemt i Forundring, lad os tilraabe den, som Psalmisten tilraaber sin Sjel, »vaagn op Cither og Harpe«, og lad os saa tale om

Det Glædelige i: at Trængselen ikke berøver men forhverver Haab.

---

fortælles om et Menneske om den bekjendte kjøbenhavnske Original Loria. smlgn. E. Gigas, Literatur og Historie. II. S. 203. Psalmisten, Ps. 57, 9 og 108, 3.

Skulde man med eet Ord betegne det for Barndoms-Livet og Ungdoms-Livet Eiendommelige, maatte man vel sige det er et Drømme-Liv. Og saaledes sige vi ogsaa. Hvor ofte, for blot at nævne dette, er det ikke gjentaget af en Ældre dette Veemodige »de svandt, Barndommens og Ungdommens Drømme.« De svandt — formodentlig fordi Drømmeren forsvandt, blev borte; thi hvor skulde der vel være Drømme, naar der ingen Drømmer er! Men med hvad Ret kalde vi det dog et Drømmeliv, saa vi altsaa betegne Barnet og Ynglingen som Sovende, som Søvngjengere? I en anden Forstand er jo dog Barnet vaagent, som aldrig nogen Ældre er det, dets Sands aaben for ethvert Indtryk, Barnet idel Liv og Bevægelse, lutter Opmærksomhed saa lang Dagen er; og Ynglingen vaagen som sjelden nogen Ældre er det, hans Sind uden Ro tidlig og sildig, bevæget i Lidenskab, saa han ofte neppe kan sove. Dog er Barndoms-Livet og Ungdoms-Livet et Drømmeliv, thi det Inderste, Det, som i dybeste Forstand er Mennesket, slumrer. Barnet er ganske ud ad vendt, dets Inderlighed Udadvendthed, og forsaavidt lysvaagen. Men for et Menneske er netop det evigt at være ind ad vendt i Inderlighed det at være vaagen, altsaa drømmer Barnet, det drømmer sig sandseligt sammen med Alt, som det jo næsten forvexler sig selv med Sandse-Indtrykket. Ynglingen er i Forhold til Barnet mere ind ad vendt, men i Indbildningen; han drømmer eller det er ham, som drømte Alt om ham. Den derimod, der i Evighedens Forstand er ind ad vendt, han sandser kun hvad Aandens er, og er derimod i Forhold til den Sandsning, der er Kjød og Blods, Timelighedens og Indbildningens, som en Sovende, en Fraværende, en Afdød: i ham vaager Aanden, det Lavere sover; derfor er han vaagen. Benævnelsen »Drømmelivet« er efter den ædlere Deel: i den Vaagne vaager Aanden, hvorimod der rigtignok er Noget, der sover, nemlig det Lavere. I Barnet og Ynglingen er det Aanden der sover, det Lavere er vaagent; dog er det Aandens Bestemmelse at vaagne, derfor kaldes dette Liv et Drømmeliv.

Men Den, der drømmer, han maa vækkes; og jo dybere Det er, som slumrer, eller jo dybere det slumrer, desto vigtigere, at han vækkes, og desto stærkere maa han jo vækkes. Dersom der Intet er, som vækker Ynglingen, fortsættes da dette Liv i Manddommen. Han mener saa rigtignok ikke mere at drømme, i en vis Forstand gjør han det heller ikke; han lader maaskee haant om, og foragter Ungdommens Drømme, men just dette viser, at hans Liv er forfeilet. Han er i en vis Forstand vaagnet, dog er han ikke i evig eller i dybeste Forstand vaagnet. Saaledes er

hans Liv noget langt Ringere end Ynglingens, just hans Liv foragteligt; thi han er bleven et ufrugtbart Træ, eller som et Træ, der er gaaet ud, medens Ungdommens Liv sandeligen ikke er at foragte. Barndommens og Ungdommens Drømmeliv er Blomstringens Tid. Men i Forhold til et Træ, der skal bære Frugt, er jo dog ogsaa Blomstringens Tid en Umodenhed. Og vel seer det ud som en Tilbagegang, naar det Træ, der engang stod nøgent, derpaa blomstrende, afkaster Blomsterne; men det kan ogsaa være en Fremgang. Skjøn er Blomstringens Tid, og skjøn er i Barnet og Ynglingen Blomstringens Haab; men det er dog en Umodenhed.

Saa kommer Trængselen for at vække den Drømmende, Trængselen, der som en Storm river Blomsterne af, Trængselen, der dog ikke berøver, men forhverver Haab.

Hvor er da Haabet? Er Haabet i Trængselens fremfarende Stormveir? O, nei, saa lidet som Guds Røst var i det fremfarende Veir, men i den sagte Luftning. Saaledes er Haabet, Evighedens Haab, som en sagte Luftning, som en Hvisken i Menneskets Inderste, kun altfor let til at overhøre. Men hvad vil da Trængselen? Den vil have denne Hvisken frem i det Inderste. Men modarbeider da Trængselen ikke sig selv, maa ikke dens Storm just overdøve denne Stemme? Nei: Trængselen kan overdøve enhver jordisk Røst, just det skal den, men denne Evighedens Stemme derinde kan den ikke overdøve. Eller omvendt. Det er Evighedens Stemme derinde, som vil høres, og for at skaffe sig Gehør, bruger den Trængselens Larmen. Naar saa ved Trængselens Hjælp alle uvedkommende Røster ere bragte til at forstumme, saa kan den høres, denne Stemme derinde.

O, Du Lidende, hvo Du end er, Lad Dig dog sige! Man mener bestandigt, at det er Verden, Omgivelsen, Omstændighederne, Forholdene, der ere En i Veien, i Veien for Ens Lykke og Fred og Glæde. Og i Grunden er det altid Mennesket selv, der staaer sig selv i Veien, Mennesket selv, der hænger for meget sammen med Verden og Omgivelsen og Omstændighederne og Forholdene, saa han ikke kan komme til sig selv, til Ro, til at haabe, han er bestandigt for meget ud ad vendt, istedetfor at være ind ad vendt; derfor er Alt, hvad han siger, kun sandt i et Sandsebedrag. Mennesket selv vedligeholder Forbindelsen med Fjenderne, og Forbindelsen er: Ungdommelighedens Haaben.

Guds Røst . . i det fremfarende Veir smlgn. 1. Kong. 19, 11.

Men Trængsel berøver Haab. Ja, ikke sandt, det har Du
lv noksom erfaret, om Du end ikke har opgivet Forbindelsen
ed denne tvetydige Erfaring. Du haabede, at om det ikke lyk-
des Dig den Gang, saa dog en anden Gang, om ikke Dette, saa
g Andet, Du haabede til Vederlag for dine mange Uheld at
ulle faae lidt Opreisning næste Gang, Du haabede, at det dog
r muligt, at en uventet Hjælp kunde komme som den kom end-
saa for Den, der i otte og tredive Aar havde ligget værkbruden,
n Frelse saa nær, at bestandigt blot en Anden kom først, Du
abede, efter at have opgivet alle andre Venner, dog tilsidst paa
n Ven — men Trængselen vedblev.

Thi Trængselen forhverver Haab. Den giver ikke
aab, men den forhverver det. Det er Mennesket selv, som
hverver det, Evighedens Haab, der er nedlagt i ham, skjult i
ns Inderste; men Trængselen forhverver det. Thi Trængselen
rhindrer ham ubarmhjertigt (ja, i Barnagtighedens Forstand
barmhjertigt) at faae nogensomhelst anden Hjælp eller Lindring;
rængselen tvinger ham ubarmhjertigt (ja, i Ungdommelighedens
orstand ubarmhjertigt) at slippe alt Andet; Trængselen tager ham
barmhjertigt (ja, i Umodenhedens Forstand ubarmhjertigt) i Skole,
t tilgavns i Skole, at han maa lære at gribe det Evige og at
lde sig til det Evige. Trængselen hjælper ikke ligefrem, det
ikke den, der erhverver eller kjøber Haabet og forærer Menne-
et det; den hjælper frastødende, og kan ikke anderledes, just
rdi Haabet er i Mennesket selv. Trængselen prædiker til Op-
kkelse. Ak, thi Menneskene ere desto værre ofte nok kun alt-
r haardføre, saa det lidet hjælper med de mægtige Tankers
orfærdelser: Trængsel kan bedre gjøre sig forstaaelig; dens Vel-
lenhed er ikke blot slaaende een Gang som en Vittighed er det,
en der er, som man siger det om en Stok, Slag i den, det er
i vedvarende Egenskab den har. Menneskene ville helst have
n ligefremme Meddelelse som Forsikkring og Forsikkring; det er
a mageligt, og mageligst, at det saa bliver til Ingenting. Træng-
len derimod spøger ikke. Det seer, idet Trængselen begynder
nne sin Gjerning med at forhverve Haab, et Øieblik ligesaa af-
digt ud, som hvis En vilde overfalde en Tigger, holde ham en
stol for Brystet og sige »dine Penge!« Ak, thi den Lidende er
just ifærd med næsten at fortvivle om Haabet (Ungdommelig-

Den, der i otte og tredive Aar havde ligget værkbruden] t. 5. 5.

hedens nemlig), som han hellere end gjerne vilde fastholde, saa siger han — og saa overfalder Trængselen ham og fordrer af ham: Haabet (Evighedens nemlig). Trængselen er ingen Lykønskende, der kommer med Haabet som en Foræring, Trængselen er den Slemme, der grusomt (ja, i Barnagtighedens Forstand grusomt) siger til den Lidende »jeg skal nok forhverve Dig Haabet.« Men som det jo altid gaaer i Livet, at Den, der skal være den Slemme, aldrig bliver paaskjønnet, at Ingen giver sig Tid til at sætte sig ind i ham, hvor ypperligt han gjør Sit og skiller sig ved Sit, hvor ypperligt, uden at lade sig røre af nogen Sukken og Græden eller af indsmigrende Bønner: saaledes gaaer det ogsaa Trængselen, den maa altid høre ilde. Men saa lidet som det bekymrer Lægen, at den Syge for Smerte skjender og støier, ja sparker til ham, saa lidet bryder Trængselen sig derom, Gud være lovet, den bryder sig ikke derom — den forhverver Haab. Som Christendommen just af al den Miskjendelse og Forfølgelse og Uret, Sandheden maa lide, beviser, at der maa være Retfærdighed til (o, vidunderlige Slutningsmaade!), saaledes er i Trængselens Yderste, naar den trykker forfærdeligst, denne Slutning, dette *Ergo: ergo* er der en Evighed at haabe paa.

Tænk Dig, skjult i en simplere Indfatning et hemmeligt Gjemme, hvori den kostbareste Skat er nedlagt, — der er en Fjeder, paa hvilken der skal trykkes, men Fjederen er skjult og Trykket maa have en vis Kraft, saa et tilfældigt Tryk ikke kan være nok: saaledes er Evighedens Haab skjult i Menneskets Inderste, og Trængselen er Trykket. Naar der trykkes paa den skjulte Fjeder, og stærkt nok, saa viser Indholdet sig i al sin Herlighed!

Tænk Dig et Korn, nedlagt i Jorden, hvis det skal voxe, hvad behøver det? Først Plads, det maa have Plads, dernæst Tryk, der maa Tryk til — det at spire er netop at skaffe sig Plads gjennem en Modstand. Saaledes er Evighedens Haab nedlagt i Menneskets Inderste. Men Trængselen skaffer Plads ved at skaffe alt Andet tilside, alt Midlertidigt, som bringes til Fortvivlelse, saa er Trængselens Tryk det Fremlokkende!

Tænk Dig, hvad jo er Tilfældet, et Dyr, der har et Vaaben at værge sig med, men som det kun bruger i Livsfare: saaledes er Evighedens Haab i Menneskets Inderste, Trængselen er Livsfaren!

Tænk Dig et krybende Dyr, der dog har Vinger, som det kan bruge, naar det bringes til det Yderste, men til daglig Brug finder det det ikke Umagen værd at bruge dem: saaledes er Evighedens

Haab i Menneskets Inderste; han har Vinger, men han maa bringes til det Yderste for at opdage dem, eller for at faae dem, eller for at bruge dem!

Tænk Dig ret en forstokket Forbryder, som Retten hverken ved Klogskab eller ved gode Ord kan faae til Bekjendelse, men som den ved Pinebænken aftvinger Tilstaaelsen: saaledes er Evighedens Haab i Menneskets Inderste. Det naturlige Menneske vil nødigt, o saa nødigt gaae til Bekjendelsen. At haabe, i Barnets og Ynglingens Forstand, det vil han nok. Men det i Evighedens Forstand at haabe er betinget ved en uhyre smertelig Anstrengelse, som det naturlige Menneske med det Gode aldrig underkaster sig; thi et Menneske fødes med Smerte, men gjenfødes til det Evige maaskee med endnu større Smerte — dog betyder Skriget i begge Tilfælde lige lidt, da det er det Understøttende. Saa maa Trængselen til for at aftvinge Tilstaaelsen, Haabets Tilstaaelse. Eller tænk Dig et haardnakket Vidne, der ikke vil afgive Vidne-Forklaringen (og ethvert Menneske skal jo være et Vidne om det Evige og give det Vidnesbyrd): Trængselen slipper ham ikke, fordi han negter at give Forklaringen, den idømmer ham Dag fra Dag Falskmaals Bøderne strengere og strengere, indtil han giver Vidnesbyrd. Eller tænk Dig, som man læser det hos Digterne, en ond Qvinde, der veed Raadet, men ondskabsfuldt bestandigt raader forkeert — naar hun saa kommer paa Baalet, saa kommer Ordet ud. Saaledes er Evighedens Haab i det naturlige Menneskes Inderste. Men han vil ikke sit eget Vel, derfor vil han ikke ud med det Rigtige, neppe høre det sagt af en Anden end mindre af ham selv, indtil Trængselen frelser ham ved at aftvinge ham det!

Saaledes forhverver Trængselen Haab. — Men skal saa Trængselen ophøre igjen, er det Hele en smertefuld Operation? Nei, det behøves ikke. Naar Trængselen een Gang har naaet hvad Evigheden vil med den, saa ordner Forholdet sig rigtigt; thi saa vedbliver Trykket, men giver sig bestandigt omvendt til Kjende som Haab, omsætter sig i Haabet: skjult i Grunden er Trykket, det Aabenbare er Haabet. Det ligger i Tanken selv: et Tryk kan trykke, men at det trykker kan ogsaa betyde at hæve. Du seer Vandets Straale, at den hæver sig høit i Veiret, Du seer ikke Trykket, eller at det er et Tryk og ved et Tryk. Der er det Tryk, som nedtrykker, men der er jo ogsaa det Tryk, som ophøier. Kun Den kan Trængselen nedtrykke, Den, der ikke vil hjælpes evigt; Den, der vil det, ham trykker Trængselen i Høiden. Kun Den kan Trængselen berøve Haab, Den, der ikke vil have

Evighedens Haab; Den, der vil have dette Haab, ham forhverver Trængselen det.

Saaledes med Trængselen. Der er i Livet kun een Fare, som afgjort bringer Undergang med sig, det er Synden; thi Synden er Menneskets Fordærvelse. Trængselen, ja om den end var forfærdelig som aldrig noget Menneske har oplevet den, Trængselen forhverver Haab.

III.

Det Glædelige i: at jo fattigere Du bliver, desto rigere kan Du gjøre Andre.

Der ere mange Veie til Rigdom. Og hvad enten det nu lykkes et Menneske ved at gaae ad een af disse mange Veie at blive riig, eller det ikke lykkes ham: der er i Verden altid megen Tale om og tilstrækkeligt Kjendskab til disse mange Veie. Men denne Vei til Rigdom — og det er jo dog sandeligen den høieste Rigdom, den at kunne gjøre Andre rige, denne Vei til Rigdom ved selv at blive fattig, denne Vei, der dog er »Veien«, høres sjeldent omtalt, sees sjeldent betraadt, anprises sjeldent; ak, det er i Verden næsten, som var den slet ikke til — i Verden har man jo heller ingen Forestilling om, at det just er Rigdom, ikke selv at blive eller være riig, men at kunne gjøre Andre rige.

Dog er denne vidunderlige Vei til Rigdom virkelig til. Men man forstaaer det, naar man i Digternes Fortællinger læser om, hvorledes Den, der har vovet sig ind i Røvernes Skjulested, maa være bange ved hvert Skridt han gjør, at der ikke skal være en hemmelig Fald-Dør skjult, gjennem hvilken han kan styrte ned i Afgrunden; man forstaaer det, naar Vantroen eller Frygtagtigheden foredrager sin Lære om Livets Usikkerhed — thi man er kun altfor tilbøielig til at troe paa Undergangens Mulighed. Men at Livet, at Tilværelsen ved Evighedens Hjælp er saligt betrygget, at der just i Faren er skjult en Fald-Dør — til Opreisning: det troer man ikke paa. Netop naar et Menneske er nærmest ved at fortvivle, da er der et Sted at træde paa (og han er i Fortvivlelsen

bragt saa nær som det er muligt til at træde der), og Alt forandrer sig uendeligt. Han gaaer saa ad den samme Vei, men omvendt. Istedetfor at sukke bekymret over at gaae ad Armodens, ad Ringhedens, ad Miskjendelsens, ad Forfølgelsens Vei, gaaer han glad ad den samme Vei; thi han troer og forstaaer troende, at jo fattigere han bliver, desto rigere kan han gjøre Andre.

Tales der da ellers ikke om denne Vei til Rigdom, saa ville vi tale om den, om

det Glædelige i: at bliver, desto rigere kan Du re.

Forskjellen er uendeligt forandrer Alt, om den Lidende bekyn. stirre paa, hvor fattig han er blevet, hvor ringe. , eller han, som alt det Jordiske er ham berøve erfra, og nu see sit Vilkaar fra dets skjønne, ja dets . O, gjælder det allerede for Konstneren, at han, naar han skal fremstille en Eenøiet, da tegner ham fra den Side, hvor han har Øiet: skulde da ikke den tungt Lidende ville see bort fra det Tunge for at see til det Salige! I udvortes Forstand er der rigtignok ingen Forandring; den Lidende bliver paa Stedet, i Vilkaaret, og dog er der Forandringen, Vidunderets Forandring, Troens Mirakel. Fra den ene Side seet er det den Fattige, som bliver fattigere og fattigere; fra den anden Side seet er det den Fattige, der jo fattigere han bliver, gjør Andre desto rigere — dog i udvortes Forstand det samme Menneske.

Lad os nu i Talen gaae saaledes frem, lad os først tydeliggjøre os Forskjellen mellem Rigdom og Rigdom (jordisk — aandelig), og hvad der af denne Forskjel følger i Forhold til Besidderen, for da at forstaae, at man netop maa være fattig for at gjøre Andre rige, og at altsaa jo fattigere et Menneske bliver, desto rigere kan han gjøre Andre.

Ethvert jordisk eller verdsligt Gode er i sig selv selvisk, misundeligt, dets Besiddelse misundende eller Misundelse, maa paa een eller anden Maade gjøre Andre fattigere: hvad jeg har, kan en Anden ikke have; jo mere jeg har, jo mindre maa en Anden have. Det uretfærdige Mammon (og med dette Ord kunde vi jo gjerne betegne ethvert jordisk Gode, ogsaa verdslig Ære, Magt o. s. v.) er i sig selv uretfærdigt, gjør Uret, (uden at dog derfor her Talen er om, at

erhverve eller besidde det paa ulovlig Maade), kan i og ved sig selv ikke erhverves eller besiddes ligeligt; thi skal En have Meget deraf, maa der nødvendigviis være en Anden, der kun faaer Lidet, og hvad den Ene har kan umuligt den Anden have. Fremdeles, al den Tid og Flid, al den Tankens Omsorg og Bekymring, der anvendes for at erhverve eller besidde jordisk Gode er selvisk, misundende, eller Mennesket, som er beskjeftiget saaledes, er selvisk, har i ethvert saadant Øieblik ikke Tanke for Andre, han arbeider i ethvert saadant Øieblik selvisk for sig selv, eller selvisk for nogle faa Andre, men ikke ligeligt for sig selv og for enhver Anden. Om et Menneske end er villig til at meddele af sit jordiske Gode: i ethvert Øieblik, hvor han er beskjeftiget med at erhverve eller dvæler ved Besiddelsen af det, er han selvisk som Det er, han besidder eller erhverver.

Anderledes med Aandens Goder. Aandens Gode er efter sit Begreb Meddelelse, dets Besiddelse miskundelig, i og for sig Meddelelse. Om et Menneske har Troen, derved har han sandeligen ikke berøvet Andre Noget, tvertimod, ja, det er besynderligt, dog er det saaledes, derved at han har Troen, har han (fraseet endog, hvad han ligefrem gjør for at meddele Andre) arbeidet for alle Andre; i den Tid han arbeidede for selv at faae Troen, arbeidede han for alle Andre. Thi hele Slægten og hver Enkelt i Slægten er Deeltager i, at En har Troen. Ved at have Troen udtrykker han det rene Menneskelige eller hvad der er ethvert Menneskes væsentlige Mulighed. Hans Besiddelse af Troen misunder sandeligen ikke Andre Noget, som jo dog den Riges Besiddelse af Pengene er en Art Misundelse, der har taget dem fra den Fattige, som maaskee igjen misunder den Rige dem; thi Misundelse er i begge Forhold, fordi jordisk Rigdom i sig selv er Misundelse. Nei, den Troende har Intet taget fra Nogen, besidder i Troen intet Misundende; og Ingen skal misunde ham den, snarere skulde Enhver glædes ved ham. Thi den Troende eier kun hvad ethvert Menneske kan eie; og i samme Grad som hans Tro er større, i samme Grad sees kun desto klarere denne efter sin Mulighed for alle Mennesker fælleds Eiendoms Herlighed og Salighed. — Om et Menneske har Kjerligheden, skal jeg nu sige, ja selv om han havde den over al Maade? Nei, denne Stigen i Talen var jo forkeert. Det skulde synes, at i jo høiere Grad han havde dette Gode, Kjerligheden, desto nærmere maatte det da være efter, at han havde berøvet Andre Noget; dog er det lige omvendt, i jo høiere Grad han har Kjerligheden, desto længere er han netop fra at have berøvet Andre Noget. Altsaa, om et Men-

neske har Kjerligheden over al Maade, derved har han ikke berøvet Andre Noget, han har tvertimod derved (fraseet endog hvad han virkelig gjør for Andre af Kjerlighed) arbeidet for alle Andre: i al den Tid han arbeidede for selv at erhverve Kjerligheden, har han arbeidet for alle Andre. Om vi end paa det nøiagtigste et Øieblik see bort fra den Anvendelse, han gjør af sin Kjerlighed: han har den endog blot i Besiddelsen ikke for sig selv; thi hele Slægten, og hver Enkelt i Slægten, er Deeltager i, at han har Kjerlighed. — Om e[illegible] Haabet, Evighedens Haab over al Maade, der[illegible]e i mindste Maade berøvet noget andet Mennesk[illegible]od derved har han arbeidet for Alle. Thi at e[illegible] Haabet, eller at der er eet Menneske, som ha[illegible] for alle andre Mennesker en langt glædeligere, ju[illegible] en langt mere betryggende, Efterretning end det [illegible] andre Seilere, som styre til samme Maal, at een ha[illegible] I Forhold nemlig til Seilerne kan for hver enkelt tilfældige Omstændigheder gjøre Udslaget, og »de andre« Seilere ere ikke ved en væsentlig Mulighed Deeltagere i den ene Seilers Lykke. Men at der er eet Menneske, der har Haabet, eller hver Gang der er et Menneske, der har Haabet, er afgjørende for Alle, at de kunne have det. Her gjælder det, Een er Alle, og Alle Een.

Saaledes er Aandens Goder i og for sig selv væsentligen Meddelelse, deres Erhvervelse, deres Besiddelse i og for sig selv en Velgjerning mod Alle. Den, der eftertragter eller besidder disse Goder, gjør derfor ikke blot vel mod sig selv, men en Velgjerning mod Alle, han arbeider for Alle, hans Stræben for at erhverve disse Goder er i og for sig selv, umiddelbart berigende Andre: i ham, som Tilskuerne gjøre det i Stykkets Helt, anskue de Andre sig. Dette er de aandelige Goders Menneskelighed i Modsætning til de jordiske Goders Umenneskelighed. Thi hvad er Menneskelighed? Den menneskelige Lighed eller Ligelighed. Selv i det Øieblik, hvor det meest synes, at han i at erhverve disse Goder ene arbeider for sig selv, er han meddelende: det ligger i Goderne selv, deres Væsen, deres Besiddelse er Meddelelse. Du erhverver ikke blot Dig selv Haabet derved, at Du erhverver det: men derved, at Du erhverver det (o, salige Erhverv!), er Du Meddelende, thi endog umiddelbart er Evighedens Haab Meddelelse. Du besidder ikke blot Haabet, men endog blot derved, at Du besidder det (o, salige Besiddelse!), er Du Meddelende, gjør Du en Velgjerning mod Andre.

O, hvor er dog al Himlens Velsignelse fra først til sidst og i ethvert Øieblik med disse Aandens Goder — thi »mig trætter det ikke at gjentage det Samme«, og mig synes at Tanken er saa salig, at den ikke ofte nok kunde gjentages; det var jo dog end ikke for ofte, om et Menneskes Liv hver Dag var en Gjentagelse af denne Tanke. Medens de jordiske Goder i sig selv ere misundende, og let derfor (o, hvilket stort Spillerum for tilfældige Muligheder, hvilken Usikkerhed!) maa beroe paa, om de nu tilfældigviis beskiddes af Den, der vil gjøre vel med dem, ak, og medens det kun altfor ofte frister Besidderen at blive ligesaa misundelig som Godernе: saa er Aandens Goder i den Grad Velsignelse, at deres Besiddelse (uden at vi endnu paa nogen Maade tale om den Brug, Besidderen gjør af dem) er Andre til Velsignelse, er Meddelelse. Om det er umuligt at forhindre Luften fra at trænge ind selv Aadenfor de tykkeste Mure, saa umuligt er det, for sig selv i selvisk Forstand at besidde Aandens Goder. Det ligger, og det er just det evig Betryggende, det ligger, hvis vi kunne tale saaledes, end ikke i Besidderen, det ligger i Goderne selv, der ere Meddelelse, om det end følger af sig selv, at hvis Besidderen ikke er det Tilsvarende, besidder han heller ikke Aandens Goder. Som et kostelige Vellugtende, ikke blot naar det udgydes, udbreder Vellugt, men i den Grad indeholder Vellugt i sig, er Vellugt, at et gjennemtrænger Karret, hvori det er, og endog — gjemt — udbreder Vellugt: saaledes er Aandens Goder i den Grad Meddelelse, at Besiddelsen er Meddelelse, det, selv at erhverve dem, at berige Andre.

Heraf følger da, at i al den Tid, Du anvender paa at erhverve disse Goder, i ethvert Øieblik, Du glæder Dig ved deres Besiddelse, er Du saa langt fra at være selvisk beskjeftiget med Dig selv, at Du er umiddelbart Meddelende.

Saaledes er det i Sandhed med Aandens sande Goder, hvilke alene have det Betryggende, det Sandhedens Mærke, at de kun kunne besiddes i Sandhed. Vil Nogen besidde dem selvisk, besidde dem for sig selv, have dem for sig selv i selvisk Forstand, saa besidder han dem heller ikke. Dog gives der jo ogsaa, i Modsætning til de blot jordiske og verdslige Goder, aandelige Goder, fuldkomnere aandelige Goder. Saaledes er Indsigt, Kundskab, Evne, Gave o. s. v. aandelige Goder. Men her gjælder det dog endnu det Ufuldkomne, at Besidderen gjør Udslaget, eller at det,

---

»mig trætter det ikke at gjentage det Samme«] smlgn. Phil. 3, 1.

der gjør Udslaget, er, hvorledes Besidderen er, om han er velvillig og meddelende, eller han er selvisk; thi disse Goder ere endnu ikke i sig selv Meddelelse. Er da Den, der besidder saadanne ufuldkomnere aandelige Goder, selvisk, viser det sig ogsaa, at Goderne selv ved ham blive misundelige og gjøre Andre fattigere. Besidderen slutter sig saa just inde med disse sine Goder; i al den Tid han arbeider for at erhverve dem eller bevare dem, er han selvisk indesluttet, har hverken Tid eller Leilighed til at bekymre sig om Andre eller Tanke for Andre. Den Kloge bliver saa klogere og klogere, men i misundelig Forstand, saaledes, at han netop vil have Fordelen af, at Andre blive eenfoldigere og eenfoldigere i Sammenligning med hans tiltagende Klogskab, vil have disse eenfoldige Andre mere og mere — umenneskeligt i sin Magt. Den Lærde bliver saa lærdere og lærdere, men i misundelig Forstand, og tilsidst saa lærd, at Ingen kan forstaae ham, saa lærd, at han slet ikke kan meddele sig. Paa den Maade, ved at besiddes i Usandhed, forvandles disse ufuldkomnere aandelige Goder til verdslige og jordiske Goder, hvis Eiendommelige er, at deres Besiddelse paa een eller anden Maade gjør Andre fattigere. Men i Forhold til de sande Aandens Goder gjælder det, at de kun kunne besiddes i Sandhed, at Den, der ikke besidder dem i Sandhed, slet ikke besidder dem.

Altsaa, disse ere Forholdene betræffende Rigdom og Rigdom, og disse Forhold maae jo ligge til Grund for, og bestemme den Tanke, at berige Andre. Paa den ene Side de jordiske Goder (eller dog de ufuldkomnere aandelige), hvis Besiddelse i sig selv er Misundelse, hvis Erhvervelse i sig selv er Misundelse, og derfor hver Time, hver Tanke, der beskjeftiges med at besidde eller erhverve dem, misundelig; paa den anden Side de sande Aandens Goder, hvis Besiddelse i sig selv er Meddelelse, hvis Erhvervelse i sig selv er Meddelelse, og derfor hver Time, hver Tanke, der beskjeftiges med at besidde eller erhverve dem, berigende Andre.

Hvorledes kan nu det ene Menneske gjøre det andet riigt? Ja, Den, der har de jordiske Goder, han kan meddele dem. Vel, lad os antage, at han gjør det, og lad os et Øieblik glemme, at jordiske Goder dog ikke ere den sande Rigdom. Han meddeler altsaa og gjør vel med hvad han har af jordisk Gode. Det lader sig gjøre meget kort, han kan gjøre det een Gang hver Maaned eller een Time hver Dag og dog give saare Meget bort. Men see, i alle de Timer og Dage, hvori han er beskjeftiget med at erhverve, at samle, at bevare de jordiske Goder, er han selvisk. Ja, samlede

han end for at meddele, saa længe hans Tanke er beskjeftiget med de jordiske Goder, er den selvisk. Det ligger i en vis Forstand end ikke i ham, det ligger i de jordiske Goders væsentlige Beskaffenhed. Dette sees altsaa kun at være en meget ufuldkommen Vei til at gjøre Andre rige, selv om vi antage, at Den, der besidder de jordiske Goder, ikke fordærves af disse, men er villig til at give og meddele, og selv om vi et Øieblik glemme, at jordiske Goder ikke er den sande Rigdom.

Nei, den sande, Fuldkommenhedens Vei til i Sandhed at gjøre Andre rige, maa være: at meddele Aandens Goder, selv forøvrigt ene beskjeftiget med at erhverve og besidde disse Goder. Naar saa er, gjør et Menneske i Sandhed Andre rige, og det er det Eneste han gjør, hans eneste Gjerning, og dog hans hele Livs Gjerning. Goderne er den sande Rigdom. I den Tid han selv erhverver dem, er han Meddelende og gjør umiddelbart Andre rige. I den Tid han besidder dem, er han Meddelende og gjør umiddelbart Andre rige. Og da han ene er beskjeftiget med og bekymret for denne Rigdom, vil han jo stræbe at forøge den. Men i Forhold til den sande Rigdom, hvis Væsen er Meddelelse, er Forøgelse hverken mere eller mindre end den ligefrenime Meddelelse, og denne forøget; thi det er ikke her som det smaaligt er i Forhold til den usande Rigdom, der sandeligen ikke forøges ved at bortgives. Naar han da undervisende, formanende, opmuntrende, trøstende meddeler disse Goder, da gjør han jo ganske ligefrem Andre rige.

Lad os saa tænke paa vort Thema: det Glædelige i, at jo fattigere et Menneske bliver, desto rigere kan han gjøre Andre. O, Du Lidende, hvo Du end er, naar da Livet har berøvet Dig Din Rigdom, naar Du fra Velstand maaskee er bragt til Armod, nu vel, hvis Du vil lade Dig hjælpe og forstaae det Dig Velmeente, nu vel, saa er Du jo ogsaa fritagen fra at spilde Din Tid og Din Dag og Din Tanke paa, hvad man kun selvisk kan beskjeftige sig med; og Du er desto mere foranlediget til ene at beskjeftige Dig med at erhverve og besidde Aandens Goder — o, og i ethvert saadant Øieblik gjør Du Andre rige! Eller dersom Livet har berøvet Dig Din verdslige Anseelse og Indflydelse, nu vel, hvis Du vil lade Dig hjælpe og forstaae det Dig Velmeente, nu vel, saa er Du jo ogsaa fritaget fra at anvende Tid og Tanke paa at hævde eller nyde, hvad man kun selvisk kan beskjeftige sig med; og Du er desto mere foranlediget til ene at beskjeftige Dig med at erhverve og besidde Aandens Goder — o, og i ethvert saadant Øieblik gjør Du Andre rige! Eller dersom Du blev som

udstødt af det menneskelige Samfund, dersom Ingen søger Selskab med Dig, ingen Indbydelse uleiliger Dig, nu vel, hvis Du vil lade Dig hjælpe, og forstaae det Dig Velmeente, nu vel, saa er Du jo ogsaa fritaget fra at spilde Din Tid og Din Tanke i Snak om Tant og Forfængelighed, tomt beskjeftiget med at dræbe Tiden for at undflye Kjedsomheden, eller med at spilde den i ubetydelig Tidsfordriv; og Du er desto mere foranlediget til, ene at beskjeftige dig med at erhverve og besidde Aandens Goder — o, og i ethvert saadant Øieb[illegible] rige!

Maaskee falder [illegible]ledes at blive fattig, fattigere og fattigere; thi i [illegible]nd er det nu eengang afgjort. Maaskee hænger Din[illegible] det Jordiske, selvisk beskjeftiget med Savnet, s[illegible]dder det, er beskjeftiget med Besiddelsen? Men [illegible]a tungt at gjøre Andre rige! Lad Dig ikke daa[illegible]t seer saa nemt ud med at give nogle Penge u[illegible]r man selv er den Rige, at hjælpe en Anden frem, naa, man selv er den Mægtige — lad Dig ikke bedrage: det Menneske, der er beskjeftiget med at erhverve Tro, Haab og Kjerlighed, han, just han gjør Andre rige.

Saa bliv da endnu fattigere; thi maaskee vedligeholder Du et svigefuldt Ønskes Forbindelse med det Tabte, maaskee nærer Du et mod Dig selv forrædersk Haab, om at vinde det igjen: bliv endnu fattigere, slip det Tabte ganske, og eftertragt da ene Aandens Goder, at Du maatte gjøre Andre rige. Velsignet være enhver saadan Time, ethvert saadant Øieblik; Du gjør ikke blot Vel mod Dig selv, men Du gjør Andre rige, Du gjør en Velgjerning mod Andre!

Og naar Du da ret er bleven fattig, saa har Du ogsaa mere og mere tilegnet Dig Aandens Goder. Da skal Du ogsaa være istand til i endnu fuldere Maade at gjøre Andre rige, ved at meddele Aandens Goder, ved at meddele hvad der i sig selv er Meddelelse. Jo fattigere Du bliver, desto sjeldnere i Dit Liv vil det Øieblik være, hvor Du selvisk er beskjeftiget med Dig selv, eller med hvad der i sig selv er selvisk, det Jordiske, som drager et Menneskes Tanke saaledes til sig, at han saa længe ikke er til for Andre. Men jo sjeldnere saadanne Øieblikke blive, desto stadigere vil da Din Dags Timer være udfyldte med at erhverve og besidde Aandens Goder og glem det dog ikke, o glem det ikke, ogsaa naar Du gjør det, gjør Du Andre rige! eller med ligefrem at meddele Aandens Goder, og derved at gjøre Andre rige.

Tænk Dig vort Forbillede, den Herre Jesus Christus! Han var fattig, men han gjorde dog vel Andre rige! Og Hans Liv vi-

trykker jo aldrig noget Tilfældigt, at han tilfældigviis var fattig. Nei, Hans Liv er den væsentlige Sandhed, viste derfor, at for at gjøre Andre rige maa man selv være fattig. Dette er Guddommens Tanke, forskjelligt fra hvad der opkom i Menneskets Hjerte: den rige Mand, der gjør Andre rige. Thi ikke blot er jordiske Goder ikke den sande Rigdom, men den rige Mand, hvor gavmild han end er i at give af sin Overflod, kan ikke undgaae at have Tider, hvor han er beskjeftiget med sin Rigdom, og saa længe er han ikke beskjeftiget med at gjøre Andre rige. Men Han var fattig, saa længe han levede her paa Jorden, derfor var det hans Gjerning, saa længe han levede, hver Dag, hver Time, hvert Øieblik at gjøre Andre rige: selv fattig tilhørte han ene det Arbeide, at gjøre Andre rige, og just ved selv at være fattig tilhørte han det ganske. Han steeg ikke ned fra Himlen for at blive fattig, men han steeg ned for at gjøre Andre rige. Men for at gjøre Andre rige, maatte han være fattig. Han blev fattig, ikke som hændte det ham engang i Livet, efter maaskee i nogen Tid at have været riig. Dog blev han fattig, thi det var hans egen fri Beslutning, hans Valg. Han blev fattig, og blev det i enhver Forstand, paa enhver Maade. Han levede som udstødt af det menneskelige Samfund, han (o, Letsindighed i at spøge med sin Anseelse, o, uforsvarlige Ligegyldighed mod Andres Dom, mod »hvad man siger«, o, Frækhed, der jo, selvforskyldt, maatte nedsætte ham dybt, dybt i Alles Øine!) han omgikkes kun Syndere og Toldere. Saaledes blev han fattig for at gjøre Andre rige. Dette var ikke hans Beslutning, at blive fattig, men hans Beslutning var at gjøre Andre rige, derfor blev han fattig. — Tænk paa Apostelen Paulus, der just siger disse Ord: selv fattige gjøre vi Andre rige. Apostelen fandt sig roligt i at være fattig, i Armod, udstødt af det menneskelige Samfund, uden engang at have en Hustru, hvem han tilhørte, eller som tilhørte ham — han fandt sig roligt deri, og hvorfor vel, uden just fordi han deri fandt Veien til at gjøre Andre rige.

Saa er dette da det Glædelige, at jo fattigere Du bliver, desto rigere kan Du gjøre Andre. O, at Verden berøver Dig Alt, eller at Du taber den ganske Verden, har da egentligen Intet at betyde, saa det er endog det Bedste, dersom Du blot selv tænker Dig det til Bedste! Netop i Fortvivlelsens Øieblik, naar Nøden er størst, er Hjælpen nærmest, Forandringen, som uendeligt forandrer Alt:

Paulus, der jo just siger disse Ord. 2. Cor. 6, 10.

at Du, den Fattige, er den Rige — thi den sande Rigdom er jo dog vel at gjøre Andre rige. Saaledes er ogsaa her Glæden skjult. Thi (og saaledes ønske vi at ende hver af disse Taler, at det baade bliver ret klart, hvad det er vi tale om, og klart, hvorledes der paa en ganske anden Maade maa tales om det evig Forskjellige) kun Synden er Menneskets Fordærvelse.

IV.

Det Glædelige i: at jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig.

Tænk Dig en Kreds af Mennesker, samlet til selskabelig Unholdning; Samtalen er i fuld Gang, livlig, næsten heftig, den : kan, for at faae Sit sagt, neppe vente, til den Anden faaer alt, og alle de Forsamlede ere mere eller mindre virksomt deelende i denne Ordvexel: da træder der en Fremmed ind, som aa kommer midt ind i det. Af de Forsamledes Miner og Høitethed slutter han, at Samtalens Gjenstand beskjeftiger dem get, og slutter høfligt, at denne altsaa maa være en betydningslere — han spørger nu ganske rolig, som han jo sagtens kan e, da han ikke har været med i Heden, hvorom er det egentn der tales? Tænk Dig, at det saa var, som det dog nok oftere nder, en reen Ubetydelighed! Den Fremmede er aldeles uskyldi den Virkning, han frembringer, han har høfligt antaget, at var noget Betydningsfuldt. Men hvilken forunderlig Virkning, ledes pludselig at blive opmærksom paa, at Det, der maaskee ere end en Time har beskjeftiget et heelt Selskab, og næsten nskabeligt, er saa ubetydeligt, at det neppe lader sig sige, at er Ingenting — naar en Fremmed rolig spørger, hvad Talen om!

Men en end besynderligere Virkning frembringer ofte den elige Tale, naar den lyder ind i Verdens Tale. Der er saaledes erden Tale nok om Strid og Strid og Strid. Der er Tale om, len Mand og den Mand leve i Strid med hinanden, at den

Mand og den Kone, skjøndt forenede ved Ægteskabets hellige Baand, leve i Strid med hinanden, om den lærde Strid, som nu er begyndt mellem Den og Den, om at Den har fordret Den ud paa Livet, om at der nu er udbrudt Oprør i den By, om den fjendtlige Hærs Tusinder, som nu rykke frem mod det Land, om en europæisk Krig, som forestaaer, om Elementernes Strid, som raser i Rædsel. See, derom tales der i Verden, Dag ud og Dag ind, af Tusinder og Tusinder; har Du i den Forstand Noget at fortælle om Strid, saa vil Du let finde Tilhørere; og ønsker Du at høre Noget, saa vil Du let finde Talere. Men tænk Dig da, at En af denne Tale om Strid tog Anledning til at tale om den Strid, hvilken ethvert Menneske har at stride — med Gud: hvilken besynderlig Virkning; skulde det ikke snarest forekomme de Fleste, at det var ham, der talte om Ingenting, medens alle de Andre dog talte om Noget, eller endog om noget meget Vigtigt! Forunderligt! Thi reis Verden rundt, stift Bekjendtskab med de forskjellige Folkefærd, gaae omkring mellem Menneskene, indlad Dig med dem, besøg dem i deres Huse, følg med i deres Sammenkomster — og hør nøie efter hvad det er de tale om; deeltag i de mange, mange forskjellige Samtaler om de utallig mange mange forskjellige Maader, paa hvilke et Menneske kan komme til at stride her i Verden, deeltag i disse Samtaler, men bestandigt saaledes, at Du ikke selv er Den, der bringer denne Gjenstand paa Omtale: og siig saa, om Du nogensinde har hørt Tale om denne Strid. Og dog angaaer denne Strid jo ethvert Menneske; der er ingen anden Strid, om hvilken det i den Grad gjælder, at den ubetinget angaaer ethvert Menneske. Thi den Strid mellem Mand og Mand — nu der er dog Mange, der leve fredeligt deres Liv hen uden Strid med Nogen. Og den Strid mellem Ægtefolk — nu der er dog mange lykkelige Ægteskaber, hvem altsaa denne Strid ikke angaaer. Og det er dog vel en Sjeldenhed, at et Menneske udfordres paa Livet, saa denne Strid kun angaaer meget Faa. Og selv under en europæisk Krig er der dog Mange, ja var det end allerforfærdeligst, der er dog Mange, om ikke andetsteds saa i Amerika, der leve hen i Fred. Men denne Strid med Gud angaaer ubetinget ethvert Menneske.

Dog maaskee ansees denne Strid for saa hellig og alvorlig, at den af den Grund aldrig omtales. Som Gud ikke ligefrem er til at bemærke i Verden, hvor derimod det Mangfoldiges uhyre Mængde drager Opmærksomheden paa sig, saa det er som var Gud slet ikke til: saaledes er denne Strid maaskee som en Hemmelighed, ethvert Menneske har, om hvilken der dog aldrig tales,

medens alt det Andet, hvorom der tales, drager Opmærksomheden paa sig, som var denne Strid slet ikke til. Maaskee er det saaledes, maaskee.

Men vist er det, enhver Lidende er paa een eller anden Maade foranlediget til at blive opmærksom paa denne Strid. Og til Lidende henvende jo disse Taler sig. Saa lad os da tale om denne Strid, om

det Glædelige i: at jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig.

Thi ikke sandt, Du Lidende, hvo Du end er, dette er dog vel glædeligt? Imidlertid gjælder det jo her, som i alle disse Taler, Alt beroer paa, hvorledes Forholdet sees. Vil den Lidende mismodigt, forstemt, maaskee fortvivlet vedblive at stirre paa, hvor svag han er bleven: ja, deri er intet Glædeligt. Men vil han see bort herfra, for at see, hvad det da betyder, at han bliver svag, hvo det da er, der bliver stærk, at det er Gud: saa er dog vel det Glædelige. Man hører jo stundom en Overvunden sige »jeg blev overvunden, blev den Svagere (dette er det Smertelige), men det der trøster, ja glæder mig er, at det dog var Ham, der seirede.« Hvilken »Ham«? Ja, det maa være En, som den Overvundne holder meget af, agter meget høit. Glæden er vistnok ikke fuldkommen, han vilde hellere have været Seierherren; men han afvinder Nederlaget en glædeligere Side, han under den Seirende Seieren. Men naar nu Han, der seirer, er Gud — og atter dette er jo kun et Feilsyn af den Lidende, om han udefter vil stirre paa, at det er hans Fjender, hans Avindsmænd, der blive stærkere; thi vel muligt, at de blive stærkere, at deres Styrke just gjør ham svag, men dermed har den Lidende slet ikke at gjøre. Han bliver svag; indefter forstaaet betyder dette ene og alene, at Gud bliver stærk. Altsaa naar nu Han, der seirer, er Gud! Det at unde Gud Seieren, at trøste sig med, at det er »Ham«, der har seiret, », det er da i Grunden at unde sig selv Seieren! Thi i Forhold til Gud kan et Menneske jo kun i Sandhed seire derved, at Gud seirer.

Dog lad os først stræbe ret at gjøre det indlysende, at det, at et Menneske bliver svag, **indefter** betyder, at Gud bliver stærk i ham. Og dette er hvad vi først og fremmest maae bede den Lidende om, hvad vi maae fordre af ham, for at kunne tale til ham, at han, saa hurtigt som muligt, faaer Øiet bort fra det Udvortes, vender Blikket ind ad, at dette ikke,

og han med det, bliver hængende ved en udvortes Betragtning af sin Lidelses Forhold til en Omverden. Naar saa det Første er gjort, naar det er gjort indlysende, at det, at et Menneske bliver svag, indefter betyder, at Gud bliver stærk i ham: saa kommer det dog vel af sig selv med, at det er Glædeligt.

Et Menneske, der kun sjeldent, og da flygtigt, beskjeftiger sig med sit Forhold til Gud, tænker neppe paa, eller drømmer om, at han saa nær angaaer Gud, eller at Gud ligger ham saa nær, at der mellem ham og Gud finder et Vexel-Forhold Sted: jo stærkere et Menneske er, jo svagere er Gud i ham, jo svagere et Menneske er, jo stærkere er Gud i ham. Enhver, der antager, at der er en Gud til, tænker sig naturligt ham som den Stærkeste, hvad han jo evigt er, han, den Almægtige, der skaber af Intet, og for hvem al Skabningen er som Intet; men han tænker vel neppe Muligheden af et Vexel-Forhold.

Dog er der for Gud, den uendelig Stærkeste, een Hindring: han har sat sig den selv, ja han har kjerligt, i ubegribelig Kjerlighed, sat sig den selv; thi han satte den, og sætter den, hver Gang et Menneske bliver til, hvem han jo i sin Kjerlighed gjør til at være Noget lige over for sig. O, vidunderlige Almagt og Kjerlighed! Et Menneske, han kan ikke taale, at hans »Skabninger« ere Noget ligeoverfor ham; de skulle være Intet, derfor kalder han dem og, med Foragt, »Skabninger«. Men Gud, som skaber af Intet, almægtigt tager af Intet og siger »bliv«, han føier kjerligt til »bliv Noget endog overfor mig«. Vidunderlige Kjerlighed, selv hans Almagt er i Kjerlighedens Magt!

Deraf Vexel-Forholdet. Var Gud kun den Almægtige, da var der intet Vexel-Forhold; thi for den Almægtige er Skabningen Intet. Men for Kjerligheden er den Noget. Ubegribelige Kjerlighedens Almagt! Thi det er som kunde man dog, i Sammenligning med denne Almagt, bedre begribe, hvad man dog ikke kan begribe, den Almagt, der skaber af Intet; men denne Almagt, som (Vidunderligere end al Skabningens Tilblivelse!) tvinger sig selv, og kjerligt gjør det Skabte til Noget ligeoverfor den: o vidunderlige Kjerlighedens Almagt! Anstreng blot Din Tanke en lille Smule: det er ikke saa vanskeligt, og det er saa saligt. Den Almagt, der skaber af Intet, er ikke saa ubegribelig som den almægtige Kjerlighed, der kan gjøre dette for Almagten usle Intet til Noget for Kjerligheden.

Men just derfor fordrer ogsaa Kjerligheden Noget af Mennesket. Almagten fordrer ikke Noget; det falder aldrig Almagten Andet ind, end at et Menneske er Intet — for Almagten er han

Intet. Man mener, at det er den almægtige Gud, der fordrer Noget af Mennesket, og saa maaskee, at det er den kjerlige Gud, som giver lidt efter. O, sørgelige Misforstaaelse, som glemmer, hvorledes allerede Guds uendelige Kjerlighed maa til, for at et Menneske er saaledes til for Gud, at der kan være Tale om at fordre Noget af ham. Hvis den Almægtige fordrede Noget af Dig, saa er Du i samme Øieblik Intet. Men den kjerlige Gud, som i ubegribelig Kjerlighed gjorde Dig til Noget for ham, han fordrer kjerligt Noget af Dig. I menneskelige Forhold er det den Mægtiges Magt, der fordrer Noget af Dig, hans Kjerlighed, der eftergiver. Men ikke saaledes i Dit Forhold til Gud. Der er ingen jordisk Mægtig, for hvem Du er Intet, derfor er det hans Magt, der fordrer; men for Gud er Du Intet, derfor er det hans Kjerlighed, der, som den gjorde Dig til at være Noget, fordrer Noget af Dig. Man taler om, at Guds Almagt knuser et Menneske. Men det er ikke saa; saa meget er intet Menneske, at Gud skulde behøve Almagten for at knuse ham, thi for Almagten er han Intet. Det er Guds Kjerlighed, der endnu i det sidste Øieblik viser sin Kjerlighed ved at lade ham være Noget for den. Vee ham, om Almagten vendte sig mod ham.

Altsaa Kjerligheden, som gjorde Mennesket til Noget (thi Almagten lod ham blive til, men Kjerligheden lod ham blive til for Gud) fordrer kjerligt Noget af ham. Nu er Vexel-Forholdet. Vil Mennesket beholde dette Noget, som Kjerligheden gjorde ham til, selvisk for sig, selvisk være dette Noget, saa er han, verdslig forstaaet, stærk — men Gud svag. Det er og næsten som blev den stakkels kjerlige Gud narret: i ubegribelig Kjerlighed er han gaaet hen og har gjort Mennesket til Noget — og derpaa bedrager Mennesket ham, beholder dette som var det hans Eget. Den Verdslige bestyrker saa sig selv i, at han er stærk, bestyrkes maaskee ved Andres verdslige Dom i det Samme, omskaber ved sin formeentlige Styrke maaskee Verdens Skikkelse — men Gud er svag. Opgiver derimod Mennesket selv dette Noget, den Selvstændighed, den Frihed til at raade sig selv, som Kjerligheden skjenkede ham; misbruger han ikke denne sin Fuldkommenhed at være til for Gud, ved at tage den forfængelig; hjælper Gud ham maaskee i denne Henseende ved tunge Lidelser, ved at fratage ham det Kjereste, ved at saare ham paa det ømmeste Sted, ved at negte ham hans eneste Ønske, ved at berøve ham hans sidste Haab: saa er han svag. Ja, det vil Enhver sige ham, og sige om ham, saaledes vil han ansees af Alle, Ingen vil gjøre fælles Sag med ham; thi det seer jo ud som blev han blot en Byrde, deres Medlidenhed maatte

bære. Han er svag — men Gud er stærk. Han, den Svage, har ganske opgivet dette Noget, som Kjerligheden gjorde ham til, han har af ganske Hjerte samtykket i, at Gud tog alt Det fra ham, der kunde tages. Gud venter blot paa, at han elskende skal give sit ydmyge, sit glade Samtykke, og derved ganske opgive det, saa er han ganske svag — og saa er Gud stærkest. Der er kun Een, som kan forhindre Gud i at blive den Stærkeste, han, der dog evigt er den Stærkeste; denne Ene er Mennesket selv. At Gud saa er den Stærkeste, kjendes paa Eet, at Mennesket er ganske svag. Der er for Gud kun een Hindring, Menneskets Selviskhed, der træder mellem Gud og Mennesket, som Jordens Skygge, naar den frembringer Maanens Formørkelse. Er denne Selviskhed, saa er Mennesket stærk, men hans Styrke er Guds Svaghed; er denne Selviskhed borte, saa er Mennesket svag, Gud stærk; jo svagere han bliver, desto stærkere bliver Gud i ham.

Dog da dette er saaledes, saa er Forholdet i en anden Forstand, i Sandhedens Forstand omvendt; og nu staae vi ved det Glædelige.

Thi Den, der er stærk uden Gud, han er netop svag. Den Styrke, med hvilken en Mand staaer ene, kan i Sammenligning med et Barns være Styrke. Men den Styrke, med hvilken en Mand staaer ene uden Gud, er Svaghed. Gud er i den Grad den Stærke, at han er al Styrke, er Styrke. At være uden Gud er altsaa at være uden Styrke, at være stærk uden Gud altsaa at være stærk — uden Styrke; det er ligesom at være kjerlig uden at elske Gud, altsaa at være kjerlig — uden Kjerlighed, thi Gud er Kjerlighed.

Men Den, der blev ganske svag, i ham blev Gud stærk. Den, der tilbedende og prisende og elskende blev svagere og svagere, sig selv for Gud ubetydeligere end en Spurv, som et Intet, i ham er Gud stærkere og stærkere. Og dette, at Gud er stærkere og stærkere i ham, betyder, at han er stærkere og stærkere. — Dersom Du kunde blive ganske svag i fuldkommen Lydighed, saa Du elskende Gud forstod, at Du slet Intet formaaer, da vilde alle Verdens Mægtige, hvis de forenede sig mod Dig, ikke formaae at krumme et Haar paa Dit Hoved: hvilken uhyre Styrke! Men det er jo da heller ikke sandt; og lad os for Alt ikke sige noget Usandt. Jo, vistnok formaaede de dette, de formaae jo endog at slaae Dig ihjel, og den store Forening mellem alle Jordens Mægtige er hertil ingenlunde fornøden, det langt, langt Mindre kan, og let nok, gjøre det. Men hvis Du dog var ganske svag i fuldkommen Lydighed, da skulde alle Jordens Mægtige i Forening

ikke formaae at krumme et Haar paa Dit Hoved anderledes, end Gud vil det. Og naar det krummes saaledes, ja, og naar Du forhaanes saaledes, ja, og naar Du ihjelslaaes saaledes — hvis Du var ganske svag i fuldkommen Lydighed: da skulde Du elskende forstaae, at der ikke gjøres Dig nogen Skade, ikke den mindste, at det just er Dit sande Vel — hvilken uhyre Styrke!

Og selv om det ikke var saaledes, at Den, i hvis Svaghed Gud er stærk, er den Stærkeste: det er jo dog det Glædelige, det Salige, at Gud bliver stærkere og stærkere, at det er Gud, der bliver stærkere og stærkere. Lad os tale om et Forhold mellem Menneske og Menneske, der har, om end saare ufuldkomment, noget Tilsvarende til hvad der i Forholdet mellem Menneske og Gud er »Tilbedelsens« Sandhed, lad os tale om Beundring. Beundring er i sig et Dobbelt, kan sees fra to Sider; dens Første er en Følelse af Svaghed, da den Beundrende jo i Beundringen forholder sig til Overlegenhed. Men Beundring er et lykkeligt Forhold til Overlegenhed, og saaledes er den en salig Følelse, det i sand Eensstemmighed med sig selv at beundre saligere maaskee end at være det Beundrede. At Beundringens Første er en Følelse af Smerte sees ogsaa deraf, at hvis En fornemmer Overlegenheden, men uvilligt indrømmer den, ikke glad, saa er han langtfra at være lykkelig, han er tvertimod høist ulykkelig, i den piinagtigste Smerte. Saasnart han derimod giver sig for Overlegenheden, som han dog i Grunden, men ulykkeligt beundrede, og overgiver sig i Beundringen, saa seirer dennes Glæde i ham. Jo mere hengiven, jo mere eenstemmig han er med sig selv i at beundre, desto nærmere er han ved næsten at blive Overlegenheden overlegen; han er i sin Beundring ubeskrivelig lykkeligt frigjort fra ethvert Overlegenhedens Tryk, han ligger ikke under for Overlegenheden, men han seirer i Beundringen.

Lad os saa glemme hvad Ufuldkomment der kan være, forsaavidt Beundring i Forholdet mellem Menneske og Menneske skulde svare til Tilbedelse i Forholdet mellem Menneske og Gud. Gud er uendeligt den Stærkeste; det troer i Grunden ethvert Menneske, og føler forsaavidt, hvad enten han vil eller ikke, Guds uendelige Overlegenhed og sin egen Intethed. Men saa længe han kun troer, at Gud er den Stærkere, og for at nævne det Forfærdelige, troer det som jo Djævelen ogsaa gjør det — og skjælver;

---

troer det som jo Djævelen ogsaa osv.] smlgn. Jac. 2, 19.

saa læ[illegible] kun troer det saaledes, at han krymper sig ved Tilstaa[illegible]aa længe han kun troer det saaledes, at han ikke bliver glad derved: saalænge er Forholdet piinligt, ulykkeligt, hans Følelse af Svaghed en qvalfuld Fornemmelse. Thi Trods er i Forhold til Tilbedelse hvad Misundelse er i Forhold til Beundring. Trods er Svaghed og Afmagt, som gjør sig selv ulykkelig ved ikke at ville være Svaghed og Afmagt, er Svaghedens og Afmagtens [illegible]kkelige Forhold til Overlegenhed, ligesom Misundelse martrer [illegible] selv, for [illegible]ad den i Grunden er, Beun-
Der for [illegible]vad allerede antydes i Beun-
[illegible]ns Forhold [illegible]e taber sig selv af Forundring
[illegible]let saa [illegible] skal tabe sig selv over Gud
[illegible]i det [illegible]l sin Magt og af sit ganske
saa er [illegible]hold til Gud som den Stærke,
[illegible]er han t [illegible]rig blev nogen Elskende saa
[illegible]kelig, aldrig, [illegible] meest fortørrede og i Tørke sukkende Jordbund Regnens velderqvægelse saa liflig, som den Tilbedende i sin Svaghed saligt fornemmer Guds Styrke. Nu passe disse Tvende, Gud og den Tilbedende, for hinanden, lykkeligt, saligt som aldrig Elskende have passet for hinanden. Det er nu den Tilbedendes eneste Ønske, at blive svagere og svagere, thi desto mere Tilbedelse; det er Tilbedelsens eneste Trang, at Gud bliver stærkere og stærkere. Den Tilbedende har tabt sig selv, og saaledes, at det er det Eneste, han ønsker at blive af med, det Eneste, han flyer; han har vundet Gud — saa er det jo ligefrem hans Sag, at Gud bliver stærkere og stærkere.

Den Tilbedende er den Svage; saaledes maa han forekomme alle Andre, og dette er det Ydmygende. Han er ganske svag; han formaaer ikke som Andre at fatte Beslutning for et langt Liv, nei, han er ganske svag; han formaaer neppe forud at fatte Beslutning for den Dag Imorgen, uden at tilføie »hvis Gud vil«. Han formaaer ikke at trodse paa sin Styrke, sine Evner, sine Gaver, sin Indflydelse, han formaaer ikke at tale stolte Ord om hvad han formaaer — thi han formaaer slet Intet. Det er det Ydmygende. Men *indefter*, hvilken Salighed! Thi denne hans Svaghed er en Kjerlighedens Hemmelighed med Gud, er Tilbedelse. Jo svagere han selv bliver, jo inderligere kan han tilbede; og jo inderligere han tilbeder, jo svagere bliver han — og jo saligere.

Er det saa ikke glædeligt, at jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig, eller, er det saa ikke glædeligt, at Du bliver svag? Er der i Grunden Noget at klage over, fordi det Tunge hændte Dig, hvad Du maaskee meest havde gruet for, og

som gjorde Dig ganske afmægtig og svag: jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig. Og at det er glædeligt, o, det vil Du jo dog vel selv tilstaae! Betænk, hvor fattigt, hvis et Menneske kunde leve Livet hen, stolt og selvtilfreds, uden nogensinde at have beundret Noget; men hvilken Rædsel, hvis et Menneske kunde leve sit Liv hen uden nogensinde at have forundret sig over Gud, uden af Forundring over Gud at have tabt sig selv i Tilbedelse! Men tilbede kan man kun ved selv at blive svag, Din Svaghed er væsentligen Tilbedelsen; vee den Formastelige, der formeentlig stærk vilde være fræk nok til som Stærk at tilbede Gud! Den sande Gud tilbedes kun i Aand og Sandhed — men Sandheden er netop, at Du er ganske svag.

Saa er der altsaa Intet at frygte i Verden, Intet af hvad der kan berøve Dig al Din egne Kraft og gjøre Dig ganske svag, hvad der kan knække al Din Tillid til Dig selv og gjøre Dig ganske svag, hvad der aldeles kan bøie Dit jordiske Mod og gjøre Dig ganske svag — thi jo svagere Du bliver, desto stærkere bliver Gud i Dig.

Nei, der er saaledes forstaaet Intet i Verden at frygte — thi kun Synden er Menneskets Fordærvelse.

Det Glædeli[illegible]Du taber timeligt, det vinder Du evigt.

At dette er Vinding, endog saa uforholdsmæssig, at aldrig nogen Kjøbmand, der gjorde den fordeelagtigste Handel, har gjort en saa fordeelagtig, er let at indsee. Vanskeligheden ligger paa et andet Sted, eller rettere i Stedet, hvor Handelen, om jeg saa tør sige, skal afsluttes: at det er i Timeligheden. Var man i Evigheden, skulde man sagtens kunne forstaae det. Men i Timeligheden og i Tabets Øieblik, hvor altsaa Timeligheden stærkest gjør sig gjældende, der synes det maaskee let, at Evigheden ligger saa uendeligt langt borte, at der er saa uendelig lange Udsigter til denne vistnok overordentlige Vinding — og hvad hjælper det saa med den store Fordeel, naar der ere saadanne Vanskeligheder. Een Fugl i Haanden er bedre end ti paa Taget: lidt mindre Fordeel synes at være at foretrække for den uhyre — uvisse. Ja, saa synes det i Timeligheden, der jo seer Alt bagvendt. Og der gives da neppe nogen mere bagvendt Tanke end den, at det Evige er det Uvisse, og neppe nogen mere bagvendt Klogskab end den, der slipper det Evige — fordi det er det Uvisse, og griber det Timelige — fordi det er det Visse. Thi faaer man end ikke strax Leilighed til at opdage, at det Evige dog var det Visse: at det Timelige er det Uvisse kan man snart faae Leilighed til at sande. Derfor er ogsaa neppe nogen Tale latterligere, end naar en Mand holder det Timelige i sin Haand og siger »jeg holder mig til det Visse.« Men, som sagt, Vanskeligheden ligger i Stedet, hvor Han-

delen skal sluttes. Naar først Døden har klaret op for En, saa falder det let nok at omskifte Tid og Evighed; men i Timeligheden at faae Evighedens Forstand paa at ombytte det Timelige med det Evige, Evighedens Forstand paa at hvad der tabes timeligt det vindes evigt, ja, det er vanskeligt.

Dog den Lidende har jo paa anden Maade fornummet Livets Vanskelighed, hvor vanskeligt det er at bære sit Tab, dets Sorg og dets Smerte, nu, om saa Tabets — Glæde, der tilbydes, igjen har Vanskelighed, denne er dog vel til at foretrække. Det Vanskelige er at faae Evigheden lidt nærmere; naar Evigheden er ganske nær, er Glæden ganske. Men dette, at faae Evigheden lidt nærmere, er det Afgjørende for enhver Lidende, hvis han skal trøstes, og hvis hans Trøst skal vorde Glæde. Om Lægekonsten kjender et Under-Middel, eet for alle Sygdomme, veed jeg ikke; men aandeligt er der eet, kun eet — høist eenfoldigt Lægemiddel, Evigheden. Det Vanskelige er blot at faae den ganske nær. See, et Barn kan maaskee ogsaa saadan tegne, og Den, som ikke er Konstner, maaskee ogsaa saadan tegne, men Alt hvad de tegne, tegne de lige op og ned af Papiret. Spørg Konstneren, hvad det Vanskelige er, og Du skal høre han svarer: Gjennemsigtighedens Fjernhed i Tegningen. I Forhold til Evigheden er Vanskeligheden den omvendte: Evigheden synes saa fjern, Opgaven er at faae den saa nær som muligt. Thi i Timelighedens Forstand seer det for den Uvises Utaalmodighed (og jo mere Timeligheden raader, jo mindre Viisdom, jo mere Utaalmodighed) ud, som skulde han, istedetfor at faae det Tabte evigt igjen, snarere maatte vente en Evighed paa at faae det igjen. Men er Evigheden ganske nær hos Dig, saa faaer Du vel endnu ikke det Tabte igjen, thi det skeer først i Evigheden, men det er Dig dog evig vist, at Du evigt faaer det igjen. Naar saa er, er Evigheden Dig ganske nær. Hvor nær den er Dig kan maaskee et andet Forhold oplyse. En viis Mand har sagt: Enhver, der har fortjent Straf, frygter Straf, men Enhver, der frygter Straf, lider Straf. I en vis Forstand har jo dog den Skyldige endnu ikke lidt sin Straf, i en anden Forstand er den dog saa nær over ham, at han lider den.

Saa lad mig da forsøge at tvinge om muligt den Lidende til hans eget Vel, til at blive glad, tvinge ham til at faae Evigheden saa nær som muligt, idet jeg taler om

---

En viis Mand har sagt] Montaigne, smlgn. S. K.'s Efterl. Pap. 1847, S. 158.

Glædeli i: at hvad Du taber timeligt, det vinder Du evigt.

Kun det Timelige kan nemlig tabes timeligt; Andet end det Timelige kan Timeligheden som saadan umuligt tage fra Dig; naar Du veed, at det er Timeligheden, der har taget Noget Dig, saa veed Du med det Samme, at det maa være noget ieligt den tog. Dersom det Forfærdelige skeer, at et Menneske timeligt tal det Evige, da tale vi ikke mere om Tab, dette er Fortabe. Tal l det Timelige. Der antages, naar der skal v Tabets Smerte og Lidelse — hvis der skal tales ing og Glæde, der antages, at den Lidende ikke se hvad der ligger i intet Tab, at tage Skade paa lette derved, at det er det Evige han taber i es ganske anderledes. Talen forudsætter altsaa h il hvem den henvender sig, at han, hvor tungt kan være, dog i sig har bevaret et Forhold Hjælp af hvilket han just skal trøstes. Har Tabet taaet den Magt over ham, at hans »Hjerte har syndet i Sorgen«, at han fortvivlet vil gaae fortabt, saa maatte der tales ganske anderledes. Mod Synden skal der først og fremmest tales til Omvendelse, inden der tales til Trøst; mod Lidelse kan der strax tales til Trøst og Glæde — selv om den trøstende Tale er, hvad den jo er, hvis den er christelig, »en haard Tale«. Og lad os da for Alt ikke glemme, at ikke blot Tyveri og Mord og Drukkenskab og Deslige er Synd, men at Synd ret egentlig er timeligt at tabe det Evige. Man glemmer dette kun altfor ofte, ja, selv den beskikkede Sjelesørger er stundom (og derfor mislykkes det da ogsaa) altfor tilbøielig til strax at ville trøste, uden, som det sømmer sig for Lægen, først at undersøge den Lidendes Tilstand. Thi som Strenghed paa urette Sted kan fordærve, saa ogsaa Mildhed paa urette Sted, Mildhed der hvor den Lidende i Grunden selv føler, at der skulde tales strengt, og derfor vædmes baade ved Trøsten og Trøsteren, som viser sig ikke at kjende Sygdommen. Tænk Dig en Qvinde, den elskeligste af alle, saaledes kunne vi jo tænke os hende. Det vilde være en Afskyelighed at tænke sammen med hendes Reenhed, hvad vi kalde grovere Synder, o. men ogsaa Forfængelighed og Stolthed og Mis-

---

»Hjerte har syndet i Sorgen«] der tænkes paa den bekjendte Verslinie »Lad Hjertet i Sorgen ei synde« i Psalmen »Med Sorgen og Klagen hold Maade« i C. U. Sundts Bearbejdelse, der fandtes i Mynsters Tillæg til Evangelisk-christelig Psalmebog. »en haard Tale«] smlgn. Joh. 6, 60.

undelse og Hovmod er hendes elskelige Sjel fremmed; hun har tabt den Elskede — dersom hendes Hjerte har syndet i Sorgen, dersom hun i sin Fortvivlelse har sagt »nu bryder jeg mig hverken om Gud eller Evigheden«, da var vistnok Trøst, ligefrem forstaaet, det Fordærveligste af Alt. Og var Du end selv nok saa dybt greben, rystet ved Synet af hendes Smerte, ja hvis Du var saaledes deeltagende, at Du villigt gav Alt hen, Dit Liv, for om muligt at trøste hende — dersom Du var Sjelesørgeren: forfærdeligt hvis Du ikke havde Mod til at bruge Strenghed! Eller hvad vilde Du vel dømme om den Læge, der fordi han selv fik et Rædselens Indtryk af den Febersyges Tørst, ikke turde forbyde ham, men — forskrev ham, ja siig det blot og hør Modsigelsen: af Deeltagelse forskrev han koldt Vand, det er af Deeltagelse slog han ham ihjel!

Altsaa, naar den Lidende, hvad han end tabte, ikke selv forskylder rædsomt at forstyrre Tingenes guddommelige Orden, kan kun det Timelige tabes timeligt. Fordi et Menneske har noget Evigt i sig, derfor kan han tabe det Evige, men dette er ikke at tabe, det er at fortabes; var der intet Evigt i Mennesket kunde han heller ikke fortabes.

Dette paa den ene Side: kun det Timelige tabes timeligt; paa den anden Side: kun det Evige kan vindes evigt. Dersom et Menneske kunde formaste sig til at ville vinde det Evige timeligt, saa er dette atter Fortabelse. Dersom saaledes En vilde gribe det Evige for at have jordisk Fordeel deraf, saa er han fortabt; dersom En for Penge vilde kjøbe den Hellig-Aand, saa er han fortabt. Og hvorfor er han fortabt? Fordi han timeligt tabte det Evige; thi han tabte det Evige just derved, at han vilde nedsætte det til det Timelige. Hensigten eller Formaalet er altid høiere end Midlet. Naar man da vil vinde det Evige for jordisk Fordeels Skyld, saa er altsaa den jordiske Fordeel En noget Høiere end det Evige; men naar saa er, har man tabt det Evige; og naar et Menneske har tabt det Evige, er han fortabt. Det Evige vil ikke løbe forvirret ind med i al denne Tale om Tab og Tab; saasnart det er det Evige, der er tabt, er Alt, ogsaa Sproget, forandret, saa er det Fortabelse.

Lad os nu drage Tankerne sammen for at fange Glæden eller den Lidende til Glæden. Naar kun det Timelige kan tabes timeligt og kun det Evige vindes evigt, er jo Vindingen aabenbar: idet jeg taber Timeligheden vinder jeg Evigheden. O, Du Lidende, hvad Du end har tabt, Du har kun tabt noget Timeligt, det er umuligt at tabe Andet; og hvad Du end har tabt, der er Noget

at vinde, det Evige, som Du vinder evigt. Vil Du ikke fortabes (og det maa Du selv ville, hvis det skal skee); gyser Du dybest i Din Sjel for denne Tanke; borger denne Tankes strenge Alvor og Din Gysen, borge de i Forening for, at Du ikke selv unddrager Dig Trøsten ved at ville fortabes: saa skal det, hvor tungt Dit Tab end er, vise sig, at det Glædelige dog er, at hvad Du taber timeligt, det vinder Du evigt.

Men siger Du maaskee: vil Evigheden give mig det Tabte igjen ganske saaledes som da min Sjel hang ved det? O, nei vist ikke, saa var Talen jo ikke, som den er, om Vinding: Du faaer det evigt igjen. Imidlertid skjuler der sig maaskee lidt Underfundighed i dette Dit Spørgsmaal. Forsaavidt Du nemlig tabte det, er det Dig jo frataget; det har Du ikke selv gjort; men deraf følger endnu ikke, at Du ret har villet slippe det Tabte. Maaskee er Du (o, tag Dig iagt!) ikke langtfra at ville have Evigheden til Hjælp for i Evigheden at faae det Timelige igjen saaledes som det i Timeligheden var Dit Øies Lyst og Dit Hjertes Begjering — ogsaa dette er jo Fortabelse. Hvad Du nemlig, hvis saa er, vil, er ikke at vinde det Evige evigt, men Du vil vinde det Evige, for at det i Evigheden skulde skjenke Dig det tabte Timelige, det er, Du vil tabe det Evige for evigt at vinde det Timelige, og dette er timeligt at tabe det Evige, hvilket er Fortabelse. Dersom det ikke var jordisk Gods Du tabte, dersom det var, hvad der smerter ømmere, dersom det var f. Ex. Æren Du tabte, hvilken Bagvaskelse stjal fra Dig; dersom hele Din Sjel hang ved den med umættelig Lidenskab, saa det var Dit eneste Ønske, Din eneste Lyst at nyde denne Forfængelighedens og Stolthedens Tilfredsstillelse at være æret — ja, dette kan Evigheden ikke give Dig igjen! Dersom det var Din Elskede Du tabte, hvem Døden berøvede Dig, Din Elskede, ved hvem Du hang med al jordisk Lidenskabs Heftighed, med det eneste Ønskes Elskov — Din Elskede, hvem Du altsaa, betænk, hvor grusomt, hvem Du, hvis det stod til Dig, vilde forhindre i at vorde en Forklaret: ja, saa kan Evigheden ikke give Dig ham igjen! I Evigheden er der ingen den verdslige Æres Pomp og Pragt, og i Evigheden tager man ikke til Ægte.

Men hvorfor spørger Du om noget enkelt Timeligt, Du vil have igjen, uden fordi Din Sjel timeligt hænger derved? Talen drister sig langt videre, gjør Tabet langt større, taler om hele Timeligheden, om alt Timeligt — men da ogsaa om at slippe det tabte Timelige. Hvorfor taler Du da om et enkelt Timeligt — og saa lidenskabeligt? O, tag Dig dog iagt; det er jo som var Du ifærd med at ville tabe noget Timeligt paa en evig Maade, sætte

et timeligt Tab evig fast i Din Sjel, evigt erindre et timeligt Tab: ogsaa dette er Fortabelse. Naar noget Timeligt tabes paa denne Maade, kan det ikke ligge i det Timelige; thi det Timelige kan kun tabes timeligt. Det maa altsaa ligge i den Tabende, at han vil evigt tabe noget Timeligt, det er, timeligt tabe det Evige, det er, fortabes.

Hvad Du taber timeligt, det vinder Du evigt. Du faaer det ikke igjen i Timelighedens Forstand, det er umuligt, og det var jo heller ikke Vinding; men Du faaer det igjen i Evighedens Forstand — naar Du taber det timeligt, det er, naar Du ikke selv, ak ved at ville fortabes, gjør det Timelige til noget Andet end det er. Beskjeftiger Tabet af noget Timeligt Dig som var det ikke det Timelige men det Evige, ligger Feilen jo ikke i det Timelige, der efter sit Begreb kun kan tabes timeligt, men i Dig. Beskjeftiger Tabet af det Timelige Dig saaledes, at Du fortvivlet end ikke bryder Dig om at vinde det Evige, ligger dette jo ikke i det Timelige, der efter sit Begreb kun kan tabes timeligt, men i Dig. Dette er: hvis Du ikke vil fortabes (og i saa Fald er jo Talen om »Tab« meningsløs), saa staaer det evig fast, at hvad Du taber timeligt (det være forresten hvad det være vil, af alle Andre ogsaa anseet for det tungeste Tab eller kun saaledes betragtet af Dig i Din Smerte), det vinder Du evigt.

Dette staaer evigt fast; vilde end alle Djævle og alle Ordkløvere stride med os, de skulle ikke kunne modbevise dette. Tabte Du da derfor en jordisk Ven, Din eneste maaskee, den bedste — dersom du ikke taber ham anderledes end Timeligheden berøvede Dig ham, altsaa dersom Du taber ham timeligt (anderledes kan umuligt Timeligheden berøve Dig ham, hvis Du ikke, hvad Timeligheden sandeligen ikke bærer Skylden for, selv vil forskylde det), saa vinder Du ham evigt. Du taber altsaa en jordisk Ven — Du vinder en forklaret. Thi Evigheden giver Dig ikke det tabte Timelige igjen i Timelighedens Forstand, nei, just dette er det Eviges Vinding, den giver Dig det Tabte igjen i Evighedens Forstand og evigt — hvis Du ikke (o, betænk hvilken Skyld ogsaa mod den Tabte!) selv ved at fortabes vil forhindre Dig i at modtage! Dersom det var jordisk Rigdom Du tabte — dersom Du tabte den timeligt (og husk paa, anderledes kan Timeligheden umulig berøve Dig den); dersom Du ikke selv forskyldte det Forfærdelige at tabe den paa en ganske anden Maade, end Timeligheden kan berøve Dig den, nemlig ved at tabe Dig selv; dersom Du var villig til at slippe det tabte Timelige, fordi Du forstod Sandheden, at det var timeligt tabt: da vandt Du det Evige. Du

tabte Timelighedens Rigdom — Du vandt Evighedens. Dersom Du saae Din kjereste Plan strande i Verden, den Sag, for hvilken Du havde offret Dig, ligge under — dersom Du dog kun tabte timeligt (og husk paa, anderledes kan Timeligheden ikke tilintetgjøre nogen Plan eller nogen Sag); dersom Du ikke selv forskyldte det Forfærdelige at lide Nederlaget paa en ganske anden Maade, end Timeligheden formaaer at tilføie Dig det, nemlig ved at tabe Dig selv; dersom Du var villig til at slippe det tabte Timelige, fordi Du forstod Sandheden, at det var timeligt tabt: da vandt Du det Evige. Du leed Nederlaget i Timeligheden — Du vandt Evighedens Seier. Vinder Du saa ikke evigt hvad Du taber timeligt? Vil et Menneske fortvivlet seire her i Tiden, ja da er Timelighedens Nederlag ham: Alt tabt. Men dette ligger ikke i Timeligheden, det ligger i ham. Seirer han derimod over sit Sind, saa Tabet for ham slet ikke bliver Andet end hvad det er, et timeligt Tab, vinder han evigt.

Dog siger maaskee en Lidende: ja, men det er ikke det Samme jeg faaer igjen som jeg tabte. Vistnok ikke; Talen er jo ogsaa om Vinding. Og desuden dersom det var det samme Timelige, Du fik igjen, saa tabte Du det jo ikke timeligt. Forsaavidt det Du tabte var sammensat af det Timelige og det Evige, tog Timeligheden Sit, det tabte Du; men det Evige tog den ikke fra det Du tabte, og det faaer Du igjen i Evigheden. Altsaa faaer Du det Tabte igjen. Eller tabte Din afdøde Ven noget derved, at Døden timeligt tog det Timelige fra ham, naar den dog vel nødsages til at lade ham beholde det Evige: taber da en Eier derved, at hans Eiendom vinder? — Forsaavidt derimod det Du tabte var noget reent Timeligt, tog Timeligheden det fra Dig, og Du tabte det Timelige; men i Tabet vandt Du det tilsvarende Evige, som Du faaer igjen i Evigheden. Saa faaer Du jo dog Det evigt, netop Det, som Du tabte timeligt.

Er dette da ikke glædeligt, at Evigheden saaledes overalt, hvor der i Timeligheden er Tab og Tabets Smerte, er ved Haanden for at tilbyde den Lidende mere end Skadeserstatning? Den Lidende er jo selv sammensat af det Timelige og det Evige. Naar nu Timeligheden tilføier ham det største Tab, som den formaaer at tilføie, saa gjælder det, om han forrædersk mod sig selv og mod Evigheden vil give Timelighedens Tab Magt til at blive noget ganske Andet end det er, om han vil tabe det Evige; eller han sig selv og det Evige tro ikke tillader, at Timelighedens Tab for ham bliver Andet end, hvad det er, et timeligt Tab. Gjør han dette, saa har det Evige i ham seiret. Det, at slippe det

tabte Timelige saaledes, at det kun tabes timeligt, det blot timeligt at tabe det tabte Timelige er en Bestemmelse af det Evige i den Tabende, er Kjendet paa, at det Evige i ham har seiret.

For det sandselige Menneske er denne seierrige Glæde slet ikke til; det undgaaer ham ganske, at der i al et Menneskes Strid her i Livet egentligen strides om noget ganske Andet end det ved første Øiekast synes. Gudelig forstaaet er det nemlig aldeles, aldeles ligegyldigt, om et Menneske strider for at komme ud af det i Livet, eller i Spidsen for hundrede Tusinder under Kanoners Torden, det der strides om er bestandigt om at frelse sin Sjel: om han vil tabe det Evige timeligt, det er fortabes, eller ved at tabe det Timelige timeligt vinde det Evige. At det er derpaa der skal sees, det undgaaer ganske den Verdslige. Naar han derfor i Timeligheden afgjørende taber det Timelige, saa fortvivler han, det er, saa bliver det aabenbart, at han var fortvivlet. Men Den, der i Sandhed vil frelse sin Sjel, han seer paa Det, hvorpaa der skal sees; og just ved at see derpaa, opdager han i det Samme det Glædelige, at hvad man taber timeligt, det vinder man evigt. Ak, og som Lærerens Strenghed stundom er fornøden, ikke for at straffe Uopmærksomhed, men for at skaffe Opmærksomhed, for at tvinge Disciplen til at see paa Det, hvorpaa der skal sees, istedetfor at sidde adspredt og narres ved at see efter Allehaande: saaledes maa Frygten for Fortabelse hjælpe den Lidende til at see paa Det, hvorpaa der skal sees, og derved hjælpe ham til at opdage det Glædelige.

Kun ved det Eviges Hjælp formaaer et Menneske at slippe det tabte Timelige saaledes, at han blot taber det timeligt. Hjælper det Evige ikke, saa taber han meget Mere end det Timelige. Men naar det, timeligt at tabe det tabte Timelige, er en Bestemmelse af det Evige i den Tabende: saa er Evigheden ham jo ganske nær. Og det var jo det Eneste, der var at frygte for, at det skulde have saa lange Udsigter med Evighedens Erstatning; det Eneste, der var til Hinder for at finde det Glædelige i, at hvad man taber timeligt, det vinder man evigt. I den evige Vished om, at dette er saa, er Evigheden Mennesket saa nær som muligt, og som det er fornødent. Men naar Evigheden selv er behjælpelig, hvis den Tabende blot timeligt taber det tabte Timelige, saa er jo Evigheden ham ganske nær. Og naar saa er, saa er jo det Glædelige, at hvad man taber timeligt, det vinder man evigt. Du skal ikke i Uvished vente halvhundrede Aar for at faae det Tabte igjen. O, nei, saaledes seer det kun ud i Timeligheden, naar Du ikke vil

til timeligt at slippe det tabte Timelige. Vil Du det, ja saa har det Evige i Dig seiret, eller det Evige seiret i Dig, saa har Evigheden besøgt Dig, saa er det Dig evig vist, at Du faaer det igjen, og saa kan Du jo sagtens vente. Skyd derfor aldrig Skylden paa Tidens Længde; thi en evig Vished forkorter let om det saa var hundrede Aars Forventning til een Dags. Skyd heller ikke Skylden paa Timeligheden; thi den tog kun det Timelige timeligt fra Dig. Andet og anderledes kan den ikke tage. For Alt skynd Dig ikke i Utaalmodighed til Din egen Undergang, ak »som Fuglen skynder sig til Snaren«. Søg Feilen hos Dig selv; betænk alvorligt og strengt, hvor nær Fortabelsen ligger; betænk, at reent evig forstaaet er ethvert timeligt Tab et Øieblik — bruger Du meget lang Tid for at forstaae dette, saa er det, fordi det Evige i Dig ikke har Magt nok. Lad da det Evige komme Dig ganske nær, for at hjælpe Dig: o, naar det Evige blot er Dig ganske nær, saa er Du hjulpen, saa er det Glædelige for Dig.

Der er altsaa i Verden egentligen intet Tab men idel Vinding. Thi ethvert »Tab« er timeligt; men hvad Du taber timeligt, det vinder Du evigt, det Timeliges Tab er det Eviges Vinding. Kun Synden er Menneskets Fordærvelse. Men Synden er just at tabe det Evige timeligt eller det tabte Timelige anderledes end timeligt, hvilket er Fortabelse.

»som Fuglen skynder sig til Snaren«] Ordspr. 7, 23.

VI.

Det Glædelige i: at naar jeg »vinder Alt«, saa taber jeg jo slet Intet.

»At vinde Alt«, mere kan da intet Menneske forlange; og vinder han Alt, er det da klarere end Dagen, at han slet Intet taber. Og at det er glædeligt er dog vel let nok at indsee, det kan ethvert Barn øieblikkeligt forstaae, ja, den i Ønskers Higen meest fortumlede og utaalmodigste Yngling, selv han kan strax forstaae det. Blot han saa dog ikke misforstaaer det og dermed hele Talen. Thi disse Taler ere egentligen ikke for Ynglinge, idetmindste ikke til at bruges strax; naar Livet først har givet ham Texten, saa kan han maaskee finde Brug for dem og bedre forstaae Themaet.

Men er det ikke forunderligt, at Den i ungdommelig Ønskes Higen meest Brændende, og Den, der i Forsagelse opgav Meest, at disse Tvende sige det Samme, »at vinde Alt«, medens der dog er en Verdens Forskjel mellem dem, og de saa langt som det er muligt fra at tale om Eet og det Samme! Guds Ord forjætter jo den Troende »at vinde Alt«; og ingen Yngling, ikke den ved at faae alle sine Ønsker opfyldte meest forkjælede, har begjeret mere end at vinde Alt. Forunderligt! Som der i Livet er en Tilbagevenden, da naar et Menneske bliver som Barn igjen, saaledes er der i Tankens Sprog en Tilbagevenden, hvorved de meest Forskjellige komme til, som det synes, at sige Eet og det Samme — og dog er just da Forskjelligheden størst. Der er jo heller Ingen saa forskjellig fra et Barn, ikke den lidet Ældre, ikke den noget Ældre, ikke den meget Ældre, ikke den gamle Mand, ikke Oldingen

(hvilket Alt er den ligefremme Sammenligning, hvor Ligheden er Udgangspunktet for Forskjelligheden) — der er Ingen saa forskjellig fra et Barn, som den Ældre, der blev Barn igjen; thi dette er den omvendte Sammenligning, hvor Alt er vendt om, hvor Forskjelligheden er Udgangspunktet for Ligheden. Og der er Ingen saa forskjellig fra en Ønskende, en Higende, en Begjerende, der vil vinde Alt, ikke Den, der opgav Lidet, ikke Den, der opgav Noget, ikke Den, der opgav Meget (hvilket Alt er den ligefremme Sammenligning, saa Den, der opgav Lidet, Noget, Meget, derfor godt kan være en Begjerende, der begjerer Meget, Noget, Lidet) — nei, Ingen er saa forskjellig fra en Begjerende, der vil vinde Alt, som Den, der opgav Alt — dog derom taler han ikke, han taler besynderligt nok om at vinde Alt, og derfor er Ingen saa forskjellig fra en Begjerende, der vil vinde Alt, som just han, der siger det Samme.

Men lige vist bliver det, at det er glædeligt at vinde Alt, og at jeg, naar jeg vinder Alt, slet Intet taber. Saa lad os da tale om

det Glædelige i; at naar jeg »vinder Alt«, saa taber jeg jo slet Intet.

Naar nemlig det »Alt«, jeg vinder, i Sandhed er Alt, saa maa jo Det, der i en anden Forstand kaldes Alt, det Alt jeg taber, være det usande Alt; men naar jeg taber det usande Alt, taber jeg jo Intet. Altsaa, naar jeg taber det usande Alt, taber jeg Intet: og naar jeg vinder det sande Alt, taber jeg jo det usande Alt: saa taber jeg jo Intet.

Du veed nu maaskee selv, at det et Øieblik seer ud, som kunde man paa tvende Maader kjempe denne glædelige Tanke igjennem til Seier. Man kunde stræbe at gjøre det ret indlysende for sig selv, at det Alt, man taber, at det usande Alt er Intet Eller man gaaer en anden Vei, man eftertragter en vis Aands fulde Overbeviisning om, at det Alt man vinder i Sandhed er Alt. Den sidste Fremgangsmaade er den bedste og er da den eneste. Thi for at faae Magt til at forstaae, at det usande Alt er Intet, maa man have det sande Alt til Hjælp, ellers tager det usande Alt Magten fra En. Ved Hjælp af Intet lykkes det sandeligen ikke at see, at det usande Alt er Intet. Der gives en formeentlig Viisdom, hvis Hemmelighed er Intet, og som dog mener at kunne see, at Alt er Intet. Men dette er umuligt; det er lige saa umuligt som i Mørke at see ved et Lys, der ikke er tændt. Der tales i Verden meget om at der skal være to Veie til Sandheden: Troens og

Tvivlens. Men dette er ligesaa besynderligt, som hvis En vilde ige: der er to Veie til Himlen, den ene af dem fører til Helvede.

»Veien« er altsaa, at eftertragte en vis Aands fulde Overbeviis- ıing om, at Du vinder Alt, og at det Alt, Du vinder, i Sandhed :r Alt. Og at tragte saaledes hvad er det? Det er at troe. Tro, ıt Du vinder Alt, saa taber Du slet Intet. Ønsk at vinde Alt, ıegjer at vinde Alt, forvent at vinde Alt: og Du skal maaskee tabe ılt. Men tro, at Du vinder Alt, saa taber Du slet Intet. Thi det ılt, som Troen forholder sig til, er det sande Alt, altsaa taber Du ;let Intet.

Men tro! O, det er saa besynderligt med det Christelige, det :r i en vis Forstand saa ubeskriveligt let at forstaae, og derimod ɔliver det egentligen først vanskeligt, naar det er Det, der skal troes. Jeg veed det nok, en dybsindig-bagvendt verdslig Viisdom har faaet Forholdet gjort om: det er saa let at troe, saa vanske- ligt at forstaae. Men saa forsøg det, tag hvad vi her tale om. Hvad er lettere at forstaae end: naar jeg vinder Alt, saa taber jeg slet Intet? Og først naar det skal troes, kommer egentligen Van- skeligheden. Hvad er lettere at forstaae end at hele Verden maa vise sig saaledes for et Menneske som Christendommen siger, maa vise sig saaledes — naar han er en Afdød, afdød i Selvfornegtelse. Men at blive den Afdøde, dette: naar man er en Afdød!

Tro at Du vinder Alt, derved afdøer Du fra Verden; og naar Du er en Afdød, saa taber Du Intet ved at tabe Det, som i de Levendes Forstand er Alt. Tab Guld og Gods, tab Magt og Vælde, ab Ære og Anseelse, tab Sundhed og Helbred, tab Aandens fyrige Kraft, tab Din bedste Ven, tab Din Elskedes Kjerlighed, tab meget nere end hiin Konge, der dog talte om at tabe Alt, da han sagde Alt er tabt uden Æren« — tro, at Du vinder Alt: saa taber Du let Intet! At det, naar Du vinder Alt, er umuligt at tabe end det lindste, o, Intet er vissere — tro Du blot, at Du vinder Alt! Det r, ja jeg indrømmer det, det er en ulige Fordeling, at Talen kun ar den Opgave at sige det Samme (det er nemlig at sige det amme, naar man siger, Den, der vinder Alt, taber slet Intet, thi t vinde Alt og slet Intet at tabe er Eet og det Samme), medens Du har den Opgave at gribe Troen, troende at holde det fast, at Du vinder Alt: o, men saa har Talen heller ikke Din Glæde! Den takkels Tale; i en vis Forstand kommer den ikke af Stedet, den

---

»Alt er tabt uden Æren« skal være sagt af Frants I af Frankrig, da han ar bleven fangen efter Slaget ved Pavia.

siger blot Eet og det Samme; i en anden Forstand svæver den mellem Himmel og Jord, thi naar det ikke staaer fast, at der er En, som troer, at han vinder Alt, saa er Talen tom. Det er derfor ikke den Troende, der trænger til Talen, det er snarere den Troende, der forbarmer sig over Talen. Thi hver Gang En troer, at han vinder Alt, saa bliver Talen sand, saa bliver denne tomme og intetsigende, kun altfor let forstaaelige Tale saa fuld, saa riig, i god Forstand saa vanskelig — men saa sand.

Tro, at Du vinder Alt, saa bliver Du en Afdød. Som Spøgelser flye for Daggryet, og Gjenfærd synke sammen, naar de nævnes ved Navn, og Trolddommen ophører, naar Ordet udsiges: saaledes bliver Verden, og det, som Verden kalder Alt, for Dig Intet. Tab saa Verden, hver dens Lyst, dens Venskab, lad den blive Din Fjende, der jager Dig ud af ethvert Tilflugtssted, Din Fjende, der hader Dig — tro, at Du vinder Alt: og Du taber slet Intet! En Afdød maa Verden hade; der er Intet som Medlevende mindre taale af en Medlevende, end at leve som en Afdød. Det forstyrrer i et Værelse, at der gaaer en blind Mand omkring og ikke kan see, hvad det er han støder til; men saaledes er den Troende en blind Mand, hans Øie er blendet af det Alts Glands, som han vinder, han kan Intet see af det Alt, hvori Verden har sit Liv og sin Lyst, han kan Intet see af dette Alt, fordi han har seet, at det er Intet. O, Troens afsindige Hensynsløshed, der af Hensyn til det sande Alt er bleven blind for alle Hensyn! Det forstyrrer i Selskabet, at der er en Døv tilstede, som ikke kan høre, hvad de Andre sige, og som dog taler med, forsaavidt han høres, forvandlende de Andres Tale til Meningsløshed; men saaledes er den Troende, en døv Mand, hans Øre gjenlyder af det Alts Herlighed, som han vinder, han kan Intet høre af det Alt, hvori Verden har sit Liv og sin Lyst. O, Troens afsindige Hensynsløshed, der af Hensyn til det sande Alt er bleven døv for alle Hensyn! Men tro at Du vinder Alt, og Du taber slet Intet.

Ja, tro, at Du vinder Alt! See, hiin konstforstandige Mand, han havde alle sine Beregninger færdige, han havde maaskee brugt mange Aar for at faae alt Dette udgrundet og sat sammen, det var Alt i sin Orden — han ventede blot paa et Punkt uden for Jorden, og han skulde være Mand for at løfte hele Jorden ved Hjælp af — Beregningerne? ja, eller ved Hjælp af Punktet. Saa længe han ikke har Punktet, saa er alle hans Beregninger, Frugten af mange

hiin konstforstandige Mand] Archimedes, smlgn. Noten til Bd. VI 245

Aars Flid, et afmægtigt Intet — og Talen om, at naar man vinder Alt, saa taber man slet Intet, ja var Taleren end et Menneske, der hele sit Liv havde grundet ene over denne Tanke, eller over denne ene Tanke, og var han af alle Veltalende den meest veltalende, og havde han Veltalenhedens hele Bygning færdig: den er et afmægtigt Intet, hvis der Ingen er som troer, at han vinder Alt. Og er han der, denne Troende, som troer, at han vinder Alt: han taber Intet, slet Intet, selv om han slet Intet fik at høre af al denne Veltalenhed.

O, Troens seierrige Glæde! Men kan da Talen slet Intet gjøre, fordi den ikke kan give Dig Troen, fordi den i Forhold til Troen ikke er det Høiere (som en Viisdom, der kun er høiere — i Galskab, antager det), men det Ringere? Jo, den kan sige Dig, hvor saligt det er at troe. Thi naar man troer, saa vinder man Alt; at vinde Alt er just at troe, at troe at man vinder Alt; og naar man vinder Alt, saa taber man jo slet Intet. Der er i Forhold til de forskjellige Tab i Livet maaskee en Forsikkrings-Anstalt, som giver En Skadeserstatning; men hvilken Sikkerhed mod alle Tab, at man ved dem alle Intet taber — det er jo, som at være sikkret mod Døden ved at være en Afdød! Hvis den begjerende Yngling vandt Alt, hvad Sikkerhed har han for, at han ikke kan tabe det: men hvilken Sikkerhed for at vinde Alt, at man vandt det ved at tabe Alt — og dog slet Intet tabte!

Kun Den, der tabte det sande »Alt«, kun han tabte i Sandhed Alt. Men dette er Fortabelse; kun Synden er Menneskets Fordærvelse.

VII.

Det Glædelige i: at Modgang er Medgang.

Modgang er Medgang. Men, hører jeg Nogen sige, dette er jo kun en Spøg, let nok at forstaae; thi naar man blot betragter Alt omvendt, saa er det i sin Rigtighed: ligefrem forstaaet er Modgang Modgang, omvendt er Modgang Medgang. Sligt er kun Spøg, ligesom det at gjætte Gaader, eller som naar en Tusindkonstner siger »Intet er lettere at gjøre end dette, blot man er vant til at gaae paa Hovedet istedetfor paa Benene.« Nu ja, men er det derfor ogsaa saa let at gjøre det? Og fordi det falder den i Livets Virkelighed uforsøgte Tanke, som ikke kjender til noget Tryk, saa let at svinge sig op og ned og ned og op, at gjøre omkring baade til Høire og Venstre: er det derfor ogsaa saa let, naar Modgang tynger paa den Tanke, som skulde gjøre Svinget, er det saa let, naar Tanken skal mægte at dreie Den om, der i Lidelse og Modgang bestandigt vil indtage den modsatte Stilling? Det vil sige, for Tanken, den ørkesløse og herreløse Tanke, Tanken saadan i Almindelighed, Tanken, der intetsteds har hjemme og Ingens Tanke er, Tanken, der fægter i Luften med ubenævnte Benævnelser og intetbestemmende Bestemmelser »her — der«, »Høire — Venstre«, »ligefrem — omvendt«: for Tanken som Løsgjenger er det let nok at gjøre Konststykket. Men naar det er den benævnte Tanke, naar det er min Tanke, eller naar det er Din Tanke, og — naar Du er en Lidende, saa det altsaa skal blive Alvor med at Tanken, som let nok kan vende sig, faaer denne Magt over Dig til at vende Dig om trods alt det Meget, der mangfoldigt holder forhindrende igjen: er det saa saa let?

Og fordi det er en Spøg med at kunne gaae paa Hovedet stedetfor paa Benene, er det derfor ogsaa en Spøg, at betragte Alt »mvendt? O, langtfra, eller rettere, o, lige omvendt, det er just .lvoren, Evighedens Alvor. Hvad der er Spøg, en intetsigende pøg, saa længe det skal være Tanken saadan i Almindelighed — aar det bliver Alvor derved, at det er Din Tanke, der skal vende »ig om: det er saa just Evighedens Alvor. Evigheden, der dog el er Alvorens Ophav og Borgen, siger »dette er Opgaven, thi det r just min, Evighedens, Betragtning af Livet at see Alt omvendt. »u skal vænne Dig til at betragte Alt omvendt, og Du Lidende, il Du for Alvor trøstes, trøstes saa endog Glæden seirer, da maa »u lade mig, Evigheden, hjælpe Dig — men saa maa Du ogsaa etragte Alt omvendt.« Dette er Evighedens Alvor, dette er Evigedens Trøst for den Lidende, den Lov, som Evigheden foreskriver, en Betingelse, som Evigheden gjør, til hvilken alle Forjættelser re knyttede. Thi Evigheden kjender kun een Fremgangsmaade: t betragte Alt omvendt. Saa lad os da betragte Forholdet omendt, og derved finde

det Glædelige i: at Modgang er Medgang.

Men lad os gaae saaledes frem, at vi først stræbe at faae den idende rigtigt stillet, at han maatte faae Synet for Omvendtheden, t han maatte ville give sig hen i denne Betragtning og give den lagt over sig: saa følger det Glædelige vel af sig selv.

Hvad er Medgang? Medgang er hvad der er mig behjælpeligt at naae mit Maal, hvad der fører mig til Maalet; og Modgang er, vad der vil forhindre mig i at naae mit Maal.

Men hvilket er nu Maalet? Vi have gjort den ene Tanke angelsesviis fast ved at bestemme hvad Medgang og Modgang er; en idet vi skulle til at bestemme den anden Tanke (Maalets), iser det sig jo let, at dersom Maalet er det Forskjellige, er det lodsatte, saa maa ogsaa Medgang og Modgang forandres i Forold hertil.

Vi staae ved Begyndelsen. Men i en anden Forstand staae vi ke ved Begyndelsen. Talen henvender sig til en Lidende. Men n Lidende skal ikke først nu til at begynde sit Liv, tværtimod, an er midt i det, ak, ikke blot midt i Livet, men midt i Livets idelse. Naar saa er, maa han jo sagtens vide, hvad Modgang r, han den noksom Forsøgte. Maaskee. Men vi bleve jo enige m, at det, hvorvidt han veed hvad Modgang er, afhænger af, om

han veed, hvilket Maalet er. Kun Den, der har den sande Forestilling om, hvilket det Maal er, som er sat Mennesket, kun han veed ogsaa, hvad der er Modgang og hvad der er Medgang. Den, der har den usande Forestilling om Maalet, han har ogsaa en usand Forestilling om Medgang og Modgang, han kalder Det Medgang det som fører ham til — det usande Maal, og altsaa forhindrer ham i at naae Maalet (det sande Maal). Men det, som forhindrer En i at naae Maalet, det er jo Modgang.

Der kan nu af Mennesker stræbes efter meget Forskjelligt, men væsentligen er der kun tvende Maal: eet Maal, som et Menneske ønsker, begjerer at naae, og et andet, som han skal naae. Det ene Maal er Timelighedens, det andet Evighedens; de ere hinanden modsatte, men altsaa maa ogsaa Medgang og Modgang i Forhold hertil blive det Omvendte. Hvis denne Tale henvendte sig til en Yngling, skulde den stræbe at gjøre ham dette om de tvende Maal ret indlysende, at han maatte begynde sit Liv med at vælge det rette Maal, begynde med at være rigtigt stillet. Maaskee skulde det alligevel ikke lykkes Talen; thi Ynglingens Sjel vil vel være i en betænkelig Forstaaelse med Timelighedens Maal, og altsaa med den usande Forestilling om Medgang og Modgang. Og nu en Lidende, som altsaa ikke staaer ved Begyndelsen, tværtimod er langt henne i det, han veed, ak, kun alfor godt, hvad Modgang er, men Spørgsmaalet er, som sagt, om han ogsaa ret veed, hvilket Maalet er. Jo heftigere han taler om sin Lidelse, og om hvorledes Alt gaaer ham imod, desto tydeligere bliver det kun, at han har den usande Forestilling om Maalet. Og har han den usande Forestilling om Maalet, kan han jo heller ikke tale sandt om Medgang og Modgang.

Der maa altsaa, hvis han skal hjælpes, fordres af ham, at han endnu engang ret dybt besinder sig paa, hvilket Maal der er sat Mennesket, at han ikke, skuffet af den Indbildning, godt at vide, hvilket Maalet er, farer fort i at klage. Thi vistnok lider Du Modgang, Du kan ikke naae det Maal, som Du saa gjerne ønskede at naae, men hvis nu Maalet er det usande!

Hvad fordres der altsaa? Der fordres af den Lidende, at han standser sin vildfarende Tanke, at han dernæst besinder sig paa, hvilket Maalet er, det er, der fordres, at han vender sig om. Thi i Forhold til Synden fordres der Omvendelse: i Forhold til Evighedens Trost fordres det Samme, dog i en mildere Skikkelse, at man vender sig om: til Synderen siger Lovens Strenghed forfærdende »omvend Dig«: til den Lidende siger Evigheden mildt deeltagende »o, vend Dig dog blot om.« Altsaa der fordres, at han

vender sig om. Allerede her viser Evigheden sig som det Omvendte af Timeligheden. Evigheden forudsætter nemlig, at det naturlige Menneske ingenlunde veed, hvilket Maalet er, at det tværtimod har den usande Forestilling. Timeligheden forudsætter, at ethvert Menneske sagtens veed, hvilket Maalet er, saa Forskjellen mellem Menneske og Menneske blot bliver, om det lykkes dem at naae det eller ikke. Derimod antager Evigheden, at Forskjellen mellem Menneske og Menneske er, at den Ene veed, hvilket Maalet er, og styrer derefter, den Anden veed det ikke, — og styrer derefter, det er, styrer feil. Du Lidende, hvo Du end er, det falder Dig vistnok kun altfor let at gjøre Dig forstaaelig for Menneskene i Almindelighed, naar Du klager over Din Lidelse — selv om de ingen Trøst have for Dig, de forstaae Dig dog: men Evigheden vil ikke forstaae Dig saaledes; og dog er det ved den Du skal hjælpes.

Saa vend Dig da om! O, lad Dig dog sige, Herre Gud det er jo saa indlysende, at skal et Menneske komme til Maalet, maa han vide, hvilket Maalet er, og være rigtigt stillet; det er jo saa indlysende, skal et Menneske frydes ved den herlige Udsigt, maa han vende sig til den Side, hvor den er at see, ikke til den modsatte Side. Bliv ikke utaalmodig, siig ikke »jeg veed saamænd nok hvad Modgang er«, gjør intet Forsøg paa ved Skildring af Din Lidelse ogsaa at forfærde os, saa vi ogsaa vendte os forkeert og tabte Synet. Thi er Din Lidelse saa forfærdelig, nu hvorfor vil Du saa stirre paa den; og er dette just det Forfærdelige at Du ikke kan lade være at stirre paa den, umuligt er det dog ikke. Siig ikke »naar man lider som jeg lider, saa veed man hvad Modgang er, og kun Den, der lider som jeg lider, veed hvad Modgang er«. Nei, siig ikke dette, o, men hør efter; for ikke at saare Dig, tale vi jo anderledes, vi negte jo ikke, at Du veed, hvad Modgang er, vi tale om, at Du dog nok ikke veed, hvilket Maalet er.

Og naar Du saa har vendt Dig om, og faaet Øie paa Maalet (Evighedens), saa lad Maalet, hvad det er og skal være, blive Dig saa vigtigt, at der intet Spørgsmaal er om, hvorledes Veien er, men ene om at naae Maalet, saa Du faaer Mod til at forstaae, at hvordan saa Veien end er, den sletteste af alle, den piinagtigste af alle — dersom den fører Dig til Maalet, at den saa er Medgang. Ikke sandt, naar der er et Sted, hvor det er Dig saa vigtigt at komme hen, fordi Du saa ubeskriveligt gjerne vil derhen, saa siger Du »enten jeg skal kjøre baglænds eller forlænds, enten jeg skal ride eller gaae eller krybe — det er det Ligegyldige, naar jeg

blot kommer derhen.« Det er dette Evigheden først og fremmest vil, den vil gjøre Dig Maalet saa vigtigt, at det faaer ganske Magt over Dig og Du derved Magt over Dig selv til at faae Din Tanke, Dit Sind, Dit Øie bort fra Besværligheden, Vanskeligheden, fra hvorledes Du kommer derhen, fordi det er Dig det ene Vigtige at komme derhen.

Altsaa, af Ærbødighed for Maalet er det nu blevet Dig ligegyldigt, om hvad der ellers kaldes Medgang eller hvad der ellers kaldes Modgang skal føre Dig til Maalet: hvad der fører Dig til Maalet er Medgang. Hvor forandret! Troer Du, at det sandselige Menneske kunde være ligegyldigt herved? Hvad vilde det trøste ham, at Modgang førte ham til »Maalet«, naar han kun er bekymret om det Maal, hvortil Medgang fører!

Dog maaskee Du endnu ikke kan lade være at see Dig om efter den Forskjel: hvad man ellers kalder Modgang og Medgang. Du har vundet den rette Stilling, men endnu ikke Ro i den. Vel, Evigheden vil hjælpe Dig videre. Thi naar nu just hvad man ellers kalder Modgang ene eller dog fortrinsviis fører til »Maalet«, er der saa nogen Grund til at see Dig om? Naar det var saa, lad os antage det, at Du ene eller dog bedst ved at kjøre baglænds kunde komme til det Sted, hvor Du saa gjerne vilde hen: var det saa ogsaa rigtigt at sige »enten jeg skal kjøre forlænds eller jeg skal kjøre baglænds, det er det Ligegyldige?« Det var dog vel rigtigere sagt »saa er det jo godt, at jeg er kommen til at kjøre baglænds.« Og saaledes ogsaa, dersom det var muligt, at hvad man ellers kalder Medgang lettere kunde føre Dig til »Maalet«, saa blev der jo Plads for et Ønske. Men nu skal Intet friste Dig – thi Modgang fører just til »Maalet«. Og ikke sandt, Du vil jo staae ved Dit Ord, at hvad der fører til Maalet, det er Medgang. Altsaa er Modgang Medgang.

Lad os nu gjøre os dette ret tydeligt, at ikke baade hvad man kalder Medgang og Modgang lige godt føre til »Maalet«, men at ene eller dog fortrinsviis hvad man kalder Modgang fører til »Maalet«. Hvad kan forhindre et Menneske i at naae »Maalet«? Dog vel netop det Timelige, og hvorledes meest? Naar hvad man ellers kalder Medgang fører ham til at naae Timelighedens Maal. Idet han nemlig ved Hjælp af Medgang naaer Timelighedens Maal, er han længst fra at naae »Maalet«. Mennesket skulde stræbe efter Evighedens Maal; men det Timelige har ved Hjælp af Medgang sinket ham. Det, at Timeligheden gaaer ham med, fører jo ikke til det Evige, altsaa ikke til »Maalet«. Dersom Noget gjør det, saa maa det være lige det Omvendte, at Timeligheden gaaer ham imod

len det, at Timeligheden gaaer ham imod, er jo, hvad man saaan kalder Modgang. — Naar det hedder »tragter først efter Guds ige«, saa er hermed Evighedens Maal sat Mennesket som det, vorefter han skal tragte. Skal nu dette gjøres, og nøie efter Orene (o, og Evigheden lader sig ikke spotte, ei heller bedrage!), aa gjælder det jo for Alt om, at Mennesket ikke kommer til ørst at tragte efter noget Andet. Men hvad er det Andet, han an tragte efter? Det er det Timelige. Hvis han da skal tragte ørst efter Guds Rige, maa han altsaa frit forsage alle Timeligedens Maal. O, vanskelige Opgave; naar Beleiligheden tilbydes naaskee i Overflod, naar Alt er vinkende, naar hvad man kalder ledgang er flux tilrede for, blot han ønsker det, at føre ham til esiddelsen af alle Timelighedens lystelige Goder: da at forsage lt dette! Den Lidende derimod har jo Modgang, derfor kaldes an en Lidende. Og hvad man kalder Modgang, det forhindrer jo len Lidende i at naae disse Timelighedens Maal; Modgang gjør am det vanskeligt, maaskee umuligt. O, hvor tungt saaledes at ee Vanskeligheder optaarne sig for Ønsket, hvor tungt, at Ønskets)pfyldelse blev umulig! Ikke sandt? Ja, det behøver jeg vel ikke t spørge Dig om, men ikke sandt (og Gud give det var saa), det r nok snarere Dig, der nu vil spørge mig, om jeg nu selv har glemt, hvorom Talen er. Saa siig Du det da, det var blot det jeg nskede, siig Du os blot, hvorom Talen er, medens jeg med Glæde hører efter og hører Dig sige: naar hvad man kalder Medgang er det Sinkende, som forhindrer fra at naae »Maalet«, saa er det jo godt, at hvad man kalder Modgang gjør En det vanskeligt eller umuligt — at sinkes, det er, saa fører Modgang En jo netop til »Maalet.«

O, Du Lidende, hvo Du end er, løsriv Dig dog blot et Øieblik fra Din Lidelse, og fra de Tanker, den vil paanøde Dig, forsøg at tænke ganske uhildet over Livet. Tænk Dig da et Menneske i Besiddelse af alle Lykkens Goder, begunstiget paa enhver Maade — men tænk Dig, at dette Menneske dog derhos er alvorlig nok til at have rettet sit Sind paa Evighedens Maal. Han forstaaer ikke saa, at alt Dette, som er ham givet, skal han forsage. Han er ikke saa dertil villig, men see, da vaagner der en Mismodets Bekymring i hans Sjel, en ængstelig Selvbekymring, om han dog maaskee ikke bedrager sig selv, og det kun er en Indbildning med hans Forsagelse, da han jo bliver i Besiddelse af alle Goderne. Han tør

---

»tragter først efter Guds Rige«] Matth. 6, 33.

ikke kaste fra sig hvad der er givet ham; thi han forstaaer, at dette kunde være en formastelig Overdrivelse, der let kunde blive ham til Fordærvelse, istedetfor til Gavn: og sørgmodigt har han fattet en bekymret Mistillid til sig selv, om han ikke muligen bedrager Gud, og al hans Forsagelse er et Spilfægteri. Da kunde han vel ønske, at det maatte fratages ham Altsammen, at det maatte blive Alvor for ham med at opgive det Timelige for at gribe det Evige. Og skeer det ikke, da udvikles der maaskee i hans Inderste en Sindets Sygdom, et uheldbredeligt Tungsind, som har sin Grund i, at han i dybere Forstand blev raadvild over sig selv.

Har Du aldrig tænkt Dig dette? Det vilde dog vistnok just for Dig være et rigtigt Synspunkt, da det fjerner Dig det længst mulige fra dit Eget. Thi betragt fra dette Synspunkt Dit Vilkaar! Du har jo havt og har Modgang nok: Du har altsaa kun den Opgave at forsage hvad der er Dig negtet; istedetfor, at han har den Opgave at forsage hvad ham er givet. Dernæst er Du fritagen for den Bekymring, om Du virkelig, det er her i udvortes Forstand, har opgivet det; thi da Du ikke besidder det, saa er i denne Henseende Sagen let nok. Hvor langt mere er Du altsaa ikke hjulpen? Det er Dig negtet, det som vil forhindre Dig fra at naae »Maalet«, Du har ikke selv kastet det bort, og derved paadraget Dig et Ansvar, som maaskee i et afgjørende Øieblik skulde gjøre Dig Dit Liv saa saare vanskeligt, fordi Du befandt Dig kraftesløs ligeoverfor den Opgave, Du vilkaarligen havde sat Dig. Nei, i Forhold til Dig har Styrelsen paataget sig alt Ansvaret, det er Styrelsen, der har negtet Dig det. Du har da ene at komme Styrelsen til Hjælp, Styrelsen, som har hjulpet Dig. Thi Modgang er Medgang, og Du har jo Modgang.

Altsaa Modgang er Medgang. Det er evig vist, ikke al Satans Kløgt skal formaae at gjøre det tvivlsomt. Du kan ogsaa godt forstaae det. Derimod troer Du maaskee ikke ret paa, at det er saa. Men troer Du da (for at byde Dig lidt svagere Føde, dersom Skriftens Tale om først at tragte efter Guds Rige skulde være Dig for stærk), troer Du da, at den Digter, hvis Sange fryde Menneskeheden, troer Du, at han kunde have digtet disse Sange, hvis ikke Modgang og tunge Lidelser havde været med til at stemme Sjelen? Thi det er just i Modgang, »naar Hjertet sidder meest beklemt, da

---

»naar Hjertet sidder meest beklemt osv.] af Brorsons Julesalme i denne søde Juletid.«

bliver Frydens Harpe stemt.« Eller troer Du, at Den, der i Sandhed vidste at trøste Andre, troer Du, han havde formaaet dette, hvis ikke Modgang for ham havde været den fornødne Medgang, der havde hjulpet ham til Færdighed i denne skjønne Konst! Maaskee fandt han det ogsaa selv i Begyndelsen tungt nok, næsten grusomt, at hans Sjel skulde martres, for da at blive opfindsom i at hitte paa Trøst for Andre. Men tilsidst lærte han vel at forstaae, at uden Modgang kunde han ikke være bleven og ikke være Den han var; han lærte at troe paa, at Modgang er Medgang.

Saa tro Du da ogsaa paa, at Modgang er Medgang. At forstaae det er let nok — men at troe paa det er vanskeligt; lad Dig ikke bedrage af den forfængelige Viisdom, der vil indbilde Dig, at det er let at troe, vanskeligt at forstaae. Men tro paa det. Saa længe Du ikke troer derpaa, saa længe er og bliver Modgang Modgang. Det hjælper Dig ikke, at det er evig vist, at Modgang er Medgang, saa længe Du ikke troer derpaa, er det ikke saa for Dig. See, den Ældre veed, i Forhold til Barnet, det Raad mod Nelder: tag blot rask til, saa brænder Du Dig ikke. Det maa jo synes Barnet det urimeligste af Alt; thi, tænker Barnet, brænder man sig blot man rører ved den, hvor meget mere, naar man tager haardt. Man siger det da til Barnet. Men idet Barnet skal gribe til, har det dog ikke ret Mod — det tager alligevel ikke rask nok, og det brænder sig. Saaledes med dette, at Modgang er Medgang: er Du ikke i Troen besluttet, saa faaer Du dog kun Modgang ud af det.

Tro altsaa, at Modgang er Medgang. Det er vist, der ventes blot paa, at Du skal troe det. Lad Dig ikke i din Tro forstyrre af Andre, »hav Troen hos Dig selv for Gud« (Rom. 14, 22). Naar den Søfarende er forvisset om, at den Vind, som nu blæser, fører ham til Maalet — om saa end alle Andre vilde kalde den Modvind, hvad bryder han sig derom, han kalder den Medbør. Thi Medbør er den Vind, som fører En til Maalet; og Medgang er Alt, hvad der fører En til Maalet; og Modgang fører En til »Maalet«: altsaa er Modgang Medgang.

At det er glædeligt behøver ikke at udvikles. Den, som troer paa, at Modgang er Medgang, ham behøver Talen sandeligen ikke at forklare, at det er glædeligt. Og Den, som ikke ret troer derpaa, ham er det vigtigere intet Øieblik at spilde, men at gribe Troen. Altsaa derom behøve vi ikke at tale, eller dog kun med et Ord. Tænk Dig da, som ved en Jagt over hele Verden, alt hvad der ellers kaldes Trøstegrund opdrevet og samlet, alle disse Trøstegrunde, som, ja jeg troer det er saa, de Lykkelige have op-

fundet for at blive de Ulykkelige qvit; og tænk Dig saa til Sammenligning Evighedens Trøst, denne korte Trøst, som Bekymringen har opfundet, ligesom den jo ogsaa har opfundet, at det er en Bekymret, en Lidende, der skal trøste Andre, ikke en Lykkelig — denne korte Trøst: Modgang er Medgang! Ikke sandt, Du vil finde det ganske i sin Orden, og i en vis Forstand vel betænkt, at de menneskelige Trøstegrunde dog ikke give sig Skin af at kunne gjøre den Sørgende glad, men blot paatage sig saadan at trøste ham, hvad de da gjøre slet nok? Evigheden derimod, naar den trøster, saa gjør den glad, dens Trøst er egentlig Glæden, er den egentlige Glæde. Det er med de menneskelige Trøstegrunde, som naar den Syge, der allerede har havt mange Læger, faaer en ny, der maaskee finder paa noget Nyt, som et Øieblik frembringer en Smule Forandring, medens dog strax Alt igjen er det Gamle. Nei, naar Evigheden bliver hentet til den Syge, da helbreder den ham ikke blot ganske, men gjør ham sundere end alle de Sunde. Det er med de menneskelige Trøstegrunde, som naar Lægen hitter paa en ny, maaskee lidt beqvemmere Art Krykke for Den, der gaaer paa Krykker: give ham sunde Fødder at gaae paa, og Kraft i Knæerne, det kan Lægen ikke. Men naar Evigheden bliver hentet, saa kastes Krykkerne bort, han kan saa ikke blot gaae, o, nei, i en anden Forstand maa man sige, han gaaer ikke mere — saa let gaaer han. Thi Evigheden, den giver Fødder at gaae paa. Naar det i Modgang synes umuligt at komme af Stedet, naar det i Lidelsens Afmagt er som kunde man ikke røre en Fod: saa gjør Evigheden Modgang til Medgang.

Der er i al Modgang kun een Fare, naar den Lidende ikke vil troe, at Modgang er Medgang. Dette er Fortabelse; kun Synden er Menneskets Fordærvelse.

TREDIE AFDELING.

TANKER SOM SAARE BAGFRA
— TIL OPBYGGELSE.

CHRISTELIGE FOREDRAG

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

1848.

Det Christe[illegible] Forsvar, er ikke tjent med noget **Forsvar — det er angribende; at forsvare det er af alle Forvanskninger den uforsvarligste, den meest bagvendte, og den farligste** — den er det ubevidst underfundige Forræderi Det Christelige er angribende, i Christenheden selvfølgeligt angribende bagfra.

INDHOLD.

I. Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus.

II. »See, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig, hvad skulle vi have?« (Mtth. XIX, 28) — og hvad skulle vi have?

III. Alle Ting maae tjene os til Gode — naar vi elske Gud.

IV. De Dødes Opstandelse forestaaer, de Retfærdiges — og de Uretfærdiges.

V. Vi ere nu Frelsen nærmere — end da vi bleve Troende.

VI. Det er dog saligt — at lide Forhaanelse for en god Sag.

VII. Han er troet i Verden.

I.

Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus.

Hvor er i Guds Huus Alt saa stille, saa trygt. Den, der ræder derind, ham er det, som var han med et eneste Skridt ommen til et fjernt Sted, uendelig langt borte fra al Larm og krig og Høirøstethed, fra Tilværelsens Forfærdelser, fra Livets torme, fra rædsomme Begivenheders Optrin eller deres forsmæg-ende Forventning. Og hvor Du vender Dit Blik hen derinde, vil lt gjøre Dig tryg og rolig. Den ærværdige Bygnings høie Mure, e staae saa faste, de værne saa tilforladeligt om det sikkre Til-ugtssted, under hvis mægtige Hvælving Du er fri fra ethvert ryk. Og Omgivelsens Skjønhed, dens Pragt vil gjøre Dig Alt enligt, saa indbydende, den vil ligesom indynde det hellige Sted os Dig, ved tillige at erindre om, hvad der jo maa forudsættes, ode og rolige Tider, der have begunstiget disse Fredens Fore-agender. See, den Mand, der har hugget disse Billeder i Steen, an har dertil brugt lang Tid, og i al denne lange Tid maa hans iv have været omfredet og betrygget, at Ingen har stødt til ham, g at Intet er tilstødt ham, som paa nogen Maade kunde gjøre laanden eller Tanken usikker: han har som Konstner behøvet redens dybeste Ro — hvad han frembragte minder derfor ogsaa m denne Ro. See, Den, der har vævet dette Fløiel, hvormed alerstolen er smykket, han maa have havt Ro til at sidde stille ed sit Arbeide, ved det Arbeide, der trives i Fredens Tider og ikke er fornødent i Krigens. Og den Qvinde, som syede Guldet lerpaa, hun maa have faaet Lov til at sidde uforstyrret og flittig

ved sin Gjerning, ene beskjeftiget med den og med Tanken om at gjøre hvert Sting lige omhyggeligt.

Hvor beroligende, hvor inddyssende — ak, og hvor megen Fare i denne Tryghed! Og derfor er det dog sandeligen saa, at det egentligen kun er Gud i Himlene, der i Livets Virkelighed ret tilgavns kan prædike for Menneskene; thi Han har Omstændighederne, har Skjebnerne, har Bestædelserne i sin Magt. Og Omstændighederne — og naar »Du« er i dem, naar de omslutte »Dig« som den Paagjeldende: ja deres Veltalenhed er gjennemtrængende og opvækkende. Det har Du vel ogsaa erfaret. Dersom Du selv var den Syge, der i Midnattens Time laae søvnløs paa Sygeleiet, eller dersom Du blot var Den, der i Midnatstimen sad ved den Syges smertefulde Leie, og med ængstende Tydelighed talte hvert Uhrets Slag og hvert den Syges Suk, men uden at finde Eensformighedens eller Tallets Lindring — hvis Du da hørte hiin gudelige Sang, »det var ved Midnatstide vor Frelser han blev født«: troer Du da, at alle Talere tilsammen formaaede at frembringe denne **Virkning! Og hvorfor ikke? Fordi Sygeleiet og Nattens Time** prædiker mægtigere end alle Talere, forstaae sig paa denne Hemmelighed, at tale saaledes til Dig, at Du faaer det at fornemme, at det er Dig, just »Dig«, ikke ham, der sidder ved Siden af, ikke dem derudenfor, men just »Dig«, der tales til, Du, som føler Dig ene, ene i den hele Verden, ene i Midnattens Time ved Sygeleiet. Eller dersom et Menneske ligger paa sit Yderste, og man ærligt og redeligt ikke har fortiet ham hvad man i disse Tider vil fortie den Døende, det for ham Vigtigste at vide, at det er forbi: troer Du ikke, at det eenfoldige, trøstende Ord af den meest Indskrænkede vil frembringe en ganske anden Virkning, end alle de berømteste Taleres paa Den, der sund og frisk, i egne Tanker ogsaa aandelig karsk, sidder tryg i det pragtfulde Tempel og hører — og maaskee bedømmer Foredraget. Og hvorfor vil hiint eenfoldige Ord frembringe en ganske anden Virkning? Fordi Døden veed at gjøre sig forstaaet, betræffende hvem det er det angaaer, veed at lade Dig forstaae, at det er »Dig«, at Du er den Vedkommende, at det er ingen Anden, ikke Din Nabo eller Gjenbo eller en anden Mand her i Byen, men at det er »Dig«, der skal døe.

Saaledes i Livets Virkelighed, naar Gud er Den, der ved Omstændighedernes Hjælp prædiker til Opvækkelse. Men i Guds Huus, i det pragtfulde Guds Huus naar Præsten prædiker — til Beroli-

---

hiin gudelige Sang] de gamle Vægtervers.

Især da hvis han vilde stræbe at tilfredsstille de menneske-
ller hvad man saadan kalder Tidens Fordringer. Thi medens
eskene i disse Tider blive mere og mere frygtagtige, mere og
bange for selv i Virkeligheden at opleve det Forfærdelige,
i Omstændighedernes Vold, saa blive de derimod mere og
kræsne i at begjere Veltalenhedens Tant. For Alvor vil man
høre om det Forfærdelige, man vil lege det efter, omtrent
naar i Fredstider Krigerne, eller vel rettere Ikke-Krigerne,
Krig; man vil konstnerisk fordre Alt i Henseende til Omgivel-
Skjønhed, og konstnerisk fordre Alt af Taleren, men selv vil
verdsligt og ugudeligt i Guds Huus sidde ganske tryg, fordi
jo nok veed, at den Magt har ingen Taler, den Magt, som
Styrelsen har, at gribe et Menneske, at kaste ham hen i Om-
ighedernes Vold, at lade Tilskikkelser, og Prøvelser, og An-
ser i Alvor prædike for ham til Opvækkelse.
), der er i Livets sædvanlige Gang saa Meget, der vil ind-
et Menneske, lære ham at sige »Fred og ingen Fare.« Der-
ıae vi da hen i Guds Huus, for at vækkes af Søvnen og for
rives af Fortryllelsen. Men naar der saa igjen stundom i
Huus er saa Meget, der vil inddysse os! Endog hvad der i
r sig selv er Opvækkende, Tanker, Betragtninger, Forestil-
, kan ved Vanens og Eensformighedens Magt ganske tabe
ningen, som en Springfjeder kan tabe Spændstigheden, ved
n den dog egentligen kun er hvad den er. Det er jo saa-
for at komme denne Tales Gjenstand nærmere, rigtigt, for-
gt, det er ligefrem Pligt atter og atter at indbyde Menneskene
komme i Herrens Huus, at kalde paa dem. Men man kan
saa vant til at høre denne Indbydelse, at den taber sin Be-
ıg, saa man tilsidst udebliver og det ender med, at Indbydel-
rædiker Kirken tom. Eller man kan blive saa vant til at
denne Indbydelse, at den udvikler usande Forestillinger hos
der komme, gjør os vigtige i egne Tanker, at vi ikke ere
lem, der blive borte, gjør os selvtilfredse, trygge, fordi den
ler os i et Sandsebedrag, som var det, siden vi saa indstæn-
ndbydes, Gud, der trængte til os, som var det ikke tværtimod
r i Frygt og Bæven skulde betænke, hvad han kan fordre
, som var det ikke os, der i Oprigtighed skulde takke Gud
han overhovedet vil have med os at gjøre, at han vil taale
ade, at vi nærme os ham, taale, at vi formaste os til at troe,
ı bryder sig om os, at han uden at blues vil være bekjendt
des vor Gud og vor Fader.

Saa lad os da denne Sag betræffende engang tale anderledes, idet vi tale over disse Ord af Prædikeren:

Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus.

Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus Thi det er en høist ansvarlig Sag at gaae op i Herrens Huus Husk paa, at han, som der er tilstede, han er Den, som er i Himlene — og Du er paa Jorden. Men indbild Dig ikke, at han i sin Ophøiethed er langt borte: just dette er jo Alvoren og Ansvaret, at Han, den uendelig Ophøiede, er Dig ganske nær, nærmere end de Mennesker, Du har daglig om Dig, nærmere end Din fortroligste Ven, for hvem Du mener ganske at kunne vise Dig som Du er. Ophøiethed og Fjernhed synes at svare til hinanden, at den, der er den Ophøiede ogsaa er Dig fjern; Lighed og Nærhed synes at svare til hinanden, at Den, der er Dig nær, ogsaa er Din Lige: men naar Ophøietheden er Dig ganske nær og dog er Ophøietheden, da er Du vanskelig stillet. Dog er just Gud, den uendelig Ophøiede, i Herrens Huus Dig ganske nær i sin Ophøiethed; thi det er ikke med Gud som med et Menneske, der dog i Grunden bliver mindre ophøiet, naar han kommer Dig, den Ringe nær, indlader sig med Dig, nei Gud kan komme den Ringeste ganske nær, og er dog i sin uendelige Ophøiethed. O, Evighedens Alvor, o vanskelige Stilling! Thi ikke sandt, naar der ellers blot er en Fremmed tilstede hvor Du er, saa er Du noget forandret, og naar den Mægtigste og meest Ophøiede i Landet er tilstede, saa er Du meget forandret, fordi han er saa ophøiet, og fordi Du saa sjeldent seer ham. Men Gud i Himlene er ganske anderledes ophøiet, og dog, naar Du gaaer op i Herrens Huus, da er Gud i sin uendelige Ophøiethed Dig ganske nær, nærmere end Du er Dig selv, da han forstaaer og opdager endog den Din Tanke, som Du ikke selv forstaaer. O, hvilken Ansvarets uhyre Vægt, at den uendelig Ophøiede, Den, for hvem Du maaskee helst vilde vise Dig i Din bedste Skikkelse, at han — og dog i sin Ophøiethed er Dig ganske nær, seer Dig — og dog i sin Ophøiethed ganske nærved, som end ikke Den seer Dig, der hver Dag er om Dig. Selv om Du i Betragtning af at Du fremstiller Dig for den Allerhøieste vilde forsøge at vise Dig anderledes end Du er, Du kan det ikke — dertil er Han for uendelig Ophøiet, ja, og nu kommer det igjen, dertil er han Dig for

disse Ord af Prædikeren] Kap. 4, 17.

nær. Kan et Menneske tabe Fatningen og glemme, hvad det var han vilde sige, naar han stilles ligeoverfor den kongelige Majestæt: o, forfærdeligt at stilles ligeoverfor Gud; thi hverken er den kongelige Majestæt saa ophøiet som Gud, ei heller kan han komme Dig saa nær.

Tag Dig derfor iagt, naar Du gaaer til Herrens Huus. Hvad vil Du der? Du vil paakalde Herren Din Gud, love og prise ham. Men er det nu ogsaa virkeligen saaledes i Oprigtighed Din Alvor? Du veed, Sproget har intet høitideligere Udtryk i Henseende til at fordre Oprigtighed, end naar man siger til et Menneske: er det for Gud Din Overbeviisning, Din Mening. Og i Herrens Huus er Du jo for Gud. Er altsaa Din Paakaldelse, der paakalder Gud, er den for Gud oprigtig meent? Og hvad er Oprigtighed for Gud? Det er, at Dit Liv udtrykker hvad Du siger. Vi Mennesker maae nøies med mindre, med at den Ene høitideligt forsikkrer den Anden, at Det og Det er hans oprigtige Mening. Men Gud i Himlene, han den uendelig Ophøiede, eller, ja her kommer det igjen, Gud, Hjertekjenderen, som er Dig ganske nær: Gud vil kun forstaae een Art af Oprigtighed, den, at et Menneskes Liv udtrykker hvad han siger. Al anden Oprigtighed, al anden Høitidelighed, al blot Forsikkring om, at man mener hvad man siger: er for Gud et Bedrag, en Usandhed, en saadan Paakaldelse en Formastelse mod ham. Tag Dig da iagt, at Din Paakaldelse ikke, istedetfor at kunne behage Gud, er en Formastelse mod Gud. Tag Dig iagt, at Du ikke, bedragen af Dig selv, fordi Du ikke forstaaer Dig selv, formaster Dig til at bedrage Gud, som havde Du i Hjertet de fromme Følelser, der dog ikke have den Magt over Dig, at forandre Dit Liv, at lade Dit Liv være Udtrykket for disse Følelser. O, vi Mennesker beklage os ofte over, at vi mangle Ord og Udtryk for vore Følelser, at Sproget ikke vil staae os bi, at vi, og maaskee forgjeves, maae lede efter Ord: for Gud skal Sligt ikke bekymre Dig; dersom blot Dit Liv udtrykker, at Du har disse Følelser, ja, da er Du for Gud oprigtig, og hiin snaksomme Oprigtighed aldeles overflødig.

Eller Du gaaer maaskee op i Herrens Huus for at bede Gud om Hjælp og Bistand. Tag Dig iagt for hvad Du gjør, har Du ret, har Du for Gud forstaaet Dig selv i, hvem det er Du kalder til Hjælp, hvad det vil sige at paakalde hans Hjælp, hvad det forpligter Dig til? Er det maaskee verdslige Anliggender, barnagtige Bekymringer, Ubetydeligheder, i Anledning af hvilke Du vil paakalde hans Hjælp — og ikke, for at Han maatte hjælpe Dig til at glemme dem, men for at beskjeftige Dig med dem; altsaa er det i Anledning af Ubetydeligheder, som Du dog maaskee har glemt

imorgen, og dermed da ogsaa dette ingenlunde Ubetydelige, at Du paakaldte den Høiestes Bistand: saa har Du jo spottet Gud — og Han glemmer ikke, at Du paakaldte Hans Hjælp. Bliver en Læge, og dog vel med Rette, utaalmodig, naar barnagtige Forældre sende Bud til ham for enhver Ubetydelighed, saa det Hele er forbi, naar han kommer, og næsten glemt, i hvilken Anledning det var man sendte Bud efter ham: skulde Gud den Almægtige da ville lade sig behandle saaledes! Eller turde Du understaae Dig at mene, at det er Gud, der skal tjene Dig, at Han, den Høieste, skulde være flux tilrede for at høre paa Dine Bønner, og opfylde Dine Ønsker: o, dersom Du indlader Dig med Ham, da er Du Den, der derved ubetinget forpligtes til at skulle lyde og tjene. Og dersom Du ikke forstaaer dette, saa er det en Formastelse at indlade Dig med Ham, en Formastelse at paakalde Hans Hjælp. Ja vist, er Han den Almægtige, og kan Alt hvad han vil, det seer næsten fristende ud, som behøvede Du blot at ønske. Men tag Dig iagt: intet ubesindigt Ord hævnes saaledes som en ubesindig Bøn til Gud, og intet Ord forpligter saaledes som den Bøn, der anraaber Gud om Hjælp; thi den forpligter Dig til nu ubetinget at lade Dig hjælpe som Han vil. Et Menneske kan Du bede om Hjælp, og have glemt det, naar han kommer med Hjælpen; et Menneske kan Du bede om Hjælp, og naar han saa ikke vil hjælpe Dig som Du vil, saa kan Du sige »det var ikke det jeg bad om«: men har Du bedet Gud om Hjælp, saa er Du bunden, bunden til at tage mod Hjælpen, som han finder det for godt. O, der høres saa ofte dette Skrig om Hjælp, og dette Skrig, at der ingen Hjælp er: sandeligen der er altid Hjælp nok. Men det menneskelige Hjerte er saa underfundigt, og saa lidet ordholdende; naar Hjælpen viser sig at blive Det, man meest havde gyset for, saa siger man: »det er dog vel ingen Hjælp?« Og dog dersom denne Hjælp er fra Gud, og dersom Du har bedet ham om Hjælp: saa er Du forpligtet til at tage mod Hjælpen og til troende og takkende at kalde den Hjælp.

Eller Du gaaer maaskee op til Herrens Huus, for ved Løfte til Gud at forpligte Dig i Forsæt, i Beslutning for Fremtiden: tag Dig iagt for hvad Du gjør. Har Du ret forstaaet Dig selv i hvad det vil sige at love Gud Noget, at Det Du lover Gud er Noget, et Menneske kan og tør love Gud, at det ikke er Noget, som vi Mennesker kunne narres med at love hinanden, at det er Noget, Gud vil tillade Dig at love ham: ellers er det jo en Formastelse, og har Du ret forstaaet Dig selv i, hvorledes et Løfte til Gud forpligter Dig? »Et Løfte er en Snare«, siger man — og et Løfte til Gud, ja, dersom det er hvad det skal være, og vorder hvad det

skal vorde, da er det vistnok saa langt som muligt fra at være en Snare, da det er et frelsende Ledebaand: men hvis ikke! Hvis Du ikke forstaaer Dig selv i hvad Du lover Gud, har den sande Forestilling om, hvad Du kan og tør love Gud: saa taber Du Gud, Du forvænner Din Sjel til at omgaaes Gud og Guds Navn letsindigt og forfængeligt. Og hvis Du ikke holder Gud hvad Du lover, saa taber Du Dig selv. O, og der er dog bestandigt Een, som et Menneske ikke kan undflye: sig selv, og saa Een til: Gud i Himlene!

Tag Dig derfor iagt, naar Du gaaer til Herrens Huus, betænk Prædikerens Ord: »vær ikke snar med Din Mund, og lad Dit Hjerte ikke overile sig med at tale Noget for Guds Ansigt; thi Gud er i Himmelen og Du paa Jorden. Naar Du lover Gud et Løfte, da tøv ikke at betale det; thi han haver ikke Velbehag til Daarer; hvad Du lover, det betal. Det er bedre, at Du Intet lover, end at Du lover og betaler det ikke.«

Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus. Thi maaskee skulde Du der faae meget mere at vide end Du dog egentligen ønsker, og maaskee skal Du der faae et Indtryk, som Du senere forgjeves skal søge at blive af med: tag Dig derfor iagt for Ilden, den brænder.

Det høres atter og atter, det ansees i Verden som en afgjort Sag, at Menneskene saa gjerne ville kjende Sandheden, naar de blot havde Evne og Tid dertil, og man saa ret kunde gjøre dem den indlysende. O, overflødige Bekymring, o, snildt opfundne Udflugt! Ethvert Menneske har sandeligen Evne nok til at kjende Sandheden: skulde vel Gud i Himlene saa umenneskelig have forfordeelt Nogen! Og ethvert Menneske, selv den meest Beskjeftigede har sandeligen ogsaa Tid nok til at lære Sandheden at kjende, Intet er vissere, da han skal have Tid; at den Travle netop ligesaa lidet som Lediggjængeren har Tid nok dertil, er dog vel ingenlunde noget Modbeviis! Og da Enhver har Evne nok og Tid, saa kan det selvfølgeligt heller ei være saa vanskelig en Sag med ret at gjøre den indlysende — dersom Mennesket selv vil have den gjort indlysende. Men her ligger just Vanskeligheden: det er saa nemt at skyde Skylden paa Manglen af Evne, paa Manglen af Tid, og paa Sandhedens Dunkelhed, og saa tager det sig derimod saa pynteligt ud og er saa mageligt, at man saa gjerne vilde erkjende Sandheden.

Prædikerens Ord] Kap. 5, 1–4.

Sandeligen, sandeligen, dette er ikke saa. Den, der blot nogenlunde kjender sig selv, veed af egen Erfaring Beskeed om, at det snarere er saa, at Mennesket inderst inde har en hemmelig Angest og Sky for Sandheden, en Frygt for at faae for Meget at vide. Eller troer Du virkeligen, at det er ethvert Menneskes oprigtige Ønske, ret tilgavns at faae at vide, hvad Selvfornegtelse er, at faae det gjort saaledes klart, at enhver Undskyldning, enhver Udflugt, enhver Besmykkelse, ethvert Tilhold i Andres usande men gunstige Omdømme bortskjæres ham! Troer Du det? Ja, jeg behøver ikke at afvente Dit Svar; thi var det Tilfældet, saa havde ethvert Menneske i Sandhed Selvfornegtelse, da dette just er Selvfornegtelsens første Form. O, men selv den Bedre, der dog har overvundet den første Gysen for Sandheden, og ikke ganske verdsligt krymper sig ved at faae den at vide: selv han, han, der altsaa oprigtig tilstaaer, at han af egen Erfaring meget godt veed, at man ikke saa gjerne vil til at lære Sandheden at kjende — selv han, eller rettere netop han vil vist tilstaae, at han ofte og ofte nok med Grund har Mistanke til sig selv, at han dog skjuler sig for Sandheden som Adam blandt Træerne, at han dog lister sig fra Noget og dog lister sig til Noget, at han dog stundom hellere vil slippe ind i Dunkelhed, hvor der kun er Dæmring, end at Sandheden skulde gjøre det altfor lyst omkring ham.

Tag Dig derfor iagt, naar Du gaaer op til Herrens Huus; thi der faaer Du Sandheden at høre – til Opbyggelse, ja, det er sandt, men tag Dig iagt for det Opbyggelige, der er Intet, Intet saa mildt som det Opbyggelige, men der er heller Intet saa herskesygt; det Opbyggelige er mindst af Alt en løs Tale, der er Intet saa bindende. Og i Guds Huus faaer Du Sandheden at vide — ikke af Præsten, hvis Indflydelse Du jo let kan og ogsaa i en vis Forstand skal unddrage Dig, men af Gud eller for Gud. Just dette er Sandhedens Alvor, er Sandheden, at Du for Gud faaer den at vide; det, det især kommer an paa, er dette: for Gud. Der er i Guds Huus Een tilstede, som veed med Dig, at Du, netop Du har faaet Sandheden at vide. Tag Dig iagt for denne Medviden; fra den Medviden slipper Du aldrig tilbage i Uvidenhed, det vil sige, Du slipper ikke uden Skyld tilbage, og Du undslipper heller ikke Bevidstheden om denne Skyld.

Tag Dig derfor iagt, at Du ikke faaer for Meget at vide, at Du ikke faaer at vide, at den Forsikkring, som, medens derunder

---

som Adam blandt Træerne] 1. Mos. 3, 8.

t Liv gik lysteligt hen, gjorde Dig tækkelig i egne Øine, velbe-
gelig i Andres, den Forsikkring, at Du saa gjerne ønskede at
re Sandheden at kjende, at den er en Indbildning, eller endnu
:rre, at den er en Usandhed. Tag Dig iagt, at Du ikke der, i
ids Huus, faaer at vide — dog det veed Du jo, Du opløfter Dig
askee endog i megen Viden over de eenfoldige Talere, som ville
le om saadanne forældede Ting, hvilke ethvert Barn veed — men
g Dig dog iagt, at Du ikke der, i Guds Huus, faaer det saaledes
vide, at Du maa forstaae det: at der kan fordres af Dig, at Du
Selvfornegtelse skal opgive alt Det, hvori det naturlige Menneske
ir sit Liv, sin Lyst, sin Tidsfordriv. Har Du betænkt hvad Livs-
de er? At Livslede just fremkommer, naar alt det Endelige fra-
ges et Menneske, medens man dog lader ham beholde Livet, at
i Alt bliver øde og tomt og ulysteligt omkring ham, Tiden saa
eskrivelig lang, ja, at det er ham som var han død: nu ja, det
lder Selvfornegtelsen at afdøe — og Sandheden lærer, at et Men-
ske skal afdøe fra Endeligheden (dens Lyst, dens Beskjeftigelser,
ns Idrætter, dens Tidsfordriv), skal gjennem denne Død til Livet,
al smage (som det hedder at smage Døden) og fatte, hvor tomt
t er, hvormed Travlhed udfylder Livet, hvor ubetydeligt Det er,
m er Øiets Lyst og det kjødelige Hjertes Begjering — ak, det
turlige Menneske forstaaer Sagen lige omvendt, han troer, at det
ige er det Tomme. Der er vel ingen Drift saa stærk i et Men-
ske som den, med hvilken han hænger ved Livet — naar Døden
mmer, bede vi Alle for os om at maatte leve: men Selvforneg-
ens Afdøen er lige saa bitter som Døden. Og i Herrens Huus
er Du Sandheden at vide, at Du skal afdøe fra Verden; og har
d faaet at vide, at Du fik det at vide (hvilket jo er uundgaae-
), saa skal i al Evighed ingen Udflugt hjælpe Dig. Tag Dig
for iagt, naar Du gaaer til Herrens Huus.

Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus. Ti kom Du end fra det Forfærdeligste, der i Verden kan hænde Menneske, for Rædselen derude flygtende ind i Guds Huus: Du mmer dog til det endnu Forfærdeligere. Her, i Guds Huus, er r væsentligen Tale om en Fare, som Verden ikke kjender, en re, i Sammenligning med hvilken Alt hvad Verden kalder Fare Barneværk: Syndens Fare. Og her, i Guds Huus, er der væ-ntlig Tale om en Rædsel, som aldrig er hændt hverken før eller ere, i Sammenligning med hvilken det Rædsomste, der kan nde det ulykkeligste af alle Mennesker, er en Ubetydelighed: n Rædsel, at Slægten korsfæstede Gud.

Hvad vil Du saa i Guds Huus? Er det Armod, eller Sy
eller anden Gjenvordighed, kort hvilkensomhelst jordisk N
Elendighed: derom tales der i Guds Huus ikke, idetmindste
først. Der tales først og der skal tales først om Synden,
Du er en Synder, om at Du for Gud er en Synder, om at
Frygt og Bæven for denne Tanke skal glemme Din jordiske
Ikke sandt, det er en egen Maade at trøste paa! Istedetfor
tagende at spørge til Dit Befindende, istedetfor at give Dig
og Vink . . . hvis Du af den Grund tyede derhen: saa har
taget feil, Du kommer saa jo til det end Forfærdeligere.
istedetfor at have Deeltagelse med Din jordiske Elendighe
travlt for at afhjælpe den: lægges der Dig en end tungere
paa, gjøres Du til Synder. Derom tales der saa, og i Sandh
Opbyggelse om at der er Frelse for Syndere, Trøst for Anger
Men maaskee vedkommer alt Dette ikke Dig, Du, som ene be
tiget med Din jordiske Lidelse flygtede herhen. Og dog, det
kommer Dig, forgjeves vil Du sige, at det ikke vedkommer
forgjeves, om Du vilde gaae igjen: det er Dig sagt, og Gud
det med Dig, at det blev Dig sagt, og at Du hørte det!

Hvad vil Du da i Guds Huus? Maaskee leed Du Uret, m
at Du er den Uskyldige, den Elskelige, og dog, maaskee be
Menneskene Dig troløst; muligt, at Du er den Ædle, den
muligt, at Du endog engang skal regnes blandt Slægtens Velgjø
og dog, dog, til Løn derfor maaskee udstødte Menneskene D
deres Samfund, mishandlede, forhaanede, bespottede Dig, ja
tede Dig efter Livet — og Du flygter hen i Guds Huus for at
Trøst: hvo Du end er, Du tager feil — Du kommer der til
endnu Forfærdeligere! Her, i Guds Huus, er ikke Talen,
mindste ikke først, om Dig og mig, om hvad vi Mennesker i
den kunne lide for en Smule Uret, som vi dog paa anden M
ærligt have fortjent. Nei, her, i Guds Huus, er Talen først
fremmest om den Rædsel, hvis Lige aldrig var seet og al
senere skal sees i Verdens Forvirring, om den Uret, himmel
bende, som den aldrig før var bedreven og aldrig skal det ses
om hiint Oprør, forfærdeligere end Havets vildeste, da Slæ
ikke som ellers, afmægtigt, oprørte sig mod Gud, men lige
seierrigt greb ham og korsfæstede ham: saa tager jo dog Den
der fra Rædselen udenfor flygter herind — til det endnu Forfæ
ligere! Dog skal Talen først og fremmest være herom. Hans.
Herre Jesu Christi Skikkelse, skal fremkaldes, ikke saaledes
naar Konstneren finder og giver sig god Tid til at fremstille
ikke saaledes, at den tages ud af Rædselens Omgivelse og st

hen, en Gjenstand for den rolige Beskuen. Nei, Han skal mindes i Farens og Rædselens Øieblik, da den rolige Beskuer vistnok helst bliver hjemme, da det havde været at gjøre sig mistænkt, om Nogen havde seet tilbedende eller blot kjerligt paa Ham, da der Intet var at see uden dette »see hvilket Menneske,« da der end ikke var Tid til at see paa Ham, fordi Rædselen tog Øiet fra En og drog det stirrende paa sig. Og Christi Lidelse skal ikke mindes som forbigangen: o, spar Din Medlidenhed! Nei, idet denne Rædsel fremstilles er den et Nærværende, og Du er tilstede, og jeg, ved et Nærværende og som — Medskyldig!

Men saa gik Du jo feil, idet Du gik til Herrens Huus. Istedetfor at faae Trøst at høre, som kunde trøste Dig i hvad Uret Du lider, istedetfor at faae Ret mod Menneskene, som gjøre Dig Uret, istedet derfor faaer Du Uret, Du, just Du, den uskyldigt Forfulgte, Forhaanede, Forurettede! Du faaer en Skyld, en himmelraabende Skyld, lagt paa Din Samvittighed, at ogsaa Du er Medskyldig i Hans uskyldige Lidelse og Død O, haarde Trøstetale, hvo kan høre den! O, strenge Maade at adsprede Dig Dine mørke og sørgmodige Tanker: at give Dig det end Forfærdeligere at græde for!

Forvar derfor Din Fod,* naar Du gaaer til Herrens Huus — og hvorfor? Just fordi i Herrens Huus, der tilbydes Dig det eneste Frelsende, den saligste Trøst, der tilbydes Dig det Høieste, Guds Venskab, hans Naade i Christo Jesu. Derfor skulle vi ikke aflade at indbyde Menneskene til dog at komme i Herrens Huus, vi skulle altid være villige til for Andre, som for os selv, at bede, at vort Besøg i Guds Huns maatte vorde velsignet; men derfor, just derfor skulle vi heller ikke betænke os paa at tilraabe Menneskene: for Gud i Himlens Skyld, tag Dig iagt, vogt for Alt paa, at Du værdeligen benytter, hvad der tilbydes Dig — just fordi der er Alt at vinde, derfor er ogsaa d e r Alt at tabe. Benyt det troende! Der er ingen Forvisning saa inderlig, saa stærk og saa salig som Troens. Men Troens Forvisning er ikke Noget man sødes med, et ungdommeligt, livsglad Sinds Tillidsfuldhed; endnu mindre er Troen Noget man griber ud af Luften. Troen er den Forvisning, den salige Forvisning, som er i Frygt og Bæven. Naar Troen sees fra dens ene, den himmelske, Side, da seer man kun Salighedens Gjenskin i den; men seet fra dens anden, den blot

*»see hvilket Menneske.« Joh. 19, 5.

menneskelige Side, seer man idel Frygt og Bæven. Men saa er jo ogsaa den Tale usand, der idelig, og aldrig anderledes end indbydende, lokkende, vindende vil tale om Besøget i Herrens Huus; thi fra den anden Side seet er det forfærdeligt. Derfor er saa ogsaa den Tale usand, der tilsidst endte med ganske at skrække Menneskene bort fra at komme i Herrens Huus; thi fra den anden Side seet er det saligt, een Dag i Guds Huus bedre end tusinde ellers. O, og derfor er det en vanskelig Sag at styre rigtigt, og derfor lykkes det vel kun saare sjelden et Menneske, og altid dog i Skrøbelighed. Thi det er let, lokkende at vinde Menneskene; det er ogsaa let, frastødende at skræmme dem bort: men om muligt med en Inderlighed, som Ingen kunde modstaae, at indbyde dem til at komme, og derhos med en Forfærdelse, som kunde lære selv den Modigste at gyse, at tilraabe: »tag Dig iagt« — ja, det er vanskeligt. Det Samme gjælder nemlig for Taleren, det Samme som han gjør gjældende. Thi til Taleren hedder det: brug al den Dig forundte Evne, villig til enhver Opoffrelse og Eftergivenhed i Selvfornegtelse, brug den til at vinde Menneskene — men vee Dig, om Du vinder dem saaledes, at Du udelader Forfærdelsen; brug derfor al den Dig forundte Evne, villig til ethvert Offer i Selvfornegtelse, brug den til at forfærde Menneskene — men vee Dig, om Du ikke bruger den i Grunden dog for at vinde dem for Sandheden.

een Dag i Guds Huus bedre end tusinde ellers] smlgn. Ps. 84, 11.

II.

ee, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig, hvad ulle vi have?« (Mth. XIX, 28.) — og hvad skulle vi have?

De anførte Ord ere Apostelen Peders, sagte i Anledning af risti Forsikkring om, hvor vanskeligt det er at indgaae i Guds-ge. Og Slutningen af Spørgsmaalet angaaer jo os Alle: hvad ulle vi have, hvad forjætter Christendommen os? Men nu Be-ndelsen af Spørgsmaalet »vi have forladt alle Ting og fulgt Dig«, gaaer den ogsaa os? Vist nok. Passer den da paa os? Maaskee. et er jo muligt, at den forskjelligt kan passe paa de Forskjellige. lig Den, paa hvem disse Ord passe ganske, salig Den, der ogsaa rde sige: jeg har forladt alle Ting for at følge Christum efter. g kunne Ordene ogsaa paa en anden Maade passe ganske — n en Spot over dem, der sige sig og mene sig at være Christne, saa at følge Christum efter, og dog hænge med deres hele Sjel d det Verdslige. Man kunde i en udførligere Fremstilling søge vise, at Saadannes Christendom er en Indbildning, et Bedrag; en man kan ogsaa gjøre det Hele kortere af, og dog paa en aade, som vanskeligere forfeiler sin Virkning, ved blot at anføre sse Ord af Peder »see, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig« de passe ganske!

Der tales ofte om, hvor herligt det er at være Christen, om t store Gode at være Christen, om hvad Den, der er Christen, er og engang fuldere skal annamme, om hvilket Gode der tilbydes Menneske i Christo; og dette Gode anprises da i de høieste og erkeste Udtryk. Dette er jo ogsaa ganske i sin Orden, rigtigt

og forsvarligt, det er ligefrem Pligt, at det gjøres saaledes. Men man kan sige det Samme, ganske det Samme, paa en anden, maaskee mere opvækkende Maade. O, og hvilken af disse Tvende taler dog egentligen sandest om dette Godes Herlighed, enten Den, der beskriver det i de herligste Udtryk, eller Den, der siger »see jeg har forladt alle Ting for dette Godes Skyld«? Han siger altsaa Intet ligefrem om, hvor herligt Godet er, han bruger, han spilder ikke et eneste Ord derpaa, han mener dette taler bedre: see, jeg har forladt alle Ting, see efter, prøv mit Liv, dets udvortes Vilkaar, min Sjels inderste Tilstand, dens Ønsker og Længsler og Begjeringer, og Du skal see, jeg har forladt alle Ting. Eller er det ikke ogsaa en meget betænkelig Art Selvmodsigelse, at et Menneske skulde være fuldkommen overbeviist om det Godes Herlighed, som dog ikke havde den Magt over ham, at han for dets Skyld forlod det Mindste af hvad der er i Strid med og ikke kan besiddes sammen med dette Gode? Og er dette ikke en ypperlig Maade at gjøre Prøve paa, hvor herligt et Gode er En, dette: hvor Meget man for dets Skyld har forladt? Dersom der var een Forelsket, som i de skjønneste og meest glødende Udtryk prisede den Elskedes Fuldkommenheder og Fortrin; og dersom der var en anden Forelsket, der ikke sagde et eneste Ord derom, men blot »see, jeg har for hendes Skyld forladt Alt«: hvilken af disse Tvende talede herligst til hendes Priis! Thi Intet løber dog saa let som Munden, og Intet er saa let som at lade Munden løbe, og kun Dette ligesaa let, ved Hjælp af Munden at løbe fra sig selv, i hvad man siger at være mange, mange tusinde Mile foran sig selv.

Vil Du derfor prise Christendommen — o, ønsk Dig ikke Engletunge, ikke alle Digteres Konst, ikke alle Taleres Veltalenhed i samme Grad som Dit Liv viser, hvor Meget Du for dens Skyld har forladt, i samme Grad priser Du Christendommen. Og dersom vi ville prøve vor christelige Overbeviisning, om vi nu virkeligen ere forvissede og overbeviste om det Godes Herlighed, som Christendommen forjætter: da lader os ikke hos en eller anden Taler søge en vellykket Fremstilling, vi ganske samtykke og gjøre til vor, ei heller, hvis vi ere Talere, selv forsøge i Ord og Tale at prise dette Godes Herlighed. Men lader os vende Blikket ind i os selv, og idet vi oprigtigt prøve vort Liv, høre disse Ord af Peder, sagte om os »see, vi have forladt alle Ting« — og derpaa selv sige de sidste Ord: hvad skulle vi have?

»See, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig.« Apostelen fremstiller sig altsaa ikke her som en Mand, der har havt

Tab i Verden, en Mand, hvem Gud maaskee har frataget Alt
er ikke en Job, der siger »Herren tog«. Nei, Apostelen
et andet Udtryk, han siger, vi have »forladt« alle Ting.
avde Job ikke gjort, Job havde ikke forladt det Mindste,
d tog Herren Alt indtil det Mindste fra ham. Jobs From-
, at han, da Herren havde taget Alt, sagde »Herrens Navn
ovet«, altsaa, at han ydmygt og troende, ja prisende Gud,
le samtykkede i at finde sig i Tabet, eller i at ansee Tabet
ham Bedste. Anderledes med Apostelen, han har forladt
ng, altsaa frivilligt opgivet dem; der blev ikke brugt Magt
am for at fratage ham end det Mindste, nei, men han fri-
opgav det Alt. Dette er det Christelige. Thi at en Mand
sig i det uundgaaelige Tab er ogsaa seet i Hedenskabet. At
id finder sig saaledes i det uundgaaelige Tab, at han ikke
ke taber Troen paa Gud, men troende tilbeder og priser
jerlighed, det er jødisk Fromhed. Men frivilligt at op-
t, det er Christendom.

der høres ofte en falsk Tale, som vil indbilde Menneskene,
frivilligt at opgive de jordiske Goder, skulde være at friste
t det, frivilligt at vove sig i den Fare, som man dog kunde
e, skulde være at friste Gud. Man mener, at dette er at
Jud, og siger saa dømmende om Den, der saaledes kommer
»han er selv Skyld deri.« Ja, ganske vist — han er selv
deri; og just dette er Lovtalen over ham. Havde han klogt
ig tilbage, og af Frygt for at friste Gud tilladt sig at gjøre
Gud, saa var han formodentligen bleven uden for Faren, i
esiddelse af Alt, hvad han eiede. Men Apostelen siger »see,
e forladt alle Ting«, og det er saa langt fra, at det falder
id at gjøre sig nogen Bebreidelse i den Anledning, at han
art anslaaer sig det til Fordeel som Noget, der maatte
Gud. Dog det forstaaer sig, han tilføier »og fulgt Dig
im)«; thi det følger af sig selv, at hvis En opgiver og for-
lle Ting for at følge sit eget Hoved, da frister han Gud.
rimod er det virkeligt saa, at Christus fordrer af den
e, at han frivilligt skal opgive og forlade alle Ting. Dette
es ikke i det gamle Testamentes Dage; Gud fordrede ikke
at han selv skulde opgive Noget, og fordrede, prøvende, af
m kun udtrykkeligt Isaak. Men Christendommen er jo og-
hedens Religion, just det Frivillige er det Christelige. Fri-

---

Job, der siger] Job 1, 21.

villigt at opgive Alt for at følge Christum efter, det er at være overbeviist om det Godes Herlighed, som Christendommen forjætter. Feigt og frygtagtigt ikke at turde vove det af Frygt for at friste Gud, er en Trældoms Aand; underfundigt at lade som var det fordi man frygtede at friste Gud, er at gjøre Nar af Gud. Der er Det, som Gud ikke kan fratage et Menneske, det er det Frivillige — og det er netop Det, som Christendommen fordrer. Gud kan fratage et Menneske Alt; men han har overladt det til Mennesket frivilligt at opgive Alt, og Dette er det netop Christendommen fordrer. Om alle hine Herlige, der frivilligt forlode Alt for at følge Christum efter, gjælder det menneskeligt, at det var deres egen Skyld, at de kom ind i alle disse Mosommeligheder og Besværligheder, udsatte for alle Forhaanelser og Forfølgelser, det var deres egen Skyld, at de lede Døden. Det har (ja, dette skal siges, Verdens Øine til deres Forkleinelse, i Guds til deres Ære) engang staaet i deres Magt at holde sig tilbage, at undgaae alle disse Farer; men frivilligt forlode de alle Ting. Dette er det Christelige — og derfor just til Forargelse. Thi det kan Verden endda begribe, at man hitter paa lidt Trøst for dem, der lede det uundgaaelige Tab. Men at man selv frivilligt skulde udsætte sig for Tab og Fare, det er i Verdens Øine Galskab — og er ganske rigtigt det Christelige.

Det, frivilligt at forlade alle Ting for at følge Christum, hvad Verden hverken vil eller kan høre uden at forarges, er ogsaa Det som den saakaldte Christenhed helst vil have fortiet, eller hvis det dog siges, saa gjerne vil overhøre, i ethvert Tilfælde høre saaledes, at man faaer noget Andet ud deraf. Derfor var det ikke umuligt at selv en Tale, hvis Hensigt var at forfærde, maaskee kunde virke inddyssende. Man kunde saaledes fremstille det, hvad det jo ogsaa er, som saa forfærdeligt, naar i hine Christenhedens længst forsvundne Tider, i Forfølgelsernes Tider, En maaskee vovede sig ud og vilde være Martyr, og nu, muligt dog efter allerede at have lidt mangfoldigt og i længere Tid, i det sidste, i Livsfarens, i den piinlige Døds Øieblik tabte Modet, forsagede — afsvoer Christendommen. Dette skulde saa være det Forfærdende som det ogsaa er. Men hvor er saa Muligheden af det Inddyssende? Det Inddyssende er eller vilde være den forkeerte Anvendelse, hvis der tilføiedes, eller hvis det tillodes Tilhøreren stiltiende at tilføie vi have ikke saaledes fornegtet Christendommen — vi, vi, som maaskee ved feig Klogskab vide Beskeed om at holde os uden for enhver Fare, i hvilken vor Christendom kunde prøves. Ak, og hvilken Art Fornegtelse er saa den værste? Dog vel just denne sidste

len feige, snildt beregnede, fra Aar til Aar fortsatte, gjennem ıeelt Liv sig hendragende stadige, daglige (o, forfærdeligt saalec t efterkomme Christi Befaling om daglig Fornegtelse!), den dagli ornegten af Christus. Det forstaaer sig, denne Fornegten bliv kke saa iøinefaldende (idetmindste ikke i theatralsk Forstand: fc ljertekjenderen og den Altidnærværende bliver den dog vel no aa iøinefaldende), som naar en saadan Ulyksalig i den piinlig Øieblik fornegter Christum. Men hvad der e ærst, derom kan der ingen Tvivl være. Der er dog, og altid, relse og Haab for Enhver, hvis Synd ret blev vitterlig, Frelsen ıærmere i jo forfærdeligere en Skikkelse hans Synd maa vise sig or ham. Men for dette Klogskabens underfundige Spil er der ngen Frelse; Hemmeligheden bestaaer netop i at opretholde det kin, at man jo ikke har fornegtet Christum. At der er Forskjel nellem Synd og Synd, det veed Enhver; men der er en Forskjel, aa hvilken man ikke altid synes tilstrækkelig opmærksom, den nellem Øieblikkets Synd eller Synd i Øieblikket, og den stadige, laglige Synden eller et Liv, der med Bevidsthed og Overskuelse af orholdene har indrettet sig i Synden, derhos forsynet sig med ornødent Hykleri for at bevare Skinnet af det Gode. Ordsproget iger »at synde er menneskeligt, men at vedblive i Synden, er ævelsk,« og dog er dette, hvorom vi tale, end forfærdeligere, dette ed Bevidsthed snildt at indrette sig i Synden, eller om ikke nske med Bevidsthed derom, saa dog med Bevidsthed om, at ın bevarer en Uklarhed i Sjelen over, hvad man af gode Grunde e ønsker Klarhed over. — At der er Forskjel mellem Synd og ıd, det veed Enhver; men der er en Forskjel man maaskee ikke d er tilstrækkelig opmærksom paa: mellem den Synd, som den anseer for afskyelig, og den, som Verden anseer for det e, eller for hvilken den dog har formildende og besmykkende ıe. Den sidste Synd er aabenbart den værste; thi det er ligt, at den Synd, som Verden anseer for Synd, kan være den e — saa maatte jo Verden selv være god. Al Synd er af det men den Synd, for hvilken Verden har det formildende i Beredskab, den er i end strengere Forstand, er anden Gang Onde, den har jo Tilhold og Medhold i den Ondskab, som dens Synd. Der er derfor i Guds Øine ingen Synd saa af- som Klogskabs Synd, just fordi denne har Verdens Med-

---

lsproget siger osv.] stammer oprindelig fra en Udtalelse af Kirkeieronymus i hans 57. Brev, 12: at have syndet er menneskeligt.

hold. Eller for at blive ved det anførte Exempel, hvad er det, hvis Verden skulde være oprigtig, hvad er det egentligen den fordømmer hos en saadan Ulyksalig, der i det afgjørende Øieblik fornegter Troen, hvad er det egentligen Andet end just dette, at han var uklog nok til at vove sig saa langt ud, at hans Fornegtelse paa en saa afgjørende Maade kunde blive vitterlig. Det er altsaa hans Første, Begyndelsen, der fordømmes, men Begyndelsen var jo netop god; Den, der ikke begynder saaledes, han kommer heller aldrig til det Herlige, i den piinlige Død at blive sin Overbeviisning tro. Klogskabs Synd er at synde saaledes, at man snildt veed at undgaae Straf, ja snildt veed at give det Skin af det Gode; Klogskabs Synd er snildt at undgaae enhver Afgjørelse, og derved vinde den Udmærkelse, aldrig at have fornegtet: dette anseer Verden for noget Overordentligt. Thi Verden hader sandeligen ikke det Onde, derimod afskyer og hader den det Ukloge, det er den elsker det Onde. — — »See, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig« — og vi, hvad skulle vi have?

»See, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig.« Apostelen Peder er ingen Yngling, der saadan ved Livets Begyndelse taler sværmersk saadan om det at forlade alle Ting. Han vidste ret godt selv, hvad han forstod derved, og vi vide, hvor sandt det var, da han sagde det, hvor sandt det blev ved hans senere Liv, hvor sandt det er, at Apostelen havde forladt alle Ting.

Han forlod sin vante Syssel, et stille borgerligt Liv, der, nøiet med det tarvelige Udkomme, hendroges i Tryghed; han forlod den beroligende Tillid til det Sandsynlige, indenfor hvilken som oftest et Menneske har sit Liv, uforsøgt i Andet end hvad der saadan som oftest slaaer til: han forlod det Visse og valgte det Uvisse. Thi Christus, for hvis Efterfølgelses Skyld han forlod Alt, var ingen formuende Mand, der kunde give sine Disciple noget vist om Aaret, eller sikkre dem en fast Stilling og et Levebrød — Han, den Fattigste af Alle. Han, der for sit eget Livs Vedkommende kun var sikker paa Eet: at Han skulde opoffres. Men saasnart Christus kaldte ham, forlod han alt Dette, som skrevet staaer Matth. 4, 20. Dette var en hoimodig Beslutning, og vi maae ikke tænke os Peder, et Menneske som vi, uden at maaskee ogsaa et Øieblik det Lavere i ham har været tilrede med Betænkeligheder og Bekymringer: thi saaledes er det sande Store ikke, det er ikke, uden Bekymringerne og Betænkelighederne, men er just hvad det er ved at overvinde disse. Han fattede imidlertid den hoimodige Beslutning at forlade alt Dette. Men Vanskeligheden for det Hoi-

ɔdige er altid dobbelt, først den i sig selv at seire over det Lave Jordiske. Naar saa Dette er gjort, saa kommer den næste ınskelighed, at til enhver Tid de Medlevende finde det Høimodige a taabeligt og daarligt. Thi at En vælger et Liv, hvorved han ıder mange Fordele (hvilket ingenlunde er høimodigt), det beuner Verden; men at En opgiver alle Fordele, endog den at være ·et af Verden (hvilket just er det Høimodige), det finder Verden a latterligt. — Peder forlod altsaa det Visse og valgte det Uvisse, være Christi Discipel, Hans Discipel, som ikke selv havde det, ortil Han kunde hælde sit Hoved. Peder valgte det Uvisse, og g nei, han valgte ikke det Uvisse. Den, han knyttede sig til, r ingen Eventyrer, der holdt Muligheden ligeligt aaben: Muligden til at blive noget Stort i Verden, og Muligheden af at tabe t. Christus lod ikke Disciplene uvisse om, hvad der ventede m og Ham — den visse Undergang. Peder valgte altsaa den ıse Undergang.

Han forlod Slægt og Venner og Jævnlige, de Beeber og Forestillinger, i hvilke hans Omgangskreds ır havt deres Liv, han blev mere fremmed for dem d Den er, der taler et fremmed Sprog. Thi dette er en ınu høiere, en uendeligere Forskjel end en Sprogforskjel, den lem Tvende, af hvilke den Ene kun tænker paa og taler om Himmelske, om Guds Rige og hans Retfærdighed, den Anden om Udkommet og Levebrød og Hustru og Børn, og hvad Nyt er i Staden, og om at blive til Noget i Verden. Han forlod ɔette, om end Slægt og Venner i Begyndelsen vel i deres Sprog fundet det sært og overspændt af ham, og derfor forvandlet l hans Uvenner, der spottede ham, og senere da de saae, farefuldt hans Liv blev, havde travlt med at sige: det er egen Skyld.

lan forlod sine Fædres Tro, saa han maatte hade r og Moder. Thi dette er jo Meningen af Christi Ord: at ;om for Hans Skyld ikke hader Fader og Moder, er Ham ærd — og Peder var Ham værd. Naar der er en Religions·l, altsaa en evig afgjørende Evighedens Forskjel mellem ɔg Søn, og Sønnen levende troer af sit ganske Hjerte, af al ;t, med sin hele Sjel, at kun i denne Religion er Saligheden ıader han jo Faderen, det er, han elsker noget Andet saa hans Kjerlighed til Faderen er som Had. Naar En har

---

sti Ord] Luc. 14. 26.

retmæssig, har hellig Fordring, har første Fordring paa Din Kjerlighed, da at elske en Anden, selv om dette kun betyder at blive ligegyldig mod hiin Første, det er jo som at hade ham, just fordi han har Fordringen paa Din Kjerlighed. Men at elske Noget saa høit, at man troer, at deri alene er Frelse at finde og Salighed, uden for det Fortabelse — naar saa Faderen, til hvem Du ved Kjerlighedens inderligste Baand er knyttet, ikke troer det Samme, naar altsaa den Troende, jo inderligere han selv elskende holder fast ved det Eneste, hvori der er Salighed, nødsages (o, Rædsel ligesom at lægge Haand paa sin Fader!), nødsages til at antage, maa (o, Rædsel, ligesom at kunne negte sin Fader Livets Fornødenhed!) maa bringe det over sit Hjerte at antage, at Faderen altsaa er fortabt: det er jo at hade Faderen. Er dette ikke at hade et andet Menneske, at troe ham fortabt — er det det mindre, hvor ubeskriveligt tungt det end falder En! Altsaa det er at hade Faderen, eller rettere det er at hade ham og dog at elske ham! O, Afskyelighed uden Lige at hade den Elskede, saa Ens Kjerlighed blev til Had; o, af alle Sjelslidelser den tungeste, qvalfuldeste, at hade den Elskede, og dog at elske ham. At ville gjøre Alt for ham, at ville offre sit Liv for ham — men at være bunden, bunden, ja eller naglet, eller korsfæstet til den Betingelse, som ikke staaer i Ens Magt, den Betingelse, der knytter Saligheden til eet Vilkaar saa der uden for dette ikke er Salighed, saa Valget altsaa maatte være enten at opgive sin egen Salighed for at blive usalig med den Elskede, eller selv at troe til Salighed — ak, og saaledes hadende, at slippe den Elskede!

Han forlod Fædrenes Tro, dermed Folket, som han tilhørte, Fødelandet, hvis Kjerlighed binder med de stærkeste Baand. Thi han tilhørte nu ikke mere noget Folk, han tilhørte kun den Herre Jesum. Troende maatte han forstaae, at dette Guds udvalgte Folk, som han tilhørte ved Fødselen, at det var forstødt, at der intet udvalgt Folk mere var til; han maatte troende forstaae, at hvad der vel ogsaa engang havde været ham hans stolteste Tanke, at tilhøre Guds udvalgte Folk, at denne Tanke fra nu af var Forhærdelse og Fortabelse i hver Den, som vedblev at fastholde denne Tanke.

Saaledes forlod Apostelen Alt, brød med Alt, hvad der binder et Menneske til Jorden, og med Alt, hvad der fængsler til Jorden. Han forlod i Kjerlighed til Christum, eller i Had til Verden forlod han Alt, sin Livs-Stilling, Udkommet, Slægt, Venner, det menneskelige Sprog, Kjerlighed til Fader og Moder, Fædrelandets Kjerlighed, Fædrenes Tro, han forlod den Gud han hidtil havde dyrket. Han

forlod det anderledes end Den, der ved Verdenshavet er skilt fra sit Fødeland; inderligere end Manden, der forlader Fader og Moder for at holde fast ved sin Hustru; heftigere end Qvinden, der forlader det fædrene Hjem — han vendte sig end ikke om for at see tilbage, end mindre forlangte han Tid til at begrave de Afdøde. Han forlod det Alt — ja, og paa den meest afgjørende Maade; thi han blev paa Stedet, omgiven af alt Det, han forlod: hans Livs daglige Besværligheder var til Vitterlighed Udtrykket for, at han forlod det. Han blev blandt dem, han forlod: at disse hadede og forfulgte ham, det var Udtrykket for, at han forlod dem. Han reiste jo ikke bort fra det Altsammen, nei han blev for at vidne om, at han havde forladt det, udsættende sig for alle Følgerne deraf, hvilke igjen vare Vidnesbyrdet om, at han havde forladt Alt.

»See, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig, hvad skulle vi have?« Apostelen havde forladt alle Ting — og det var i strengeste Forstand, som viist er blevet, Alvor med at have forladt alle Ting, det var ikke med ham som med os, der, uden at forandre det Mindste i det Udvortes, forsikkre, at vi ere villige til at forlade alle Ting, hvis det forlangtes af os. Nu spørger Apostelen: »hvad skulle vi have?« — og jeg spørger, eller bedre, Du spørger Dig selv m. T. (thi saaledes er det baade rigtigst og tjenligst), Du spørger: hvad skulle vi have?

O, der er dog Intet saa svigefuldt og underfundigt som et Menneskes Hjerte, opfindsomt i at søge Udflugt og i at finde Undskyldning; og der er vel Intet saa vanskeligt og saa sjeldent som sand Oprigtighed for Gud. Sandeligen, vi skulle vel vogte os for her at holde en Straffeprædiken, især vogte os for, i Forholdet til Andre at ville være Den, der havde ligesom at opkræve Guds Tilgodehavende. Thi vel sandt, Gud kan fordre Oprigtighed af ethvert Menneske — altsaa af »mig«; men deri ligger jo dog ingenlunde, at jeg skulde være opfordret til paa Guds Vegne at kræve den af Andre. Dersom jeg udgav mig for at have et saadant Hverv, da forskyldte jeg selv en Uoprigtighed mod Gud. Nei, paa den Maade ville vi ikke forfærde. Men det Forfærdelige at være uoprigtig mod Gud har en anden Side. Der er dog for ethvert Menneske, hvad enten al anden Hjælp er tilrede for ham, eller den brister,

---

for at see tilbage . . . begrave de Afdøde] her sigtes til Christi Ord Luc. 9, 60—62.

kun een Hjælp i Himlen og paa Jorden, den, at Gud hjælper ham. Men hvor skulde Gud kunne hjælpe et Menneske, naar han ikke er oprigtig mod Gud? Man mener maaskee ofte, at Gud er langsom til at hjælpe, eller at de uendelig mange Forholds Forvikling i Verdens-Regjeringen gjør, at Hjælpen saa langsomt kan komme En til Gode. O, langtfra, Gud er hurtig til at hjælpe, hurtigere end Tanken, og for Gud er der ingen Forvikling. Men Mennesket er uoprigtigt mod Gud i at begjere Hjælpen, og i ethvert Tilfælde meget langsom til at blive oprigtig.

Naar et Menneske forsikkrer, at han var villig til at forlade alle Ting for Christi Skyld, hvis det forlangtes af ham: ja, hvor turde jeg sige, at det var usandt. Men see i hine Tider, da det virkelig blev Alvor med at skulle forlade alle Ting, fandtes der da den Gang saa Mange, der vare villige, og de Faa, der fandtes, fandtes disse just ikke blandt de Fattige og Ringe? Men nu, nu da det ikke saa let bliver virkelig Alvor med bogstaveligen at skulle forlade alle Ting, nu ere vi alle villige — hvis det forlangtes. **Lad os ikke bedrage os selv, og ikke bedrage Gud. Det** gaaer jo dog ikke an at tænke saa høit om sig selv: at blive i Besiddelse af Alt og saa ovenikjøbet formeentligen at være en saadan Mand. Fordrer Gud det ikke af os, at vi skulle forlade alle Ting, saa fordrer han jo dog Oprigtighed af os. Langtfra utaalmodigt og hidsigt at tilskynde Nogen til utaalmodigt og hidsigt at forsøge sig i at forlade alle Ting, hvad Gud maaskee ikke fordrer, ikke fordrer af ham, ville vi derimod anprise Oprigtighed, som Gud fordrer af Alle; men det er dog for galt, at gjøre Det til en Talemaade, eller i Form af en Talemaade at udsige Det om os Alle, Det, der, naar det bliver virkelig Alvor, kun fuldkommes af Een blandt Tusinder og Tusinder. — Maaskee fordrer Gud det ikke af ham, dette vil sige, det er fordret af Enhver, men det er ikke ubetinget fordret af Enhver, d: det er overladt Friheden. Den, der troende og altsaa ydmygt gjør det, handler christeligt; Den, der ydmygt forstaaer sig selv i ikke at gjøre det, ydmygt tænker ringe om sig selv, handler ogsaa christeligt. Maaskee fordrer Gud det ikke, det vil sige, maaskee fordrer Gud det ikke saaledes af os, som leve i Christenheden. Og det Frivillige, det frivilligt at forlade alle Ting, er i ethvert Tilfælde kun da det Christelige, naar det, som viist blev, er for at følge Christum efter, altsaa i Overeensstemmelse med Guds Fordring; og dette Frivillige er i Christenheden kun da at anprise, naar det for Gud forstaaer sig selv i den væsentlige Forskjel, at Apostlene og de første Christne, omgivne af Jøder og Hedninger, det er af Ikke-Christne, gjorde hvad

de gjorde. For Den, der lever i Christenheden — Eet er der i ethvert Tilfælde han ikke skal forlade, som Apostelen forlod: Fædrenes Tro; og en egen Vanskelighed er og bliver det dog med at forfølges, at henrettes ikke af Jøder, ikke af Hedninger, men af Christne — for Christendommens Skyld.

Der var en Tid i Christenheden, hvor man kun meente at kunne gjøre Bod saaledes, at man virkeligen forlod alle Ting, flygtede ud i Ørkenens Eensomhed, eller stræbte at blive forfulgt i Stædernes Vrimmel. Der gives en anden Maade at gjøre Bod paa, den, at være ret oprigtig mod Gud. Jeg veed ikke, og dersom jeg vidste anderledes, haaber jeg til Gud, at jeg skulde vove at tale anderledes, jeg veed ikke, at der nogetsteds ubetinget fordres af et Menneske i Christenheden for at være en Christen og for at vorde salig, at han i bogstavelig Forstand skal forlade Alt, eller vel endog, at han skal offre sit Liv, blive henrettet for Christendommens Skyld. Men dette veed jeg, at med et uoprigtigt Menneske kan Gud ikke indlade sig. Det er derfor efter mine Begreber et Thema til en Bodsprædiken, det vi have valgt, disse Ord af Peder: »see, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig, hvad skulle vi have?«, det er Themaet, naar Du i Anledning deraf spørger Dig selv: hvad skulle vi have. Intet Menneske bliver dog saligt uden af Naade, ogsaa Apostelen blev dog kun tagen til Naade. Men der er en Synd, som gjør Naade umulig, det er Uoprigtighed; og der er Eet, som Gud ubetinget maa fordre, det er Oprigtighed. Holder derimod et Menneske Gud hen i Uoprigtighed, saa kan et saadant Menneske hverken komme til at forstaae, om Gud af ham skulde fordre, at han i strengere Forstand forlod Alt, ei heller til at forstaae sig selv i ydmygt at vedgaae, at han vel ikke i bogstavelig Forstand forlod alle Ting, men dog fortrøster sig til Guds Naade.

O, thi hvor forskjelligt det end, menneskelig forstaaet, er, naar Apostelen siger »see, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig, hvad skulle vi have?«, og naar et Menneske, der ydmygt bekjender, at han ikke forsøgtes saaledes, oprigtigt for Gud tilstaaer, at han ingenlunde turde troe sig istand til dette, siger: hvad skulle vi have — af Guds Naade faae de dog begge Eet og det Samme.

III.

Alle Ting maae tjene os til Gode — naar vi elske Gud.

Dersom et Menneske i de høitideligste og stærkeste Udtryk forsikkrede, at han elskede Gud, at Gud, kun Gud var hans Kjerlighed, hans eneste, hans første — og dette Menneske, naar man spurgte ham, hvorfor, svarede »fordi Gud er det høieste, det helligste, det fuldkomneste Væsen«; og dersom dette Menneske, naar man spurgte ham, om han da aldrig havde elsket Gud af nogen anden Grund, om han ikke af og til elskede Gud af en anden Grund, svarede »nei«: saa maatte man vel fatte en Mistanke til ham, at han var en Sværmer, maatte vel ret alvorlig advare ham at see sig for, at denne hans sværmeriske Stemning ikke endte i en Formastelse. Det Simple og Ydmyge er at elske Gud fordi man trænger til ham. Vel synes det saa naturligt, at man for at elske Gud, maatte see at svinge sig høit op til Himlen, hvor Gud boer: rigtigst og sikkrest er det dog i at elske Gud ydmygt at blive ved Jorden. Vel synes det saa høit at elske Gud, fordi han er saa fuldkommen, det synes saa selvkjerligt at elske Gud, fordi man trænger til ham: dog er den sidste Maade den eneste, paa hvilken et Menneske i Sandhed kan elske Gud. Vee den Formastelige, der vilde vove at elske Gud uden at trænge til ham! I Forholdet mellem Menneske og Menneske kan der maaskee være Tale om en saadan sværmerisk Kjerlighed, der elsker et Menneske blot for hans Fuldkommenhed; men det til Grund liggende første Forhold af et Menneskes Kjerlighed til Gud er ret tilgavns at forstaae, at man trænger til Gud, slet og ret at elske ham fordi man trænger til ham. Det Menneske, der dybest erkjender sin Trang til Gud,

elsker ham sandest. Du skal ikke ville formaste Dig til at elske Gud for Guds Skyld; Du skal ydmygt forstaae, at Dit Livs Velfærd evigt afhænger deraf, og derfor skal Du elske ham.

Saa spørge da Enhver sig selv, for sit eget Velfærds Skyld, om han elsker Gud. Dette er i dybeste Forstand et Velfærds-Spørgsmaal: elsker jeg Gud? Er Svaret ja, saa er ogsaa Din Velfærd evig betrygget; thi »alle Ting maae tjene dem til Gode, som elske Gud.« O, hvor ofte er dette Ord ikke sagt, og gjentaget og atter gjentaget, forklaret, udlagt til Opbyggelse, til Trøst, til Beroligelse. Man har viist, hvorledes Erfaringen har bekræftet dets Sandhed, hvorledes virkelig alle Ting have tjent dem til Gode, som elskede Gud. Man har bekjæmpet Tvivlene, gjort det saa indlysende, at det er saa: at hvor ganske forskjelligt end Alt viser sig i Lidelsens, i Prøvelsens, i Anfægtelsens Tid eller Tider, saa maae dog tilsidst alle Ting tjene dem til Gode, som elske Gud; at der ingen Ro er for Tanken, at ingen Tvivl kan holde ud med denne Forvisning, men dog tilsidst maa give sig tabt og underlægge sig.

Men hvad saa? Fordi det er evig vist, at alle Ting tjene dem til Gode, som elske Gud, følger deraf, at »jeg« elsker Gud? Og dette er dog just det afgjørende Spørgsmaal. Jo mere der upersonligt kjæmpes mod alle Tvivlens Indvendinger, naar man saa, efterat have gjendrevet alle disse Indvendinger, lader som var nu Alt afgjort: desto mere bortledes Opmærksomheden fra det egentlige Afgjørende. Ja, Menneskene have ofte paa en besynderlig Maade travlt paa urette Sted. De kjæmpe og kjæmpe, grunde og grunde for at bevise Christendommens Sandhed, og naar saa den er beviist: saa berolige de sig, saa mene de, nu er Alt i sin Orden. Dette er at slaae sig til Ro ved Begyndelsen, hvad man dog egentligen ikke burde gjøre før ved Enden, og hvad især er besynderligt i disse Tider, hvor man ellers har saa travlt med at gaae videre. O, det Menneske, der blot har lidt Forstand paa Sagen, seer let, at alt Andet kun er Forarbeide, en Indledning til hvad der er Hovedsagen: er det nu saaledes **for mig**. Men man har vendt hele Sagen om, og derfor har man faaet et Arbeide op, som Christendommen mindst havde drømt om. Med guddommelig Myndighed er Christendommen forkyndt; dens Mening var, at der ikke skulde spildes et eneste Øieblik paa at bevise, at den er sand, men at Hver især strax skulde vende sig mod sig selv og sige:

»alle Ting maae tjene osv.] Rom. 8, 28.

hvorledes forholder Du Dig til Christendommen. Denne Selvbekymring, denne Frygt og Bæven i Henseende til, om man selv er en Troende, er det bedste Middel mod alle Tvivl om Lærens Sandhed; thi den Selvbekymrede arbeider med al sin Sjels Kraft paa et ganske andet Sted. Men fordi man aldeles har afskaffet denne Selvbekymring, har man ogsaa faaet en Art Tvivl op, som ikke Satan selv kan bekjæmpe — vel derimod opfinde; en Art Tvivl, som det er umuligt at bekjæmpe, fordi der egentligen fordres, at man for at bekjæmpe den skulde gaae over paa dens Side, altsaa for at overvinde den selv forraade Christendommen. Thi christelig forstaaet er det eneste Vaaben mod Tvivlen: tie stille, eller, luthersk, hold Mund! Tvivlen derimod siger »indlad Dig med mig, bekjæmp mig — med mine egne Vaaben.« Hvilken Urimelighed og hvilken Umulighed! Hvis en Løgner vilde sige »indlad Dig med mig, bekjæmp mig med mine »egne Vaaben«, kunde Sandheden være tjent med det Forslag, eller med at vinde en saadan Seier!

Fordi Dette nu er saaledes og saa almindeligt, derfor er det vistnok gavnligt, at man vender Sagen om, sætter Personlighedens Springfjeder, som man har faaet taget af det Christelige, igjen paa. Og saaledes i denne Tale; istedetfor at bevise, at det er saa, at alle Ting tjene dem til Gode, som elske Gud, ville vi ganske simpelt, som sig bør, antage Dette for evig afgjort, for det Visseste af Alt, og derimod tale om:

at alle Ting maae tjene os til Gode — »n a a r« vi elske Gud.

Talen kommer altsaa egentligen til at dreie sig om det Ord »N a a r«. Det er et lille Ord, men det har uhyre Meget at betyde: det er et lille Ord, om hvilket dog en Verden, Personlighedens Verden, dreier sig. Du kjender nok hiint Folk, der var bekjendt for at udtrykke sig kort, og Du kjender formodentligen ogsaa hiint korte Svar: »naar«. See det var stolt sagt af Overmagten, at tale om hvad dens talløse Skare vilde gjøre, naar den havde overvundet Alt: det var et kort Svar: »naar«. Og i en noget lignende Forstand med al denne Bevisen og Bevisen og Gjendriven, der i stolte Ord taler om sin Formaaen — medens den dog ikke for-

---

h i i n t k o r t e S v a r: »n a a r«] Spartanernes Svar til Kong Philip af Macedonien, da han truede dem: »Naar jeg falder ind i Lakonien, vil jeg affolke Landet.« Plutarch *de garr.* c. 17. p. 511 A., smlgn. Holbergs Heltehistorier. 1733. II, 557.

maaer det Mindste, naar den ikke selv troer; medens den dog ikke selv har den mindste Gavn af al denne Bevisen, naar den ikke selv troer; medens den dog ikke kan gavne Dig det mindste, naar Du ikke troer, ikke kan paa mindste Maade hjælpe Dig til Troen, og derimod være Dig ganske ligegyldig, naar Du troer. Ja det er et lille Ord dette Naar! Er Gud Kjerlighed, saa følger det af sig selv, at alle Ting maae tjene dem til Gode, som elske Gud; men af at Gud er Kjerlighed følger ingenlunde, at Du troer, at Gud er Kjerlighed, eller at Du elsker ham. Troer »Du« derimod, saa følger det af sig selv, at Du maa troe, at alle Ting tjene »Dig« til Gode; thi dette ligger jo i hvad Du troer om Gud. I det ene Tilfælde er det Mennesket, der formaster sig til ligesom at ville sætte sig ind i Gud og bevise Noget om ham, bevise om ham, at han er Kjerlighed, og hvad saa deraf følger; i det andet Tilfælde forstaaer Mennesket ydmygt, at Sagen er denne, om han troer, at Gud er Kjerlighed, thi troer han det, saa følger alt det Andet uden Beviis af sig selv: af Beviset følger Intet for mig, af Troen følger Alt for mig.

Saa er Talen da om dette Naar og derved om Troen, der af alle Goder er det høieste og eneste sande. Thi om alle andre Goder gjælder det, at der dog er et Men ved dem, at de have en Side, fra hvilken det bliver tvivlsomt, om dette Gode nu ogsaa er et Gode, om det ikke havde været En bedre, at man ikke havde faaet dette Gode. Men Troen er det Gode, der er saaledes beskaffent, at hvis Du troer, dersom Du troer, naar Du troer, forsaavidt Du troer — selv om Det hændte Dig, hvad Du meest havde frygtet: saa vil Du troende forstaae, at det maa være Dig til Bedste, altsaa et Gode. Medens Tvivlen har Magt over Alt hvad man ellers kalder Goderne, Magt til at gjøre dem tvivlsomme, saa har Troen Magt over alt det Gode og over alt det Onde, der kan hænde Dig, Magt til at gjøre det utvivlsomt, at det er et Gode.

Alle Ting maae tjene os til Gode — naar vi elske Gud.

Tænk Dig et Menneske i Besiddelse af alle Lykkens Goder, uberørt af al Smerte og Gjenvordighed, ukjendt med enhver Lidelse eller Fare, føiet i hvert hans Ønske, misundt af de Smaalige, af Ynglinge priset lykkelig: tør han prise sig lykkelig? Ja — naar han troer, at Gud er Kjerlighed, thi saa tjene alle disse Ting ham til Gode. »Naar«, det er et slemt lille Ord, dette Naar! Ja, vee det Menneske, der vover at kaste Tvivlen om Gud ind i et andet Menneskes Hjerte; thi al denne Tvivl er syndig, og at vække denne

Tvivl hos en Anden er at forføre. Men Ære være det Menneske, priset være han, takket være han, han den Alvorlige, der ikke frygter for at vække i et andet Menneske den Tvivl, som lærer Mennesket at tvivle om sig selv, den Tvivl, som er Selvbekymringens Oprindelse. Altsaa »naar«. Dette Naar, det er Bodsprædikanten. O, Du troer maaskee, at 'en Bodsprædikant han er som et fremfarende Veier, der sandseligt forfærder. Nei, den sande Bodsprædikant kommer ogsaa, som Guds Røst, i en sagte Luftning — derfor dog ikke mild, men streng, saa streng som Evighedens Alvor er det. Den sande Bodsprædiken sigter kun efter Eet, efter at komme Dig eller mig, den Enkelte, saa nær paa Livet, saare ham saaledes, at han nu væsentligen selv bliver sig sin egen Bodsprædikant. Tag Dig iagt for dette Naar — i en anden Forstand, pas dog vel paa, at Du elsker dette Naar, thi gjør Du ikke det, da vil Du Din egen Undergang. Men tag Dig dog iagt for dette Naar: har det rammet Dig, Du kan maaskee bruge Aar og Dag inden Du bliver færdig med det, eller rettere, dersom det i Sandhed har rammet Dig, Du bliver aldrig ganske færdig med dette Naar — det skal Du heller ikke. Dette Naar bliver som en Pil i Dit Hjerte; den skal blive der indtil det Sidste. Frygt derfor ikke en Bodsprædikant, der maaskee har Forfærdelse i sin Skikkelse og Vrede i sin Stemme, der skjender og straffer og tordner. Sligt er kun et Spil og bliver kun en Slags gysende Forlystelse. Nei, inderst inde i ethvert Menneskes Hjerte, der boer hans Bodsprædikant. Kommer han til Orde: han prædiker ikke for Andre, han gjør ikke Dig til en Bodsprædikant, han prædiker kun for Dig; han prædiker ikke i nogen Kirke for en forsamlet Mængde, han prædiker i Hjertets Lønkammer — og for Dig, hvad enten Du vil høre ham eller ikke; han har slet intet Andet at passe paa end at passe paa Dig, og han passer paa at blive hørt i det Øieblik, hvor Alt er stille omkring Dig, hvor Stilheden gjør Dig ganske eensom.

Du Lykkelige, Du hvem saa Mange misunde, og saa Mange prise lykkelig — dersom Du er saaret af dette Naar, eller Du har saaret Dig paa det, da skal Du forgjeves søge at finde Hvile i noget andet Menneskes Forsikkring om, at Du er lykkelig, ja, om end alle Mennesker forenede sig for at forsikkre Dig det, det skal ikke give Dig den mindste Vished. Du har nu med Dig selv at gjøre, med Bodsprædikanten i Dit eget Indre. Han gjør ikke

---

i en sagte Luftning] der sigtes til Profeten Elias, der hørte Herrens Røst ved Horebs Bjerg i en stille sagte Lyd. 1. Kong. 19, 12.

mange Ord, dertil er han for velunderrettet, han siger blot »naar«. Og hvad enten Du vil holde en lang Tale til ham eller forelægge ham et kort Spørgsmaal, han siger blot »naar«. Dersom Du i Betragtning af Din Rigdom, ved Tanken om, hvorledes det er lagt i Din Haand at gjøre Dig Livet saa beqvemt, saa nydelsesrigt som muligt, og hvad der er endnu herligere, at det er lagt i Din Haand at gjøre det Godt for saa Mange, dersom Du i Betragtning heraf vil prise Dig lykkelig: saa siger Bodsprædikanten »ja — naar Du troer, at Gud er Kjerlighed, naar Du elsker Gud, thi saa tjener alt Dette Dig til Gode«. Det er lidt ængsteligt dette Svar; det er saa koldt i en vis Forstand, saa roligt i sin Tvetydighed; det er hverken Ja eller Nei. Vil Du spørge ham »elsker jeg da ikke Gud«, saa svarer han »det veed jeg ikke Noget om, jeg siger det blot som det er: naar Du elsker Gud, saa . . .«. Vilde Du bede og besværge ham dog endeligen at svare ja, vilde Du med Døden true ham til at sige ja: Du bevæger ham lige lidt; vinde ham ved Smiger eller ved Bønner kan Du ikke, slaae ham ihjel kan Du ikke uden i meget uegentlig Forstand, og i ethvert Tilfælde han frygter ikke Døden. Men saa længe han lever, saa længe Du endnu hører hans Røst, gjentager han dette Naar. Dersom Du vilde sige til ham »jeg giver Halvdelen af min Rigdom til de Fattige, naar jeg saa blot maa faae en Vished om, at Resten i Sandhed tjener mig til Gode«, og han intet Svar gav Dig, fordi han ikke kan svare Dig paa denne Tale, eller han svarede »ja, naar« — hvis Du da, bragt til det Yderste ved at fornemme, hvilken Magt der ligger i dette Naar, sagt af ham til Dig, vilde sige »jeg giver hele min Rigdom til de Fattige, hvis jeg saa blot maa faae Visheden om, at Armod i Sandhed tjener mig til Gode«: da svarer han »ja — naar Du elsker Gud«.

Naar Du elsker Gud, eller naar Du troer, at Gud er Kjerlighed; thi troer Du, at Gud er Kjerlighed, saa elsker Du ham ogsaa — og saa tjene alle Ting Dig til Gode. Men tag ikke feil, gaae ikke i overstrømmende Følelse af Din Lykke hen og elsk Gud, som behøvede Du ham egentligen ikke, fordi Du er lykkelig nok. Nei, Du maa lære at trænge til Gud, at elske ham fordi Du trænger til ham, Du den Lykkeligste af Alle. Din Velfærd er ingenlunde, o ingenlunde afgjort med al Din Lykke, den er først da afgjort, men da ogsaa evig afgjort, naar Du troer, at Gud er Kjerlighed, naar Du elsker Gud. O, Du Lykkelige — naar Du troer det: til Lykke! Da tjener alt Dette Dig til Gode, Din Rigdom, Din Sundhed, Dine herlige Aandsgaver, Din Glæde ved den Elskedes Side, Din Ære og Anseelse blandt Menneskene, Dine Børns

livsalige Opmuntring: det tjener Dig Alt til Gode — naar Du elsker Gud, og Du er da virkelig lyksalig. Om et Menneske nemlig end er nok saa lykkelig, vi sige dog, han mangler Eet, hvis han ikke har Bevidsthed om sin Lykke. Men den sande Bevidsthed om sin Lykke er at have denne Bevidsthed, uden hvilken som sagt Lykken ikke er Lykke, indeholdt i, indfattet i Bevidstheden om, at Gud er Kjerlighed. En Viden om, at Gud er Kjerlighed, er endnu ingen Bevidsthed derom. Thi til Bevidsthed, personlig Bevidsthed, fordres, at jeg i min Viden tillige er vidende om mig selv og mit Forhold til min Viden. Dette er at troe, her at troe, at Gud er Kjerlighed; og at troe, at Gud er Kjerlighed, er at elske ham.

Du har vel ofte hørt tale om Ordets Magt, om hvad Den formaaer, som har Ordet ret i sin Magt: og dog har dette lille Naar uendelig mere Magt, naar det er Bodsprædikanten i et Menneskes Indre, der siger det til »dette Menneske«. Ordets Magt har omstyrtet Throner, forandret Verdens Skikkelse, men det lille Naar har en endnu større Magt; det er en endnu større Forandring, naar et Menneske evigt forandres ved dette Naar. Det er en evig Forandring, mærkeligere end den mærkeligste Begivenhed i Verden, naar et Menneske kommer til at elske Gud. Om det skeer, naar det skeer, kan Ingen sige ham. Bodsprædikanten i hans Indre kan være ham behjælpelig til at blive opmærksom, hjælpe ham til i Selvbekymring at søge Aandens Vished, idet Guds Aand vidner med dette Menneskes Aand, at han elsker Gud. Men give ham denne Vished kan kun Gud. Holde ham vaagen i Uvisheden for at tragte efter Visheden, det kan Bodsprædikanten, han siger: alle Ting tjene Dig til Gode, naar Du elsker Gud. Med dette Ord kalder han paa Ynglingen i Livets Morgen; med dette Ord kalder han ad Manden mange Gange og paa mange Maader i Livets travle Dag; med dette Ord forhindrer han Oldingen i at blive dorsk og døsig. Han føier ikke en Stavelse til, han tager ikke en Stavelse fra, han forandrer ikke Stemmen, betoner ikke Ordet anderledes: uforandret som en Afdød, rolig som Evigheden gjentager han »naar«.

Alle Ting maae tjene os til Gode — **naar** vi elske Gud.

Tænk Dig et Menneske, den Elendigste af Alle — menneskelig Deeltagelse har allerede længst opgivet og forladt ham, tør, ak for dens egen Skyld, ikke komme ham nær, ønsker, ak for dens egen Skyld, blot at blive uvidende om al hans Elendighed, og derved

om, at det virkeligen kan hænde et Menneske at blive saa elendig: turde nu han sige »mig vederfares kun Ondt, hvoraf der bestandigt blot kommer mere Ondt«? Ingenlunde — ja, hvis han ikke elsker Gud, saa kan han have Ret deri; men saa er Talen jo ogsaa om noget ganske Andet end om Det, hvorom han taler. Thi dette, ikke at elske Gud, er, guddommelig forstaaet, et Menneskes afgjorte Elendighed, hvad enten han saa forøvrigt er lykkelig eller ulykkelig. Hvad derimod det menneskelige Sprog kalder Nød, Gjenvordighed, Lidelse, idel Elendighed: det kan endnu Alt tjene et Menneske til Gode — naar han elsker Gud.

Det er dog et besynderligt Dobbeltvæsen dette Naar. Dog saaledes er det jo i sin Orden; thi, ikke sandt, Bodsprædikanten, hvis han er den sande, er altid ogsaa Trøsteren, der veed at trøste og at holde ud, længe efter at menneskelig Hjælp er forgjeves og har opgivet den Lidende. Derfor elskes han lige saa meget som han frygtes. I Fortvivlelsens mørke Nat, naar ethvert Lys gik ud for den Lidende — der er endnu et Sted, hvor Lyset holdes tændt, det er ad den Vei den Fortvivlende skal, der er Udveien: »naar« Du elsker Gud. I Trøstesløshedens frygtelige Øieblik, naar der ikke mere er Tale eller Tanke om nogen Eftersætning, men Meningen menneskelig talt er ude — der er endnu een Sætning tilbage, en modig Trøstens Sætning, som behjertet trænger ind i det Forfærdeligste og skaffer ny Mening: »naar« Du elsker Gud. I Afgjorthedens rædsomme Øieblik, naar der, menneskelig talt, ingen Vending mere er mulig, naar der kun er Elendighed overalt, hvorhen Du end vender Dig, og hvorledes Du end vender Dig — der er dog een Vending endnu mulig, den skal vidunderligt vende Dig Alt til det Gode: »naar« Du elsker Gud.

Men hvo er det da, der siger et Menneske Dette? O, inderst inde i ethvert Menneske boer der en Trøst, det er jo ogsaa derinde, hvor Bodsprædikanten boer. Det hjælper Dig kun lidet, om et andet Menneske vilde prædike Bod for Dig, han kan det ikke, det bliver et tomt Spil; det Høieste han kan er at hjælpe Dig til at blive Din egen Bodsprædikant. Og det hjælper Dig ogsaa kun lidet, om et andet Menneske vil trøste Dig. Dersom Du forsøges i svære Afgjørelser, da vil et andet Menneskes Trøst ikke forstaae Dig og derfor heller ikke hjælpe Dig; og dersom Du ret blev elendig, da kan Du ikke med Billighed fordre, at et andet Menneskes Deeltagelse skal vove sig ind til Dig. Men inderst inde i Dig selv, der hvor Bodsprædikanten boer, der boer Trøsten, dette Naar. Og som dette Ord ikke lader sig bestikke af den Lykkeliges Smiger og Bønner, og spotter hans Trudsler, saa er det ogsaa, Gud være

lovet, uforfærdet paa Nødens Dag. Dersom Du mener, at den sygeste og meest bekymrede Indbildning var istand til at opfinde en Rædsel, som kunde bringe dette Ord til Taushed, da feiler Du. Fortæl denne Trøster hvad Du vil, betro ham, hvad der er ifærd med at faae den Magt over Dig, at Du, hvor meget Du end gyser derved, har det paa Munden, vil, dog med modstridende Hjerte, til at slutte »Gud er ikke Kjerlighed« — han forfærdes ikke, han gjentager blot: »naar« Du elsker Gud, saa skal ogsaa Dette tjene Dig til Gode.

O sidste Trøst, o salige Trøst, o Trøst over al Maade! Thi, som sagt, naar den menneskelige Deeltagelse ophører, naar det ene Menneske ikke tør gaae ind til det andet: der er inderst inde i Mennesket en Trøst; som Skriften siger »haver Salt i Eder selv«, saa gjælder det ogsaa, at inderst inde i ethvert Menneske er Trøsten. Men dog har denne Trøster ingenlunde fornegtet sin Charakteer som Bodsprædikant. Thi dersom Du ved al Din Elendighed, ved noget Dit Smerte-Skrig i Lidelsen, eller noget Dit Angest-Skrig for Lidelsen, Du frygter, vilde forsøge at bevæge ham til at give Dig en Vished om, at Du elsker Gud: da vilde han svare »naar Du elsker Gud.« Indbild Dig heller ikke, at det egentligen er af Deeltagelse med al denne Din Elendighed, at han siger og gjentager dette Trøstens Ord. Nei, det er fordi han frygter, at Du fortvivlet skulde styrte Dig i hvad der guddommelig forstaaet er et Menneskes Elendighed, i den Elendighed ikke at elske Gud. Han er ikke beskjeftiget med at ville have Din Lidelse bort, han giver Dig heller ikke, hvad han ikke kan, Vished om, at Du elsker Gud. Men medens Elendigheden prædiker Bod for Dig, prædiker han Trøst, ikke menneskelig men guddommelig Trøst; og i den guddommelige Trøst er altid Bod indeholdt og fordret.

O, Du Lidende, naar Du troer, at Gud er Kjerlighed, eller hvad der er det Samme, naar Du elsker Gud, thi troer Du, at Gud er Kjerlighed, saa elsker Du ham ogsaa[1], saa tjener alt Dette Dig til Gode. Siig ikke, at Du ikke kan forstaae, hvorledes al denne Elendighed skulde tjene Dig til Gode, giv heller ikke efter for Tvivlens Vildfarelse, saa Du begynder paa det Spørgsmaal, om Gud er Kjerlighed: vær bange for Dig selv, men find saa ogsaa Trøst i Dig selv, agt paa dette Ord, der lyder i Dit Inderste naar Du elsker Gud. Give Dig Visheden om, at Du elsker Gud, kan dette Ord ikke, det kan kun Gud give Dig, naar hans Aand

[1] »haver Salt i Eder selv« Marc. 9, 50.

vidner med Din Aand, at Du elsker ham, naar Du veed med ham, at Du troer, at han er Kjerlighed. Men Ordet kan hjælpe Dig til at eftertragte denne Vished. Naar Fortvivlelsen vil slaae sammen over Dig, da skaffer dette Ord endnu Udsigt til Frelse; naar Du vil synke sammen i Mathed og opgive Dig selv, da holder Ordet endnu Hjælpens Mulighed aaben, naar Du elsker Gud.

Alle Ting maae tjene os til Gode — naar vi elske Gud.

Tænk Dig et Menneske, udrustet om muligt meer end overordentligt med Aandens Gaver, med en Dybde i at grunde, en Skarphed i at begribe, en Klarhed i at fremstille, hvis Lige aldrig var seet og aldrig blev seet, en Tænker; han har grundet over Guds Væsen, at Gud er Kjerlighed, han har grundet over hvad deraf følger, at altsaa Verden maa være den bedste, og alle Ting tjene til Gode. Og hvad han har udgrundet har han nedlagt i et Skrift, som ansees for hele Slægtens Eiendom, dens Stolthed; det er oversat i alle Sprog, anføres ved alle Leiligheder i Videnskaben, lægges til Grund for Forelæsninger, og fra dette Skrift hente Præsterne deres Beviser. Denne Tænker har hidtil levet som ukjendt med Verden, omfredet af Begunstigelse, hvad jo er den videnskabelige Gransknings Fornødenhed. Da skeer det ham, at han rives ud i en Afgjørelse; han maa handle i en vanskelig Sag og i et afgjørende Øieblik. Og denne Handling drager en Følge efter sig som han mindst havde ventet den, en Følge, der styrter ham selv og flere Andre i Elendighed. Det er Følgen af hans Handling — og dog er han forvisset om, at han ikke kunde handle anderledes, end han, efter den redeligste Overveielse, har handlet. Her er altsaa ikke blot Tale om en Ulykke, men om, at han er Skyld deri, hvor uskyldig han end veed sig. Nu er han saaret: der vaagner en Tvivl i hans Sjel, om Dette ogsaa kan tjene ham til Gode. Og denne Tvivl tager strax i ham, Tænkeren, Tænkningens Retning: om Gud ogsaa er Kjerlighed — thi i den Troende tager Tvivlen en anden Retning, Selvbekymringens. Bekymringen faaer imidlertid mere og mere Magt over ham, saa han tilsidst hverken veed ud eller ind. I denne Tilstand henvender han sig til en Præst, der ikke kjender ham personligt. Han aabner sig for ham, og søger Trøst. Den Geistlige, der har fulgt med Tiden og er saadan Tænker, vil nu bevise ham, at ogsaa Dette maa være det Bedste, maa tjene ham til Gode, da Gud er Kjerlighed; men snart forvisser han sig om, at han ikke er Mand for i Tanke-Strid at tage det op med denne Ubekjendte. Efter nogle forgjeves

Forsøg siger den Geistlige: »ja, saa veed jeg kun eet Raad; der er et Skrift om Guds Kjerlighed af Den og Den, læs det, studeer det, kan det ikke hjælpe Dem, saa kan intet Menneske hjælpe Dem.« Den Ubekjendte svarer: »»jeg er selv Forfatteren af dette Skrift.««

See, at nu hvad Tænkeren havde nedlagt i hiint Skrift var fortræffeligt: ja, hvor turde jeg betvivle det. Hvad Tænkeren havde forstaaet om Gud, har vistnok ogsaa været sandt og dybt. Men Tænkeren havde ikke forstaaet sig selv; han havde dog hidtil levet i den Indbildning, at det, naar det var beviist at Gud er Kjerlighed, fulgte saadan af sig selv, at Du og jeg troer det. Han har maaskee som Tænker tænkt meget ringe om Troen, indtil han — som Menneske lærte at tænke noget ringere om Tænkningen, især den rene. Hans Tankes Gang blev vendt om, hans Tankegang blev en anden. Han sagde ikke: Gud er Kjerlighed, *ergo* tjene alle Ting et Menneske til Gode; men han sagde: »naar« jeg troer, at Gud er Kjerlighed, saa tjene alle Ting »mig« til Gode. Hvad var det, der vendte Alt om for ham, det var dette Naar. Nu modnedes Tænkeren som Menneske for Livet; thi hidtil havde der dog været noget Umenneskeligt ved ham. Hvad det er som lille Barn at faae det Navn, man kommer til at hedde hele sit Liv igjennem: det er det, engang i sit Liv afgjørende, evigt at saare sig paa dette Naar, og derved at komme til at elske Gud, medens dog dette Naar altid senere er tilrede for at bevare den Kjerlighed, med hvilken man elsker Gud, evig ung — som Gud er evig; evig ung, i den første Lidenskabs Spænding, men inderligere og inderligere.

Alle Ting maae tjene os til Gode — **naar** vi elske Gud.

Om det nu er saaledes, om det nu ogsaa virkelig er saaledes, om jeg kan bevise det? O, naar »Du« troer det, dersom »Du« troer det, da vil Du saligen forvisse Dig om, at ikke blot, som ellers, Det Du søger er her, saa at Du altsaa ikke skal gaae ud for at søge det, men at Du har fundet det, at Du har det. Dersom Du troer det, da vil Du let forstaae, at enhver Bevisen blot er at føre Dig bort fra hvad Du har, medens denne Bevisen bedragersk giver sig Skin af at føre Dig til det.

Tænkningen, især den rene] den Hegelske Filosofi.

Lad os forstaae hinanden. Du kjender jo sagtens (hvo kjender det ikke!) hiint saa lykkeligt udtrykte, saa inderlige Ord af den ædle Digter, der lader den ulykkelige Pige tale omtrent saaledes: »jeg begjerer intet Mere, jeg har levet og jeg har elsket«, eller hvad der i hendes Tanke vilde være aldeles det Samme: jeg har elsket — og levet. Og hvorfor? Fordi hun menneskelig anseer Elskov for det høieste Gode, derfor gjør hun disse tvende Begreber aldeles eenstydige: det at leve og det at elske; at elske er at leve, at leve er at elske; berøves den Elskede hende, saa er Livet forbi — men hun har elsket. Vi ville ikke stride med denne elskende Pige — og desuden hun er jo den Stærkeste. Hun er stærkere end al vor Forstand — thi hun troer paa Elskov. Hun er stærkere end al verdslig Magt, hun har i en vis Forstand overvundet Døden, frygter den ikke; thi Livet er hende allerede berøvet, Livet var jo hende hendes Elskov — ak, og hun har elsket.

Men nu det at elske Gud! Det er dog vel det høieste Gode; derom gjælder det dog vel med Evighedens Sandhed, hvad Pigen, fromt bedragen af sit Hjerte, lod gjælde om Elskov: det at elske Gud er at leve. »At leve«! Naar man saaledes bruger Ordet med særligt Eftertryk, betegner man dermed det fulde, rige Liv, der er i Besiddelse af Betingelserne for at leve; man betegner dermed et Liv, der i Sandhed er værd at leve, et Liv, der ligesom svulmer i salig Livs-Følelse. Saaledes lever man kun, naar man eier det høieste Gode; men det høieste Gode er at elske Gud. Men saa eier jo Den det høieste Gode, Den, der, hvad saa end vederfares ham, elsker Gud; thi at elske Gud er det høieste Gode. O, ikke sandt! Vil Du, at jeg for en gudfrygtig Spøgs Skyld, for engang at drive Gjæk med denne bevisende Vigtighed, skal tilføie: *quod erat demonstrandum!*

Og det Samme gjælder naar vi tale om Tab. Man vil saa gjerne i Talen om Tab, om hvad et Menneske kan tabe i Verden, glemme, at det høieste Gode er at elske Gud. Taber et Menneske da Alt i Verden — hvis han ikke taber Troen paa Guds Kjerlighed: saa taber han jo ikke det høieste Gode. Eller tænk Dig Tvende, hvilke begge tabte Alt, men den Ene tabte tillige Troen paa Guds Kjerlighed: hvilken er Forskjellen mellem disse Tvende? Skulle vi kummerligen sige, at Forskjellen er, at den Ene dog har det noget bedre end den Anden? Nei, lad os sige Sandheden,

---

quod erat demonstrandum] hvad der skulde bevises.

Forskjellen er: den Ene tabte virkeligen Alt, den Anden tabte egentligen slet Intet, da han jo beholdt det høieste Gode.

»— **Naar** vi elske Gud«! O, m. T., Du som maaskee er vant til at fordre Alt af Taleren, her seer Du, hvorledes Alt ligger i Tilhøreren. Vil Du negte, at den Taler taler sandt, der siger »alle Ting tjene Dig til Gode — naar Du elsker Gud«? Det vil Du dog vel ikke. Nu vel, men saa vilde Du jo fordre det Umulige af ham, hvis Du fordrede, at han skulde frembringe een bestemt Virkning: berolige eller forfærde. Thi hvad Virkning denne sande Tale skal frembringe, beroer ene paa, hvo Tilhøreren er. Der kan maaskee være Den, hvem denne Tale kunde gjøre saa angest, som han aldrig før havde været; men dette er ikke Talens Skyld, det ligger i Tilhøreren. Der var maaskee Den, som ganske samtykkende sagde Ja og Amen til den, hørte den som den saligste Beroligelse; men dette er ikke Talens Fortjeneste, det ligger i Tilhøreren. Det er ikke Talen, der har forfærdet den Ene, og det er ikke Talen, der har beroliget den Anden; det er den Ene og **den Anden, der i Talen har forstaaet sig selv.**

IV.

Dødes Opstandelse forestaaer, de Retfærdiges — og de Uretfærdiges.

M. T., Du har maaskee selv været i det Tilfælde, eller, ikke ndt, Du veed, saadan er det Tilfældet med saa Mange: et Menske har til forskjellige Tider i sit Liv ønsket, at En dog kunde vise ham Sjelens Udødelighed. Han har ikke forlangt, at disse viser skulde gjøre ham al Anstrengelse overflødig, han var villig tænkende selv at arbeide med. Han har da forskaffet sig eet er andet Skrift desangaaende, siddet roligt og læst det, eller han r hørt og fulgt et mundtligt Foredrag, der paatog sig at bevise elens Udødelighed. Hvilken er nu dette Menneskes Tilstand under t Dette, hvorledes skulde jeg beskrive den? Vi tale jo i det borrlige Liv om, at der er Sikkerhed i Byen: den offentlige Sikkerd er betrygget, man gaaer roligt hjem endog silde om Natten len at frygte nogen Fare; Tyveri høres sjeldent, og da kun et etydeligt lille Brugs-Tyveri; Overfald forekommer aldrig. Der r er man sikker, lever i Sikkerhed. Saaledes aandelig forstaaet ed det at være sikker: Tankerne gaae og komme, selv de meest gjørende drage Sjelen forbi, man indlader sig endog paa det lerforfærdeligste, tænker lidt derover eller noget mere derover; en Sikkerheden der inderst inde, den er betrygget, man er cker, eller som det endnu her maaskee rigtigere kunde kaldes, an er tryg.

De Dødes Opstandelse forestaaer osv.] Ap. Gj. 24, 15.

Denne Tale om Udødeligheden derimod, ja, den har til Hensigt at gjøre Brud paa den offentlige, eller vel her rigtigere, paa den private Sikkerhed, den har til Hensigt at forstyrre Trygheden: den er som et Overfald, dristig som et Overfald ved høilys Dag, skrækindjagende som et natligt Overfald. Førend den beviser Noget — dog nei, lad os ikke holde Sindet hen i en Indbildning, den vil slet ikke bevise Noget. Den gjør en Inddeling af Menneskene i de Retfærdige og de Uretfærdige, og spørger dermed Dig, om Du regner Dig til de Retfærdige eller til de Uretfærdige. Dette Spørgsmaal sætter den i nøieste Forbindelse med Udødeligheden, ja, den egentligen ikke taler om Udødeligheden, men om denne Forskjel. Er dette ikke som et Overfald! Det er vistnok aldrig faldet Nogen af de Bevisende ind at gjøre denne Inddeling eller dette Spørgsmaal — det vilde være at komme Tilhøreren eller Læseren for nær; thi man er bange for at komme Tilhøreren eller Læseren for nær — det vilde være uvidenskabeligt og udannet. Besynderligt, man er bange for at komme Tilhøreren eller Læseren for nær — medens man er beskjeftiget med at bevise ham Det, der dog vel af Alt angaaer et Menneske nærmest; ja, et Menneske har Intet, der angaaer ham nærmere end hans Udødelighed. Dog vil man bevise ham den, uden at komme ham for nær. Og formodentligen vil han ogsaa i Kraft af Beviset saadan antage sin Udødelighed, uden at komme sig selv eller sin Udødelighed altfor nær. Paa den Maade bliver det en Slags Leeg med at bevise Udødeligheden. Og naar denne Leeg er længe fortsat og blevet meget yndet, saa bliver det som et Overfald, naar en Tale, antagende Udødeligheden for det Allervisseste, kommer En saa nær som det er muligt ved, istedetfor at ville bevise den (thi det er at bringe den paa og at holde den paa Afstand fra En), uden videre at rykke frem med hvad der følger af den. Istedetfor at bede Dig om at skjenke den Opmærksomhed og roligt at høre til, medens den beviser Udødeligheden, overfalder den Dig omtrent saaledes: »Intet er vissere end Udødeligheden; Du skal ikke være bekymret for, ikke spilde Tid paa, ikke søge Udflugt med at ville bevise den eller med at ønske den beviist — frygt den, den er kun altfor vis; tvivl ikke, om Du er udødelig, skjælv, thi Du er udødelig.«

Ordene ere af Paulus, og formodentligen ere vel baade Pharisæer og Sadducæer blevne lige vrede paa ham. Skriften fortæller udtrykkelig, at Sadducæerne, som ikke antoge Udødeligheden, blev forbittrede, naar Paulus talte om Udødelighed; men skulde det dog ikke især have ligget i Maaden, paa hvilken han talte, saa Phari-

sæerne væsentligen ere blevne ligesaa opbragte? Der havde jo for Paulus været den gunstigste Leilighed, ja der laae jo i Omstændighederne som en Opfordring til ham, det var næsten som fordrede Tiden af ham: at fremsætte nogle Beviser for Sjelens Udødelighed. Havde han gjort det, indbudt til et Møde, hvor han agtede at holde nogle Foredrag over Beviserne for Sjelens Udødelighed: nu, endog Sadducæerne havde vel Intet havt at indvende derimod. Som videnskabeligen Dannede havde de formodentlig været frisindede nok til at tænke som saa »uagtet vi negte Sjelens Udødelighed, saa maa der dog ogsaa paa den anden Side kunne siges Noget fra den anden Side, man kan jo høre paa ham«. Men saaledes at styrte eller vælte sig ind paa En med det Spørgsmaal om Retfærdige og Uretfærdige, saaledes aldeles at forrykke Standpunktet, at forlade det Videnskabelige for at gaae over til det Personlige: ja, hvo kan forundre sig, at man bliver forbittret over en saadan Adfærd! Man kommer sammen som dannede Mænd, en Kreds af Alvorlige, der ville høre Noget om Udødeligheden, om der er en Udødelighed, om der virkelig er en Udødelighed, en personlig Udødelighed, om man virkeligen vil komme til at kjende hinanden igjen, om hvad man skal fordrive Tiden med i Evigheden, om det virkeligen er saa, at hist i de høithvælvede Sale, der finder man sig selv igjen i høistegen Person, sit Livs lykkeligste Øieblikke, da man stod Brud, da man fortryllede Alle i det Venskabelige, indvirkede i Erindringens Tapeter — og saa, istedetfor alt Dette, istedetfor at passere en behagelig Time, og som Alvorlig bag efter at kunne sige »det er dog et Spørgsmaal med Udødeligheden«: istedet derfor at faae Sagen saaledes afgjort, at man bliver angest og bange!

Nu ja — sandeligen Den, der aldrig fik sin Udødelighed saaledes afgjort, at han blev angest og bange, han har aldrig troet paa sin Udødelighed. Dette har man aldeles glemt i disse Tider, som, ganske i Overeensstemmelse hermed, have saa travlt for at bevise Udødeligheden, i disse Tider, hvor man næsten er ifærd med frækt at lade det staae hen som overladt til Enhvers Godtbefindende, om han vil eller han ikke vil, om han mestendeels, næstendeels, noget nær, til en vis Grad, eller saadan en lille Smule vil troe paa Udødeligheden. Thi Udødeligheden er ifærd med at blive Menneskene en Slags Luxus, overladt til Liebhaberi. Og derfor, just derfor, skrives der saa mange Bøger, som saadan bevise Sjelens Udødelighed — og just derfor gjøres det vel fornødent, at man giver Sagen en anden Vending. Saa ville vi tale over disse Ord:

de Dødes Opstandelse forestaaer, de Retfærdiges — og de Uretfærdiges, eller om det Beviis for Sjelens Udødelighed, der lyder saaledes: den er kun altfor vis, frygt den!

Thi Udødeligheden er Dommen. Udødelighed er ikke et fortsat Liv, saadan et i det Evindelige fortsat Liv, men Udødelighed er den evige Adskillelse mellem de Retfærdige og de Uretfærdige; Udødelighed er ingen Fortsættelse, som uden videre følger, men en Adskillelse, som følger af det Forbigangne.

Hvad er det, der har givet Anledning til hele Vildfarelsen om Udødeligheden, det er, at man har forrykket Sagens Stilling, at man har faaet Udødeligheden gjort til et Spørgsmaal, faaet hvad der er en Opgave gjort til et Spørgsmaal, hvad der er en Opgave for Handling til et Spørgsmaal for Tænkning. Dette er af alle Vildfarelser og Udflugter den allerfordærveligste. Vilde det ikke ogsaa være den meest fordærvede Tid, den, der ganske fik »Pligten« forvandlet til et Problem for Tænkning? Thi hvad er Pligten? Pligten er hvad man skal gjøre. Der skal ikke være Spørgsmaal om Pligten, men der skal kun være Spørgsmaal, om jeg gjør min Pligt. Der skal ikke være Spørgsmaal om Udødeligheden, om den er, men Spørgsmaalet skal være, om jeg lever saaledes som min Udødelighed fordrer det af mig. Der skal ikke være Tale om Udødeligheden, om den er, men om hvad min Udødelighed fordrer af mig, om mit uhyre Ansvar, at jeg er udødelig.

Dette vil sige: Udødeligheden og Dommen er Eet og det Samme. Der kan kun tales rigtigt om Udødeligheden, naar der tales om Dommen; og naturligt, naar der tales om Dommen, tales der om Udødeligheden. Derfor blev Felix bange for Pauli Tale om Udødeligheden; thi Paulus vilde ikke tale anderledes end ved at tale om Dommen, om Adskillelsen mellem de Retfærdige og de Uretfærdige. Havde Paulus villet tale anderledes, i nyere Smag skilt Dom og Udødelighed fra hinanden, talt — eller fjaset om Udødeligheden uden at mæle et Ord om Dommen, talt om Udødeligheden, og ladet det være givet, at der ingen Dom er: ja, saa var Felix saamænd ikke bleven bange, saa havde Felix saavist hørt efter med en Dannets Opmærksomhed, bag efter sagt »det er ret underholdende at høre den Mand, men det er et Slags Svær-

---

Derfor blev Felix bange] Ap. Gj. 24, 25.

meri, som imidlertid kan forlyste saa længe man hører derpaa, det har Noget tilfælles med et Fyrværkeri.«

Udødeligheden er Dommen. Der er ikke eet Ord mere at sige om Udødeligheden; Den, som siger eet Ord mere eller et Ord i anden Retning, han tage sig vel iagt for Dommen. Men man har gjort Udødeligheden til noget ganske Andet og derfor undergravet den. Man har trukket Kræfterne fra den, narret Myndigheden fra den — ved at ville bevise den, og saa ladet det staae hen, om man vil antage den, istedetfor at det er lige omvendt: enten Du vil eller Du ikke vil, det spørges der slet ikke om, Du er udødelig — tag Dig blot iagt! Dersom en Embedsmand, der har Myndighed, befaler Noget — naar da Nogle, som formeentligen ville være ham behjælpelige, ved at bevise, at han er en meget klog Mand o. s. v., vilde overtale de Underordnede til at adlyde denne Embedsmand: hvad saa? Saa have disse Veltalende bedraget ham hans Myndighed fra; thi han skulde ikke adlydes fordi han var klog, ikke adlydes af den Grund og den Grund o. s. v., men fordi han har Myndighed. Naar Pligten, istedetfor at være den Befalende, bliver sat udenfor som et Problem — selv om Menneskene gjorde hvad Pligten byder, de gjorde dog ikke deres Pligt; thi Pligten vil gjøres, fordi den skal gjøres. Saaledes, dersom En ved Hjælp af alskjøns Beviser drev det til saadan at antage sin Udødelighed: han troer alligevel ikke paa sin Udødelighed. Thi Du skal ikke af flere Grunde drive det til lidt mere end Sandsynlighed for at Du er udødelig. Nei, den Uleilighed har Gud ganske fritaget Dig for; Du er udødelig, og Du skal gjøre Gud Regnskab for, hvorledes Du har levet, Du Udødelige! Just, fordi Du er udødelig skal Du ikke kunne undslippe Gud, ikke forputte Dig i en Grav og lade som Ingenting; og Maalestokken, hvorefter Du af Gud skal dømmes, er, at Du er udødelig.

Udødeligheden er Dommen, eller Adskillelsen mellem de Retfærdige og de Uretfærdige. Saaledes knytter Paulus det ogsaa sammen. Han spilder ikke et Ord paa at tale om Udødeligheden, om den er, han siger om Udødeligheden hvad den er, at den er Adskillelsen mellem de Retfærdige og de Uretfærdige. Dette jordiske Livs Ufuldkommenhed, dets Jordiskhed er just, at det ikke kan udvise denne Forskjel mellem Retfærdige og Uretfærdige. Her, i dette jordiske Liv, er Forvirringen, at den Uretfærdige kan give sig Skin af at være den Retfærdige; at den Retfærdige maa lide som var han den Uretfærdige; at der lægger sig et uigjennemtrængeligt Mørke over, hvo der er den Retfærdige, og hvo den Uretfærdige; at Retfærdighed synes at være Menneskenes egen Op-

findelse, saa Det er det Retfærdige, hvad de Fleste ansee derfor, saa Retfærdighed synes at have samme Egenskab som alt andet Jordisk, kun at være til en vis Grad, at som der til Skjønhed kræves hverken at være for stor eller for lille, at saaledes Retfærdighed er en Slags Middelvei, at den ikke maa eftertragtes over al Maade, at det derfor er retfærdigt, naar (hvad der følger af Verdens Middelmaadighed), naar Lidelse og Menneskenes Modstand vorder Den til Deel, som ene vil Retfærdighed, som elsker Retfærdighed høiere end sit Liv. Men det evige Livs Sandhed og Fuldkommenhed er, evigt at udvise Forskjellen mellem Ret og Uret med Evighedens Strenghed, nøieregnende som kun Evigheden er det, med en Ophøiethed, der maatte synes den Jordisksindede Smaalighed og Særhed. I Evigheden vil det derfor være let nok at gjøre Forskjel mellem Ret og Uret; men Sagen er, at i Evigheden skal Du ikke først til at gjøre den, Du skal i Evigheden dømmes, om Du i Jordelivet har gjort den, som Evigheden vil have det gjort. Thi hvad er det Evige? Det er Forskjellen mellem Ret og Uret. Alt Andet er forgjængeligt: Himmel og Jord skal styrte sammen; al anden Forskjel er forsvindende; al Forskjel mellem Menneske og Menneske et Medhenhørende i Jordlivets Mellemspil, og derfor et Ophørende. Men evigt bliver Forskjellen mellem Ret og Uret, som han bliver, den Evige, der befæstede denne Forskjel fra Evighed (ikke som den Forskjel, han i Begyndelsen befæstede mellem Himmel og Jord), og bliver til Evighed som han, den Evige, bliver, han der sammenruller Himlen liig et Klædebon, forandrer Alt, men aldrig sig — og derfor heller aldrig denne Evighedens Forskjel. Det Evige er Forskjellen mellem Ret og Uret, derfor er Udødelighed Adskillelsen mellem de Retfærdige og de Uretfærdige. Udødeligheden er ikke en Fortsættelse, forholder sig ikke saaledes til det nærværende Liv, at dette fortsættes, men den er Adskillelsen, saaledes at Livet vistnok fortsættes, men i Adskillelsen. Det er en ørkesløs, en magelig, en blødagtig Tanke i Betydning af et langt Liv at ønske et Liv efter Døden; det er Evighedens Tanke, at i dette jordiske Liv skille Menneskene sig ad, i Evigheden er Adskillelsen.

Men hvor kan det Evige være en Forskjel? Det at være en Forskjel, er det ikke altfor ufuldkommen en Væren til at kunne være det Evige? Nu vel, det Evige er heller ikke Forskjellen, det Evige er Retfærdighed. Men Retfærdighedens Væren har denne Fuldkommenhed, at den i sig har en Fordoblelse; denne Fordoblelse, som den har i sig, er Forskjellen mellem Ret og Uret. En Væren, der slet ingen Forskjel har i sig, er en meget ufuldkommen

Væren, tildeels en indbildt Væren, saaledes et Punkts Væren. En Væren, der har Forskjellen uden for sig, er en forsvindende Væren; dette er Tilfældet med dette jordiske Livs Forskjelligheder, som derfor forsvinde. Det Evige, Retfærdighed, har Forskjellen i sig, Forskjellen mellem Ret og Uret. Men naar man, istedetfor at vænne sig til at troe paa, at der er en evig Forskjel mellem Ret og Uret, istedetfor at indøve denne, at man maatte have sit Liv i den (hvilket koster lang Tid og Flid, hvortil derfor hele dette jordiske Liv er bestemt) — naar man istedet derfor vender sig bort fra den, vænner sig til at mene, at der nok saadan er en Forskjel mellem Ret og Uret, men at man da heller ikke maa være pedantisk, at det vel er godt engang imellem at gjøre Forskjellen, men at det vilde være at fordærve Alt at gjøre den til daglig Brug: saa falder det vanskeligt at begribe, hvad der ellers ligger i Sagen selv, at der i Evigheden skulde være en evig Forskjel mellem Ret og Uret. Thi er der en evig Forskjel mellem Ret og Uret (hvilket allerede skulde sees i dette Liv, ak, men det sees ikke): hvor skulde den da ikke være i Evigheden! Tag en hvilkensomhelst jordisk Forskjel for at oplyse dette, at en Forskjel naturligviis sees bedst der, hvor den har sit Tilhold. Tag Forskjellen: Adelig og Borgerlig. Naar den Adelige lever i en By, hvor han er den eneste Adelige, og alle Andre Borgerlige, saa kan han ikke hævde sin Forskjel, de Borgerlige overmande den; men naar han saa kommer til Sine, styrket ved at være sammen med dem, saa seer Du Forskjellen. Og saaledes med den evige Forskjel mellem Ret og Uret. Her i Jordlivet er den ligesom overvældet, kan ikke ret hævde sig, er nedværdiget; men naar den saa kommer hjem i Evigheden, saa er den i hele sin Magt. Hvad enten nu Menneskene troe, at denne Forskjel er i Evigheden, eller ikke, i Evigheden er den. Og det er ikke med Evigheden som det ofte nok er med den Mægtige, den Indsigtsfulde, en Tænker, en Lærer, at han dog tilsidst, overvældet af Mængden, maa give Kjøb. Lige omvendt! Det seer jo i Timeligheden snarere ud, som havde Evigheden allerede givet Kjøb; den giver altsaa ikke tilsidst Kjøb, nei, tilsidst kommer den forfærdelig. Den prøver Menneskene her i Jordlivet, den lader sig stundom spotte her i Jordlivet, men tilsidst, tilsidst saa dømmer den; thi Udødeligheden er Dommen.

Udødeligheden er Dommen; og dette angaaer »mig«; i »mine« Tanker angaaer det »mig« meest af Alle, ligesom det i »Dine« Tanker angaaer »Dig« meest af Alle. Anderledes har jeg ikke kunnet forstaae denne Sag. Men maaskee ligger det i min Indskrænkethed. Thi, i mine Tanker ubegribeligt,

der gives Mennesker, som stille Sagen ganske anderledes. De ere sikkre nok betræffende hvad der vil vederfares dem i hiin Evighedens Adskillelse, sikkre nok betræffende deres Saligheds Sag, at de ere Retfærdige, eller sikkre nok paa, at de ere Troende: og nu opkaste de det Spørgsmaal, om Andre kunne blive salige. For mig har Sagen aldrig stillet sig saaledes, det er aldrig faldet mig Andet ind end at ethvert andet Menneske sagtens blev salig, kun med »mig« var det i »mine« Tanker tvivlsomt. Ja, havde jeg grebet mig selv i at tvivle om noget eneste andet Menneskes Salighed, det vilde for mig have været nok til at fortvivle om min.

Men paa een af to Maader maa Sagen stilles; man kan ikke være to Steder paa een Gang, ei heller arbeide med sine Tanker to Steder paa een Gang. Enten arbeider man uafbrudt med al sin Sjels Anstrengelse i Frygt og Bæven ved Selvbekymringens Tanke, »om man selv bliver salig«; og saa har man sandeligen hverken Tid eller Tanke til at tvivle om Andres, og er just heller ikke oplagt dertil. Eller man er selv bleven ganske sikker for sit Vedkommende — og saa har man Tid til at tænke over Andres, Tid til at træde bekymret frem og gyse paa deres Vegne, Tid til at gjøre bekymrede Stillinger og Gebærder, Tid til at indøve den Konst at see gysende ud, medens man gyser paa et andet Menneskes Vegne.

Dog Den, der saaledes er bleven saa ganske sikker, saa sikker paa Haanden, idet han haandterer dette evigt afgjørende Spørgsmaal (beundringsværdigere end en Operateurs Sikkerhed i at bruge Kniven, thi i Forhold til hiint Spørgsmaal om en evig Salighed, er det umuligt at skjære en Anden, uden at skjære sig selv), han har dog vel ikke altid været saa sikker. Han har altsaa i Tidens Løb forandret sig. Og det forstaaer sig, et Menneske forandrer sig jo i Tidens Løb. See, naar et Menneske bliver ældre, da indtræder der i legemlig Henseende en Forandring: Hudens fine Fløiel bliver rynket Skind, de blode Forbindelser i Leddemodene stivne, Senerne forhærdes, Knoklerne forstene — er denne Forandring, denne Sikkerhed, er den til det Bedre? Den unge Pige, der engang rødmede, blot hun hørte »hans« Navn nævne, rødmede, naar hun i Eenrum nævnede det høit; den unge Pige, hvis Hjerte bankede heftigt, hver Gang Uhret faldt til Slag ved den Time, »han« skulde komme; den unge Pige, der engang gøs ved Tanken derom og blev søvnløs ved at have gjort det, med den mindste, mindste Ubetydelighed at have mishaget ham; den unge Pige, der engang blev kold som Døden af Angest over, at »han« et Øieblik havde været mindre kjerlig mod hende end ellers: denne unge Pige er

nu i mange Aar gift med ham. Nu er hun bleven sikker, sikker paa, at hun sagtens er god nok til ham; hun mærker ingen af disse jomfruelige Fornemmelser, hun er for sit Vedkommende ganske sikker; hun behager sig selv — skulde det og være saa, at hun ikke behagede, nær havde jeg sagt »den Elskede«, men derom er jo ikke mere Tale, hun har ingen Elsket, skjøndt hun har ham til Mand; hun er blot beskjeftiget med at bedømme andre Koner; hun behager sig ganske selv i sin forandrede Tilstand, hun end ikke som hiin Gamle, der gik bøiet, og hvis Skjæg naaede til Knæerne, som da han blev spurgt, hvorfor han var saa bedrøvet, svarede, idet han opløftede Hænderne »jeg har tabt min Ungdom paa Jorden, og jeg søger den nu overalt« — hun søger Intet; hun, der engang søgte, ak, med hele Forelskelsens Inderlighed, at behage, hun behager sig selv, hun er ganske sikker. Er denne Sikkerhed en Forandring til det Bedre!

Nei, viig bort fordærvelige Sikkerhed, frels mig, o Gud, fra nogensinde at blive ganske sikker, bevar mig kun indtil det Yderste i Usikkerheden, at det da, hvis jeg annammer Saligheden, maatte være ganske sikkert, at jeg faaer den af Naade! Thi dette er da et tomt Spilfægteri, at forsikkre, at man troer, at det er af Naade — og saa dog at være ganske sikker. Det sande, det væsentlige Udtryk for, at det er af Naade, er netop Usikkerhedens Frygt og Bæven. Der ligger Troen, lige langt, netop lige langt fra Fortvivlelse og fra Sikkerhed. Den, som narrer sit Liv hen, uden at tænke paa Udødelighed, han kan maaskee dog ikke siges at foragte det høieste Gode; men Den, der blev ganske sikker, han foragter det. Den, der henleflede sit Liv, han kan vel siges at forskjertse sin Udødelighed; men Den, der blev ganske sikker, forskjertsede den dog rædsommere. Evige Gud, bevar derfor min dybeste Bekymring taus i mit eget Inderste, kun forstaaet af Dig, at jeg aldrig taler til noget Menneske ligefrem derom. Thi ellers skulde jeg vel snart drive det til at blive lige saa sikker som nogle Andre, sikkrere end adskillige Andre — og ganske sikker; blive øvet i Forsikkringer og Forsikkringer indtil jeg blev ganske sikker. Bevar mig for Menneskene, og bevar mig fra at bedrage noget andet Menneske; thi dette Bedrag ligger kun altfor nær, naar man behandler sit Guds-Forhold som var det et ligefremt Forhold til andre Mennesker, at man kommer ind i Sammenligning og menneskelig Sikkerhed. Hvis der var En, som af Mange ansaaes for sjelden Ædel og Retskaffen, og han vilde vedblive i Frygt og Bæven at forarbeide sin Saligheds Sag: da vilde de Andre blive vrede paa ham. De vilde nemlig have hans Sikkerhed som Paa-

skud for deres Tryghed, og de vilde, at deres Tryghed skulde være hans Sikkerhed. Men, Du min Gud og Fader, det Spørgsmaal om min Salighed angaaer jo dog intet andet Menneske, men kun mig — og Dig. Skulde der saa ikke maatte blive Usikkerhed i Frygt og Bæven indtil det Sidste, naar jeg er Den, som jeg er, og Du er Den, som Du er, jeg paa Jorden, Du i Himlen, ak Forskjellen uendelig større, jeg en Synder, Du den Hellige! Skulde der saa ikke, burde der saa ikke være og maatte blive Frygt og Bæven indtil det Sidste? Eller var dette ikke de daarlige Brudejomfruers Feil, at de bleve sikkre, og sov ind; de forstandige derimod holdt sig vaagne. Men hvad er det at holde sig vaagen? det er Usikkerhed i Frygt og Bæven. Og hvad er Troen vel Andet end en tom Indbildning, naar den ikke er vaagen? Og naar Troen ikke er vaagen, hvad er den saa Andet end hiin fordærvelige Sikkerhed? Thi Den, der aldrig bekymrede sig om sin Salighed, han blev heller ikke sikker; men den Tro, der sov ind, den er Sikkerheden.

Saaledes angaaer dette mig, i mine Tanker mig meest af Alle; og jeg kan forstaae, at det saaledes ogsaa angaaer i Dine Tanker Dig meest af Alle. Anderledes kan jeg ikke forstaae Dig, anderledes vil jeg ikke forstaae Dig, og anderledes vil jeg ikke være forstaaet af Dig. Jeg veed Intet min Salighed betræffende, thi hvad jeg veed, det veed jeg kun med Gud i Frygt og Bæven, derom kan jeg altsaa ikke tale. Naar der vel har været Tale om Noget i Statsraadet, men det endnu ikke er afgjort, er det saa ikke en Forbrydelse at fortælle det i Byen — og min Salighed er endnu ikke afgjort. Og jeg veed Intet Din Salighed betræffende, derom kan kun Du vide med Gud. Men dette troer jeg, at de Dødes Opstandelse forestaaer, de Retfærdiges — og de Uretfærdiges.

M. T.! denne Tale er dog vel beroligende? Mere beroligende kan man da ikke tale, end naar man til Den, som saa gjerne vilde troe paa Udødeligheden, saa gjerne vilde see den bevist, siger »vær Du i denne Henseende ganske rolig. Du er udødelig, enten Du vil eller ei« — mere beroligende kan man da ikke tale, med mindre Dette just skulde være det Foruroligende. Dog er det foruroligende, saa har der ogsaa været Sviig i Dens Mund og i Dens Hjerte, som saa gjerne og saa gjerne vilde o. s. v. Og er han svigefuld, saa er hans Foruroligelse ikke min Skyld, jeg som

---

de daarlige Brudejomfruers Feil] Matth. 25, 1—12.

hvis det var sandt i ham, hvad han sagde, maatte have talet ham til Beroligelse. Var der Sviig i ham, saa var han egentligen lige det Modsatte af hvad han sagde sig at være, han var bange for Udødeligheden — derfor vilde han gjerne have den beviist, fordi han dunkelt forstod, at Udødeligheden, ved at være bleven en Gjenstand for Beviser, er styrtet fra Thronen, afsat, en afmægtig Stakkel, man kan gjække, som Philisterne den fangne Samson. Der ligger i Menneske-Slægten, i Slægten, en Snildhed, som er underfundigere end den snildeste Statskloge. Og denne Slægtens Snildhed er det just, der har faaet Udødelighedens Stilling vendt forkeert; de Enkelte forstaae langtfra altid, hvor listigt dette Hele er, og sige derfor i en Slags Godtroenhed, hvad der næsten ligger i Luften, fordi det ligger i Slægten. Det er Slægten, der har villet oprøre sig mod Gud, det er Slægten, der har villet have Udødeligheden afskaffet, og har naaet at faae den gjort til et Problem. Thi med Udødeligheden (og hvad heri ligger, hver Enkelts Udødelighed), saa er Gud Herren og Herskeren, og »den Enkelte« forholder sig til ham. Men naar Udødeligheden bliver et Problem, saa er Gud afskaffet, og Slægten Gud. De Enkelte mærke maaskee ikke, hvorledes de ere i Slægtens Magt, hvorledes det er den, som taler igjennem dem; de troe derfor, at Den, som kalder paa dem og kalder dem »Enkelte« er en Oprører — og det er han ogsaa, i Guds Navn oprører han sig mod at gjøre Slægten til Gud, og Udødelighed til et Problem. I Guds Navn oprører han sig, og han beraaber sig paa Guds Ord: at de Dødes Opstandelse forestaaer, de Retfærdiges — og de Uretfærdiges!

---

som Philisterne den fangne Samson] Dommernes Bog 16, 21 ff.

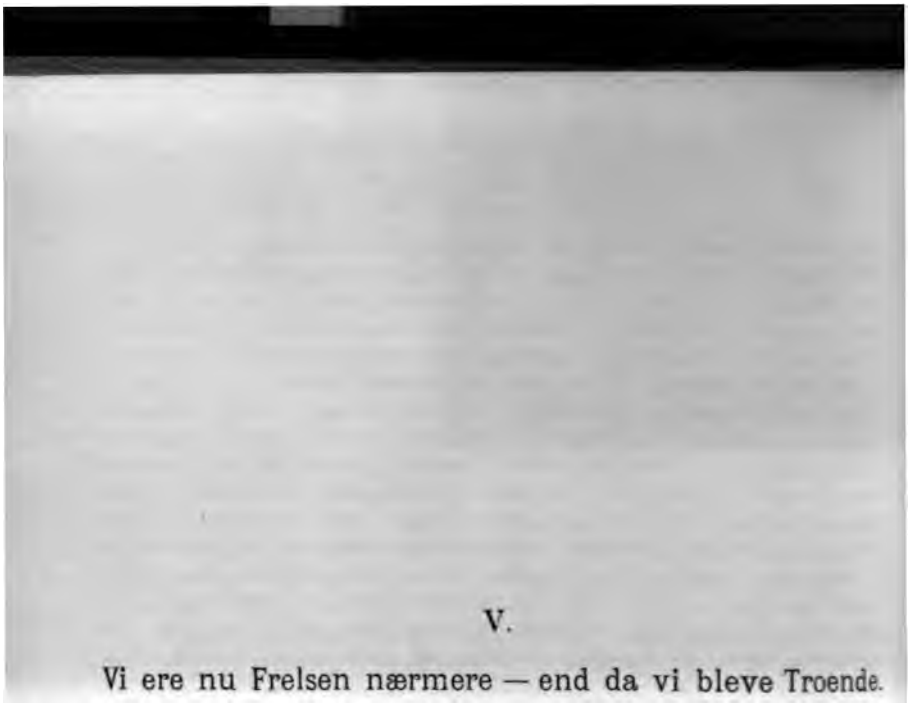

V.

Vi ere nu Frelsen nærmere — end da vi bleve Troende.

»Store Gud, hvor ere vi«, saaledes raaber Skibsføreren, naar i den mørke Nat Skibet ikke vil lystre Roret, og ingen Stjerne viser sig, naar Alt er Mulm og Mørke, medens Stormen raser, naar enhver Bestemmelse af Sted er umulig: »store Gud, hvor ere vi«. Men Den, der i disse Tider skal forkynde Christendom, maa han ikke ogsaa sige: hvor ere vi! Vi ere i Christenheden, ja det er sandt; der — fødes saa og saa mange Christne hvert Aar, der døbes saa mange, der confirmeres saa mange, vi ere saa og saa mange Christne, omtrent lige saa mange, som der er Indvaanere i Landet: men hvad vil dette sige? Er det en Bestemmelse af Sted? Eller skal Den, der forkynder Christendom, holde den hele Sag paa Afstand fra Virkeligheden for ikke at komme for nær, tale om det Christelige, men lade det uafgjort, hvem det er han taler til? Skal han tale om, at vi nu ere Frelsen nærmere end da vi bleve Troende, men lade det aldeles ubestemt, hvo disse »vi« ere, om det er dem, der leve nu, eller dem der have levet for hundrede, eller atten hundrede Aar siden: skal han tale saaledes, og altsaa fægte i Luften, saa det at forkynde Christendom er at fægte i Luften? Hvor ere vi! Den, der i Christenheden skal tale om Christendom, er han en Missionair, der skal udbrede Christendom, saa det er en Indbildning med alt Dette om Christenheden, eller

---

Vi ere nu Frelsen nærmere osv.] efter Rom. 13, 11.

skal han antage, at vi Alle ere Christne, eller skal han gjøre Forskjel, og hvis det, hvorledes skal han gjøre Forskjel — hvor ere vi?

Denne Vanskelighed synes man i disse Tider mindre opmærksom paa. Man betragter Christendommen som en Sum af Læresætninger, man foredrager den, ligesom Oldtids-Philosophie, Hebraisk, eller hvilkensomhelst Videnskab, ladende Tilhørerens eller den Lærendes Forhold dertil aldeles ligegyldigt. Dette er i Grunden Hedenskab. Det Christelige er netop: Forholdet til Christendommen er det Afgjørende. En kan vide Beskeed om hele Christendommen, vide at forklare, udvikle, fremstille — men dersom han derhos mener, at hans eget personlige Forhold til Christendommen er ligegyldigt, saa er han en Hedning. Dog, som man har styrtet alle Regimenter, saa har man ogsaa styrtet Christendommen fra Regjeringen. Istedetfor, at den skulde herske over Menneskene, omdanne deres Liv, ikke blot om Søndagen, men hver Dag, gribe bestemmende ind i alle Livets Forhold: holder man den som en blot Lære paa Videnskabelighedens Afstand, viser Overeensstemmelsen mellem dens forskjellige Læresætninger — men Dit og mit Liv, Menneskenes Livs Overeensstemmelse eller Ikke-Overeensstemmelse med denne Lære, det er det Ligegyldige.

Derfor have vi valgt disse Ord at tale over. Thi skal denne Tale ikke være aldeles meningsløs, saa maae vi paa een eller anden Maade komme Menneskene nærmere, eller rettere foranledige dem til at komme sig selv nærmere. Og det er dette vi ville. Vor Agt er det ingenlunde hverken at dømme Christenheden eller noget eneste Menneske i Christenheden; vi beflitte os paa, at komme os selv saa nær som muligt, det bedste Middel til at forhindre os i dømmende at komme Andre for nær. Men vel er det vor Agt, at give Tilhøreren Anledning til at blive opmærksom paa, at prøve sig selv, sit Liv, sin Christendom, hvor »han« er. Og at tale over disse Ord »vi ere nu o. s. v.«, uden at bestemme hvo »vi« ere, vilde jo være lige saa tomt, som paa Kortet at reise fra Kjøbenhavn til Jerusalem. At tale over disse Ord uden at bestemme dette »nu« og dette »da«, er lige saa intetsigende, som i Indbildningen at reise fra een Planet til en anden.

Vi ere nu Frelsen nærmere — end da vi bleve Troende.

Til enhver Bestemmelse af Sted fordres altid to Punkter. At sige om en By, den ligger »der«, om en Vei, den løber »der«, om en Mand han boer »der«, er at gjøre Nar af Den, man taler med,

og at gjøre Nar af sig selv, hvis man ikke havde til Hensigt at gjække den Anden, men meente at tale alvorlig. Der maa, hvis der skal være Mening og Alvor i Talen, og hvis Den, der tales til, skal have Gavn deraf, være eet Punkt givet, som han veed, hvor er, i Forhold til hvilket man saa bestemmer »der«. Derfor farer jo den Fremmede vild i Ørkenen, og derfor bliver et Menneske svimmel paa Havet, fordi han intet »der« har, i Forhold til hvilket han kan bestemme, hvor han er, eller fordi han intet Punkt har, i Forhold til hvilket han kan bestemme »der«.

Det Samme gjælder om Tidens Bestemmelse. Skal jeg bestemme, hvor jeg »nu« er, maa jeg have et andet Tidspunkt bestemt, i Forhold til hvilket jeg bestemmer dette »nu«. Derfor indeholde de som Gjenstand for denne Tale valgte Ord ogsaa ganske rigtigt en anden Bestemmelse, ved Hjælp af hvilken de Talende bestemmer dette »nu«: vi ere »nu« Frelsen nærmere end »da« vi bleve Troende. Dette er der jo ypperlig Mening i. Naar en Mand siger »jeg er nu videre i det og det Arbeide end da jeg begyndte«, saa er deri Mening og Tidens Bestemmelse; han har eet Tidspunkt, ved Hjælp af hvilket det staaer fast, at han er begyndt, og han maaler Afstanden fra Begyndelsen for at see, hvor han nu er. Men dersom denne Mand aldrig havde begyndt paa dette Arbeide, ja, saa er hans Tale meningsløs: det er meningsløst at sige, man er »nu« nærmere end »da« man begyndte, naar man slet ikke begyndte. Og dersom En, der aldrig var bleven troende, vilde tankeløst eftersige dette Ord »vi ere nu Frelsen nærmere end da vi bleve troende«, saa er det Meningsløshed.

Forelæg Dig da selv dette Ord, for at prøve Dit eget Liv ved Hjælp deraf, for at faae at vide, hvor Du »nu« er. Skal Du faae dette at vide, maa Du altsaa først sikkre Dig, at Du med Bestemthed veed, naar den Gang da var, »da« Du blev troende, eller at den Afgjørelse er indtraadt i Dit Liv, at Du er bleven troende. Er Du ogsaa ret opmærksom paa denne Vanskelighed, der ligesom kommer bag paa En? Thi Spørgsmaalet er ikke, om Du er gaaet tilbage siden den Gang, Du blev troende, om Du har opgivet Troen. Man kunde jo nemlig slutte saaledes. Det følger af sig selv, at jeg »nu« er Frelsen nærmere end »da« jeg blev troende; thi »nu« er et senere Øieblik end »da«, altsaa følger det af sig selv, med mindre, som sagt, Du siden den Tid har opgivet Troen. Men derimod følger der Intet af sig selv, naar det ikke er vist, at Du engang er blevet troende, at Du har oplevet det Øieblik, da Du blev troende.

Naar blev Du nu troende? Det er af uhyre Vigtighed, at Du faaer Dette bestemt, hvis Du skal kunne bestemme, hvor Du »nu« er. Og dersom Tilværelsens Forhold ere af den Beskaffenhed, at de maae bidrage til at lade dette dæmre i det Ubestemte, om Du virkeligen er bleven troende: saa seer Du vel, hvor nær Meningsløsheden er Dig, hvorledes den ligesom omgiver Dig, hvor let det vilde være Dig at holde hele dit Liv hen i Meningsløshed — og derfor, hvor vigtigt det er, at Du river Dig ud af alle Sandsebedrag, som ville forhindre Dig i at faae at vide, om Du nogensinde blev troende, alle Sandsebedrag, som ville være Dig behjælpelige i endog at kunne høre en Prædiken over disse Ord »vi ere nu Frelsen nærmere end da vi bleve troende«, uden at opdage, at disse Ord lød som en Spot over Dig, der dog forblev ganske rolig, i Meningsløshed forvisset om, at »nu« var Du Frelsen nærmere, end »da« Du blev troende — Du, som aldrig blev troende. Thi Dette var Du dog maaskee bleven gjort opmærksom paa, at prøve Dig selv, om Du ikke senere havde fornegtet Troen. I denne Henseende var Du Dig imidlertid Intet bevidst; Du randsagede Dit Liv, men fandt, at Du frimodigt turde sige, at Du aldrig havde fornegtet, eller Dig vitterlig opgivet Troen. Altsaa maatte Du jo ogsaa »nu« være Frelsen nærmere end den Gang, »da« Du blev troende. Ak, og det forblev skjult for Dig, at Ulykken just var, at Du aldrig var bleven troende, saa det kun forsaavidt var ganske i sin Orden med, at Du rigtignok ikke — senere havde opgivet den.

Naar blev Du troende, eller, hvad der er det Samme, er Du Dig væsentligen bevidst, at Du har oplevet denne Afgjørelse at blive troende? Thi ikke er dette det Vigtige, om det var en Middag Kl. 12 og Deslige. Nei, det hele Anliggende er et Aands-Anliggende og har derfor den sande Alvor, hvilken ingenlunde er at spørge om Time og Klokkeslet. Men paa den anden Side er det jo dog ogsaa indlysende, at det blev en Leeg, som den »Huus forbi«, hvis et Menneske vilde, dersom han som Olding spurgtes, naar han blev troende, svare »ja, det er længe siden«; »om det da var som Mand«, »nei, det er længere siden«; »om det da var som Yngling«, »nei, det er længere siden, kort og godt, det er saa længe siden, at jeg ikke kan huske naar«. Det er indlysende, at Dette blev en Leeg, og at det saa er meningsløst, at denne Mand vil sige, hvor han i Henseende til Frelsen »nu« er, naar den Afgjørelse, ved hvilken han blev troende, for ham drager sig tilbage i det Fabelagtiges og Eventyrliges Dunkelhed.

Naar blev Du troende, er Du blevet en Troende? Det er jo nu ikke som i hine — vanskelige Tider, da en Jøde eller Hedning i den modnere Alder blev Christen; thi han vidste da sagtens med Bestemthed, naar, og at han var bleven en Troende. Vi leve nu i — mere begunstigede Forhold, i Christenheden; det er nu langt lettere at blive en Christen — i ethvert Tilfælde langt lettere at narres til at holde sit hele Liv hen i en Indbildning. Du bliver døbt som Barn, oplært i den christelige Religion, confirmeret, Enhver anseer Dig for en Christen, Du kalder Dig selv saaledes, naar nogen Anledning gives til at nævne Dit Navn, Din Stand, og hvilken Religion Du bekjender. Om Du skal være Kjøbmand eller Lærd eller Konstner eller Kriger o. s. v.; om Du skal gifte Dig med Den eller med Den; hvor Du skal boe, i Byen eller paa Landet o. s. v., o. s. v.: alle slige Spørgsmaal har Du vistnok engang i Dit Liv faaet Leilighed til at forelægge Dig og besvare, Du vil ogsaa kunne sige »naar«, og altsaa i alle disse Henseender bestemme, hvor Du »nu« er. Men det Spørgsmaal, om Du er blevet troende, er maaskee slet ikke opkommet for Dig; det har saa langt som Din Hukommelse strækker tilbage, været forudsat, at Du var en Troende, saa maa Du vel ogsaa engang være blevet det – Gud veed naar.

Og hvor er Du »nu«, er Du »nu« Din Frelse nærmere? Du har nok hørt Tale om hiin eenfoldige Vise i Oldtiden, der vidste saa underfundigt at spørge. Dette Spørgsmaal kan let lyde som et saadant, et Spørgsmaal, hvis Hensigt er at bringe i Forlegenhed, at gjøre Uklarheden i Den, som spørges, aabenbar. Jeg nu hverken vil eller kan spørge Dig; men tænk Dig, at det var ham, hiin eenfoldige Vise, der spurgte Dig. Du veed, selv i Christenheden har den catechetiske Konst dannet sig efter ham; men aldrig har nogen Catechet kunnet spørge som han. Tænk Dig denne eenfoldige Vise, han den afgjorte Hader af al Udflugt og Undskyldning og Uklarhed og Mislighed, derhos den lige saa snilde, underfundige, behændige, uforfærdede Eftersporer deraf; han, der ikke havde en Lære, som han paa Afstand foredrog for Menneskene, men netop som Lærer trængte gjennemskuende ind i Menneskene, saa det var Den, der samtalede med ham, som samtalede han med sig selv, som blev hans Inderste ham aabenbar; han, der ikke blot

---

hiin eenfoldige Vise] Sokrates. den catechetiske Konst] at undervise gjennem Spørgsmaal og Svar.

hentede Viisdommen ned fra Himlen, men vidste at trænge den ind i »den Enkelte«. Tænk Dig, at det er denne eenfoldige Vise, der spørger Dig; tænk Dig, hvorledes han kunde blive ved at drille et Menneske med dette Spørgsmaal, om han »nu« er sin Frelse nærmere; tænk Dig, hvorledes han kunde vende og dreie dette Spørgsmaal paa utallige Maader, men altid drillende, altid med dette Smiil paa Ansigtet, der var ham saa egent, naar han havde en Formodning om, at Den, med hvem han samtalede, ikke med Bestemthed vidste sig selv betræffende, hvilket der var hvilket, om han forstod Noget eller han ikke forstod Noget, om han var bleven troende eller han ikke var bleven troende; tænk Dig hans Udholdenhed, indtil han, den Eenfoldige, fik den Spurgte fangen og fik det gjort aabenbart, at han havde været i et Sandsebedrag. »Er Du den (Frelsen) da »nu« nærmere?« »Ja.« »Men, end naar?« Ja, her standser det maaskee; og naar det standser her, saa faaer denne Standsning Magt til at forvandle hele Talen til Forvirrethed. Du er den nu »nærmere«; dette »nærmere« er en Sammenligning, men hvormed sammenligner Du da? Kan man vel sige, at Een er større end en Anden, som slet ikke er til? Der er noget Fristende, noget Overtalende i dette Sammenligningens Mere, det lokker for En, som gik det saadan af sig selv, som skulde man ikke mistrøstes, thi det gaaer dog fremad. Men naar det ikke staaer fast, at Begyndelsen er givet, saa er al denne Lokken kun ind i Meningsløshed. Saalidet som Den, der er ombord paa et Skib, hvor mange Timer han end vedblev at gaae og hvor mange Miil han end saaledes tilbagelagde, kommer bort fra Skibet: saa lidet kommer Den Noget nærmere, der ikke er begyndt paa den Gang, som fører nærmere og nærmere. Men Veien til Frelsen er Troen; og kun da kan der være Tale om »nu« at være nærmere, naar det afgjort staaer fast, at man er blevet troende.

Hvor er Du nu; er Du nu Din Frelse nærmere? Din Frelse! Det er Din Frelse, der er Tale om, om at komme sin Frelse nærmere. Og er det derom Talen er, saa er der jo altsaa med det Samme Tale om noget Andet, om at fortabes. Din Fortabelse! Det er Din Fortabelse der er Tale om, om at synke dybere og dybere i Fortabelse! See, om Du greb feil i Livet, om Du blev Kjøbmand, men Du skulde egentligen have været Konstner: nu, Herre Gud, det kan være tungt nok, men den Ulykke lader sig dog forvinde. Om Du greb feil i Livet, om Du ægtede den Pige, men hendes Søster havde ganske anderledes

passet for Dig: nu, Herre Gud, det lader sig bære saaledes at gaae Glip af sin Lykke. Men om et Menneske gik Glip af sin Frelse! See, om Du i Din Ungdoms kraftfuldeste Øieblik havde fattet Planen til et Kæmpeværk, som Du vilde udføre, og som skulde være Dit Livs Gjerning; men Du blev forsinket underveis, Du blev forhindret paa mange Maader, Du befandtes heller ikke ganske at have Kræfterne dertil, kort Du var ved Dit Livs Ende ikke kommet Opgavens Løsning synderlig nærmere end da Du begyndte: nu, Herre Gud, ogsaa for denne Sorg er der Trøst. Men hvis Du ved dit Livs Ende ikke var kommen Din Frelse nærmere! Er der noget Forfærdeligere end at være paa Afstand fra sin Frelse? Og at være paa Afstand fra sin Frelse, at være i denne Tilstand, det er jo at fjerne sig mere og mere. Frelse svarer til at være i Fare, Den, som ikke er i Fare, kan heller ikke frelses. Er Du altsaa i Faren — og Du kommer ikke Din Frelse nærmere, saa synker Du jo mere og mere i Faren. O, som den Skibbrudne, der reddede sig paa en Planke, og nu, om**tumlet af Bølgerne, svævende over Afgrunden, mellem Liv og Død stirrer efter Land: saaledes burde vel et Menneske være bekymret** for sin Frelse. Men kan et Menneske være længere borte fra sin Frelse, end naar han ikke engang med Bestemthed veed, om han har begyndt paa at ville frelses.

Saa prøv da Dig selv ved Hjælp af dette Ord. Det er en salig Trøst at turde vide, »at man nu er sin Frelse nærmere end da man blev troende« — men ikke sandt, saa maa det være vist, at man er blevet troende. Dette Ord kan derfor tjene til Trøst; men det kan ogsaa ligesom komme bag paa En. Skeer dette, at et Menneske saaledes bliver opmærksom, saa er det vistnok forfærdende, o, men selv i denne Forfærdelse, i denne gavnlige Forfærdelse er der nogen Trøst. Der er nogen Trøst, thi naar et Menneske dog er blevet opmærksom paa, at han end ikke er begyndt, er han altid sin Frelse noget nærmere end han var, saa længe han tryg levede hen i et Sandsebedrag og en Indbildning.

Dog Eet endnu, lad os ikke glemme, at Ordet hos Apostelen lyder noget anderledes end som vi have benyttet det. Han siger »vor Frelse er nu nærmere end da vi bleve troende.« Ordene, som vi have benyttet dem, samle hele Tanken paa Selvvirksomheden, og ere derfor brugte for at gjøre Menneskene opmærksomme. Det apostoliske Ord indskjærper tillige, at Frelsen er fra Gud. Han siger ikke, at vi komme Frelsen nærmere, men

at Frelsen kommer os nærmere. Og ogsaa Dette kunde det vel gjøres fornødent at tale over, saa man mindede den Troende om, ikke at forraske sig, ikke at mene selv at ville erhverve hvad der væsentligen skjenkes. Det kunde vel gjøres fornødent at tale derover — dersom det blot altid var klart, hvor vi ere. Men for at blive opmærksomme herpaa, maae vi først vide, om vi da ere blevne troende.

VI.

Det er dog saligt — at lide Forhaanelse for en god Sag.

»Salighed« er dog vel det høieste Gode; i Forhold til dette **Gode maa saa vel ogsaa gjælde, hvad der gjælder i Forhold til de** ringere Goder. Dersom nemlig en Taler eller en Digter ret vilde skildre et eller andet jordisk Godes Herlighed, hvor skulde han ikke gjøre Menneskene lystne derefter, saa de neppe formaaede at forholde sig rolige under Talen, men utaalmodigen vilde bort, afsted for at gribe efter det; og med hvor megen Ret skulde de saa ikke egentligen vredes paa denne Taler, at han kun havde foregjøglet dem det Lystelige, naar Talen endte med, at det var Lykken der uddeelte disse Goder! Havde Dette ikke været Tilfældet, da maatte de vel mene, aldrig noksom at kunne takke den Taler, der vidste saa indbydende og saa henrivende at skildre de Goder, som det var Enhver muligt at komme i Besiddelse af. Men »Salighed« er det høieste Gode, og ethvert Menneske kan komme i Besiddelse af dette Gode. Det lader sig da altsaa formode, at Menneskene neppe ville kunne formaae at høre Talen ud for Utaalmodighed efter at erhverve dette Gode, det høieste, som dog ethvert Menneske kan erhverve. Det lader sig formode, at denne Bekymring vil vaagne hos dem, om ikke det Øieblik, der blev brugt til at høre Talen, dog næsten var et spildt Øieblik, da det jo ikke i strengeste Forstand blev anvendt til at erhverve.

Og en saadan Tale om »Salighed« haves fra nu længst forsvunden Tid. Den er holdt fra et Bjerg, som efter den blev kaldet Salighedernes Bjerg — thi saaledes er Salighed, sammenlignet med alle jordiske Goder, fast, urokket som Bjerget; og saa-

ledes er Salighed, sammenlignet med alle jordiske Goder, som et Bjerg er ophøiet over det Laves Egne. Denne Tale er holdt af Ham, den Eneste, som fra først af kunde tale om Salighed, da denne er knyttet til Hans Navn, det eneste, hvori der er Salighed. I denne Tale hedder det: »salige ere De, som lide Forfølgelse for Retfærdigheds Skyld, thi Himmeriges Rige er deres. Salige ere I, naar man bespotter og forfølger Eder, og taler allehaande Ondt imod Eder for min Skyld og lyver det. Glæder og fryder Eder, thi Eders Løn skal være megen i Himlene; thi saa have de forfulgt Propheterne, som vare for Eder«.

Disse Ord ville vi lægge til Grund for følgende Tale

det er dog saligt — at lide Forhaanelse for en god Sag,

at vi ret til Opbyggelse maatte blive opmærksomme paa den Trøst eller rettere den Glæde, som Christendommen forkynder; thi disse Taler ere jo til Opbyggelse, om de end, som det hedder, saare bagfra.

Men for ikke, ak paa nogen Maade, at tage denne Glæde forfængelig, saa lader os først til Vitterlighed gjentage Betingelserne, under hvilke der kun kan være Tale om at Dette er saligt. Det maa være for en god Sag at man lider Forhaanelsen, eller som Christus siger »for Retfærdigheds Skyld«. Og hvad Forhaanelsen siger om En, det maa være usandt, som Christus siger »naar Menneskene tale allehaande Ondt mod Eder, og lyver det.« Men naar Dette er givet, naar Alt i denne Henseende er i sin Orden, ja, da er det saligt — at lide Forhaanelse.

Saa trøst Dig da, Du Forhaanede, eller rettere glæd Dig, Du Forhaanede! — Hvad er det Eneste, der kan berøve En Glæden af at have gjort en god Gjerning? Det at faae Løn for den. Men naar Du lønnes med Forhaanelse! Al anden Gjengjeld gjør det Gode, man har gjort, mindre; Forhaanelsens Gjengjeld gjør det større: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvilket er det eneste Tilfælde, hvori et Menneske kan have virkelig Fortjeneste? Naar han lider, fordi han gjør Ret. Thi gjør han Ret og lønnes, da er han en unyttig Tjener og har ingen Fortjeneste: saligt derfor at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvad er det der udkræves til gjensidig Forstaaelse? Det Lige; kun det Lige forstaaer det Lige. Hvad er det der udfordres til en Pagt? Ind-

---

»salige ere De, som lide Forfølgelse osv.] Matth. 5, 10—12.

vielse; kun den Indviede er i Pagt med de Indviede. Hine Herlige, hvem Slægten forskjød, bespottede, forhaanede, forfulgte, ihjelslagne: de ere vel til for alle Mennesker, Mange kunne maaskee fremstille deres Liv og skildre det. Men denne Forstaaen er den Uindviedes, for hvem de dog i dybere Forstand ikke ere til, da de ikke ere forstaaede af ham, ligesom de ikke forstaae ham. Kun Den forstod dem og blev forstaaet, kun Den indviedes til Pagt med dem, Den, der selv leed det Lignende: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvad er det Den spørger om, der for nogen Tid skal forandre Bopæl, flytte fra Staden paa Landet, eller fra Landet til Staden? Han spørger om Selskabet. Men den Forhaanede, naar han engang skal flytte og vandre herfra, naar han forlader det Selskab, hvori han har levet forhaanet — at han da, just ved at have lidt Forhaanelsen, for en Evighed har sikkret sig hine Herliges Selskab til fortrolig, daglig Omgang, til den forelskede Samtales inderlige Forstaaelse: saligt derfor at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvilken er den eneste Forskjel Gud gjør? Den mellem Ret og Uret. Og hvilken Forskjel gjør han? At han er Vrede og Forbandelse over Den, som gjør Uret. Og han gjør i at gjøre Forskjel endnu een Forskjel: mellem Den, der gjør Ret og lønnes derfor, og Den, der gjør Ret og lider derfor. Men jo mere Forskjel han gjør, desto nærmere er jo Den ham, som forholder sig til ham i Forskjellen: saligt derfor at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvorfor lader Gud sig aldrig uden Vidnesbyrd? Fordi han i at være god er uforandret den Samme, den samme Uforandrede; naar al Skabningen idag, som for tusind Aar siden, seer op til ham og begjærer Føde og Klæder, da oplader han sin milde Haand og mætter Alt hvad som lever med Velsignelse. Men naar Den, der lider uskyldigt for en god Sag, vender sit Blik bedende op til Gud, da bevæger dette Blik ham, dette Blik, som Intet slet Intet formaaer i Verden, det bevæger Gud, det afnøder ham et endnu stærkere Vidnesbyrd: saligt derfor at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvilket Samfund mellem Menneske og Menneske er det inderligste? Lidelsernes. Hvilket et Menneskes Samfund er det saligste? Det med Gud. Men naar dette er et Lidelsernes Samfund, hvilken Salighed: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvo eier meest: Den, der eier Gud og tillige meget Andet, eller Den, der, berøvet alt Andet, ene eier Gud? Dog vel den Sidste, thi »alt Andet er Tab.« Men hvo berøvedes meest?

»alt Andet er Tab.« smlgn. Phil. 3, 8.

Den, der ikke fik sin Ret men Forhaanelse til Løn; thi det Eneste et Menneske væsentligen eier er den Ret, han har, alt Andet eier han kun tilfældigviis, saa det altsaa ikke egentligen er hans Eiendom. Den Forhaanede berøves Alt; udsondret af det menneskelige Samfund har han ene Gud — han den Rigeste af Alle. Han har ene Gud, o, saligt at være ene om at have Gud; priset være al den Forfølgelse, den Haan, den Spot, der lærte ham, der tvang ham til at blive ene med Gud, at have Gud som sit Eneste: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvor er Christus tilstede? Overalt, hvor hans Navn paakaldes; om end kun To eller Tre ere forsamlede i Hans Navn, Han er der tilstede. Ja, og hvor Een lider uskyldigt for Retfærdigheds Skyld og paakalder Hans Navn, der er, foruden Røsten som paakalder Ham, hvad der end mægtigere kalder paa Ham, og der er derfor Hans Lidelsers Samfund og Hans Opstandelses Kraft: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! — Hvad er det et Menneske begjerer som den høieste Løn? At faae sit Navn indskrevet udødeligt i Historiens Aarbøger. Men, at den Forhaanede, just ved at lide Forhaanelse, faaer den Høiestes Løn, faaer sit Navn indskrevet i Livsens Bog! Thi vistnok ere vi Alle udødelige, ogsaa de, der gjøre Uret, ogsaa den Ugudeligste af alle Ugudelige. Men at faae sit Navn indskrevet i Livsens Bog: saligt at lide Forhaanelse for en god Sag! Ja saligt, salige Trøst, salige Glæde!

Dog til hvem henvender Talen sig, hvor er den, har den ikke ganske forglemt sig selv! Maaskee er der i denne høistærede Forsamling slet ingen Forhaanet tilstede; maaskee, dog nei, det er jo en Umulighed, hvor turde en Forhaanet vove sig ind i denne høistærede Forsamling! Man kan jo dog ikke paa een Gang være forhaanet og saa være med der, hvor de Ærede og Anseete samles. En Forhaanet er jo som en Spedalsk, hans Plads ham anviist blandt Gravene, skyet af Enhver. »Ja, men det er for en god Sag han forhaanes.« Men af hvem forhaanes han da? Det kan jo dog ikke være af dem, som selv ere foragtede; thi dette er at være blandt de Anseete. Og den Forhaanede kan jo dog heller ikke paa een Gang være forhaanet og tillige af de Samme, som forhaane ham, æret, fordi han forhaanes for en god Sag; de samme Mennesker kunde jo dog ikke, end ikke i Comedien, paa een Gang

---

Hans Lidelsers Samfund osv.] smlgn. Phil. 3, 10. hans Plad, er ham anviist blandt Gravene] som de urene og Spedalske i Jødelands smlgn. Luc. 8, 27.

bruges paa to Steder: til at forhaane ham og til at ære ham, fordi han bliver forhaanet. Besynderlige Vanskelighed! Og besynderligt, den Vanskelighed fremkommer slet ikke, naar man betragter Historien. See, hiint Sandhedens Vidne; det er nu flere Aarhundreder siden han levede, men da han levede, da blev han forhaanet og forfulgt. Han havde i at tjene Sandheden faaet for langt et Forspring, til at den hinkende Retfærdighed kunde indhente ham saa længe han levede, tilmed da han, uden et eneste Øieblik at nøle efter Retfærdighedens Hinken, hver Dag gjorde Kæmpeskridt fremad. Saa døde han og blev stille i Graven — da indhentede den hinkende Retfærdighed ham: hans Navn æres og prises i Historien; vi ere nu saa vante til at ære og prise det, at vel tilsidst Nogen tager feil og troer, han var æret og anseet, da han levede. Thi Tiden udøver sin forkortende Magt. Hans Navn lever nu æret og priset i tre Aarhundreder — og han, ja han levede rigtignok, paa den blandt Mennesker vanlige Viis, kun en 60, 70 Aar: saa kan man jo næsten sige, at han bestandigt har levet æret og anseet. Aa, ja saamænd, naar man vil tale i Taaget; **ellers ikke. Han har aldrig levet æret og anseet — han levede** foragtet, forfulgt, bespottet, saa længe han levede. Og den Gang han levede, da maa det jo dog have været de Ærede og Anseete, der foragtede ham — ligesom det nu er de Ærede og Anseete, der prise hans Navn. Men Sandheds-Vidnet seirede, og som han i andre Henseender forandrede Verdens Skikkelse, saa forandrede han ogsaa Begrebet Ære: efter hans Død blev han den Ærede, og De, der levede samtidigen med ham, de Ærede og Anseete den Gang, de staae nu i en anden Belysning. Saa længe han levede, var Dette ikke Tilfældet, da har han maattet trøste sig med Christendommens Lære, det er saligt at lide for Retfærdigheds Skyld, han har baade sandet og forstaaet disse Ord. Thi medens Mangen, ved at betragte Historien bagvendt, blot faaer Forvirring ud af den, saa henvender Christendommen sig derimod uforandret til den Levende og forkynder ham, at det er saligt — at lide Forhaanelse for en god Sag.

Dette vil sige, Christendommen har overhovedet en Mistanke til det i levende Live at være æret og anseet. Langt fra Christendommen være den Daarskab at sige, at Enhver, der blev forhaanet medens han levede, derfor var paa den rette Vei. Den siger blot blandt Dem, der, medens de levede, bleve forhaanede, maa den sande Christen ordentligviis findes. Thi dette er Christendommens Mening: det Evige, det Sande kan umuligt vinde Øieblikkets Bifald, maa nødvendigviis vinde dets Mishag. Ved at være blandt de

Ærede og Anseete forstaaer Christendommen derfor ikke just det at være i de høie Stillinger og Embeder — hvad især er vigtigt at indskjærpe, uforsvarligt at fortie med Hensyn til disse mod al Regjeren gjenstridige Tiders Paastand paa, at denne Gjenstridighed endog skulde være Christendom. Det er ogsaa vist, at et saadant Liv i Høihed og Magt oftere er ført i sand Opoffrelse af det egentligen at være æret og anseet. Nei, det at være æret og anseet er, christelig forstaaet, det, glemmende det Evige, afgudisk kun at tjene og ene at tilhøre og aldrig at tilhøre Andet end hvad der har Magt i Øieblikket, kun at leve for Øieblikket, at tragte først efter Øieblikket og derved at høste Øieblikkets Bifald, det er, for at bruge et fremmed Ord, at være i Velten (og Verden ynder Christendommen ikke), det er at være oven paa, det er, som der siges om en vis Art Dannelse, at have Verden, kort, det er Verdslighed. Christendommen derimod fordrer Selvfornegtelse i Henseende til Ære og Anseelse, endnu bestemtere end i Forhold til Penge. Thi Penge er noget reent Udvortes, men Ære er en Forestilling. Desto mere er den Christne forpligtet til at vise al denne Ære og Anseelse fra sig. At være en Christen er nemlig en Æressag, og derfor enhver Christen ved sin og ved Christendommens Ære forpligtet til at værne om det sande Begreb af Ære, at han ikke ved at tage Verdslighedens Ære og Agtelse, Øieblikkets Bifald, bliver medskyldig i det usande Begrebs Udbredelse.

Dog til hvem henvender Talen sig, skuffer den ikke, istedetfor at benytte Stedet og Øieblikket, enhver billig Forventning, der maatte vente, at her skulde udvikles, hvilket stort Gode Ære og Anseelse er, hvor herligt det er at være æret og anseet, samt ved hvilke Midler man erhverver dette saa vigtige Gode, da jo, som Ordsproget siger, Den, der mister Æren, afhugger sin høire Haand, saa han Intet formaaer at udrette — hvilket sees af Apostlernes og alle Sandheds-Vidnernes Exempel, thi de have Intet formaaet at udrette. Vistnok skuffer Talen denne Forventning, derimod dog vel ikke Dens, som forventede, at den skulde forkynde Christendom.

»Men er det dog ikke et stort Gode at være æret og anseet?« Derom veed Talen slet Intet, den veed blot, at det er saligt at lide Forhaanelse for en god Sag, og at dette er Christendom. »Men gjaldt dette ikke blot i Christendommens første Tider, da den stridende forholdt sig til Jøder og Hedninger, skulde det Samme

---

i Velten] af det tyske die Welt, Verden.

være Tilfældet i Christenheden, i den seierrige Kirke?‹ Ja, det følger jo rigtignok af sig selv, at hvis man tænkte sig et Sted, hvor der levede lutter sande Christne, saa maatte det selvfølgeligt blive et Beviis for, at man var en sand Christen, at man havde disses Bifald, var æret og anseet af dem, der jo selv vilde det Sande og havde den sande Forestilling, havde Iver med Sandheds-Erkjendelse. Men er dette Sted den saakaldte Christenhed? Saa var jo Fuldkommelsen der — og saa, saa maatte man antage, at Christus var falden i Tanker, havde glemt sig selv, glemte at komme igjen; thi Hans Gjenkomst svarer jo til Fuldkommelsen. Men Christus er endnu ikke kommen igjen — og om han kom igjen, kom i endnu strengere Forstand end fordum, til sine Egne: hvorledes vilde hans Modtagelse vel blive i Christenheden? See, der er Meget, som har forundret mig, Meget, som jeg finder besynderligt og uforklarligt. Naar jeg hører et Menneske sige det Rette — men det falder ham slet ikke ind at gjøre Noget deraf: da forundrer det mig, jeg kan ikke forstaae ham. Men saaledes **er det jo blevet en ganske almindelig Vittighed, jeg har saa ofte hørt og læst den, sagt af de meest Forskjellige, men bestandigt** udgiven som en gangbar Mønt, hvilken Ingen, hvad kun er Tilfældet med den sjeldne, den ubekjendte, den fremmede Mønt, seer nøiere paa, da den er tilstrækkelig bekjendt som vedtagen Mønt, som et godt Indfald, en lykkeligt udtrykt Bemærkning, hvilken engang en Vittig har gjort og som Aandrige kappes om at gjentage at hvis Christus nu kom til Verden igjen, saa vilde han atter blive korsfæstet, med mindre Dødsstraffen til den Tid var bleven afskaffet. Og det siger man, henkastende Bemærkningen lige saa skjødesløst som et ›god Dag‹, kun med større Fordringsfuldhed, og det finder man godt sagt og træffende sagt — og Den, der siger det, ham falder det slet ikke selv ind, ikke i fjerneste Maade, om han da selv er en Christen; og Den, der siger det, ham falder det slet ikke ind at blive opmærksom paa hele dette Blendværk med Christenheden. I Sandhed, Dette er mig uforklarligt. Det er næsten blevet et Mundheld i Christenheden, at, hvis Christus kom igjen, vilde det gaae ham som fordum, da han kom til Ikke-Christne — og dog skal Christenheden være den seierrige Kirke, der, naar det kom til Stykket, antages at skulle til sine Triumpher føie denne nye at korsfæste Christum. Nu, det forstaaer sig, den ›seierrige Kirke‹ har i udvortes Forstand seiret over Verden, det vil sige, den har verdsligt seiret over Verden (thi gudeligt seire over den kan man kun indvortes): saa staaer der, som for alle Seierherrer, blot een Seier tilbage, den at seire over sig selv, at

blive Christen. Saa længe man ikke er opmærksom herpaa, er Begrebet »Christenhed« af alle Sandsebedrag det allerfarligste. I Christenheden er derfor det Christelige endnu bestandigt stridende. Saa lidet som Den, der har indkjøbt og pragtfuldt ladet indbinde alle de Bøger, han har at bruge til sin Examens-Læsning, med Sandhed kan siges at have taget sin Examen: ligesaa lidet er Christenheden i christelig Forstand den seierrige Kirke. Der er i Christenheden maaskee adskillige sande Christne, men enhver Saadan er ogsaa stridende.

»Men er det da virkeligen Christendommens Mening at anprise det at lide Forhaanelse, selv om det var for en god Sag; det er jo dog noget Andet at have Trøst i Beredskab for Den, der var saa uheldig at komme saaledes til Skade.« Ja vist er det noget Andet; men dette Andet er netop ikke det Christelige. Der skal ingen Mislighed lades tilbage, om hvorledes det er at forstaae. Ordene hos Matthæus lyde saaledes: »salige ere I, naar man bespotter og forfølger Eder og taler allehaande Ondt imod Eder for min Skyld og lyver det; glæder og fryder Eder, thi Eders Løn skal være megen i Himlene, thi saaledes have de forfulgt Propheterne for Eder.« Det tilsvarende Sted hos Lucas (6, 26.) lyder saaledes: »vee Eder, naar alle Mennesker tale vel om Eder, lige det samme gjorde deres Fædre ved de falske Propheter.« Vee Eder, naar Alle tale vel om Eder! Her tilføies ikke »og lyver det«; det behøves formodentligen ikke, det er givet, at hvis Alle tale godt om En, saa er det Løgn, og Ens Liv er Løgn. Vee Eder, naar alle Mennesker tale vel om Eder! Det er nemlig Christendommens Mening (og var Dette ikke dens Mening, var der ingen Mening i Christendommen), at et Menneske skal have sit Liv i en saadan Afgjørelse, saa bestemt og vitterligt vedstaae, hvad han vil, hvad han troer og haaber, at umuligt Alle kunne tale vel om ham. Det kan maaskee være vanskeligt nok at naae, dette Fordærvelige, at Alle tale vel om En; men skal det lykkes — det kan kun lykkes en kløgtig, feig Blødagtighed, som Christendommen afskyer og fordømmer. Skal det lykkes, saa maa et Menneske være som et Rør for Vinden, thi selv den mindste Busk gjør dog en lille Smule Modstand; han maa være uden dybere Overbeviisning, tom i sit Inderste, at han, hvis Du vil sammenligne Tiden med Veiret, let kan henveires af enhver Luftning, og, hvis Du vil sammenligne Tiden med en Strøm, at han lige saa let kan svømme let oven paa; han maa aldrig være modig undtagen hvor de — feigt ere Mange; han maa tie, hvor han skulde tale, tale, hvor han skulde tie; sige ja, hvor han skulde sige nei, og nei, hvor han skulde

sige ja; svare undvigende hvor han skulde svare afgjørende, afgjørende om det saa var indtil Blodet; sove, hvor han skulde holde sig vaagen, ja gjøre Sit for at holde Andre vaagne; flye enhver Fare, hvori den forladte Sandhed kan stædes, og være med i enhver priset Daarskab; han maa ganske glemme Gud og Evighedens Ansvar og Alt, hvad der er Høit og Helligt: saa kan det maaskee lykkes ham — vee ham! Det er, som man jo seer af Christi Ord, ikke blot det usleste Eftermæle, et Menneske kan efterlade sig, at Alle talte vel om ham, men det er Dommen: vee ham, at det lykkedes ham! Det maa enten have været et nedrigt Umenneske, der i Menneskefrygt drev det til at foragte sig selv, eller det maa have været en falsk Prophet.

Det er dog saligt — at lide Forhaanelse for en god Sag: vee Eder, naar alle Mennesker tale vel om Eder. Der lades slet ingen Mislighed tilbage om, hvorledes Ordet skal forstaaes. Det er saligt at lide Forhaanelse for en god Sag, og Dette er Christendom.

Er Dette vanskeligt at forstaae? Ingenlunde. Er det vanskeligt at sige? Ingenlunde, idetmindste ikke naar det lades ganske ubestemt, hvem det er der tales til. Men er det muligt for Talen at frembringe een bestemt Virkning? Nei: hvad Virkning Talen skal frembringe, beroer paa, hvo Tilhøreren er. Vanskeligheden ved det Christelige forekommer hver Gang det skal gjøres nærværende, hver Gang det skal siges som det er, og siges nu, i dette Øieblik, i dette bestemte Virkelighedens Øieblik, til dem, netop til dem, som nu leve. Derfor vil man saa gjerne holde det Christelige dog lidt paa Afstand. Man vil enten ikke sige det ganske som det er (saa er det jo paa Afstand), eller man vil lade det forblive ubestemt, om det ganske er dem som nu leve, der tales til. Saa fægter Taleren i Luften og siger: »saaledes, saa forkeert var det for atten hundrede Aar siden, og for sytten hundrede Aar siden, og for tusind Aar siden, og for tre hundrede Aar siden, og for hundrede Aar siden, og for halvhundrede Aar siden, og for tre og tredive Aar siden; men nu er det ikke saaledes.« Besynderligt! Og naar man saa seer stivt paa den forsikkrende Taler, om han ogsaa er ganske sikker paa, hvad han siger, saa bliver han lidt urolig ved dette Blik, der kommer ham saa uventet, lidt tvivlraadig, han forlader et Øieblik det Skrevne og tilføier i et friere Foredrag: »ja, ja — jeg vil ikke sige, at Verden er bleven fuldkommen, men ganske saaledes er det dog ikke nu, især ikke i den allerseneste Tid.« Besynderligt! Thi saa meget er vist, naar man gaaer Stykket omvendt igjennem, saa

var det fordum ganske som nu: for sytten hundrede Aar siden sagde man »saaledes var det for hundrede Aar siden; men nu er det ikke saaledes, ja, ja, det er dog ikke ganske saaledes nu, især ikke i den allerseneste Tid«; og for tre hundrede Aar siden sagde man »saaledes var det for femten hundrede Aar siden og for tusind Aar siden og for tre hundrede Aar siden, men nu er det ikke saaledes, ja, ja det er dog ikke ganske saaledes nu, især ikke i den allerseneste Tid.« Der maa stikke Noget under med dette »den allerseneste Tid«. Ja, ganske vist. Man gaaer det nemlig saa nær som muligt, naar man blot kan undgaae at tale til de Levende — og de Levende, det er jo den allerseneste Tid. Var det en Forsamling af Ynglinge, der taltes til, saa vilde man vel sige »den aller allerseneste Tid«, thi da de Gamle og de Ældre ikke vare tilstede, saa kan man jo gjerne afstraffe dem, — men især deleshed de Afdøde, dem afstraffer man paa Livet, trods den skjønne Regel kun at tale godt om de Afdøde.

Saaledes nu med Christendommens Lære om, at det er saligt at lide Forhaanelse. Skal dette siges i et Virkelighedens Øieblik, saa maa Talen jo forefinde en Samling af Øieblikkets Ærede og Anseete. Er det da til en saadan Forsamling, den henvender sig, saa kommer Christendommens salige Trøst, dens Glæde til at lyde som den dybeste Spot. Dette ligger ikke i Talen. Men vanskeligt skulde vistnok en Digter opfinde mangen dybere Spot end denne: Christendommens Lære om Salighed foredraget for en Samling af — Christne, som have deres Liv i ganske andre Bestemmelser, og som altsaa, skjøndt de kalde sig Christne, helst vilde betakke sig for den Art Trøst, og som formodentligen vilde finde, at det var til at blive gal over, at Det skulde være Trøsten, det som de meest af Alt gruede for. Tænk Dig en Forsamling af verdslig-sindede, frygtagtige Mennesker, hvis høieste Lov var i Alt et Trældoms-Hensyn til hvad Andre, hvad »man« vil sige og dømme; hvis eneste Bekymring var hiin uchristelige, at »man overalt taler vel om« dem; hvis beundrede Formaal var at være ganske som de Andre; hvis eneste begeistrende og hvis eneste skrækindjagende Forestilling var Fleertallet, Mængden, dens Bifald — dens Mishag: tænk Dig en saadan Forsamling eller Mængde af Menneskefrygtens Tilbedere og Dyrkere, altsaa en Forsamling af Ærede og Anseete (thi hvorledes skulde saadanne Mennesker ikke ære og

---

den skjønne Regel osv.] det latinske Ord: *de mortuis nil nisi bene.*

ansee hinanden, at ære den Anden er jo at smigre sig selv!) — og tænk Dig, at denne Forsamling, det skal (ja, som der staaer i Komedien) det skal være Christne. For denne christne Forsamling prædikes der over disse Ord: det er saligt at lide Forhaanelse for en god Sag!

Men det er saligt at lide Forhaanelse for en god Sag!

VII.

Han er troet i Verden.

1 Tim. 3, 16. Og uden Modsigelse stor er den Gudfrygtigheds Hemmelighed: Gud er aabenbaret i Kjød, er retfærdiggjort i Aand, seet af Engle, prædiket iblandt Hedninger, troet i Verden, optagen i Herlighed.

M. T., Du kjender jo sagtens dette Bibelsted, kjender det fra Din tidligste Barndom, Du kan det udenad, Du har ofte, atter og atter, hørt det anføre, selv maaskee anført det; naar Nogen hentyder til dette Skriftsteds Begyndelse, saa kan Du ud af Hukommelsen føie Resten til; naar En anførte et enkelt Led, husker Du strax det Øvrige. Saaledes har dette Skriftsted for Hukommelsen faaet en Afrundethed, saa denne næsten uvilkaarligt sammenføier hvad der for den nu engang hører sammen. Du kan begynde bagfra og forfra og midt i, men hvor Du begynder strax vil Din Hukommelse være istand til at faae det Hele samlet, og Du anfører det vel helst heelt.

Dog er der — men maaskee er det undgaaet Din Opmærksomhed, thi Hukommelsen angaaer det ikke — der er en meget mærkelig Forskjel mellem de enkelte Udsagn. Eller rettere, der er eet mellem dem — dersom Du faaer Øie paa det, eller det ligesom faaer Øie paa Dig, saa forandres Alt; det paa en besynderlig Maade bemægtiger sig Dig, saa det slet ikke falder Din Hukommelse ind at ville føie det Øvrige til, fordi dette Led fik en Magt over Dig, saa det snarere var Dig, som havde Du, i det Øieblik idetmindste, glemt alt det Øvrige. Thi, see, »Gud er aabenbaret i Kjød«, det angaaer ikke Dig, det angaaer Ham; »Han er retfærdiggjort i Aand«, det angaaer heller ikke Dig, det var Ham, der blev

retfærdiggjort i Aand; det var heller ikke Dig, som »er seet af Engle«, det var Ham, og det var Ham, som »er prædiket blandt Hedninger«, og Ham, som »er optagen i Herlighed.« Men dette: »Han er troet i Verden«! Det angaaer Dig, ikke sandt, det angaaer Dig; tag Dig vel iagt, bliver Du ret opmærksom derpaa, saa angaaer det Dig ene, eller saa bliver det Dig, som angik det ene Dig, Dig ene i den hele Verden!

Derom er det vi ville tale:

Han er troet i Verden.

Altsaa det seer ud, som udsagde Apostelen blot noget Historisk om Christus; og det gjør han ogsaa. Men midt i dette Historiske har han anbragt et lille Ord, der henvender sig til Dig. »Han er troet i Verden«, det er, har Du da troet ham? Der er maaskee **ingen Maade at spørge paa saa indtrængende, saa gribende som just denne. Naar man vil forelægge et Menneske et Samvittigheds**spørgsmaal, men netop saaledes, at det ret bliver et Samvittighedsspørgsmaal, altsaa saaledes, at det ikke bliver Noget, han skal svare den Spørgende ja eller nei paa (thi derved er Samvittighedsforholdet allerede noget forstyrret), men saaledes, at det bliver et Spørgsmaal, han skal besvare sig selv, saa dette Spørgsmaal sætter sig fast i hans Indre, ikke under ham Ro, førend han for Gud besvarer sig det selv: da kan man bære sig saaledes ad. Man fortæller ham en Historie. Dette gjør ham nu ganske tryg: thi han forstaaer jo nok, at siden det er en Historie, saa er det ikke ham, der er Tale om. I denne Historie anbringes et Ord, som maaskee ikke strax gjør sin Virkning, men som saa nogen Tid efter pludselig forvandler sig til Samvittighedsspørgsmaalet. Derved bliver Sagen jo just desto inderligere. Paulus kommer ikke til Dig og spørger Dig, om Du har troet, med Fordring at høre Dit »ja« eller Dit »nei«; men han siger »Han er troet i Verden« — nu er det overladt til Dig selv, til Din Samvittighed at svare Dig selv. Det kan man kalde at spørge En paa hans Samvittighed; og Den det virker saaledes paa, om ham kan man sige, han forstaaer, at han bliver spurgt. Forunderligt nok, der er gjennem Aarhundreder skrevet Fortolkninger og Fortolkninger til dette Sted, der er gjort Vanskeligheder og fjernet Vanskeligheder, man har gjennemgaaet hvert enkelt Led i vidtløftig og udførlig Udlæggelse: det eneste Led, der, saavidt mig bekjendt, ikke er blevet gjort til Gjenstand for Fortolkning (— naturligviis fordi man fandt det saa let at forstaae, at

ethvert Barn kan forstaae det) er just dette »Han er troet i Verden«. Det er ogsaa saare let at forstaae, men pas dog vel paa: dette Led er Spørgsmaalet til »Dig«.

Thi ikke sandt, Du lever dog vel i Verden. Naar der da siges, Han er troet i Verden, saa er jo Anledningen lagt Dig saa nær som muligt til at spørge Dig selv: har jeg da troet paa Ham. Men hvo er det dog der spørger? Ingen, Ingen! Dog Dette veed Du nok, at det er det forfærdeligste, det alvorligste Spørgsmaal, det hvorom der maa siges: der er Ingen, som spørger, og dog er der et Spørgsmaal, — og et Spørgsmaal til »Dig« personligt. Thi naar saa er, saa er det Samvittigheden der spørger. Du har vel ogsaa nok hørt Tale om hiin Snilde, der meente det umuligt, at »Nogen« kunde overliste ham med et Spørgsmaal, som han ikke skulde kunne besvare saaledes, at Spørgeren blev den Bedragne, Du har vel hørt, at det Eneste han frygtede, forvisset om, at han vilde komme tilkort, var, naar det var »Ingen«, der spurgte ham. Du har vel selv fornummet den Høitidelighed, der kan være i Skovens Eensomhed, derude i det Frie, naar man er ganske alene, i Nattens Stilhed, naar Alt sover, det vil sige, hvor høitideligt det er, naar der er »Ingen«; saasnart der er »Nogen«, er Høitideligheden mindre. Der hvor der »Ingen« er, som spørger, og hvor der dog er et personligt Spørgsmaal, der er en Usynlig den Spørgende, der har »Du« i dybeste Forstand med Dig selv at gjøre, og dette er Samvittigheds-Forholdet. Derfor har dette Spørgsmaal en saa frygtelig Magt; thi naar Nogen spørger Dig, saa kan Du see at bedrage ham, hvis det ikke behager Dig at svare ham, eller Du kan blive vred paa ham, opbragt spørge ham, hvo han er, at han tør spørge Dig, hvad Ret han har dertil; men her, her er det — Ingen!

Han er troet i Verden. Ja, det er ganske vist; Du veed, hvor mange Tusinder der have troet paa Ham, have levet i denne Tro, og ere døde i denne Tro. Og dog, nei, det er ikke saa. Dersom Du ikke selv troer, saa kan Du ikke vide, om noget eneste Menneske har troet paa Ham; og dersom Du selv troer, saa veed Du, at Han er troet i Verden, at der er Een, der har troet paa Ham. Det ene Menneske kan ikke skue ind i det andet Menneskes Hjerte, hvor Troen boer, eller rettere, hvor det sees om Troen er der eller ikke, det er, kun den Enkelte veed det med sig selv for Gud sig selv betræffende, om han troer eller ikke. Enhver Anden

---

hiin Snilde] smlgn. Kyklopen i Homers Odyssee IX, 366 ff.

maa nøies med Forsikkringen. Altsaa, Du kan ikke vide, at saa og saa mange Tusinder have troet, Du veed kun (thi hvad der ikke kan vides, det vil Du dog vel ikke gjøre Fordring paa eller give Dig Udseende af at vide), at saa og saa Mange have forsikkret, at de have troet, at saa og saa Mange ere døde for denne Tro — dog, hvad siger jeg, det veed Du jo ikke, Du veed blot, at de er blevne ihjelslagne for denne Tro (af dem — som dog ikke kunde vide om de havde denne Tro), og at de have forsikkret, at de døde for denne Tro. Mere veed Du ikke. Dette ligger ikke i, at din Viden er indskrænket, men det ligger i den Indskrænkning, der er sat for al menneskelig Viden, at den nemlig ikke er Hjertekjenderens Alvidenhed. Dette ligger ikke i, at Du kun kjender faa Mennesker, tværtimod, jo flere Mennesker Du tænker paa, desto mindre kunde der naturligviis være Tale om at trænge ind i deres Inderste, desto nødvendigere at nøies med Forsikkringen. Men selv hvis Du udvalgte et eneste Menneske, som Du gjorde til Gjenstand for hele Din Opmærksomhed — om han er Troende, kan Du ikke vide, Du kan kun vide, at han forsikkrer det. Dersom Du aldrig selv har været forelsket, saa veed Du heller ikke, om der nogensinde er blevet elsket i Verden, skjøndt Du veed, hvor Mange der have forsikkret at have elsket, forsikkret at have offret deres Liv for Elskov. Men om de virkeligen have elsket, det kan Du ikke vide; og hvis du selv har elsket, saa veed Du, at Du har elsket. Den Blinde kan dog ikke vide Farve-Forskjellen; han maa nøies med, at Andre have forsikkret ham, at den er til, og at den er saa og saa.

Siig ikke, at Dette er at spænde Tanken altfor høit, at det er Overspændthed. O, langtfra, Dette er just Alvor. Thi hvad er dog Alvorligere end det Spørgsmaal, om »Du« har troet, eller ikke. See, derfor ligger det i Troens Væsen at afværge al Nysgjerrighed for at samle hele Sindet paa Alvoren; see, derfor ligger det i Troens Væsen, for Alt at ville hindre denne Vildfarelse, at man saadan kan faae eller have Troen paa anden Haand. Og derfor er det Dig tjenligt ret at forstaae, at Du virkelig ikke kan vide, om et andet Menneske har troet, det er Dig tjenligt, for at al den Sindets Kraft og Opmærksomhed, der ellers adspredt kunde spildes paa at sysle med Spørgsmaalet om og Nysgjerrighed efter Andres Tro, kan blive samlet i Alvorens Tjeneste, at Du, istedetfor letsindigt at løbe med — i at gaae Glip af Troen, kommer til at føle hele Vægten af, at det er Dig, om hvem det gjælder, at Du ene er anviist Dig selv, Intet, slet Intet har med Andre at gjøre, men desto Mere, eller rettere Alt med Dig selv, at Du virkeligen betræffende

Troen Intet kan vide om Andre. Thi historisk er det Spørgsmaalet, hvor Mange der have troet — det er det Spørgsmaal, som Historien gjør; men Troen er jo dog vel ikke Historien. Troens Spørgsmaal er derimod til »Dig«: har »Du« troet? Dette Spørgsmaal angaaer Troen, det andet Historien. Troen forholder sig til Personligheden; men personligt forstaaet er det, naar jeg har troet, det Ligegyldige, om hvor Mange og hvor Mange der ogsaa have troet; og naar jeg ikke har troet, det Ligegyldige, hvor Mange og hvor Mange der have troet eller ikke have troet.

Historisk er det Spørgsmaalet, hvor Mange der have troet. »Og da der nu er saa Mange og saa Mange, saa Utallige, der have troet, saa er det da ikke Noget at gjøre Ophævelse over, om jeg har Troen eller ikke; jeg har den da vel sagtens, siden saa Mange have den. Nei, var Troen Noget man var ene om, ja, da var det en anden Sag.« Men Troen er Du just ene om — dersom Du har den; dersom du ikke er ene om den, saa har Du den heller ikke. Er dette afsindig Forfængelighed, er det et hovmodigt Vanvid, der kun kan føre til at tabe Forstanden? Nei, det er Alvor, det Eneste, der, hvis Du ikke har Troen, kan føre Dig til at faae den; det Eneste, der hvis Du har Troen, kan bevare Dig i den. Er det maaskee ogsaa afsindig Forfængelighed, er det ogsaa et hovmodigt Vanvid, at Du, naar Døden berøvede Dig den Elskede, da ikke vil forstaae, Intet høre om, men kun væmmes for denne Tale som for en Afskyelighed: at der, hvis man antager, at Jordkloden er beboet af flere tusind Millioner Mennesker, jo hver Dag døer i tusindviis, og formodentligen ogsaa hver Dag mange Elskede? Jeg troede, at det var Vanvid, om et Menneskes Sjel var blevet saaledes forflygtiget, saa svækket, saa modbydeligt historisk udsvævende, at det ganske kunde undgaae ham, at Den, der døde, var »hans« Elskede; jeg troede, at det var det sikkreste Beviis for, at han aldrig havde elsket, Derimod troede jeg, at det var elskeligt, i Sandhed menneskeligt, at det var Alvor, forsaavidt Alvor kan forholde sig til Elskov, naar den Elskende i sin Sorg over Tabet af den Elskede kun forstod Eet, at det var hans Elskede, at det var ham, der havde tabt sin Elskede. Og saaledes vilde jeg ogsaa ansee det for Vanvid, Beviis paa en saadan Svækkelse derinde, at der ikke kunde være Tale om Alvor, hvis Nogen Aar ud og Aar ind kunde ramse dette Bibelsted »Han er troet i Verden, Han er troet i Verden«, uden at falde paa det Spørgsmaal, har jeg da troet paa Ham.

Han er troet i Verden. Altsaa, Den, der forstod Paulus, han forstaaer, at her er et Spørgsmaal. Men dersom nu han, der

forstod det, vilde svare »ja, ganske vist er Han troet i Verden, det kan man med hvert Aarhundrede sige med mere og mere Føie; bestandigt Flere og Flere ere blevne Troende, overalt er Christendommen bleven udbredt, og især da siden Americas Opdagelse«: mon ikke Paulus vilde være tilmode som man er det, ak, naar man taler med en Sindssvag. Thi vistnok er det Sindssvaghed, som hiin snaksomme Mand bestandigt at tale om sig selv og sin Smule Reise; men det er ogsaa Sindssvaghed, naar man spørges om Troen, da at tale om hele Verden, kun ikke om sig selv.

Men Den, der forstod Spørgsmaalet og svarede »**jeg** har troet paa Ham«, han forstod sig selv. Og hvis han svarede »**jeg** har ikke troet paa Ham«, saa forstod han dog sig selv. Istedetfor det Historiske »Han er troet i Verden«, er det Personlige »jeg har troet paa Ham«, naar den Enkelte siger: jeg har troet paa Ham.

»Jeg har troet Meget i Verden, hvad paalidelige Mænd have **fortalt mig om Ting, jeg ikke selv har hørt eller seet, jeg har** troet Historiens Vidnesbyrd; i det daglige Liv har jeg paa saa mangfoldig Maade troet Andre. Der er iblandt hvad jeg saaledes har troet meget Ubetydeligt, som er glemt Dagen efter. Meget, som dog nogen Tid har beskjeftiget mig. Meget, som jeg har forvandlet til min Sjels Eiendom og nødigt opgav — men dog, lad saa være, det Altsammen være usandt: dette Tab kunde jeg endnu forvinde. Men jeg har troet paa Ham — er jeg ogsaa her bedragen, saa er jeg ikke blot den Elendigste af Alle, men saa er mit Liv i sin dybeste Rod tilintetgjort, saa kan alt Andet hverken gavne eller skade. Thi ikke har jeg holdt Tiden hen Aar efter Aar, ventende paa ny og ny Sikkerhed for at turde troe, nei, jeg har med en Evighedens Afgjørelse forsikkret mig mit Liv ved at troe paa Ham — er Han et Blendværk, saa er mit Liv tabt. Men saaledes er det ikke, det troer jeg. Jeg har gjennemlidt ogsaa denne Anfægtelse, paa den Usikkerhed at sætte Alt ind, hvilket er at troe. Men Troen har seiret, jeg troer paa Ham. Vil Nogen sige til mig »men dersom!«, det forstaaer jeg ikke mere. Jeg har forstaaet det een Gang, i Afgjørelsens Øieblik, nu forstaaer jeg det ikke mere. Vil Nogen blive angst og bange paa mine Vegne, at jeg paa et »dersom« eller trods et »dersom« har vovet mig saaledes ud: da beklage han ikke mig, men hellere sig selv. Jeg lever ikke paa

---

hiin snaksomme Mand] Holbergs Geert Westphaler.

noget dersom. Jeg har stik imod et dersom, ængstet af dette dersom, vovet mig ud (det kaldes at vove), nu troer jeg. Men Det, som først maa forstaaes, inden man griber Troen, det Ord dersom, det er saa igjen det Ord og det hvad Troen mindst forstaaer.«

Saaledes maatte vel den Enkelte tale. Og lad ham saa tale videre, at han kan fortolke dette Led i hiint Skriftsted, det Led, som ellers aldrig fortolkes. Det er vistnok ingen bestemt Enkelt her taler, hverken Dig eller mig, det er saaledes et digterisk Forsøg; kun dette vil Talen, den vil gjøre det aabenbart, hvorledes der tales som Enkelt.

»Jeg har beundret hvad Ædelt og Stort og Herligt der er frembragt blandt Mennesker. Ikke mener jeg, at jeg kjender det Altsammen, men jeg veed, at i Forhold til hvad jeg har kjendt deraf, er min Sjel ikke ubekjendt med Beundringens Lyst, dens salige Glæde, dens paa een Gang nedtrykkende og opløftende Glæde, saa jeg veed hvad det er at beundre. Maaskee er det kun lidt af det Store jeg har kjendt, det gjør her Intet til Sagen; ja, hvis det var saa, det vilde i denne Forbindelse (hvor der ikke er Tale om hvor Meget man har beundret, men om hvor meget man har beundret Det man har beundret) snarere gjøre til end fra, hvis det var saa, at jeg med heel Hengivenhed, glad, begeistret har beundret det Lidet jeg kjendte. Jeg har, for at tage hvad der vel, menneskelig talt, staaer eneste i Verden, og hvad man jo ogsaa pleier at rykke Christendommen nærmest, jeg har beundret hiin Oldtidens ædle, eenfoldige Vise. Ved at læse om ham har mit Hjerte banket heftigt som hiin Ynglings, naar han samtalede med ham; Tanken om ham har været min Ungdoms Begeistring og udfyldt min Sjel; jeg har længtes efter Samtalen med ham ganske anderledes end efter at tale med noget Menneske, med hvem jeg nogensinde har talet; jeg har fra Selskabet med Dem, der have begrebet Alt og vide at tale om alt Muligt, mange mange Gange sukket efter hans Uvidenhed, og efter at høre ham, der altid sagde det Samme — »og om det Samme«. Jeg har beundret hans Viisdom, at han i Viisdom blev eenfoldig! At han i Viisdom blev eenfoldig, saa han kunde fange de Kloge! At han i Viisdom blev eenfoldig, saa han uden at have mange Tanker og uden at gjøre mange Ord kunde offre sit Liv i Sandhedens Tjeneste: o, rørende Eenfoldighed! At han med Døden for Øine talte om sig

---

hiin Oldtidens ædle, eenfoldige Vise] Sokrates.

selv, den Domfældte, lige saa eenfoldigt som nogensinde paa Torvet med en Forbigaaende om det meest Daglige; at han med Giftbægeret i Haanden, bevarende den skjønne Festlighed, talte lige saa eenfoldigt som nogensinde ved Gjestebudet: o, ophøiede Eenfoldighed! — Men jeg har aldrig troet paa ham, det er aldrig faldet mig ind. Jeg finder det og ikke Viisdom eller Dybsind at være, at anstille en Sammenligning mellem ham, den eenfoldige Vise, og Ham, paa hvem jeg troer: jeg finder det er Gudsbespottelse. Saasnart jeg betænker min Saligheds Sag, da er han, den eenfoldige Vise, mig en høist ligegyldig Person, en reen Ubetydelighed, et Intet. Jeg kunde heller ikke, ikke faae det ind i mit Hoved eller i mit Hjerte ei heller over mine Læber at svare paa det — gudsbespottelige Spørgsmaal, hvem jeg skylder meest af disse Tvende: den eenfoldige Vise eller Ham, paa hvem jeg troer. Men derimod kan jeg sandeligen svare paa det Spørgsmaal, hvem jeg skylder meest — skulde jeg ikke vide, hvem jeg skylder meest, meest af Alle, meest uden al Sammenligning. Ham nemlig, paa hvem jeg har troet, Han, der har sat sit Liv til ogsaa for mig; sat Livet til, ikke som et Menneske kan gjøre det for et andet, for at bevare den Andens Liv, nei for at give mig Livet. Thi uden Ham er det ligegyldigt enten jeg lever eller døer, en tom Talemaade, at En har frelst mit Liv, naar dette Liv, han frelste mig, dog er at være død. Men Han er Livet, Ham skylder jeg, evig forstaaet, Livet, Ham paa hvem jeg troer.‹

›Jeg hænger i den Følelse, i hvilken jeg er mig selv, fast ved det Menneske, hvem jeg skylder Livet, i sønlig Hengivenhed: men jeg beder mig fritaget for at besvare det Spørgsmaal, hvem af disse jeg skylder meest, ham, Faderen, eller Ham, paa hvem jeg har troet. Dersom det fordredes af mig, det vil sige, dersom Han fordrede det af mig, saa vil jeg ikke tage i Betænkning at saare mig selv saa inderligt som intet Menneske kunde saare mig, at slippe Sønnens Kjerlighed — af Kjerlighed til Ham, paa hvem jeg troer. Jeg elsker min Hustru som mit eget Selv; hvis det var muligt, at hun kunde blive mig utro, jeg vilde sørge som Den, der i denne Henseende paa den tungeste Maade havde tabt sit Alt, fordi jeg kun kunde elske Een; naar Døden berøver mig hende, vil jeg tilstaae, og i min Døds Øieblik vil jeg atter tilstaae, hvad jeg altid har sagt, at hun var min eneste Elskov. Men dersom Han, paa hvem jeg troer, dersom det var muligt, at Han forlangte det af mig: jeg slipper denne Elskov — af Kjerlighed til Ham, paa hvem jeg troer. Jeg bærer taalmodigt mit eget Tab, og jeg bærer al hendes Vrede og Misforstand, fordi hun ikke kan

forstaae mig, indtil hun i Evigheden vil forstaae mig — det vil Han sørge for, paa hvem jeg troer. Jeg elsker mine Børn; jeg vil for dem gjøre Alt, hvad der staaer i et Menneskes Magt, jeg vilde ikke vide, hvorledes jeg noksom skulde takke Den, der ved Raad og Daad i Sandhed var mig behjælpelig i at gavne dem; jeg lader mit Liv for dem: men dersom Han, paa hvem jeg troer, dersom det var muligt, at Han kunde forlange det af mig, jeg slipper denne Kjerlighed — af Kjerlighed til Ham, paa hvem jeg troer. Jeg paatager mig troende Lidelsens Smerte og Ansvarets Byrde, bærer taalmodigt enhver Fordømmelsens Dom over mig, selv de Elskedes, indtil de engang i Evigheden ville forstaae mig — det vil Han sørge for, paa hvem jeg troer. — Og saaledes elsker jeg Meget, paa forskjellig Maade, i forskjellig Grad; men dersom Han, paa hvem jeg troer, fordrer det af mig, jeg slipper al denne Kjerlighed — af Kjerlighed til Ham, paa hvem jeg troer.«

»Og vilde Nogen sige til mig »det var dog et rædselsfuldt dersom; hvorledes er det muligt at holde Livet ud med et saadant dersom, der jo maa dræbe al Livslyst, med et saadant dersom i Mulighedens Spindelvæv svævende over Dit Hoved? Og er det dog ikke derhos en Art Troløshed at leve i alle disse Livets Forhold, i de inderligste Forhold til andre Mennesker, og saa nogensinde at have tænkt sig et saadant dersom:« saa vilde jeg svare. Ja vist er det rædselsfuldt dette dersom, skrækindjagende, det har jeg fornummet i Afgjørelsens Øieblik, da jeg blev Troende. I denne Forfærdelse ligger Troens Vovestykke. Men sandeligen, man kan leve under dette dersom, og ikke føle det som en Angestens Vægt, men som en Velsignelse over sig. Thi at dette dersom har været til for mig, hører med til Pagten med Ham, og igjennem dette dersom velsigner Han hvert mit Forhold til hvad der er mig gavnligt at elske. Uden dette dersom er det umuligt at troe, thi saa vidt skal Troens Lydighed gaae; men deraf følger ikke, at Han fordrer dette af mig. Og jeg troer, at det er Hans Villie, at Sønnen skal elske Faderen, Manden Hustruen, Faderen Børnene, og saaledes fremdeles — jeg troer det er Hans Villie, hvis der ikke er en Troens Forskjel dem imellem. Saa er det dog vel ingen Troløshed, at jeg kjender et saadant dersom — det er dog vel kun Troløshed mod dem, der ikke kjende og ikke ville kjende Ham, Troløshed mod dem, som ikke have og ikke ville have Troen. Saa er det da vel ogsaa umuligt, at jeg paa Grund af dette dersom (min Sjels Frygt og Bæven, men ogsaa min Kjerlighed, min eneste, thi i den elsker jeg Ham, paa hvem jeg troer)

skulde føle mig fremmed i mine Elskedes Kreds, med hvem jeg har Troen tilfælles. Men vistnok føler jeg mig fremmed i Christenheden, forsaavidt da hele Christenheden skal være lutter Christne, mere fremmed end om jeg levede blandt Hedninger. Thi ikke kan et Menneske finde sig saa fremmed ved, at De, der have en anden Tro, en anden Gud, ere ligegyldige for hans Tro, som han maa føle sig fremmed ved, at De, der sige sig at have den samme Tro, ere ligegyldige — ved det Samme. Eet er det jo at være ligegyldig mod hvad der beskjeftiger mig, naar man selv har noget Andet, som beskjeftiger En, et Andet, at Tvende beskjeftige sig med det Samme, og at saa den Ene er saa ligegyldig derved, den Anden saa beskjeftiget dermed — og at det saa er det Samme, der beskjeftiger Begge! Jeg føler mig fremmed i Christenheden, fremmed ved, at hvad der beskjeftiger mig tidlig og sildig, at derom mener man i Christenheden, at det i det Høieste kun kan beskjeftige dem saaledes, hvis Levebrød det er, men at det forøvrigt var sært og overspændt, om Nogen saaledes vilde beskjeftige sig dermed. Jeg slutter heraf Intet, betræffende, hvorvidt dog virkelig alle De, som leve i Christenheden, ere Troende; jeg veed overhovedet Intet om Andre betræffende Troen. Men det veed jeg, »Han er troet i Verden«, og det veed jeg ganske simpelt deraf, at jeg har troet og troer paa Ham.«

M. T., dette er dog vel ogsaa en Troesbekjendelse, eller dog en Troens Bekjendelse. Vistnok fordres der, for at et Menneske skal være en Christen, at det er noget Bestemt, han troer; men lige saa vist fordres der ogsaa, at det er ganske bestemt, at »han« troer. I samme Grad som Du henleder Opmærksomheden udelukkende paa det Bestemte, han skal troe, i samme Grad kommer »han« bort fra Troen. I samme Grad som man giver det Udseende af, at det skal være saa vanskeligt at faae bestemt, hvad det er et Menneske skal troe, i samme Grad leder man Menneskene bort fra Troen. Gud lader ikke en Fiske-Art blive til i en bestemt Sø, uden at jo ogsaa den Plante voxer der, som er dens Næring. Man kan altsaa slutte paa to Maader: denne Plante voxer her, *ergo* findes denne Fisk ogsaa her; men endnu sikkrere denne Fisk findes her, *ergo* voxer denne Plante her. Men sandeligen, saalidet som Gud lader en Fiske-Art blive til i en bestemt Sø, uden at jo ogsaa den Plante voxer der, som er dens Næring saa lidet skal Gud lade Den uvidende om, hvad han skal troe, Den, der var i Sandhed bekymret. Det vil sige, Trangen fører Næringen med sig, det Søgte er i den Søgen, der søger det. Troen i Bekymringen over ikke at have Troen, Kjerligheden i den Selv-

bekymring ikke at elske. Trangen fører Næringen med sig — o, saa nær er den, det siger jo Ordet, saa nær er den, naar blot Trangen er der. Trangen fører Næringen med sig, ikke ved sig selv, som frembragte Trangen Næringen, men i Kraft af en Guds Bestemmelse, der føier dette, Trangen og Næringen, sammen, saa man altsaa, naar man siger Dette er saaledes, maa tilføie, saa vist som der er en Gud til; thi var Gud ikke til, saa var Dette heller ikke saaledes. Lad Dig ikke bedrage af det Tilsyneladende. Det daglige Sprog mellem Menneske og Menneske indeholder megen Skuffelse. Naar saaledes En siger »jeg havde fuldt besluttet at vove Det og Det for den og den Sag, men saa var det Den og Den, der fik mig fra min Beslutning«: saa lyder dette meget antageligt. Men Den, der kjender det menneskelige Hjerte, seer meget godt Sammenhænget: Manden har ikke i dybeste Forstand været besluttet; thi saa havde han ikke henvendt sig til Den og Den, men handlet. Den, hvem en Forelskelse ikke gjør taus, er ikke forelsket, og ligesaa med den sande Beslutning. Saaledes ogsaa naar En, der lever i Christenheden, siger, han vilde saa gjerne troe, naar han blot kunde faae det bestemt, hvad han skal troe. Det lyder meget antageligt, og dog er der Svig deri; han vil ikke ud i de Farer og Afgjørelser, hvor Troen bliver til, han vil ikke blive ene, ene i Aandens Livsfare, derfor taler han om denne Vanskelighed; han vil ikke i sin Sjels Angest sætte Alt paa Spil, derfor taler han anderledes. Thi Han, der er Troens Gjenstand, Han er dog vel et Menneske adskilligt nærmere end paa en Afstand af atten hundrede Aar, gjennem Traditionens Dykker-Forbindelse, eller, hvis her blev mindste Tvivl, gjennem atten Aarhundreders Sinkerier og mulige Misforstaaelser. Den nærmeste Vei, det er Livsfarens; den mageligste, som dog ikke fører til Troen er, at faae travlt med, at man ikke kan faae det historisk bestemt, hvad det er man skal troe. Den sikkreste Efterretning faaes i Livsfaren, hvor man hører (det, man i Grunden veed) med en Tydelighed, som kun Livsfare giver; thi i Livsfare bliver man uendelig lydhør, og er det man skal høre uendelig nær. Enhver, der lever i Christenheden, har, hvad jo endog Regjeringen sørger for, ordentligviis faaet mere end Kundskab nok i Christendommen; Mange have snarere maaskee faaet megen for megen. Det, der fattes, er vistnok noget ganske Andet, er den hele Sindets inderlige Omdannelse, hvorved et Menneske i Aandens Livsfare kommer til for Alvor, i sand Inderlighed at troe dog Noget — af det meget Christelige, han veed. Enhver, der lever i Christenheden, har ubetinget ordentligviis Kundskab nok i Christendommen, for at kunne anvende

og paakalde, for bedende at kunne henvende sig til Christum. Gjør han det, med Inderlighedens Trang i Hjertets Oprigtighed, saa vorder han nok en Troende. Er det blot for Gud ganske bestemt, at dette Menneske føler Trang til at troe, saa faaer han nok ganske bestemt at vide, hvad det er han skal troe. Det Omvendte er: uden Trang til at troe, granskende, grublende og grundende, mere og mere smaaligt at ville spilde Aar efter Aar af sit Liv og tilsidst sin Salighed paa at faae det ganske og ganske indtil Prikken over et Bogstav bestemt, hvad man skal troe. Dette Omvendte er et tomt Spilfægteri, der blot bliver sig selv mere og mere vigtigt, eller det er et videnskabeligt lærd Væsen paa urette Sted, altsaa et videnskabeligt lærd Uvæsen, eller det er en feig, umenneskelig, og forsaavidt ogsaa ugudelig Frygtagtighed.

FJERDE AFDELING.

TALER VED ALTERGANG OM FREDAGEN.

CHRISTELIGE TALER

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

1848.

INDHOLD.

I. Lucas XXII, 15.
II. Matthæus XI, 28.
III. Johannes X, 27.
IV. 1 Corinthier XI, 23.
V. 2 Timotheum II, 12—13.
VI. 1 Johannes III, 20.
VII. Lucas XXIV, 51.

Forord.

Af disse Taler, som dog mangle et Væsentligt i at være og derfor heller ei bleve kaldte Prædikener, ere de tvende (II og III) holdte i Frue-Kirke. Om det end ikke sagdes ham, vil den Kyndige vel selv let paa Formen og Behandlingen kjende, at disse tvende ere »holdte Taler«, skrevne for at holdes, eller skrevne som de ere holdte.

Febr. 1848. S. K.

I.

LUC. XXII, 15.

Bøn.

Fader i Himlene! Vel vide vi, at Du er Den, som giver baade at ville og at fuldkomme, at ogsaa Længselen, naar den drager os til at fornye Samfundet med vor Frelser og Forsoner, er fra Dig. Men naar da Længselen griber os, o at vi da ogsaa maatte gribe Længselen; naar den vil rive os hen, at vi da ogsaa maatte give os hen; naar Du er os nær i Kaldet, at vi da ogsaa maatte holde os nær til Dig i Paakaldelse; naar Du i Længselen tilbyder det Høieste, at vi da ogsaa maatte kjøbe dens beleilige Øieblik, maatte holde den fast, hellige den i stille Timer, ved alvorlige Tanker, ved fromme Forsætter, saa den maatte vorde den stærke, men ogsaa den velprøvede hjertelige Længsel, der fordres hos dem, som værdeligen ville deeltage i Nadverens hellige Maaltid! Fader i Himlene, Længselen er Din Gave; Ingen kan give sig den selv, Ingen kan, naar den ikke gives, kjøbe den, vilde han end sælge Alt — men, naar Du giver den, da kan han dog sælge Alt for at kjøbe den. Saa bede vi for dem, som her ere forsamlede, at de med hjertelig Længsel idag maatte gaae op til Herrens Bord, og at de, naar de gaae derfra, maatte gaae derfra med forøget Længsel efter ham vor Frelser og Forsoner.

Luc. XXII, 15: jeg haver hjerteligen længtes efter at æde dette Paaskelam med Eder, førend jeg lider.

De forelæste hellige Ord, som ere Christi egne, høre vistnok ikke med, til Nadverens Indstiftelse, dog staae de i Fortællingens nærmeste Sammenhæng med denne; umiddelbart efter disse Ord følge Indstiftelses-Ordene. Det var i den Nat, der Han blev for-

raadt, eller rettere Han var allerede forraadt, Judas var allerede kjøbt til at sælge Ham og havde allerede solgt Ham; Forræderen søgte nu blot den »beleilige Tid, at han kunde forraade Ham til Ypperstepræsterne uden Opløb« (Luc. 22, 6). Dertil valgte han den Nats Stilhed, i hvilken Christus nu for sidste Gang er samlet med sine Apostle. »Og der Timen kom, satte han sig tilbords, og de tolv Apostle med ham. Og han sagde til dem: jeg haver hjerteligen længtes efter at æde dette Paaskelam med Eder, førend jeg lider.« — At det blev den sidste Gang, fik han ikke at vide bagefter; han veed det forud, at det er den sidste Gang. Dog har han ikke nænt at indvie Apostlene ganske i, hvor nær Faren er, at den er endnu i denne Nat, og hvilken Faren er, at den er den forsmædeligste Døds, og hvor uundgaaelig den er. Han, der ene bar Verdens Synd, han bærer ogsaa her ene sin forfærdelige Viden om hvad der vil skee; Han, der ene stred i Gethsemane, ene, fordi Disciplene sov, han er ogsaa her ene, skjøndt han sidder tilbords med sine eneste Fortrolige. Altsaa, hvad der i den Nat **vil skee, hvorledes det vil skee, ved hvem det vil skee, det er der** i hiin lille Kreds kun Een som veed, han den Forraadte — ja, og saa Een til, han Forræderen, der ogsaa er tilstede. Saa sætter Christus sig tilbords med Apostlene, og idet han sætter sig ved Bordet siger han: jeg haver hjerteligen længtes efter dette Maaltid.

Synes Dig nu ikke, m. T., at dette dog hører i en dybere Forstand, baade inderligt og forbilledligt, med til Nadveren, ikke blot saaledes som det historisk hører med i den hellige Beretning? Thi ikke sandt, hjertelig Længsel hører væsentligen med til den hellige Nadvere. Vilde det ikke ogsaa være den forfærdeligste Modsætning til den hellige Beretning om, hvorledes Stifteren længtes hjerteligen efter dette Maaltid, vilde det ikke være den forfærdeligste Modsætning, dersom det var muligt, at Nogen af Vane, eller fordi det var Skik og Brug, eller maaskee dreven af ganske tilfældige Omstændigheder, kort, dersom Nogen gik til Nadverens hellige Maaltid uden hjertelig Længsel! De forelæste hellige Ord ere da, om jeg saa tør sige, Indlednings-Ordene til Nadverens Indstiftelse, og dette er igjen for hver Enkelt den sande gudelige Indledning eller Indgang: at komme med hjertelig Længsel.

Saa lad os da benytte de os foreskrevne Øieblikke forinden Altergangen til at tale om:

den hjertelige Længsel efter Nadverens hellige Maaltid.

Det er ikke noget Nyt vi ville lære Dig, end mindre ville vi ved at føre Dig uden for Troen føre Dig ind i vanskelige Undersøgelser, vi ville blot stræbe at udtrykke hvad der bevægede sig i Dig, da Du fornam Længselen efter at gaae til Alters, den hjertelige Længsel, med hvilken Du kom herhid idag.

Veiret blæser hvorhen det vil, Du fornemmer dets Susen, men Ingen veed, hvorfra det kommer, eller hvor det farer hen. Saaledes ogsaa med Længselen, Længselen efter Gud og det Evige, Længselen efter vor Frelser og Forsoner. Begribe den kan Du ikke, og det skal Du heller ikke, ja Du tør end ikke ville forsøge derpaa — men Du skal benytte Længselen. Skal Kjøbmanden være ansvarlig, om han ikke benytter det beleilige Øieblik, skal den Søfarende være ansvarlig, om han ikke benytter den gunstige Vind, hvor meget mere Den, som ikke benytter Længselens Leilighed, naar den tilbydes. O, man taler fromt om, at man ikke maa spilde Guds Gaver; men hvad skulde man vel hellere og i dybere Forstand kalde Guds Gaver, end enhver Aandens Tilskyndelse, enhver Sjelens Dragelse, enhver Hjertets inderlige Rørelse, enhver hellig Stemning, enhver gudelig Længsel, der dog vel i langt dybere Forstand end Føde og Klæder ere Guds Gaver, fordi det ikke blot er Gud, der giver dem, men fordi Gud giver sig selv i disse Gaver! Og dog hvor ofte spilder ikke et Menneske disse Guds Gaver! Ak, hvis Du kunde skue ind i Menneskenes Inderste, og ret dybt i Dit eget, Du skulde vistnok med Forfærdelse opdage, hvorledes Gud, der aldrig lader sig uden Vidnesbyrd, ødsler med disse sine bedste Gaver paa ethvert Menneske, og hvorledes derimod ethvert Menneske mere eller mindre spilder af disse Gaver, maaskee ganske forspilder dem. Forfærdelige Ansvar, naar engang Erindringerne, om ikke før saa i Evigheden, staae anklagende op mod Mennesket, Erindringerne om de mange Gange og de mange Maader, paa hvilke Gud, men forgjeves, talte til ham i hans Indre. Erindringerne, ja, thi har end Mennesket selv længst glemt det Spildte, saa han altsaa ikke erindrer det: Gud og Evigheden har ikke glemt det, det er erindret ham, og vorder i Evigheden hans Erindring. — Saaledes nu med Længselen. Et Menneske kan overhøre dens Kald, han kan forvandle den til et Øiebliks Indskydelse, til et Indfald, der sporløst er forsvundet i næste Øieblik, han kan modstaae den, han kan forhindre dens dybere Tilblivelse i sig, han kan lade den hendøe ubenyttet som en ufrugtbar Stemning.

Veiret blæser osv.] Joh. 3, 8.

Men modtager Du den med Taknemmelighed som en Guds Gave, da vorder den Dig ogsaa til Velsignelse. O, lad derfor aldrig den hellige Længsel gaae forgjeves, naar den vil besøge Dig; synes det Dig end engang, at Du ved at følge den gik forgjeves: tro det ikke, det er ikke saa, det er umuligt, at det kan være saa, det maa dog vorde Dig til Velsignelse.

Saa vaagnede da Længselen i Din Sjel. Var den end uforklarlig, forsaavidt den jo er fra Gud, der i den drager Dig; var den end uforklarlig, forsaavidt den er ved Ham, »der ophøiet fra Jorden vil drage Alle til sig« (Joh. 12, 32); var den end uforklarlig, forsaavidt den er Aandens Virken i Dig: saa forstod Du dog, hvad der fordredes af Dig. Thi sandeligen, om Gud end giver Alt, saa fordrer han ogsaa Alt, at Mennesket selv skal gjøre Alt, for retteligen at benytte hvad Gud giver. O, i det daglige Livs sædvanlige Sysler hvor let, aandelig forstaaet, at slumre ind; i Eensformighedens tilvante Gang hvor vanskeligt at finde en Afbrydelse! I denne Henseende hjalp Gud Dig ved Længselen, som **han vakte i Din Sjel. Ikke sandt, saa lovede Du Dig selv og** Gud, at Du nu ogsaa taknemligt vilde benytte den. Du sagde til Dig selv: som nu Længselen har revet mig løs fra hvad der saa let indspinder et Menneske i en Fortryllelse, saa vil jeg ogsaa ved alvorlige Tanker komme den til Hjælp, for ganske at rive mig løs fra hvad der endnu maatte holde mig tilbage. Og jeg vil ved hellige Forsætter stræbe ret at holde mig fast i hvad de alvorlige Tanker lade mig forstaae; thi dertil gavner Forsættet, til at fastgjøre sig i hvad man har forstaaet.

»Hvor er dog dette Jordiske og Timelige idel Forfængelighed! Og var end mit Liv hidtil saa lykkeligt, saa sorgfrit, saa ganske uden Erfaringens Kjendskab til det Forfærdelige eller endog blot til det Veemodige: saa vil jeg dog nu fremkalde de alvorlige Tanker, jeg vil, i Pagt med Længselen efter det Evige og med det hellige Maaltid for Øie, hvor Ingen tør komme uden vel forberedt, ikke frygte for at blive alvorlig. Thi Tungsind er Christendommen dog ikke, den er tværtimod saa glædelig, at den er det glade Budskab for alle Tungsindige; kun den Letsindige og Trodsige kan den gjøre mørk i Sindet. — See, det er Alt, Alt hvad jeg seer, det er, saalænge det er til, Forfængelighed og Omskiftelse, tilsidst er det Forkrænkelighedens Bytte. Derfor vil jeg med hiin fromme Mand, naar Maanen gaaer op i sin Glands, da vil jeg sige til

---

med hiin fromme Mand] smlgn. Prædikeren 12, 2. 8.

Stjernen »Dig bryder jeg mig ikke om, Du er jo nu fordunklet«; og naar saa Solen gaaer op i al sin Pragt og fordunkler Maanen, da vil jeg sige til Maanen »Dig bryder jeg mig ikke om, Du er jo nu fordunklet«; og naar saa Solen gaar ned, da vil jeg sige: det vidste jeg jo nok, thi det er Alt Forfængelighed. Og naar jeg seer det rindende Vands Travlhed, da vil jeg sige: bliv Du kun ved at rinde, Du fylder dog aldrig Havet; og til Veiret vil jeg sige, ja om det end rev Træer op med Rode, jeg vil sige til det: blæs Du kun, i Dig er der dog ikke Mening eller Tanke, Du Ustadighedens Sindbillede. Og om end Markens Deilighed, der indtagende fængsler Øiet, og om end Fuglesangens Velklang, der livsaligt falder i Øret, og om end Skovens Fred, der indbydende vederqvæger Hjertet, vilde anvende al deres Overtalelse, jeg vil dog ikke lade mig overtale, ikke lade mig bedaare, jeg vil minde mig om, at det er Alt Bedrag. Og om end Stjernerne sidde gjennem Aartusinder nok saa faste og uden at forandre Sted paa Himmelen, saa vil jeg dog ikke lade mig bedrage af denne Tilforladelighed, jeg vil minde mig om, at de engang skulle falde ned. — Saa vil jeg minde mig om, hvor uvist Alt er, at et Menneske ved Fødselen er kastet ud i Verden, og fra det Øieblik ligger paa de tusind Favnes Dyb, og Fremtiden for ham hvert Øieblik, ja hvert Øieblik som den mørkeste Nat. Jeg vil erindre mig om, at aldrig har nogensinde Nogen været saa lykkelig, at han jo kunde blive ulykkelig, og aldrig nogensinde Nogen saa ulykkelig, at han jo kunde blive ulykkeligere! At hvis det end skulde lykkes mig, at faae alle mine Ønsker opfyldte, faae dem førte op i een Bygning — at dog Ingen, Ingen skal kunne indestaae mig for, om ikke just i samme Øieblik den hele Bygning skal styrte sammen over mig. Og hvis det (dersom dette ellers kan kaldes en Lykke) lykkedes mig at redde en kummerlig Levning af min fordums Lykke ud af denne Undergang, og hvis jeg beskikkede min Sjel til taalmodigt at nøies med dette — at dog Ingen, Ingen skal kunne indestaae mig for, om ikke ogsaa denne Rest i næste Øieblik skal tages fra mig! Og hvis der var een eller anden Ulykke, een eller anden Rædsel, en kortvarig eller en langsomt martrende, for hvilken jeg i Særdeleshed gruede, og hvis jeg end allerede var bleven en Olding — at dog Ingen, Ingen skal kunne indestaae mig for, om den ikke kunde komme over mig endnu i det sidste Øieblik! — Saa vil jeg erindre mig om, at som ethvert det næste Øiebliks Uvished er liig den mørke Nat, saaledes er igjen enhver enkelt Begivenheds eller Tildragelses Forklaring som en Gaade, hvilken Ingen har gjettet. At Ingen, der evig forstaaet vil tale Sandhed, kan med Bestemthed

sige mig, hvilket der er hvilket, om det virkeligt var mig det Tjenligere, at jeg fik alle mine Ønsker opfyldte, eller at de alle bleve mig negtede. Og om jeg end som Skibbruden reddede mig paa en Planke ud af den visse Død, og om Mine glade hilsede mig ved Strandbredden, forundrede over min Frelse — at desuagtet den Vise skal kunne staae hos og sige »maaskee, maaskee havde det dog været bedre for Dig, at Du var omkommen i Bølgerne,« og at maaskee, maaskee han just taler sandt! Jeg vil minde mig om, at den Viseste, der nogensinde har levet, og den meest Indskrænkede, der nogensinde har levet, naae lige langt, naar det gjælder om at indestaae for det næste Øieblik, og naar det gjælder om at forklare den mindste Begivenhed, naae lige langt, til et Maaskee, og at med jo mere Lidenskab Nogen stormer mod dette Maaskee, desto nærmere er han kun ved at tabe Forstanden. Thi ingen Dødelig brød eller trængte igjennem, ja ikke den Fange, der sidder indenfor syv Alens tykke Mure, lænket om Haand og Fod, naglet til Væggen, er saaledes tvungen som enhver Dødelig i denne **af Intet dannede Tvinger, i dette Maaskee. Jeg vil minde mig om,** at hvis jeg end havde min Sjel i eet eneste Ønske, og havde jeg den end saa fortvivlet deri, at jeg kunde ville bortkaste Himmelens Salighed for dette Ønskes Opfyldelse — at dog Ingen kan med Bestemthed sige mig forud, om Ønsket, naar det opfyldtes, dog ikke skulde synes mig tomt og ubetydeligt. Og hvad er saa elendigst, enten at Ønsket ikke opfyldtes, og jeg beholdt Sorgens og Smertens Forestilling om den — savnede Lykke, eller at det opfyldtes, og jeg beholdt det, forbittret ved Visheden om, hvor tomt det var! — Saa vil jeg betænke, at Døden er det eneste Visse, at den spottende, spottende mig og al Jordlivets Uvished, der i ethvert Øieblik er lige uvis, er lige vis i ethvert Øieblik; at ikke Oldingen er Døden vissere, end Barnet, som fødtes igaar; at hvad enten jeg svulmer i Sundhed eller jeg ligger paa Sygeleiet, er Døden mig hvert Øieblik lige vis, hvad kun jordisk Dorskhed kan forblive uvidende om. Jeg vil huske paa, at ingen Pagt indgaaes mellem Menneske og Menneske, ikke den ømmeste, ikke den inderligste, uden at den tillige indgaaes med Døden, der paa Embedsvegne er med i Alt. — Og jeg vil erindre mig om, at ethvert Menneske dog er eensom, eensom i den uendelige Verden. Ja, i gode Dage, ved stille Veirlig, naar Lykken smiler, da seer det jo rigtignok ud som levede vi i Selskab med hinanden, men jeg vil minde mig om, at Ingen kan vide, naar Budskaberne skulle komme til mig, Ulykkens, Elendighedens, Rædselens Budskab, der med det Forfærdelige tillige skulle gjøre mig eensom, eller gjøre det aaben-

bart, hvor eensom jeg, som ethvert Menneske, er, gjøre mig eensom, forladt af mine Nærmeste, misforstaaet af min bedste Ven, en Angestens Gjenstand, som Alle flye. Jeg vil erindre mig om de Rædseler, hvilke dog intet Angestens Skrig, ingen Taarer, ingen Bønner afværgede, de Rædseler, der have skilt en Elsket fra den Elskede, en Ven fra Vennen, Forældre fra Børn; og jeg vil erindre mig om, hvilken lille Misforstaaelse, naar den kom saa usalig forkeert, stundom var nok til rædsomt at skille dem ad. Jeg vil erindre mig, at menneskeligt talt er Ingen, nei slet Ingen til at stole paa, end ikke Gud i Himlene. Thi dersom jeg ret holdt mig til ham, saa jeg blev hans Ven: o, hvo har liidt mere, hvo er blevet mere forsøgt i alle Lidelser end den Fromme, som var Guds Ven.«

Saaledes talte Du med Dig selv; og jo mere Du hengav Dig i disse Tanker, desto mere seirede Længselen efter det Evige i Dig, Længselen efter Samfundet med Gud ved Din Forløser, og Du sagde: jeg længes hjerteligen efter dette Maaltid. O, der er dog kun een Ven, een fuldtro Ven i Himmelen og paa Jorden, vor Herre Jesus Christus. Ak, og hvor mange Ord gjør et Menneske ikke, og hvor mange Gange gaaer han ikke, for at faae en Anden til at vise ham en Tjeneste; og hvis denne Anden blot med nogen Opoffrelse viser ham Tjenesten, han som har lært Menneskene at kjende og veed, hvor sjeldent der vises Tjenester, naar der ikke kan gjøres Gjengjeld, hvor hænger han da ikke fast ved sin Velgjører! Men Han, der ogsaa for mig, ja for mig (thi at han gjorde det Samme for alle Andre skal dog vel ikke formindske min Taknemlighed, der jo er for hvad han har gjort for mig), Han der for mig gik i Døden: efter Samfundet med Ham skulde jeg ikke længes! Der har dog aldrig nogen Ven kunnet være mere end trofast til Døden, men Han blev netop tro i Døden — Hans Død var jo min Frelse. Og ingen Ven kan dog gjøre mere end i det Høieste ved sin Død frelse en Andens Liv, men Han gav mig Livet ved sin Død; det var mig, der var død, og Hans Død gav mig Livet.

»Dog Synden er Folkenes, og er hvert Menneskes Fordærvelse, hvorledes skulde jeg da tænke alvorligt over Livet, uden ret at betænke dette, hvad Christendommen lærer mig, at Verden ligger i det Onde! Og om end mit Liv hidtil er gaaet saa stille, saa fredeligt hen, saa uberørt af den onde Verdens Angreb og

---

Synden er Folkenes . . . Fordærvelse] smlgn. Ordspr. 14, 34.

Efterstræbelser, og om det end synes mig, at de faa Mennesker jeg har kjendt, dog ere alle gode og kjerlige og velvillige: saa vil jeg betænke, at dette vel maa ligge i, at hverken de eller jeg ere førte ud i saadanne den aandelige Livsfares Afgjørelser, hvor Begivenhedernes Størrelse efter en overordentlig Maalestok gjør det ret aabenbart, hvad Godt eller Ondt der boer i et Menneske. Saaledes maa det vel være, og derfor fornødent, at Aabenbaringen lærer, hvad end ikke Mennesket kan vide af sig selv, hvor dybt Menneskeheden er sjunken.«

»Saa vil jeg erindre mig, hvad jeg har hørt om al den Afskyelighed, som Menneske har bedrevet mod Menneske, Fjende mod Fjende, ak og Ven mod Ven, om Vold og Mord og Blodtørst og dyrisk Grusomhed, om al det uskyldigt, og dog saa grusomt udgydte Blod, der raaber til Himmelen, om List og Underfundighed og Sviig og Troløshed, om alle hine uskyldigt og dog rædsomt ligesom Qvalte, hvis Blod vistnok ikke blev udgydt, skjøndt de dog aflivedes. Jeg vil fremfor Alt minde mig om, hvorledes det **gik den Hellige, da han vandrede her paa Jorden, hvilken Modstand han leed af Syndere, hvorledes Hans hele Liv var idel Sjelslidelse** ved at tilhøre den faldne Slægt, som han vilde frelse, og som ikke vilde frelses, at ikke den Levende, der grusomt lænkedes sammen med en Død kan lide mere martrende, end Han sjeleligt leed ved at være bleven indlemmet som Menneske i Slægten! Jeg vil betænke, hvorledes Han blev forhaanet, og hvorledes Enhver tiljubledes Bifald, naar han kunde hitte paa en ny Forhaanelse, hvorledes der ikke var mindste Tale mere, end ikke Tanke om Hans Uskyldighed, om Hans Hellighed, hvorledes det eneste formildende Ord, der blev talt, var det ynkende: see hvilket Menneske! — Sæt jeg havde levet samtidig med det rædsomme Optrin, sæt jeg havde været tilstede i »Mængden«, som forhaanede Ham og spyttede paa Ham! Sæt jeg havde været tilstede i Mængden — thi dette tør jeg dog ikke tiltroe mig, at jeg blandt en heel Slægt skulde have været een af Tolv — sæt jeg havde været tilstede! Nu, men dette kan jeg heller ikke troe om mig selv, at jeg skulde have været tilstede for at deeltage i Forhaanelsen. Men sæt nu, at de Omkringstaaende bleve opmærksomme paa mig, at jeg ikke deeltog — o, jeg seer allerede disse vilde Blikke, seer Angrebet et Øieblik vendt mod mig, jeg hører allerede Skriget »ogsaa han er en Gallilæer, en Tilhænger, slaae ham ihjel, eller lad ham deeltage i Forhaanelsen, i Folkets Sag!« Forbarmende Gud! Ak, hvor Mange er der vel i hver Slægt, som have Mod til at vedstaae en Overbeviisning, naar det gjælder Forhaanelsen

Fare, naar det gjælder Liv og Død, og naar tilmed Farens Afgjørelse saa uventet staaer forfærdeligt over En! Og jeg, som dog ikke var en Troende, en Tilhænger, hvorfra skulde jeg faae Kraft til at vove, eller hvor skulde det være muligt, at jeg i det Øieblik blev en Troende, saa Farens Afgjørelse skulde om end paa en anden Maade hjælpe mig lige saa vidunderligt som den hjalp Røveren paa Korset; og dersom jeg ikke saaledes forandredes, hvorfra skulde jeg faae Mod til at vove dette for En, der dog var mig en Fremmed! Forbarmende Gud, saa havde jeg vel deeltaget i Forhaanelsen — for at frelse mit Liv, jeg havde skreget med »Hans Blod komme over mig« — for at frelse mit Liv; ja, det er sandt, det var for at frelse mit Liv! O, jeg veed nok, at Præsten taler anderledes; naar han taler, da skildrer han hine Samtidiges rædsomme Forblindethed — men vi, der ere tilstede i hans Prædiken, vi ere ikke saadanne Mennesker. Maaskee nænner Præsten ikke at tale haardt til os — ja, og om jeg var Præsten, jeg vilde heller ikke tale anderledes, jeg turde ikke sige til noget andet Menneske, at han vilde have handlet saaledes, der er Ting som det ene Menneske ikke tør sige det andet. O, men til mig selv tør jeg nok sige, og maa jeg destoværre sige det: mig var det ikke gaaet bedre end Menneskenes Mængde!«

Saaledes talte Du med Dig selv. Og jo mere Du hengav Dig i disse Tanker, desto mere seirede Længselen i Dig efter Samfundet med Ham den Hellige, og Du sagde til Dig selv: jeg længes hjerteligen efter dette Maaltid; bort fra denne onde Verden, hvor Synden øver Herredømmet, vil jeg længes efter Samfundet med Ham! Bort fra den; dog saa let gaaer det jo ikke. Jeg kan ønske mig bort fra Verdens Forfængelighed og Forkrænkelighed, og formaaer end et Ønske det ikke, saa formaaer dog den hjertelige Længsel efter det Evige at føre mig bort; thi i selve Længselen er det Evige, ligesom Gud er i den Sorg, som er efter ham. Men Synden har en egen Magt til at holde igjen, den har et Tilgodehavende at fordre, en Skyld den vil have betalt af Synderen, førend den slipper ham. Og Synden veed at staae paa sin Ret, den lader sig sandeligen ikke bedrage ved løse Ord, ikke om Menneskene ganske afskaffede Ordet »Synd« og satte Svaghed istedet, ikke om det end efter den strengeste Sprogbrug kun var Svaghed, hvori et Menneske blev skyldig. Men derfor længes jeg desto hjerteligere efter at fornye mit Samfund med Ham, der har gjort Fyldest ogsaa for min Synd, gjort Fyldest for hver den mindste min virkelige Synd, men ogsaa for den, som maaskee lurer dybest i min Sjel, uden at jeg end er mig det bevidst, og som dog muligen skulde bryde

frem, naar jeg førtes i den forfærdeligste Afgjørelse. Thi vare vel hine Jøder større Forbrydere end andre Mennesker, o, nei, men det, at de vare samtidige med den Hellige, gjorde deres Forbrydelse saa uendelig forfærdeligere.

Jeg længes hjerteligen efter dette Maaltid, efter dette Maaltid, der er til Hans Ihukommelse. Men naar da saa En med hjertelig Længsel har deeltaget i Nadveren, er saa Længselen stillet, skal saa Længselen aftage, idet han gaaer derfra? See, hvis Du har en kjer Afdød, saa vil det vel ogsaa skee saaledes, at Tid efter anden Længselen vaagner hos Dig efter at ihukomme ham. Saa gaaer Du da maaskee til hans Grav; og som han nu ligger sænket der i Jordens Skjød, saa sænker Du Din Sjel i Erindringen om ham. Derved ligesom mættes Længselen. Livet udøver igjen sin Magt over Dig; og om Du end trofast vedbliver at mindes den Afdøde, og oftere længes efter ham, saa kan det dog ikke være Meningen, at Du mere og mere skulde leve Dig ud af Livet for at leve Dig ind i Graven hos den Døde, saa Længselen efter ham tiltog med hver Gang Du besøgte hans Grav. Du indrømmer vist selv, at hvis dette hændte et Menneske, da var der, hvor meget vi end ære hans Troskab mod den Afdøde, dog noget Sygeligt i hans Sorg. Nei, Du forstaaer, at Eders Veie ere væsentligen skilte, at Du tilhører Livet, og de Fordringer, som Livet har paa Dig. Du forstaaer, at tiltage med Aarene skal dog Længselen ikke, saa Du mere og mere blev en Medbegraven. O, men Længselen efter Samfundet med Din Frelser og Forsoner, den skal jo just tiltage med hver Gang Du ihukommer Ham. Han er ei heller en Afdød, men en Levende, ja Du skal jo ret leve Dig ind og sammen med Ham. Han skal jo være og vorde Dit Liv, saa Du ikke lever Dig selv, ikke mere lever selv, men Christus i Dig. Og derfor, som hjertelig Længsel hører med til den værdelige Ihukommelse, saa hører dette igjen med til den hjertelige Længsel, at Længselen forøges ved Ihukommelsen, saa kun Den gik værdeligen til Alters, der gik derhen med hjertelig Længsel, og gik derfra med forøget hjertelig Længsel.

ikke mere lever selv osv.] smlgn. Gal. 2, 20.

II.

MATTH. XI, 28.

Bøn.

Fader i Himlene! Som Menighedens Forbøn ellers lyder, at Du selv vil trøste Alle dem, som syge og sorrigfulde ere: saa lyder den i denne Time, at Du vilde give dem, som arbeide og ere besværede, Hvile for deres Sjele. Og dog, det er jo ingen Forbøn, hvo turde mene sig selv saaledes karsk, at han kun skulde bede for Andre. Ak, nei Enhver beder for sig selv, at Du vil give ham Hvile for Sjelen. Saa give Du, o Gud, Hver især, som Du seer, at han i Syndernes Bevidsthed arbeider besværet, Hvile for Sjelen!

Mtth. XI, 28. **Kommer hid til mig Alle, som arbeide og ere besværede! og jeg vil give Eder Hvile.**

»Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede.« Forunderlige Indbydelse. Thi naar ellers Menneskene samles til Glæde eller til forenet Arbeide, da sige de vel til de Stærke og Glade: kommer hid, tager Deel med os, forener Eders Kræfter med vore. Men om den Bekymrede sige de: nei ham ville vi ikke have med, han forstyrrer blot Glæden og sinker Arbeidet. Ja, den Bekymrede forstaaer det vel uden at det siges ham; og saaledes gaaer maaskee mangen Bekymret afsides og eensom, vil ikke deeltage med Andre, at han ikke skal forstyrre deres Glæde eller sinke Arbeidet. Men denne Indbydelse til Alle dem, som arbeide og ere besværede, den maa jo dog gjælde ham, siden den gjælder alle Bekymrede; hvor turde nogen Bekymret her sige: nei Indbydelsen angaaer ikke mig!

»Alle dem, som arbeide og ere besværede«, dem alle, Ingen er undtagen, ikke een eneste. Ak, hvilken mangfoldig For-

skjellighed er ikke betegnet ved disse Ord. Dem som arbeide Thi ikke blot Den arbeider, som i Ansigtets Sved arbeider for det daglige Brød, ikke blot Den arbeider, som i ringe Stilling bærer Dagens Hede og Møie; o, ogsaa Den, der kjæmper med svære Tanker, arbeider, ogsaa Den, som i Bekymring bærer Omsorg for Een eller for Mange, arbeider, ogsaa Den, som ligger i Tvivl, arbeider, som jo Svømmeren siges at arbeide. Dem, som ere besværede! Thi ikke blot Den er besværet, som synligen bærer den tunge Byrde, som synligen sidder i de vanskelige Omstændigheder, men ogsaa Den er jo besværet, hvis Byrde Ingen saae, som maaskee endog arbeider for at skjule den; og ikke blot Den er besværet, for hvem der maaskee ligger et langt Liv i Savn, i Møie, i bekymret Erindring, men ogsaa Den, ak for hvem der ingen Fremtid synes at være.

Dog hvorledes skulde Talen vel blive færdig, hvis den vilde nævne alle disse Forskjelligheder, og selv om den forsøgte derpaa, den skulde maaskee vildlede istedetfor veilede, lede Opmærksomheden adspredt hen paa Forskjellighederne, istedetfor at samle **Sindet paa det ene Fornødne. Thi om nu end Forskjellighederne** ere nok saa mange, er det dog vel Evangeliets Mening, at der skulde være en lille Rest eller et større Antal tilbage af Mennesker, hvilke maatte kaldes Lykkelige, fritagne for Arbeide og Besvær? Er det Evangeliets Mening, naar det indbyder alle dem, som arbeide og ere besværede, at der dog ere Nogle, hvem denne Indbydelse ikke angaaer, fordi de virkeligen ere Sunde og ikke have Lægedom behov? Saaledes tale vi jo rigtignok ellers. Thi dersom Du seer Børnenes glade Kreds, og der da er eet Barn, som er sygt, til hvem et kjerligt Menneske siger: kom Du til mig mit Barn, saa ville vi lege sammen, da siger han jo, at dette Barn er sygt, men tillige, at de andre virkeligen ere karske. Skulde nu Evangeliet tale paa samme Maade, eller skulle vi tale saaledes daarligen om Evangeliet? Thi naar saa var, da angik Evangeliet jo ikke Alle, da forkyndte det jo ikke Ligelighed for alle Mennesker, men satte tværtimod en Adskillelse, udelukkede de Glade, ligesom den menneskelige Indbydelse pleier at udelukke de Bekymrede. See, derfor er Indbydelsen anderledes at forstaae. Den indbyder Alle, Evangeliet vil ikke være en Udvei, Trøst og Lindring for nogle Bekymrede, nei det henvender sig til alle Dem, som arbeide og ere besværede, det vil sige, det henvender sig til Alle, og fordrer af ethvert Menneske, at han skal vide hvad det er at arbeide og være besværet. Om Du var saaledes den Lykkeligste, ak, at Du endog var misundt af Mange: derfor henvender Evan-

geliet sig lige fuldt til Dig og fordrer af Dig, at Du arbeider og er besværet. Eller om Du ikke saaledes var den Lykkeligste, den sjeldent Begunstigede, dersom Du dog lever i lykkelig Nøisomhed med Dine kjere opfyldte Ønsker uden Savn: derfor henvender Evangeliet sig lige fuldt til Dig med Indbydelsens Fordring. Og om Du sad i jordisk Nød og Trang: derfor er Du endnu ikke Den, om hvem Evangeliet taler. Ja om Du var saa Elendig, at Du var blevet som et Ordsprog: derfor er Du endnu ikke Den, om hvem Evangeliet taler.

Indbydelsen vil altsaa ikke verdsligt tages forfængeligt; den indeholder derfor en Fordring, den fordrer, at den Indbudne i dybere Forstand arbeider og er besværet. Thi der er en Sorg efter Gud; den angaaer intet Jordisk og Timeligt, ikke Dit ydre Vilkaar, ikke Din Fremtid; den er efter Gud: Den, som bærer denne Sorg stille ydmygt i sit Hjerte — han arbeider. Og der er en tung Byrde; ingen verdslig Magt kan lægge den paa Dine Skuldre, men heller intet Menneske saa lidet som Du selv tage den af: det er Skylden og Bevidstheden om Skyld, eller endnu tungere, Synden og Syndernes Bevidsthed. Den, som bærer denne Byrde, ak, ja han er besværet, tungt besværet, men dog ogsaa netop saaledes besværet som Evangeliets Indbydelse fordrer det. Og der er en Bekymring, en dyb, en evig; den angaaer ikke det Ydre, ikke Dine Skjæbner, de forbigangne eller de tilkommende, den angaaer Dine Handlinger, ak, og den angaaer netop dem, som et Menneske helst vil have glemte, thi den angaaer de Handlinger, hvorved Du forbrød Dig mod Gud eller mod andre Mennesker, skjult eller aabenbare. Denne Bekymring er Angeren; Den, som sukker angrende, ja han arbeider besværet. Ingen, ingen Anden arbeider saaledes besværet, og dog er det netop dette Evangeliets Indbydelse fordrer.

Men som Evangeliet fordrer ved sin Indbydelse, saa tilsiger det ogsaa Forjættelsen: »jeg vil give Eder Hvile for Sjelen.« Hvile! Det er hvad den udmattede Arbeider, den mødige Vandrer ønsker; og Sømanden, som omtumles paa Havet, søger Hvile; og den trætte Olding længes efter Hvilen; og den Syge, som ligger uroligt paa Leiet og ikke finder en lindrende Stilling, han begjerer Hvile; og den Tvivlende, som ikke finder Fodfæste paa Tankernes Hav, han begjerer Hvile. O, men kun den Angrende forstaaer dog ret hvad det er at bede om Hvile for Sjelen, Hvile i den eneste Tanke, hvori der er Hvile for en Angrende, at der er Tilgivelse; Hvile i det eneste Udsagn, der kan berolige en Angrende, at ham er tilgivet; Hvile paa den

eneste Grund, der kan bære en Angrende, at der er gjort Fyldest.

Men dette forjætter jo Evangeliet ogsaa, at han skal finde Hvile for Sjelen. Og det er jo paa denne Indbydelse I ere komne hid i denne Time, a. T. Og kan det end ikke gives saaledes, som var det med denne ene Gang nu for evigt afgjort, saa Du aldrig oftere skulde behøve at søge hen til dette hellige Sted for at søge Hvile: der tilsiges dog Hvile for Sjelen. Du er underveis, og Guds Huus et Bedested, hvor Du søger Hvile for Sjelen; men kommer Du end igjen til at søge denne Hvile: det er dog vist, det er den samme Hvile, i hvilken Du engang, naar Dit sidste Øieblik er kommet, for sidste Gang skal søge Hvile for Din Sjel. Thi hvad enten Du i Ungdommens Aar eller i fremrykket Alder idag er kommen hid for at søge Hvile: o, naar Din sidste Time kommer, og Du i Dødens Stund er forladt og eensom, da begjærer Du jo som det Sidste i den Verden, Du ikke mere skal tilhøre, Du begjærer hvad Du idag begjærer.

Dette var Indbydelsens Forjættelse. Men hvo er nu Indbyderen! Thi dette var jo dog en forfærdelig forvirrende Tale. om der hørtes i Verden den Indbydelse: kommer hid, men der angaves ikke hvor man skulde gaae hen. Dersom der derfor ingen Indbyder var, eller dersom Glemsel og Tvivl havde taget Indbyderen bort: hvad gavnede det da, at Indbydelsens Ord bleve ved at lyde, saa var det jo en Umulighed at følge Indbydelsen, da det var en Umulighed at finde Stedet. Men Du veed jo, m. T., hvo Indbyderen er, og Du har fulgt Indbydelsen for at slutte Dig fastere til ham. See, Han udbreder sine Arme og siger: kommer hid, kommer hid til **mig** alle I, som arbeide og ere besværede see, Han aabner sin Favn, ved hvilken vi dog Alle kunne hvile lige trygt og lige saligt, thi det var kun i vor Frelsers jordiske Liv, at Johannes laae Hans Bryst nærmest. Hvorledes Du nu kommer hid, hvorledes Du nu kan siges at arbeide besværet, om Du forbrød Meget eller Lidet, om Skylden er gammel og — dog nei, glemt er den ikke, o nei, men gammel og ofte angret, eller den er frisk, og ingen formildende Erindring har lindret den: o, hos Ham skal du dog finde Hvile for Sjelen. Ikke veed jeg, hvad der besværer Dig i Særdeleshed, m. T., maaskee skulde jeg heller ikke forstaae Din Sorg eller vide at tale med Indsigt om den. O men Du gaaer jo ikke til noget Menneske; fra at have skriftet for Gud i Lønndom gaaer Du til Ham den forbarmende Indbyder, han, som kjender al menneskelig Sorg, han, som selv var forsøgt i Alt dog uden Synd. Ogsaa Han kjendte jordisk Nød, han, som hung-

rede i Ørkenen, han, som tørstede paa Korset; ogsaa Han kjendte Armod, han, som ikke havde Det, hvortil han kunde hælde sit Hoved; ogsaa Hans Sjel har været bedrøvet indtil Døden; ja Han har kjendt al menneskelig Sorg tungere end noget Menneske, han, som paa det Yderste var forladt af Gud — der han bar al Verdens Synd. Og Han er jo ikke blot Din Sjelesørger, han er jo ogsaa Din Frelser; han forstaaer ikke blot al Din Sorg, bedre end Du selv forstaaer den, o, men han vil jo netop tage Byrden fra Dig og give Dig Hvile for Sjelen. Tungt — ja, det er sandt — tungt ikke at blive forstaaet; men hvad hjalp det Dig dog om der var Den, der ganske kunde forstaae al Din Sorg, men ikke kunde tage den fra Dig, ganske kunde forstaae al Din Strid, men ikke give Dig Hvile!

Saa var der da en Indbydelse: kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede; og Indbydelsen indeholdt en Fordring: at den Indbudne arbeider besværet i Syndernes Bevidsthed; og der er den tilforladelige Indbyder, Han som endnu staaer ved sit Ord hist og indbyder Alle. Give Gud, at Den som søger, ogsaa maatte finde; at Den, som søger det Rette, ogsaa maatte finde det ene Fornødne; at Den som søger hen til det rette Sted, ogsaa maatte finde Hvile for Sjelen. Thi vel er det en hvilende Stilling, naar Du knæler ved Alterets Fod; men give Gud, at dette dog i Sandhed blot er en svag Antydning af, at Din Sjel finder Hvile i Gud ved Bevidsthed om Syndernes Forladelse.

III.

JOH. X, 27.

Bøn.

Fader i Himlene! Din Naade og Barmhjertighed omskifter ikke i Tidernes Vexlen, ældes ikke i Aarenes Løb, som var Du, liig et Menneske, mere naadig paa een Dag end paa en anden, mere naadig paa den første end paa den sidste; Din Naade bliver uforandret, som Du er uforandret, den samme, evig ung, ny med hver ny Dag — thi Du siger jo hver Dag »endnu idag«. O, men naar da et Menneske agter paa dette Ord, greben af det, i hellig Beslutning, for Alvor siger til sig selv »endnu idag«: da betyder dette ham, at han just ønsker at forandres paa denne Dag, just ønsker, at denne Dag ret maatte blive ham betydningsfuld fremfor andre Dage, betydningsfuld ved fornyet Bestyrkelse i det Gode, han engang valgte, eller maaskee endog betydningsfuld ved at vælge det Gode. Det er Din Naade og Barmhjertighed, uforandret at sige hver Dag »endnu idag«, men det er at forspilde Din Barmhjertighed og Naadens Tid, hvis et Menneske saaledes uforandret vilde sige fra Dag til Dag »endnu idag«; Du er nemlig Den, som giver Naadens Tid »endnu idag«, men Mennesket er Den, som skal gribe Naadens Tid »endnu idag«. Saaledes tale vi med Dig o, Gud; der er en Sprogforskjel imellem os, og dog stræbe vi at forstaae Dig og at gjøre os forstaaelige for Dig; og Du blues ikke ved at kaldes vor Gud. Hvad der da, naar Du, o Gud, siger det, er det evige Udtryk for Din uforandrede Naade og Barmhjertighed, dette Samme er, naar et Menneske ret forstaaet gjentager det, det stærkeste Udtryk for den dybeste Forandring og Afgjørelse — ja, som var Alt tabt hvis Forandringen og Afgjørelsen ikke skeete endnu idag. Saa give Du da dem, der idag her ere forsamlede, dem, som, uden al udvortes Opfordring vel derfor desto inderligere,

have besluttet endnu idag at søge Forligelsen med Dig i Syndernes Bekjendelse, dem give Du, at denne Dag maatte være dem til sand Velsignelse, at de maae have hørt Hans Røst, hvem Du sendte til Verden, den gode Hyrdes Røst, at Han maatte kjende dem, og at de da maatte følge Ham.

Joh. X, 27. »Mine Faar høre min Røst, og jeg kjender dem, og de følge mig.«

Naar Menigheden paa de hellige Dage samler sig i Herrens Huus, da har Gud jo selv budet og befalet det saaledes. Idag derimod er det ingen Helligdag; og dog har en lille Kreds samlet sig her i Helligdommen, altsaa ikke fordi det er befalet Alle (da det Ingen er befalet), men fordi hver Enkelt af de Tilstedeværende, om end paa forskjellig Maade, særligen maa have følt Trang til netop idag at søge her hen. Thi idag er det ingen Helligdag, idag gaar ellers Enhver til sin Ager, til sit Kjøbmandskab, til sit Arbeide; kun disse Enkelte gik idag til Herrens Huus. — Saa forlod da den Enkelte sit Hjem for at gaae herhen. Naar paa en hellig Dag Den, der selv gaaer til Kirke, møder en Forbigaaende, da falder det ham uvilkaarligt ind, at denne Forbigaaende vel ogsaa gaaer til Kirke; thi paa en Helligdag, selv om det langtfra altid er Tilfældet, er den Forbigaaende: En, som gaaer til Kirke. Men Den, som dreven af en indre Trang kom hid idag, mon Nogen, som mødte ham i Forbigaaende, vilde falde paa, at han gik til Guds Huus? Skulde nu derfor dette Besøg i Guds Huus være mindre høitideligt? Mig synes, at denne Hemmelighedsfuldhed maatte, om muligt, gjøre det end inderligere. Aabenlyst for Enhvers Øine, og dog skjult gik den Enkelte idag til Kirke, skjult eller ad den skjulte Vei; thi Ingen kjendte hans Vei, uden Gud, ingen Forbigaaende faldt paa, at Du gik til Guds Huus, hvad Du end ikke selv siger, thi Du siger, at Du gik til Alters, som var dette endnu inderligere og høitideligere end at gaae i Kirke. Du ventede ikke som paa en Helligdag, at den Forbigaaende gik ad samme Vei og med samme Tanker, derfor gik Du skjult mellem de mange Mennesker, som en Fremmed. Du ventede ikke at see det samme Forsæt udtrykt i de Forbigaaendes Aasyn, derfor holdt Du Dit Øie hos Dig selv, hilsede ikke høitideligt som paa Festdagen. Nei, den Forbigaaende var slet ikke til for Dig; med nedslaget Øie, hemmelighedsfuldt ligesom flygtede Du her hen. Din Hensigt var jo heller ikke blot at tilbede, at prise, at takke Gud som paa de festlige Dage, hvor Du derfor ikke kunde ønske at

være ene; Din Hensigt er at søge Syndernes Forladelse — saa maa Du ønske at være ene. Hvor stille nu og hvor høitideligt! Paa en Helligdag er udenfor ogsaa Alt stille; det sædvanlige Arbeide hviler; selv Den, der ikke besøger Guds Huus, mærker dog, at det er en Helligdag. Idag derimod er det ingen Helligdag. Derudenfor larmer Livets Gjerning næsten hørligt ind i disse Hvælvinger, hvor dog netop derfor den hellige Stilhed er desto større. Thi den Stilhed, som borgerlig Øvrighed verdsligt kan paabyde, er dog ikke den gudelige Stilhed; men denne Stilhed, medens Verden larmer, er netop den gudelige Stilhed. — Det var altsaa ikke Din Pligt at komme herhid idag, det var en Trang i Dig; det var ingen udvortes Opfordring, der bestemte Dig, Du maa selv inderligt have besluttet det; Ingen kunde bebreide Dig om Du ikke var kommet, det er Dit eget fri Valg at komme; Du gjorde det ikke, fordi de Andre gjorde det, thi de Andre gik jo netop idag hver til sin Ager, til sit Kjøbmandskab, til sit Arbeide — men Du gik til Guds Huus, til Herrens Alter.

Og dermed har Du da ganske særligen udtrykt, at Du regner Dig iblandt dem, der ville høre Christus til, hvilke beskrives i de forelæste hellige Ord, som ere tagne af det Evangelium, hvor Christus sammenligner sig selv med den gode Hyrde og de sande Troende med Faarene. Om disse siges der et Tredobbelt: de høre hans (Christi) Røst; Han (Christus) kjender dem; de følge ham (Christum).

De høre Hans Røst. Og idag er det ganske særligen, er det ene og alene Hans Røst, der skal høres. Alt, hvad der ellers foretages, er blot for at samle Sindets Opmærksomhed paa, at det er Hans Røst, der skal høres. Idag prædikes der ikke. En Skriftetale er ingen Prædiken; den vil ikke belære Dig, eiheller indskjærpe Dig de gamle bekjendte Lærdomme; den vil blot standse Dig paa Veien til Alteret, for at Du ved den Talendes Stemme ved Dig selv skrifter for Gud i Løndom. Thi Du skal af en Skriftetale ikke lære hvad det er at skrifte, det var ogsaa for sildigt, men ved den skrifter Du for Gud. Idag prædikes der ikke. Hvad vi her tale i det foreskrevne korte Øieblik er atter ingen Prædiken; og naar vi have sagt Amen, da er ikke som ellers Gudstjenesten væsentligen forbi, men da begynder den væsentlige. Vor Tale vil derfor blot et Øieblik standse Dig paa Veien til Alteret; thi idag samler Gudstjenesten sig ikke som ellers om Prædikestolen

---

hver til sin Ager osv.] smlgn. Matth. 22, 5.

men om Alteret. Og ved Alteret gjælder det fremfor Alt om at høre Hans Røst. Vel skal nemlig en Prædiken ogsaa vidne om Ham, forkynde Hans Ord og Hans Lære; men derfor er en Prædiken dog ikke Hans Røst. Ved Alteret derimod er det Hans Røst, Du skal høre. Om et andet Menneske sagde Dig, hvad der siges ved Alteret, hvis alle Mennesker ville forene sig om at sige Dig det — dersom Du ikke hører Hans Røst, da gik Du forgjeves til Alters. Naar der ved Alteret af Herrens Tjener nøiagtigt siges ethvert Ord, som det er overleveret fra Fædrene; naar Du nøiagtigt hører ethvert Ord, saa der ikke undgaaer Dig det Mindste, ikke en Tøddel — dersom Du ikke hører Hans Røst, at det er Ham, som siger det, da gik Du forgjeves til Alters. Om Du troende tilegner Dig hvert Ord, der siges; om Du alvorligt beslutter at tage Dig det til Hjerte og at indrette Dit Liv i Overeensstemmelse dermed — dersom Du ikke hører Hans Røst: saa gik Du forgjeves til Alters. Det maa være Hans Røst Du hører, naar han siger: kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, **altsaa Hans Røst, som indbyder Dig; og det maa være Hans Røst,** Du hører, naar Han siger: dette er mit Legeme. **Thi** ved Alteret er der ingen Tale om Ham; der er Han selv personligt tilstede. der er det Ham, som taler — hvis ikke, saa er Du ikke ved Alteret. Sandseligt forstaaet kan man nemlig pege paa Alteret og sige: »der er det«; men aandeligt forstaaet er det dog egentligen kun der, hvis Du der hører Hans Røst.

Han kjender dem. De, der nemlig ikke høre Hans Røst, dem kjender Han heller ikke; og dem Han ikke kjender de ere heller ikke Hans. Thi det er ikke med Ham som med et Menneske, der vel kan have en Ven og en Tilhænger uden at være vidende derom, uden at kjende ham; men Den, Christus ikke kjender, er heller ikke Hans, thi Christus er alvidende. — Han kjender dem, og Han kjender dem hver især. Det Offer Han bragte, bragte Han ikke saadan for Menneskene i Almindelighed. Han vilde heller ikke frelse Menneskene saadan i Almindelighed — og paa den Maade lader det sig da heller ikke gjøre. Nei, Han offrede sig for at frelse hver især, skulde Han saa ikke kjende hver især; thi skulde man ikke kjende Den, for hvem man har offret sit Liv! — Naar Menigheden paa de festlige Dage i talrig Mængde forsamler sig, da kjender Han dem ogsaa, og de, som Han ikke kjender, ere heller ikke Hans. Dog kan maaskee Nogen ved saadan Leilighed let bedrage sig selv, som var den Enkelte skjult i Mængden. Ved Alteret derimod; hvor Mange der end samledes, ja om end Alle samledes ved Alteret, ved Alteret er der

ingen Mængde. Han er selv personligt tilstede, og Han kjender dem, som ere Hans. Han kjender Dig, hvo Du end er, kjendt af Mange eller som ukjendt af Alle, dersom Du er Hans, Han kjender Dig. O, Evighedens Alvor at være kjendt af Ham; o, salige Trøst at være kjendt af Ham. Ja, om Du flygtede til Verdens yderste Grændse, Han kjender Dig, om Du skjulte Dig i Afgrunden, Han kjender Dig — men der er jo ingen Grund til at flye, ingen Grund til at søge Skjul, thi det er netop Saligheden, at Han kjender Dig. Dog, om Han kjender Dig, kan intet tredie Menneske vide, det maa Du vide med Ham og med Dig selv — men kjender Han Dig ikke, da er Du heller ikke Hans. See Solen gaaer hver Morgen med den gryende Dag op over Jorderige, dens Straale trænger allevegne igjennem til ethvert Punkt, der er intet saa afsides Sted, at den ogsaa oplysende trænger derhen; dog gjør den ingen Forskjel i dette sit Kjendskab til Jorden, den skinner ligeligt overalt og kjender ethvert Sted. Men Han, Menneskehedens evige Sol, ogsaa Hans Kjendskab til Menneskeheden trænger som Lysets Straale allevegne igjennem til ethvert Menneske; men Han gjør Forskjel. Thi der ere ogsaa de, Han ikke kjender, de, til hvilke Han vil sige: »jeg kjender Eder ikke, jeg kjendte Eder aldrig«, de til hvem Han vil sige det, skjøndt disse dog paastaae, at de kjende Ham! — Om Du gik op til Herrens Alter og deeltog i den hellige Handling, om Du nok saa vist kunde godtgjøre, at Du havde været til Alters, om Herrens Tjener vidner med Dig, at han til Dig særligen, som til hver af de Andre, har rakt Brødet og Vinen — dersom Han ikke kjendte Dig: da gik Du dog forgjeves til Alters. Thi sandseligt kan man pege paa Alteret og sige: »see der er det«, men aandeligt forstaaet er Alteret dog kun der, hvis Du der er kjendt af Ham.

De følge Ham. Thi ved Alteret bliver Du ikke og skal Du ikke blive. Du vender atter tilbage, til Din Gjerning, til Dit Arbeide, til Glæden, som maaskee venter Dig, ak, eller til Sorgen — alt Sligt har Du for idag lagt til Side: men dersom Du er Hans, da følger Du Ham. Og naar Du følger Ham, da forlader Du vel Alteret, naar Du nu gaaer bort derfra, men da er det ligesom fulgte Alteret Dig; thi hvor Han er, der er Alteret — og naar Du følger Ham, da følger Han med Dig. O, Evighedens Alvor, at hvor Du saa end gaaer, hvad Du saa end foretager Dig, saa følger Han dog med Dig; o salige Trøst, at Han følger med Dig; o, vid-

---

»jeg kjender Eder ikke« osv.] Luc. 13, 27; Matth. 7, 23.

underlige Sammenhæng, at Evighedens Alvor ogsaa er den saligste Trøst! Alteret bliver rigtignok staaende, derfor gaaer Du til Alteret; men det er dog kun Alteret, hvis Han der er tilstede: altsaa hvor Han er, der er Alteret. Han siger selv »naar Du offrer Din Gave ved Alteret, og Du der kommer ihu, at Nogen haver Noget mod Dig, da gak først hen og forlig Dig med Din Uven, og kom saa og offre Din Gave«: o, hvilket Offer mener Du er Ham kjerest, det Offer Du bringer ved at forlige Dig med Din Uven, altsaa ved at offre Gud Din Vrede — eller den Gave Du kunde offre paa Alteret! Men dersom Forligelsens Offer er Gud, er Christus det kjereste, da er vel ogsaa Alteret der, hvor det velbehageligste Offer bringes. Abel offrede paa Alteret, men Cain ikke, thi Gud saae til Abels Offer — derfor var det et Alter; men til Cains Offer saae Han ikke. O, glem ikke, at hvor Han er, der er Alteret, at Hans Alter hverken er paa Moria eller paa Garizim, eller det synlige der, men at det er der, hvor Han er. Dersom dette ikke var Tilfældet, da maatte Du jo blive ved Alteret, opslaae din Bolig der, aldrig vige derfra; men slig Overtro er ikke Christendom. **Idag er det ingen Helligdag, der er idag Gudstjeneste paa en** Hverdag: o, men en Christens Liv er hver Dag Gudstjeneste! Det er ikke saa, som var dermed Alt afgjort, at Nogen en sjelden Gang gaaer op til Alteret, nei Opgaven er, idet Du gaaer fra Alteret, dog at blive ved Alteret. Idag var alt Andet som vi sagde blot for at samle Sindets Opmærksomhed paa Alteret. Men naar Du nu gaaer derfra, da husk paa, at dermed er den Sag ikke færdig, o, nei dermed er den Sag netop begyndt, den gode Sag eller som Skriften siger den gode Gjerning i Dig, hvilken Gud der begyndte den, vil fuldkomme til vor Herres Jesu Christi Dag. Vel kunde Du maaskee fromt kalde denne Dag idag, hvis den hvad Gud vil give Dig, ret har Betydning for Dig, en Jesu Christi Dag; men der er dog kun een Dag, der egentligen kaldes Jesu Christi Dag. Den Dag idag derimod, den vil snart være forbi — give Gud, at naar den engang længst er forsvunden og glemt denne Dags Velsignelse, mange, mange Gange erindret endnu maatte være Dig i friskt Minde, saa Velsignelsens Ihukommelse maatte være i Velsignelse.

---

naar Du offrer Din Gave osv.] Matth. 5, 23. Gud saae til Abels Offer] 1. Mos. 4, 4. hverken paa Moria eller paa Garizim] Meget. paa hvilket Jerusalems Tempel var bygget. G. Samaritanernes hellige Bjerg smlgn. Joh. 4, 21. som Skriften siger] Phil. 1, 6.

Skrid saa Du Dag, som aldrig meer
Mit Øie her i Tiden seer,
Fald hen i Nattens Skygge!
Jeg skrider frem til Himmerig,
Min Gud at see evindelig,
Derpaa min Tro skal bygge.

Skrid saa Du Dag, som aldrig meer osv.] Slutningen af Kingos femte Morgensuk i Sjungekorets første Part: »Farvel, du hvilesode Nat.«

IV.

1 COR. XI, 23.

Bøn.

Mind, o Jesu, tidt mit Hjerte
Om Din Trængsel, Qval og Nød,
Mind mig om Din Sjelesmerte,

ja, Du vor Herre og Frelser, end ikke i denne Henseende turde vi fortrøste os til egen Kraft, som formaaede vi ved os selv dybt nok at fremkalde eller stadigt at fastholde dette Dit Minde, vi, der saa langt hellere dvæle ved det Glædelige end ved det Sørgelige, vi, der alle begjere gode Dage, lykkelige Tiders Fred og Tryghed, vi, der saa gjerne ønske at blive i dybere Forstand uvidende om Rædslerne, at de ikke, som vi daarligen mene, skulle gjøre vort lykkelige Liv mørkt og alvorligt, o, eller vort, som det synes os, ulykkelige Liv, dog alligevel for mørkt og alvorligt. Derfor bede vi Dig, Du, som dog er Den vi ville ihukomme, vi bede Dig, at Du selv vil minde os derom. O, forunderlige Sprog et Menneske taler, naar han skal tale med Dig; det er jo som gjort ubrugeligt, naar det skal betegne vort Forhold til Dig, eller Dit til os. Er dette ogsaa en Ihukommelse, naar Den, der skal erindres, selv maa minde den Erindrende! Saaledes taler, menneskeligt, kun den ophøiede Mægtige, der har saa Meget og saa Vigtigt at tænke paa, han siger til den Ringe: Du maa selv huske mig paa, at jeg erindrer Dig. Ak, og dette Samme sige vi til Dig, Du Verdens Frelser og Forløser; ak, og dette Samme er, naar vi sige det til Dig, netop

---

Mind, o Jesu, tidt mit Hjerte] Nr. 147 i **Evangelisk-christelig Psalmebog.**

Udtrykket for vor Ringhed, vor Intethed i Sammenligning med Dig, Du, der hos Gud er ophøiet over alle Himle: vi bede Dig, at Du selv vil minde os om Din Lidelse og Død, minde os tidt, under vort Arbeide, i vor Glæde og i vor Sorg, om den Nat, der Du blev forraadt. Vi bede Dig derom og vi takke Dig, naar Du minder os, vi takke Dig ogsaa saaledes, som nu de, der her ere forsamlede idag, ved at gaae op til Dit Alter, for at fornye Samfundet med Dig.

1 Cor. XI, 23. . . den Herre Jesus i den Nat, der han blev forraadt.

I den Nat der Han blev forraadt. Thi lad det nu kun blive Nat omkring Dig, dette hører jo med til den hellige Handling. I, der her ere forsamlede, for til vor Herres Jesu Christi Ihukommelse at deeltage i det Maaltid, som blev indstiftet hiin Nat, I have vel selv bedet Ham, at Han vil stille Eder sin Lidelse og Død ret levende for Øie. O, der ere De, som maaskee bede, at det maatte forundes dem at see, hvad Konger og Fyrster forgjeves begjerede at see, een af Hans Herligheds Dage: fortryder ikke Eders Valg; thi sandeligen Den valgte dog den bedre Deel, der først og fremmest beder, at det Forfærdelige maatte staae levende for ham. — I den Nat der Han blev forraadt. Saaledes var det nu, menneskelig talt, gaaet tilbage for Ham. Han, hvem engang Folket vilde have udraabt til Konge; Han, hvem saa senere Ypperstepræsterne dog ikke turde lægge Haand paa, fordi al Folket hang ved Ham; Han, der ved sine mægtige Gjerninger havde flokket den talrige Skare omkring sig; Han, for hvis Lære-Myndighed Alle havde bøiet sig, Pharisæerne trodsigt men tvungne, Folket glad og forventningsfuldt: Han er nu som stødt udenfor Verden. Han sidder afsides paa et Værelse med de Tolv. Men Loddet er kastet, Hans Skjebne er afgjort, i Faderens og i Ypperstepræsternes Raad. Naar Han reiser sig fra Bordet for at gaae ud i Natten, da gaaer Han ogsaa sin Død imøde, da tager Rædselens Skuespil sin Begyndelse, hvortil Alt er i Beredskab, da skal Han endnu engang i Rædselens Gjengivelse gjennemgaae det Forbigangne, forfærdeligt i en vis Forstand ende med Begyndelsen: Han skal hilses som Konge, men af Spotten; Han skal virkeligen bære

---

hvad Konger og Fyrster forgjeves begjerede at see] smlgn. Luc. 10. 24.

Purpuret, men forhaanet; Han skal flokke Folket endnu talrigere omkring sig, men Ypperstepræsterne skulle ikke mere frygte for at lægge Haand paa Ham, snarere vel være nødsagede til at holde Folkets Haand tilbage, at det dog kan faae Udseende af, at Han — dømmes fra Livet; det var jo ogsaa Rettergang, Han blev jo greben »som man griber en Røver«, og »korsfæstet som en Forbryder«! Saaledes var Hans Liv Tilbagegang istedetfor Fremgang, det Omvendte af hvad det menneskelige Sind naturligt tænker og begjærer. Thi verdsligt stiger et Menneske fra Trin til Trin i Ære og Anseelse og Magt, stedse Flere og Flere samtykke hans Sag, indtil han, der bestandigt var i Fleertallet, tilsidst beundret af Alle staaer paa det øverste Trin. Men Han steeg omvendt fra Trin til Trin ned ad, og dog steeg Han; og saaledes maa Sandheden lide — eller udmærkes i Verden, saasandt Han var Sandheden. I det første Øieblik syntes den at behage Alle; men jo tydeligere den efterhaanden blev, jo bestemtere og klarere, jo mere afgjørende, jo mere Sandsebedragenes Omklædninger faldt af, desto Flere faldt der bestandigt ogsaa fra — tilsidst staaer Han ene. Men end ikke der bliver Han staaende, nu stiger Han fra Trin til Trin gjennem alle Fornedrelsens Udmærkelser, indtil Han endeligen korsfæstes. Endeligen, dog stod det Sidste ikke ret længe paa; thi fra det Øieblik Rædselens Skuespil tog sin Begyndelse i den Nat der Han blev forraadt, er Afgjørelsen hos med det Pludseliges Hastighed, som naar Uveiret i et Nu formørker Himmel og Jord. Denne Nat er Grændsen; og saa hvilken Forandring! Og dog er i en vis Forstand Alt det Samme. Stedet er det samme, det er de samme Ypperstepræster, den samme Landshøvding, Folket er de Samme — ja, og ogsaa Han er den Samme: da man engang vilde udraabe Ham til Konge, da flyede Han, og da man kommer bevæbnet for at gribe Ham, da gaaer Han Vagten imøde, og siger »hvem søge I«; Han har vel engang med et Kys hilset Judas som Apostel, Han negter heller ikke Judas det Kys, med hvilket Han dog veed han vil forraade Ham — er Han saa ikke den Samme!

O, m. T., som et Menneske maaskee stundom har en Dag eller en Nat han maatte ønske ude af sit Liv: denne Nat maatte Slægten ønske ude af sin Historie! Thi var den mørk den Midnatstime, i hvilken Han blev født: den Nat, i hvilken han blev

---

da man engang vilde udraabe Ham til Konge] Joh. 6, 15.

forraadt var dog end mørkere! Slægten maatte ønske denne Nat ude af sin Historie, ja og hver Enkelt maatte ønske den ude af Slægtens Historie; thi dette er jo ingen fuldkommen og længst forbigangen Begivenhed. Christi Lidelse skulle og tør vi jo ikke mindes som vi mindes de Herliges, der lede den uskyldige Død, om hvilken vi sige: det er nu længst forbi. Hans uskyldige Opoffrelse er ikke forbi, om Lidelsens Kalk end er tømt, ikke et Forbigangent, skjøndt det er forbi, ikke et Fuldkommenforbigangent, skjøndt det er atten Aarhundreder siden, er ikke blevet det, selv naar det er blevet atten Aartusinder siden. Han døde jo ingen naturlig Død paa Sygeleiet; ei heller var det ved Vaade Han kom af Dage; det var ei heller nogle Enkelte, der overfaldt Ham og sloge Ham ihjel; ei heller var det hiin Slægt, der korsfæstede Ham: det var »Slægten«, og til den høre vi jo dog vel med, dersom vi ellers ere Mennesker; og vi ere saaledes dog vel med tilstede, dersom vi ellers ere Mennesker. Vi turde da altsaa ikke vadske vore Hænder — vi kunne det idetmindste ikke, undtagen som Pilatus kunde det: vi ere altsaa ikke Tilskuere og Betragtere ved en forbigangen Begivenhed, vi ere jo Medskyldige ved et Nærværende. Vi indbilde os derfor ikke formasteligen, at det er Medlidenhed, der, paa Digterviis, kræves af os: det er jo Hans Blod, som kræves ogsaa af os, der høre med til Slægten. O, selv den Efterfølger, der lignede Ham meest, der ikke, som Overtroen eftertragtede det, bar Hans Vunder paa sit Legeme, men hvis Liv ogsaa var Tilbagegang istedetfor Fremgang, som ogsaa, efter den christelige Rangforordning, steeg fra Trin til Trin, udleet, forhaanet, forfulgt, korsfæstet: selv han, naar han mindes hiin Nat, og den ret er ham nærværende for Tanken, han er dog tilstede som Medskyldig! Og naar Menigheden, hver Gang disse Ord siges »vor Herre Jesus Christus i den Nat der Han blev forraadt«, slutter sig angestfuldt men inderligt om Ham som for at afværge Forræderiet, som for at love Ham Troskab, hvis endog alle Andre forlode Ham: Ingen tør dog glemme, at han i hiin Nat var med som Medskyldig, Ingen tør dog glemme dette sørgelige Forbillede, hvilket han dog nok neppe ellers ligner, Apostelen Peder. Ak, vi Mennesker, selv om vi ere af Sandheden, vi ere dog ved »Sandhedens« Side, naar vi skulle jævnsides følge med det Menneske,

som Overtroen eftertragtede det] smlgn. Efterl. Papirer 1847–48, S. 196. (Frans af Assisi.)

der er »Sandheden«, naar »Sandheden« er Maalestokken: vi ere dog som Børn ved Siden af en Kæmpe, vi blive dog i Afgjørelsens Øieblik — Medskyldige.

I den Nat der Han blev forraadt. Hvilken Forbrydelse har ogsaa mere Lighed med Natten end et Forræderi; o, og hvilken Forbrydelse er mere uliig Kjerlighed end et Forræderi, ak, og meest naar det skeer ved et Kys! Dog, Judas er vel Forræderen, men i Grunden ere de jo Alle Forrædere, kun er Judas den Eneste, som gjør det for Penges Skyld. Judas forraader Ham til Ypperstepræsterne, og Ypperstepræsterne forraade Ham til Folket, og Folket til Pilatus; og Pilatus forraader Ham til Døden af Frygt for Keiseren, og det Samme gjør af Menneske-Frygt Disciplene, der flygte i Natten, og Peder, som fornegter Ham i Forgaarden. Dette var den Sidste, o, som naar den sidste Gnist gaaer ud — saa er Alt mørkt. Der er i den hele Slægt ikke eet Menneske, ikke et eneste, som vil have med Ham at gjøre — og Han er Sandheden! O, og dersom Du mener, at dette havde Du dog aldrig gjort, Du havde aldrig lagt Haand paa Ham, eller deeltaget i Forhaanelsen — men forraadt Ham, det havde Du gjort: Du var flygtet, eller Du var klogeligen blevet hjemme, havde holdt Dig udenfor, ladet Din Tjener melde Dig, hvad der skeete. Ak, men at forraade det er det smerteligste Stød Du kan bibringe Kjerlighed; der er ingen, ikke den qvalfuldeste legemlige Lidelse, i hvilken Kjerlighed ømmer sig saaledes, som sjeleligt i, at være forraadt, thi der er Kjerlighed Intet saa saligt som Troskab!

O, at Dette er skeet, det er mig nok for aldrig mere at blive saaledes glad, som det naturlige Menneske er det letsindigt og verdsligt, som Ynglingen er det i Uerfarenhed, som Barnet er det i Uskyldighed. Jeg behøver ikke at see mere, hvis ellers noget Forfærdeligere var skeet i Verden, Noget, der mere kan forfærde Hjertet; thi der gives vel hvad der mere kan forfærde Sandsen. Det behøves heller ikke, at noget Forfærdeligt skal hænde mig — dette er mig nok: jeg har seet »Kjerligheden« forraadt, og jeg har forstaaet Noget om mig selv, at ogsaa jeg er et Menneske, og at det at være Menneske er at være et syndigt Menneske. Jeg er derfor ikke blevet menneskefjendsk, mindst at jeg skulde hade andre Mennesker; men jeg glemmer aldrig dette Syn, ei heller hvad jeg har forstaaet om mig selv. Den, Slægten korsfæstede, det var Forløseren; just derfor føler jeg, som hørende til Slægten, Trang til en Forløser: aldrig har Trangen til en Forløser været klarere, end da Slægten korsfæstede Forløseren. Jeg troer fra

dette Øieblik ikke mig selv mere, jeg vil og ikke lade mig bedrage, som var jeg bedre, fordi jeg ikke forsøgtes liig hine Samtidige. Nei, bange for mig selv som jeg er blevet, vil jeg søge min Tilflugt hos Ham, den Korsfæstede. Ham vil jeg bede, at Han vil frelse mig fra det Onde, og frelse mig fra mig selv. Kun frelst ved Ham og hos Ham, naar Han holder mig fast, veed jeg, at jeg ikke skal forraade Ham. Den Angest, som vil skrække mig bort fra Ham, at ogsaa jeg kunde forraade Ham, netop den skal slutte mig til Ham, da tør jeg haabe, at jeg skal holde mig fast ved Ham — hvorledes skulde jeg ikke turde haabe det, naar Det, der vil skrække mig bort, netop er Det, der fængsler mig til Ham! Jeg vil ikke, og jeg kan det ikke, thi Han bevæger mig uimodstaaeligt, jeg vil ikke i mig selv slutte mig inde med denne Angest for mig selv, uden at have Fortrolighed til Ham; jeg vil ikke slutte mig inde i mig selv med denne Angest eller med denne Skyldbevidsthed, at ogsaa jeg havde forraadt Ham: jeg vil hellere, som Skyldig, frelst tilhøre Ham. O, da Han vandrede **omkring i Judæa, da bevægede Han Mange ved sine velgjørende Undergjerninger; men naglet til Korset gjør Han et** endnu større, gjør Han Kjerlighedens Under, at Han uden at gjøre Noget — ved at lide bevæger hver Den, som har et Hjerte!

Han blev forraadt — men Han var Kjerlighed: i den Nat, der Han blev forraadt, indstiftede Han Kjerlighedens Maaltid! Altid den Samme! De, der korsfæstede Ham, for dem bad Han, og i den Nat, der Han blev forraadt, benytter Han Leiligheden (o, uendelige Dyb af Kjerlighed, som finder netop dette Øieblik beleiligt!), Han benytter Leiligheden til at indstifte Forligelsens Maaltid. Sandeligen, Han kom ikke til Verden for at modtage Tjenester uden at gjøre Gjengjeld! En Qvinde salver Hans Hoved, til Gjengjeld erindres hun gjennem alle Aarhundreder! Ja, Han gjør Gjengjeld for hvad man gjør imod Ham! Man korsfæster Ham: til Gjengjeld er denne Hans Død paa Korset Forsoningens Offer for Verdens Synd, ogsaa for denne, at man korsfæstede Ham! Man forraader Ham: til Gjengjeld indstifter Han Forligelsens Maaltid for Alle! Havde Peder ikke fornegtet ham, saa havde der jo dog været En, som ikke havde ganske som hver anden Enkelt i Slægten trængt til Forligelsen. Men nu forraadte

En Qvinde salver Hans Hoved] Luc. 7, 38.

de Ham Alle, og trænge ogsaa saaledes Alle til at deeltage i Forligelsens Maaltid!

See, Alt er nu beredt; salig Den, som for sin Deel nu ogsaa er beredt! See, Han venter hist ved sit hellige Bord: saa gjører det da til Hans Ihukommelse, Eder selv til Velsignelse!

V.

2 TIMOTH. II, 12—13.

Bøn.

Herre Jesus Christus, Du som har elsket os først, Du, som indtil det Sidste elskede dem, hvilke Du havde elsket fra Begyndelsen, Du, som indtil Dagenes Ende vedbliver at elske hver Den, som vil tilhøre Dig: Din Trofasthed kan ikke fornegte sig selv — ak, kun naar et Menneske fornegter Dig, kan han ligesom tvinge Dig, Du Kjerlige, til ogsaa at fornegte ham. Saa være dette da vor Trøst, naar vi maae anklage os selv, hvad vi forbrød, og hvad vi efterlod, vor Svaghed i Fristelser, vor langsomme Fremgang i det Gode, det er, vor Utroskab mod Dig, hvem vi een Gang i den tidlige Ungdom og oftere gjentaget lovede Troskab: det være vor Trøst, at ere vi end utroe, saa bliver Du dog tro, Du kan ikke negte Dig selv.

2 Timoth. II, 12—13. . . **dersom vi fornægte, skal han og fornægte os; dersom vi ere utroe, bliver han dog tro; han kan ikke nægte sig selv.**

Det kunde synes, at de forelæste hellige Ord indeholdt en Modsigelse, og dersom dette var Tilfældet kunde det ikke blot synes, men det var besynderligt just at fremdrage saadanne Ord. Imidlertid er det ingenlunde saa. Modsigelsen skulde vel ligge i, at der i den ene Sætning siges, at dersom vi fornegte skal Han ogsaa fornegte os, og i den anden, Han kan ikke negte sig selv. Men skulde der da ingen Forskjel være mellem at fornegte Ham og at være Ham utro? Dette er jo nemlig klart nok, at Den, der fornegter Ham, ogsaa er Ham utro, thi Ingen kan fornegte Ham uden at have tilhørt Ham; men deraf følger ikke, at Enhver, der

er Ham utro, derfor ogsaa fornegter Ham. Naar dette er saaledes, da er der ingen Modsigelse. Det ene Ord er det strenge, det andet det milde, ogsaa her er Loven og Evangeliet, men begge Ordene ere Sandheden. Der er og ingen Dobbelthed i Ordet, men det er det ene og samme Sandhedens Ord, der adskiller Menneskene, som den evige Sandhed, baade i Tid og i Evighed, adskiller dem, i Gode og Onde. Det er ligesom naar der fortælles i de hellige Beretninger, at først da Pharisæerne vare gangne bort, først da begyndte Christus at tale inderligt med Disciplene: saaledes fjerner det første Ord, det viser bort, ak som til den venstre Side, dem, der fornegte, hvilke Han og vil fornegte; det sidste Ord, Trøstens milde Ord, er talet som til dem ved den høire Side. Thi Han, der har budet sine Disciple ikke at kaste deres Perler for Sviin, Hans Kjerlighed, om den end vil frelse Alle, den er ikke en Svaghed, der klynkende trænger til dem, som skulle frelses, men den er Barmhjertighed mod hver Den, som trænger til at skulle frelses.

Men I, som her ere forsamlede for at deeltage i det hellige Maaltid, I have jo dog ikke fornegtet Ham, eller I ere jo dog i ethvert Tilfælde forsamlede for at bekjende, eller ved at være idag forsamlede, og i den Hensigt, I ere det, bekjende I ham jo. Kan det derfor end være gavnligt, at det strenge Ord bringes i Erindring, høres med, som det uadskilleligt hører med, at vi ikke i noget Øieblik skulle adskille hvad Gud har sammenføiet i Christo, ikke føie Noget til men heller ikke tage Noget fra, ikke fra Mildheden tage Strengheden, som er i den, ikke fra Evangeliet Loven, som er i det, ikke fra Frelsen Fortabelsen, som er i den: saa egner derimod vel det sidste Ord sig fortrinligere til, at der idag dvæles ved det. Vi lade det Forfærdelige gaae Tanken forbi, ikke som noget os Uvedkommende; o, nei saaledes var Ingen frelst, saa længe han lever, at det dog var muligt han kunde fortabes. Saa længe der er Liv er der Haab — men saa længe der er Liv er der dog vel ogsaa Farens Mulighed, altsaa Frygt; og altsaa skal der ogsaa saa længe være Frygt og Bæven. Vi lade det Forfærdelige gaae Tanken forbi; men da haabe vi til Gud, at vi tør lade det gaae forbi og drage over, medens vi trøste os ved Evangeliets milde Ord.

---

ligesom naar der fortælles i de hellige Beretninger f. Ex. Matth. 15. Kap. ikke at kaste deres Perler for Sviin Matth. 7, 6.

Han bliver dog tro. Saaledes har Du i Dit Forhold til Ham een Bekymring mindre, eller rettere een Salighed mere end det var muligt at nogensinde noget Menneske kan have i Forholdet til et andet Menneske. I Forholdet mellem To har dog, menneskelig talt, hver Enkelt bestandigt en dobbelt Bekymring, han har den for sig selv, at han nu bliver tro; o, men han har tillige den, om nu ogsaa den Anden bliver tro. Men Han, Jesus Christus, Han bliver tro. Derfor er der i dette Forhold Evighedens Ro og Saligheden heel; Du har kun een Bekymring, Selvbekymringen, at Du bliver Christus tro — thi Han bliver evig tro. O, der er dog ingen Kjerlighed fuldkommen lykkelig uden den, med hvilken et Menneske elsker Gud; og ingen Troskab fuldkommen salig uden den, med hvilken et Menneske slutter sig til Christus. Alt, ubetinget Alt, hvad Gud gjør, det er Dig tjenligt; Du behøver ikke at frygte for, at der skulde være undgaaet ham Noget, som kunde være til Dit Gavn, thi kun Han veed, hvad der er til Dit Gavn; Du behøver ikke at frygte for, at Du ikke skulde kunne gjøre Dig forstaaet af ham, thi han forstaaer Dig ganske, langt bedre end Du forstaaer Dig selv; Du har kun (o, uendelige Kjerlighedens Lykke!) at glæde Dig ved hans Kjerlighed — at tie og at takke! At tie og at takke; ja, thi naar Du tier, da forstaaer Du ham, og bedst, naar Du tier ganske; og naar Du takker, da forstaaer han Dig, og bedst, naar Du takker altid. Saa lykkelig er den et Menneskes Kjerlighed, med hvilken han elsker Gud. Men saaledes ogsaa med den Troskab, der slutter sig til Christum. O, der boer dog inderst inde i ethvert Menneskes Sjel en lønlig Angest, at ogsaa Den, hvem han troede meest, kunde blive ham utro. Ingen blot menneskelig Kjerlighed kan ganske udjage denne Angest, som vel kan forblive skjult og ubemærket i lykkelige Livs-Forholds venlige Tryghed, men som dog stundom uforklarligt kan røre sig derinde, og som, naar Livets Storme begynde, strax er ved Haanden. Der er kun Een, hvis Troskab kan jage denne Angest ud, det er Jesus Christus. Han bliver tro; ja om end al anden Troskab svigtede, Han bliver dog tro, hver Dag i Dit Liv, hvad der saa end hænder Dig; Han bliver Dig tro i Døden; Han møder Dig saa igjen hisset som en fuldtro Ven. Du har i Dit Forhold til Ham slet ingen Bekymring for Hans Utroskab; den skal, ja den tør aldrig besøge Dig, denne Angest, at naar Du nu havde givet Dig ganske hen, havde hele Dit Liv i Ham, at Han saa kunde blive Dig utro. Nei, styrket ved Evighedens Vished om Hans Troskab, har Du, og dette er jo ogsaa Hans Gave, forøget Styrke til at anvende Alt, at Du maatte være Ham tro. Du skal ikke som ellers med bekymrede Tanker

arbeide paa to Steder; Han vil ved sin Troskab, hvilken han selv evigt borger for, gjøre Dig ubekymret, berolige Dig, understøtte Dig, men jo ogsaa ved en saadan Troskab opfordre Dig til at blive Ham tro.

Dersom vi ere utroe — han bliver dog tro. Saaledes har Du i Dit Forhold til ham een Bekymring mindre eller rettere een Salighed mere, end det er muligt at nogensinde noget Menneske kan have i Forhold til det andet Menneske. Thi i Forholdet mellem To, dersom der den Ene blev utro, men dog angrede sin Utroskab og vendte tilbage — ak, maaskee skulde hans Utroskab have havt Magt til at forandre den Anden, saa denne ikke kunde overvinde sig selv til at tilgive ham. Men Han, vor Herre Jesus Christus, Han bliver sig selv tro. Det vilde jo være formasteligt og gudsbespotteligt, om Nogen vilde mene ved sin Utroskab at have Magt til at forandre Ham, Magt til at gjøre Ham mindre kjerlig end Han var, det er, end Han er. Men det er ogsaa ugudeligt, om Nogen kunde tage Hans Troskab forfængeligt. Du skal ikke tage Herren Din Guds Navn forfængeligt, o, men **kom ogsaa ihu, at Du ikke tager Christi Troskab forfængeligt**, saa Du gjorde den til en Straf over Dig selv: thi er ikke Hans uforandrede Troskab, som den er Tilgivelsen over den Angrende, er den ikke saaledes Forbandelsen over Den, der afmægtigt trodser og forhærder sig!

Selv om vi ere utroe, Han bliver dog tro. Da Han vandrede her paa Jorden, der kom ingen Lidende til Ham uden at finde Hjælp, der gik og ingen Bekymret utrøstet fra Ham, der rørte end ingen Syg ved Sømmen af Hans Klædebon uden at helbredes (Mc 6, 56) — men hvis En den halvfjerdsindstivende Gang var kommen til Ham og havde bedet Ham om Tilgivelse for sin Utroskab troer Du Han var blevet træt, troer Du, hvis det havde været den halvfjerdsindstivende Gang Gange den syvende Gang! Nei, før skal Himlen blive træt af at bære Stjernerne, og kaste dem af sig, end Han skal blive træt af at tilgive, og støde en Angerfuld fra sig. O, salige Tanke, at der dog er en trofast, en fuldtro Ven til, at Han er det, salige Tanke, dersom ellers et Menneske turde indlade sig med denne Tanke, Saligere derfor, at Han er de Angergivnes, de Utroes fuldtroe Ven! Ak, fuld Troskab fandtes der dog aldrig i Verden — om ellers Nogen var berettiget til at søge den hos Andre; men fuld Troskab mod Utroe, den findes kun hos vor himmelske Lærer og Ven — og den trænge vi jo Alle til at søge. Ja, dersom det var muligt, at Du, vor Lærer og Frelser, engang kunde blive træt af vore idelige Forsikkringer om Troskab, disse

Forsikkringer, som vistnok ikke ere hykkelske eller opdigtede, men som dog for Dig ofte eller altid maae lyde saa spæde, saa barnagtige; dersom Du kunde bringe det over Dit Hjerte engang ret for Alvor at prøve vor Troskab; dersom Du vilde kaste os ud paa Strømmen, som Læreren ellers gjør det ved Discipelen, og sige »nu vil jeg slet ikke hjælpe Dig, men blot prøve Din Troskab«: da vare vi jo øieblikkeligt tabte! O, forsaavidt det skal betegne vort Forhold til Guddommen, er det dog et maadeligt og et halvsandt Sprog dette menneskelige; selv naar vi i dets stærkeste Udtryk tale om, at Gud prøver os, er Talen dog meningsløs, hvis Meningen ikke underforstaaes: at Gud i Grunden holder paa os. Naar vi see Moderen lege den Leg med Barnet, at Barnet gaaer alene, skjøndt Moderen holder det bagved — og vi da see dette Barnets ubeskrivelige, glædestraalende Ansigt, denne dets tilfredse Mine med sig selv og sin mandige Optræden: saa smile vi af Barnet, fordi vi see Sammenhænget. Men naar vi selv tale om vort Forhold til Gud, da skal det være ramme Alvor med vor Gaaen-ene, da tale vi i de stærkeste Udtryk om, at Gud lægger sin Haand tungt paa os, som brugte han altsaa virkeligen slet ikke sin Haand til Andet, eller som havde han ikke to Hænder, saa han, selv i et saadant Øieblik, med den ene Haand holdt paa os. Og saaledes formaste vi os sandeligen heller ikke til at fordre af Dig, Du vor Lærer og Frelser, at Du skulde sætte vor Troskab til Dig paa en Prøve; thi vi vide det vel, at Du selv i Prøvelsens Øieblik maatte holde ved os, det er, vi vide det vel, at vi i Grunden ere utroe, og at det i ethvert Øieblik i Grunden er Dig, der holder paa os.

A. T., I ere nu idag forsamlede her, for at fornye Eders Troskabsløfte; men ad hvilken Vei gaae I til denne Eders Bestemmelse? Det er jo gjennem Skriftemaalet. Er dette ikke en Omvei, hvorfor gaaer Du ikke lige op til Alteret? O, var det end ikke saaledes foreskrevet efter hellig Vedtægt, vilde Du dog ikke selv føle Trang til at gaae ad den Vei til Alteret! Skriftemaalet vil jo ikke paabyrde Dig Utroskabens Skyld, det vil tværtimod, ved Bekjendelsen, hjælpe Dig til at aflægge Byrden; Skriftemaalet skal ikke tvinge Dig til Bekjendelse, tværtimod skal det lette Dig ved Bekjendelsen; i Skriftestolen er der Ingen, som anklager Dig, dersom Du ikke anklager Dig selv. Min Tilhører, hvad Præsten talede i Skriftestolen, det hørte I alle; men hvad Du hos Dig sagde til Dig selv, det veed Ingen, uden Du, som sagde det, og Gud, som hørte det. Dog er det jo ikke Præsten, der skal gaae til Alters, men det er Dig; det var ei heller Præsten, der skriftede,

han end ikke skriftede Dig, men det var Dig, der skriftede for Gud i Løndom. Dette har Gud hørt, men hvad Gud har hørt, det har ogsaa Han hørt, hvem Du søger ved Alteret; har Du glemt Noget, ak, eller har Du bedragersk glemt Noget, det veed Gud, og det veed ogsaa Han, hvem Du søger ved Alteret. Langtfra os være endog blot at forsøge med Talen ligesom at prøve os for i hvad Utroskab vel et Menneske kan have at bebreide sig, hvilken jo og kan være saa yderst forskjellig. Nei, dette er efter vor Kirkes hellige Vedtægt betroet til Din Redelighed mod Gud. Men betænk dog, at selv om den forløbne Tid, siden Du sidst fornyede Dit Samfund med Din Frelser, hørte til hvad et Menneske menneskelig maatte kalde en bedre Tid: ak, hvor megen Utroskab kan der derfor ikke være i Dit Forhold mod Ham, hvem Du jo ikke lovede Troskab i noget Enkelt, ikke i Dette eller Hiint, men ubetinget i Alt! Ak, hvo kjender sig selv! Er det ikke just dette, hvad den alvorlige og redelige Selvprøvelse fører til som til sit Sidste og Sandeste, denne ydmyge Tilstaaelse: »hvo kjender sine Vildfarelser? fra min lønlige Brøst rens Du mig.« (Psl. 19, 13). **Og naar et Menneske prøver sit Forhold til Christus, hvo er da** det Menneske, der ganske kjender sin Utroskab, hvo det Menneske, som turde mene, at der ikke atter i Selvprøvelsen kunde være Utroskab! Paa den Maade finder Du derfor ikke Hvile. Saa hvil da, saa søg da Hvile for Din Sjel i den salige Trøst, at om vi end ere utroe, saa er Han dog tro.

Han kan ikke negte sig selv. Nei, Han kan ikke med sin Kjerlighed slutte sig inde i sig selv, Han, der af Kjerlighed gav sig hen for Verden. Men Den, der slutter sig inde i sig selv og ikke vil have med Andre at gjøre, han negter jo sig selv. Han negter sig hjemme, naar Du kommer at søge ham; og dersom Du dog fik ham at see, Du vilde forgjeves søge at gribe efter hans Haand, thi den drager han tilbage, og negter sig selv; Du vilde forgjeves gribe efter hans Øie, thi det trækker han tilbage, og negter sig selv; Du vilde forgjeves søge et Udtryk af Deeltagelse i hans Skikkelse, thi han unddrager sig, og negter sig selv. Men Han, vor Herre Jesus Christus, Han negter ikke sig selv, Han kan ikke negte sig selv. See, derfor breder Han sine Arme ud hist ved Alteret, Han aabner sin Favn for Alle; Du seer det paa Ham. Han negter sig ikke selv. Han negter sig ikke selv; og Han negter heller ikke Dig, hvad Du beder Ham om, naar Du nu fornyer Dit Troskabsløfte til Ham: Han er den Samme; Han var Dig, og Han bliver Dig tro.

VI.

1 JOH. III, 20.

Bøn.

Stor er Du, o Gud; skjøndt vi kun kjende Dig som i en mørk Tale og som i et Speil, vi tilbede dog undrende Din Storhed — hvor meget mere skulle vi engang prise den, idet vi lære den fuldeligere at kjende! Naar jeg under Himmelens Hvælving staaer omgiven af Skabningens Under, da priser jeg rørt og tilbedende Din Storhed, Du, som let bærer Stjernerne i det Uendelige, og faderligt bekymrer Dig om Spurven. Men naar vi ere forsamlede her i Dit hellige Huus, da ere vi jo ogsaa overalt omgivne af hvad der i end dybere Forstand minder om Din Storhed. Thi stor er Du, Verdens Skaber og Opholder; men da Du, o Gud, tilgav Verdens Synd og forligte Dig med den faldne Slægt, ak, da var Du jo dog end større i Din ubegribelige Forbarmelse! Hvorledes skulle vi da ikke troende prise og takke og tilbede Dig her i Dit hellige Huus, hvor Alt minder os derom, særligen dem, som idag ere forsamlede for at annamme Syndernes Forladelse, og for paa ny at tilegne sig Forligelsen med Dig i Christo!

1 Joh. III, 20 . . . **om end vort Hjerte fordømmer os, da er Gud større end vort Hjerte.**

Om end vort Hjerte fordømmer os. Da Pharisæerne og de Skriftkloge havde bragt en Qvinde, som var greben i aabenbar Synd, til Christum i Templet for at anklage hende, og da de derpaa, beskæmmede ved Hans Svar, vare alle gangne bort, sagde

---

en Qvinde, som var greben i aabenbar Synd] Joh. 8, 3.

Christus til hende »fordømte Ingen Dig,« men hun sagde »Herre, Ingen«. Der var altsaa Ingen, der fordømte hende. Saaledes ogsaa her i denne Helligdom, der er Ingen, der fordømmer Dig; om Dit Hjerte fordømmer Dig, maa Du ene selv vide. Ingen Anden tør vide det; thi ogsaa denne Anden er jo idag beskjeftiget med sit eget Hjerte, om det fordømmer ham. Hvorvidt Dit Hjerte fordømmer Dig, det vedkommer ingen Anden; thi ogsaa denne Anden har kun med sit eget Hjerte at skaffe, dets anklagende eller dets frikjendende Tanker. Hvorledes Du blev tilmode, idet disse Ord forelæstes »om end vort Hjerte fordømmer os«, vedkommer ingen Anden; thi ogsaa denne Anden henfører jo andægtigt Alt til sig selv, tænker kun paa, hvorledes han blev tilmode, om Ordet overraskede ham som en pludselig Tanke, eller han hørte, ak hvad han havde sagt sig selv, eller han hørte hvad han dog meente ikke at passe paa ham. Vel kan nemlig et Hjerte anklage sig selv, men deraf følger endnu ikke, at det maa fordømme sig selv; og vi lære jo ikke tungsindig Overdrivelse, saa lidet som vi lære letsindigt Aflad. **Men naar der skulde tales over de forelæste Ord, hvor skulde man finde bedre Tilhørere end paa en saadan Dag** som denne, og end saadanne, som de, der her idag ere komne hid, ikke fra Verdens Adspredelser, men fra Skriftestolens Samling, hvor de jo hver især have gjort Gud Regnskab, hver især have ladet deres Hjerte være Anklageren, hvad det ogsaa bedst kan være, da det er Medvideren, og hvad det jo ogsaa helst maa blive itide, at det ikke engang forfærdeligt skal blive det mod Menneskets egen Villie. Dog er der jo Forskjel paa Skyld og Skyld, der er Forskjel mellem at være fem hundrede Penninge skyldig og kun halvtredssindstive; det ene Menneske kan have langt, langt mere at bebreide sig end det andet; der kan ogsaa være Den som maa sige sig selv, at hans Hjerte fordømmer ham; maaskee kan der ogsaa være en Saadan her tilstede, eller maaskee er der ingen Saadan her tilstede: men Trøst trænge vi jo dog alle til. Og dette kan dog vel ikke være mistrøstende for Nogen, at Trøstens Ord er saa riigt paa Forbarmelse, at det tager Enhver med, dette kan jo ikke være mistrøstende for Nogen, selv om hans Hjerte ikke fordømmer ham. Det er dog væsentligen den samme Trøst vi alle behove, vi, hvis Hjerte ikke frifinder os: Guds Storhed, at han er større end vort Hjerte.

---

fem hundrede Penninge skyldig osv. smlgn. Luc. 7, 41

Guds Storhed er i at tilgive, i at forbarme sig, og i denne sin Storhed er han større end det Hjerte, som fordømmer sig selv. See, det er denne Guds Storhed, om hvilken der især skal tales paa de hellige Steder; thi herinde kjende vi jo Gud anderledes, nærmere, om man saa tør sige fra en anden Side end derudenfor, hvor han vistnok er aabenbar, at kjende i sine Gjerninger, medens han her er at kjende som han har aabenbaret sig selv, som han vil kjendes af den Christne. Tegnene, paa hvilke Guds Storhed i Naturen kjendes, kan Enhver undrende see, eller rettere, der er egentligen intet Tegn, thi Gjerningerne selv ere Tegnene; saaledes kan jo Enhver see Regnbuen, og maa undres, naar han seer den. Men Tegnet paa Guds Storhed i at forbarme sig er kun for Troen; dette Tegn er jo Sacramentet. Guds Storhed i Naturen er aabenbar; men Guds Storhed i at forbarme sig er en Hemmelighed, der maa troes. Netop fordi den ikke ligefrem er aabenbar for Enhver, netop derfor kaldes den og er den aabenbarede. Guds Storhed i Naturen vækker strax Studsen og saa Tilbedelse; Guds Storhed i at forbarme sig er først til Forargelse og saa for Troen. Da Gud havde skabt Alt, saae han og see »det var Alt saare godt«; og ved hvert hans Værk staaer ligesom tilføiet: priis, lov, tilbed Skaberen. Men ved hans Storhed i at forbarme sig staaer tilføiet: salig Den, som ikke forarges.

Al vor Tale om Gud er, som naturligt, menneskelig Tale. Hvor meget vi end stræbe at forebygge Misforstaaelsen ved atter at tilbagekalde hvad vi udsige — hvis vi ikke ganske ville tie, vi maae dog bruge Menneskets Maalestok, idet vi, Mennesker, tale om Gud. Hvilken er nu den sande menneskelige Storhed? Dog vel Hjertets Storhed. Vi sige egentligen ikke, at Den er stor, der har megen Magt og Herredom, ja om der levede eller havde levet en Konge, hvis Herskermagt var over den hele Jord — hvor hurtig end Forbauselsen er til strax at kalde ham stor: det dybere Menneske lader sig ikke forstyrre af Udvortesheden. Og derimod, om det var det ringeste Menneske, der nogensinde har levet, — naar Du bliver Vidne til hans Handling i Afgjørelsens Øieblik, at han i Sandhed handler ædelt, høimodigt af ganske Hjerte tilgiver sin Fjende, i Selvfornegtelse bringer det yderste Offer, eller naar Du bliver Vidne til den inderlige Langmodighed, med hvilken han fra Aar til Aar kjerligt fordrager Ondt: da siger Du »han er dog

»det var Alt saare godt«] 1. Mos. 1, 31.

stor, i Sandhed han er stor.« Altsaa Hjertets Storhed er den sande menneskelige Storhed; men Hjertets Storhed er netop at overvinde sig selv i Kjerlighed.

Naar vi da nu, Mennesker som vi ere, ville gjøre os en Forestilling om Guds Storhed, saa maae vi tænke paa den sande menneskelige Storhed, altsaa paa Kjerligheden, og paa Kjerligheden som tilgiver og forbarmer sig. Men hvad vil nu dette sige, skulde Meningen være, at vi dog ville sammenligne Gud med et Menneske, var end dette Menneske det ædleste, det reneste, det forsonligste, det kjerligste, der nogensinde havde levet? Langtfra. Saaledes taler Apostelen heller ikke. Han siger ikke, at Gud er større end det kjerligste Menneske, men at han er større end det Hjerte, som fordømmer sig selv. Saaledes ligner altsaa Gud og Mennesket hinanden kun omvendt. Ikke ad den ligefremme Ligheds Trin stor, større, størst, naaer Du Sammenligningens Mulighed, den er kun mulig omvendt; det er jo heller ikke ved mere og mere at opløfte sit Hoved, at et Menneske nærmer sig mere og mere Gud, men omvendt ved dybere og dybere at kaste sig ned i Tilbedelse. Det sønderknuste Hjerte, som fordømmer sig selv, kan ikke faae. søger forgjeves at finde et Udtryk, som er det stærkt nok for dermed at betegne dets Skyld, dets Elendighed, dets Besmittethed: endnu større er Gud i at forbarme sig! Forunderlige Sammenligning! Al menneskelig Reenhed, al menneskelig Forbarmelse duer ikke til Sammenligning; men et angrende Hjerte, der fordømmer sig selv, med dette sammenlignes Guds Storhed i at forbarme sig, kun at den er end større: saa dybt som dette Hjerte kan nedsætte sig selv og dog aldrig sig selv dybt nok, saa uendelig ophøiet, eller uendeligt mere ophøiet er Guds Storhed i at forbarme sig! See, Sproget lige som sprænges og brister for at betegne Guds forbarmende Storhed; Tanken søgte forgjeves en Sammenligning, da fandt den endeligen, hvad der dog menneskelig talt ingen Sammenligning er, et angerfuldt Hjertes Sønderknuselse — endnu større er Guds Forbarmelse. Et angergivent Hjerte, naar det i Sønderknuselse fordømmer sig selv; ja, dette Hjerte undte sig ikke Ro, ikke i noget eneste Øieblik, det fandt intet Skjulested, hvor det kunde flygte hen fra sig selv, det fandt ingen Undskyldning mulig, fandt det en ny, den forfærdeligste Skyld, at søge en Undskyldning, det fandt ingen, ingen Lindring, selv det meest forbarmende Ord, hvilket al Barmhjertighedens Inderlighed formaaede at udtænke, det lød for dette Hjerte, der ikke turde og ikke vilde lade sig trøste, som en ny Fordømmelse over det: saa uendelig er Guds Storhed i at forbarme sig, eller den er endnu større. Den halter

denne Sammenligning — det gjør Mennesket altid efter at have stridt med Gud. Den er søgt, denne Sammenligning, vist nok, thi den blev funden ved gudfrygtigt at vrage al menneskelig Lighed; tør Mennesket ikke gjøre sig noget Billede af Gud, da visseligen heller ikke indbilde sig, at det Menneskelige ligefrem kunde være Sammenligningen. Ingen forhaste sig med at søge, Ingen forraske sig med at ville have fundet en Sammenligning for Guds Storhed i at forbarme sig; enhver Mund skal tilstoppes, Enhver slaae sig for sit Bryst — thi der er kun een Sammenligning, som dog er nogenlunde, et ængstet Hjerte, som fordømmer sig selv.

Men Gud er større end dette Hjerte! Saa lad Dig dog trøste. Maaskee lærte Du tidligere af Erfaring, hvor tungt det er med et saadant Hjerte, at stedes for Pharisæers og Skriftkloges Dom, eller at komme til den Misforstaaelse, der kun veed at sønderrive det end mere, eller til den Smaalighed, der ængster Hjertet end mere sammen, Du, der i saa høi Grad trængte til En, der var stor. Gud i Himlene han er større; han er ikke større end Pharisæere og Skriftkloge, ei heller større end Misforstaaelse og Smaalighed, ei heller større end det Menneske, der dog vidste at tale et lindrende Ord til Dig, hos hvem Du fandt nogen Lise, fordi han ikke var smaalig, ikke vilde nedtrykke Dig end mere, men reise Dig op — Gud er ikke større end han (trøstesløse Sammenligning!), nei Gud er større end Dit eget Hjerte! O, hvad enten det var en Sjelens Sygdom, der saaledes natligt formørkede Dit Sind, saa Du tilsidst i Dødsens Angest, bragt næsten til Afsindighed ved Forestillingen om Guds Hellighed, meente at maatte fordømme Dig selv; hvad heller det var det Forfærdelige, der tyngede saaledes paa Din Samvittighed, at Dit Hjerte fordømte Dig selv: Gud er større! Vil Du ikke troe, tør Du ikke troe uden at see Tegn, nu det tilbydes jo. Han, der kom til Verden og døde, Han døde ogsaa for Dig, ogsaa for Dig. Han døde ikke for Menneskene saadan i Almindelighed, o, lige det Modsatte, døde Han særligen for Nogen, da var det jo for den Ene, ikke for de Ni og halvfemsindstive — ak, og Du er jo for Elendig til at være paa Slump med i det runde Tal, paa Dig faldt jo Elendighedens og Skyldens Eftertryk saa forfærdeligt, at Du tælles udenfor. Og Han, der døde for Dig da Du var Ham en Fremmed, skulde Han forlade sine Egne! Elskede Gud Verden saaledes, at han gav sin eenbaarne Søn for at Ingen skulde fortabes, hvorledes skulde han da ikke bevare dem, som bleve Dyrekjøbte! O, martre Dig ikke selv; hvis det er Tungsindets Angester, der hilde Dig, saa veed Gud Alt — og han er stor! Og er det den tunge Skylds Centnervægt, der hviler paa

Dig: han, der, hvad ikke opkom i noget Menneskes Hjerte, af sig selv forbarmede sig over Verden, han er stor! Martre Dig ikke selv, husk paa hiin Qvinde, at der Ingen var som fordømte hende, og betænk, at dette Samme ogsaa kan udtrykkes paa en anden Maade: Christus var tilstede. Just fordi Han var tilstede, derfor var der Ingen, der fordømte hende. Han reddede hende ud af Pharisæernes og de Skriftkloges Fordømmelse; de gik beskæmmede bort, thi Christus var tilstede: der var Ingen, der fordømte hende. Saa blev Christus ene tilbage med hende — men der var Ingen, der fordømte hende. Just det, at Han ene blev tilbage med hende, betyder i en langt dybere Forstand, at der Ingen er, der fordømmer hende. Det vilde kun lidet have hjulpet hende, at Pharisæerne og de Skriftkloge gik bort, de kunde jo være komne igjen med Fordømmelsen. Men Frelseren blev tilbage ene med hende: derfor var der Ingen, der fordømte hende. Ak, der er kun een Skyld, som Gud ikke kan tilgive, det er den ikke at ville troe paa hans Storhed!

Thi han er større end det Hjerte, som fordømmer sig selv. Men derimod staaer der Intet om, at han er større end det verdslige, letsindige, daarlige Hjerte, der taabeligt regner paa Guds indbildte Storhed i at tilgive. Nei, Gud er og kan være lige saa nøieregnende, som han er stor og kan være stor i at forbarme sig. Saaledes ener altid Guds Væsen det Modsatte, ligesom i hiint Mirakel med de fem smaa Brød. Folket havde Intet at spise — ved et Mirakel skaffes der Overflod; men see, derpaa byder Christus, at man omhyggeligt opsamler hver en Levning. Hvor guddommeligt! Thi eet Menneske kan ødsle, et andet være sparsommeligt; men dersom der var et Menneske, som ved et Mirakel hvert Øieblik kunde — guddommeligt skaffe Overflod, troer Du ikke, at han — menneskeligt havde ladet ringe om Smulerne, troer Du, at han — guddommeligt havde opsamlet Smulerne! Saaledes ogsaa med Guds Storhed i at forbarme sig, neppe har et Menneske blot Forestilling om, hvor nøieregnende Gud kan være. Lad os ikke bedrage os selv, ikke lyve for os selv, og, hvilket er det Samme, forringe Guds Storhed, ved at ville gjøre os selv bedre end vi ere, mindre skyldige, eller ved at benævne vor Skyld med letsindigere Navne; dermed forringe vi nemlig Guds Storhed, som er i at tilgive. Men lader os heller ikke afsindigt ville synde

---

hiint Mirakel med de fem smaa Brød] Matth. 14, 15 ff.

endnu mere for at gjøre Tilgivelsen end større; thi Gud er lige saa stor i at være nøieregnende.

Og saa lader os da her i Dit hellige Huus prise Din Storhed, o Gud, Du som ubegribeligt forbarmede Dig og forligte Verden med Dig. See, udenfor der forkynde Stjernerne Din Majestæt, og Alts Fuldkommenhed Din Storhed; men herinde er det de Ufuldkomne, er det Syndere, der prise Din endnu større Storhed! — Ihukommelsens Maaltid er atter beredet, saa være Du da forinden erindret og takket for Din Storhed i at forbarme Dig.

VII.

LUC. XXIV, 51.

Bøn.

Du, som steg ned fra Himlen for at bringe den faldne Slægt Velsignelsen; Du, som vandrede her paa Jorden i Armod og Ringhed, miskjendt, forraadt, forhaanet, fordømt — men velsignende; Du, som velsignende skiltes fra Dine, der Du atter opfoer til Himmelen: vor Frelser og Forsoner, velsign Du ogsaa dem, som her idag ere forsamlede, deres Deeltagelse i det hellige Maaltid til Din Ihukommelse. O, fattes der altid Noget ved ethvert Maaltid, dersom Velsignelsen mangler: hvad vilde dog dette det hellige Naade-Maaltid være uden Din Velsignelse; det var saa slet ikke til, thi det er jo Velsignelsens Maaltid!

Luc. XXIV, 51. **»Og det skeete, der han velsignede dem, skiltes han fra dem.«**

»Der Han velsignede dem skiltes Han fra dem.« Disse Ord indeholde Beretningen om Hans Himmelfart, Han skiltes fra dem »og foer op til Himmelen« (Luc. 24, 51); »en Sky tog Ham bort fra deres Øine« (Apost. Gj. 1, 9), men Velsignelsen blev tilbage; de saae Ham aldrig mere, men Velsignelsen fornam de; »de stirrede op mod Himlen« (Apost. Gj. 1, 10), thi Han skiltes velsignende fra dem. Men saaledes skilles han jo altid fra Sine, velsignende; o, og saaledes kommer Han altid til Sine, velsignende; og saaledes er Han altid hos Sine, velsignende. Paa anden Maade skilles Han ikke fra Nogen, uden at denne selv forfærdeligt bærer Ansvaret derfor. Som hiin det jødiske Folks Stamfader, der han stred med Gud,

---

hiin det jødiske Folks Stamfader] Jakob, 1. Mos. 32, 26.

sagde »jeg slipper Dig ikke, uden at Du velsigner mig«: saaledes siger Han ligesom »jeg skal ikke forlade Dig, uden at velsigne Dig, og hver Gang Du atter mødes med mig, jeg skal ikke skilles fra Dig uden at velsigne Dig.« Naar de, der her idag ere forsamlede for at mødes med Ham, vende hjem fra dette Møde, da ønsker man dem til Velsignelse; thi derom er man forvisset, at da de skiltes fra Ham, eller da Han skiltes fra dem, da velsignede Han dem.

A. T.! Hvad end et Menneske skal foretage sig, om Arbeidet er stort og betydningsfuldt eller ringe og ubetydeligt, han formaaer dog Intet, hvis Gud ikke velsigner. Forgjeves arbeider Bygmesteren, hvis Gud ikke velsigner, forgjeves grunder den Vise, hvis Gud ikke velsigner, forgjeves samler den Rige Overflod, hvis Gud ikke velsigner; thi det er i det Første som i det Sidste, det er Velsignelsen, der mætter, naar Du har Overflod, og det er Velsignelsen, som gjør Armod til Overflod. Men er dette nu ogsaa sandt, at intet Arbeide lykkes og har Fremgang uden at Gud velsigner det? O, **det er jo dog ofte seet det menneskelige Foretagende, som lykkedes endog overordentligt, skjøndt Gud visseligen ikke velsignede det.** Ja dette er saaledes, og derfor maae vi sige, at Den, der blot vil — have Guds Velsignelse til Hjælp, for at Foretagendet, menneskelig talt, skal lykkes, han beder ikke værdeligen, han forstaaer sig ikke selv i hvad han beder, eller han endog formaster sig til at ville, at Gud skal tjene ham, istedetfor at han skal tjene Gud. Nei, Velsignelsen er Godet i og for sig, er det ene Fornødne, er uendelig herligere og saligere end al Lykke. Hvad er da Velsignelsen? Velsignelsen er Guds Samtykke i at det Foretagende overtages, hvilket Mennesket beder Gud at velsigne. Og hvad betyder det, at han beder om Velsignelsen? Det betyder, at han indvier sig og sit Foretagende til at tjene Gud — ligegyldigt hvad enten det nu menneskelig talt lykkes og har Fremgang eller ikke. Derfor maae vi sige, ethvert gudeligt Foretagende er forgjeves, naar Gud ikke velsigner det; thi det er kun et gudeligt Foretagende derved, at Gud velsigner det.

Vistnok kan nu ethvert Foretagende være og det burde være et gudeligt Foretagende; men i jo mere afgjørende Forstand det er et gudeligt Foretagende, og jo tydeligere det er Mennesket bevidst, at det er et gudeligt Foretagende han har for, med desto større Tydelighed føler han ogsaa og desto dybere, at han trænger til Velsignelsen, at det er forgjeves, hvis Gud ikke velsigner det. At bede er saaledes et gudeligt Foretagende; men er det ikke ogsaa den Tanke, som ligger den Bedende allernærmest, at Gud vil

velsigne hans Beden, ikke først, at Gud vil bønhøre hans Begjering, men at Gud vil velsigne hans Beden, saa denne maatte være eller vorde den rette! Hvorom beder et Menneske? Om Velsignelsen — men altsaa først og fremmest om Velsignelse til at bede eller for at bede. Det er et gudeligt Foretagende at gaae op i Herrens Huus; men er dette ikke ogsaa den Tanke, som ligger allernærmest, at det maatte vorde til Velsignelse! Hvad søger et Menneske i Guds Huus? Velsignelsen — men altsaa først og fremmest, at Gud vil, som det fromt hedder, velsigne hans Indgang. Jo tydeligere det bliver, at det er en gudelig Handling Du har for, i samme Grad dybere bliver ogsaa Trangen til Velsignelsen Dig tydelig; thi jo mere Du indlader Dig med Gud, desto tydeligere bliver det, hvor meget mindre Du selv formaaer. Indlader Du Dig af ganske Sind og af al din Magt med ham, da bliver det ganske tydeligt, at Du selv slet Intet formaaer; desto tydeligere bliver det, at Du ganske behøver Velsignelsen.

Men at gaae til Alters det er jo i strengeste Forstand en hellig Handling, et gudeligt Foretagende. Du gaaer til Alters — det er til denne hellige Handling I idag ere forsamlede; Du gaaer til Alters for at mødes med Ham, efter hvem Du længes mere, for hver Gang Du skilles fra ham. Men er Du, som Menneske, for Gud Intet, altsaa ganske trængende — ved Alteret er Du, som Synder, i Forhold til Forsoneren mindre end Intet: desto dybere føler Du Trangen til Velsignelsen. Ved Alteret formaaer Du slet Intet. Og dog er der just ved Alteret Tale om Fyldestgjørelse for Skyld og Synd, om Din Skyld og Din Synd. Desto mere gjordes det jo behov, at Du formaaede Noget; og jo mere dette gjordes fornødent, naar Du dog Intet formaaer, desto tydeligere bliver det jo derfor, og desto dybere forstaaer Du saa, at Du formaaer mindre end Intet: men desto tydeligere er altsaa Trangen til Velsignelsen, eller, at den er Alt. Ved Alteret formaaer Du slet Intet. Der er gjort Fyldest — men af en Anden; Offeret er bragt — men af en Anden; Forsoningen er stiftet — ved Forsoneren: desto tydeligere altsaa, at Velsignelsen er Alt og gjør Alt. Ved Alteret formaaer Du mindre end Intet. Det er ved Alteret Dig, der er i Syndens Gjeld; Dig, der ved Synden er skilt fra Gud; Dig, der er saa uendelig langt borte; Dig, der forbrød Alt; Dig, der ikke tør træde frem: en Anden, der betalte Gjelden; en Anden, der stiftede Forligelsen; en Anden, der bragte Dig nær til Gud; en Anden, der leed og døde for at gjenoprette Alt; en Anden, der træder frem for Dig. Vil Du ved Alteret selv formaae det Mindste, endog blot selv at træde frem, saa forstyrrer Du Alt, forhindrer Forsoningen, gjør

Fyldestgjørelsen umulig. Ved Alteret hedder det som der blev sagt til hiin Ugudelige, der i et Uveir anraabte Himmelen om Frelse »lad endeligen ikke Gud mærke, at Du er tilstede«: Alt kommer an paa, at der er en Anden tilstede, paa hvem Gud seer, istedetfor at see paa Dig, en Anden hvem Du regner paa, fordi Du selv kun trækker fra. Ved Alteret er derfor Han velsignende tilstede, Han, der velsignende skiltes fra Sine, Han til hvem Du forholder Dig som det spæde Barn forholdt sig til Ham, da Han velsignede det, Han Din Frelser og Forsoner. Med Ham kan Du ikke for Alteret mødes som Medarbeider, som Du vel i din Gjerning kan mødes med Gud som Medarbeider. Christi Medarbeider i Forhold til Forsoningen kan Du ikke være, ikke i fjerneste Maade. Du er heel om Skylden, han heel om Fyldestgjørelsen. Desto tydeligere er det jo, at Velsignelsen er Alt. Thi hvad er Velsignelsen? Velsignelsen er hvad Gud gjør; Alt hvad Gud gjør, det er Velsignelsen; den Deel af Gjerningen, i Forhold til hvilken Du kalder Dig Guds Medarbeider, den Deel Gud gjør, er Velsignelsen. Men ved Alteret er Christus Velsignelsen. Forsoningens guddommelige Gjerning er **Christi Gjerning, og Mennesket kan i Forhold til den kun gjøre** mindre end Intet: altsaa er Velsignelsen Alt; men er Gjerningen Christi, saa er jo Christus Velsignelsen.

Ved Alteret formaaer Du slet Intet at gjøre, end ikke dette, selv at fastholde Tanken om Din Uværdighed, og i den at gjøre Dig modtagelig for Velsignelsen. Eller turde Du, og var det end kun for det sidste Øieblik, idet Du træder op til Alteret, turde Du endog blot i Forhold til den Tanke, der erkjender den egne Uværdighed, turde Du indestaae for Dig selv, fortrøste Dig til Dig selv, at Du skulde være istand til at holde alt Forstyrrende borte, enhver Erindringens angestfulde Tanke, ak, som saarer bagfra, enhver pludseligt vaagnende Mistillid, der vender sig mod Dig som var Du dog ikke tilstrækkelig forberedt, enhver den flygtigste Indbildning om Sikkerhed i Dig selv! Ak, nei Du formaaer slet Intet, end ikke ved Dig selv at holde Din Sjel paa den Bevidstheds Spidse, at Du ganske trænger til Naaden og Velsignelsen. Som en Anden understøttede Moses da han bad, saaledes maa Du ved Alteret understøttes af Velsignelsen, idet Du skal modtage Velsignelsen, den maa omsluttende støtte ved Dig, medens den meddeles Dig.

---

som der blev sagt til hiin Ugudelige] af den vise Bias, smlgn. Diogenes Laertius, I, 5. som en Anden understøttede Moses, da han bad] 2. Mos. 17, 12.

Præsten, som er tilstede ved Alteret, han formaaer ikke at meddele Dig Velsignelsen, ei heller at understøtte Dig, kun Han formaaer det, som selv er personligen tilstede, Han som ikke blot meddeler, men er Velsignelsen ved Alteret. Han er selv tilstede; Han velsigner Brødet naar det brydes, det er Hans Velsignelse i Kalken, der rækkes Dig. Men det er ikke blot Gaverne, der ere velsignede, nei Maaltidet selv er Velsignelsen. Du nyder ikke blot Brødet og Vinen som velsignede, men idet Du nyder Brødet og Vinen, nyder Du Velsignelsen, og dette er egentligen Maaltidet. Kun Han, der indstiftede dette Maaltid, kun Han kan berede det — thi Han er ved Alteret Velsignelsen.

See derfor udbreder Han sine Arme hist ved Alteret, Han bøier sit Hoved mod Dig — velsignende! Saaledes er Han tilstede ved Alteret. Saa skilles Du fra Ham igjen, eller, saa skilles Han fra Dig igjen — men velsignende. Give Gud, at det da ogsaa maatte vorde Dig til Velsignelse!

KRISEN OG EN KRISE I EN SKUESPILLERINDES LIV.

UDGIVET AF

J. L. HEIBERG.

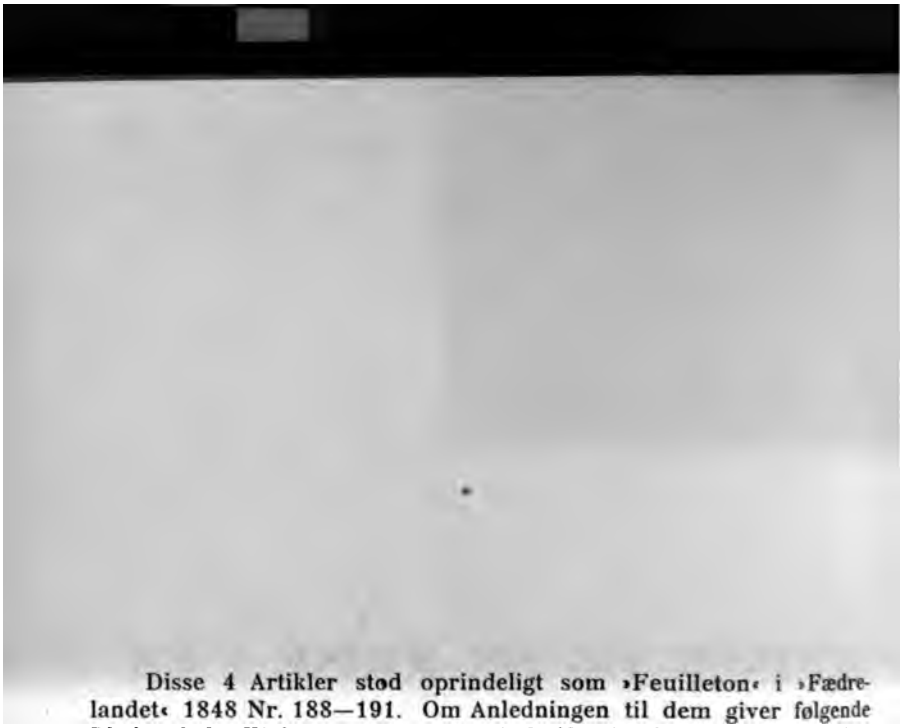

Disse 4 Artikler stød oprindeligt som »Feuilleton« i »Fædrelandet« 1848 Nr. 188—191. Om Anledningen til dem giver følgende **Bladartikel (Kjøbenhavnsposten 1856 Nr. 1) fornøden Oplysning** (optrykt uforandret efter Originalen, sml. S. Kierkegaards Bladartikler, med Bilag, samlede efter Forf. Død, udgivne som Supplement til hans øvrige Skrifter af R. Nielsen. Kbhvn. 1857. S. 178—179). Sml. Efterl. Papirer 1848 S. 136 ff., S. 139 ff.

I Kjøbenhavnsposten Nr. 301 henledes Opmærksomheden paa, at afdøde *Dr.* Søren Kierkegaards Yttringer nylig ere blevne paaberaabte, ogsaa i dramaturgiske Materier. Jeg skal i den Anledning meddele et supplerende Bidrag til Kundskab om Kierkegaards dramaturgiske Anskuelser, ved at erindre om en Afhandling, som han skrev i 1847, og som han i Aaret derefter lod indrykke i »Fædrelandets« Feuilleton. Anledningen til denne Afhandling var Tragedien »Romeo og Julies« Gjenoptagelse paa Repertoiret ved Nytaarstid 1847, da Julies Rolle udførtes af den Samme, som for 19 Aar siden var optraadt i den. Da Kierkegaard i 1851 under sit Navn udgav et lille Skrift med Titel: »Om min Forfatter-Virksomhed«, vedkjendte han sig heri (Pag. 9) sit Forfatterskab til Afhandlingen, som oprindelig havde været anonym. Et Exemplar af dette Skrift ledsagede han med et egenhændigt Brev, som her meddeles i Copie. Nogle Udtryk i Overskriften referere sig til Bestemmelser, som han har udviklet i selve Afhandlingen, der vel fortjener at læses paany, om ikke for Andet, saa for den Foragt, hvormed den affærdiger den gængse incompetente Theatercritik i al dens æsthetiske Tyndhed og moralske Slethed.

Kjøbenhavn, d. 30te Decbr. 1855.

J. L. Heiberg.

Til

Den lykkelige Kunstnerinde,
hvis Forstandighed og Villies-Kraft dog var
— anden Gang hvor lykkeligt! — netop lige
saa stor som hendes Lykke,
Fru Heiberg,
med Beundring
fra Forfatteren.

Ikke er det, end i fjerneste Maade, Meningen hermed at ville endog blot foranledige Dem til at læse en lille Bog, der til syvende og sidst, og maaskee længe før, vel vilde kjede og trætte.

Nei. Men i Bogen omtales etsteds en lille æsthetisk Artikel af en Pseudonym *Inter et Inter*, »Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv«, »Fædrelandet« 1848, Nr. 188—91. Dersom De i sin Tid er blevet tilfældigviis opmærksom paa denne Artikel: det vilde være mig kjært at turde vide, at De, Fru Heiberg, er vidende om, at denne lille Artikel hører til mit Forfatterskab; og det vil sees af denne Bog. Skulde De ikke i sin Tid være blevet opmærksom paa denne Artikel, da var det Forfatterens Ønske, at De vilde finde en ledig Time, der kunde udfyldes ved at læse den. Thi hvis De — hvad jeg udbeder mig blot for et Øieblik og for denne Sag — hvis De tillader mig at tale saaledes: oprigtigt talt, den lille Artikel forholder sig særligt til Dem. Hvad enten den i sin Tid er blevet læst af Mange eller kun af Faa — naar den ikke er blevet læst af Dem, er den, efter Forfatterens Mening, ikke kommet til sin Bestemmelse. Dersom den derimod er blevet læst af Dem — hvis den da fandtes at være om ikke i fuldkommen saa dog i lykkeligere Overeensstemmelse med Deres Tanker om denne Sag — da har den, efter Forfatterens Mening, ganske naaet sin Bestemmelse.

»Krisen« i Kjøbenhavnsposten staar: »Kriser.

Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv.

I.

Tanken om det at være Skuespillerinde, det vil da sige af Rang, vækker vistnok hos de Fleste strax Forestillingen om et saa fortryllende og glimrende Vilkaar i Livet, at derover som oftest ganske glemmes Tornene: de utrolig mange Trivialiteter, al den Ubillighed eller dog den Misforstand just i de afgjørende Øieblik, mod hvilke en Skuespillerinde kan have at kæmpe.

Lad os tænke os Forholdet saa gunstigt som muligt: lad os tænke en Skuespillerinde, der er i Besiddelse af Alt hvad der fordres, for ubetinget at være rangerende; lad os tænke, at hun vinder Beundringens Anerkjendelse, og at hun (hvad upaatvivleligt er et stort Held) er heldig nok til ikke at blive Maalet for et eller andet hadefuldt Menneskes Forfølgelse: saa lever hun da hen Aar efter Aar den misundte, den lykkelige Gjenstand for en stadigt vedvarende, anerkjendende Beundring. Det synes saa herligt, det seer ud som var det Noget: men naar man seer nøiere til og seer i hvilken Møntsort denne anerkjendende Beundring udredes, seer hvilket fattigt Indbegreb af lurvede Trivialiteter, der i Theaterkritikens Verden constituerer Fondet *ad usus publicos* (og det er jo af dette Fond at hin stadig anerkjendende Beundring ordenligvis udredes), saa turde det vel være muligt, at selv dette det heldigste Vilkaar for en Skuespillerinde er tarveligt og fattigt nok. — Er det saa som man siger, at det kongelige Theaters Garderobe skal være

ad usus publicos] til offenlige Fornødenheder, et dengang bestaaende Fond til Understøttelse af fortjente Mænd o. l.

meget kostbar og værdifuld, saa er det vist: Bladkritikens Garderobe er rædsom lurvet.

Videre. Den beundrede Konstnerinde lever da hen Aar efter Aar. Som man i borgerlige Husholdninger nøiagtigt veed forud, hvad man hver Dag skal have til Middag, saaledes veed hun nøiagtigt forud Saisonens Accidenser. 2 à 3 Gange om Ugen bliver hun rost og beundret, indkaldt med Udmærkelse; allerede i Løbet af det første Fjerdingaar vil hun mere end een Gang have gjennemgaaet Bladkritikens Indbegreb af Talemaader og — Vendinger, som de med særligt Eftertryk kunne kaldes, thi de vende i etvæk tilbage. 1 à 2 Gange, i gode Aaringer 3 Gange, vil hun blive besunget af et eller andet forulykket Subject eller en vordende Digter; hendes Portrait bliver malet til hver Konstudstilling; hun bliver lithographeret, og er Lykken hende meget gunstig anbringes hendes Portrait endog paa Lommetørklæder og Hattepulle. Og hun, der som Qvinde er øm over sit Navn — som en Qvinde, hun veed, at hendes Navn er paa Alles Læber, selv naar de tørre sig om Munden med Lommetørklædet, hun veed, at hun er Gjenstand for Alles beundrende Omtale, ogsaa deres, som ere i yderste Vaande for at faae Noget at snakke om. Saaledes lever hun hen Aar efter Aar. Det synes saa herligt, det seer ud som det var Noget, men forsaavidt hun skulde i ædlere Forstand leve af denne Beundringens kostelige Næring, hente Opmuntring fra den, styrkes og opflammes ved den til ny og ny Anstrængelse, forsaavidt dog selv det mest udmærkede Talent, og især da en Qvinde, i en svagere Time kan see sig mismodigt om efter en Yttring af virkelig Paaskjønnelse saa vil hun, hvad hun naturligvis selv ofte har sandet, i et saadant Øieblik ret føle, hvor tomt alt Dette er, og hvor uretfærdigt at misunde hende denne byrdefulde Herlighed.

Imidlertid gaaer der da Aar hen, dog i disse Nysgjerrighedens og Utaalmodighedens Tider ikke mange, saa kommer allerede Snakken i Bevægelse om, at hun nu begynder at blive ældre, og saa — ja, vi leve jo rigtignok i christelige Stater, men som man ofte nok seer Exempler paa æsthetisk Bestialitet, saa er det ogsaa langtfra at den kanibalske Lyst med Menneske-Offringer er gaaet af Brug i Christenheden. Den samme inderlige Fadhed, der uafbrudt til hendes Pris slog paa Trivialitetens store Tromme og ærede hende yndeligen paa Bækkener, den samme Fadhed bliver nu kjed af den forgudede Konstnerinde, den vil have hende bort.

ærede hende yndeligen paa Bækkener. sml. f. Ex. Psalmerne 149, 3

vil ikke see hende mere, hun maa takke Gud til, om den ikke vil have hende slaaet ihjel; den samme Fadhed faaer sig en ny 16 Aars Afgud, og til Ære for hende skal den forhenværende Afgud føle Trivialitetens hele Unaade — thi det er den store Vanskelighed, som er forbunden med at være Afgud, at det næsten er utænkeligt at man fra denne Ansættelse kan faae Afsked i Naade. Eller indtræder dette Tilfælde ikke, og ikke saa grelt som her er fremsat, saa skeer der stundom noget Andet, som synes meget bedre, men i Grunden er lige saa slemt. Trivialiteten er da ved Tilløbet fra Fortiden i saa god Fart med Beundringen, at den Forgudede endnu en tidlang, efter at hun, som det hedder, er bleven ældre, faaer Lov at gaae for Slutnings-Hastigheden. Tilsyneladende er der ingen Forandring foregaaet i Trivialitetens Udtryk om den forgudede Konstnerinde; dog synes man at ane en vis Usikkerhed, som forraader, at den lovprisende Rosiflengius saa smaat indbilder sig, at have den Fortjeneste af Konstnerinden, at han galant vedbliver at sige det samme. Men det at være galant mod en Konstnerinde er netop den høieste Grad af Uforskammenhed, en klæbrig Næsvished og den modbydeligste Art Paatrængenhed. Enhver, der er Noget og væsenligen er Noget, har *eo ipso* en Fordring paa nøiagtigt at blive anerkjendt for dette Bestemte, for hverken mere eller mindre. — Er det saaledes, som der jo siges, at Theatret er en Helligdom: Profanationen er i det mindste ikke langt borte. Hvor byrdefuldt og pinligt, i det 16de Aar at maatte taale gamle skaldede eller halvfjantede Recensenters hykkelske Knæfald og Kjærlighedserklæringer i Skikkelse af Konstkritik, hvor bittert i en senere Tid at maatte døie Galanteriets Frækhed!

Men hvoraf nu dette Umenneskelige, som dog afstedkommer saa megen Ubillighed ja Grusomhed mod de til Konstens Tjeneste indviede Qvinder, hvoraf, uden deraf, at æsthetisk Dannelse er saa sjelden blandt Menneskene. De fleste Menneskers Konstkritik i Forhold til det Qvindelige har væsenligen Kategori og Tankegang tilfælles med enhver Slagtersvend, Garderofficier, Handels-Commis, der taler begeistret om en forbandet nydelig og satans rask Tøs paa 18 Aar. Disse 18 Aar, denne forbandede Nydelighed og denne Satans Raskhed, det er Konstkritiken — og tillige dens Bestialitet. Derimod, der hvor, æsthetisk seet, Interessen ret egenligen begynder, der hvor det Indre bliver lykkeligt og med intensiv Betydning aabenbar i Metamorphosen: der falde Menneskenes Mængde

---

eo ipso netop derved, med det samme.

fra. Vedbliver man at beundre, saa mener man, at være galant, eller at være skaansom; thi naar hun blot er 30 Aar gammel, saa er hun i Grunden *perdue!*

Det var virkeligt at ønske, især for Menneskenes egen Skyld, for at de ikke skulle være udelukkede eller udelukke sig selv fra de betydningsfuldeste Nydelser, om man kunde faae denne Fordom tilgavns udryddet. Og en Fordom er det virkelig, ja en bestialsk Fordom; thi det er ikke saa, at en Qvinde bliver Skuespillerinde i sit 18de Aar, hun bliver det snarere i sit 30te, eller senere, hvis hun bliver det, thi denne Spillen Comedie i det 18de Aar er, æsthetisk seet, af tvivlsom Art. Det er saa langt fra at være Galanteri at begynde sin Beundring med Udviklingens anden Gang, at det Modsatte let er Lefleri: at beundre en lille Jomfru paa 16 Aar. Jeg troer ikke ret paa, at en væsenlig dannet Æsthetiker kunde overtale sig til at gjøre en Skuespillerinde paa 16 Aar til Gjenstand for en Kritik, især hvis hun var meget smuk osv.; han vilde upaatvivleligt perhorrescere denne Tvetydighed. Det er sandt, **det vil ofte hænde, at den, der har gjort Furore som 18 Aars Pige,** ikke trænger igjennem. Faaer saa at være: men saa har hun heller ikke væsenligen været Skuespillerinde, saa har hun gjort Furore paa Scenen aldeles i samme Forstand, som naar en ung Pige gjør Furore een Vinter eller to i det Venskabelige. Derimod er det ogsaa sandt, at naar det lykkes med Metamorphosen, da kan der ikke være Tale om Galanteri; thi da først og da just er Beundringen, æsthetisk forstaaet, for Alvor i sin Ret.

See, der gjøres jo naturligvis meget ved Theatret for at sikkre Skuespillerindernes Fremtid: jeg troer, at det ogsaa vilde være meget gavnligt, om man fik denne aldeles uæsthetiske Overtro paa de 18 Aar ret udryddet, og fik det gjort ret indlysende, at den betydningsfulde Afgjørelse indtræder langt senere — ogsaa dette vilde jo være til Betryggelse for Skuespillerindernes Fremtid. Og Sagen selv har ikke blot æsthetisk, men ogsaa i høi Grad psychologisk Interesse, saa det forundrer mig, den ikke oftere gjøres til Gjenstand for Overveielse. Det Interessante er, ved Hjælp af det Psychologiske rent æsthetisk at kunne beregne Metamorphosen, eller dog at kunne forklare den, naar den er indtraadt.

En lille Artikel i et Blad er imidlertid ikke det Sted, der egner sig for en udførligere Undersøgelse, som gjennemgaaer flere

---

perdue fortabt. det Venskabelige det venskabelige Selskab, en selskabelig Forening.

Tilfælde. Her vil jeg derfor blot forsøge rent psychologisk og æsthetisk at skildre een Metamorphose, vistnok en vanskelig, men just derfor ogsaa en skjøn og betydningsfuld. Jo mere der nemlig har været givet og jo mere der altsaa har været indsat paa første Udtræk, desto vanskeligere er det at faae et nyt Udtræk, og jo mere et dog i Grunden uæsthetisk Publicum forgudende og støiende har været opmærksomt paa det Første, desto lettere forvandles dette samme Publicum til en ængstelig, mistænksom eller endog tvær Modstand mod Metamorphosen. En Skuespillerinde, der aldrig har havt det Held at være i afgjort Besiddelse af det, der i saa høi Grad fængsler og fortryller de uæsthetiske Tilskuere, kan maaskee, som Vederlag derfor, have Held til i al Stilhed at gjøre sin Metamorphose. Ogsaa dette er skjønt, og netop at det gaaer saa stille af, men det er ogsaa lettere, just fordi den Metamorphosen forberedende stille Forvandling ikke efterstræbes af Nysgjerrighed og ikke forstyrres af Misforstand, men er unddraget Publicums Indfald og Nykker. Thi Publicum er underligt; naar Tiden i Løbet af 10 Aar f. Ex. har taget sig den Frihed at gjøre dets erklærede Yndling — 10 Aar ældre: saa bliver Publicum vred — paa Yndlingen.

II.

Jeg tænker mig altsaa en Skuespillerinde i hendes første Begynden, i hendes tidlige Ungdoms første Lykke, i det Øieblik, da hun første Gang viste sig og første Gang gjorde glimrende Lykke. Dette kan jeg æsthetisk rigtigt her tale om og have Glæde af at tale om, thi denne Undersøgelse er ideel, beskæftiger sig ikke med en virkelig Skuespillerinde paa 16 Aar, der lever samtidigt. Ogsaa af en anden Grund er det her æsthetisk i sin Orden at skildre en saadan første Ungdom; thi da Undersøgelsens egenlige Gjenstand er Metamorphosen, saa er jeg end ikke i Afhandlingens Tanke samtidig med hin Ungdommelighed. Skildringen af det Første er for at lægge til Rette, er poetisk og philosophisk en Erindring, aldeles uden Veemod; der dvæles ikke ved det Første, tvertimod, der hastes snarere bort derfra, som man altid haster til det Høiere, og Forfatteren er jo æsthetisk overbevist om, at Metamorphosen er det Høieste.

Hun debuterer da i hendes 17de Aar. Hun er i Besiddelse af — ja, hvad det er hun er i Besiddelse af er meget vanskeligt

at bestemme, just fordi det er et ubestemmeligt Noget, som dog almægtigt gjør sig gjældende, ubetinget lystres. Det vrantneste, det kedsommeligste Menneske, det hjælper ham ikke at han forhærder sig, han maa lystre; en Mathematiker, det hjælper ham ikke, at han sætter sig paa Bagbenene og siger, hvad beviser saa det, han maa lystre, han er i Grunden overbevist: *ergo* er hun i Besiddelse af — ja, hvad det er hun er i Besiddelse af er meget vanskeligt at bestemme, just fordi det er et ubestemmeligt Noget. Forunderligt. Ellers pleier man dog at kunne nøiagtigt angive hvad et Menneske er i Besiddelse af, og naar man saa kan det, saa kan man igjen nøiagtigt see, hvor langt han kommer med det — han er i Besiddelse af. Og derimod, en ung Skuespillerinde, der er i Besiddelse af denne ubestemmelige Besiddelse, hun forarmer ligesom i et Nu alle Eiendomsbesiddere!

Denne ubestemmelige Besiddelse er, for dog lidt nærmere at bestemme den: Lykke; hun er i Besiddelse af Lykke. Lykke betyder ikke her, at hun er saa heldig at have gode Venner og anselige Connexioner, eller saa heldig at være bleven antagen ved Theatret paa fordelagtigt Vilkaar, eller saa heldig, at Directeuren og Recensenterne interessere sig for hende; nei Lykke betyder her, hvad Cæsar talte med Skipperen om, da han sagde til ham: Du fører Cæsar — og hans Lykke. Ja, dersom det ikke var at udfordre Lykken, da kunde hun dumdristigt vove hver Aften, hun spiller, at lade sætte paa Placaten: Jfr. N. N. og hendes Lykke — i den Grad er hun i Besiddelse af Lykken. Hun har ikke Lykken med sig, og allerede dette er da saare meget, at denne almægtige Magt behager at give en ung Pige Geleide; nei Lykken selv staaer paa Pinde for hende. Og forsaavidt hun ikke skal siges at være i Besiddelse af Lykken, maatte det da være fordi hun er som besat af Lykken — i den Grad følger den hende, hvor hun gaaer og staaer, i Alt hvad hun foretager sig, i den mindste Bevægelse med Haanden, i ethvert Vink af Øiet, i ethvert Kast med Hovedet, i ethvert Sving af Skikkelsen, i Gangen, i Stemmen, i Mimiken, kort Lykken følger hende saaledes, at den ikke i et Secund tillader den konstforstandige Kritiker at see, hvad hun vilde formaae uden Lykken, om han end allerede er æsthetisk opmærksom paa, hvorvidt det Bedste af alt Dette dog ikke i en ganske anden Forstand tilhører hende.

Cæsar skal efter en Anekdote hos Plutarch (Cæsar 38) have sagt disse Ord til Skibsføreren, da han under Overrejsen til Brindisi var i Havsnød.

Hendes ubestemmelige Besiddelse betyder videre, for dog at bestemme den lidt nærmere: Ungdommelighed. Dette betyder ikke det Statistiske, at hun accurat i Mandags otte Dage fyldte det 16de Aar, ei heller, at hun er en ung Pige, der paa Grund af Skjønhed og andet Saadant passende præsenteres til Skue og forsaavidt upassende kaldes en Skuespillerinde; nei, hendes Ungdommelighed er igjen en ubestemmelig Rigdom. Først og fremmest er den Livlighedens Spil af Kræfter, hvad man ogsaa kunde kalde Ungdommelighedens livsfriske, righoldige Uro, hvad man altid og uvilkaarligt taler med Forkjærlighed om, som naar det siges, at det lykkeligt begavede Barn er Uroen i Familien. Uro, naar derved forstaaes Endelighedens Spektakel, kan man snart faae nok af, men Uro i prægnant Forstand, Uendelighedens Uro, den glade, livsfriske Oprindelighed, der foryngende, forfriskende, helbredende rører Vandet, er en stor Sjeldenhed, og i denne Forstand er hun Uroen. Dog denne Uro betyder igjen Noget, og noget meget Stort, den betyder en væsenlig Genialitets første Vælighed. Og denne Uro betyder intet Tilfældigt, den betyder ikke, at hun ikke kan staae stille, tvertimod, den betyder, at selv naar hun staaer stille aner man denne Uro derinde vel at mærke i Ro. Den betyder ikke, at hun kommer løbende ind paa Scenen, tvertimod den betyder, at blot hun bevæger sig, aner man Uendelighedens Fart. Den betyder ikke, at hun taler saa hurtigt, at man ikke kan følge hende, den betyder tvertimod, at, naar hun taler ganske langsomt, fornemmer man Pustet og Beaandelsen. Denne Uro betyder En ikke, at hun snart maa blive træt, lige det Modsatte, den aabenbarer en elementarisk Utrættelighed, som Vindens, som Naturlydens; den aabenbarer, at Skjælmeriet er uudtømmelig rigt, at det bestandig kun forraader, at hun eier meget mere; den aabenbarer, at hendes Coquetteri (og aldeles uden Coquetteri er en saadan Skikkelse utænkelig) ikke er Andet end et lykkeligt, uskyldigt Sinds glade, seierrige Bevidsthed om sin ubeskrivelige Lykke. Dette er derfor egenligen ikke Coquetteri, men er dog et Incitament mere for Tilskueren; det betrygger nemlig Tilforladeligheden af det Hele, og betrygger Overgivenheden med absolut Sikkerhed.

Man skulde troe, at Tilforladelighed paa den ene Side, og paa den anden Side Skjælmeri, Livlighed, Lykke, Ungdommelighed vare aldeles uensartede Bestemmelser, som slet ikke hørte sammen. Dog er dette langtfra saa, de høre just absolut sammen. Dersom Skjælmeri og Livlighed ikke ubetinget er betrygget ved en absolut Tilforladelighed, at her er nok, nok for hende, nok for en halv Snes Andre: saa er det *eo ipso* uheldigt og Nydelsen væsenligen

borte. Uadskilleligheden kan man ogsaa kjende derpaa, at der ganske conseqvent ligger et til Skjælmeri Svarende i at sætte Skjælmeri og Tilforladelighed sammen, som naar en ældre, men dog endnu livlig Mand med hele Forkjærligheden for en skjælmsk ung Pige siger: det er min Sandten en tilforladelig lille Jomfru; han siger ikke, at hun er skjælmsk, men at hun er tilforladelig, og dog siger han just derved at hun er skjælmsk, og dette er ikke hans Opfindelse, men hun ligesom afnøder ham dette Udsagn ved Skjælmeriet.

Man skulde troe, at Overgivenhed paa den ene Side, og absolut sikker Betryggelse paa den anden Side vare uensartede Bestemmelser, som slet ikke høre sammen, eller som kun Klodderagtighed kunde falde paa at sætte sammen; og dog ere de just uadskillelige, og det Dialektiske Opfinder af denne Sammensætning. Det gjælder om Alt, hvad der er Naturbestemmelse og som saadant et Enkelt, et Usammensat, at det maa være absolut sikkret. I hvad der er sammensat kan der bedre savnes Noget, men hvad der er Enkelt, er Umiddelbarhed maa være absolut, eller, hvilket er det Samme, naar det er, er det absolut. Lidt Overgivenhed er *eo ipso* at forkaste som noget Uskjønt. Den rette Overgivenhed virker derfor, netop ved den absolute sikkre Betryggelse, først og fremmest beroligende paa Tilskueren, hvad dog maaskee undgaaer de Flestes Opmærksomhed, der mene, at Overgivenhed virker pirrende, hvilket kun gjælder om den uægte Overgivenhed eller om lidt Overgivenhed. Lad os tage et Exempel af den umiddelbare Comik, af Lune. Naar man en Aften seer Rosenkilde komme ind paa Scenen, ligesom direcle fra Uendeligheden og med dennes Fart, besat af alle Lunets Aander, naar man strax ved dette første Syn uvilkaarligt siger til sig selv: naa, iaften har han en ordenlig Storm: saa føler man sig *eo ipso* ubeskrivelig beroliget. Man aander ud netop for ret at slaae sig til Ro; man sætter sig tilrette, som den der agter længe at blive siddende i samme Stilling; man næsten beklager, at man ikke har taget Mad med, thi Vederhæftigheden og Betryggelsen, der overtaler til Beroligelse, er saa stor, at man glemmer, at der kun er Tale om en Time i Theatret. Medens man leer og leer, og i al Stilhed jubler med i Lunets Overgivenhed, føler man sig bestandig beroliget, ubeskrivelig overtalt og ligesom dysset ved den absolute Betryggelse, fordi hans Lune gjør det Indtryk paa En: dette kan blive ved saa længe det skal være. Og derimod, dersom en umiddelbar Comiker ikke først og fremmest absolut beroliger, dersom der blot bliver en lille Smule Angst i Tilskueren, om hvorvidt hans Lune vil strække til: saa er Nydelsen

væsenligen tabt. Man taler ellers om, at en Comiker maa kunne faae Tilskuerne til at lee, rigtigere siger man maaskee: han maa først og fremmest kunne absolut berolige, saa kommer det af sig selv med Latteren; thi den rette Latter, denne Latter ret af Hjertens Grund, den bryder ikke frem ved en Pirring, men netop af en Beroligelse. Saaledes ogsaa med Overgivenhed: den maa først og fremmest berolige ved absolut Betryggelse, det vil sige, er den i Sandhed tilstede i en Skuespillerinde, saa virker den først absolut beroligende. Det er i denne Beroligelse, overtalt ved den absolute Betryggelse og Vederhæftighed, at Tilskueren igjen overgiver sig — i Overgivenheden. See, her er det atter: Overgivenhed og Vederhæftighed synes en underlig Sammensætning, at sige om Overgivenhed at den er vederhæftig en underlig Tale; og dog er det correct, og kun et nyt Udtryk for Skjælmeri, thi den vederhæftige Overgivenhed er just Skjælmeri.

Hendes ubestemmelige Besiddelse betyder videre, for dog lidt nærmere at bestemme den: Sjælfuldhed, at hun i umiddelbar Lidenskabs Stemning er samstemmende med Idee og Tanke; at hendes endnu ureflecterede Inderlighed er væsenligen i Pagt med Idealiteten; at enhver en Tankes eller Idees Berøring slaaer an, og giver fuldtonig Gjenklang; at hun er en oprindelig, specifik Modtagelighed. Saaledes forholder hun sig i Sjælfuldhed til Forfatterens Ord; men til sig selv forholder hun sig i det Mere, der ret egenligen maa kaldes Klangen i Forhold til Replikken, og Samklangen i Forholdet til hele Skikkelsen. Hun tager ikke blot Forfatteren Ordet rigtigt af Munden, men hun giver ham det saaledes igjen, at det i Skjælmeriets Medlyden, i Snildets Medviden om sig selv er som sagde hun tillige: kan Du gjøre mig det efter.

Hendes ubestemmelige Besiddelse betyder endeligen: at hun er i den rette Rapport til den sceniske Spænding. Enhver Spænding kan, dette er det Dialektiskes egen Dialektik, virke paa en dobbelt Maade; den kan gjøre Anstrængelsen aabenbar, men den kan ogsaa gjøre det Modsatte, den kan skjule Anstrængelsen, og ikke blot skjule den, men bestandigt omsætte den i, forvandle og forklare den til Lethed. Letheden grunder da usynligt i Spændingens Anstrængelse, men denne sees ikke, den anes end ikke, kun Letheden aabenbares. En Tyngde kan tynge Noget ned, men den kan ogsaa omvendt skjule, at den tynger og udtrykke Tyngden ved det Modsatte, ved at hæve Noget i Veiret. I daglig Tale taler man om at gjøre sig let ved at afkaste Byrder, og denne Betragtning ligger til Grund for alle trivielle Livsanskuelser. I høiere, i poetisk og philosophisk Forstand, gjælder det

Modsatte: man bliver let ved Hjælp af — Tyngde, man svinger sig høit og frit ved Hjælp af — et Tryk. Himmellegemerne svære saaledes ved Hjælp af en stor Tyngde; Fuglen flyver ved Hjælp af en stor Tyngde; Troens lette Svæven er ved Hjælp af en uhyre Tyngde; Haabets høieste Sving er just ved Hjælp af Trængsel og Gjenvordigheders Tryk. Men den sceniske Illusion og Vægten af Alles Øine er en uhyre Tyngde, der lægges paa et Menneske; hvor derfor den lykkelige Rapport mangler, der vil end ikke Routine i nok saa høi Grad ganske kunne skjule Byrdens Tyngde, men hvor den lykkelige Rapport er, der forvandler Vægten af Byrden sig i eetvæk til Lethed. Saaledes med den unge Skuespillerinde; i Scenens Spænding er hun i sit Element, just der er hun let som Fuglen, netop Vægten giver hende Lethed, og Trykket giver det høie Sving. Der er ikke Spor af Angst; mellem Coulisserne er hun maaskee angest, men paa Scenen er hun lykkelig og let som Fuglen, der har faaet sin Frihed, thi nu først, i Trykket, er hun fri og har faaet Friheden. Hvad der hjemme paa Studereværelset, hvad der mellem Coulisserne viser sig som Angst, er ikke Afmagt, men lige det Modsatte, er Elasticitet, som ængster hende, just fordi hun ingen Tyngde har paa; i den theatralske Spænding forklarer denne Angst sig absolut lykkeligt som Potensation. Det er overhovedet en meget borneret Betragtning, at en Konstner eller Konstnerinde ikke maa være angest, og fremfor Alt et maadeligt Kjende paa den store Konstner, at han ikke er angest. Netop jo flere Kræfter han har, desto større er hans Angst, saa længe han er udenfor den Spænding, der nøiagtigt svarer til hans Kræfter. Dersom man tænkte sig den Naturkraft, der bærer Himmellegemerne, i en Personification udenfor sin Opgave, ventende paa at skulle overtage den: saa vilde den sidde i Dødsens Angst, og først i det Øieblik, den fik Byrden paa, vilde den være sorgløs og let. Derfor er det een af de storste Qvaler for et Menneske, at have en for stor Elasticitet i Forhold til den lille Verdens Spænding, i hvilken han lever, en saadan Ulykkelig kommer aldrig til at føle sig ganske fri, netop fordi han ikke kan faae Tyngde nok paa sig. Sagen er kun, at Angsten slaaer absolut rigtig til, at den i Forhold til den sceniske Konstner bestandig er udenfor Scenen, aldrig paa Scenen, hvilket just pleier at hænde den, der ikke er angest udenfor.

Hendes bestemmelige Besiddelse er naturligvis let at angive. Hun har ikke blot naturlig Ynde, men hun har tillige Skole, hun har som tjenende Moment det Meste af hvad en Dandserinde sætter Alt ind paa. Hendes Diction er correct, nøiagtig, hendes Stemme ikke misbrugt, men dannet, uden Skrig, uden Hiatus slutter

den sig helt og bestemt om Ordet, som hun ikke beholder hos sig eller for sig selv, men heller ikke ufrit giver fra sig, hun artikulerer ypperligt, selv naar hun hvisker; hun veed at bruge Stemmen, og fremfor Alt, hvad der saa lykkeligt svarer til hendes Forudsætninger, at bruge den i den ubetydelige, den let henkastede, converserende Repliks Svinkeærinder.

Saa debuterer hun da i sit 17de Aar. Hendes Optræden er naturligvis en Triumph; og i samme Øieblik forvandler hendes Tilværelse sig til et National-Anliggende. Som Regimentets Datter ansees af hele Regimentet for Datter, saaledes bliver hun Nationens Datter. Det blotte første Syn af hende er tilstrækkeligt til at forvisse Enhver om, at en saadan sjelden lykkelig qvindelig Begavethed vanskeligt findes i meer end eet Exemplar i hver Generation. Det bliver altsaa en National-Pligt at beundre, et fælles Anliggende at omfrede denne sjeldne Plante, ak, og om det just ikke kan kaldes en Pligt, saa bliver det dog en Selvfølge af den menneskelige Svaghed, at det bliver en Nysgjerrighedens Interesse at see, hvor længe hun nu kan holde sig. Ja, den menneskelige Glæde over det Sjeldne er besynderlig, næsten i Glædens første og høieste Øieblik begynder Nysgjerrighedens Snigmord. Dette er nemlig ikke Misundelse, langtfra, det er en Slags Forflippethed hos Beundringen, der saa at sige hverken veed ud eller ind for Jubel, indtil den ganske rigtigt hitter paa, strax i det første Aar at udvikle denne dræbende Spænding, der af pure Beundring næsten mistroisk beundrer.

For end engang at minde om, hvad der oftere er blevet fremsat: hvis der levede en væsenlig Æsthetiker samtidig og han opfordredes til at forsøge kritisk at vurdere denne Skuspillerinde eller en Præstation af hende, saa vilde han vistnok sige: nei, hendes Tid er endnu ikke egenligen kommen.

III.

Der er gaaet 14 Aar, hun er i sit 31te. Igjennem disse ikke faa Aar har hun været en Gjenstand for hin stadigt beundrende Anerkjendelse. Lad mig antyde denne Tidens Forsvinden ved at

---

Regimentets Datter] i Donizettis Opera af dette Navn.

benytte dette Mellemrum til nogle Betragtninger. Thi lad os ikke bedrage ved Tilsyneladelsens løse Overslag over Accidensernes Totalsum og derved ledes til ubilligen at misunde hende Beundringen, lad os hellere betænke, hvor megen Klodderagtighed der blander sig i denne trivielle Anerkjendelses stadige Overhalinger; og fremfor Alt lad os ikke glemme, hvad det vil sige og betyde, at det dog egenligen i disse 14 Aar er blevet de Samtidige en Vane at beundre hende, lad os, hvis vi ville regne rigtigt, ikke, ubilligt mod hende, glemme at subtrahere dette fra Beundringens formentlige Herlighed. O, hvor sjeldent er der vel fundet et Menneske, end sige en Samtid, der ikke gav efter i Vanens Svig, saa selv om Udtrykket ikke forandredes, dette uforandrede Udtryk dog ved Vanen blev noget Andet, saa dette ordrette Samme dog nu lød saa svagt, saa mechanisk, saa ubetonet, skjønt der sagdes det samme. O, der tales i Verden meget om Forførere og Forførelser: men hvor Mange ere vel de, som ikke ved Vanen bedrages af dem selv, saa de synes uforandrede, men dog ere som udtærede i det indvortes Menneske; saa de vel elske de samme Mennesker, elske dem, men saa mat, saa fattigt; saa de vel bruge de samme omme Udtryk, men saa svagt, saa kraftesløst, saa afsjælet. Dersom en Konge vilde besøge en ringe Familie — ja, den vilde føle sig udmærket, stolt, næsten overvældet af sin Lykke; men dersom Majestæten vilde vedblive hver Dag at besøge den samme Familie, hvor længe skulde det vel vare, inden Kongen næsten maatte gjøre Anstrængelser for dog at skaffe det lidt Betydning, at han besøgte Familien, der dog uforandret, af Vane vedblev at sige: vi takke for den store Ære. Af alle Sophister er Tiden den farligste, af alle farlige Sophister er Vanen den underfundigste. At man lidt efter lidt forandres i Aarene er allerede vanskeligt nok at blive opmærksom paa; men Vanens Svig er, at man er den uforandrede Samme, at man siger det uforandrede Samme, og dog er saa forandret, og dog siger det saa forandret.

Netop derfor have alle Sandhedens i Sandhed unyttige det er uegennyttige Tjenere, hvis Liv er idel Kamp med Tilværelsens Sophismer, hvis Bekymring ikke er, hvorledes man selv bedst kan komme derfra, men hvorledes man sandest kan tjene Sandheden og i Sandhed gavne Menneskene: de have vidst Besked om at benytte Sandsebedragene — for at prøve Menneskene. Naar saaledes

lad os ikke bedrage: s: lad os ikke lade os bedrage, eller: lad os ikke bedrages.

en udmærket Mand lever meget skjult, naar han kun sjeldent viser sig, da forvænnes Menneskene ikke ved at see ham. Derimod udvikler der sig et ypperligt, et, *si placet*, hensigtsmæssigt Sandsebedrag: at denne Udmærkede maa være noget ganske Overordentligt, og hvorfor, er det fordi man veed at vurdere hans ypperlige Egenskaber; ak nei, — fordi man seer ham saa sjeldent, at dette sjeldne Syn frembringer en phantastisk Virkning. At dette lader sig gjøre, er en gammel Erfaring; Methoden, mesterlig udtrykt af Shakespeare i Henrik den 4des Tiltale til Prinds Henrik, er med Held benyttet af en talrig Skare af Konger og Keisere og Geistlige og Jesuiter og Diplomater og kløgtige Hoveder o. s. v., iblandt hvilke der vistnok vare mange fortrinlige, adskillige som ogsaa vilde tjene Sandheden, men alle vare de dog enige i at ville virke ved Hjælp af et Sandsebedrag, hvad enten det nu var blot for selv at profitere deraf ved at sikkre sig Mængdens *stupor*, eller de fromt maaskee ogsaa kløgtigt mente, at skaffe Sandheden en almindeligere Udbredelse ved Hjælp af — et Sandsebedrag. De ubetinget uegennyttige Sandhedens Tjenere have derimod altid havt for Skik at færdes meget mellem Menneskene, de have aldrig leget Skjul med Mængden, for saa igjen at lege Forundringslegen, naar de den sjeldne Gang viste sig som Forundringens studsende Gjenstand, de have tvertimod altid vist sig ret egentligen i daglige Klæder, levet med den menige Mand, talt paa Gader og Stræder, givende Afkald paa al Anseelse — thi naar Mængden seer en Mand hver Dag, saa tænker Mængden som saa: ikke Andet. Ak ja, »*mundus vult decipi*«, men de uegennyttige Sandhedens Vidner have aldrig villet entrere paa dette Sandsebedrag, de have aldrig villet være halvt med Mængden om det Næste: »*decipiatur ergo*«, de have tvertimod bedraget ved det Modsatte, det er, de have dømt Verden ved at synes ubetydelige.

Dersom en Forfatter, som hverken har et betydeligt Fond af Ideer, ei heller er meget flittig, engang i Ny og Næ udgiver en pyntelig Examens-Skriverbog, der er særdeles nitid og med mange rene Blade elegant udstyret: saa seer Mængden med Forundring og Beundring dette pyntelige Phænomen; den tænker, har han været saa længe om at skrive den, og staaer der saa lidt paa Siden,

---

si placet hvis det behager, om man vil. Shakespeare: Kong Henrik den Fjerde, 1. Del, 3. Act 2. Scene. *stupor* dum Forbauselse. Forundringens studsende Gjenstand: ɔ: Gjenstand for studsende Forundring. *mundus vult decipi; decipiatur ergo* Verden vil bedrages; lad den da blive bedraget (et gammelt Mundheld).

saa maa det være noget Overordenligt. Dersom derimod en righoldig Forfatter, der har Andet at tænke paa end paa Pyntelighed, og paa at profitere af et Sandsebedrag, anstrængende sig med større og større Flid, seer sig istand til at kunne arbeide med en usædvanlig Hurtighed, saa bliver Mængden vant dertil, og tænker: det maa være Jadsk. Thi om Noget er udarbeidet eller ikke, kan Mængden naturligvis ikke bedømme, den holder sig til — Sandsebedraget. Dersom en Præst, som f. Ex. den forøvrigt saa høitbegavede afdøde Hofprædikant i Berlin, Theremin, kun prædiker her ottende Søndag eller vel endog kun hver tolvte, men da ogsaa i Majestæternes og det hele kongelige Huses allerhøieste og høieste Nærværelse: saa udvikler der sig strax et Sandsebedrag i Forhold til en saadan Oberhofprædikant. Han bliver — ja, i Sandhed bliver han naturligvis hvad han i Sandhed er: den Høitbegavede, men i Mængdens Øine bliver han, foruden at være Oberhofprædikant, tillige Stadsprædikant, eller en stadselig Oberhofprædikant, noget Stadseligt. Noget lig Kongens Guld-Karreet, som man med Forbauselse seer et Par Gange om Aaret. Mængden vil studse: den vil i sin Visdom tænke saaledes: bruger en saadan Taler 3 Maaneder alene til at udarbeide en Prædiken og lære den udenad, saa maa den ogsaa være overordenlig. See, Trængselen paa den nysgjerrigt og længe forventede ottende eller tolvte Søndag var saa stor, at Oberhofprædikanten næsten ikke selv kunde slippe op paa Prædikestolen — havde han kun prædiket een Gang om Aaret, havde vel Trængselen været saa stor, at han ikke havde kunnet slippe ned igjen, eller at bevæbnede Gravere og Politibetjente vare blevne fornødne, for at skaffe den høiærværdige Oberhofprædikant Indgang og Udgang. Saa stor var Trængselen, og var det hændt, at En havde sat Livet til i Trængselen, saa var Trængselen næste Gang bleven endnu større, thi ikke blot i Forhold til Sandheden, men ogsaa i Forhold til Nysgjerrigheden, gjælder det: »*sanguis martyrum est semen ecclesiæ*«.

Theremin] i »Fædrelandet« staar: Theremim) Dr. Franz Theremin, f. 1780, † 1846, Hof- und Domprediger i Berlin 1814, wirklicher Oberconsistorialrath 1834. Han maatte i sine senere Aar indskrænke sin Prædikantvirksomhed paa Grund af Sygelighed. Oberhofprædikant] ifølge Efterl. Papirer 1848 S. 180 indeholder hele dette Stykke »en lille Hentydning til Martensen«, som 1845 var bleven Hofprædikant. Indgang og Udgang] Hentydning til Formularen ved Daaben: Gud bevare din Indgang og Udgang fra nu og til evig Tid. *sanguis martyrum est semen ecclesiæ* Martyrernes Blod er Kirkens Sæd (*semen est sanguis Christianorum*), Tertullian, Apologeticum 50

Og nu en Skuespillerinde, der gjennem 14 Aar har været en stadig Gjenstand for Beundring. Man har jo nu saa ofte seet hende og sovet paa den Beundring; man veed jo, at hun bliver i Landet — thi er hun en af dem, der reise i Europa, saa kan hun dog have sit Haab til Sandsebedragets Assistance; man veed jo, hun maa blive her i Byen, thi i Danmark er der kun een By og eet Theater; man veed jo, hun maa spille, da hun er engageret; Mangen er, trods sin Beundring, dog maaskee uforskammet nok til at være vidende om, at hun maa spille, fordi det er hendes Næringsvei; man veed jo, at man kan faae hende at see, som oftest to Gange om Ugen. Det forstaaer sig, man vedbliver stadigt at beundre; men hvor Mange ere vel i en Samtid De, som vide at bevare den Inderlighedens og Skjønsomhedens Aarvaagenhed, at de i Beundringens 14de Aar kan see hende med samme Oprindelighed, med samme Oprindelighed, som hun bevarer! Nei, Menneskenes Slægt ligner ogsaa i denne Henseende Børnene paa Torvet, at naar de mærke, at de have Noget, kunne faae Lov at beholde det, saa blive de utaknemmelige, om ikke ligefrem utaknemmelige, saa dog dvaske i Beundringens Vane. Mod Ingen ere derfor Menneskene saa utaknemlige, som mod Gud, netop fordi de have en dvask Forestilling om, at ham kan man da altid have, — ak, han kan jo ikke engang ved at døe lade dem føle, hvad de tabte. O, menneskelige Beundring, hvor er du idel Forfængelighed, ikke mindst, naar du mener at være stadig!

Der er da ingen Forandring foregaaet i Beundringens og Anerkjendelsens Udtryk, kun i Betoningen; hin det første Indtryks *spiritus asper* er sagtnet i en forkrænkelig, tilvant Beundrings spagfærdigere Beaandelse. Skuespillerindens Actier staae uforandrede i den noterede Pris, dog ikke slet saa stive; en snigende, ængstelig, i Grunden velmenende, men dog ved sin Nysgjerrighed forræderisk Reflexion begynder at munkle om, at hun bliver ældre. Ingen vil vedgaae det, og dog siges det, og dog vil Ingen vedgaae at have sagt det. Netop fordi hendes Tilværelse har været et National-Anliggende er Forlegenhedens Spænding pinligere. Man mener hende det vel (thi hvad Del Enkeltes Misundelse kan have i en saadan Opinions Tilbliven, ville vi her ikke dvæle ved), man er egenlig vred paa Tiden, at den vil gjøre hende ældre, da man

---

Børnene paa Torvet] smlgn. Matthæus 11, 16 ff. *spiritus asper* haard Beaanding; saaledes kaldes i den græske Grammatik den Lyd, der i Dansk betegnes med et H.

nu engang beqvemt har indrettet sig i den Beundringens Vane, at hun bestandig skulde blive 18 Aar; men dog, dog kan man ikke berolige sig i Forhold til denne Tanke om, at hun bliver ældre. Ingen tænker paa, hvorledes man utaknemmeligt gjør hende Metamorphosen vanskeligere og vanskeligere, hvorledes man utaknemmeligt lønner hende, ved at forvandle Erindringen til en Modstand i det afgjørende Øieblik; — og Ingen tænker paa, at dette Hele turde være Galimathias, som intetsteds har hjemme, mindst i Æsthetiken, da just med Metamorphosen hendes Tidsregning ret egenligen vil begynde.

IV.

(Sidste Artikel.)

Altsaa nu til Metamorphosen. Det, der constituerede denne Skuespillerinde, var ikke, hvad man ellers kalder qvindelig Ungdommelighed. Saaledes forstaaet er denne Ungdommelighed Aarenes Bytte; om Tiden tager nok saa kjærligt, nok saa omhyggeligt, den tager alligevel dette Timelige. Men der var i denne Skuespillerinde en væsenlig Genialitet, som forholdt sig til den Idee: qvindelig Ungdommelighed. Dette er en Idee, og en Idee er noget ganske Andet end det Phænomenale selv at være 17 Aar gammel, hvilket jo ogsaa er den mest ideeløse Piges Tilfælde, der bliver 17 Aar gammel. Havde dette Genialitetens Forhold til Ideen ikke været, kunde der ikke være Tale om en Metamorphose; men netop fordi dette er Tilfældet, og Ideen er den, den er, kan Metamorphosen blive den sjeldne. Som Naturen ved sin Fremsynethed og ved sin erindrende Tilbageseen, hvad Naturforskerne skjønt have kaldt det Promethiske og det Epimethiske, bevarer Continuerligheden saaledes maa ogsaa i Aandens Forhold Det, som egenligen skal constituere Metamorphosen, være tilstede fra Begyndelsen, medens det ikke afgjørende tages i Brug eller afgjørende viser sig som dette, førend der er gaaet nogen Tid — dette er just Metamorphosen.

---

det Phænomenale] det ydre, tilfældige. Promethiske og det Epimethiske] Prometheus' og hans Broder Epimetheus' Navn forklaredes allerede i Oldtiden som »Forklog« og »Bagklog«. Der maa være sigtet til Naturphilosopher af Schellings Skole.

Den, der kun har qvindelig Ungdommelighed ligefrem forstaaet, kan ingen Metamorphose faae, thi qvindelig Ungdommelighed saaledes forstaaet er ikke dialektisk i sig selv, er kun eet Liv, der ikke ved det Dialektiskes Tiltræden kan blive skilt og udsondret, men blot fortæret. Tiden er det Dialektiske, som kommer udenfra, og den fortærer derfor, hurtigt eller langsomt, den udialektiske Ungdommelighed. Men hvor der er eet Liv mere, der vil Tiden, idet den tager Noget af den ligefremme Ungdommelighed, netop gjøre Genialiteten mere aabenbar, og aabenbar i Idealitetens rent æsthetiske Forhold til Ideen. Hun vil naturligvis ikke blive ung igjen i den latterlige Forstand, hvori Slagtersvende og Publicum taler om en satans rask Tøs, men kun i Idealitetens Forstand vil hun blive ung og yngre. Hun er nu ret egenligen Gjenstand for en væsenlig Kritik, nu da hun anden Gang og i anden Potens kommer til at forholde sig til den samme Idee eller nøiagtigere udtrykt, netop fordi det er anden Gang, kommer hun til rent ideelt at forholde sig til Ideen. Sagen er ganske simpel; man kan spørge saaledes: hvilken Indfatning er den væsenligen tilsvarende til en Genialitet, hvis Idee er qvindelig Ungdommelighed. De fleste Mennesker ville desto værre formodenligen svare: det er qvindelig Ungdommelighed eller at være 17 Aar gammel. Men dette er vistnok en Misforstaaelse, som strider mod det Dialektiskes egen Tankegang. Rent ideelt og dialektisk er Fordringen: at Indfatningen, eller det hvori Ideen er, forholder sig til Ideen paa en Afstand fra Ideen. I Forhold til alle Naturbestemmelser gjælder det, at den første Gang er det Høieste, er Culminationen; i Idealitetens Forstand gjælder det, at den anden Gang er det Høieste, thi hvad er Idealitet Andet end just: den anden Gang. Ungdommelighedens Idee som Opgave og det selv at være aldeles ung svare i Idealitetens Forstand ingenlunde correct til hinanden. Forsaavidt uæsthetiske Tilskuere ere af den modsatte Mening, da er det fordi de bedrages af et Sandsebedrag, der forvexler Glæden over Jfr. N. N.'s phænomenale Ungdommelighed med Skuespillerindens væsenlige Idealitet. Lad os tage et andet Exempel. Der er en Lyrik, som man maatte kalde Ungdommelighedens Lyrik; ethvert ungt Menneske, der er *erectioris ingenii*, har lidt af den. Men saa er der et ungt Menneske, der *qva* Yngling har denne Ungdommelighedens Lyrik, og tillige har en Genialitet, hvis Idee er Ungdommelighedens

---

erectioris ingenii af mere ophøjet Aand, aandeligt begavet.

Lyrik: nu spørges, naar vil han præstere sin bedste Lyrik, mon i det 20de Aar? Ingenlunde. Hans bedste Lyrik vil netop komme i en noget ældre Alder, naar Tiden har taget hans Ungdommeligheds lykkelige Tilfældigheder, saa han nu rent ideelt, og derved tillige i dybere Forstand tjenende forholder sig til sin Idee. De, der kun have Sands for hin første Ungdommeligheds lykkelige Tilfældigheder, de mangle æsthetisk Dannelse, og opdage derfor ikke, at dette Lykkelige er det Tilfældige, det Forgængelige, medens Genialiteten og Forholdet til Ideen er det Evige og Væsenlige.

Den betydeligste Opgave, der er sat en Skuespillerinde, som forholder sig til den Idee: qvindelig Ungdommelighed i dennes mest lyriske Potensation, er vistnok Julie i Romeo og Julie. Mon virkeligen nogen Æsthetiker vilde falde paa, at en Skuespillerinde paa 17 Aar kunde spille Julie? Man taler rigtignok trompetende om dette hele Spil af Kræfter, dette Fyr, denne Ild og dette meget andet Deslige, men man taler egenligen derom i Galleri-Kategorier, og Sligt strækker ikke til for at bedømme en Opfattelse af Julie. Det, Galleriet vil see, er naturligvis ikke en ideal Præstation, en Idealitetens Gjengivelse: Galleriet vil see Jfr. Julie, en satans nydelig og forbandet rask Tøs paa 18 Aar, der leger Julie eller udgiver sig for Julie, medens Galleriet forlystes ved den Tanke, at det er Jfr. N. N. Derfor kan Galleriet naturligvis aldrig faae det i sit Hoved, at en Skuespillerinde netop for at gjengive Julie maa væsenligen have en Afstand i Alder fra Julie. Og dog er det saaledes, og hint beundrede Overmaal af Kræfter i det 18de Aar egenligen, æsthetisk, en Misforstaaelse, thi i Idealiteten gjælder det: den bedste Kraft er Bevidstheden og Gjennemsigtigheden, der veed at disponere over de væsenlige Kræfter, vel at mærke i en Idees Tjeneste. Der gives vistnok Opgaver for en Skuespillerinde, i Forhold til hvilke de 18 Aar ere *qvod desideratur:* men disse Opgaver ere netop ikke de eminente Opgaver. Der er Opgaver, hvor dette Overmaal af den første Ungdommeligheds Kræfter, skal benyttes som en yndig Leg. Disse Opgaver kan da en saadan Skuespillerinde overtage, og det kan da betragtes som en skjøn, ogsaa betydningsfuld Tidsfordriv, indtil hun bliver saa meget ældre, at hun med de væsenlige Kræfter kan bære de eminente Opgaver. At fremstille en lille Jomfru paa 16 Aar i et fransk Drama, det vil være den passende Opgave. Men denne flygtige, gækkende

qvod desideratur (alt) hvad der forlanges.

Skrøbelighed at løbe med er ogsaa som Intet at regne i Sammenligning med at skulle bære Vægten af Julies intensive Fylde. Det følger af sig selv, at det vilde være Misforstaaelse, at enhver, der engang kunde fremstille en saadan næsten kun skizzeret Figur, derfor ogsaa med Tiden skulde blive istand til at overtage de eminente Opgaver. Nei, langtfra. Men just derfor er det det Sjeldne, naar Den, der absolut lykkeligt, bestandigt friskt og forynget dannede sig i de flygtige Bølgepigers lette Skikkelser, naar hun i Tidens Fylde forklarer sig i den eminente Hypostase.

Metamorphosen vil da blive: en, i eminent Forstand, Tilbagevenden til sit Første. Dette skal nu nærmere belyses ved at vise de dialektiske Bestemmelser i Metamorphosen. Tiden er, som sagt, det Dialektiske, der kommer udenfra, men hun var oprindelig dialektisk i sig selv, netop derfor kan hun gjøre Tiden Modstand, saa dens Dialektik kun gjør det Dialektiske i hende aabenbart — i Metamorphosen.

Tiden har gjort sin Ret gjældende; den har taget Noget af den umiddelbare, den første, den ligefremme, den tilfældige Ungdommelighed. Men derved vil Tiden igjen netop gjøre hendes Genialitet væsenligere aabenbar. Hun har tabt i Galleriets Øine, hun har vundet i Idealitetens Forstand. Galleri-Forvexlingernes Tid er forbi; skal hun spille Julie, kan der ikke mere være Tale om at gjøre *furore* som Jfr. Julie, skal hun spille den, maa det blive en eminent Præstation, eller endnu rigtigere en Præstation i eminent Forstand. Og dette er just Metamorphosen. Haardt mod Haardt hedder det, og saaledes ogsaa her: Dialektik mod Dialektik, saa har Tiden ingen Magt til egenligen at tage, den er kun en tjenende Magt, der tjener til at gjøre aabenbar.

Tiden har gjort sin Ret gjældende; den har taget noget af hin første Ungdommeligheds lykkelige Tilfældigheder eller tilfældige Lykke, men den har tillige dannende og forædlende udviklet hende, saa hun nu i fuld og bevidst, i erhvervet og indviet Raadighed over sin væsenlige Kraft i Sandhed kan være sin Idees Tjenerinde, hvilket er det væsenlige æsthetiske Forhold og væsenligen forskjelligt fra det 17de Aars umiddelbare Forhold til den egne Ungdommelighed. Det er dette tjenende Forhold til Ideen, der egenligen er Culminationen, netop denne bevidste Sig-Ydmygen under Ideen

---

Bølgepigers] der tænkes vistnok paa Irische Elfenmärchen, übers. von den Brüdern Grimm, Leipzig 1826, S. 182 og 193.

er netop Udtrykket for Præstationens eminente Opløftelse. Det 17de Aars Ungdommelighed er meget for knibsk, meget for overmodig, meget for lykkelig til i dybeste, eller, hvilket er det Samme, i høieste Forstand at tjene. Men det, ganske at være tjenende, er Inderligheden; det 17de Aars Inderlighed er væsenlig en Higen ud efter, der i al sin Lykke dog aldrig kan være sikker for en eller anden Tilfældighed; eller hvis det undgaaes, at Tilfældigheden viser sig, maa man dog hver Gang sige: det var en Lykke, thi muligt er det bestandigt. Først i det absolut tjenende Forhold til Ideen er Tilfældigheden absolut gjort umulig.

Tiden har gjort sin Ret gjældende; der er et Noget, som er blevet forbigangent; men da vil igjen en Erindringens Idealitet kaste en høieste Belysning over hele Præstationen, et Incarnat, som end ikke var i hin den første Ungdommeligheds Dage. Kun i Erindringen er der absolut Ro, og derfor just det Eviges stille Brand, dets uforkrænkelige Gløden. Og beroliget er hun i sin væsenlige Genialitets Evighed; hun vil ikke barnagtigt eller vemodigt længes efter det Svundnes Blussen, dertil er hun netop i Metamorphosen bleven baade for varm og for rig. Denne rene, beroligede og foryngende Erindren vil som et idealiserende Lys gjennemlyse hele Præstationen, der i dette Lys vil være ganske gjennemsigtig.

Disse ere Metamorphosens Momenter. Lad os nu blot til Slutning for endnu engang fra en anden Side at belyse dens Eiendommelighed, comparativt med den sammenstille en anden Metamorphose. Vi vælge en qvalitativ forskjellig; just dette vil give Sammenligningen væsenlig Interesse, medens det vil forhindre al nysgjerrig Qvantiteren betræffende hvilken der er den rareste osv. Denne anden Metamorphose er Continuerlighedens, hvilken igjen nærmere bestemmet er en Proces, en Succession, en stadig Forvandling i Aarene, saa Skuespillerinden, efterhaanden som hun bliver ældre, forandrer Fag, tager ældre Roller, igjen med samme Fuldendthed som hun i en yngre Alder udfyldte yngre. Denne Metamorphose kunde man kalde den ligefremme Perfectibilitet. Den har især ethisk Interesse, og den vil derfor i høi Grad glæde ja ligesom overbevise en Ethiker, der i Kamp for sin Livsanskuelse

---

en Ethiker' smlg. Stadier paa Livets Vei VI. Bd. S. 126–27 (Anmærkningen), hvor »Ethikeren« udtaler sin Beundring for Madame Nielsen, Fru Heibergs Modpart. Se efterl. Papirer 1848 S. 136 ff.

stolt peger paa et saadant Phænomen, som paa sin Seier, i stille, inderlig Taknemmelighed kalder en saadan Skuespillerinde sin almægtige Allierede, fordi hun, bedre end han, og netop paa eet af de allerfarligste Puncter beviser hans Theori. Den Metamorphose derimod, om hvilken vi have talt, er Potensationens, eller den er en intensivere og intensivere Tilbagevenden til sit Første. Denne Metamorphose vil absolut beskæftige en Æsthetiker, thi Potensationens Dialektik er netop den æsthetisk-metaphysiske Dialektik. Lykkeligere end Archimedes vil han dithyrambisk raabe »*heureka*«, idet han peger paa Phænomenet; beruset i Beundring og dog ædru i dialektisk Besindighed vil han kun have Øie for dette Eneste, og forstaae det som sit Kald at skaffe Plads, for at det Vidunderlige kan blive seet og beundret just som saadant. — Continuerlighedens Metamorphose vil i Aarenes Løb ligeligt udbrede sig over det væsenlige Omfang af Opgaver indenfor Qvindelighedens Idee; Potensationens vil i Aarenes Løb forholde sig intensivere og intensivere til den samme Idee, hvilken vel at mærke, æsthetisk forstaaet, er *sensu eminentissimo* Qvindelighedens Idee. Vil man om den Skuespillerinde, der svarer til Continuerlighedens Metamorphose, sige, at hun, i Idealitetens Forstand, vel bliver ældre, men ikke ældre i Timelighedens Forstand; saa maa man om den anden sige, at hun bliver yngre. Men om dem begge maa der siges, at Tiden ingen Magt har over dem. Der er nemlig een Modstand mod Aarenes Magt, det er Perfectibiliteten, den udfolder sig just i Aarene; og der er en anden Modstand mod Aarenes Magt, det er Potensationen, den bliver netop aabenbar i Aarene. Begge Phænomener ere væsenligen Sjeldenheder, og begge have de det tilfælles, at de med hvert Aar blive sjeldnere. Netop fordi de ere dialektisk sammensatte, vil ogsaa deres Existens Aar for Aar blive dialektisk; hvert Aar vil gjøre Forsøget paa at bevise sin Sætning om Aarenes Magt, men Perfectibiliteten og Potensationen vil seierrigt modbevise Aarenes Sætning. Dette giver atter absolut Ro i Tilskueren, thi det 17de Aars Ungdommelighed er dog skrøbelig, men Perfectibiliteten og Potensationen er den absolute Tilforladelighed.

Maatte det ved denne lille Artikel være lykkedes mig, at bidrage Noget til at gjøre det indlysende, hvor betrygget, trods

---

»*heureka*«] jeg har fundet det, skal Archimedes have raabt, da han efter i Badet at have opdaget Vægtfylden løb nøgen hjem gjennem Syrakus' Gader.

sensu eminentissimo i højeste Forstand.

Aarene, den væsenlige Skuespillerindes Fremtid er, skulde det være mig en kjær Tilfredsstillelse, saa meget mere, som jeg er forvisset om, at der paa saa mange Maader er Misforstand nok i Forhold til den rette Opfattelse af en Skuespillerindes Fremtid, idet den samme Misforstaaelse, der misforstaaet og uæsthetisk overvurderer Begyndelsen, misforstaaet og uæsthetisk seer feil af det Senere, eller rettere af det Høieste.

Sommeren 1847.

Inter et Inter.

Inter et Inter imellem og imellem o: i Pauserne.

TEXTKRITISK ANHANG.

CHRISTELIGE TALER.

A = Originaludgaven; M = S. K.'s egenhændige Manuskript, hvorefter Originaludgaven er trykt; M^2 = det af S. K. rettede Exemplar af denne, hvorefter en ny Udgave skulde være besørget. Dette er lagt til Grund for denne Udgave

Det kan ikke være tvivlsomt, at de af S. K. foretagne Rettelser, der væsentlig ere af stilistisk Art, ere Resultatet af en omhyggelig Højtlæsning. Da disse Rettelser her for første Gang benyttes, anføres alle Afvigelser fra A.

S. **13, 3** igjen] M, igien AM^2. **5** Underviisning!] M^2, Underviisning. MA. **15, 13—14** ja, hvad] M^2, ja, og hvad MA. **14** næsten] M^2, ak næsten MA, **16—20** thi om end . . . . vel er Evangeliet] M^2, og en Spøg bliver det dog, forsaavidt Lilien og Fuglen er med, men desto helligere bliver Alvoren, netop fordi Fuglen og Lilien er med. Fuglen og Lilien er med; ja, og hvad mere er, de ere ikke blot med, men de ere med i at undervise. Vel er Evangeliet MA. **21** Underviisningen,] M^2, Underviisningen; MA. **23** er ikke] M^2, er jo ikke MA. **29** da er] M^2, saa er MA. **16, 9** Opgave,] M^2, Opgave, og MA. **13** Christen] M^2, Christne MA. **16** see] M^2, de see MA. **17** ligesom] M^2, de ligesom MA. **19** saaledes skjøtte de] M^2, de skjøtte MA. **23** ham; men] M^2, ham. Men MA. **37** Noget,] M^2, Noget, saa MA. **39** dem,] M^2, dem, saa MA. **42** tilskrive] M^2, saa tilskrive MA. lade] M^2, og lade MA. **17, 8** gjort!] M^2, gjort. MA. **10** Dog denne] M^2, Men denne MA. **18** Imidlertid kunde man] M^2, Men man kunde MA. **23** Christne, altsaa] M^2, Christne. Altsaa MA. **35** ikke] M^2, dog ikke MA. **37**

kunde] M^2, da kunde MA. **19, 8** Den borgerlige] M^2, See, den borgerlige MA. **9** for; snart] M^2, for. Snart MA. **10** leve af,] M^2, leve af; MA. **20, 17** blot] M^2, saa blot MA. **18** blev] M^2, saa blev MA. thi man vilde] M^2, thi saa vilde man MA. **22—23** Hedningene; thi] M^2, Hedningene. Thi MA. **29** er man fattig] M^2, saa er man fattig MA. **21, 8** Fuglen,] M^2, Fuglen; MA. **9** er fra Gud; har] M^2, er fra Gud. Har MA. **16** skjøndt] M, skiøndt AM^2. **30—31** lever han . . . . han lever] M^2, lever han; thi det var jo tvivlsomt, hvorvidt man egentligen kan sige, at Fuglen »lever«. Han lever MA. **35** dog hvad] M^2, men hvad MA. **22, 1** dog hvad] M^2, men hvad MA. **11** Rige!] M^2, Rige. MA. **17** gjøre] M, giøre AM^2. **20** er rigtignok] M^2, den er rigtignok MA. **35** bliver] M^2, jo bliver MA. **36** fattigt,] M^2, fattigt MA. **37** Livet;] M^2, Livet, MA. **23, 11—12** Der fortælles] M^2, See, der fortælles MA. **12** som] M^2, der MA. **26, 11** nei] M^2, men MA. **17** Dog] M^2, Men MA. **31** er den] M^2, er just den MA. **35** Havet;] M^2, Havet, MA. **27, 1** Gang;] M^2, Gang, MA. **7** ellers] M^2, jo ellers MA. **11** Vold,] M^2, Vold; MA. **12** Tjener; og] M^2, Tjener. Og MA. **16 den, vel] M^2, den vel MA. 28, 3 takker, hvad i dybeste** Forstand er] M^2, takker. Men det, at bede og at takke, er i dybeste Forstand MA. **29, 7** det kun] M^2, det MA. **18** Dog] M^2, Men MA **19** Nei; dette] M^2, Nei. Dette MA. **20** maa] M^2, saa maa MA **21** er] M^2, saa er MA. **24** Fuglen har altsaa] M^2, Nei. Fuglen har MA. **30, 13** ligemeget,] M^2, ligemeget; MA. **14** Søen] M^2, Søen til Eie MA. **15** Livet; om] M^2, Livet. Om MA. **17** Viden. om] M^2, Viden. Om MA. **20** længe,] M^2, længe; MA. **21** Unger men] M^2, Unger. Men MA. **37** Saa ligger] M^2, Men saa ligger MA **40** gaaer] M^2, saa gaaer MA. **41** begynder] M^2, nu begynder MA **31, 6** Bekymring;] M^2, Bekymring, MA. **8** nu] M^2, saa MA. **12** dernæst lærer den os, hvad] M^2, dernæst, hvad MA. **18** af det M^2, af det. MA. **25** Uvidenhed,] M^2, Uvidenheden, M, Uvidenhed A. **37** Dog] M^2, Men MA. **32, 3** veed] M^2, dog veed MA. **6** Overflod; saa] M^2, Overflod, men saa MA. altsaa] M^2, jo MA. **9** han bliver det] M^2, det bliver han MA. **11** nemlig] M^2, nu MA **14 -16** ikke, ei heller . . . . Riig.] M^2, ikke. MA. **21** Magt. Kan] M^2 Magt. Den Rige kan jo bortgive sin hele Rigdom og Overflod, men saa bliver han jo en forhenværende Riig; derom tale vi altsaa ikke. Men kan MA. **35** Rige; og] M^2, Rige. Og MA. **33, 23** aabenbart] M^2, jo aabenbart MA. **40** vilde] M^2, saa vilde MA **34,** 9 saa] M^2, jo MA. **10** Modsigelsen;] M^2, Modsigelsen, MA. **12** ikke;] M^2, ikke, MA. **13** Mit;] M^2, Mit, MA. **17—18** Tredie, der M^2, Tredie som MA. **19** lyder] M^2, saa lyder MA. »Det er Mit-

M², »Det er »Mit« MA. 36 derimod] M², men MA. 35, 8 Derfor var] M², Men derfor var MA. 10 da] M², saa MA. 11 havde] M², saa havde MA. 13 indskrænket,] M², indskrænket og MA. 17—18 Parabelen anpriser imidlertid] M², Imidlertid anpriser Parabelen MA. 21 Ere vi da nu] M², Men saa ere vi jo MA. 24 »Mit«,] M², »Mit«: MA. Eiendom;] M², Eiendom, MA. 38 seer] M², saa seer MA. 39 Og den] M², Men den MA. 36, 8 Overflod; men] M², Overflod. Men MA. irettesættende] M², irettesættende: MA. 18 Reisende; saa] M², Reisende. Saa MA. 21 kan] M², saa kan MA. 22—23 Bekymring; han] M², Bekymring. Han MA. 27—28 Overflod; han] M², Overflod. Han MA. 28 let] M², jo let MA. 29 har,] M², har; MA; *ligeledes* 31. 29—30 haver; han] M², haver. Han MA; *ligeledes* 31. 32 mere,] M², mere; MA. Den] M, den AM². 33 Noget; han veed ikke til Bekymring] M², Noget. Han veed ikke MA. 39 finder] M², saa finder MA. 37, 10 kun] M², men ogsaa kun MA. 11 Men] M², O, men MA. 18 der] M², som MA. 35 Gud!] M², Gud. MA. 37 dog husker den rige Christen] M², men den rige Christen husker MA. 39 har og] M², har MA. 38, 2 men, christeligt,] M², men christeligt MA. 7 kjende,] M, kiende; AM². der jo er] M², thi Gud i Himlene er jo MA. 9 Ærinder; og derfor] M², Ærinder. Derfor MA. 13 Aager] M², som Aager MA. 16 har saa] M², saa har han MA. 18 og, saaledes forstaaet,] M², og saaledes forstaact MA. 21 Thi] M², Thi MA. 24 Uvidende kan nemlig] M², Thi uvidende kan MA. 30 besnærende,] M², besnærende MA. 39, 2 Hjerte] M, Hierte AM². 4 da] M², saa MA. 14 har han] M², saa har han MA. 17 som i Overflod hungrer] M², som hungrer i Overflod MA. 29 ogsaa;] M², ogsaa, MA. 30 den stiller] M², og den stiller MA. 32 De] M², de MA. 35 rigere?] M², rigere. MA. 40, 3 ingen] M², og ingen MA. 28 der] M², som MA. 41, 3 vandt] M², da vandt MA. 5 tabte] M², da tabte MA. 42, 6 Guul- eller, om Du saa vil, Guld-Spurve] M², Guld-Spurve MA. 10 Venstre;] M², Venstre, MA. 11 i Flugtens] M², og i Flugtens MA. 14 er der] M², saa er der MA. 17 Andre; dog] M², Andre, men dog MA. 24 selv; den] M², selv. Fuglen MA. 43, 13 Mage, alt] M², Mage: alt MA. 14 være; ingen] M², være. Ingen MA. 19 vilde være den] M², vilde for den være MA. 21 Utaalmodighed ved den] M², Utaalmodighed, hvis der gjordes den den MA. 24 Flugt —] M², Flugt, MA. 26—27 Bekymring?] M², Bekymring! MA. 37 igjen] M, igien AM². 37—38 Bekymring?] M², Bekymring! MA. 44, 1 stort?] M², stort! MA. 2 Skyld?] M², Skyld! MA. 8 og der] M², saa der MA. 9 og de] M², saa de MA. 12 Hvorledes] M²,

Men hvorledes MA. **21** Menneske;] M^2, Menneske, MA. **29** Maade; hvad] M^2, Maade. Hvad MA. **38** kommer] M^2, saa kommer MA. **45, 3** Men] M^2, Dög MA. **11** et andet] M^2, og et andet MA. Nærmeste; i Verden] M^2, Nærmeste. I Verden MA. **13** for,] M^2, for; MA. **35—36** Vanskelighed; men] M^2, Vanskelighed. Men MA. **37** Ende,] M^2, Ende: MA. **38** mere] M^2, er mere MA. **40** er; men] M^2, er. Men MA. **46, 9** I kun] M^2, I ikkun MA. **10** ikke] M^2, i ikke MA. **13** da] M^2, saa MA. **19** hvilket] M^2, hvad der MA. **21** Fuglen; thi] M^2, Fuglen. Thi MA. **22** Christen; er] M^2, Christen. Er MA. maa] M^2, saa maa MA. det] M^2, det MA. **23** Verden; ak] M^2, Verden. Ak MA. **25—26** Christen; han] M^2, Christen. Han MA. **28—29** Som Menneske . . . Forbillede] M^2, *hele Perioden spærret i* MA. **30** kjender] M^2, den kjender MA. **31** Væren; ja] M^2, Væren. Ja MA. **34** tale] M^2, tale jo MA. **36** Sang; men] M^2, Sang. Men MA. **47, 25** et ringe] M, ringe AM^2. **28** kæmpende] MM^2, kjempende A. **30** ikke] M^2, jo ikke MA. **36** Forbilledet;] M^2, Forbilledet, MA. **48, 19** Ringheden] M^2, Men Ringheden MA. **20 heller ikke] M^2, ikke MA. da aldrig bedrøvet;** M^2, aldrig da bedrøvet, MA. **22** minder] M^2, saa minder MA **24** Den ringe Hedning derimod] M^2, Men den ringe Hedning MA. **38** i Verden] M^2, *spærret i* MA. **49, 4** være; og] M^2, være Og MA. blive] M^2, blive til MA. **7** fortvivlet; dog er han] M^2, fortvivlet. Den ringe Hedning er MA. **10** bære; men] M^2, bære Men MA. vil] M^2, han vil MA. **14** Vægt, medens da igjen Kongen dog ogsaa er] M^2, Vægt; men saa er dog Kongen ogsaa MA. **15—16** Betroede; men] M^2, Betroede. Men MA. **16** slæber] M^2, han slæber MA. **21** bærer] M^2, han bærer MA. **27** at En] M^2, saa den vilde, at En MA. **28** Alle; saa] M^2, Alle. Saa MA. **50, 12** Himmelen, nei] M^2, Himmelen. Nei MA. **15** Vilkaar,] M^2, Vilkaar. MA. **18—19** være; saaledes] M^2, være. Og saaledes MA. **22** de. den] M^2, de. Den MA. **25** er han] M^2, saa er han MA. **38** fra] M^2, fra. MA. **51, 1** ringe!] M^2, ringe, MA. **13** Ophøielse,] M^2, Ophøielse: M, Ophævelse: A. **14** Ringe,] M^2, Ringe: MA. **15** Høihed,] M^2, Høihed: MA. **15—16** Christen; den] M^2, Christen. Den MA. **16** er; men] M^2, er. Men MA. **53, 13** Andre; men] M^2, Andre. Men MA. **28** da] M^2, saa MA. **39** betragt, den] M^2, betragt den: den MA. **54, 7** rolig?] M^2, rolig! MA. **55, 1** er] M^2, saa er MA. **2** er Svaret] M^2, saa er Svaret MA. **5** ham] M^2, ham i at tale med Gud MA. **23** der,] M^2, der MA. **26** da] M^2, derfor MA. **27** af den Grund] M^2, derfor MA. **57, 28** Samme,] M^2, Samme: MA. **30—31** ikke, christelig forstaaet,] M^2, ikke christelig forstaaet MA. **32** christelige;] M^2, christelige, MA. **35** det, chri-

stelig forstaaet,] M^2, det christelig forstaaet MA. **39** Høihed;] M^2, Høihed, MA. **58, 2** mener] M^2, mener jo MA. **59, 21** Maade!] M^2, Maade. MA. **22—23** Krudttaarn;] M^2, Krudttaarn, MA. **29** Dog] M^2, Men MA. **32** haver; han] M^2, haver. Han MA. **34** ønske,] M^2, ønske — MA. **35** Magt; han] M^2, Magt. Han MA. **36** tillukket: alt] M^2, tillukket. Alt MA. **60, 1** den] M^2, men den MA. **5** er man] M^2, saa er man MA. **9** Hedning derimod] M^2, Hedning MA. **23** Stedet; saaledes] M^2, Stedet. Saaledes MA. **27** dog] M^2, men MA. **31** kæmper] MM^2, kjemper A. **61, 7** har man] M^2, saa har man MA. **15** er] M^2, er saa MA. **16** til Intet,] M^2, til Intet; MA. Intet: en] M^2, Intet. En MA. **19** er] M^2, er saa MA. **22** Maade, da han overalt seer] M^2, Maade; thi overalt seer han MA. **27** Tilsidst sluger] M^2, Saa sluger tilsidst MA. **28** Taagen,] M^2, Taagen: MA. **29** Andre. Men] M^2, Andre; men MA. **31** Tjeneste;] M^2, Tjeneste. MA. **33** Menneske; i] M^2, Menneske. I MA. **62, 17** Høiheden] M^2, *spærret i* MA. **19** Fuglens Høihed,] MM^2, Fuglens Høihed; A. **20** hverandre,] M^2, hverandre; MA. **22** Christnes;] M^2, Christnes. MA. **35** Høiheden,] M^2, Høiheden; MA. synke; den] M^2, synke. Den MA. **65, 3** Dog] M^2, Men MA. **6** mere; der] M^2, mere. Der MA. **11** Graa-Spurven] M^2, og Graa-Spurven MA. **16** Og om] M^2, Om MA. **28** som] M^2, ligesom MA. **29** sætter] M^2, saa sætter MA. **37** det;] M^2, det, MA. **41** Morgen,] M^2, Morgen — MA. **66, 1** Et Menneske] M^2, O, et Menneske MA. **12** Afgjørelse!] M^2, Afgjørelse. MA. **15** Tilværelse,] M^2, Tilværelse: MA. **24** jeg] M^2, som jeg MA. **29** det] M^2, det: MA. **35** naar] M^2, naar saa MA. **36** Øine,] M^2, Øine: MA. **39** slutter] M^2, omslutter MA. **40** dog.] M^2, dog MA. **41** sig,] M^2, sig MA. **67, 3** saaledes] M^2, og saaledes MA. **7** han] M^2, han saa MA. **9** da] M^2, saa MA. **68, 14** begjerer blot at] M^2, *spærret i* MA. **27** i Grunden] M^2, dog i Grunden MA. **69, 13** har] M, her AM^2. **30** Hedningen derimod] M^2, Men Hedningen MA. **70, 3** vaagner] M^2, saa vaagner MA. **18** da] M^2, saa MA. **24** Livegen?] M^2, Livegen! MA. **38** Gud,] M^2, Gud: MA. **71, 8** Gods,] M^2, Gods: MA. **10—11** er det sandeligen] M^2, saa er det sandeligen MA. **12** Arbeide,] M^2, Arbeide: MA. **23** Formastelighed,] M^2, Formastelighed: MA. **30** dertil; han vil] M^2, dertil. Saa vil han MA. **32** Tilkommende,] M^2, Tilkommende; MA. **34** Penge; han vil] M^2, Penge. Han vil maaskee MA. **36** til,] M^2, til — MA. **72, 5** ham?] M^2, ham! MA. **20** Naaden.] M^2, Naaden, Guds Vrede omslutter ham allevegne. MA. **23** ham,] M^2, ham: MA. **26** os] M^2, os saa MA. **31** sig.] M^2, sig! MA. Fuglen] M^2, Fuglen som MA. **34** er,] M^2, er: MA. **73, 4** Afstanden,] M^2, Afstanden: MA. **74, 6** fra]

M², i Luften fra MA. **13** idag!] M², idag. MA. **17** igjen] M², igjen og kommer igjen MA. **22** hurtigere,] M², hurtigere: MA. **23** ankommer] M², ankommer dog MA. **75, 19** da] M², saa MA. **76, 41** staaer] M², staaer: MA. **77, 17** rette] M², rigtige MA. **29** Dag!] M², Dag. MA. **35** forvirrer] M², saa forvirrer MA. **37** seer] M², saa seer MA. **40** maa] M², saa maa MA. **78, 21** tillige,] M², tillige MA. **21—22** betegner,] M², betegner MA. **79, 24** kommer] M², saa kommer MA. **80, 17** kommen«?] M², kommen«! MA. **38** Hedningen derimod] M², Men Hedningen MA. **81, 2** er] M², er jo MA. **14** Dag?] M², Dag! MA. **16** er] M², er jo MA. Verset] M², thi Verset MA. **19** lever, som det hedder,] M², lever som det hedder MA. **25** uafgjort;] M², uafgjort, men MA. **82, 32—33** idag . . . . idag.] M² *(Kommaet efter* lever *indsat af Udgiveren)*, idag, endnu mindre til imorgen (thi for at leve til imorgen maa man dog leve idag), skjøndt han dog lever. MA. **41** er der] M², saa er der MA. **84, 15** saa omtrent] M², som MA. **16** Travlheden] M², som Travlheden MA. **21** Gud] M², som Gud MA. **85, 7 der] M², som MA. 36 Dit] M, dit AM². 86, 4 da] M², saa MA. 8** tjener] M², saa tjener MA. **11** mod] M², thi mod MA. **13** maa han] M², saa maa han MA. Gud,] M², Gud; MA. **15** anden: men M², anden. Men MA. **16** tjener] M², tjener saa dog MA. **18** som i Forholdet . . . . Tjeneste-Menneske] M², som med et Tjeneste-Menneskes Forhold til et andet Menneske MA. **87, 1** »Herren M², »Herren«, MA. **5** ener her] M², og ener her MA. **41** Fuglen] M², Fuglen. MA. **88, 19** idetmindste] M², dog MA. **36** takker] M², da takker MA. **90, 3** Hedningen derimod] M², Men Hedningen MA. **13** Veie!«] M², Veie.« MA. **91, 26** har man M, saa har man MA. **27** bliver da] M², saa bliver man MA. **28** kommer] M², saa kommer MA. **92, 5—6** udmarvet, kommer] M², udmarvet, saa kommer MA. **7** qvit; han] M², qvit. Han MA. **12** Dog har han] M², Han har nu MA. **21** Tilstand! Men Aandens Lys er gaaet ud] M², Tilstand. Saa gaaer Aandens Lys ud MA. **33** sørge, at] M², sørge, er Trøstesløshed. At MA. **36** ikke det] M², o, ikke det MA. **93, 1** Thi der er dog vel] M², Der er dog MA. **101, 6** standse] M², saa standse MA. **12** allerede skrækkeligt] M², skrækkeligt MA. **102, 27** de mange] M², saa mange MA. **32** Bunden;] M², Bunden, MA. **33** da derpaa] M², saa MA. **34** finder] M², saa finder MA. **103, 1** gjøre M, giøre AM². **5—6** Overvinder Lægekonsten seierrigt] M², Som Lægekonsten seierrigt overvinder MA. **6—7** langt herligere] M², saaledes, men langt herligere, MA. **105, 11** nede,] M², nede; MA. **16** bliver da] M, bliver saa MA. **20** een] M², saa een MA. **21** over; nu] M², over

Nu MA. **28** Gang?] M^2, Gang. MA. **35** lige;] M^2, lige, MA. **106, 18** lad] M^2, saa lad MA. **20** Gang!] M^2, Gang. MA. **22** Gang!] M^2, Gang. MA. **29** da faaer] M^2, saa faaer MA. **30** Livs-Lyst!] M^2, Livs-Lyst. MA. **107, 5** ingen Gang.] M^2, ingen Gang! MA. **18** igjennem den;] M^2, igjennem den, MA. **20** Hjerte,] M^2, Hjerte; MA. **36** den,] M^2, den; M, den: A. **108, 8** Gjennemgangen] M^2, som Gjennemgangen MA. **15** tage;] M^2, tage — MA. **37** anskueliggjøre] M, anskueliggiøre AM^2. **109, 2** gjør] M^2, saa gjør MA. **18** selv »dette] M^2, selv: »nei, dette MA. **20** Ende!] M^2, Ende. MA. **28** er;] M^2, er, MA. **31** Gang!] M^2, Gang. MA. **34** Men Du] M^2, O, men Du MA. **110, 17** siger] M^2, siger: MA. **18** salige‹, ja] M^2, salige!‹ Ja MA. **111, 9** Underholdning,] M^2, Underholdning: MA. **10** Man] M^2, O, man MA. **11** afspændt,] M^2, afspændt: MA. **13** Digterne] M^2, O, Digterne MA. **15** syntes,] M^2, syntes: MA. **112, 23** Ingen] M^2, nu Ingen MA. **113, 2** maatte] M^2, saa maatte MA. **34** vækkes] M^2, jo vækkes MA. **37** fortsættes] M^2, saa fortsættes MA. **114, 23** just] M^2, og just MA. **115, 10** efter at have] M^2, da Du havde MA. **14** der er] M^2, som er MA. **37** sige) M^2, sige: MA. **116, 1** gjerne] M, gierne AM^2. **6** Lidende] M^2, Lidende: MA. **13** ham,] M^2, ham; MA. **117, 15—16** Tilstaaelse.] M^2, Tilstaaelse! MA, **118, 4** som] M^2, der MA. **122, 28** Andre; i] M^2, Andre; thi i MA. **40** Besiddelse!] M^2, Besiddelse MA. **124, 4** viser] M^2, saa viser MA. **36** og lad] M^2, lad MA. **125, 35** rige!] M^2, rige. MA; *ligesaa* **42** og **126, 9**. **126, 14** Besiddelsen?] M^2, Besiddelsen! MA. **23** da] M^2, saa MA. **27** Andre!) M^2, Andre. MA. **28** da] M^2, saa MA. **127, 2** viste] M^2, og viste MA. **10** han] M^2, Han MA; *ligesaa* **11**. **14** for at blive fattig] M^2, for at blive fattig MA. **14—15** han steeg ned for at gjøre Andre rige] M^2, Han steeg ned for at gjøre Andre rige MA. **17** ham] M^2, Ham MA. **18** han] M^2, Han MA. hans] M^2, Hans MA; *ligesaa* **19**. **21** han] M^2, Han MA. **23** ham] M^2, Ham MA. **24** han] M^2, Han MA; *ligesaa* **25** og **27**. **25** hans] M^2, Hans MA; *ligesaa* **26**. **37** Bedste!] M^2, Bedste. MA. **129, 6—7** kan, for at faae Sit sagt, neppe vente, til den Anden faaer udtalt] M^2, kan neppe vente paa, at den Anden faaer udtalt, for at faae Sit sagt MA. **14** dog nok] MM^2, der nok A. **15** Ubetydelighed!] M^2, Ubetydelighed. MA. **130, 8** den] MM^2, din A. **13** Virkning;] M^2, Virkning, MA. **19** nøie] M^2, saa nøie MA. **37** Dog maaskee ansees denne Strid] M^2, Dog saa ansees denne Strid maaskee MA. **131, 4** Men vist er det, enhver] M^2, Dog MA. **11** glædeligt?] M^2, glædeligt! MA. **26—27** stærkere; thi] M^2, stærkere. Thi MA. **28** svag,] M^2, svag; MA. **29** svag; indefter] M^2, svag; men indefter MA. **32** Seieren!] M^2, Seieren.

MA. **132, 6** sjeldent, og da flygtigt,] M^2, sjeldent og da flygtigt MA. **12** naturligt] M^2, jo naturligt MA. **12—15** Stærkeste . . . . Vexelforhold] M^2, Stærkeste, han, den Almægtige, han, der skaber af Intet, og for hvem al Skabningen er som Intet, gjort til Intet, hvis han ophører at skabe. Saaledes er Gud den Stærkeste. MA. **16** Dog . . . een Hindring;] M^2, Dog er der een Hindring for Gud; MA. **19** han jo] M^2, han MA. **23** dem og, med Foragt,] M^2, dem, og med Foragt MA. **32** der] M^2, som MA. som] M^2, der MA. **133, 26** er og] M^2, er jo og MA. **28** derpaa] M^2, saa MA. **134, 10** Hindring,] M^2, Hindring: MA. **135, 23** ulykkelig,] M^2, ulykkelig MA. **36** føler] M^2, føler, MA. **137, 5** Noget;] M^2, Noget: MA. **13** af hvad] M^2, af Alt hvad MA. **138, 4** endog saa] M^2, ja saa MA. **9** skulde] M^2, saa skulde MA. **14** Vanskeligheder!] M^2, Vanskeligheder. MA. **139, 6** anden] M^2, en anden MA. **8** nu, om] M^2, nu vel om MA. **9** er dog] M^2, er jo dog MA. **11** er] M^2, saa er MA. **140, 13** maa] M^2, saa maa MA. **28** sømmer] M^2, jo sømmer MA. **35** **sammen] M^2, det sammen M, det samme A.** **141, 1** fremmed, hun] M^2, fremmed, men hun MA. **25** for at have jordisk M^2 for at have jordisk MA. **33** er] M^2, saa er MA. **35** er Alt M^2 saa er Alt MA. **39** er jo] M^2, saa er jo MA. **42** Andet; og M^2 Andet. Og MA. **142, 2** ville,] M^2, ville MA. **5—6** hvor tungt Dit Tab end er, vise sig] M^2, vise sig, hvor tungt Dit Tab end er MA. **8** vil] M^2, vil da MA. **18—19** Hvad Du nemlig, hvis saa er, vil, er ikke at vinde] M^2, Du vil da saa ikke vinde MA. **19** Du vil vinde] M^2, vinde MA. **34** igien!] M^2, igjen. MA. **37** derved] M^2, derved. MA. **143, 13** ligger] M^2, saa ligger MA; *ligesaa* **16** **144, 11** timeligt?] M^2, timeligt! MA. **16** vinder] M^2, saa vinder MA. **17** er ikke] M^2, er dog ikke MA. **21** tog] M^2, saa tog MA *ligesaa* **28**. **34** Skadeserstatning?] M^2, Skadeserstatning. MA. **36** nu] M^2, da MA. **42** dette,] M^2, dette MA. **145, 8** nemlig aldeles M^2, aldeles MA. **146, 8** For Alt skynd Dig ikke] M^2, Saa skynd Dig da for Alt ikke MA. **147, 5** er] M^2, saa er MA. **149, 3** altsaa,] M^2, altsaa MA. **23** Verden;] M^2, Verden, MA. **30** Intet] M^2, Intet, MA. **31** Alt!] M^2, Alt. MA. **150, 15** Intet!] M^2, Intet MA. **151, 15** Alt;] M^2, Alt, MA. **20** Afdød!] M^2, Afdød. MA. **155, 10** Du Lidende] M^2, O, Du Lidende MA. **19** maa] M^2, saa maa MA. **156, 39** Maal;] M^2, Maal, MA. **157, 7** Men hvad er det M^2 Hvad er nu det MA. **14** Den Lidende derimod] M^2, Men den Lidende MA. **16** Maal;] M^2, Maal. MA. **158, 14** Vilkaar] M^2 Vilkaar. MA. **159, 21** Man siger det] M^2, Saa siger man det MA **22** har] M^2, saa har MA. rask nok] M^2, rask nok til MA **160,**

5 Medgang!] M², Medgang. MA. **9** nok?] M², nok. MA. **14** medens dog] M², medens saa dog MA. **177, 22** tilbydes] M, tibydes AM². **179, 4** have?] M², have! MA. **196, 33—34** gjentager] *trods* MAM², *der have* gientager. **210, 39** gjort] M, giort AM². **212, 36** foruroligende] M², Foruroligende MA. **221, 1** nærmere.] M, nærmere AM². **235, 4** lever dog] M², lever jo dog MA. **8** Du nok] M², Du jo nok MA. **241, 31** mig gavnligt] M, mig, gavnligt AM². **269, 26** Du] MM², du A. **270, 32** hvorledes] MM², hvortil A. **275, 10** ham,] M², ham jo, MA. **276, 12** Ingen] M², jo Ingen MA. **15** ellers] M², jo ellers MA. **30** end] M², jo end MA. **277, 2** ønske] M², jo ønske MA. **279, 8** netop] M², jo netop MA. **14** ogsaa] M², jo ogsaa MA. **280, 31** dog] M², jo dog MA. **286, 27** Pharisæerne) M, Phærisæerne AM². **296, 2** ingen] M², jo ingen MA. **23** uadskilleligt] M², jo uadskilleligt MA. **31** dog] M², jo dog MA. **297, 6** tillige] M², jo tillige MA. **298, 28** halvfjerdsindstivende], halvfierdsindstivende AM², halvfjerdsinstivende M. **31** halvfjerdsindstivende], halvfjersindstivende AM², halvfjersinstivende M.

KRISEN OG EN KRISE I EN SKUESPILLERINDES LIV.

Artiklerne er optrykte efter vedkommende Numre af Fædrelandet med Rettelse af nogle aabenbare og ligegyldige Trykfejl, som allerede er rettede i R. Nielsens Udgave af S. Kierkegaards Bladartikler (S. 153—177). Denne Udgave er ligeledes fulgt i følgende Afvigelser fra det originale Tryk:

S. **323, 13** nok til ikke] ikke nok til. **336, 11** Huses] Husets. **336, 31** Nysgjerrigheden] Nysgjærrigheden. **341, 6** Sjeldne] Sjældne.

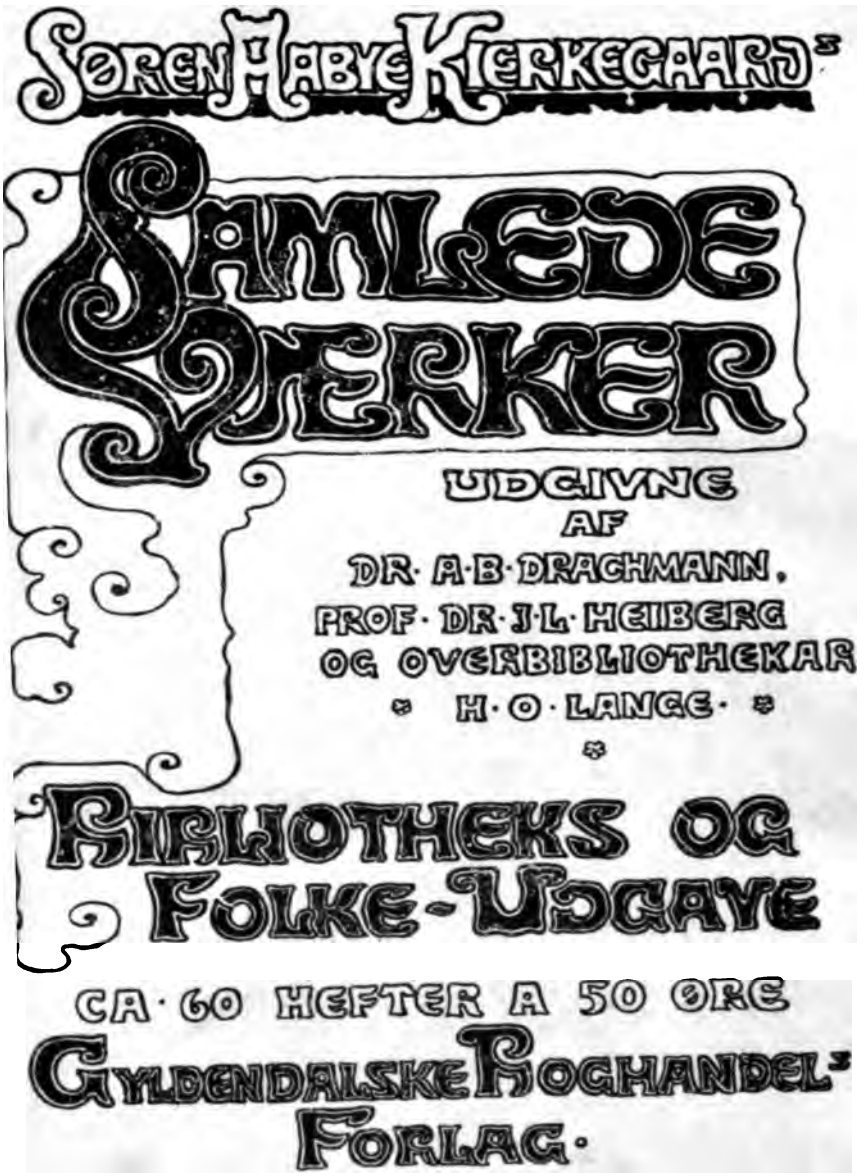

2. Hefte. 50 Øre.

CA. 60 HEFTER Å 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

43. Hefte. **50 Øre.**

HE NEW
UBLIC LIB
ASTOR, LENOX
ILDEN

SØREN AABYE KIERKEGAARDS

SAMLEDE VERKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER A 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

44. Hefte. 50 Øre

F NEW YORK
BLIC LIBRARY

STOR, LENOX AND
DEN FOUNDATIONS.

CA. 60 HEFTER Å 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS
FORLAG.

45. Hefte. 50 Øre

CA. 60 HEFTER Á 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

46.–47. Hefte.

E NEW YORK
BLIC LIBRARY.

STOR, LENOX AND
DEN FOUNDATIONS.

CA. 60 HEFTER Á 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

48. Hefte. 50 Øre

HE NEW YORK
JBLIC LIBRARY

ASTOR, LE
ILDEN FOUNDATIONS

SØREN AABYE KIERKEGAARDS SAMLEDE VERKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER Å 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL-
FORLAG.

49. Hefte. 50 Øre

IC LIBRARY

CA. 60 HEFTER Á 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

50. Hefte. 50 Øre.

TROELS LUND

DAGLIGT LIV I NORDEN

I DET 16. AARHUNDREDE

INDHOLD:

I. Bind: Land og Folk. Hvorledes man dengang rejste.

II. Bind: Bønder- og Købstadsboliger. Gader. Renlighed. Belysning. Bygningernes Ydre og Indre. Hjemmet.

III. Bind: Herregaarde og Slotte. Forsvar. Skjulesteder. Spøgeri. Bygningernes Stil. Stuerne. »Hemmelighed«. Haven. Lysthuse.

IV. Bind: Klædedragt (rigt udstyret med Billeder).

V. Bind: Fødemidler. Maaltid og Appetit. Tillavning. Borddækning. Anretning. Drikkevarer. Drukkenskab.

VI. Bind: Hverdag og Fest. Ugens Gang. Daarlig Belysning skaber Overtro. Søndag. Kirkegang. Fornøjelser. Spil. Kort. Terninger. Bold. Dværge. Narre.

VII. Bind: Aarets Gang. Jul. Fastelavn. Paaske. Valborgs Dag. Pintse. Midsommerdag. Mikkelsdag. Mortensdag.

VIII. Bind: Fødsel og Daab. Kristentøj. Barselgilde. »Ligge i Barselseng«. Kirkegang. Djævlebesværgelse. Navne.

IX. Bind: Trolovelse. Nattefrieri. Andre vælge for En. Kærlighed. Bortførelse. Frieri. Afslag. »Ja Ord«. Fæstensgaver. Fæstensøl. Kælenavne. Kærtegn.

X. Bind: Forberedelse til Bryllup. Udstyr. Indbydelser. »Dragning«. Gæsterne komme. Indkvartering. Lørdag. Brudebad. Søndag. Bruden smykkes.

XI. Bind: Bryllup. Toget til Kirken. Vielse. Middag. Skaalerne. Brudedans. Sengeledning. Brudenat. Gæsterne.

XII. Bind: Ægteskab og Sædelighed. Morgengave. Hvad er Ægteskab? Luthers Opfattelse. Usædelighed. Jomfrukloster. Ægtefællernes Samliv.

XIII. Bind: Livsbelysning. Indtrykket af Mørke og Lys gennem Tiderne. Stjernetydning. Djævletro. Verden. Menneskelivet. Det 16de Aarhundredes Forstaaelse. Hvor vidt er man naaet siden?

XIV. Bind: Livsafslutning. Testamente. Sygdom. Varsler. Bekendelse. Dødsøjeblikket. Sjæleringning. Ligvagt. Forskellige Gilder. Sørgedragt. Ligtog. Begravelse. Hjemtur. Arveøl. De Dødes Opholdssted. Hvad er Døden?

Folkeudgave til langt under 1/4 af tidligere Pris.

ca. 40 Hefter à 50 Øre. — Nu 20 Kr., før 90 Kr.

Garanti mod Overskridelse af Prisen.

Gyldendalske Boghandel.